

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**YİRMİNCİ ASIRDA ZEKÂ DERGİSİ (1328-1330/ 1912-1914):
İNCELEME VE SEÇİLMİŞ METİNLER**

Erhan KAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Mustafa ÖZCAN**

KONYA - 2008

İçindekiler

İçindekiler	I
Bilimsel Etik Sayfası	VIII
Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu	IX
Ön Söz	X
Türkçe Özet Formu	XII
İngilizce Özet Formu	XIV
Kısaltmalar	XVI
Giriş	1
a) Dönemin Sosyal ve Siyasi Yapısı	1
b) Dönemin Basını	2
1.BÖLÜM	13
1 YİRMİNCİ ASIRDA ZEKÂ DERGİSİNE DAİR	13
1.1 Yirminci Asırda Zekâ Dergisi'nin Kütüphane Kayıtları	13
1.2 Derginin Yönetim, Basım ve Satış Bilgileri	13
1.3 Derginin Yayın Tarihleri ve Aralıkları Hakkında	14
1.4 Sayıların Sayfaları ve Numaralandırma Tablosu	17
1.5 Derginin Şekil ve Sayfa Yapıları Hakkında	18
1.6 Vaat Ettiği ve Verdiği Ekler	19
1.7 Yaptırdığı Müsabakalar	20
1.8 Yazar Kadrosu	20
1.9 Dergide Kullanılan Müstearlar	22
1.10 Zekâ Dergisi Hakkında Yapılmış Tezler ve Çıkan Yazılar Hakkında	24
1.11 Başka Bir "Yirminci Asır" Dergisi	24
2.BÖLÜM	25
2 İNCELEME	25
2.1 Tiyatro	25
2.2 Hikâye	35
2.2.1 Küçük Hikâyeler	36
2.2.2 Çocuk Hikâyeleri	42
2.3 Şiirler	45
2.3.1 Manzumeler	46
2.3.2 Mensureler	46
2.4 Dil ve İmla Yazıları	47
2.5 Edebi Yazı ve Tenkitler	51
2.6 Biyografiler	54
2.7 Neşriyat- Basın Yayın Tanıtımları	56
2.8 Mizah, Fıkra ve Karikatürler	57
2.9 Zekâ'nın Kendi İlan ve Duyuruları	59
2.10 Resimler	59
2.11 Diğer Yazılar Hakkında Genel Değerlendirme	59
3.BÖLÜM	61
3 TAHLİLİ DİZİN	61
3.1 Sayılarına Göre Yazılar	61

3.2	Yazarlarına Göre Yazılar	149
3.3	Yazı Başlığına Göre Yazılar.....	189
3.4	Konularına Göre Yazılar	217
3.4.1	Dil ve Edebiyatla İlgili Malzemeler	217
3.4.1.1	Tiyatro	217
3.4.1.1.1	Tiyatro Eserleri/ Oyunlar	218
3.4.1.1.2	Tiyatro Yazıları	219
3.4.1.1.3	Tiyatroyla İlgili İlan ve Resimler	221
3.4.1.2	Hikâyeler.....	222
3.4.1.2.1	Küçük Hikâyeler.....	222
3.4.1.2.2	Çocuk Hikâyeleri.....	223
3.4.1.3	Şiirler	225
3.4.1.3.1	Manzum Olanlar	225
3.4.1.3.2	Mensureler	228
3.4.1.4	Dil ve İmla Yazıları.....	229
3.4.1.5	Edebi Yazı ve Tenkitler	230
3.4.1.6	Biyografiler	232
3.4.1.7	Neşriyat- Basın- Kitap ve Süreli Yayın Tanıtımları.....	233
3.4.1.8	Mizah- Fıkra ve Karikatürler	236
3.4.1.9	Zekâ'nın Kendi İlan Duyuru ve Uyarıları	237
3.4.1.10	Dil ve Edebiyatı İlgilendiren Resimler	241
3.4.2	Diğer Malzemeler.....	242
3.4.2.1	Tarih, Sanat Tarihi ve Coğrafya Yazıları	242
3.4.2.2	Sosyal Hayatla İlgili Yazılar	244
3.4.2.3	Felsefî ve Ruhi Yazılar	248
3.4.2.4	Dini Yazılar.....	250
3.4.2.5	Siyasi Yazılar ve Devlet Adamları.....	251
3.4.2.6	Musiki, Raks ve Resim Sanatı	252
3.4.2.7	Çocuk Oyunları ve Bilmeceler.....	254
3.4.2.7.1	Çocuk Oyunları	254
3.4.2.7.2	Bilmeceler	255
3.4.2.8	Faydalı Bilgiler ve Bilmediklerimiz.....	255
3.4.2.9	Moda, Kadın ve Adab-ı Muâşeret.....	256
3.4.2.10	Fenni Yazılar.....	261
3.4.2.11	Sağlık ve Tıp Yazıları.....	264
3.4.2.12	İlan Duyuru ve Reklamlar.....	266
3.4.2.13	Haberler	270
3.4.2.14	Resim ve Tablolar.....	277
4.BÖLÜM		289
4	SEÇİLMİŞ METİNLER	289
4.1	Tiyatro	289
4.1.1	Oyunlar	289
4.1.1.1	Şadan Bey'in Alacaklıları (Çocuklara Mahsus).....	289
4.1.1.2	Bahis Ederim ki... (Küçük Hikâye)	300
4.1.1.3	Münevverin Hasbihâli	302
4.1.1.4	Ahlak Dersi (Küçük Hikâye)	306
4.1.1.5	Efendi Böyle Gelir mi Hiç!... (Çocuklara Mahsus).....	309

4.1.1.6	Telefon Başında	311
4.1.1.7	Günahtan Sonra (Küçük Hikâye)	327
4.1.1.8	Genç Karı Koca (Fantezi)	331
4.1.1.9	Kapatma [Boubouroche]	335
4.1.2	Tiyatro Yazıları	360
4.1.2.1	Tiyatromuz (Tiyatro)	360
4.1.2.2	Tiyatro Piyesleri – Tiyatrosuzluk (Tiyatro)	363
4.1.2.3	Ahmet Nureddin Bey’e (Tiyatro)	366
4.1.2.4	Tiyatro, Maarif (Tiyatro)	368
4.1.2.5	Hamlet Münasebetiyle (Tiyatro)	370
4.1.2.6	Anlaşılamamaklık (Tiyatro)	374
4.1.2.7	Cevap (Tiyatro)	375
4.1.2.8	Bizde Aktör Kimlerdir? (Tiyatro)	377
4.1.2.9	Dünyanın En Büyük Tragedyanı Mösyö Mona Solly (Tiyatro) ..	379
4.1.2.10	Manzum Piyesler, Tumturak Telaffuz, Tecvit (Tiyatro)	382
4.1.2.11	Girive (Tenkit)	385
4.1.2.12	Bizde Tiyatro (Tiyatro)	389
4.1.2.13	Sahne ve Musiki (Tiyatro)	392
4.1.2.14	Ramazanın Muhassala-ı Sanatı (Tiyatro)	393
4.1.2.15	[Sanatkârlık üzerine] (Tiyatro)	396
4.1.2.16	Rakslar ve Tango (Tiyatro)	399
4.1.2.17	Fahişe Münasebetiyle (Temaşa Musahabesi)	401
4.1.3	Tiyatroyla İlgili İlan ve Resimler	405
4.2	Hikâye	410
4.2.1	Küçük Hikâyeler	410
4.2.1.1	Harpten Avdet (Küçük Hikâye)	410
4.2.1.2	Aksilikler İçinde (Küçük Hikâye)	413
4.2.1.3	Matmazel Kokot (1) (Küçük Hikâye)	415
4.2.1.4	Bir Zan (Küçük Hikâye)	420
4.2.1.5	Solgun Demet!.. (Küçük Hikâye)	424
4.2.1.6	Erkek Kalbi (Küçük Hikâye)	425
4.2.1.7	Bir İzdivacın Tarihçesi (Küçük Hikâye)	428
4.2.1.8	İntihar Edeceğim! (Küçük Hikâye)	431
4.2.1.9	Gurultu (Küçük Hikâye)	432
4.2.1.10	Koleksiyon (Küçük Hikâye)	440
4.2.1.11	Şîmeler... (Fantezi)	444
4.2.1.12	Meşum Bir Gece (Hikâye)	455
4.2.1.13	Bırakma Yahut Bir Veda-ı Ebedi	468
4.2.1.14	Bir Kır Âlemi	473
4.2.2	Çocuk Hikâyeleri	483
4.2.2.1	Matmazel Kokoton’un Hikâyesi (Çocuklar Mahsus)	483
4.2.2.2	Peri Kızı!... (Çocuklara Mahsus Hikâye)	484
4.2.2.3	Koca Burun!.. (Çocuklara Mahsus)	486
4.2.2.4	Barometre (Çocuklara Mahsus Hikâye)	488
4.2.2.5	Pisboğaz Ferit!.. (Küçüklere Mahsus Hikâye)	490
4.2.2.6	Mağrur (Hikâye)	492
4.2.2.7	Tembel Lütfi (Çocuklara Mahsus Hikâye)	493

4.2.2.8	Yusufçuğun Cevabı (Çocuklara Mahsus).....	494
4.2.2.9	Fena Saat (Çocuklara Mahsus)	495
4.2.2.10	Ormanın Kenarındaki Ruh (Çocuklara Mahsus).....	497
4.2.2.11	Balon ve Karıncalar (Fenni Hikâye).....	499
4.2.2.12	Çiftçinin Rüyası (Çocuklara Mahsus)	500
4.2.2.13	Saksağan Kuşu “Jol Ronan’dan”	502
4.3	Şiir.....	502
4.3.1	MANZUMELER	502
4.3.1.1	Vasiyet	503
4.3.1.2	Alınız (Şiir)	504
4.3.1.3	Güneşe Maksat (Şiir).....	504
4.3.1.4	Bir Müsamereden Sonra (Şiir)	505
4.3.1.5	Sade Temas (Şiir)	506
4.3.1.6	Teneffüs (Şiir)	507
4.3.1.7	Hayal (Şiir).....	508
4.3.1.8	Ah (Şiir)	509
4.3.1.9	İsyan (Edebiyat)	511
4.3.1.10	İbadet Dersleri (Şiir).....	512
4.3.1.11	İbadet Devirleri 2 (Şiir).....	513
4.3.1.12	İbadet Dersleri 3 (Şiir)	515
4.3.1.13	Yirminci Asır	517
4.3.1.14	Mabet ve Piç (Şiir).....	517
4.3.1.15	Varlığın Sonu (Şiir)	518
4.3.1.16	Yurt Diyor ki (Şiir).....	520
4.3.1.17	Eski Bir Sahife (Şiir)	521
4.3.1.18	Aşk Hikâyesi (Şiir)	521
4.3.1.19	Gece ve Zelzele (Şiir)	522
4.3.1.20	Cevap (Şiir)	524
4.3.1.21	Kardeşim Asım’a.....	525
4.3.1.22	Zekâ	525
4.3.1.23	Denizaltı.....	526
4.3.1.24	Tehlikeli Eğlence.....	527
4.3.1.25	Güzelin Borcu (Şiir)	530
4.3.1.26	Eylül (Şiir).....	531
4.3.1.27	Bir Albüm İçin	531
4.3.1.28	Göç (Şiir)	533
4.3.1.29	Bakma Genç Kız	535
4.3.1.30	Hayat Kavgası (Şiir)	536
4.3.1.31	Eski Bir Gazel	537
4.3.1.32	Nazire.....	538
4.3.1.33	Bir Yeni Gazel.....	538
4.3.1.34	Kırık Vazo.....	539
4.3.1.35	Sevda-yı Nev	540
4.3.1.36	Buhran (Şiirler)	541
4.3.1.37	Zafer Futbolcularına: Ölen Kardeşimiz İçin	541
4.3.1.38	Bir Venüs Heykeline (Şiirler)	542
4.3.1.39	Gazel (Şiirler).....	544

4.3.1.40	İtiraf (Şiirler)	545
4.3.1.41	Baha Tevfik'e Mersiye (Şiirler)	546
4.3.1.42	Arzu – Ümit (Şiirler)	547
4.3.1.43	Tayyare (Şiirler)	549
4.3.1.44	Dudaklarına	549
4.3.2	MENSURELER	550
4.3.2.1	Pervanelerin Ölümü (Edebiyat).....	550
4.3.2.2	Müfide'nin Gurub-ı Muhteşemi.....	553
4.3.2.3	Asaf İçin.....	554
4.3.2.4	Akşamlarım (Şiir).....	557
4.3.2.5	Siyah... Beyaz? (Mensure).....	558
4.3.2.6	Müşabaka	559
4.3.2.7	Bahar Akşamları (Mensur Şiirler).....	560
4.3.2.8	Saadet-i İftirak (Mensur Şiirler).....	561
4.3.2.9	Yeisler Elemler: Şehit Mezarları Üzerinde.....	563
4.3.2.10	Ey Nevbahar (Şiirler).....	564
4.3.2.11	Gece (Şiir)	565
4.3.2.12	Turan Yollarında	566
4.4	Dil ve İmla Yazıları	567
4.4.1	Çocuklarımız (İçtimaiyat).....	567
4.4.2	Lisan, İmla (Tenkit).....	575
4.4.3	Yeni Lisan ve Mehmet Necip Bey	578
4.4.4	Yeni Lisana Dair	581
4.4.5	Sadeleşelim (Hisler Mütalaalar)	584
4.4.6	Millî Şiirler (Edebiyat)	588
4.4.7	Halk İçin Çalışmak (Hisler Mütalaalar)	593
4.4.8	Lisan Meselesi (Hisler Mütalaalar).....	596
4.5	Edebî Yazı ve Tenkitler	602
4.5.1	Hayat, Aşk ve Kadın	602
4.5.2	Bursa Hatıralarından (Edebiyat)	603
4.5.3	Baha Tevfik Beyefendi'ye:	604
4.5.4	Yine Edebiyat Bahsi.....	605
4.5.5	Mektup Nasıl Yazılır? (Hanımlara Mahsus).....	605
4.5.6	Tercüme ve Mütercimlik (Edebiyat).....	609
4.5.7	O Mahiler ki Derya İçredir Deryayı Bilmezler (Tenkit)	613
4.5.8	Vazife Karşısında Edebiyat ve Gençliğimiz.....	616
4.5.9	Âlem-i Edebiyata Mizahi Bir Nazar: Naiyyûn ve Zurnaiyyûn.....	618
4.5.10	Bir Cevap: Rıza Tevfik Bey'e	620
4.5.11	Münekkitler Grubu... (İçtimai Musahabeler).....	622
4.5.12	Hafta Musahabesi- Edebiyat Âleminde (Hisler Mütalaalar)	630
4.5.13	Gelibolu Hatıraları: Benim de Bir Tavsiyenamem Olsaydı!.....	633
4.5.14	Ne günlere Kaldık Ya Rabbi?.....	641
4.5.15	Yaramaz Çocuğun Hatıratından.....	644
4.6	Biyografi.....	649
4.6.1	İştihâ ve Şöhret-i Edebiye (Fantezi).....	649
4.6.2	Şair-i Hiciv-Nüvis Büyük Eşref 1330 (Nasiyeler).....	653
4.6.3	Nafi Baba'ya Ait	658

4.6.4	Flober'in [Flaubert] Fizyolojisi (Tenkit)	659
4.6.5	Merhum Ekrem Bey (Hisler Mütalaalar)	664
4.6.6	Porçef (Şuun)	667
4.6.7	Baha Tevfik'e Ait: Baha Tevfik	668
4.6.8	Baha Tevfik İçin.....	669
4.6.9	Baha'nın Ufûlü.....	669
4.6.10	Zekâ'ya	670
4.7	Neşriyat- Basın Yayın	671
4.7.1	Yeni Kitaplar.....	671
4.7.2	İdarehanemize Hediye Olunan Kitaplar	672
4.7.3	Karagöz'ün Salnamesi- Üçüncü Sene	678
4.7.4	Edebi ve İlmi Refiklerimiz (Neşriyat).....	679
4.7.5	Edebiyatçılık (Neşriyat).....	680
4.7.6	Bâlâdan Bir Ses/ Abdülhak Hamid	687
4.7.7	Teceddüd-i İlmî ve Felsefî Kütüphanesi	687
4.7.8	Kütüphane-i İctihat.....	688
4.7.9	Selanik'te Zekâ	689
4.7.10	Markiz dö Pampadör	690
4.7.11	Karagöz.....	690
4.7.12	Kraliçenin Efkârı (Meraklı Şeyler)	691
4.7.13	Tebşir	692
4.7.14	Tavsiyelerimiz.....	692
4.7.15	Matbuatta Palavra (Tenkit)	693
4.8	Mizah, Fıkra	695
4.8.1	Gülünç Fıkralar:	695
4.8.2	İlm-i Hayvanat	696
4.8.3	[edebi bir karikatür- tiyatro]	697
4.8.4	Büyük Manalı Küçük Bir Hitabe	698
4.8.5	Gelinci Kaynana (Şamatiyat).....	699
4.8.6	Şair Değil Uşak	701
4.8.7	Abid Zagani'den Mütercimidir	701
4.8.8	Söz (Hisler Mütalaalar)	703
4.8.9	Tıfli, Kambur Nazif (Hisler Mütalaalar)	707
4.8.10	Dama Devri: Damacı Ethem ve İbrahim Efendiler.....	713
4.9	Zekâ'nın Kendi İlan, Duyuru ve Uyarıları	716
4.9.1	Kabul Günleri ve Eğlenceler.....	716
4.9.2	Müsabaka.....	717
4.9.3	Sevgili Abonelere ve Karilere.....	718
4.9.4	[yazı ilanı]	718
4.9.5	Teşekkür	718
4.9.6	Zekâ'nın Yevmi Gazetelerde Neşrolunan Reklâm Koleksiyonundan..	719
4.9.7	İhtar	720
4.9.8	Zekâ Heyet-i Tahririyesine	721
4.9.9	İtizar.....	721
4.9.10	Gelecek Nüshamızda.....	721
4.9.11	Zekâ'nın Mesleği	722

4.9.12 Sermuharririmiz Baha Tefvık Bey Merhum.....	723
4.10 Diğ er.....	723
SONUÇ.....	724
Kaynakça	726
Ekler	731
Dizin	734
Özgeçmiş	737

Bilimsel Etik Sayfası

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Erhan KAYA

.....

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Erhan KAYA tarafından hazırlanan **Yirminci Asırda Zekâ Dergisi (1328-1330/ 1912-1914): İnceleme ve Seçilmiş Metinler** başlıklı bu çalışma 23/10/2008 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Mehmet TEKİN	Başkan	
Prof.Dr. Mustafa ÖZCAN	Üye	
Doç.Dr. Âlim GÜR	Üye	

Ön Söz

Basın ve yayın, bir toplum için vazgeçilmez iletişim unsurlarındandır. Tanzimat döneminden itibaren tanıştığımız gazete ve dergiler Türk toplumunun medeni anlamda gelişmesine büyük katkılar sağlamıştır. Birçoğu kütüphanelerimizin tozlu raflarında araştırılmayı ve incelenmeyi bekleyen bu süreli yayınlardaki malzemeler de Türk kültürü ve tarihi için önemli hazinelerdir.

Bu süreli yayınlardan bir tanesi de tez konusu olarak bana verilen *Yirminci Asırda Zekâ* (1912-1914) dergisidir. Önceleri on beş günlük, daha sonra haftalık olarak 34 sayı yayınlanan bu dergiyi, seminer çalışmaları yaparken bazı tiyatro oyunlarının yayınlandığı bir süreli yayın olarak ismen tanıyordum. Başka da bir bilgim yoktu.

Tez konum bu şekilde takdir edildikten sonra ilk yaptığım iş, bu dergiyle ilgili herhangi bir akademik çalışmanın yapıp yapılmadığını araştırmak olmuştur. Yaptığım çalışmalar sonucunda dergiyle ilgili yüksek lisans tezi veya makale düzeyinde bir çalışmaya rastlayamadım.

Yaptığımız bu çalışma Ön Söz, Kısaltmalar ve Giriş'ten sonra 4 bölümden oluşmaktadır. Sonuç kısmıyla tez sona ermektedir. Ayrıca bir kaynakça, dergiden birkaç orijinal sayfa ve bir de dizin ilave edilmiştir.

Giriş kısmında dönemin sosyal ve siyasi yapısı hakkında genel bilgiler verildikten sonra yine o dönemin basın yayın tarihi kısaca özetlenmiştir. Bundan sonra gelen ilk bölümde *Yirminci Asırda Zekâ* dergisinin kütüphane kayıtları, yönetim ve basım bilgileri, yayın tarihleri, şekli, verdiği ekler, yaptırdığı müsabakalar, yazar kadrosu, yazarların kullandığı müstearlar, dergi hakkında yapılmış çalışmalar gibi konularla ilgili bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde dil ve edebiyatla ilgili yayınlanmış bütün yazılar konularına göre ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bölümün sonunda diğer konularla ilgili çıkan yazı ve malzemeler ise toplu olarak özetlenmiştir.

Üçüncü bölüm, dergide yayınlanan bütün malzemelerin sayılarına, yazarlarına, yazı başlığına ve konularına göre tasnif edildiği bir bölümdür. Yazarlarına göre yapılan tasnif, eski bir dergi olduğu için, yazarların soyadlarına

göre değil de adlarına göre yapılmıştır. Yazı başlığına göre yazılarda sadece sosyal bilimlere giren makaleler alfabetik olarak sıralanmıştır. Konulara göre tasnifte ise önce bütün malzemeler dil ve edebiyatla alakalı olup olmadığına göre ikiye ayrıldıktan sonra nicelik olarak çoktan aza doğru bir sıralama yapılmış, kendi içinde de kronolojik sıra takip edilmiştir. Yaptığımız bu tasnifler, aranılan bir yazının veya yazarın kolayca bulunabilmesini sağlayacaktır.

Son bölüm olan “Seçilmiş Metinler”de, dil ve edebiyatı ilgilendiren yazıların tamamına yakını konularına göre yeni harflere aktararak verilmiştir. Konular yine tasnifte olduğu gibi nicelik olarak çoktan aza doğru sıralanmış, yazıların yerleştirilmesinde tarihi sıra takip edilmiştir.

Çalışmanın genel olarak değerlendirildiği, vardığımız kanaatlerin ve yaptığımız tespitlerin ortaya konduğu Sonuç kısmından sonra yararlandığımız kaynaklar, dergi sayfalarından birkaç örnek ve bir dizin de ilave edilmiştir. İmla konusunda TDK’nın 2005’te yayınladığı Yazım Kılavuzu esas alınmış olup, kılavuzda bulamadığımız kelime ve terkipler orijinal şekilleriyle yazılmıştır. Şiirlerin geneli aruzla yazıldığı için bazı kelimelerin imlasında bu kurala uyulmamıştır.

Yüksek lisans tezi olarak yaptığımız bu çalışmanın geliştirilebilir yönleri olduğunu ifade ettikten sonra, görülecek olan birçok eksikliklerimiz için affınızı talep ediyorum.

Ders ve tez aşamasında uzun tecrübeleriyle her türlü konuda yolumu açan ve bu süreçte gerekli fedakârlığı gösteren değerli hocam Prof. Dr. Mustafa ÖZCAN’a şükranlarımı ve saygılarımı arz ederim.

Konya, 2008

Erhan KAYA

Türkçe Özet Formu

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Erhan KAYA	Numarası 054201021007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı/ Yeni Türk Edebiyatı	
	Danışmanı	Prof.Dr. Mustafa ÖZCAN	
Tezin Adı		Yirminci Asırda Zekâ Dergisi (1328-1330/ 1912-1914): İnceleme ve Seçilmiş Metinler	

ÖZET

Tanzimat'tan sonra tanıştığımız süreli yayınların Türk kültür ve medeniyet tarihinde önemi büyüktür. Batı kültürüyle ilgili birçok gelişme bu yayınlar vasıtasıyla öğrenilmiş ve uygulanmıştır. Bunlarla beraber Türk edebiyatına da birçok tür ve şekil yine bu yayınlar vasıtasıyla kazandırılmıştır.

Yirminci Asırda Zekâ dergisi de Meşrutiyet'ten sonra (1912- 1914) 34 sayı yayınlanmış ve Türk gençlerini muasırлаştırmaya çalışacağını vaat etmiştir. Bu vesileyle modadan güzellik sırlarına, eğitimden psikolojiye, felsefeden tarihe, coğrafyadan sağlığa kadar birçok alanda yazı ve resimler yayınlanmış olan dergide dil ve edebiyatla ilgili metinler de bolca bulunmaktadır. Tiyatro ve dille ilgili yazılar ön plandadır.

Baha Tevfik, Ahmet Rıfkı, F. İkbal, Fuat Samih, Fikri Tevfik, Ömer Seyfeddin, Kemal Emin, Rahmi, Salih Fuat, Ağabey, Ahmet Nebil, Mehmet Ali, Hüseyin Kâmi gibi muharrirler yayınladıkları eserlerle dergide en çok yazıları çıkan yazarlardır. Baha Tevfik ile Ömer Seyfeddin derginin en önemli yazarlarındandır.

Fikrî anlamda batıcılığın ve Materyalizmin savunuculuğunun yapıldığı dergide Ali Canip ve Ömer Seyfeddin'in başlatmış olduğu Yeni Lisan hareketi desteklenmiştir.

Önsöz ve girişten sonra dört bölüm halinde hazırlanan çalışmanın ilk bölümü dergiyle ilgili genel bilgilere ayrılmıştır. II. Bölüm daha çok dil ve edebiyatla ilgili yazıların değerlendirildiği kısımdır. Bundan sonraki bölümde bütün materyaller sayılarına, yazarlarına, yazı başlığına ve konularına göre tasnif edilmiştir. IV. ve son bölümde ise seçilmiş metinler konularına göre verilmiştir. Sonuç kısmından sonra kaynakça ve dizin de ilave edilmiştir.

Tiyatro eser ve yazılarından hikâye ve şiire, tenkit yazılarından monografilere kadar çoğunluğu yeni harflere aktarılmamış birçok çeşit ve türde eser bulunan Zekâ'daki bu metinler üzerine hazırladığımız çalışmanın, dil ve edebiyat kültürümüz açısından birçok faydalar getireceği söylenebilir.

İngilizce Özet Formu

The Republic of Turkey
 SELÇUK UNIVERSITY
 Directorate of Graduate School of Social
 Sciences

Student's	Name and Surname	Erhan KAYA	Student number 054201021007
	Department / Division	Turkish Language and Literature/ Contemporary Turkish Literature	
	Advisor	Prof. Dr. Mustafa ÖZCAN	
Name of Thesis		Yirminci Asırda Zekâ Dergisi (The Periodical of Intelligence in the Twentieth Century) (1328-1330/ 1912-1914): Analysis and Selected Texts	

ABSTRACT

Periodicals, which we got acquainted with after *Tanzimat* (Ottoman Reforms) are of great prominence for Turkish culture and civilization history. Many developments in Western culture were learnt and put in practice through these publications. Besides, many literary types and forms were introduced to Turkish literature by means of these publications.

The magazine *Intelligence in Twentieth Century* was also published after the declaration of *Meşrutiyet* (Constitutional Monarchy) and committed itself to serve for the modernization of Turkish youth. With this aim in mind, the magazine in which many articles and pictures about various subjects ranging from fashion, secrets of beauty, education, psychology, from philosophy to history from geography to health were published also included many articles on literature and language, among which essays on theater and language stand out.

Authors like Baha Tevfik, Ahmet Rıfıkı, F. İkbâl, Fuat Samih, Fikri Tevfik, Ömer Seyfeddin, Kemal Emin, Rahmi, Salih Fuat, Ağabey, Ahmet Nebil, Mehmet

Ali, Hüseyin Kâm iare the ones whose articles are published the most. Baha Tevfik and Ömer Seyfeddin are the most prominent writers of the magazine.

The magazine which advocates a westernist and Materialist ideology supports New Language Movements by Ali Canip ve Ömer Seyfeddin.

The study which is composed of four chapters besides Preface and Introduciton dedicates the first chapter for general information about the magazine. Chapter II mostly deals with the assessment of articles about literature and language. In the following chapter all materials were classified according to issue number, authors, titles and subjects. In the fourth and the last chapter, selected texts were given according to their subjects. After the conclusion, references and index were also added.

It can be claimed that our study on texts in *Intellegence* many of which -from theather works and writings to story and poetry, from criticisms to monographies- were not transferred into new alphabet can have many contributions to our language and literature culture.

Kısaltmalar

AKM: Atatürk K lt r Merkezi

bkz.: bakınız

C.: Cilt

Dan.: Danışman

Doç. Dr.: Doçent Doktor

DT: Doktora Tezi

DTCF: dil tarih coğrafya fakültesi

H: Hicri tarih

İSAM: İslami Araştırmalar Merkezi.

k.: kapak

KBY: Kültür Bakanlığı Yayınları

k.i.: kapak i i

LT: Lisans Tezi

M: Miladi tarih

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

Prof. Dr.: Profesör Doktor

R: Rumi tarih

S.: Sayı

s.: sayfa

SD : Süleyman Demirel Üniversitesi

T K: *Tarih  evirme Kılavuzu* adlı Yücel Dağlı ve Cumhure   er'in beraber hazırladıkları kitabın (Ankara, 1997) kısaltmasıdır.

T P: Türk Tarih Kurumu'nun resmi Web sitesindeki (www.ttk.gov.tr) tarih çevirme programının kısaltmasıdır.

TKAE: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

TS: *Takvim-i Sinin* adlı Gazi Muhtar Paŗa'ya ait olan ve Yücel Dağlı ile Dr. Hamit Pehlivanlı'nın yayınladıkları kitabın (Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1993) kısaltmasıdır.

TTK: Türk Tarih Kurumu

vs.: vesaire

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğerleri/ ve devamı

Yard. Doç.Dr.: Yardımcı Doçent Doktor

YLT: Yüksek Lisans Tezi

YÖK: Yüksek Öğretim Kurulu

Giriş

Derginin genel fikriyatını anlayabilmek, belli bir sayıdan sonra ara verip tekrar nasıl çıkmaya başladığını ve 34. sayıdan sonra niye kapandığını kavrayabilmek için o dönemin tarihi, siyasi ve sosyal olaylarını ve belki de en önemlisi basın ve neşriyat hayatını genel bir çerçevede bilmek gerekir.

Biz de o dönemle ilgili muhtelif kaynaklardan derlediğimiz genel bir çerçeve çizmeye çalışacağız. Bunu önce sosyal ve siyasi yönden yapacak, daha sonra basın hayatıyla devam ettireceğiz.

a) Dönemin Sosyal ve Siyasi Yapısı

Derginin çıktığı dönem II. Meşrutiyet sonrasıdır. Bu dönem Osmanlı Devleti için fikri planda karmaşıklığın, ekonomik, sosyal ve siyasi alanda çöküşün en zirve noktalarıdır.

16. yüzyıl dünyasında ihtişamının ve kudretinin zirve noktalarını yaşayan Osmanlı İmparatorluğu, içinde barındırdığı muhtelif milletlerin, milliyetçiliği ön plana çıkaran Fransız İhtilali'nden (1789) sonra devlete başkaldırmaları ve bağımsızlık istemeleri neticesinde hızla gücünü kaybetmeye başlamıştır. 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Batının üstünlüğü kabul edilmiş ve bu yönde birçok ıslahatlara girişilmiştir. Tanzimat (1839) ve Islahat (1856) fermanları bu durumu tescilleyen resmi belgelerdir. II. Mahmut, yaptığı yeniliklerle Türk siyaset ve medeniyet tarihine yeni bir yön çizen padişah unvanına sahiptir.

Avrupa'yı gören ve orada eğitim alan dönemin aydınları, artık yeni şeyler söylemeye başlarlar. Devlet yönetimi, eğitim, siyaset, ahlak, sanat, yaşam tarzı ve benzeri konulardaki Batı orijinli fikirler, bizde yeni çıkmaya başlayan gazete ve dergiler yoluyla halka ulaştırılmaya çalışılır.

Yeni padişah II. Abdülhamit'e dönemin aydınları ve Batı ülkelerinin baskısıyla Meşrutiyet ilan ettirilir. (1876). Ancak 93 Harbi sebebiyle tatil edilen Meclis-i Mebusan ve Meşrutiyet'ten sonra ülkesini ayakta tutmaya çalışan padişahın her konuda aldığı sıkı önlemler, aydınları sindirmiş ve birçoğunu başka ülkelere kaçırmaya sevk etmiştir.

Aslında padişahla aydınların istedikleri şeyler aynıyken farklı yöntem ve söylemler ortaya koydukları için birbirlerini anlayamamışlar; aydınların kurdukları cemiyetler ve bunların vasıtasıyla yaptıkları yayınlar ve hatta Avrupa baskısı sonuç vermiş; sonunda Meşrutiyet ikinci defa ilan edilmiştir (1908). Akabinde meydana gelen 31 Mart Vakası neticesinde 33 yıl imparatorluğu ayakta tutan muktedir padişah suçlu addedilerek tahttan indirilmiş ve yönetim İttihat ve Terakki cemiyetine geçmiştir (1909).

Ne yazık ki Meşrutiyet'in ilanından iki yıl sonra Kuzey Afrika ve Trablusgarp (1911), bir yıl sonra Oniki Adalar (1912), müteakiben de Balkanlardaki topraklarımız (1912-1913) elden çıkmış ve 1914'e geldiğimizde bütün dünyayı kasıp kavuran I. Dünya Savaşı başlamıştır.

Yenik olarak çıktığımız bu büyük savaştan sonra Atatürk ve silah arkadaşlarının idaresi altında ve milletimizin yaptığı büyük fedakârlık ve mücadeleler sonucunda Kurtuluş Savaşı kazanılmıştır.

1923'e gelindiğinde Yeni bir devlet, Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş ve üç kıtada milyonlarca kilometrekare toprağa sahip bir imparatorluktan nerdeyse 30'da biri kadar bir toprak parçası kalmıştır. Şimdi aynı topraklar üzerinde 60'ya yakın ülke bulunmaktadır.¹

b) Dönemin Basını

Bu dönem basın hayatına geçmeden önce basın ve yayın hakkında bazı açıklayıcı bilgiler vermek yerinde olacaktır.

Geniş anlamda basın; belirli zamanlarda basılıp, her çeşit haberi ve fikirleri topluma ulaştıran tüm yayın ürünleridir. Genellikle günlük basın ürünlerine gazete, haftalık, on beş günlük ve aylık basın ürünlerine dergi denilmektedir. Yayın ise bunlarla beraber radyo, televizyon ve daha başka iletişim araçlarıyla yapılan yayınlar demektir. (İnuğur, 2002: 19) Basının önemini yabancı bir yazardan (Pierre Denoyer) verelim: “Basın olmadan yönetmek, muhalefet etmek, öğrenmek ve öğretmek,

¹ Yukarıdaki bilgiler Dr. Ömer Akdağ'ın *Ana Hatlarıyla Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk İnkılabı* (Konya, 2007) adlı kitaptan özet olarak verilmiştir.

inandırmak, ... satın almak veya satmak artık imkânsız hale gelmiştir. Basın hiçbir şeye yeterli değildir. Fakat basın her şeye ve herkese gereklidir” (İnuğur, 2002: 20)

Yazı, kâğıt ve matbaanın bulunmasından sonra bugünkü anlamda gazete veya dergi diyebileceğimiz ilk yayınlara 1609-1665 yıllarında rastlamaktayız. (ilk gazete 1609’da Strasbourg’da haftalık olarak Almanca yayınlanan *Avisa, Relation oder Zeitung*; diğer ülkelerde ise çıkış tarihleri şöyledir: 1619 Hollanda, 1622 Londra, 1631 Paris, 1640 Roma, 1661 Polonya) (İnuğur, 2002: 57)

Dergi niteliğinde ilk edebi ve ilmi gazete 1665 yılında Paris’te yayınlanan *Journal des Savants*’tır. Aynı yıl İngiltere’de *Philosophical Transactions* adında ilk İngiliz dergisi yayın hayatına girmiştir. (İnuğur, 2002: 58). Osmanlı yönetimi 18.yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa’daki bu yayınlardan haberdardı.

Türkiye’ye döndüğümüzde gazete ve dergi yayıncılığı hakkında iki yön ve dönem bulunmaktadır. Daha dergilerin olmadığı ilk dönemde gazeteler önce yabancılar tarafından ve yabancı dille, daha sonra hem yabancılar hem de yerliler tarafından Türkçe ve çift dilli olarak çıkarılmıştır. Türkiye’de ilk gazeteyi, Fransız devrimini izleyen yıllarda Fransızlar çıkarmıştır. 1795 yılında Fransızca olarak yayınlanan bu gazetenin adı haberler bültenidir. (*Bulletin des Nouvelles*). İleriki yıllarda mesela 1850 tarihinde, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde yayınlanan yabancı dilli gazeteler o tarihli bir Fransız gazetesinde şöyle tespit edilmiştir: İstanbul’da 5 Fransızca, 4 İtalyanca, 1 Rumca, 1 Ermenice; İzmir’de 2 Fransızca, 1 Rumca, 1 Ermenice ve 1 İbranice olmak üzere on beş kadar gazete yayınlanmaktadır. Başka bir kayıta 1833 yılında İstanbul’da 13 gazetenin çıktığı belirtilir. (İnuğur, 2002: 165-171)

Türkiye’de Türkçe yayınlanan ilk gazete olarak (Kavalalı Mehmet Ali Paşa’nın 1828’te Kahire’de Türkçe-Arapça olarak çıkardığı *Vekayi-i Mısriye*’yi bir kenara bırakırsak) 1831 yılında, II. Mahmut döneminde resmi olarak yayınlanan *Takvim-i Vekayi* gösterilmektedir. (İnuğur, 2002: 172; Topuz, 1973: 5) 1849 yılında yayınlanan *Vakayi-i Tıbbiye*, Türkiye’de çıkan ilk Türkçe dergidir. Adından da anlaşılacağı üzere bir tıp dergisi olan ve 1851’de kapanan dergi ayrıca resim basan ilk süreli yayın olması bakımından önemlidir. Yine 1862-67 arasında çıkan *Mecmua-ı Fünûn* da teknik bir dergidir. (Kabacalı, 2000: 69-70)

İnuğur, Türk basın tarihini 5 bölüme ayırmakta ve bunları şöyle sıralamaktadır:

- 1–Tanzimat Dönemi Basını (1831-1876)
- 2–Birinci Meşrutiyet ve İstibdat dönemi basını (1876-1908)
- 3–İkinci Meşrutiyet dönemi basını (1908-1918)
- 4–Mütareke ve Kurtuluş Savaşı dönemi basını (1918-1923)
- 5–Cumhuriyet dönemi basını (1923 ve sonrası) (İnuğur, 2002: 174)

Daha çok devletin yayın organı ve devletle ilgili haber ve bilgiler içeren resmi gazete *Takvim-i Vekayi*'den sonra özel çaba ve sermaye ile 1840 yılında yayınlanan ilk gazete William Churchill'in *Ceride-i Havadis*'idir. Kuru bir haber gazetesinden ibaret olan bu gazete, belli bir tarihten sonra devletin yarı resmi basın organı olmuştur. (İnuğur, 2002: 181-3; Topuz, 1973: 8-9)

Batılılaşmayı benimseyen aydınların, düşüncelerini geniş kitlelere yaymakta aracı olarak gördükleri yayın organlarına yönelmeleriyle, Türk basın hayatı 1860'tan itibaren gittikçe canlanır ve özel Türk gazeteciliği kurulur. (Gür, 1998: 13)

Bu iki gazeteden, *Takvim-i Vekayi* devletin yönetiminde çıkan resmi, *Ceride-i Havadis* ise devletten yardım gören yarı resmi gazeteler olduğu için, birçok yazarlar ve düşünürler, Türk gazeteciliğini *Tercüman-ı Ahval* ile başlatmak isterler. Şu halde ilk özel Türkçe gazete Çapanzade Agâh Efendi tarafından 1860 yılında yayınlanan *Tercüman-ı Ahval*'dir. Agâh Efendi'den başka Şinasi, Ahmet Vefik Paşa önemli yazarlarındandır. Belli bir süreyle ilk kapatılan gazete de budur. (İnuğur, 2002: 184-189; Topuz, 1973: 10-2)

Bu tarihlerden itibaren ayrıca vilayet gazetelerinin de yayınlanmaya başladığını görüyoruz. Daha çok haber kaynaklı olarak yayınlanan ve resmi niteliği bulunan bu gazetelerden Beyrut'ta çıkan *Hadikatü'l Ahbar* (1860) ve Mithat Paşa tarafından çıkarılan *Tuna* gazetesi (1865) ilk vilayet gazeteleri olarak kabul edilmektedir. (Şeker, 2007: 29)

Özel gazeteciliğe yeni bir adım *Tercüman-ı Ahval* yazarlarından Şinasi tarafından atılır. 1862 yılında çıkan *Tasvir-i Efkâr* adlı gazete, ilk edebi tartışmaları da sütunlarında yayınlamıştır. Basın tarihinde edebi yönü de olan bir gazeteci olarak Şinasi hakkında Ebuzziya Tevfik, “hepimiz Şinasi'nin manevi evladıyız”

demektedir. Yönetimini Şinasi'den sonra sırasıyla Namık Kemal ve Recaizade Mahmut Ekrem üstlenmişlerdir. (İnuğur, 2002: 192-9; Topuz, 1973: 15-6)

1866 Yılında çıkmaya başlayan *Muhbir* gazetesi sarıklı devrimci Ali Suavi yönetiminde ve Filip Efendi desteğiyle çıkmıştır. Üç yıl sonra ise Ali Bey tarafından *Basiret* yayınlanmıştır. Ahmet Midyat Efendi ve Namık Kemal bir süre bu gazetede yazmışlardır. (İnuğur, 2002: 206-214; Topuz, 1973: 18)

Ali Kararname (1867) ile oluşan baskıcı bir ortamdan kaçarak Avrupa'ya giden gazeteciler orada da birçok gazete çıkarmışlardır. İlk dönem (1867-1876) çıkan gazeteler *Muhbir*, *Ulûm*, *Hürriyet* ve *İnkılâp'tır*. İkinci dönemde (1876-1908) çıkanlar ise *Meşveret*, *Mizan*, *Osmanlı* ve *Şura-yı Ümmet*. Bu iki dönemde yurtdışındaki Jön Türkler tarafından irili ufaklı 116 gazete yayınlandığı anlaşılmaktadır. (İnuğur, 2002: 213-218; Topuz, 1973: 35-40)

Bunlardan *Muhbir* gazetesi 1867'de Londra'da Yeni Osmanlılar adına yine Ali Suavi tarafından çıkarılmıştır. Yurtdışında yayınlanan ilk Türk gazetesi *Muhbir* ancak 50 sayı çıkabilmiştir (1868). Bu gazetenin kapanmasından sonra Ali Suavi ancak on, on beş sayı yayınlanabilen *Ulûm* gazetesini çıkarmıştır. (1869). Burada tarih ve kültür yazıları yazarak Türkçülük akımına öncülük etmiştir. (İnuğur, 2002: 219-22)

Yapılan uyarılara rağmen “Yeni Osmanlılar Cemiyeti” mührünü, çıkarmakta olduğu *Muhbir* gazetesinden kaldırmayan Ali Suavi'nin bencil, hırçın tutumunu ve fikirlerini benimsemeyen Agâh Efendi, Ziya Bey ve Namık Kemal 1868'de Londra'da *Hürriyet* gazetesini yayınlamışlardır. (İkinci bir *Hürriyet* gazetesi daha sonra 1897 yılında yine Londra'da yayınlanacaktır.) İlk zamanlarda posta ücretinden başka hiçbir ücret alınmadan gönderilen bu gazete yurtdışında çıkarılan ilk düşünce gazetesidir. Haftalık olarak yayınlanan gazetenin masraflarını Mustafa Fazıl Paşa karşılamıştır. 1870 yılındaki 100.sayısıyla yayın hayatına son vermiştir. Ziya Paşa'nın ünlü “Şiir ve İnşa” makalesi bu gazetede yayınlanmıştır. (İnuğur, 2002: 222-7)

Yeni Osmanlılar Cemiyeti adına yukarıda sayılanlardan başka 1870'de Cenevre'de *İnkılâp* adında bir gazete daha çıkarılmıştır. Hüseyin Vasfi Paşa ile Mehmet Bey'in çıkardığı gazete, Osmanlı basın tarihinde yayın yolu ile devrim yapmanın ilk teşebbüsü olarak nitelendirilmektedir. (İnuğur, 2002: 227)

Aleksan Sarrafyan Efendi'nin sahip olduğu *İbret* gazetesi, iki yıl süreyle Ahmet Midhat Efendi kiralanmış ve 1872'de yeni kadrosuyla yayına devam etmiştir. Reşat, Ebuzziya Tevfik ve Nuri beylerin yazdıkları gazetenin yöneticisi ve başyazarı Namık Kemal'dir. 132 sayı yayınlanan (1873) gazete, Namık Kemal'in *Vatan Yahut Silistre* adlı oyunu hakkında yazdığı bir yazı üzerine, halkın yaptığı nümayişler neticesinde kapatılmıştır. (İnuğur, 2002: 228-40)

Türk basın tarihinde ilk resimli gazete olan ve daha çok dergiye benzeyen *Ayine-i Vatan*, 1866'da Eğribozlu Mehmet Arif tarafından çıkarılmış, daha sonra adını sırasıyla *Ruzname-i Ayine-i Vatan*, *İstanbul* olarak değiştirerek 1869 yılına kadar yayınlarını sürdürmüştür. (İnuğur, 2002: 242)

1867 yılında Şakir Efendi tarafından *Muhip*; Andon Efendi tarafından *Muhibb-i Vatan* (sırasıyla konulduğu adlar: *Memalik-i Mahrusa*, *Türkistan*, *Hülasatü'l-Efkâr*, *Efkâr* ve *Mirkat*); Ayetullah Bey ve Musullu Sami tarafından *Utarit* gazeteleri yayınlanmıştır. (İnuğur, 2002: 243)

1868 yılında Ali Raşit ve Filip Efendi'nin birlikte yayınladıkları *Terakki* gazetesinin yazarları Ebuzziya Tevfik, Suphi Paşazade Ayetullah, Kemal Paşazade Sait, Lehli Hayreddin Karski ve Recaizade Mahmut Ekrem'dir. 439 sayı çıktıktan sonra bir ay kapatılmış, bundan sonra eski önemini yitirmiştir. *Terakki*'nin yayınladığı haftalık özel kadın sayısı Türkiye'de ilk kadın gazetesi olarak nitelendirilmektedir. Aynı gazete ilk mizah gazetesini de ek olarak *Letaif-i Asar* adıyla çıkarmıştır. (İnuğur, 2002: 243)

1869 yılında Sıtkı Efendi tarafından çıkarılan *Mümeyyiz* gazetesi, çocuklarla ilgili bir özel sayı çıkardığı ve çocuklara yönelik yazı ve resimler yayınladığı için önemlidir. (İnuğur, 2002: 243)

Yine aynı yılda Mutasarrıf Bursalı Şakir Bey tarafından çıkarılmış *Vekayi-i Zaptiye* kısa ömürlü yarı resmi bir gazetedir.

Hadika adlı gazete daha önce bilim ve teknik alanında yayınlanan bir dergiydi. Ancak gazetenin yönetimi Ebuzziya Tevfik'e geçince (1872) içerik bakımından değişmiş, siyasi ve edebi bir hüviyet kazanmıştır. Birkaç defa kapatılan dergide yazıları çıkan önemli şahsiyetler şunlardır. Ebuzziya Tevfik'ten başka, Namık Kemal, Ahmet Midhat Efendi, Şemseddin Sami. Ebuzziya Tevfik bu sıralarda kurduğu Matbaa-ı Ebuzziya ile Türk basınına büyük katkıda bulunmuştur. (İnuğur,

2002: 244; Gür, 1998: 303-314) Hatta *Zekâ* dergisinin 15 ve 16. sayıları Ebuzziya'nın matbaasında basılmıştır.

1869 yılında Teodor Kasap tarafından çıkarılan *Diyojen*, bir mizah gazetesidir. Gerçi daha önce 1868 yılında *Letaif-i Asar* adında bir mizah gazetesi çıkarılmış ise de, bu daha ziyade *Terakki* adındaki günlük gazetenin haftalık özel sayısı olduğundan, Türk basın tarihinde mizah, genellikle *Diyojen* ile başlatılmaktadır. Aslında Teodor Kasap bu gazeteyi daha önce Fransızca, Rumca ve Ermenice olarak çıkarmıştı. 184 sayı (1873) çıkabilmiş bu dergide Namık Kemal, Ebuzziya Tevfik ve Ali Bey yazmışlardır. (İnuğur, 2002: 245)

Diyojen'den sonra en kuvvetli mizah gazetelerimizden biri olan *Hayal*'i de 1873 yılında yine Teodor Kasap çıkarmıştır. Yayınladığı siyasi içerikli bir karikatürden dolayı kısa sürede kapanmış ve Teodor Kasap Avrupa'ya kaçmıştır. Yine Teodor Kasap tarafından 1875 yılında çıkarılan ancak haber gazetesi olan *İstikbal*'de siyasi, ahlaki, ilmi ve edebi makaleler yayınlanmıştır. (İnuğur, 2002: 246-7)

Şimdi biraz geriye dönersek, 1870 yılından itibaren yayınlanan başka gazetelere de göz atmak gerekir. Bunlardan *Asır*, Mehmet Tevfik tarafından çıkarılmış olup kısa ömürlü bir yayındır. Bu tarihte bir günlük ömrü olan *Devir*'in sahibi Ahmet Midhat Efendi'dir. Sonra bu gazete *Bedir* adıyla 13 sayı yayınlanmıştır. (İnuğur, 2002: 248)

Vakit, *Hakayikü'l Vekayi* 1870 yılında, *Hülasatü'l Efkar* 1873'te, *Medeniyet* 1874'te, *Sadakat*, *Vakit* 1875'te çıkan gazetelerimizdir. Bunlardan İslami içerikli *Sadakat*'te Namık Kemal'in; *Hakayikü'l Vekayi*'de ise Recaizade Mahmut Ekrem ve Ebuzziya Tevfik'in yazıları çıkmıştır. (İnuğur, 2002: 248-50)

Bu arada genellikle o bölgeyle ilgili haber ve bilgiler veren ve önce iki dilli olarak 1865 yılında Türkçe-Bulgarca olarak Tuna'da yayınlanan *Tuna*; 1866'da Bosna'da Türkçe- Sırpça yayınlanan *Bosna*, Halep'te Türkçe-Ermenice, Türkçe-Rumca yayınlanan *Fırat*, Şam'da Türkçe-Arapça yayınlanan *Suriye*, Trablusgarp'ta Türkçe Arapça yayınlanan *Trablusgarp*; daha sonra sadece Türkçe olarak yayınlanan *Beyrut* (1867), *İşkodra* (1868), *Konya* (1869), *Ankara* (1874), *İzmir* (1874) gibi daha sonra hemen her şehirde vilayet gazetelerinin çıktığını söylemek yerinde olacaktır. (Kabacalı, 2000: 89-90)

Birinci Meşrutiyet ve İstibdat dönemine (1876-1908) geldiğimizde ise basının halk ve hükümet nezdinde etkileri artmıştır. II. Abdülhamit'in tahta geçtiği bu dönemde halk basını takip eder olmuştur. (İnuğur, 2002: 254).

II. Abdülhamit'in Meclis-i Mebusan'ı ve meşruti idareyi tatil etmesinden sonra sansür şiddetini artırmış, gazeteleri ürkütmüş ve sindirmiştir. Papadapulos ve Şemseddin Sami'nin birlikte çıkardıkları *Sabah* (1875), Ahmet Midhat'ın kurduğu *Tercüman-ı Hakikat*, Ahmet Cevdet'in "Türk Gazetesi" başlığı ile yayınladığı *İkdam*, Murat Bey'in çıkardığı *Mizan* bu dönemde yayınlanmaya başlayan ve daha sonraki yıllarda da yayınlarını sürdürecektir olan belli başlı gazetelerdir. (İnuğur, 2002: 274) Bu gazetelerde dönemin önemli fikir ve edebiyat adamlarının birçokunun yazılarını görebilmekteyiz.

Bu dönemde dergilerin daha çok önem kazandığı anlaşılmaktadır. Çünkü zamanın yöneticileri, dergileri gazetelerden daha az tehlikeli bulmaktadırlar. En önemli dergi 1891 yılında kurulan, önceleri bilim ve teknik dergisi olan, daha sonra (1896) içeriği değişerek birçok edebi akımın (Edebiyat-ı Cedide, Fecr-i Ati) temsilciliğini yapan *Servet-i Fünûn*'dur. Sahibi Ahmet İhsan olan ve haftalık yayınlanan bu derginin başyazarlığını Tevfik Fikret üstlenmiştir. Bu tarihlerde Cenap Şehabeddin, Halit Ziya, Süleyman Nazif, Hüseyin Cahit gibi çok önemli yazarların eserleri yayınlanmıştır. Birkaç defa kapatılıp yeniden açılmıştır. Çok uzun süre (54 yıl) bazen günlük bazen haftalık olarak yayınlanan daha sonra adını *Uyanış* olarak değiştiren bu dergi 1944 yılında kapanmıştır. (İnuğur, 2002: 287-290)

1893'te Baba Tahir'in çıkardığı *Malumat* dergisi de *Servet-i Fünûn* gibi gazete hüviyetinde bir dergidir. Bu derginin önemli yazarı Ahmet Rasim'dir. Ayrıca *Mektep*, *Gayret*, *Nilüfer* dergileri de bu dönemin belli başlı ürünleridir. Bunlardan Kitapçı Karabet'in 1891'de yayınladığı *Mektep* dergisi Hüseyin Cahit, Hüseyin Suat ve Cenap Şehabeddin gibi ünlü yazarları bünyesinde toplaması açısından ayrı bir öneme sahiptir. (İnuğur, 2002: 290)

Türk basınına ve matbaacılığına büyük katkıları olan Ebuzziya Tevfik Bey'in çıkarmış olduğu ve uzunca bir süre yayınlanan *Mecmua-yı Ebuzziya'yı* (1880-1912) da burada anmak gerekir. (Kabacalı, 2000: 122; Gür, 1998: 272-281)

Bu dönemdeki istibdattan yurtdışına kaçan bazı yazarlar gittikleri yerlerde yayın faaliyetine devam etmişlerdir. Mutlakıyet idaresine karşı çıkmak ve Kanun-ı

Esasi'yi yeniden uygulatmak gibi amaçlara sahip Jön Türkler, *Hayal* gazetesini 1878'de Paris'te, bir yıl sonra Londra'da; Ali Şefkati'nin çıkardığı *İstikbal*'i, İstanbul'da kapanınca 1880'de Cenevre'de, *Gencine-i Hayal*'i 1881'de Paris'te yayınlamışlardır. (İnuğur, 2002: 291)

Bunlardan başka yine yurtdışında birçok gazete daha yayınlanmıştır. Bunların en önemlileri Pozitivist Ahmet Rıza'nın çıkardığı *Meşveret* (1895) ve *Şura-yı Ümmet*, Pan-İslamist olan Mizancı Murad'ın çıkardığı *Mizan* (1886), İshak Sükuti ile Dr. Abdullah Cevdet'in çıkardıkları *Osmanlı* (1897) ve *Şura-yı Ümmet* gazeteleridir. Abdullah Cevdet'in çıkardığı *İctihat* da en uzun ömürlü olması bakımından dikkat çekicidir. Bu gazetelerin çoğu herhangi bir ülkede yayınlanmamış, problem çıktıkça başka ülkelerde yayınlarına devam etmişlerdir. (İnuğur, 2002: 291-304)

Yukarıdaki dergi ve gazetelerin muhalif yayınları sonuç vermiş ve II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. 1908-1918 yıllarını kapsayan yeni bir dönem başlamıştır.

“Özgürlük vardı artık İstanbul'da. Gazeteciler kesin bir karar aldılar. Sansür memurlarını o gece gazetelere sokmayacaklar ve sabaha kadar görev başında kalacaklardı. Nitekim öyle de yaptılar. Memurlar kapıdan geri çevrildi. Gazeteler hürdür artık. Sansür yasaktır. Gazeteleri sansür etmeye kalkmak ağır bir suçtur, dendi kendilerine. Ve 25 Temmuz 1908 sabahı gazeteler yıllardan beri ilk defa olarak sansürsüz çıktı. Sansürün kaldırıldığı 24 Temmuz günü Cumhuriyetten sonra “Gazeteciler Bayramı” kabul edilecektir.” (Topuz, 1973: 102)

Bu dönem basın hayatının ilginç bir yönü vardır. Her ne kadar siyasi ve sosyal hayat birçok problemlerle dolu olsa da basın hayatında bir canlılık ve beklenilmedik bir hareketlilik ve bereket vardır. Meşrutiyetin ilanından hemen sonra çoğu kısa ömürlü olan yüzlerce dergi ve gazete yayın hayatına atılmıştır. Bu da basında kalitesizliği, başıboşluğu ve hatta anarşiyi doğurmuştur.

Meşrutiyet'in ilk günlerinde İstanbul basınıni temsil eden ve halk tarafından tutulan belli başlı gazeteler *İkdam*, *Sabah*, *Tercüman-ı Hakikat* ve *Saadet* olmak üzere dört tanedir. Yıllardan beri mizah gazeteleri yayınlanmadığı halde, Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi ve İbrahim Hilmi tarafından *Boşboğaz*; Said Hikmet, Sermet Muhtar ve Osman Kemal tarafından *Elifürük*; Ali Fuat tarafından da *Karagöz* adlı mizah gazeteleri kurulmuş ve yayına başlamışlardır. Daha sonraları bunları *Kalem*,

Davul, Şaka, Yuha, Eşek, Laklak, Hacivat, Cingöz, Zevzek, Curcuna, Elmalum gibi mizah gazeteleri izlemiştir.

Yine bu tarihlerde İstibdat döneminden kalma gazetelerden Ahmet Cevdet'in *İkdam*'ı yayınına devam etmektedir. *Tanin* (1908-1925) ve *Yeni Gazete*'nin (1908-1913) yayın hayatına girmesi ile Hüseyin Cahit ve Abdullah Zühtü *İkdam*'dan ayrılmışlardır.

Ahmet Midhat Efendi'nin 1878'de kurduğu *Tercüman-ı Hakikat* gazetesi bu dönemde tarafsız olmaya çalışmış, bir süre sonra Ahmet Midhat gazeteden ayrılmıştır. Tarafsızlığını sürdüren diğer yayınlar ise *Sabah* ve *Saadet* gazeteleri ile *Servet-i Fünûn* dergisidir. (İnuğur, 2002: 306-7)

Mizan ve *Takvim-i Vekayi* gazetelerinin de yeniden çıkmaya başladığı bu dönemdeki diğer gazeteler şunlardır: *Hukuk-ı Umumiye*, *Serbesti*, *Seda-yı Millet*, *Şura-yı Ümmet*, *Osmanlı*, *Volkan*, vs. (İnuğur, 2002: 308-312)

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ülkede siyasal ve bunlara paralel olarak da basında gruplaşmalar görülmüştür. Her grup ve yayın organının kendi bildiğini savunduğu bu minvalde yayın yaptığı böyle karışık bir ortamda 31 Mart Olayı (13 Nisan 1909) meydana gelmiştir. Birçok gazete ve dergi binası yakılmış yıkılmış; bazı üst rütbeli devlet adamları ve gazeteciler öldürülmüştür. Bu olaylar karşısında sadece Sadrazamı değiştirmekle yetinen II. Abdülhamit tahttan indirilmiş ve V.Mehmet Reşat padişah ilan edilmiştir.

İttihat ve Terakki'nin ağırlığının hissedildiği ve "Matbua ve Matbaalara Ait Kanun" tasarısının Meclis-i Mebusan'da kabul edildiği bu tarihlerden sonra sansür artmış ve neşredilen süreli yayınlarda müthiş bir düşüş yaşanmıştır. (1909'da 353 olan gazete sayısı, 1910'da 130'a, 1911'de 124'e, 1912'de ise 45'e düşmüştür.) (Er, 2003: 32)

1908'de, II.Abdülhamid idaresinin ortadan kaldırılmasından sonra, Türk aydınlarını düşündüren en mühim mesele, şüphesiz, artık hareket serbestliğine kavuşmuş ve çeşitli etnik unsurlardan kurulu, geniş bir topluluğun yaşayışına yön verebilecek siyasi ideolojinin ne olabileceği meselesi idi. (Akyüz, 1979: 157) O dönemi göz önüne aldığımızda politik alanda iki partinin, yani İttihat ve Terakki, Hürriyet ve İtilaf partilerinin mücadelesi göze çarpmaktadır. Sosyal alanda ise basın aracılığıyla üç grubun temsilcileri mücadele etmektedir:

1.İslamcı Grup: II. Meşrutiyet'in en kuvvetli siyasi fikir cereyanı İslamcılık olmuştur. Bu grubun düşünürü Babanzade Ahmet Naim, şairi Mehmet Akif, yayın organları da *Sırat-ı Müstakim*, daha sonra onun devamı olan *Sebilü'r Reşat* ve *Beyanü'l Hak* gibi yayınlardır. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra haftalık olarak yayınlanan *Sırat-ı Müstakim*'i Eşref Edip ve Ebü'l Ula Mardin birlikte çıkarmışlardır.

2.Osmanlıcı Grup: Bu grubun temsilcileri fikir ve yayınlarında Osmanlıcılığı esas ilke olarak kabul etmişlerdir. Dini esaslara bağlılık yönünden İslamcı grup kadar tutucu olmayan bu grubun düşünürü Rıza Tevfik, şairi Tevfik Fikret, belirli yayın organı ise Ali Kemal'in gazeteleridir.

3.Türkçü Grup: Daha önce farklı kişi ve farklı seslerle ortaya atılan Türkçülük fikri bu dönemde bir sistem haline getirilmiştir. Grubun düşünürü Ziya Gökalp, yayın organları *Türk Yurdu* ve *Yeni Mecmua* gibi dergiler ile Hüseyin Cahit'in yazdığı *Tanin* gazetesidir. (İnuğur, 2002: 314-5)

Burada göze çarpan bir husus şudur: "Osmanlıcılık ve İslamcılık ideolojileri önce siyaset alanında görülüp edebiyata oradan geçtikleri halde, Milliyetçilik ideolojisi, tersne olarak, önce edebiyat ve fikir adamları tarafından ortaya atılmış ve siyaset alanına oradan geçmiştir. (Akyüz, 1979: 158)

Bu dönem gazeteciliğinin belirgin özelliklerinden biri de edebi ilaveler çıkarılması, edebiyatın her türünün fıkra, makale veya tefrika halinde gündelik gazetelere yansmasıdır. Özellikle edebi fıkralar önceleri Mahmut Sadık ve Ali Kemal tarafından yazılmaya başlanmış, Ahmet Rasim'in kalemiyle en güzel örneklerini vermiş, giderek Ebuzziya Velid tarafından yaygın hale getirilmiştir. Yakup Kadri, Refik Halit, Falih Rıfkı ve Halide Edip'in fıkra, makale, tefrika halindeki en güzel yazıları bu yayınlarda neşredilmiştir.

Ahmet Midhat Efendi tarafından gündelik gazetelerin içeriğine sokulan ilim çeşnili makaleler, Mehmet Fuat Köprülü'nün kalemiyle daha metotlu ve daha düzenli olarak ilmi havaya bürünmüştür. (İnuğur, 2002: 316)

İttihat ve Terakki Derneği'nin yarattığı terör nedeniyle anarşik bir dönem başlamış ve derneğe katılan Balkan komitacıları özgürlüğün mana ve değerini anlayamamışlar, kendilerini eleştiren yazarlardan *Serbesti* gazetesi başyazarı Hasan Fehmi'yi, *Seda-yı Millet* gazetesi başyazarı Ahmet Samim'i ve *Şehrah* gazetesi

başyazarlarından Zeki Bey'i öldürmüşlerdir. Bunlardan başka *Silah* adında bir gazete çıkaran Hasan Tahsin, İttihatçılar tarafından boğdurulmuş, *İştirak* adındaki sosyalist gazeteyi çıkaran ve İştirakçi diye anılan Hüseyin Hilmi de daha sonra 1923'de aynı şekilde kurşunlanmıştır. (İnuğur, 2002: 320-1)

Bu dönemin özelliklerinden bir başkası da İzmir'de Boykotaj Cemiyeti tarafından çıkarılan *Gave* (1908), Selanik'te çıkan *Amele* (1909) ve Hüseyin Hilmi tarafından çıkarılan *İştirak*, *İnsaniyet*, *Sosyalist*, *Medeniyet* gibi sol basına öncülük eden yayınların çıkmasıdır. (İnuğur, 2002: 327; Topuz, 1973: 118-9)

İşte bu sıralarda Ali Fuat tarafından çıkarılan (1912) ve Balkan Savaşları münasebetiyle yayınına bir süre ara verip tekrar 1914'e kadar yayınlanan *Zekâ* dergisi, dil ve edebiyat üzerine çıkan yazılarıyla genellikle Türkçülük akımına katılmıştır. Bilhassa Yeni Lisan hareketinin kurucularından Ömer Seyfeddin'in yayınladığı yazılar bunlara örnektir.

Ömer Seyfeddin, daha önce 1911 yılı nisanında Selanik'te çıkmaya başlayan *Genç Kalemler* dergisinde Ziya Gökalp, Akil Koyuncu, Haşim Haşmet ve Ali Canip gibi yazarlarla beraber millî tarzda eserler yayınlıyordu. 1912'de bu derginin kapanmasından sonra *Türk Yurdu* ve *Yirminci Asırda Zekâ* gibi mecmualarda eser vermeye devam ettiler. (Akyüz, 1979: 161-2)

Fikri alanda daha çok Batıcılığı ve Batı medeniyetine yönelişi savunan dergide Baha Tevfik'in şahsında materyalizm ön plana çıkmış ve bu minvalde yazı ve malzemeler yayınlanmıştır. 34 sayı çıkan *Zekâ*, dil-edebiyat ve felsefe ağırlıklıdır.

Yirminci Asırda Zekâ, I.Dünya Savaşı arifesinde derginin ağır toplarından Baha Tevfik'in ölümüyle kapanmıştır.

Artık bundan sonra Mütareke ve Cumhuriyet dönemi basını gelmektedir. I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sıralarında birçok gazete ve dergi yayınlanmış, kimileri Millî Mücadeleyi desteklerken bazıları da muhalif yayınlar yapmışlardır.

1.BÖLÜM

1 YİRMİNCİ ASIRDA ZEKÂ DERGİSİNE DAİR

1.1 Yirminci Asırda Zekâ Dergisi'nin Kütüphane Kayıtları

Muhtelif kütüphanelerin birçoğunda bulunmasına rağmen biz dergiyi İslami Araştırmalar Merkezi Kütüphanesi'nden (İSAM), Ankara'daki Millî Kütüphane'den ve Konya Yusufâğa Kütüphanesi'nden ayrı ayrı temin ettik. İSAM'daki dergiler fotokopi halindedir. Bu kütüphanelerden getirdiğimiz dergi nüshaları, birbirlerinin eksikliklerini tamamlamıştır. Derginin birkaç sayfasına ve verdiği bazı eklere maalesef ulaşılamamıştır.

1.2 Derginin Yönetim, Basım ve Satış Bilgileri

Derginin sahip ve müessisleri; *Karagöz* adlı mizahi gazetesinin de sahibi olan Ali Fuat, Nefaset Matbaası sahibi P. S. Spataris ve Baha Tevfik'tir. Baha Tevfik aynı zamanda hem bu derginin hem de *Karagöz* gazetesinin başyazarıdır ve 15.sayıdan itibaren yine bu derginin ayrıca mesul müdürüdür de. Derginin bu sayıya kadar mesul müdürü, *Karagöz*'ün kısım-ı dahil muharrirliğini de yürüten Fuat Samih'tir. (Ali Fuat, Baha Tevfik ve Fuat Samih'le ilgili bu bilgi ve resimleri için bkz. *Yirminci Asırda Zekâ*, S.10, s.156) Ancak Baha Tevfik'in ölümünden sonra (32.sayıdan itibaren) mesul müdür, İsmail Neşad olmuştur. Dergi'nin asıl sahibi ve ülkemizin ilk karikatürcülerinden sayılan Ali Fuat Bey (?-1919), Meşrutiyet'ten hemen sonra çıkmaya başlayan ve ölümünden sonra da yayına devam eden (toplam 47 yıl) *Karagöz*'ün sahibidir.

Yine *Karagöz* gazetesinin de idarehanesi olan İstanbul'daki Ebussuud Caddesinde bulunan 59 numaralı hususi daire (posta kutusu numarası: 27), 16. sayıya kadar *Yirminci Asırda Zekâ* dergisinin de idarehanesi olarak gösterilmektedir. 17. sayıdan itibaren idare mahalli olarak İstanbul'da Babıali caddesindeki Karagöz Kütüphanesi olarak gösterilmiştir. Dergi, 14. sayıya kadar P. S. Spataris'in sahibi

olduğu Nefaset Matbaası'nda, 15 ve 16. sayılar Ebuzziya Matbaasında (Konstantınıyye); bundan sonrakiler ise Karabet Matbaasında basılmıştır. Son iki sayı (33-34) da yine Nefaset matbaasında basılmıştır.

Zekâ dergisinin tanıtımı kapakta şöyle yapılır: “On beş günde bir neşrolunur ilmi ve edebi, musavver risaledir.” Ancak 17.sayıdan itibaren “Her hafta neşrolunur felsefî, ilmi, edebi musavver risaledir” şeklinde değişmiştir. 20’den sonra da “*Zekâ*, Türk gençlerini muasırlandırmaya çalışır” ibaresi vardır. Yayın sloganı ise ikinci kapak diyebileceğimiz kısımda şöyle ifade edilir: “Felsefî, ilmi, edebi her türlü terakki ve teceddütlerden bahis, gençlerin yirminci asra layık içtimai ve siyasi (medeni) bir terbiye almalarına hadim on beş günlük (haftalık) gazetedir”; başka bir yerde “Meslek: Ey kari! Mesleğim senin hoşuna gitmektir. *Zekâ*.” (*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, s.1) yazılıdır.

Fiyatı ise 17.sayıya kadar 2 kuruş, bu sayıdan sonra 50 paradır. Bir seneliği: İstanbul ve vilayetler için yarım Osmanlı lirası, ecnebi memleketler için 15 Franktır.

Derginin hususi fotoğrafçısı Beyoğlu'nda fotoğrafane sahibi Simon Efendi'dir (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.6, k.i.)

1.3 Derginin Yayın Tarihleri ve Aralıkları Hakkında

Öncelikle derginin yayın tarihleri ve aralıkları hakkında bir tablo vermek istiyoruz. Ardından bazı açıklamalar ve değerlendirmeler yapılmıştır:

NO	MİLADİ	RUMİ	HİCRİ	GÜN	Ara
01	[18 Mart 1912]	5 Mart 1328	1[29] R.ahir [R.evvel] 1330	[Pazartesi]	
02	[1 Nisan 1912]	18[19] Mart 1328	13 R.ahir 1330	[Pazartesi]	[14]
03	[15 Nisan 1912]	2 Nisan 1328	27 R.ahir 1330	[Pazartesi]	[14]
04	[29 Nisan 1912]	16 Nisan 1328	15[12] C.evvel 1330	[Pazartesi]	[14]
05	[13 Mayıs 1912]	30 Nisan 1328	26 C.evvel 1330	[Pazartesi]	[14]
06	[27 Mayıs 1912]	14 Mayıs 1328	10 C.ahir 1330	[Pazartesi]	[14]
07	[10 Haziran 1912]	28 Mayıs 1328	24 C.ahir 1330	[Pazartesi]	[14]
08	[24 Haziran 1912]	11 Haziran 1328	9 Recep 1330	[Pazartesi]	[14]
09	[8 Temmuz 1912]	25 Haziran 1328	23 Recep 1330	[Pazartesi]	[14]
10	[22 Temmuz 1912]	9 Temmuz 1328	7 Şaban 1330	[Pazartesi]	[14]
11	[5 Ağustos 1912]	23 Temmuz 1328	21 Şaban 1330	[Pazartesi]	[14]
12	[19 Ağustos 1912]	6 Ağustos 1328	6 Ramazan 1330	[Pazartesi]	[14]
13	[2 Eylül 1912]	20 Ağustos 1328	20 Ramazan 1330	[Pazartesi]	[14]
14	[15 Eylül 1912]	2 Eylül 1328	3 Şevval 1330	[Pazar]	[13]
15	[30 Eylül 1912]	17 Eylül 1328	[18] Şevval 1330	[Pazartesi]	[15]
16	[14 Ekim 1912]	1 T.evvel 1328	3 Şevval [Zilkade]	[Pazartesi]	[14]

			1330		
17	[5 Şubat 1914]	23 K.sani 1329	9 R.evvel 1332	[Perşembe]	[479]
18	[12 Şubat 1914]	30 K.sani 1329	16 R.evvel 1332	[Perşembe]	[7]
19	[19 Şubat 1914]	6 Şubat 1329	[23 R.evvel 1332]	Perşembe	[7]
20	[26 Şubat 1914]	13 Şubat 1329	[30 R.evvel 1332]	Perşembe	[7]
21	[5 Mart 1914]	20 Şubat 1329	[7 R.ahir 1332]	Perşembe	[7]
22	[12 Mart 1914]	27 Şubat 1329	[14 R.ahir 1332]	Perşembe	[7]
23	[19 Mart 1914]	6 Mart 1330	[21 R.ahir 1332]	Perşembe	[7]
24	[26 Mart 1914]	13 Mart 1330	[28 R.ahir 1332]	Perşembe	[7]
25	[2 Nisan 1914]	21[20] Mart 1330	[6 C.evvel 1332]	Perşembe	[7]
26	[9 Nisan 1914]	27 Mart 1330	[13 C.evvel 1332]	Perşembe	[7]
27	[16 Nisan 1914]	3 Nisan 1330	[20 C.evvel 1332]	Perşembe	[7]
28	[23 Nisan 1914]	10 Nisan 1330	[27 C.evvel 1332]	Perşembe	[7]
29	[30 Nisan 1914]	17 Nisan 1330	[4 C.ahir 1332]	Perşembe	[7]
30	[7 Mayıs 1914]	24 Nisan 1330	[11 C.ahir 1332]	Perşembe	[7]
31	[18 Mayıs 1914]	5 Mayıs 1330	[22 C.ahir 1332]	Perşembe [Pzt.]	[11]
32	[4 Haziran 1914]	22 Mayıs 1330	[10 Recep 1332]	Perşembe	[17]
33	[18 Haziran 1914]	5 Haziran 1330	[24 Recep 1332]	Perşembe	[14]
34	[2 Temmuz 1914]	19 Haziran 1330	[8 Şaban 1332]	Perşembe	[14]

850

34 sayı çıkan derginin ilk sayısı R. 5 Mart 1328 ve H. 1[29] R.ahir[R.evvel] 1330 [18 Mart 1912 Pazartesi]'da; son sayısı olan 34. sayı ise 19 Haziran 1330-Perşembe gününde (H. 8 Şaban 1332/ 2 Temmuz 1914) yayınlanmıştır. İlk sayıyla son sayı arasında 2 yıl 4 ay (850 gün) vardır.

Zekâ'da Rumi tarih bütün sayılarda, Hicri tarih 18.sayıya kadar verilmiş; Miladi tarih gösterilmemiştir. Dipnotta künyelerini verdiğimiz kaynaklara² dayanarak yaptığımız düzeltme ve ilaveler köşeli parantez içinde = [] verilmiştir. Şemada görüldüğü gibi bazı ay ve gün tarihleri, herhalde o günün baskı imkanlarından olacak, yanlış yazılmıştır. Bazı sayıların da bilerek farklı günlerde çıktığı görülür. Buna sebep memleketin savaş (Balkan Savaşları) içerisinde olmasıdır. (Gelecek nüshamız hal ve mevkiin icabatına göre vakt-i muayyeninden ya birkaç gün evvel veyahut birkaç gün sonra neşrolunacaktır ki buna sebep karilerimize muharebeye ait bazı resimler takdim edebilmek arzusudur. Bkz. *Yirminci Asırda Zekâ*, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.278)

Sayıların yayınlanış tarihlerine ve aralıklarına bakıldığında dergiyle ilgili iki dönemin olduğu görülecektir. Bu iki dönemi 16. sayı (14 Ekim 1912) ve 17. sayılar

² Kullandığımız kaynaklar şunlardır: Yücel Dağlı ve Cumhure Üçer'in hazırladıkları *Tarih Çevirme Kılavuzu*'nun (Ankara, 1997) 1.cildi (TÇK); Gazi Ahmed Muhtar Paşa'ya ait olan ve Yücel Dağlı ile Dr. Hamit Pehlivanlı'nın hazırladığı *Takvim-i Sinin* (Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1993) (TS); Türk Tarih Kurumu'nun Web sitesindeki (www.ttk.gov.tr) Tarih Çevirme Kılavuzu (TÇP). Bu üç kaynaktan TS ile TÇP birbirine uyum sağlarken TÇK farklı tarihler verebilmektedir.

(5 Şubat 1914) ayırmaktadır. 16. sayıdan sonra İT hükümetin uyguladığı sansür, Trablusgarp savaşı, ekonomik sıkıntı ve karışıklıklar ve Balkan savaşları nedeniyle [3 Ekim 1912’de Balkan Savaşları başlaması üzerine seferberlik ilan edilmiş] derginin yayınına yaklaşık 16 ay (479 gün) ara verilmiştir.

Derginin ilk dönemi 1-16. sayılar arasındır ve dönemin belirgin özellikleri şöyledir: Derginin ismi bu dönemde (16. sayıya kadar) *Yirminci Asırda Zekâ*’dır. (Pazar günü çıkan 14. sayı hariç) Pazartesi günleri yayınlanmıştır ve yayın aralığı (14 ve 15. sayılar hariç) 15 gündür. (1.sayının iç kapağında (s.1) “Aydın ilk ve üçüncü pazartesi günleri neşrolunur” ibaresi vardır)

İkinci dönem ise 17’den 34’e kadarki 18 sayıdır. Bu dönem derginin adı sadece *Zekâ*’dır. Yayın günü (Pazartesi günü çıkan 31.sayı hariç) Perşembe ve yayın aralığı (11 gün arayla çıkan 31, 17 gün arayla çıkan 32 ve ikişer hafta arayla çıkan 33 ve 34. sayılar hariç) haftalıktır. (“...haftalık risaledir” bkz. S.17, s.291)

Yayın günleri 19. sayıdan itibaren Perşembe olarak belirtilmiştir. Daha önceki sayıların yayın günleri tarafımızdan ilgili kaynaklara bakılarak tespit edilmiştir.

Dergide verilen tarihlerin bazıları problemlidir. İlk dönem yayınlanan sayıların yayın günü pazartesi olarak tespit edilmiştir. Bu dönemde hem Rumi hem de Hicri tarih verilmiş, bu tarihlerden yayın günü pazartesiyle uygun (2. sayı hariç) Rumi tarih olmuştur. Ancak bu uyum bazı Hicri tarihlerde sağlanamamıştır (1, 4 ve 16. sayılar).

İkinci dönem nüshalarında da birkaç problemlili yayın tarihi bulunmaktadır. 25. sayının yayın tarihi 21 Mart 1330- Perşembe olarak yazıldığı halde, bu dönem sayılarının yayınlandığı gün olan Perşembeye tekabül eden Rumi tarih 21 değil, 20 Mart’a denk geldiği için yayın tarihi 20 Mart olmalıdır.

31. sayıda verilen tarih 5 Mayıs 1330- Perşembe’dir. Ancak bu tarih Perşembe değil Pazartesiye tekabül etmektedir. Dolayısıyla yayın günü bu döneme aykırı olarak herhalde Pazartesi olmalıdır.

1.4 Sayıların Sayfaları ve Numaralandırma Tablosu

BİRİNCİ CİLT (1-22. SAYILAR)						
Sayı	Kapak ve İlavesi	Numaralı Sayfalar	Zeyiller	Sayfa no'ları	Toplam sayfa	Açıklama
1	2	16	2	1-16	20	
2	2	16	2	17-32	20	
3	2	16	2	33-48	20	
4	2	16	2	49-64	20	
5	2	16	2	65-80	20	
6	2	20	2	81-100	24	Zeyillerin sayfa numaraları yanlışlıkla 96a-96b olarak verilmiş.
7	2	16	2	101-116	20	
8	2	16	2	117-132	20	
9	2	16	2	133-148	20	
10	2	24	2	149-172	28	
11	2	16	2	173-188	20	
12	2	16	2	209-224	20	11 ve 12. sayıların arasında sanki bir sayı daha varmış gibi 22 sayfalık bir boşluk var. Zeyillerin sayfa no'ları yanlışlıkla 204a-240b verilmiş.
13	2	16	2	225-240	20	Zeyillerin sayfa no'ları yanlışlıkla 256a-256b verilmiş.
14	2	16	2	241-256	20	
15	1	16	3	257-272	20	
16	1	16	4	273-288	21	s. 288a yok
17		12		289-300	12	Bu sayıyla beraber kapak'a sayfa numarası veriyoruz ve zeyiller bitiyor
18		12		301-312	12	
19		12		313-324	12	
20		12		325-336	12	
21		12		337-348	12	
22		12		349-360	12	
İKİNCİ CİLT (23-34. SAYILAR)						
23		12		1-12	12	
24		12		13-24	12	
25		12		25-36	12	
26		12		37-48	12	
27		12		49-60	12	
28		12		61-72	12	
29		12		73-84	12	
30		12		85-96	12	
31		12		97-108	12	
32		12		109-120	12	
33		12		121-132	12	
34		12		133-144	12	
Topl.	30	484	35		549	

1.5 Derginin Şekil ve Sayfa Yapıları Hakkında

Derginin sayfa sayısı, kapak ve ilavesi ile sonlarında bulunan zeyillerinde aynı yayın tarihleri ve aralıklarında olduğu gibi iki dönem ve bu dönemlere ait farklılıklar bulunmaktadır. Bunlardan önce tarafımızdan yapılan bazı tasarrufları belirtmek gerekecektir.

İlk dönem sayılarında sayfa numarası başlamadan önceki sayfaları kapak (k.) ve kapak içi (k.i.) olarak adlandırdık. Derginin son yaprağından sonraki “zeyil” adıyla ilave edilen sayfaları ise son sayfa numarasının yanına küçük harfler ilave ederek belirttik (256a, 256b gibi).

İlk dönem dediğimiz 1-16 arası sayılarda, ortalama ikişer sayfa numarasız kapak (k.) ve ilavesi (k.i.), ortalama ikişer sayfa zeyillerle beraber genellikle 20 sayfalık bir dergi vardır. Bu sayılardaki kapak ve kapak ilavesi (veya kapak arkası, kapak içi diyebileceğimiz) sayfaların numaraları mutada uygun olarak yoktur.

İkinci dönem dediğimiz 17-34 arası sayılarda ise kapaktan hemen sonra mevcut olan ilavelerin ve son sayfadan sonra eklenen zeyillerin olmadığı, kapaklarının bile mutada aykırı olarak sayfa numaralarına dahil edildiği 12 sayfalık bir dergi karşımıza çıkmaktadır.

Ankara Millî Kütüphane ve Konya Yusufâğa Kütüphanesindeki orijinal ciltlere ve verilen sayfa numaralarına göre dergimiz iki cilt şeklindedir. 1-22 arası sayılar 1.cildi, geri kalan 23-34 arası sayılar da 2.cildi oluşturmaktadır. Yusufâğa'daki tek cilt şeklinde bir araya getirilmiştir. İlk cildin son sayfa numarası (11 ve 12. sayılar arasında sanki bir sayı daha yayınlanmış gibi 22 sayfalık bir boşlukla beraber) 360, toplam sayfa sayısı ise 405'tir. İkinci cildin son sayfa numarası ve toplam sayfa sayısı 144'tür. Şu halde derginin iki cildindeki toplam sayfa sayısı 549 olmuştur.

Cilt konusundaki bu bilgiler şekil ve sayfa numaralarına göre çıkarılmıştır. Yoksa dergide 1-14.sayılar arası 1.cilt, 15-34 arası ise 2.cilt olarak gösterilmiştir. Bir

başka yerde (S.15, s.272c) 1-12 arası sayıların ciltlenerek satışa sunulduğu ilan edilmiştir.

Bazı sayılardaki sayfaların ve zeyillerin yanlış numaralandırıldığını tespit ettik. 6.sayının zeyillerinin sayfa numaraları 100a ve 100b olarak yazılacakken 96a ve 96b olarak verilmiştir. 11 ve 12. sayıların arasında sanki bir sayı daha yayınlanmış gibi 12.sayının sayfa numarası 189’la başlayacağı yerde 209 sayfa numarasıyla başlamış ve devam etmiştir. 13.sayının zeyillerindeki sayfa numaraları 240a ve 240b olacakken 256a ve 256 b olarak verilmiştir.

Orijinal ebatları 33x24 cm olup, resimler siyah-beyaz ve mavi renkli olarak yayınlanmıştır. Kağıt kalitesi iyi olduğu için okunabilirliği oldukça iyidir.

1.6 Vaat Ettiği ve Verdiği Ekler

Kemal Emin’in “Kapatma” adlı oyunu ek olarak verilmiştir. (Forma forma verildiği söylenen sayılar şunlardır: (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.4, s.49; S.5, s.65; S.6, s.71, S.7) Ancak eserin tamamına maalesef ulaşamamıştır.

Bundan sonra “Truva Atı” operası ve “Ali Baba” namındaki üç perdeden oluşan binbir gece hikâyesinin ek olarak verilmesi vaat edilmiş;

(Sevgili Abonelere ve Karilere: “*Zekâ*” sizin hoşunuza gitmek için ne mümkünse yapmaya karar vermiştir. Gelecek nüshamızda tiyatro muharrirlerimizden Kemal Emin Beyefendi’nin “Kapatma” namındaki piyesinin bir perdesini ayrıca yani metinden hariç olarak takdim edeceğiz. Bundan sonra sırasıyla meşhur “Truva Tora” operasını ve “Ali Baba” namındaki üç perde ve on tablodan müteşekkil “Bin Bir Gece Hikâyesi”ni takdim edeceğiz. Daha bir istediğiniz var mı? Söyleyin sevgili dostlarım; *Zekâ* cariyenizin yegane emeli sizi memnun etmektir!”... bkz. *Yirminci Asırda Zekâ*, S.3, s.48b)

Ancak bunların metinlerine de ulaşamamıştır.

Bunların dışında çeşitli (bilmece, fotoğraf vb.) müsabakalarda kullanılmak üzere kuponlar da vermiştir.

1.7 Yaptırdığı Müsabakalar

Melahat müsabakası adı altında güzel fotoğraflar yarışması düzenlenmiş ve okuyucuların gönderdikleri fotoğraflar dergide yayınlanmıştır. Kadın fotoğrafları ne yazık ki konulmamıştır.

“Bize sır diye tevdi olunan şeylerin hangi nevini en çok muhafaza ederiz?” başlıklı başka bir yarışma açmışsa da iyi cevaplar alınamadığından editörün kendisi bu soruya “en ehemmiyetsizlerini” şeklinde yanıt vermek durumunda kalmıştır. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.1, s.16b, S.2, s.32b)

Başka bir sayıda açılan “en iyi yazar” yarışması sonucunda karilerin oylarıyla Halit Ziya Uşaklıgil birinci gelmiştir. (*Zekâ*, S. 25-26)

Bunların dışında çocuklarla ilgili bilmece yarışmaları yapıldığını ve kazananlara muhtelif hediyeler verildiğini görüyoruz.

1.8 Yazar Kadrosu

Yazar kadrosunu vermeden önce tespit edilen bazı konulara değinmek yerinde olacaktır. Derginin ilk dönemlerinde ve ilk sayfalarında “Tahrir Refiklerimiz” başlığı ile yazar isimleri verilmiştir. Bunların dışında bazen, gelecek sayılarda yazısı çıkacak yazarlara ait ilanlar da bulunmaktadır. Ancak hem “Tahrir Refiklerimiz” sayfasında hem de diğer sayfalarda yazıları çıkacağı söylenen bazı yazarların eserlerine rastlanamamıştır. (mesela S.16’da eseri yayınlanacağı belirtilen Vicdan Hanım gibi).

Zekâ’da eserleri yayınlanmış yazarlar, alfabetik olarak şunlardır:

Abid Zagani, A[yın]. Fuat, Ağabey, Ahmet Midhat [Efendi], Ahmet Nebil, Ahmet Rıfkı, Aka Gündüz, A[yın]. Midhat Ömer, Andre Dolerd, Arsen Gidor, Baha Tevfik, Besarya [Efendi], Cenap Muhittin Kozanoğlu, Derviş Gülsüm, Doktor Agah, Doktor Fahri, Doktor Nuri Bekir, Ebuelanur, E[lif]. H[a]. (İdare-i Şafaka’dan), Emil Fage, E[lif]. Seyfeddin, Evrenus/ Evrenos, Fahire Osman, Faik Ali [Ozansoy], Fehmi Razi, F. İkbâl, Fikri Tevfik, Fuat Salih, Fuat Samih, Guy dö Mopasan, Hafız İsmail, Halis Bey, Halit Ziya [Uşaklıgil], Haydar Rıfat [Yorulmaz], Hokkabaz, Hüseyin

Kami, Hüseyin Kazım [Kadri], İbnürrefik Ahmet Nuri [Sekizinci], İhsan Adli, İsfendiyar, İsmail Raşit, J. Emarni, Katol [Catulles] Mendes, Kazım Rıfat, Keçecizade İzzet Fuat, Kemal Emin [Bara], Konan Dovel, Mahmut Sadık, Makyavel, Margarit Münir Nafi, Marsel Prevo, Mehmet Ali, Mehmet Fuat (İkbal Namına Beşiktaş'tan), Memduh Necdet [Otaman], Memduh Süleyman, Mesut Kami, M[im]. G[ayın]., M[im]. H[a]., Moris Materlen, M[im]. Rauf, N***, Naci Fikret [Baştak], Naşad, Osman, Osman Cemal [Kaygılı], Osman Nuri Bey (Bakteriyolog ve Kimyager), Ömer Seyfeddin, Prodromos. S. Spataris, Rahmi, Rasulzade Mehmet Emin, Recaizade M[ahmut]. Ekrem, Reşit Süreyya [Gürsey], Rıza Ruhi, R[e]. M[im]. E[lif]., Sabri Ethem, Saime Niyazi (Mekteb-i Feyziye Mezunlarından), Salih Fuat, Samizade Süreyya [Erdoğan], S[in]. Civanpir, Selanikli Mehmet Rasim, Sıtkı Samih, Solly Prodöm, Suphi Ethem, Süleyman Nazif, Şarl Foley, Şevki Bakamoviç, Tevfik Mecdi, *Zekâ*, Ziya Behlül.

Yayınlanan eser sayısına göre ise yazarlar ve eser sayıları şu şekildedir:

Baha Tevfik (25), Ahmet Rıfkı (19), F. İkbal ve Fuat Samih (14'er), Fikri Tevfik (13), Ömer Seyfeddin (12), Kemal Emin [Bara] ve Rahmi (11'er), Salih Fuat (9), Ağabey (8), Ahmet Nebil ve Mehmet Ali (7'şer), Hüseyin Kami ve Prodromos. S. Spataris (6'şar) eserlerle en çok yazıları çıkan yazarlardır. Bunlardan sonra;

5 adet eseri yayınlananlar: Hokkabaz, Suphi Ethem;

4 adet eseri yayınlananlar: İbnürrefik Ahmet Nuri [Sekizinci], Memduh Süleyman, Reşit Süreyya [Gürsey];

3 adet eseri yayınlananlar: Arsen Gidor, Derviş Gülsüm, Ebuelanur, Fehmi Razi, İhsan Adli, Naşad, *Zekâ*, Ziya Behlül;

2 adet yayınlananlar: Aka Gündüz, A[yın]. Midhat Ömer, Besarya [Efendi], Faik Ali [Ozansoy], Guy Dö Mopasan, Hüseyin Kazım [Kadri], Katol [Catulles] Mendes, Kazım Rıfat, Margarit Münir Nafi, M[im]. G[ayın]., Naci Fikret [Baştak], Osman Cemal [Kaygılı], S[in]. Civanpir, Selanikli Mehmet Rasim, Tevfik Mecdi'dir.

1 adet eseri yayınlanıp da başka bir eserin de kendisine ait olma ihtimali bulunan yazarlar ise Rasulzade Mehmet Emin ile Recaizade M[ahmut]. Ekrem'dir. R.M.E. kısaltmasıyla yayınlanan bir eserin kime ait olduğu açık değildir. Aşağıdaki yazarların ise birer tane eserleri bulunmaktadır:

Abid Zagani (1), A[yın]. Fuat (1), Ahmet Midhat [Efendi] (1), Andre Dolerd (1), Cenap Muhittin Kozanoğlu (1), Doktor Agah (1), Doktor Fahri (1), Doktor Nuri Bekir (1), E[lif]. H[a]. (İdare-i Şafaka'dan) (1), Emil Fage (1), E[lif]. Seyfeddin (1), Evrenus/ Evrenos (1), Fahire Osman (1), Fuat Salih (1), Hafız İsmail (1), Halis Bey (1), Halit Ziya [Uşaklıgil] (1), Haydar Rıfat [Yorulmaz] (1), İsfendiyar (1), İsmail Raşit (1), J. Emarni (1), Keçecizade İzzet Fuat (1), Konan Dovil (1), Mahmut Sadık (1), Makyavel (1), Marsel Prevo (1), Mehmet Fuat (İkbal Namına Beşiktaş'tan) (1), Memduh Necdet [Otaman] (1), Mesut Kami (1), M[im]. H[a]. (1), Moris Materlen (1), M[im]. Rauf (1), N***. (1), Osman (1), Osman Nuri Bey (Bakteriyolog ve Kimyager) (1), Rıza Ruhi (1), R[e]. M[im]. E[lif]. (1), Sabri Ethem (1), Saime Niyazi (Mekteb-i Feyziye Mezunlarından) (1), Samizade Süreyya [Erdoğan] (1), Sıtkı Samih (1), Solly Prodöm (1), Süleyman Nazif (1), Şarl Foley (1), Şevki Bakamoviç (1)

1.9 Dergide Kullanılan Müstearlar

Yazarlardan bazılarının gerçek isim yerine kısaltılmış isim, müstear isim veya simge kullandıklarını görüyoruz. Tespit ettiğimiz, tereddüde düşüğümüz veya bulamadığımız gerçek isimlerle ilgili bilgiler “Yazarlarına Göre Yazılar” kısmında kaynaklarıyla izah edilmiştir.³

Bunları da şu şekilde tasnif ettik.

Gerçek sahibi bilinenler:

A.Rıfkı: Ahmet Rıfkı

A[yın]. S[in].: Ömer Seyfeddin

B[e]. T[e].: Baha Tevfik

Celis: Rahmi

Diyojen: Hüseyin Kami

Enis Avni: Aka Gündüz

F[e]. R[e].: Fehmi Razi

³ Müstearlarla ilgili bilgiler için bkz. Nurullah ÇETİN, *Takma Müstear İsimler Sözlüğü*, Edebiyat Otağı Yayınları, Ankara, 2006, 260 s.

H[a]. İsmail: Hafız İsmail

M[im]. Rauf: Mehmet Rauf. Bilinen Mehmet Rauf değildir.

Perviz: Ömer Seyfeddin

S[ad]. F[e].: Salih Fuat

Süheyl Feridun: Ömer Seyfeddin

?: Ömer Seyfeddin kullanmıştır.

Bilinmeyenler:

Ağabey, Derviş Gülsüm, Ebuelanur, Evrenus, Hokkabaz, İsfendiyyar, Mehmet Ali, Naşad, Osman, *Zekâ* gibi müstearlar; A[yın]. Fuat, A[yın]. Midhat Ömer, E[lif]. H[a]., E[lif]. Seyfeddin, F[e]. İkbâl, M[im]. G[ayın]., M[im]. H[a]., S[in]. Civanpir gibi kısaltmalar ile N***, simgelerinin kime ait olduğu bilinmiyor.

İki kişiye ait olanlar:

R.M.E: Rezaizade Mahmut Ekrem veya Rasulzade Mehmet Emin'e ait olabilir.

Celis: Rıfkı adlı bir yazara ait olan bu müstearı bir defalığına Baha Tevfik'in kullandığı iddia edilmektedir. (bkz. Baha Tevfik)

***: Filibeli Şehbenderzade Ahmet Hilmi (1865-1914) veya Hamamizade İhsan'a (1885-1948) ait olabilir. Her ikisinin de bu dergide herhangi bir eseri yayınlanmamıştır.

İki veya daha farklı imza kullananlar:

Ömer Seyfeddin (Perviz, Süheyl Feridun, ? ve imzasız), Baha Tevfik (Celis, B[e]. T[e].) ve Hüseyin Kami (Diyoben, Donkişot) birden çok kısa ad, müstear veya simge kullanmışlardır.

Hem gerçek ismiyle hem de müstearıyla yazı yazarlar:

Aşağıdaki yazarlar ise gerçek isimlerinin yanında imza olarak kısa isim, müstear ve simge kullanmışlardır.

Aka Gündüz (Enis Avni)

Baha Tevfik (Celis; B[e]. T[e].)

Fehmi Razi (F[e]. R[e].)

Hüseyin Kami (Diyoben, Donkişot)

Ömer Seyfeddin (Perviz, Süheyl Feridun; A[yın]. S[in]; ?; imzasız)

Salih Fuat (S[ad]. F[e].)

1.10 Zekâ Dergisi Hakkında Yapılmış Tezler ve Çıkan Yazılar Hakkında

Yaptığımız taramalarda *Yirminci Asırda Zekâ* Dergisi üzerine iki adet lisans tezi yapıldığını öğrendik.⁴ Ancak ilgili üniversitelerden yaptığımız bütün aramalara rağmen tezlere ulaşamadık.

Dergiyle ilgili bizzat yazılmış bir çalışma ve makale mevcut değildir. Kısmen bahsedildiği çalışmalar da sınırlı sayıdadır.⁵

1.11 Başka Bir “Yirminci Asır” Dergisi

Üniversitemizin kütüphanesinde bulunan *Yirminci Asır* dergisi, 1952-1960 tarihleri arasında 419 sayı çıkmış gibi gözüküyor. Bazı sayıları eksiktir. Edebiyat, sinema ve genç şairler hakkında bolca malzeme bulunan bir dergidir.

Zekâ isminde bir dergi çıkmamasına rağmen *Yirminci Asır* şeklinde böyle bir dergi bulunmaktadır.

⁴ (ÖNGÜR, Fatma Güler: Piyano, Bilgi, **Zekâ**, Millî Tettebbular, Türk Kadını, Dergah Mecmuaları Üzerine Bibliyografik Çalışma (LT). H.Ü. SBE Ankara, 1982; SEZGİN, Seval. Servet-i Fünûn, **Yirminci Asırda Zekâ** ve Perde Mecmualarında 1912 Yılında Çıkan Yazılar Üzerinde Bir Araştırma (LT). İstanbul Ü. Edb. Fak.1966 (T.791)

⁵ II.Meşrutiyet Dönemi Dergileri Üzerinde Bir Araştırma (DT); Ülkü GÜRSOY. Gazi Üni., Ankara, 1991, 588 s. (Dan.: Doç.Dr. Bilge Ercilasun); Eski Harfli Türkçe Felsefe Süreli Yayınları Kaynakçası (1871-1928); Derleyen: M. Türker Acaroğlu

2.BÖLÜM

2 İNCELEME

Bu kısımda dil ve edebiyatı ilgilendiren yazılar konularına göre ayrı ayrı değerlendirilmiş ve diğer yazılar hakkında da genel bir bilgi verilmiştir. Konular yazıların çokluğuna göre sıralanmıştır. Dergide dil ve edebiyatla ilgili yazıların içerisinde en çok tiyatro ön plana çıkmıştır.

2.1 Tiyatro

Bu bölümde dergide yayınlanmış olan tiyatro oyunları ve yazıları hakkında genel değerlendirmeler yapmak istiyoruz. Son olarak da tiyatroyla ilgili ilanlar konusuna değineceğiz.

Oyunlar

Zekâ'da 9 adet tiyatro oyunu bulunmaktadır. Dört tanesi tercümedir. Telif olanların ikisi imzasızdır ("Bahis Ederim ki", "Efendi Böyle Gelir mi Hiç"). Geri kalan üç oyundan "Şadan Bey'in Alacaklıları", Ağabey müstearına, "Münevverin Hasbihali" İbnürrefik Ahmet Nuri'ye diğer telif oyun "Ahlak Dersi" ise Mehmet Ali'ye aittir.

Tercüme oyunlardan "Telefon Başında"nın (Muharrirleri: Andre Dolerd- Şarl Foley) mütercimi yine Mehmet Ali'dir. Diğer oyunların mütercimleri ise şöyledir: "Günahtan Sonra" (Marsel Prove), Mesut Kami; "Genç Karı Koca" (J. Emarni), Ziya Behlül; "Kapatma" (Jorj Kortilen), Kemal Emin.

Oyunlardan ikisi çocuklara ("Şadan Bey'in Alacaklıları", "Efendi Böyle Gelir mi Hiç!"), geri kalanı büyüklere yönelik olarak yazılmıştır. Yine iki oyun monolog ("Münevverin Hasbihali", "Günahtan Sonra"), dördü ("Bahis Ederim ki", "Ahlak

Dersi”, “Efendi Böyle Gelir mi Hiç!”, “Genç Karı Koca”) diyalog tarzındadır. Geri kalan üç oyunda ise karakterler ikiden fazladır. Üç oyun (“Münevverin Hasbihali”, “Telefon Başında”, “Günahtan Sonra”) dışındakiler mizahi içeriklidir. Yine iki oyun (“Telefon Başında”, “Kapatma”) dışında eserler tek perdedir.

Oyunların dili oldukça sadedir. Genellikle güncel ve sosyal konular işlenmiştir.

Ağabey müstearına ait “Şadan Bey’in Alacaklıları” adlı oyunda birçok yere borcu olan ve evine günde üç-beş alacaklı gelen Şadan Bey’in bu durumdan kurtulmak için zengin bir kızla evlenme serüveni mizahi bir dille anlatılır. Bu durum anlatılırken hizmetçi Tosun’un yaptıkları ön plana çıkar.

Tosun, Şadan Bey’in kayınvalide ve kayınpederi olacak kimseleri de her zamanki gibi alacaklı sanarak diğer alacaklılara uyguladığı olumsuz muameleyi bunlara da uygulamıştır. Şadan Bey, bu durumu, Tosun’un aniden delirdiği iddiasını ortaya atarak kendi lehine çevirmiştir.

Oyun; “ahmak dost, fayda vereyim derken zarar verir”, sözünü teyit eden bir fikre sahiptir. Tosun, efendisi Şadan Bey’e yaranmak, ona iyilik etmek için çalışsa da, anlayış kıtlığı nedeniyle ona zarar verebilmektedir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.6, s.100a; S.7, s.116a; S.8, s.132a; S.9, s.148a; S.10, s.172a.)

“Bahis Ederim ki” adlı komedi diyalogunda, başka aşıkları da olan Melahat adlı şuh bir kadının Kudret’le olan kısa konuşmaları Kudret’in ağzından latifeli şekilde hikâye edilir. Melahat, “Yegâne aşk ile yuvasında yaşayan bir kırlangıç” değildir. O, başka sevenleri de olan, başka erkeklerle de gönül eğlendiren oynak bir kadındır. Eser imzasızdır. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.9, s.148)

“Münevverin Hasbihali”nde dul bir kadın olan Münevver’e, ölen kocasının arkadaşlarından Avukat Mükerrerrem Bey, bir aşk mektubu göndermiştir. Münevver Hanım, bu olaya o kadar kızmıştır ki, hanımı daha iki ay önce vefat etmiş ve kendisine ilanaşk içeren bir mektup yazan avukat Mükerrerrem’in şahsında bütün erkekleri vefasızlıkla ve egoistlikle suçlamaktadır.

Hatta iki ay önce kaybettiği eşini unutup, kendisine aşk mektubu yazan Mükerrerrem Bey’in bu durumunu, kadın duygusallığıyla bağdaştıramamaktadır. Eser,

Münevver'in dilinden monolog şeklinde yazılmıştır. Yazarı İbnürrefik Ahmet Nuri'dir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.10, s.158-162.)

Mehmet Ali'ye ait "Ahlak Dersi" adlı kısa komedide, dayı yeğen olduğu görülen iki kişinin diyalogları mevcuttur. Fransızca bilen, baloya giden ve resimli gazeteler dergiler okuyan Şefik, bu hasletleri yüzünden dayısı Pertev Efendi tarafından ahlaksızlıkla itham edilir. Hatta o anda Şefik'in cebinde bulunan ve üzerinde çıplak kadın resimlerinin olduğu bir dergi üzerine Pertev Efendi ne kadar çok hiddetlenir. Aslında mecmuadaki çıplak ve güzel kadın, ihtiyarın da hoşuna gider, ancak bunu belli etmez. Yeğeni Şefik'e kızar ve yaptığı bu hareketlerinden dolayı onu kınar. O beğendiği çıplak kadın resmine iyice bakabilmek içinse kızgınlık kisvesi altında Şefik'i uğurlar. Aslında Şefik de bunun farkındadır.

Oyun, mutaassıp insanların söyleyemeseler bile tenkit ettikleri bazı şeyler hoşlarına gidebilir, fikrini vermeye çalışır. Pertev Efendi, baloda güzel bir bayanla dans etmeyi veya dergideki o yarı çıplak kadınlara bakmayı aslında kendisi de istemektedir ama konjonktür gereği aksini söylemektedir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.11, s.175-177)

"Efendi Böyle Gelir mi Hiç!" adlı oyun, dört tablodan oluşan bir komedidir. Eser imzasız yayınlanmıştır. Evli bir erkek ve kadının diyaloglarından oluşur. Geceleri eve gelmeyip sarhoş olan ve sürekli dışarıda yatan erkeğe, eşi olmadık eziyetler yapar ve bunun üzerine erkek ailece Hindistan'a gitmeye karar verir. Seyahate çıktıkları gemi batar, bir cankurtaran simidinde iken kadının sorması üzerine Hindistan'a gelmelerinin sebebi olarak erkek "Burada kadınların erkeklere çok iyi bakıp, hiçbir şeylerine karışmadıklarını, çünkü erkekler ölünce kadınların da onların ardından yakıldığını" söyler ve bu anda ikisini de bir balina yutar.

Oyun, bundan sonra balinanın midesinde devam eder. Çok yoruldukları için beraberce uyumaya çalışırlar. Erkek, balığın kalp seslerinden uyuyamadığı için kendisine yeni bir yer ararken balığın esnemesiyle dışarı çıkar. Kadın ise uykusunu aldıktan sonra uyanır ve yine erkeğini yanında bulamayınca aynı şikayetlerine devam eder.

Dini ve efsanevi bir motif olan "balığın karnında yaşamak" bu oyunda kullanılmıştır. Fikri planında, hangi durumda olurlarsa olsunlar, erkeklerin de

kadınların da aynı huy ve hareketlerinde devam edeceklerine dair göstergeler vardır. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.15, s.272a)

“Telefon Başında”da, şehirlerarası ticaret yapan Marekas ve ailesinin yeni keşfedilen telefon etrafındaki trajik öyküsü anlatılır. Mehmet Ali’nin tercüme ettiği eser Andre Dolerd- Şarl Foley’in ortak eseridir. Marekas, iş icabı uzak bir yere gider. Geride ise hizmetçi Belez’i ailesini korumak için bırakır. Akıllı ve canı bir haydut, Belez’in annesinin çok hasta ve ölmek üzere olduğunu belirten uydurma bir mektup getirerek ve dikkatlerden kaçan açık sandıktaki rovelveri de alarak ortadan kaybolur. Çok üzülen Belez’e, Madam Maret gitmesi için izin verir. Belez gittikten sonra ise önce Nanet’in endişeleri ve bu endişeleri doğrulayan sesler artar. Bunun üzerine Riyovarlarda misafir olan Marekas’ı telefonla ararlar. Belez’in annesinin çok hasta olması nedeniyle gittiğini, ancak dışarıdan bazı sesler duyduklarını anlatırlar. Marekas, bunların sadece hayal ürünü olduğunu söyler. Biraz sonra gelen ikinci telefonda ise iş ciddileşir, sesler ve gürültüler artar ve Marekas telefon başındayken, eşinin, çocuğunun ve hizmetçisinin haydut tarafından boğazlandığını fenalıklar geçirerek dinlemek zorunda kalır. Haydut Marekas’ın eşini ve çocuğunu öldürmüştür. Nanet’in endişeleri gerçeğe dönüşmüştür.

İki perde şeklinde sunulan oyunda tema, tedbirlerin hiçbir şekilde elden bırakılmaması ve her şeyin zamanında halledilmesidir. Oyunda trajik bir son olacağı Nanet’in endişelerinde kendini belli etmiştir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.16, s.287-8; S.21, s.344-5; S.22, s.356-7; S.23, s.7-8; S.26, s.41-2.)

“Günahtan Sonra”, monolog tarzında bir dramdır. Dergide “küçük hikâye” olarak adlandırılmıştır. Mesut Kâmi’nin tercüme ettiği eserin yazarı Marsel Prove’dir. Oyunun kahramanı Madam dö Rubyetye, 25 yaşlarında ve henüz evleneli iki yıl olmuş genç ve güzel, biraz da tombulca bir kadındır. Kocasını çalışmak için uzak bir şehre gitmiştir. Otel sahibi meşhur bir adam olan Marki dö Hermuza, antika koleksiyonlarını göstermek için davet ettiği Madam dö Rubyetye’yi “gönüllüce” baştan çıkarmıştır. Olaylar, Madam dö Rubyetye’nin ağzından anlatılır.

Vaka, akşam saatlerinde başlıyor ve sabahleyin sona eriyor. İhanetinin hemen ertesi akşamı, çok sevdiği kocasına özür, aşığına da kendisini unutmamasını isteyen tembih mektubu yazmaya çalışır. Kocasına yazacağı ve onu aldattığını söyleyeceği

özür mektubundan onu çok üzeceği için vazgeçer ve ona eskisi gibi aşıkane bir mektup yazar.

Aşığına da kendisine olan güvenini suiistimal ederek iğfal ettiğini, ama bunların mutlaka unutulması gerektiğini ve ondan nefret ettiğini yazar. Sonra bu mektuptaki ifadeleri “kendisi bu işten biraz memnun olduğu ve bu ihanette kabahatin biraz da kocasında bulunduğu için” yumuşatmaya başlar. En yumuşak mektubunu yazınca uyur.

Sabahleyin uyandığında, hizmetçi Besti’nin getirdiği gül dolu sepeti alır ve gülleri gönderen aşığına, akşamki yazdığı “oldukça yumuşatılmış” mektubu yırtar ve biraz aşıkane bir mektup daha yazar.

Konu, kadınların zaaflarıdır. Uzakta çalışmak ve para kazanmak zorunda olan bir koca, yakında zengin, nazik, kibar bir aşık. Ve bunların toplamı, kadın için ihanetinin gerekçesi... (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.16, s.279-283)

“Genç Karı Koca”, yeni evlenmiş ve balayına çıkmış bir çiftin, kızın ailesiyle ilgili esprili diyaloglarını içermektedir. J. Emarni’ye ait olan bu oyunu Ziya Behlül çevirmiştir. Vaka gece bir otel odasında geçer. Emilyen, sevgilisi Arlet’in güzelliği ile ilgili övgüler sıraladıktan sonra düğünde kayınvalidesinin ve kayınlarının komik durumlarından söz eder. Arlet, aslında annesinin bu durumunun düzeltilemez bir şey olduğunu, bundan dolayı hem kendisinin hem de kardeşlerinin başlarına neler geldiğini anlatır. Beraberce gülüşürler ve uykuya dalarlar.

Belirli fikir örgüsü olmayan oyun, içten içe süse ve güzelliğe düşkün, güzelleri hatta kendisinden güzel olan kızını dahi kıskanan kızın annesinin, bu olumsuz tavırları tenkit edilir. (*Zekâ*, S.30, s.88-9)

“Kapatma” adlı oyun, *Zekâ*’nın ilavesi olarak verilmiştir. Jorj Kortilen’e ait oyun, Kemal Emin tarafından çevrilmiştir. Oyunun son kısmı eksiktir. Eksik olan kısımlar maalesef hiçbir yerde bulunamamıştır.

Oyun; dul, güzel ve şuh bir kadınla, Şöhret’le dört yıldır metreslik hayatı yaşayan Zekeriya’nın, sevgilisi Şöhret tarafından nasıl aldatıldığını anlatır. İki perdeden oluşan oyunun ilk perdesi kahvede bolca vakit geçiren Zekeriya’nın kahve oyunlarını ve lakırdılarını havidir. İlk perdenin sonunda komşusu Yahya Bey, aldatıldığından haberi olmayan Zekeriya’yı uyarır. Şöhret’in kendisini aldattığı ile

ilgili gördüklerini, duyduklarını nakleder. Zekeriya inanmak istemez ama gerçek budur.

İkinci perde, Zekeriya'nın evinde geçer. Şöhret, evdeki "kapatma"sı Rıfkı ile sohbet etmektedir. Dört yıldır devam eden bu durumdan Rıfkı sıkılmıştır ve bunu dile getirmektedir. Şöhret ise bu kadar bedava hayatı ve kadını bulduğu için şükredeceğine bezginlik gösteren Rıfkı'yı tenkit eder. Bu arada Zekeriya kapıyı çalar, alelacele içeri girer, her tarafa bakar, aradığını bulamayınca Şöhret'e bağırarak "kapatma"nın nerede saklandığını sorar.

Cazibeli, cesur, iyi rol yapan Şöhret, öyle şeyler söyler ki Zekeriya, aldatıldığını söyleyen adama inandığı için kendine kızar, Şöhret'ten özür diler. Tam bu sırada elindeki lambayı düşüren Zekeriya, yüklükteki ışığı görür. Yüklük açılınca her şey açığa çıkar. Yüklükteki "kapatma" yani Rıfkı Bey ortaya çıkar.

Zekeriya köpürmüştür. Rıfkı'ya burayı çabuk ve elinden bir kaza çıkmadan terk etmesi için uyarır. Rıfkı ise aksine yavaş ve sakin davranarak tanışmak ister, kartvizit uzatır, Şöhret'e bir zarar vermemesi için Zekeriya'dan söz ister. Zekeriya daha da küplere binmiştir. Rıfkı eşyalarını toplar ve evi terk eder. Zekeriya, Şöhret'in boğazına sarılır. Bir müddet sonra ağlayarak bırakır ve "onu çok sevdiğinden" öldüremediğini, öldüremeyeceğini söyler.

Şöhret ise hiç oralı değildir. Suçu kabullenmemiştir. Sakladığı o adamın bir aile meselesi olduğunu ve kim olduğunu söyleyemeyeceğini ifade eder. Oyunun bundan sonraki kısımlarını maalesef takip edemiyoruz. (Bu eserin ek olarak verilmesi ile ilgili ilanlar *Yirminci Asırda Zekâ*, S.4, s.49; S.5, s.65; S.6, s.81)

Tiyatro Yazıları

Bu oyunlardan başka tiyatroyla ilgili, çoğunluğu Kemal Emin [Bara] imzalı 17 adet yazı yayınlanmıştır. Üç yazı İbnürrefik Ahmet Nuri, bir yazı Ahmet Midhat, bir yazı da Rıza Ruhi'ye aittir. İki yazı imzasız, bir yazı da N*** simgesiyle yayınlanmıştır.

Hakkında şimdiye kadar hiçbir çalışma yapılmayan **Kemal Emin**, ilk yazısı "Tiyatromuz: Neden Yok? Niçin Olmasın?"da, tiyatroyla uğraşanların ve ona gönül verenlerin daha çok çalışmaları, daha fazla fedakarlık yapmaları gerektiğini söyler:

“Bu gün aç kalmaya razı olmalı ve öyle çalışmalıdır ki, yarın vüsat-ı maişete nailiyet kabil olsun, meslekte hakiki bir müessese-i temaşaiye vücuda gelsin, halkta fikr-i temaşa canlansın, hükümet ita-yı tahsisat ile muavenete layık bir heyet-i mümessile bulsun. Aksi takdirde tiyatro ve müntesiplerinde bu zaruret, tiyatrolarda bu tezebzüb, halkta bu adem-i hoşnûdi, hükümette bu kayıtsızlık ta haşre kadar tevali eder gider.” (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.1, s.13-4)

İbnürrefik Ahmet Nuri, ilk yazısı “Tiyatro Piyesleri- Tiyatrosuzluk”ta Kemal Emin gibi, iyi piyeslerin ortaya çıkmadığını, muharrirlerin gayret göstermeleri gerektiğini söyler. “Yeni Tiyatro Cemiyeti”nin bu konuyla ilgili açmış olduğu müsabakayı da takdir eder, ancak şimdiye kadar kimsenin müracaat etmediğinden şikayet eder. Ve sonra “... tecrübesiz heveskarlara rica ederim: Tiyatro yazmayı, oynamayı ehline bıraksınlar ki halk tiyatrodan, erbab-ı kalem yazmaktan soğumasın, hükümet de siyasi dedikodulardan kurtulmak isterse bir tiyatro yapsın” der. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.5, s.77-8)

Kemal Emin, ikinci yazısını İbnürrefik’e (“Ahmet Nureddin Bey’e”) hitaben yazar ve yapılan müsabakaya eser gönderilmeyişini, zamanın kısa tutulmasına ve en iyi piyes yazabilecek muharrirlerin, müsabakayı yapacak cemiyetin jürisinde yer aldıklarına bağlar. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.6, s.96-7)

İbnürrefik ise ikinci yazısı “*Tiyatro, Maarif*”i, Maarif Nezaretinin tiyatroya olan kayıtsızlığına ayırır. Ermeni Minakyan’ın sanatının ellinci yılı adına düzenlenen törene Padişah adına Maarif Vekilinin değil de Nafia Vekilinin katılmasına ve hatta Maarif Vekaletinin birkaç satır da olsa tebrik göndermemesine çok kızar. Son cümlelerinde ise bu kızgınlıkla Maarif Vekaletinden ümidini keser ve sadece gölge etmemesini temenni eder. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.7, s.111)

Kemal Emin üçüncü yazısını bu defa Müfit Ratib’e hitaben yazar. “*Hamlet Münasebetiyle*” başlıklı yazıda Müfit Ratip’in Şekspir’le, eserleriyle, eserlerindeki karakterleriyle ilgili küçümseyici tavırlarını tenkit eder ve cevap olarak da Hypolit Taine, Victor Hugo ve Antoine’in Şekspir’i öven sözlerine yer verir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.8, s.126-7)

“Anlaşılamamaklık” başlıklı, tiyatro köşesinde yazdığı ve dergideki son yazısında İbnürrefik Ahmet Nuri, daha önce kendisini ve azası bulunduğu Yeni Tiyatro Cemiyeti’nin düzenlemiş olduğu piyes yazma yarışmasını tenkit eden Kemal

Emin Bey’e cevaplar verir. Burada İbnürrefik’in dikkat çeken bir cümlesi şöyledir: “... Ben her vakit ettiğim gibi yine tekrar ediyorum ki benim üç dört piyesim var ise bunlar tiyatro sanatının elifbasıdır”. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.9, s.139)

Kemal Emin “Cevab”ında yine bu yarışmayla ilgili bazı değerlendirmeler yapar, yanlış anlaşılan bazı şeyleri düzeltir. Kendisi hakkında olumsuz düşündürecek ifadelerden dolayı özür diler, İbnürrefik’e tazimlerini sunar. Akim kalan bu müsabakadan başka yenisi açılırsa bir piyes gönderebileceğini vaat ederek yazısına son verir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.9, s.139,141) Bu tartışma da burada biter.

“Bizde Aktör Kimlerdir?” başlıklı yazıda Kemal Emin, önce Fransa’da aktörlerin sanayi-i nefise sahibi olduklarının yavaş yavaş kabul gördüğünü söyledikten sonra bizdeki pespaye durumlarını anlatmaya çalışır. Aktörlerimizin en büyük sıkıntılarının dil meselesi olduğunu, Osmanlıdaki tiyatro oyuncularının (küçümseme anlamı olmadan) bir papağan kadar bile değerleri bulunmadığını, çünkü onların yetişecek ortama sahip olmadıklarını ifade eder:

“Millete tiyatroyu, tiyatro öğretir, tiyatro aktörden teşekkül eder, aktörü mektep (conceratoire) vücuda getirir, bu mektebi hükümet açar, çalı çırpı yetiştiren bir tarlada güller, yaseminler aramak doğru olmaz, bilakis ısırgan ve baldıran toplamaya razı olmalıdır.” (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.10, s.157-8)

“Dünyanın En Büyük Tragedyanı Mösyö Mona Solly” adlı yazısında ise Kemal Emin, emsalini vatanında da görmek emeliyle, sanatının kırkinci yılı münasebetiyle şerefine bir tören düzenlenen Fransa’nın en büyük aktörlerinden Mona Solly’den bahsetmiştir. Onun bu işe adım atmasından başlayarak yönetmenlerin dikkatini çekmesine, meşhur olmasına kadar birçok konuya değinmiştir. Yabancı münekkitlerin Solly hakkındaki övgülerinden de bahsettikten sonra, onun bazı modern piyeslerde muvaffak olmadığını iddia eden bir zata karşı Samipaşazade Sezai’in cevabını şöyle kaydeder:

“Solly, bir kartaldır. Onun zevk-i tayaranını anlamak isteyenler geniş bir semada ne kadar ulvi bir şehametle uçtuğunu, ne levendane süzüldüğünü, gözüne ilişen sürüden intihap ettiği kuzuyu nasıl pençeleyip havalandığını görmelidirler. Yoksa daracık bir odada uçurmaya kalkışırsanız ayineleri, lambaları kırdırmaktan, bütün mobilyayı harap ettirmekten başka bir şey yapmazsınız” (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.11, s.180-1)

Kemal Emin başka bir yazısı “Manzum Piyesler, Tumturak Telaffuz, Tecvit”te manzum şekilde yazılmış tiyatro eserlerimizin istenilen şekilde olmadığını, aruzun ve aruz gereği kullanılmak durumunda kalınan tumturaklı kelimelerin kafiyeleri kabalaştırdığını, heceyle yazılan birkaç tane oyunun ise aranılan tadı vermediğini ifade eder. Piyeslerin nesren yazılması, nazmen yazılacaksa en az Tevfik Fikret’in Balıkçılar’ı gibi olması gerektiğini vurgular. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.12, s.212-4)

Bu yazıdan sıra Ahmet Midhat’ın “Girive” adlı bir yazısı bulunmaktadır. Yazının başlığı da olan “Girive”, Nigar Hanım’ın 30 Temmuz Pazar günü (1328) Fındıksuyu’nda oynanan 3 perdelik dramının adıdır. Oyun, edebi bir muvaffakiyet olarak mütalaa edilir.

Oyunun vaka özetini verdikten sonra psikolojik ve teatral intikatlarından, suret-i icrasına, oyuncular hakkında yorumlara kadar değerlendirmeler yapan Ahmet Midhat Efendi, halk üzerindeki tesirinden de bahseder ve netice olarak eserin “muhallediyyet şerefine nail olacak asardan” olduğunu söyler. Piyesin yazarı olan Nigar Hanım’ı ve oyuncularından Hekimyan Hanım ile Burhaneddin Bey’i de tebrik ederek yazısına son verir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.13, s.229-230).

Bu oyunun tam metnine ulaşılammıştır. Nigar Hanım üzerine yayınlanmış bir kitapta da oyun hakkındaki bilgiler sadece bu makaleden alınmıştır. (Bekiroğlu, 1998: 305-307)

Bundan sonra Rıza Ruhi’ye ait “Bizde Tiyatro” başlıklı bir yazı gelmektedir. Yazar yaklaşan Ramazan ayında tiyatroyla ilgili faaliyetlerin artacağını, bunun da iftarını yapan halkın bilinçsizce vakit geçirebileceği en güzel, ona göre en pis, şey olarak tiyatroyu gördüğünü ifade eder. Çünkü tiyatro bizde en adi seviyededir: “Tiyatro namına, sanat namına Türkiye’de fazihalar, pislikler saçan, adi, muhtekir bir iki kumpanyadan [başka] hiçbir şey yok... Ne bir tiyatro binası, ne bir kumpanya, ne bir sahne, ne bir aktör ve ne de bir aktris...”

Bu durumun sebeplerini başkalarına bırakıp özellikle Ramazan ayında halka hangi oyunları oynamak gerektiği ile ilgili düşünceler ortaya koyar. Hatta Varyete Tiyatrosunda icra-yı sanat edecek olan Binemaciyan Kumpanyası’nın piyeslerin seçimi için bir heyet oluşturduğundan haberi olduğunu ve heyetin eserleri seçerken çok dikkatli davranması ve kaliteli oyunları seçmesi gerektiğini belirtir. Çünkü “Bu

memlekette hakiki, ciddi temaşa tesis etmek isteniliyorsa ciddi ve hakiki piyesler oynansın.. Yoksa halk şimdiye kadar melodramlardan, tarihi piyeslerden bıkmış, usanmıştır.” (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.13, s.234-5)

Bu makaleyi müteakiben, imzasız olarak “Sahne ve Musiki” başlıklı bir yazı bulunmaktadır. Oyunculuk için hüsnün mü yoksa kabiliyetin mi önemli olduğu sorulduktan sonra her iki unsurun da bazen birbirinin önüne geçebildiği ile ilgili anekdotlar verilir. Sonra da dünyanın farklı memleketlerindeki (Amerika, İngiltere, İtalya, Japonya, Almanya, Yunanistan, Rusya) meşhur kadın oyuncular kısa kısa zikredilir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.14, s.246)

“Tiyatrocuların yüzünü güldüren” Ramazanla ilgili ikinci bir yazı Kemal Emin’e aittir: “Ramazanın Muhassala-ı Sanatı”. Ramazanda tiyatral faaliyetlerin arttığını, çocukluğundan beri bunu böyle hatırladığını, ancak çocukluğundaki o tatların kalmadığını ifade eden yazar, bunun sebebi olarak kalitesiz olan tiyatromuzun daha da kalitesizleştikten dolayı olduğunu söyler.

Meşrutiyet’ten önce müstebit idareden dolayı tiyatronun gelişmediğini dillendiren erbab-ı kaleme de sitem eder, Meşrutiyet’in ilanından şu kadar vakit geçmesine rağmen ne eserlerde ne de bina ve oyuncularda ciddi gelişmelerin olmadığından yakınır. İşsiz kalan herkesin oyun yazdığını, bu işin basitleştiğini, dolayısıyla iyi eserlerin vücuda gelmediğini dile getirir. *Timurlenk* adlı oyunu tenkit eder ve elle tutulur bir eser olarak *Kösem Sultan*’ı gösterir. Bunun da iyi oynanmadığından şikayet eder. Son olarak şu cümleler kullanılır: “Tiyatro piyeslerinde ve’l-basübadelmevt yoktur. Birinci roprezantasyonunda ya bir hayat-ı edebi kazanır veyahut sinesine hüve’l- hallaku’l-baki’si yazılır gider” (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.14, s.246-7)

Sonraki sayıda Kemal Emin’in tiyatro köşesinde bir başka yazısı sanatkarlık üzerinedir. Şiir, musiki, resim, heykeltıraşlık, romancılık, tiyatro müellifliği, aktörlük gibi sanayi-i nefisenin hangi şubesine intisap edilirse edilsin, müntesiplerinin genellikle sıkıntı ve cefalar içinde hayat sürdüklerini anlatır. Fuzuli, Nabi, Keçeçizade İzzet Molla, Nefi; Vağnerek Mozar, Verdi, Arif Bey, Tamburi Osman Bey, Kanuni Hacı Arif Bey, Çuhacıyan; Valveri, Zonaro, Rıza Bey, Sami Bey, Şevket Bey... gibi sanatçıların hayatlarından pasajlar aktarır. Sonunda bu gibi insanlara biraz daha mutluluk ve refah vermesi için Tanrı’ya niyazla yazısına son verir.

“Rakslar ve Tango” başlıklı tiyatro köşesinde yayınlanan imzasız yazıda, Avrupa’da yaygınlaşmaya başlayan ve oldukça şöhret kazanan rakstan bahsedilir ve raksın eski tarihlerden günümüze uzanış serüveni özetlenir. (*Zekâ*, S.19, s.314)

Tiyatroyla ilgili dergideki “Fahişe Münasebetiyle” başlıklı son yazı kime ait olduğunu bulamadığımız N*** simgesiyle yayınlanmıştır. Müfid Ratip Bey tarafından çevrilen *Fahişe* adlı oyunun icra-yı temaşası üzerine yazılmış bir yazıdır. Müfit Ratip Bey tiyatroya yaptığı bu tür hizmetlerinden dolayı takdir edilir. Sonra oyunun adı da olan *Fahişe*’nin kısaca tasviri yapılır:

“Bu bir kadın ki ömründe servetle şöhreti kendine vasıta, zevkle sefahati gaye bilmiş, bunların vaka- husulü için sever görünmüş, safa ve eğlence için hayatta hangi merdivene tırmanmaklığın lüzumunu derk etmiş, yolunda yürümüş, muvaffak olmuş, ihtiyar bir gazetecinin zaaf ve aczinden temin-i istifade ile onu çıkılmaz bataklıklara sokmuş, ve nihayet bir hamle ile bütün şüphelerini tekit, acz, zillet çirkinliğini yüzüne vurarak başka bir zenginle kaçmış; bütün tabiri ve kelimenin bütün vüsat manasıyla bir salon fahişesinin hikâyesi”

Devamında oyuncuların Ertuğrul Muhsin Bey, bu oyundaki rolüyle ve icrasıyla büyük bir sanatkar adayı olduğundan bahsedilir. Diğer oyuncuların Sara Hanım da takdir edilir. Bazı kusurlu oyuncular ve dekorlar olmasına rağmen oyunun tebrike şayan olduğu bildirilerek yazı noktalanır. (*Zekâ*, S.28, s.6)

Tiyatro İlanları

Oyun ve tiyatro yazılarından başka dergide tiyatro kıyafetleri, tiyatro kulüpleri, tiyatro kumpanyaları, ilanları; oyun ve oyuncu resimleri de bulunmaktadır.

2.2 Hikâye

Hikâyeleri genel olarak ikiye ayırarak incelemenin uygun olacağı kanaatindeyiz:

- 1–Küçük Hikâyeler,
- 2–Çocuk Hikâyeleri.

Roman parçası olarak verilen bir metni küçük hikâye olarak değerlendireceğiz.

Küçük hikâye denilen ve büyükler için yazılan hikâyeler 14 adettir. Çocuklar için yayınlanan hikâyelerin sayısı ise 13'tür.

2.2.1 Küçük Hikâyeler

Yukarıda da belirtildiği gibi dergide yayınlanan ve küçük hikâye diye nitelendirilen hikâye sayısı 14'tür. Bu hikâyelerin 11 tanesi teliftir. Üç hikâye Ömer Seyfeddin'e aittir. Bu hikâyelerden "Koleksiyon"da imza kullanmayan Ömer Seyfeddin, "Şimeler"de ?? simgesini kullanmış, "Gurultu"da ismini aynen yazmıştır. "Koleksiyon" ve "Şimeler" adlı hikâyelerde aslında birbirinin devamı olabilecek figür ve olaylar göze çarpmaktadır. Hülya Argunşah bu hikâyeleri Ömer Seyfeddin üzerine yaptığı çalışmasında yayınlamıştır.

Derginin hikâye yazarlarından olan ve hakkında bir malumat bulunmayan Mehmet Ali'nin "Aksilikler İçinde"; "İntihar Edeceğim" adlı 2 telif ve 2 tercüme dört adet hikâyesi vardır. Tercüme hikâyelerden "Matmazel Kokot"u Mopasan'dan, "Meşum Bir Gece"yi Konan Dovil'den çevirmiştir.

Yukarıdakilerin dışında diğer hikâyeleri ve yazarlarını da yayınlanış tarihlerine göre şöyle sıralayabiliriz:

- "Harpten Avdet (Küçük Hikâye)", Keçecizade İzzet Fuat;
- "Bir Zan (Küçük Hikâye)", Rasulzade Mehmet Emin;
- "Solgun Demet (Küçük Hikâye)", Hüseyin Kazım [Kadri];
- "Erkek Kalbi (Küçük Hikâye)", Fuat Samih;
- "Bir İzdivacın Tarihçesi (Küçük Hikâye)", Sabri Ethem;
- "Bırakma!... Yahut Bir Veda-ı Ebedi", Ebuelanur;

Ve Guy dö Mopasan'dan Salih Fuat'ın çevirdiği "Bir Kır Alemi" adlı hikâye. Yukarıdaki Matmazel Kokot'la beraber Mopasan'dan çevrilen hikâye sayısı ikiye çıkmaktadır.

Ömer Seyfeddin'e ait ilk hikâye olan "Gurultu", onun bir hatırası gibidir. Gençliğinde okullarda yaptığı mümeyyizlikler esnasında başından geçen bir olayı anlatır. Olay oradaki Fransızca hocalarından birinin "kelimelerin her insanda farklı anlamlar ve çağrışımlar kazanabileceğini" söylemesi ve yazarın bunu merak edip sorması üzerine hoca tarafından anlatılan hikâyeye dayanmaktadır.

Gençliğinde saadetin parada, paranın da zengin bir kızla evlenmekte olduğuna inanan Fransızca hocası bu niyetle babası ölmüş zengin bir kızla evlenir. İlk gece çok üşüttüğünden dolayı kızın karnından gelen “Gurultu”lar sebebiyle kıza yaklaşmayan ve yataktan kaçan hoca, bu tavrından dolayı hem bu kızı, hem paraları hem de hayat saadetini kaybedip üç beş kuruşa öğretmenliğe razı olmuştur. İlginç bir hikâyesidir. (*Zekâ*, S.18, s.308-10)

Diğer bir hikâyesi olan “Koleksiyon”da **Ömer Seyfeddin**, kahramanına, Osmanlıcılık fikrini yaymak için kuracakları bir cemiyetin üyelerinden güzel bir eşi ve güzeller güzeli bir kızı olan Mösyö Durant’ı evinde ziyaret ettirir. Geç vakitlere kadar devam eden sohbetin sonunda güzel kız “Altın Peri”nin, küçük ve değerli taşlardan oluşan koleksiyonuna bakma teklifi ile icrası karşısında mutlu olan hikâyenin kahramanı, daha sonra Durant’ın güzel eşinin de değerli koleksiyonuna bakma fırsatı bulur. (*Zekâ*, S.19, s.321-2; S.21, s.345-6; S.22, s.354-6; S.23, s.9-10; S.24, s.21, S.25, s.33-34; S.26, s.45)

Ömer Seyfeddin’e ait son hikâye “Şimeler” sanki “Koleksiyon”daki Osmanlıcılık fikrini idame için kurulmuş olan cemiyetin üyelerinden önemli birinin, “filozof”un, yine bu yolda gitmesi gereken iki büyük temsilciyi barıştırması ile ilgili pasajlar bulunmaktadır. (*Zekâ*, S.27, s.53-8)

Dergide iki telif iki de tercüme dört hikâyesi yayınlanan **Mehmet Ali**’nin ilk telif hikâyesi “Aksilikler İçinde”, yazarın ağzından anlatılır. Hikâyeci, gittiği bir kahvehanede gazete okurken, yazı yazan adamın biri yazı hokkasını, bembeyaz elbisesine devirir. Elbisesi berbat olan bu talihsiz adam, talihsizliğinin doğuştan geldiğini, şimdiye kadar başına nelerin geldiğini anlatmaya başlar. O kadar anlatır, o kadar anlatır ki yazar bu durumdan sıkılır ve bir bahane ile kahvehaneden kaçarak çıkar. Bu esnada da arkasından bir gürültü işitir. Talihsiz adam, içtiği nargileyi de yere düşürmüştür. ... (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.3 s.43)

Yazar Mehmet Ali, diğer telif hikâyesi olan “İntihar Edeceğim”i, Enis Behiç’e ithaf etmiştir. Hikâye, yine yazar- anlatıcı tarafından dillendiriliyor. İntihar etmek isteyen bir arkadaşının, nasıl ve ne şekilde intihar edeceği ile ilgili düşünce ve yorumları ortaya konuluyor. Arkadaşı, bütün intihar etme şekillerini tek tek sıraladıktan sonra her biriyle ilgili değerlendirmeler yapıyor ancak bunlardan hiçbirini beğenmeyerek intihar etmekten vazgeçiyor. (*Zekâ*, S.17, s.297)

Mehmet Ali'nin çeviri hikâyelerinden biri Konan Dovel'e ait "Meşum Bir Gece"dir. Hikâyenin anlatıcısı yine yazardır. Vaka örgüsü, elan hapishanede olan bir adamın suçsuz olduğunu anlattığı uzunca bir mektuba dayanır. Hırsızlık, soygunculuk gibi birçok vukuattan hapis yatmış olan kahraman, bundan sonra iyi bir adam olarak yaşamaya karar verir. Ağır işlerde çalışarak kazandığı üç beş kuruşla bir meyhanede kafa çekerken, meyhanecinin anlattığı, genç ve güzel bir kadınla evlenen zengin ve ihtiyar bir adamın konağı yine eski alışkanlıklarını kabartır. Gecenin geç saatlerinde bu konağa hırsızlık yapmaya gider. Gizlice girdiği pencerede onu ev sahibesi genç ve güzel madam karşılar. Bu durumdan çok korkarsa da madamın sözleriyle sakinleşir. Madam, sevmediği ihtiyar kocasından intikam almak için ona yardım edeceğini vaat eder. Bu ikisi, değerli malzemeleri torbaya doldururlarken ihtiyar çıkagelir. Hırsız saklanır, kadın ihtiyar kocasıyla konuşmaya başlar. Biraz tartıştıktan sonra hırsıza ait olan bıçakla kadın, kendisini sevmeyen ihtiyar ve çirkin kocasını öldürür.

Hırsız, bu durumdan tedirgin olarak hemen birkaç parça eşya daha alarak pencereden atlayarak kaçmaya başlar. Birkaç dakika sonra bu konuda kendisine yardım eden daha önce tiyatro oyuncusu olan cani kadın eski mesleğini icra edercesine "yetişin, hırsız var!" diye bağırmaya başlar. Hizmetçiler, bekçiler, köpekler koşuşurlar ve adamı yakalarlar. Bütün deliller, hırsızın öldürdüğüne tanıklık eder. Yapacak bir şey yoktur. Adam mektup yazdığı ve mösyö dediği adamdan bu konuda yardım ister ve suçsuz olduğu halde bütün delillerin kendi aleyhinde olduğu için şimdi hapiste olduğunu, yardım etmezse intihar edeceğini söyleyerek hikâye son bulur. (*Zekâ*, S.30, s.92-4; S.31, s.104-6)

Mehmet Ali'nin diğer çevirisi hikâyesi olan "Matmazel Kokot", Mopasan'dan tercümedir. Hikâye yine yazar ağzından anlatılır. Hangi vesileyle ve niçin tımarhaneye girdiği belli olmayan anlatıcı, tımarhaneden çıkarken isim (Kokot) sayıklayan bir adam görür. Merak edip doktoruna hikâyesini anlatmasını rica eder. Bu adamın seyis bir arkadaşı tarafından anlatılan hikâyesi şöyledir:

Fransuva adlı bu adam, Sen nehri civarında bir köşkte arabacılık yapmaktadır. Bir gün köşke gelirken peşine bir köpek takılır. Haline acır ve onu köşke alır. Aradan biraz zaman geçtikten sonra "Kokot" ismini verdiği bu köpektaki cazibe o kadar artar ki civarda irili ufaklı, hastalıklı, tehlikeli ne kadar köpek varsa, baytarların bile anlam

veremediği şekilde, hepsini peşinden dolaştırmaya başlar. Tabii ki köşk sakinleri bu durumdan çok rahatsız olurlar. Köpeği kaç defa uzak yerlere bıraktılsa da üç günlük yoldan bile köşkü bulup geri gelebilmiştir. Köşkün sahibi son çare olarak Fransuva'ya ya köpeği öldürmesini, ya da köşkü terk etmesini ister.

Önce köpeği öldürmek istemez ama bu köşte bulduğu rahatlığı ve kazandığı parayı başka bir yerde elde edemeyeceğini bildiği için, tasmaının bir ucuna taş bağladığı köpeği Sen nehrine atar ve onun hazin ölüşünü çaresizce seyreder.

Fransuva, bu günden sonra rahatsızlanır, her gün “Kokot”unu rüyasında görür. Efendisi onu, yine Sen nehri kıyılarındaki sayfiyelerine hava değişikliği için götürür. Seyis arkadaşıyla aynı nehirde yüzerken bir laşeye rastlıyorlar. Fransuva, dikkatlice baktığı köpek leşinin tasmaındaki “Arabacı Fransuva'nın Matmazel Kokot'u” yazısını okuyunca müthiş bir çığlık atarak sahile doğru çıkar ve çıplak bir vaziyette kaçmaya başlar. Artık Fransuva çıldırmıştır.

Ölen köpek, evlerinden altmış fersah uzakta efendisini tekrar bulmuştur. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.6, s.95-6)

Dergide Mopasan'dan tercüme edilen bir başka hikâye Salih Fuat'ın çevirdiği “Bir Kır Alemi”dir. Hikâyede Paris'te oturan Düfor ailesinin, Madam Düfor'un isim günü/ doğum günü için şehir dışına yaptıkları bir gezi macerası anlatılır. Geziye Mösyö, Madam, Matmazel, büyük valide ve sarışın bir genç çocuk katılır.

Gezi için gittikleri yerde bulunan lokantada iki kayıkçı ile tanışılır. Kayıkçılar Madam Düfor ve Matmazelle samimiyet kurmak istemektedirler. İçkiler içildikten sonra beraberce nehre doğru hava almaya yönelirler. Madam Düfor eşinden kayıklara binmek için izin alır. Çakırkeyif olan Mösyö, bunun farkında bile değildir. Madam bir kayığa, Matmazel de Hanri'nin kayığına binerler. Biraz gittikten sonra Madam'ın susaması üzerine Matmazel ve Hanri yollarına devam ederler. Bir bülbül sesi işitirler. Matmazel bunu merak edip yakından dinlemek ister. Kayıktan inip sık çalılıkların arasına bir yere gizlenirler. Delikanlı dayanamayıp kızın belini kavrar. Kız bülbül sesinin güzelliğini dinlemek istediğinden oğlanı eliyle iter. Biraz sonra bülbül sesi, artan sıcaklık ve daha önce içtikleri şarabın etkisiyle kız gevşer ve artık delikanlının yaptığı yaramazlıklara sesini çıkarmaz. Bülbülün ahenkli ötüşlerine buse nağmeleri eşlik eder.

Başka tarafta Madam Düfor da diğer kayıkçıyla eğlenmektedir. Ortalık kararmaya başlayınca matmazel ve Hanri yeşil yataklarından kalkıp birbiriyle konuşmadan diğerlerini aramaya başlarlar. Sonunda onları bulurlar. Hanri, önce baldırların üzerine hızlı bir şekilde etek giydirildiğini, sonra kayıkçı arkadaşının gözlerinin az önce gördüğü güzelliklerden olsa gerek gülüp durduğunu müşahade eder. Birlikte kayıklarla lokantanın bulunduğu yere gelirler. Mösyö Düfor ayılmış, arabayı hazırlamış ve büyük valideyi bindirmiş onları beklemektedir. Hemen kayıkçılarla vedalaşırlar ve arabayla evlerine dönerler.

İki ay sonra şehre gelen Hanri, genç kızın evlendiğini annesinden öğrenerek üzgün bir vaziyette geri döner. (*Zekâ*, S.34, s.137-42)

Bundan sonra her biri farklı yazarlara ait 5 adet daha hikâye bulunmaktadır. Hikâyelerden biri derginin 2. sayısında yayınlanan ve Keçecizade İzzet Fuat’a ait olan “Harpten Avdet”tir. Millî ve dini bir teması olan bu hikâye, nişanlısı savaşa gitmiş Suriyeli bir genç kızın, Zehra’nın tasviriyle ve onun üç yıldır görmediği ve şimdi memleketine dönmekte olan nişanlısı Ahmet hakkındaki olumsuz düşünceleriyle başlar.

Zehra, bu uzun zaman zarfında Ahmet’in güzel ve beyaz kızları gördükçe esmer olan kendisini, nişanlısını unuttuğunu düşünür. Sonra birbirlerine kavuşan nişanlılar bir çeşmenin başında konuşmaya başlarlar. Kız aynı tereddütlerini nişanlısına söyler. Ahmet de onu ikna eder. Savaştan bahseder. Bu arada üzgün ve sakın durması Zehra’yı endişelendirir. Ahmet, Kahire’den ona bir hediye alamadığından üzüntülü olduğunu söyler. Söylemediği başka bir şey ise savaşta aldığı yaradır. Bunu da söyleyecekken Zehra hemen Ahmet’in süveterini sıyrır ve omzundaki yarayı görerek, kendisi için en büyük hediyenin bu yara olduğu aşıkane bir şekilde ifade eder. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.2, s.30-31)

Diğer bir hikâye olan “Bir Zan”, Rasulzade Mehmet Emin’e aittir. Hikâye, İran hükümdarlarından Nasıreddin Şah’ın, şehzadelerin ve devlet büyüklerinin yollardan, caddelerden avanesiyle ve arabasıyla geçerken ne nümayişler yapıldığını anlatır.

Ancak “ger-döne” denilen bu arabalardan birinin kime ait olduğu halk tarafından ilk zamanlar bilinmemiştir. Araba öyle şatafatlıdır ki hükümdarın arabasından aşağı ancak sadrazamın arabasından yukarı bir gösterişe sahiptir. Bunun

kim olduğu ve Şah’ın nazarında ne kadar değerli olduğu zamanla anlaşılmıştır. Beber Han diye tesmiye edilen bu varlık bir insan değil, bir hayvan, bir kedidir. Öldüğü zaman Şah o kadar üzölmüştür ki neredeyse hastalanmıştır. Onun için büyük bir cenaze merasimi bile düzenlemiştir. Nasireddin Şah’ın buna benzer başka acayıplıkları de vardır, denilerek hikâye bitirilir. İlk paragraflarından belli bir tarih vermesi, vakanın gerçek bir hikâyeye dayandığını gösteriyor. (S.10, s.163-4)

Bundan sonra başka bir hikâye Hüseyin Kazım’a [Kadri] ait “Solgun Demet”tir. Cevdet adlı fakir birinin, tiyatro oyuncusu olan güzel bir kadına beslediğı aşk, hikâyenin konusudur. Güzel İrma, bu aşktan habersizdir. Fakir Cevdet, bin bir zahmetle hazırlattığı bir çiçek demetine, kendisine vereceğı en küçük bir cevabın bile onu yaşatmaya yeteceğini bildiren mektubunu İrma’ya ulaştırması için kapıcıya verir.

Kaç gün beklediye kısa da olsa bir cevap alamaz. Böyle güzel bir vücutta bu kadar zalim bir kalbin olamayacağını düşünerek yolda giderken, meyhaneden çıkan bir adamın elindeki sepetlerde gördüğü ve İrma’ya gönderdiği “solgun demet”i satın alan Cevdet, içinde kendi yazdığı mektubu da görür. Bunun üzerine çok üzölen Cevdet ağlar ve sarhoş bir vaziyette evine dönerken hikâye sona erer. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.12, s.223-4)

Hikâyelerden bir başkası “Erkek Kalbi”, Fuat Samih’e aittir. Hikâye, Kudret’in dışarıda başka erkeklerle gönöl eğlendiren sevgilisi Melahat’a, bu hareketlerini tenkit için yazdığı mektup denemelerinden oluşur. İlk denemelerinde ağır ve tahkir edici ifadeler kullanan Kudret, sonlara doğru ifadelerini hafifletir ve aşkı galip geldiğı için en son mektubu aşıkane bir tarzda yazar. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.13, s.236-7)

Başka bir hikâye Sabri Ethem imzalıdır. “Bir İzdivacın Tarihçesi” anlatılır. Görücüler tarafından sürekli istenen ve evlenmeyi istemeyen Refia’nın ikilemlerinin anlatıldığı hikâye, annesinin baskısı ve ikna edici sözleriyle kızın, zengin bir adamla evlenmeyi kabul etmesiyle son bulur. Maddiyat, para, ihtişam, şan ve şeref karşısında her şey kuvvetini ve değerini kaybeder teması işlenmiştir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.14, s.247-8)

Son küçük hikâyemiz “Bırakma!... Yahut Bir Veda-ı Ebedi”dir. İmza, kim olduğunu tespit edemediğimiz Ebuelanur’a aittir. Trajik bir sonu olan hikâyede genç

Hanif'in eşi Macide'nin hastalığı ve uzun süre devam eden faydasız tedavileri anlatılır. Hikâye sonunda Macide son nefeslerini verirken eşinden kendisini bırakmamasını isteyerek ebedi olarak ona ve hayata veda eder. Hanif de eşinin bu vasiyetine kalben ittiba eder. (*Zekâ*, S.32, s.116-8)

2.2.2 Çocuk Hikâyeleri

Yukarıdaki hikâyelerden başka dergide 13 adet de çocuk hikâyesi yayınlanmıştır. Bunlardan 6 tanesi **Ağabey** müstearına aittir. **Catulles Mendes**, **Kazım Rıfat** ve **Jol Ronan**'a ait birer hikâye bulunan dergide dört adet de imzasız hikâye vardır. Hikâyeler genellikle eğitim ve nasihat amaçlıdır. Kötüler bir şekilde – birçoğunda periler tarafından–cezalandırılır.

Ağabey müstearına ait ilk hikâye “Matmazel Kokoton’un Hikâyesi”dir. Hiç evlenmemiş ihtiyar bir matmazel, komşularıyla geçinmez, kavgacı bir yapıya sahiptir. Evindeki papağanına komşularının olumsuz yönleri ezberletip onlar gelince papağanına söylettirir, onları incitir durur. Artık dayanamayan komşuları ona bir oyun oynamaya karar verirler. İçlerinden birisi başka bir papağan satın alarak matmazel hakkında birkaç kötü kelime öğretir. Onun evde olmadığı bir zaman, papağanlar değiştirilir. Matmazel gelince papağan ona “haydi defol acuze” deyince, artık kendi kazdığı kuyuya kendi düşmüştür. Komşuları da bu duruma çok gülmüşlerdir. Artık matmazel bu mahallede duramayıp başka bir yere taşınmak durumunda kalmıştır. Nasihatvari cümleler dikkat çekicidir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.1, s.16a)

Ağabey'e ait diğer bir hikâye “Peri Kızı”dır. Hayvanlarla iyi geçinmeyen ve onlara eziyet eden Nuri'nin bir kurbağa perisi tarafından kedi şekline dönüştürülmesi anlatılır. Tekrar insan şekline dönebilmesi, ona bir çocuğun acıyıp iyilik yapmasına bağlıdır. Biraz açlık çektikten ve kendisi gibi yaramaz çocuklardan epeyce eziyet gördükten sonra bir kız çocuğu ona acır, o da insan şekline tekrar döner. Bu işe hayret eden kıza sergüzeştini anlatır. Kendisinden öldü diye umudunu kesen ailesine döner. Artık bundan sonra hayvanlarla iyi geçinmeye başlar. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.2, s.32a)

Benzer bir hikâye olan “Koca Burun”, **Ağabey**’in başka bir hikâyesidir. Bu hikâyede de yine yaramaz bir çocuğun peri tarafından yapılan sihirle nasıl uysallaştığı anlatılır. Birçok yaramazlıkları bulunan ve bunlardan bir türlü vazgeçmeyen Kadri’yi, validesi, komşuları bulunan bir periye şikayet eder. Peri de Kadri’nin burnunu kocaman uzatır. Aynı ahlakına devam ettiği sürece burnu o şekilde kalır. Bir müddet daha aynı yaramazlıklarına devam eden Kadri, artık bu işin böyle olmayacağını görerek eski alışkanlıklarına tövbe eder ve burnu kısalarak eski normal haline döner (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.3, s.48a)

Aynı yazara ait bir başka hikâye “Barometre”dir. Vaka birinci tekil şahıs cümleleriyle anlatılmıştır. Anlatıcı- yazar çocukluğunda, hizmetçi kadının oğlu Cevdet’le oynarken, babasının çok değer verdiği “Barometre”yi kırarlar. Bu sırada babası gelir, kim kırdı diye sorar, Cevdet fedakarlık yaparak kırmadığı halde kırdım der. Kendisi dayağı yer. Anlatıcı bu durumu kendine yediremez. Olayın akşamında babasının eşref saatinde olayı doğruca anlatır, özür diler. Babası da onu takdir eder. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.4, s.64a)

Ağabey, yine böyle yaramaz bir çocuk olan “Pisboğaz Ferit”i de başka bir yöntemle ıslah eder. Büyük kardeşleri Zeki ve Zekiye’nin gelecek davetlileri için hazırladığı içecek ve yiyecekleri izinsiz yiyen Ferit’e, kardeşleri bir oyun oynarlar. Zeki, dolapta şurup gibi tatlı ancak zehir olan bir şişeye dikkat etmesi için Ferit uyarır, Ferit bu şişeyi içtiği için hemen feryadı basar. Onlar da faydası olur diye büyük bir bardak tuzlu su içirirler, odayı üç kere dört ayak dolaştırırlar ve son çare olarak da acı biber koklatırlar. Bu kadar işlemiden sonra midesi fena halde bozulan Ferit, yattığı yerde artık tövbe etmektedir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.5, s.80)

“Çiftçinin Rüyası”, Ağabey’e ait son hikâyedir. Çok cimri bir çiftçi olan Ahmet Ağa, bir gün yolda giderken uykusu gelir ve bir kenara yatar. Rüyasındaki esrarengiz bir adam ne isterse ona verileceğini söyler. O da neye dokunursa altın olmasını ister. Tamam der ve adam kaybolur. Ahmet Ağa, artık dokunduğu şeylerin altın olduğunu gördükçe sevinir. Ancak içeceği suyun ve yiyeceği ekmeğin ve hatta sadık dostu köpeğinin de altına dönüşmesiyle iş değişir. Son olarak yattığı yorganın da altına dönüşmesiyle altta kalan ve kurtulmaya çalışan Ahmet Ağa uykusundan uyanır. Her şeyin altın ve para olmadığını anlar. Eski cimriliğini bırakarak insanlara yardım etmeye başlar. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.16, s.288b)

Birer tane hikâyesi bulunan yazarlardan Catulles Mendes'in kim tarafından çevrildiği belirtilmeyen hikâyesi “Yusufçuğun Cevabı”dır. Bir bitki ile ve bir hayvanın diyaloglarından oluşur. Sarıgül, Yusufçuk kuşunun uçup birçok çiçeğe konmasına heves ederek ondan geçici de olsa kanatlarını kendisine vermesini istiyor. Yusufçuk, kanatlarını geri vermeyeceğinden çekindiği için sarı güle geri vereceğini teyit ettirir. Konumlarını ve şekillerini değiştirirler. Sarıgül kanatlarıyla uçmaya, çiçeklerin yapraklarına konmaya ve birçok yeri gezmeye başlar. Sonra Yusufçuk'a verdiği sözü hatırlayarak eski yerine gelir. Yusufçuk diye seslenir. Önce cevap vermek istemez. Sonra kanatlarını istemediğini, bu durumundan memnun olduğunu söyler: “Bu hayattan memnunum, çiçek olmak, çiçek kalmak benim için daha iyi... Herkes benim ayağıma geliyor. Artık iyice anladım ki hiç uğraşmaksızın, zahmet çekmeksizin sevilme kadar saadet yokmuş!..” (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.11, k.i.)

Kazım Rifat'ın da “Ormanın Kenarındaki Ruh” adlı bir tane hikâyesi yayınlanmıştır. Anlatım 1.tekil şahıs ağzındandır. Gençliğinde hırsızlık yapan anlatıcı, bir gün ormanın kenarında bir ruh görür. Onun üzerindeki parlak taşlar ve elmaslar (yani şöhret ve rüya) onu cezbeder.

Ruh, kendisini öldürmemesi için yalvarır, hatta şu an yanında olmayan ve bunlardan daha değerli olan Aşk'ı kendisine vereceğini vaat ederse de hırsız dinlemeyerek ruhu öldürür. Daha sonra hırsızlıklar unutulur, meşhur olunur, zengin olunur; ancak mutlu olunmaz. Ortada bir tek pişmanlık vardır: O da aşka sahip olamamak... (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.13, s.240a)

Kime ait olduğu bilinen son hikâye de “Saksağan Kuşu”dur. Jol Ronan'a ait olduğu görülmektedir. Saksağan'ın kurbağa ve köstebekle yaptığı kısa diyaloglarından oluşur. (*Zekâ*, S.34, s.139)

Bundan sonra imzasız hikâyelerimizden ilki “Mağrur”dan bahsedelim. Zengin bir çocuğunun, Nedim'in; çobanlık yapan bir arkadaşına, onu küçümsediği için selam vermemesi hikâye edilir. Bir çeyrek sonra kaybettiği saatini aramak için yardım istediği Emin ise mütevazılığından yardım eder ve Karabaş köpeğine kaybolan saati buldurur. Bu olaydan sonra Nedim artık akıllanmıştır ve çoban da olsa arkadaşı Emin'i küçük görmez. Her gelip geçtikçe selam vermekten de çekinmezdir artık. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.9, s.148b)

İmzasız hikâyelerden biri de “Tembel Lütüf”dir. Çalışmayı sevmeyen ve bu yüzden evden kaçarak kendi başına yaşamaya çalışan, önce dilencilik sonra da hırsızlık yapan ve en sonunda da yakalanarak hakim karşısına çıkan “Tembel Lütüf”nin hakim tarafından tenkit edilmesi ve sonunda cezalandırılması anlatılır. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.10, k.i.).

Başka bir hikâye “Fena Saat” de imzasız olarak yayınlanmıştır. Melahat adlı bir genç kızın ihtiyar ninesine yaptığı ölmüş numarası hikâye edilir. Melahat saatinin geldiğini ancak nişanlısının gelmediğini bahane ederek ölmek istediğini söyler ve olduğu yere yığılır gibi yapar. Açık olan pencereden giren ve kızın ağzına girmeye yeltenen kelebeği torunu Melahat’ın ruhu sanan nine, feryat ve figanlar ederken, saatin yanlış olduğu anlaşılınca Melahat gülmeye başlar. Nine torununun ölmediğini görünce sevinir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.12, 224a)

İmzasız çocuk hikâyelerinden sonuncusu “Balon ve Karıncalar” adlı bir fenni hikâyedir. Muallimlerinin, dünyanın yuvarlak olduğunu söylemesiyle Nazım ve arkadaşlarının bunu pek iyi anlayamaması nedeniyle sınıfın en iyi talebesi Hüseyin Avni Efendi’nin onlara şişmiş bir balonun üzerine karıncalar koyarak ve balonu döndürerek bu konuyu tarif etmesi hikâye edilir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.15, s.272b)

2.3 Şiirler

Zekâ’da 56 adet şiire rastlamaktayız. Bu şiirleri manzum olanlar (44) ve mensureler (12) diye tasnif ettik. Mizahi şiirler bu tasnifin içinde değildir.

En çok imzası bulunan şairler şunlardır: Celis (10), A[hmet]. Rıfki (8), Reşit Süreyya (4) ve Derviş Gülsüm’dür (3). Geri kalan şairlerin birer ikişer imzası bulunmaktadır.

Şiirler sevgi, sevgili, aşk, ayrılık, fakirlik, hayat, gece, zelzele, ölüm, cehalet, vatan, savaş, göç, gül, deniz, yokluk, eylül, çalışma, şairlik sanatı, vazo, heykel üzerine yazılmıştır. Çoğu şiirler felsefi ağırlıklıdır.

Manzum şiirlerin geneli aruzla, bazıları da heceyle yazılmıştır. Aruzla yazılı olanların bazılarında dil biraz ağırdır. Mensurelerin bir kaçı dışında dil açık ve sadedir.

2.3.1 Manzumeler

Bu şiirlerden manzum olanlar mensurelerden çok fazladır. Bu şekilde 44 adet şiir vardır. Bunlardan iki tanesi, biri Moris Materlen'den (Mütercim: Celis), diğeri de Solly Prodöm'den (Mütercim: Derviş Gülsüm) tercümedir. Geri kalan telif 42 şiirin 9 tanesi Celis müstearlı Rahmi'ye; 8 tanesi A. Rıfkı kısaltmalı Ahmet Rıfkı'ya aittir. Üç şiir (***) simgesiyle, iki şiir M[im]. G[ayın]., bir şiir A[yın]. Fuat, bir şiir M[im]. Fuat, bir şiir E[lif]. Seyfeddin kısaltmalarıyla, bir şiir Naşad müstearıyla, bir şiir de imzasız yayınlanmıştır. Diğer şairleri ise yayın çokluğuna göre şöyle sıralayabiliriz: Reşit Süreyya [Gürsey] (3), Ziya Behlül (2), Osman Cemal [Kaygılı] (2), Faik Ali [Ozansoy] (1), Seyyid Nesimi (1), Fuat Samih (1), Enis Avni [Aka Gündüz] (1), Recaizade Mahmut Ekrem (1), Memduh Necdet [Otaman] (1), Halis Bey (1), Kozanzade Cenab Muhyiddin [Cenap Muhittin Kozanoğlu] (1).

2 tane serbest ve 6 adet hece ölçüsüyle yazılmış şiirler dışında kalanlar (36 şiir) aruzla yazılmıştır.

2.3.2 Mensureler

Manzum şiirlerden az olmak üzere 12 adet de mensur şiir vardır. Derviş Gülsüm, Selanikli Mehmet Rasim ve Fehmi Razi imzalı ikişer mensur şiir yayınlanmıştır. Birer tane şiir de şu imzalara aittir: Süheyl Feridun [Ömer Seyfeddin], Fahire Osman, Fuat Samih, Reşit Süreyya [Gürsey], İsmail Raşit, Mehmet Fuat.

Bu mensurelerde sevgili uğruna, aşk uğruna ölümü göze alma ("Pervanelerin Ölümü"), bir yakınıni kaybedenin duyduğu üzüntü ve içinde bulunduğu ruh hali, ölenler için kainattaki farklı tezahürler ("Müfide'nin Gurub-ı Muhteşemi"), ölümün çaresizliği, arkadaşların ve yakınların daha erken ölmeleri, kaybedilen bir arkadaş

üzerine acı hatıralar (“Asaf İçin”), siyah ve beyaz renklerin soyut olarak karşılaştırılması (“Siyah... Beyaz?”), kendisini sevdiğini iddia eden bir erkeğe karşı bir bayan tarafından yazılmış mektuptaki erkeğin düştüğü ikilemlerin anlatılması (“Müşabaka”), baharın tabiat ve insan hayatına etkileri (“Bahar Akşamları”), uzakta bulunan bir sevgilinin hasreti aşığa daha da şevk verdiği ve bu durumda daha mutlu olduğu (“Saadet-i İftirak”), kahpe düşmanların yaptığı zulümler Türk şehitleri ve mezarlarına hitap şeklinde şikayet edilmesi (“Yeisler Elemler: Şehit Mezarları Üzerinde”), baharın her zaman aşklar, mutluluklar ve güzellikler değil, ruh haline göre bazen elemeler de getirebildiği (“Ey Nevbahar”), gecenin ulviyeti ve tabiatın geceleyin daha da huzur bulduğu/ verdiği (“Gece”) ve son olarak da kendisine ulaşılmak istenen bir sevgili (“Turan”) gibi konular işlenmiştir.

2.4 Dil ve İmla Yazıları

“Yeni Lisan” hareketinin gündemde olması ve bu hareketin temsilcilerinden Ömer Seyfeddin’in de derginin yazarları arasında bulunmasından dolayı, *Yirminci Asırda Zekâ*’da dille ilgili birtakım yazıların çıkması tabiidir.

Ömer Seyfeddin’in (Süheyl Feridun, Perviz, A[yın]. S[in]. müstear ve kısaltmalarıyla) ve Baha Tevfik’in (bir tanesi Rahmi’ye ait Celis müstearıyla) konuyla ilgili üçer tane yazıları yayınlanmıştır. Bunların dışında Hüseyin Kazım, Fehmi Razi ve Suphi Ethem’in birer yazıları vardır.

Yeni Lisan hareketinin öncülerinden Ömer Seyfeddin’in ilk makalesi “Çocuklarımız”dır. *Zekâ*’da yayınlanmadan dört yıl önce *Haftalık İzmir* gazetesinde ilki imzasız diğeri A[yın]. müstearıyla ancak iki sayıda⁶, burada ise üç sayıda ve bazı küçük farklılıklarla tefrika edilen bu makalesinde Ömer Seyfeddin, çocuk terbiyesi üzerine bir eseri bulunan (*Terbiye*) Herbert Spencer’in öyle büyük bir adam olmadığını, eserindeki birçok nazariyenin kabul edilemeyeceğini dile getirir. Bunu düşünüp dile getirdiği için de nazariyatperestlerin kendisine kızmamalarını rica eder. Büyük yazarların büyük yanlışlıklara düşebileceğini söyler.

⁶ *Haftalık İzmir*, S.33, 26 Nisan 1324/ 9 Mayıs 1908, s.1-2; S.34, 3 Mayıs 1324/ 16 Mayıs 1908, s.1-2. Bu bilgi ve Ömer Seyfeddin’in lisanla ilgili başka yazıları için bkz.: Ömer Seyfettin Bütün Eserleri- Makaleler 1; Haz.: Hülya Argunşah, Dergah Yayınları, 2001

Sonra sözü çocuk terbiyesine getirir. Fransız mekteplerinde ikmal-i tahsil etmiş bir zatla tanıştığından ve yine bu mekteplerde ve Fransız mürebbiyeler elinde yetişen çocukların durumlarından bahseden Ömer Seyfeddin, bu çocuklarda müşahade ettiği bazı olumsuzlukları maddeler halinde sıralar. Bunlar:

- 1–Lisan-ı maderzada derin bir adem-i vukuf
- 2–Lisan-ı maderzada muhabbetsizlik
- 3–Hissi bir hüviyetsizlik
- 4–“Denature” olmak arzusu ve buna adem-i muvaffakiyet.

Bu tespitlerden sonra her birini ayrı ayrı izah eder. Yabancı dil öğrenilmesine karşı olmadığını, öncelikle kişinin kendi dilini en iyi şekilde öğrenmesi gerektiğini, şayet lazımsa ve mutlaka öğrenmesi gerekiyorsa o zaman başka bir dili öğrenebileceğini söyler. Bir yerde kullanılmayacaksa, kendisine ve milletine fayda getirmeyecekse, kuru kuruya bir yabancı dili öğrenmenin insana bir şey katmayacağını, aksine zaman ve imkan israfına yol açacağını, hatta ana dilini öğrenmeden yabancı dil öğrendiyse birçok zararlara da yol açacağını vurgular. Bu arada bir yabancı dili bilmekle konuşmanın farkına dikkat çeker. Çocuklarını Fransız mekteplerine göndermiş veya gönderme niyetinde olanlara şöyle seslenir:

“Fakat Babalar! İşte size hitap ediyorum, biraz vicdanınızı dinleyiniz, adem-i vukuf içinde unuttuğunuz vezaif-i mukaddeseyi derhatır ediniz; evlatlarınıza memleketimizin, müekkil-i terakkiye itilamız olan lisanı öğretiniz. Asıl ona atf-ı ehemmiyet ediniz; çünkü lisansız bir insan, anlamayan, anlatamayan bir insan neye benzer bilir misiniz?...” (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.1, s.6-7; S.2, s.25-6; S.4, s.54-5)

Ömer Seyfeddin’in dergide yayınlanan lisanla ilgili ikinci makalesi Perviz müstearlı “Yeni Lisana Dair”dir. *Şehbal*’da Yeni Lisan’a dair bir makalesi yayınlanan Süleyman Nazif Bey’in, kendisi kabul ve takdir etmese de Şehabeddin Süleyman gibi hakkı söyleyeceği yerde hala eski fikir alışkanlıklarında devam etmesini tenkit eder.

Konuşma dilinde hiç kullanılmayan yabancı kelime ve terkipleri kullanan Süleyman Nazif ve Tevfik Fikret’e kızarak şöyle der:

“Konuşurken kullandığımız hakiki lisanı kağıdın üzerinde niçin kaybediyoruz? Fikret Lyre Brisée’yi tercüme ederken niçin “Kırık Rübab” demiyor

da Rûbab-ı Şikeste diyor. Milliyetsiz, kavmiyetsiz, kozmopolit, çanak yalayıcı, dalkavuk Enderûn edebiyatı ruhumuza derin izler bırakmış. Meşum tesirinden kurtulamıyoruz. Şikeste ile kırık arasında manaca, anaçta hiç fark yok. Birisi Türkçe... Şair Türkçeyi sevmiyor. Kırık yerine “şikeste”yi kullanıyor”

Yeni şiirlerin ifadesinden, sanatından şikayet eden Nazif’e “Şarkın Ufukları” adlı şiiri makalesine derç ederek, ondan bununla yarışabilecek eski usulde bir tane şiir göstermesini ister. Son olarak da eski şairlerin birçok hatalara düştüğünü bunun kabahatinin sanatçılara değil eski lisana ait olduğunu dile getirir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.9, s.143-4)

Edebiyat köşesinde yayınlanan son makalesi “Millî Şiirler”de (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.22, s.352-5) Ömer Seyfeddin, dilimizde, sanatımızda, şiirimizde gayri millî unsurların hakim olduğunu, gitgide millî bir uyanış ve millî unsurlara yönelik olduğunu ifade eder. Lisanın değil yazı dilinin sadeleştiğini, tekellüm edilen lisanın zaten sade olduğunu, Türkçenin dışardan aldığı yabancı kelimeleri bile kendi ses yapısına uydurduğunu vurgular. Millî matemlerin veya sürurların konuşulan lisanla yazılması gerektiğini belirttikten sonra tayyareciler için Ali Ekrem’in yazdığı şiirden örnekler vererek onu ve kullandığı dili yerden yere vurur. Buna karşılık Aka Gündüz’ün “Yaşayan Ölüler”ini beğenir ve şiirin tamamını verir ve yazısına şöyle son verir:

“Şimdi bu şiiri okur da hangi Türk anlamaz, hangi Türk müteessir olmaz? Çünkü lisan Türkçedir. Konuştuğumuz dildir. Eskiler, Enderun Osmanlıcasıyla terkipler, terkipler, terkipler yazan şairler, bari kırık yılda bir defa millî bir matemi, millî bir süruru Türkçe terennüm etmek lütfunda bulunsalar...”

Ve anlasalar ki artık Türkler, Arap, Acem, Frenk edebiyatının doğurduğu çirkin ve piç mahsulleri istemiyorlar. Gördükleri rağbetsizlik olsun bu zatlara uyandırmıyor mu? Uyanan, kendi dilinin satırlara geçtiğini görmek isteyen koca bir milletin kavmi ve meşru iştiaqlarını duymuyorlar mı?...” (S.22, s.352-4)

Bu yazılardan sonra konuya eğilen başka bir yazar derginin başmuharriri Baha Tevfik olmuştur. Tenkit köşesinde yayınlanan “Lisan, İmla” başlıklı yazısında Genç Kalemler, Islah-ı Huruf ve Tamim-i Maarif Cemiyeti ve Servet-i Fünûn hakkında görüşlerini ve kıyaslarını dile getirir. Genç Kalemler’in, terkiplerin tamamına karşı olmalarını fazla bulur. Hatta Köprülüzade Mehmet Fuat’ın bütün terkipleri, bütün

edatları atma hülyasını şimdilik kaydıyla tehlikeli görür. Terkiplerle ilgili bu tür problemler mevcutken Islah-ı Huruf ve Tamim-i Maarif Cemiyeti'nin yazı ve harflerin ıslah edilmesine ilişkin taleplerini ise yadırgar.

Genç Kalemler'in değişimin adı olarak ifade ettikleri isme Yeni Lisan değil Demokrat Lisan demelerini, ancak Ahmet Haşim'den bir şiir örneği vererek bunun yani "Demokrat Lisan"ın mümkün olmadığını, bu kadar yerleşmiş bazı kullanımların bir anda ortadan kaldırılamayacağını söyler. Yine Tevfik Fikret'e ait "Vaktiyle büyük bir devenin bir başı varmış" şeklinde başlayan şiir ve buna benzer aruzla yazılmış başka şiirler bulundukça Köprülüzade'nin "terkipsiz yeni lisanımızın bünyesiyle istinas edebileceğim yegane usul-i nazım hece veznidir" demesini tenkit eder.

Halis tek lisanın katiyen olamayacağını ancak, üç lisanın kaidesi altında da yaşanamayacağını belirtir. Arzu edilen şeyin hem havas hem de avam lisanında bazı değişikliklerin yapılmasıdır. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.1, s.9-10)

Diğer yazısı yine "Yeni Lisan ve Mehmet Necip Bey"le ilgilidir. Baha Tevfik bu yazısında Mehmet Necip Bey'in iyi bir lisan mütehassısı olduğunu belirttikten sonra *Hak* gazetesinde onun öldüğüyle ilgili haberin yalan olduğunu Mehmet Necip Bey'in yaşadığını müjdeler. Bunun için de ondan aldığı son mektubu aynen yayınlr.

Mektupta asıl ölen kişinin Tevfik Nevzat olduğunu ifade eden Necip Bey, bu hatayı düzeltir, ancak Meşrutiyet'ten sonra yayın hayatında suskun kaldığı için manen öldüğünü dile getirir. Son olarak da Ömer Seyfeddin'in başlatmış olduğu Yeni Lisan hareketini takdir eder. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.8, s.132b)

Baha Tevfik lisanla ilgili üçüncü ve son yazısı "Sadeleşelim"de, lisan konusunda doğal sadeleşmeyi önerir; dilin öyle hemen istenildiği zaman sadeleşemeyeceğini, ancak belli bir uğraş ve süreç sonunda istenilen değişikliği kazanabileceğini söyler. Sadeleşmenin sırf dilde olamayacağını, davranışların ve kıyafetin de bu süreçte etkili olduğunu, dolayısıyla her yönümüzle sadeleşmek gerektiğini dile getirir. (*Zekâ*, S.17, s.290)

Lisanla ilgili makalelerden biri F. R'ye [Fehmi Razi] aittir. "Halk İçin Çalışmak" başlıklı yazıda, artık bundan sonra halksız hiçbir şeyin olamayacağı, lisanın bile halkın anlayabileceği bir şekle bürünmesi gerektiği ifade edilir. Halka yönelik ortaya konulan Yeni Lisan hareketinin kısa zamanda muvaffakiyet

kazanması da bu sebebe bağlanır. Sanatlı ve terkipli eski lisanın savunulmasının da artık bir fayda getirmeyeceği dile getirilir. (*Zekâ*, S.30, s.86)

Diğer ve son makale olan “Lisan Meselesi”, Suphi Ethem imzalıdır. İki sayıda tefrika edilen bu yazının devamı gelecek denilmiş, ancak dergi artık çıkmadığı için makale eksik kalmıştır. Yazıda, varlık aleminde birtakım değişme ve gelişmelerin mevcut olduğu, lisanın da zamanla bazı değişikliklere uğradığı, lisan dışardan müdahalenin zararlı olduğu ve onun kendi haline bırakılması gerektiği, ancak sadeleşme konusunda zamanla bazı gelişmeler olabileceği, filoloji ile lisan ilminin farklı şeyler olduğu gibi konulardan bahsedilir. (*Zekâ*, S.33, s.122–3; S.34, s.134–5)

2.5 Edebi Yazı ve Tenkitler

Yukarıdaki başlık altında topladığımız yazılar içinde muhtelif tür ve konulara ait makaleler mevcuttur. Mesela üç adet hatıra tarzında eser, üç adet mektup ve bir de mektupla ilgili bir yazı bulunmaktadır. Diğerleri ise dönemin edebi akımları (Servet-i Fünûn, Fecr-i Ati ve Nayiler) ve edebi şahsiyetleriyle (Köprülüzade Mehmet Fuat, Halit Fahri, Şehabeddin Süleyman, Rıza Tevfik) ilgili muhtelif tenkidi makalelerdir.

Makalelerin sahipleri şu imzalıdır: Süleyman Nazif, Doktor Agah, Osman, Halit Ziya, F. İkbâl, Beşiktaş’tan Mehmet Fuat, Ö[mer]. S[eyfeddin]., Tevfik Mecdi, Diyojen [Hüseyin Kami], Baha Tevfik, A[yın]. Mithat Ömer. Bir de *** simgesi imza yerine kullanılmıştır.

Bunların ilkinde Süleyman Nazif “Bursa Hatıralarından” bahsetmektedir. Tevfik Daniş’e ithafen yazdığı bu küçük hatırasında Nazif, soğuk bir günde sokakta dilencilik yapan, sol kolu engelli ihtiyar birini tasvir etmekte ve onun “Def eder bin kazayı bir sadaka!..” demesini ilginç bulmaktadır. (S.5, s.74)

Hatıra tarzı ikinci bir yazı olan “Gelibolu Hatıraları: Benim de Bir Tavsiyenamem Olsaydı...” Doktor Agah’a aittir. Doktorluk mesleği olan Ali Bey adlı birinin, herhalde görevli bulunduğu bir konakta, gecenin bilmem kaçına kadar biraz hasta, biraz keyifsiz ve biraz da uykusuz haliyle, gelen misafirlerle beraber

oturmak zorunda kaldığı kendi ağzından trajikomik bir anlatımla verilir. Elinde iyi bir tavsiyenamesi bulunan Hakkı Beyefendi'nin, sohbetinde kendisine en çok iltifat edilen ve her isteği derhal yapıuveren kişi olmasına anlatıcı gıpta eder. Bu arada Arnavutluk'un bağımsızlığını kazanması, Avrupa'da ve Osmanlılarda sosyal hayat, savaş, askerler, tekkeler, şeyhler gibi konularla ilgili anekdotlar vardır. (*Zekâ*, S.29, s.77-81)

“Yaramaz Çocuğun Hatıratından” başlıklı son yazı, kim olduğu hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız Osman adlı bir yazara aittir. Hüseyin Rahmi'ye ithafen yazılan bu makalede, idadiye başladığı ilk haftada yaptığı bir yaramazlıktan dolayı hafta sonu eve gitmeme cezası alan, ancak firar eden bir çocuğun hikâyesi, yazar anlatıcı tarafından anlatılır.

Olayın kahramanı, ertesi gün annesi tarafından okul yöneticilerinden birine şikayet edilir. Affedildiği düşüncesiyle okula dönen öğrenci, okulda yapılan sorgusunda yine yalan söylemeye çalışırken suçüstü yakalanır ve nezarete atılır.

Bu hatıralardan sonra üç adet mektup ve bir de mektupla ilgili bir yazı bulunmaktadır.

İlk mektup Uşşakizade Halit Ziya imzalıdır. Dergide kendisine bir yer tahsis eden Baha Tevfik'e hitaben yazmış olduğu mektupta Halit Ziya, bu konuda “memuriyet hayatıyla edebi hayatını mezcetmemek için verdiği sözden dolayı” kendisinin mazur görülmesini ister. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.9, s.136)

Bu arada Hanımlara Mahsus köşede F. İkbâl imzalı “Mektup Nasıl Yazılır” adlı bir yazı bulunmaktadır. Genel olarak mektup dilinin, sanattan uzak, kısa ve tabii olması söylenir. En iyi ve doğal mektupların kadınlara ait olduğu iddia edildikten sonra mektupları yayınlandığı söylenen Madam Dö Söyneye'den örnekler verilir. Bu yazı Albala'dan tercüme edilmiş olmalıdır. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.14, s.255-6)

21. sayıda yayınlanan “Müşabaka” başlıklı mektup İkbâl namına Beşiktaş'tan Mehmet Fuat tarafından yazılmış olup mensur şiir özelliği taşıdığı için Measureler kısmında metin olarak verilmiştir. (S.21, s.346)

Son mektup Ö[mer]. S[eyfeddin]. imzalı “Bir Cevap”tır. Rıza Tevfik Bey'e ithafen yazılan mektupta Ömer Seyfeddin, çok bilinen *Vahdet-i Vücut* risalesini hiç bilinmeyen bir esermiş gibi takdim etmek hatasına düşen Rıza Tevfik Bey'in, kendisi tarafından tenkit edildikten sonra, bunun için bir cevap yazmasına ve kendisini

överek göklere çıkarmasına kızar. Onun filozof lakabına layık olmadığını, orijinal usul, meslek ve çalışmalara sahip bulunmadığı için asla olamayacağını vurgular. (*Zekâ*, S.28, s.65-6)

Bunlardan sonra tenkit tarzında iki makalesi bulunan Tevfik Mecdi'nin "O Mahiler ki Derya İçredir Deryayı Bilmezler" başlıklı yazısına geçebiliriz. Nayiler adı altında yeni bir akım ortaya atan Halit Fahri ve Şehabeddin Süleyman beylere bu idealin akim kalacağını anlatmaya çalışır. Yeni renkler, sesler ve hisler arayan Türk edebiyatına eskilerden fayda gelmeyeceğini söyleyen Tevfik Mecdi, bazı şiirlerinde kullandıkları erotizme varan ifadeleri ise Mevlana'nın izinden gittiklerini iddia eden Nayilere yakıştıramaz. (*Zekâ*, S.24, s.17-8-20)

Diğer tenkit yazısı "Vazife Karşısında Edebiyat ve Gençliğimiz"de Tevfik Mecdi, Balkan Savaşlarından sonra gençliğimize lazım olan doğru dürüst ve millî bir edebiyatın olmadığından ve millî eserlerin vücuda gelmediğinden, getirilmediğinden yakınır. Gençlerin bu durumda Fecr-i Ati ve Nayiler gibi millilikten uzak gruplara tabi olduklarını tenkit eder. (*Zekâ*, S.25, s.30-2)

Nayiler hakkında bir başka mizahi tenkit yazısı Diyojen müstearıyla Hüseyin Kami'ye ait olan "Alem-i Edebiyata Mizahi Bir Nazar: Naiyyûn ve Zurnaiyyûn" adlı makaledir. Yeni ortaya çıkmış Nayiler grubuna Zurnaiyyûn adlı bir grup kurarak onlara intisap ve iane edeceğini mizahi bir dille ifade eden Hüseyin Kâmi, korktuğu şeyin ise Davulyûn adında bir gurubun ortaya çıkıp kendilerini takip etmesiyle ortaya çıkacak gürültü olduğunu dile getirir. (*Zekâ*, S.26, s.45-6)

Edebi ekollerle ilgili bir başka yazı, Mehmet Rauf'un *Servet-i Fünûn*'da yayınlanmış bir makalesi hakkında bilgi veren "Yine Edebiyat Bahsi" başlıklı imzasız bir yazıdır. Mehmet Rauf'un ilgili yazısında Edebiyat-ı Cedide ve Fecr-i Ati'yi tenkit ettiği belirtilmektedir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.12, s.219)

Başka bir tenkit yazısı Baha Tevfik imzasıyla çıkmıştır: "Ne Günlere Kaldık Ya Rabbi". Önce yazarlıkta acemi gördüğü ve yazılarında birçok imla hataları yapan Köprülüzade Fuat'ı tenkit eden Baha Tevfik, daha sonra bir yayında kendisinden bahseden Rıza Tevfik'e cevaplar verir ve kendisi de cevaplandırması için ona bazı sorular sorar. (*Zekâ*, C.29, s.83)

Baha Tevfik'in "Hisler Mütalaalar" köşesinde başka bir yazısı daha yayınlanmıştır. "Hafta Musahabesi" başlıklı yazının alt başlıklarından bir tanesi

“Edebiyat Aleminde”dir. Burada Baha Tevfik, gazete ve mecmualarda yayınlanan ve avam şairlerine ait kalitesiz şiirleri ve bunları yayınları tenkit eder. Sonra edebiyatta kelimelerin değil hissin önemli olduğunu vurgular. Şiirin hislerden meydana geldiğini, şairlerin eserlerini başka bir şey için değil hislerini ifade etmek için yazdıklarını söyler. Para almak, şöhret kazanmak ve halka kendini beğendirmek için yazılan şiirlerin şiir olmadığını belirtir. (*Zekâ*, S.29, s.74-6)

Başka bir yazı “İçtimai Musahabeler” köşesinde yayınlanan “Münekkitler Grubu...”dur. Yazarı A[yın]. Mithat Ömer olan bu makale, isim vermeden Celal Sahir’i, edebiyattaki yetersizlikleri yönüyle dört- beş kişilik bir grubun mükalemeleriyle tenkit etmektedir. (*Zekâ*, S.28, s.68-70; S.29, s.84)

Aynı yazarın başka bir yazısı “Tercüme ve Mütercimlik”tir. Edebiyat köşesinde yayınlanan bu yazıda A[yın]. Mithat Ömer, tercüme sanatının güçlüklerinden bahseder. İyi bir edebi eserin muhitindeki ve lisanındaki bütün incelikleriyle başka bir lisana tercüme edilemeyeceğini, belki en iyi mütercimlerin o eseri ana hatlarıyla tanıtabileceklerini iddia eder. (*Zekâ*, S.21, s.341-4)

Bu kısma dahil edebildiğimiz son yazı “Hayat, Aşk ve Kadın”dır. *** simgesiyle çıkan bu yazıda başlıkta verilen konular üzerine özlü sözler verilmiştir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.4, s.63)

2.6 Biyografiler

Zekâ’da muhtelif yazar ve şairler (Şair Eşref, Nafî Baba, Flaubert, Recaizade Mahmut Ekrem, Tıfli, Kambur Nazif, Damacı Ethem, Damacı İbrahim, Porçef, Baha Tevfik) hakkında biyografi türüne girebilecek yazılar da bulunmaktadır.

Konuyla ilgili makaleleri bulunan muharrirler şunlardır: Fuat Samih, Hüseyin Kâmi, Baha Tevfik, Emil Fake, Ömer Seyfeddin, Aka Gündüz, Suphi Ethem ve Memduh Süleyman.

“Şair Hicivnüvis Büyük Eşref 1330” başlıklı yazı “Nasiyeler” köşesinde yayınlanmıştır. Hüseyin Kâmi imzası bulunan makalede Şair Eşref’in hayatından bahsedilmekte, yazarın Eşref’le ilgili hatıraları anlatılmakta ve şiirlerinden örnekler verilmektedir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.7, s.110-1)

“*Nafi Baba’ya Ait*” adlı imzasız bir yazıda, tarikat-ı Bektaşîye postnişinlerinden olan ve mutasavvıfane ve aşıkane şiirleri bulunan Abdünnafi Baba’nın kısa hayat hikâyesi ve bir de fotoğrafı verilmiştir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.14, s.245-6)

Baha Tevfik’in Emil Fage’den tercüme ettiği “Flober’in Fizyolojisi” adlı makalede Felix Dumas Zenyle adlı bir doktorun Flaubert hakkında yaptığı “*Flober, Irkı, Muhiti, Usulü*” adlı bir çalışması tenkit edilmektedir. Tenkit edilen bu çalışmada, Flober’in ailesi ve çevresinin sanatı üzerindeki etkileri irdeleniyor. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.14, s.250-1)

“Merhum Ekrem Bey” adlı makale de Baha Tevfik imzalıdır. “Hisler Mütalaalar” köşesinde yayınlanan bu yazı, Recaizade Mahmut Ekrem’in ölümü üzerine kaleme alınmıştır. Ekrem hakkında muhtelif dergi ve gazetelerde yayınlanan sitayişkar ve metihlerle dolu yazılar tenkit edilmiş ve yazarın onunla ilgili hatıraları anlatılmıştır. Son olarak tarz-ı mahsus bir sanatı ve bu sanatına müntesip sanatkarlar bulunmadığı için Ekrem’in bir üstat sayılamayacağı vurgulanmıştır. (*Zekâ*, S.18, s.304)

Daha aşağıda mizahi yazılar bahsinde inceleyeceğimiz iki adet makale de Baha Tevfik imzalıdır. Bunların ilki “Tıfli, Kambur Nazif”; diğeri “Dama Devri: Damacı Ethem ve İbrahim Efendiler”dir. Makale başlıklarda geçen isimlerle ilgili biyografik bilgiler verildikten başka onların mizahi yönleri anlatıldığı için burada da zikredilmesi uygun görülmüştür. (*Zekâ*, S.22, s.350-1; S.23, s.2-4; S.24, s.16-7)

“Porçef” başlıklı imzasız yazı, aslında haber mahiyetini taşımaktadır. Makalede Rus yazarlardan Vladimir Porçef’in ihtilalci casusları ortaya çıkarmak için devlet adına nasıl çalıştığı, bazen de devlete karşı çıktığı, kalemını bu konularda nasıl etkili ve yetkili kullandığı anlatılır. Çok meşhur olan ve yaptığı bu tür çalışmalardan dolayı bol bol hapis yatan yazarın ayrıca biyografik yönü ve bir de resmi verilir. (*Zekâ*, S.28, s.64-5)

Biyografi kısmına ait bundan sonraki yazılar Baha Tevfik hakkındadır. Onun ölümü üzerine muhtelif yazarların dergiye gönderdikleri tazim yazılarından oluşmaktadır. Baha Tevfik’le ilgili duygu, düşünce ve anıların bulunduğu bu kısa yazıların altlarında şu imzalar görülmektedir: Ömer Seyfeddin, Aka Gündüz, Suphi Ethem, Memduh Süleyman. (*Zekâ*, S.32, s.113, 118)

2.7 Neşriyat- Basın Yayın Tanıtımları

Bu kısımda o dönem neşriyat ve basın hayatına dair bilgi veren malzemeler değerlendirilmiştir. Derginin idarehanesi ve kütüphanesine hediye edilen kitaplar, Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi'nin ve Kütüphane-i İctihat'ın neşrettiği eserler ve müstakil olarak yayınlanan kitap, dergi ve gazeteler hakkındaki ilan ve tanıtımların yanı sıra devrin matbuat alemindeki değişik makaleler de bu malzemeleri oluşturmaktadır. Bu materyallerde adı geçen şahıs ve eser isimlerini, oldukça fazla olduğundan ve fayda mülahaza edilmeyeceğinden buraya koymadık. Bunlara, Konulara Göre Yazılar'ın Neşriyat- Basın Yayın Tanıtımları alt başlığından ve Dizin'den ulaşılabilir.

Konuyla ilgili makalelerden birkaç tanesine daha önce değinmiştik. Bunlardan “Tercüme ve Mütercimlik” başlıklı “Edebiyat” köşesinde yayınlanan bir yazıda A[yın]. Mithat Ömer, yapılan tercümelerden ve bunların yetersizliklerinden bahseder. İyi bir edebi eserin muhitindeki ve lisanındaki bütün incelikleriyle başka bir lisana tercüme edilemeyeceğini, belki en iyi mütercimlerin o eseri ana hatlarıyla tanıtabileceklerini iddia eder. (*Zekâ*, S.21, s.341-4)

Başka bir yazı Baha Tevfik imzasıyla çıkmıştır: “Ne Günlere Kaldık Ya Rabbi”. Önce yazarlıkta acemi gördüğü ve yazılarında birçok imla hataları yapan Köprülüzade Fuat'ı tenkit eden Baha Tevfik, daha sonra bir yayında kendisinden bahseden Rıza Tevfik'e cevaplar verir ve kendisi de cevaplandırması için ona bazı sorular sorar. (*Zekâ*, C.29, s.83)

Baha Tevfik'in “Hisler Mütalaalar” köşesinde dönemin neşriyatı ile ilgili başka bir yazısı daha yayınlanmıştır. “Hafta Musahabesi” başlıklı yazının alt başlıklarından bir tanesi “Edebiyat Aleminde”dir. Burada Baha Tevfik, gazete ve mecmualarda yayınlanan ve avam şairlerine ait kalitesiz şiirleri ve bunları yayınlayanları tenkit eder. Sonra edebiyatta kelimelerin değil hissin önemli olduğunu vurgular. Şiirin hislerden meydana geldiğini, şairlerin eserlerini başka bir şey için değil, hislerini ifade etmek için yazdıklarını söyler. Para almak, şöhret kazanmak ve

halka kendini beğendirmek için yazılan şiirlerin şiir olmadığını belirtir. (*Zekâ*, S.29, s.74-6)

Bu yazıların dışında konuyla ilgili dikkat çeken iki adet makaleden bahsetmek yerinde olacaktır. Bunların ilki olan “Edebiyatçılık”, Ahmet Nebil imzalıdır. Muharrir bu yazısında, daha önce farklı süreli yayınlarda neşredilen ve birbirlerine mutabık iki makaleyi değerlendirerek bazı çıkarımlar ortaya koymaya çalışır. Bu makalelerden biri *Servet-i Fünûn*’da Köprülüzade Mehmet Fuat tarafından “Maraz-ı Tenkit”; diğeri *Hak* gazetesinde Selim Sabit tarafından “Musahabe-yi Edebiye” başlığıyla yayınlanmıştır.

Bu iki makalede dönemin dergi ve gazetelerinde çıkan edebi mahsullerin kalitesiz olduğu, gençler tarafından yazıldığı ve bunlara birilerinin son vermesi gerektiği dile getirilir.

Ahmet Nebil de döneminin değişik süreli yayınlarını tarayarak ve bunlarda yayınlanan bazı yazı ve şiirleri inceleyerek onlara katılır. Ancak sonuç olarak bunların engellenmesine karşı olduğunu belirtir. Çünkü ona göre geçmişte yaşamış büyük adamların çoğu edebiyatla ilgilenmiş ve bundan çok faydalar mülhaza etmişlerdir. Yapılacak olan şeyin gençlere örnek olabilecek eserler vermek, onların yanlışlıklarını düzeltmek ve daha kaliteli şeyler ortaya koymalarına yardım etmek olduğunu dile getirir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.3, s.38-39, 42)

Diğer makale “Matbuatta Palavra”dır. Ö[mer]. S[eyfeddin].’e ait bu makale, Ali Kemal Bey’in Rıza Tevfik’i methetmesinin mesnetsizliğini vurgulamak için yazılmıştır. Daha önce yayınlanmış olan bir eseri “*Risale-i Vahdet-i Vücut*”u, bilinmeyen bir kaynak gibi gösteren ve yayınlayacağını vaat eden Rıza Tevfik’i tenkit eden Ömer Seyfeddin, filozof ve büyük bir muharrir olarak tanıdığı Rıza Tevfik’in bu hasletlere malik olmadığını; bu durumda artık kıskanılacak şeyinin sadece devletten aldığı liracıkları olduğunu dile getirir. (S.25, s.30-2)

2.8 Mizah, Fıkra ve Karikatürler

Bu kısımda karikatürler, fıkralar, latifeler mizahi yazı, şiir ve resimler bulunmaktadır. Bu alanla ilgili yazıların çoğu Baha Tevfik’in kaleminden çıkmıştır.

Bunların dışında İsfendiyar, Abid Zagani, Naşad gibi imzalar da bulunmaktadır. Bir kısım yazı ve karikatürler imzasız yayınlanmıştır.

Baha Tevfik, neşrettiği üç ayrı makalede (“Söz”, “Tıfli, Kambur Nazif”, “Dama Devri: Damacı Ethem ve İbrahim Efendiler”) sözün, mizahın, nüktenin ne olduğundan bahseder ve geçmişte yaşamış bazı nüktedanlardan, onların hayat hikâye ve nüktelerinden kesintiler sunar. (*Zekâ*, S.20, s.326-8; S.22, s.350-1; S.23, s.2-4; S.24, s.16-7)

İmzasız yayınlanan “Gülünç Fıkralar”da, yaramaz ve zeki çocukların hallerinden diyaloglar şeklinde bahsedilmiş; (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.3, s.48b) Ahmet Nebil’e ait “İlm-i Hayvanat”ta ise hayvanlar mizahi bir şekilde tasvir edilmiştir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.5, s.77-8). “Abid Zagani’den Mütercimedir” başlıklı ve Naşad imzalı yazıda ise birkaç tane fıkra anlatılmıştır. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.13, s.229-230)

Zekâ’da yayınlanan 14 adet karikatürün içerisinde edebiyatla alakalı iki tane latife vardır. “Şair Değil Uşak” başlıklı imzasız ve Cenap Şehabeddin Bey’e ithaf edilen karikatürde güzel bir kadına edebi sözler söyleyen ve şaire benzetilen bir adam bulunmaktadır. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.12, k.i.). Başlığı ve imzası bulunmayan başka bir karikatürde ise mühendis ve tiyatro direktörünün tiyatro izleyicileri hakkındaki mizahi diyalogları bulunmaktadır. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.5, s.80)

Bunlardan başka mizahi içerikli iki adet de manzum eser bulunmaktadır. Bunların ilki “Büyük Manalı Küçük Hitabe” olup Naşad imzalıdır. Tekir adlı bir kediye hitaben çocukça söylenmiş bir manzumedir. Son kıtasında tembellik yapmanın kötü bir haslet olduğu; dolayısıyla çalışmanın gerekliliği üzerinde durulur. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.9, s.148b)

Diğer manzum eser İsfendiyar adlı bir yazara ait olup Ömer Avni Bey’e ithaf edilmiştir. “Gelinci Kaynana” başlığını taşıyan bu manzumede gelin kaynana ve oğul-eş ilişkilerinden bahsedilmektedir. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.10, s.167)

2.9 Zekâ'nın Kendi İlan ve Duyuruları

Bu arada *Zekâ*'da çıkan birçok ilan ve duyuru mevcuttur. İlk sayfalarda çıkan “Umumi Mündericat ve Tahrir Refiklerimiz” başlıklı, o sayının içeriği ve yazarları hakkında bilgi veren bölümler, dergi yazarlarının karileri kabul ettiği gün saat ve yerleri belirten “Kabul Günleri ve Eğlenceler” başlıklı yazılar; bilmece, fotoğraf ve başka müsabakalarla ilgili ilan ve kuponlar, ek olarak veya gelecek sayıda çıkması muhtemel eser ve yazılarla ilgili ilanlar, bayilere ve karilere hitaben yazılmış duyuru ve istişare yazıları, dergi muharrirlerinin özel hayatı veya yazarlığıyla ilgili verilen bilgiler, başka dergi ve gazetelerde *Zekâ*'yla ilgili yayınlanan reklamlar hep bunlardandır.

2.10 Resimler

Yukarıdaki duyuru ve ilanlardan başka dergide birçok resim ve fotoğraf yayımlandığını da görüyoruz. Bunların içinde şu sanatkarların resim ve fotoğrafları da bulunmaktadır: Fransa Başvekilinin Zevcesi ve Meşhur Edibe Madam Reymon Povankara (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.1, s.1); Nasreddin Hoca (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.13, s.231; S.21, s.348); Recaizade Mahmut Ekrem (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.17, s.291, 298); Fransızların avam şairlerinden Derulet (*Zekâ*, S.19, s.318); Celal Nuri (*Zekâ*, S.24, s.18); Haydar Kemal Bey (*Zekâ*, S.24, s.18); Fransız şairlerden Frederik Meystral (*Zekâ*, S.26, s.39); Prens Said Halim Paşa (*Zekâ*, S.28, s.61); Baha Tevfik (*Zekâ*, S.31, s.99); Alfred Nobel (*Zekâ*, S.33, s. 124) vb.

2.11 Diğer Yazılar Hakkında Genel Değerlendirme

Yukarıda değerlendirdiğimiz dil ve edebiyatla ilgili yazıların dışında, bir kültür dergisi olan *Yirminci Asırda Zekâ*'da aşağıdaki konu ve alanlara ait muhtelif yazılar da yayınlanmıştır: Tarih, sanat tarihi, coğrafya, sosyoloji, felsefe, psikoloji, eğitim, din, siyaset, musiki, resim sanatı, çocuk oyunları ve bilmeceler, faydalı bilgiler ve bilmediklerimiz, moda, kadın, adab-ı muaşeret, fen, sağlık, tıp, ilan ve duyurular, haberler, resim ve tablolar, vs.

Ancak bu konulardan ikisi ön plana çıkmaktadır. Birincisi toplumu Batı medeniyetiyle ilgili bilgilendirmek, batıcılığa özendirmek; ikincisi ise felsefedir.

Zekâ dergisi yönetimi ve yazarlarının Batı hayranı oldukları ve toplumu batı medeniyetiyle tanıştırmak ve bu yola özendirmek istedikleri görülür. Bir kaynakta da belirtildiği gibi yayınladıkları yazı ve malzemelerle Avrupalı bir düşünce ve hayat tarzının yerleşmesini planlamışlardır. “... Baha Tevfik Bey’in *Yirminci Asırda Zekâ* mecmuasının, resimler aracılığıyla Avrupa adab-ı muaşeretini yaygınlaştırmaya çalışması ...” (Hanioğlu, 2008)

Başka bir kaynakta da benzer ifadeler görülmektedir:

“Batıcı dergiler, Batı modelleri yayınlarak kadınları bu konuda şekillendirmeyi düşünürler. Mesela *Zekâ* Dergisi, hanımları giyim, kuşam ve davranış biçimi olarak tam bir Batılı kadın gibi eğitmeye çalışmakta, resimlerle moda hakkında bilgiler vermektedir. Bunun yanında davranış biçimi, çekici olmanın yolları, cilt bakımı, adab-ı muaşeret, resimlerle dans öğretimi konularında da yazılar yayınladığı görülmektedir.”

(<http://www.kadinveaile.com/aile3/gunisigi/yazilar.asp?x=124> 16.11.2006)

Yukarıda, dergide felsefi yazıların da ön plana çıktığını söylemiştik. Yazarlar daha çok materyalizmin etkisindedirler.

“Diğer taraftan Baha Tevfik’in gayretleriyle ilmi, felsefi ve fenni eserler neşretmek amacıyla Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi kurulmuş ve bu kütüphane sayesinde on bir adet kitap neşredilmiştir. Bu arada *Yirminci Asırda Zekâ* mecmuasının yayınına harp nedeniyle bir süre ara verilmek zorunda kalınmıştır. Harbin sonunda Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi, *Yirminci Asırda Zekâ* mecmuası yerine 1329’da *Felsefe Mecmuası* neşretmeye başlamıştır. ...Materyalizm, bu mecmualar vasıtasıyla Türkiye’de yayılmış ve sempatican bulmuştur. ... *Piyano*, *Yirminci Asırda Zekâ*, ve *Felsefe* mecmuaları materyalist ideolojinin yaygınlık kazanmasında sistemli ve planlı bir strateji izlemişlerdir. “Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi” adı altında yayınlanan (kitap, mecmua, gazete) neşriyat, materyalist fikriyatı memleketimizde tanıtmada oldukça faal ve metotlu bir rol oynamıştır. Bu mecmualar, sadece materyalist düşünürlerin isimlerini vermekle yetinmeyip, fikirlerinin toplumda işlenmesine ve taraftar bulmasına da katkıda bulunmuştur.” (Çetinkaya, 2002: 76)

3.BÖLÜM

3 TAHLİLİ DİZİN

3.1 Sayılarına Göre Yazılar

Yirminci Asırda Zekâ 1.Sayı Yazıları

(5 Mart 1328 / 1 [29] Rebiyülahir [R.evvel] 1330 [18 Mart 1912- Pazartesi])

“Yirminci Asırda Zarafet” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], k.

“Umumi Mündericat ve Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], k.i.

“Küçük İlanlar”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], k.i.

“Meslek” [iki satırlık bir yazı- dergi bilgisi için]; ZEKÂ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.1

“Fransa Başvekilinin Zevcesi ve Meşhur Edibe Madam Reymon Povankara” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.1

“Saadet Faaliyettir (Hisler Mütalaalar)”; BESARYA [EFENDİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.1-3

“Bizde Felsefe (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.3-6

“Felsefe Kamusu” [kitap ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.5

“Büyük Kabine VASFİNA SEZA GÖRÜLEN FRANSIZLARIN YENİ VÜKELA HEYETİ” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.5

“Çocuklarımız (İçtimaiyat)”; SÜHEYL FERİDUN [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.6-7

“Kadınlığın Mevkii”; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.7-9

“Vasiyet” [tercüme şiir]; (MORİS MATERLEN- Muharrir), CELİS [RAHMİ] [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.8

“Lisan, İmla (Tenkit)”; CELİS [BAHA TEVFİK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.9-10 [bu yazıdaki müstear isim olan Celis’in Baha Tevfik olduğu iddia edilmektedir. (bkz. Bağcı, 1996: 132)]

“Alınız (Şiir)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.10

“Çin ve Çinliler (Fantezi)” [coğrafya]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.11-12 [ilgili bir resim s.9-10’dadır]

“Arzın Menşei ve Tarihi (İlim ve Fen)” [coğrafya]; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.12-13

“Tiyatromuz (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.13-14

“Muaşeret Edeplerinden” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.13

“Meskûkat-ı İslamiye (Tarihi)”; PRODROMOS S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.14-15

“Prens/ Makyavel’in Meşhur Eseri”; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.15-16

“Son Moda Kadın Kostümleri (Moda)” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16

“Bilmediklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a

“Matmazel Kukoto’nun Hikâyesi (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a

“Değnekli Arayıcı (Ne Oynayalım)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a

“Yeni Kitaplar” [kitap tanıtımı- işaretlenen yerler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a

“İdarehanemize Hediye Olunan Kitaplar” [kitap-dergi- işaretlenen yerler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a-16b

“Kabul Günleri ve Eğlenceler” [ilan- işaretlenen yerler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16b

“Müsabaka” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16b

“Karagözün Salnamesi, Üçüncü Sene” [yayın tanıtım ve ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16b.

“Zekâ Gazetesinin [dergisinin olmalı] Bilmece Kuponu” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16b.

Yirminci Asırda Zekâ 2.Sayı Yazıları

(18 [19] Mart 1328 / 13 Rebiyülahir 1330 [1 Nisan 1912- Pazartesi])

“Zarif Bir Tuvalet” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], k.

“Umumi Mündericat- Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.k.i.

“Hayvanlar Ne Kadar Yaşıyor?... (Faideli Bilgiler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], k.i.

“Kutb-ı Cenubi’nin Keşfi” [altyazılı resim- coğrafya]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.17. (s.20’deki makaleye ait.)

“Mutantan Tabirler (Siyasiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.18

“Bizde Felsefe (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.19

“İslamiyet Hakkında Avrupa Hukemasının Fikirleri 1 (Felsefiyat)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.19, 22

“Kutb-ı Cenubinin Keşfi (Keşfiyat)” [coğrafya]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.20 (s.17’de ve 20’de ilgili resimler var.)

“Kaşif Amondsen” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.20 (bu sayfadaki yazıyla alakalı)

“Kutb-ı Cenubi’nin Haritası” [harita]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.20 (bu sayfadaki yazıyla alakalı)

“İtalya Kralına Kast” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.21

“Anarşist Antonyo Dalba: İtalya kralını katle teşebbüs etmiş fakat muvaffak olamamıştır” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.21

“Binbaşı Lang: Süikast esnasında başından yaralanmıştır.” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.21

“Süikast Mahalli” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.21

“Süikasttan Sonra” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.21

“Felsefe-i Tasavvuf/ Şarkta ve Garpta Panteizm [Felsefiyat]”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.22-23

“Beyanname-i Meşihatpenahi Münasebetiyle (İçtimaiyat)” [kadınların örtünmesi hk.]; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.23-24

“Güneşe Maksat” [şiiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.24

“Celis Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.24

“Çocuklarımız 2 [İçtimaiyat]”; SÜHEYL FERİDUN [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.25-26

“Bir Müsamereden Sonra (Şiiir)”; FAİK ALİ [OZANSOY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.26

“Sade Temas (Şiiir)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.26

“Milyarderler (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.26-27

“Kabul Günleri” [ilan- işaretli yer]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.27

“Japonya’da Kaplumbağaları Nasıl Yetiştiriyorlar (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.28-29.

“Kabil-i Ekl Üç Cins Kaplumbağa” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.28

“Muaşeret Edeplerinden” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.29

“Güzelleşmek Sanatı (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.30

“Harpten Avdet (Küçük Hikâye)”; KEÇECİZADE İZZET FUAT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.30-31

“Meskukat-ı İslamiye- Mabadı var- (Tarihi)”; PRODROMOS. S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.31-32

“Eski Mısır Usulü Olup Yeniden İhya Olunan Baş Modası” [altyazılı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32

“18’nci Asır Modası Olup Yeniden İhya Olunan Gece Tuvaleti” [altyazılı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.28-29.

“Prens/ Makyavel’in Meşhur Eseri”; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32

“Peri Kızı!...- Hikâye (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a

“[Şişe Kağıt Oyunu] (Ne Oynayalım)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a

“Çocuklara Mahsus Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a

“Bilmediklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a

“Edebi ve İlmi Refiklerimiz (Neşriyat)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a-32b

“Abone ve Karilerle Müşavere”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32b

“Müşabaka” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32b

“Karagözün Salnamesi, Üçüncü Sene” [tanıtım ve ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32b.

“Zekâ’nın Müsabaka Kuponu 2” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32b.

“Zekâ’nın bilmece Kuponu 2” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32b.

Yirminci Asırda Zekâ 3.Sayı Yazıları

(2 Nisan 1328- 27 Rebiyülahir 1330 [15 Nisan 1912- Pazartesi])

“Tablo: Bir Sima-yı Masum” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], k.

“Umumi Mündericat ve Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], k.i.

“Zehirli Çiçekler!.. (Faydalı Bilgiler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], k.i.

“Münevverin Hasbihali” [yazı ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], k.i.

“Kabul Günleri” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], k.i.

“Yirminci Asırda Terakki” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.33

“Şair-i Nezahetperver Faik Ali Beyefendiden Varit Olmuştur” [mektup]; FAİK ALİ [OZANSOY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.34

“Şair-i Nezahet-beyan Faik Ali Beyefendi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.34

“Ahlak Bozukluğu (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.34-35

“Bir Mektup/ Beyanname-i Meşihatpenahi Münasebetiyle Aldığımız Mektup”. [İmzasız]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.35

“Teneffüs” [şiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.35

“Trablus Muharebesinin İttifak ve İtilaf-ı Müselles Kuvve-yi Askerisine Tesiri (Siyasiyat)”; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.36-37

“Sön-Yat-Sen, Sabık Çin Cumhuriyeti Reisi (Nasiyeler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.37

“Süha ve Pervin Operetinden Bir Parça (Musiki)” [nota]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.37

“İslamiyet Hakkında Avrupa Hukemasının Fikirleri [2] (Felsefiyat)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.38

“Edebiyatçılık (Neşriyat)”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.38-39, 42

“Yeni Bir Din!.. (Şuun)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.40

“Bu Defa Hindistan’dan Zuhur Ederek Paris’e Gelen ve Başına 2 Bini Mütécaviz Sahabe Toplayan 15 Yaşındaki Yalancı Peygamber” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.40

“Bu Defa Fransız Ordusunun Kabul Etmiş Olduğu Üniformalar” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.40

“Otomobilli Caniler (Şuun)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.41

“Otomobilli Caniler Kaçarken” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.41

“Otomobilli Caniler” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.41

“Muharebe Resimleri- Trablusgarp”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.42

“Aksilikler İçinde (Küçük Hikâye)”; MEHMET ALİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.43

“Birçok Roman ve Piyes Tercümesiyle ve Selis, Nezih Lisaniyla Bütün Kariine Kendisini Sevdiren Mehmet Ali Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.43

[Kulak Resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.44

“Musikişinaslarda Kulak (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.44-45

“Seyahatte Sular (Hıfzıssihha)”; DOKTOR FAHRİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.45

“Muaşeret Edeplerinden” [altyazılı resimler] *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.45

“Muhterem Karilerimize- İlkbahar Modası (Moda)”; MARGARİT MÜNİR NAFİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.46

[moda resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.46

“Güzelleşmek Sanatı (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.47

“Meskûkat-ı İslamiye/ İkinci Nüshadan Mabat (Tarihi)”; PRODROMOS. S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.47-48

“Prens/ Makyavel’in Meşhur Eseri”; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48

“Koca Burun!..- Hikâye (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48a

“Yürüyen Para (Ne Oynayalım)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48a

“Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], 48a

“Bilmediklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48a-b

“Kartpostal mübadelesi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b

“Zekâ’nın Müsabakası” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b

“Bilmece Hali”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b

“Yaramaz Çocuk- Zeki Çocuk (Gülünç Fıkralar)” [diyalog şeklinde]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b

“Sevgili Abonelere ve Karilere” [ek olarak vereceği eserler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b

“Zekâ gazetesinin bilmece kuponu” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b

Yirminci Asırda Zekâ 4.Sayı Yazıları

(16 Nisan 1328 / 15 [12] Cemazıyelevvel 1330 [29 Nisan 1912- Pazartesi])

“Tablo: Alem-i Manevinin Saha-ı Maddiyette Tecellisi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], k.

“Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s. k.i.

“İhtar” [*Zekâ* ve Karagöz hk]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], k.i.

“Abone ve Karilerimizle Müşavere”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], k.i.

[Alt yazılı karikatürler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], k.i.

[Titanik gemisinin ve kaptanının resmi ve bir alt yazı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.49

“Muhterem Karilerimize” [Ek Olarak Verilen Kemal Emin’in “Kapatma” Adlı Piyas İlanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.49

“Hayat... (Hisler Mütalaalar)”; BESARYA [EFENDİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.50-51

“Bizde Felsefe (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.51,54

“Titanik Vapuru Hakkında”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.52

[Titanik’le ilgili resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.52 [s.49 ve 53’te ilgili resimler var]

“Sivas’ta Şifaiye Medresesi (Asar-ı Atika)”; P[RODROMOS]. [S.] SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.53-54

“Asar-ı Atika: Sivas’ta Şifaiye Medresesi Kapısı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.53

“Çocuklarımız 3 (İçtimaiyat)”; SÜHEYL FERİDUN [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.54-55

“Hayal” [şiir]; CELİS [RAHİMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.55

“Yeni Bir Heykel” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.56

“Kan’da Rezkolunan Heykellerden” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.56

“Geçen Haftaki Küsuf” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.56

“Küsuf” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.56

“Tablo: Konserden Evvel Prova”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.57

“Din Felsefesi”; MEMDUH SÜLEYMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.58

“Gışa-yı Bekaret (İlim ve Fen)” [sosyal]; DOKTOR NURİ BEKİR. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.58-59

“Tiyatro” [altyazılı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.60

“İştihâ ve Şöhret-i Edebiye (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.60-62

[şöhretlerin toplu resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.61

“Taassuba Karşı!..” [dini]; İmzasız. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.62

“Muaşeret Edeplerinden” [altyazılı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.61

“Muaşeret Edeplerinden (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.62-63

“Hayat, Aşk ve Kadın” [özlü sözler]; ***. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.63

“Felsefe Kamusu”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.63

“Hanımlarımıza (Moda)”; MARGARİT? MÜNİR NAFİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64

[moda resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64

“Barometre- Hikâye (Çocuklara Mahsus)”, AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64a

“Değnek Oyunu (Ne Oynayalım?)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64a

“Yeni Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64a

“Pul ve Kart Mübadelesi” [İlan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64a-64b

“Teşekkür” [abone olanlara- dergiyi aldıkları için]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b

“Bilmece Hali”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b

“Osmanlı Tiyatro Kulübü” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b

“Yeni Tiyatro Kumpanyaları” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b

“Zekâ Gazetesinin Bilmece Kuponu” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b

Yirminci Asırda Zekâ 5.Sayı Yazıları

(30 Nisan 1328 / 26 Cemaziyelevvel 1330 [13 Mayıs 1912- Pazartesi])

“Tablo: Judyet- Bahtunnasır’ın Başını Kesen Yahudi Kızı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], k.

“Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], k.i.

“Mübadele” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], k.i.

[Karikatürler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], k.i.

“Çanakkale Boğazı’nın Kuşbakışı Alınmış Bir Haritası” [coğrafya]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.65

“Muhterem Karilerimize” [ek olarak verilen Kemal Emin’in “Kapatma adlı piyesi hk. ilan]”, *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.65

“Düstur-ı Hayat/ Hisler Mütalaalar”; İHSAN ADLİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.66-67

“Filozof Ne Demek (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s. 67-8

“Ahiren Baladan Bir Ses’ Unvanlı Eser-i Nefisi Neşrolunan Abdülhak Hamid Beyefendi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.68

“Kabalistler [Felsefiyat]”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.68-9

“Konya’da Sultan Alaaddin İhyagerdesi İnceminare Camii” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.69-71

“Konya’da Sultan Alaaddin İhyagerdesi İnceminare Camii (Asar-ı Atika)”; P[RODROMOS]. S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.69-71

“Titanik’e Dair Son İzler” [altyazılı resimler- haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.72

“Şevazi Lerova’da Bono’nun İltica Ettiği Arpalık” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.73

“Bono Tarafından Cerh Edilen Polis Müfettişi Kolmar” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.73

“Bono Tarafından Katledilen Emniyet-i Umumiye Muavini Joen” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.73

“Bono’nun İlticagahı Muhasara Olunurken” [resim].]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.73

“Bono’nun İlticagahı Alevler İçinde” [resim].]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.73

“En Genç ve En Mütemeddin Şakilerimizden Sami Bey” [resim].]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.73

“Medeniyet ve Haydutluk (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.73-74

“Bir Şakinin Son Nefesi (Şuun)” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.74

“Yeni Bir Top (Şuun)” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.74

“Bursa Hatıralarından: Def Eder Bin Kazayı Bir Sadaka!. (Edebiyat)”; SÜLEYMAN NAZİF. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.74

“İyotlu Tütsü/ Sıhhi (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.75

“Tereyağlarımızı Muhafaza Etmek İçin Ne yapalım?”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.75

“Baladan Bir Ses/ Abdülhak Hamid” [kitap reklamı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.75

“Avni Bey’e” [tarihle ilgili bir düzeltme]; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.75

“Berlin Tayyare Sergisi”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.76-77

[tayyare ve sergi resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.76-77

“Muaşeret Edeplerinden” [altyazılı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.77

“Tiyatro Piyesleri- Tiyatrosuzluk (Tiyatro)”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.77-78

“Mevla-yı Hafız/ Fas Sultanı (Nasiyeler)”; DONKİŞOT [HÜSEYİN KAMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.78-9

“Prens/ Makyavel’in Meşhur Eseri”; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.79

“Bilmediklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.79

“İlm-i Hayvanat” [mizah]; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80

[hayvan resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80

“Pisboğaz Ferit!.. / Hikâye (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80a

“Yüzük- Elma Hoplar mı? (Ne Oynayalım)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80a

“İdarehanemize Hediye Olunan Kitaplar”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80a

“Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi” [neşredilen ve edilecek kitaplar]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b

“Kütüphane-i İctihat/ Müessisi: Abdullah Cevdet” [neşredilen kitaplar]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b

“Yeni Bilmecemiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b

“Mekteb-i Harbiye Dış Tabibi” [İlan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b

“Bilmece Hali”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b

“Genç Kimyager Gazetesi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b

“Dış Tabibi Mehmet Hüdaverdi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b

[öğretmenlik ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b

Yirminci Asırda Zekâ 6.Sayı Yazıları

(14 Mayıs 1328 / 10 Cemaziyelahir 1330 [27 Mayıs 1912- Pazartesi])

“Tablo: Napolyon Ordusunun Mühim Bir Serdarı Ceneral Laza!” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], k.

“Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], k.i.

“Melahat Müsabakası- *Zekâ*’nın Büyük Bir Teşebbüsü” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], k.i.

“İdarehanemize Hediye Olunan Kitaplar”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], k.i.

“Karikatürlerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], k.i.

“İran Kadınları” [iki resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.81 [ilgili yazısı 84, 99’dadır.]

“Karilerimize” [ek olarak verilen Kemal Emin’in “Kapatma” adlı piyesi hk. İlan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.81

“Hayat-ı Milliye ve Gençler (Hisler Mütalaalar)”; MEMDUH SÜLEYMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.82-83

“İran Kadınları”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.84, 99 [ilgili üç resim 84’te ve iki resim s.81’dedir]

“Tablo- Margarit Cehennemde, Alevler İçinde”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.85

“Memleketimize Dair- Malisye ve Malisörler (Kavmiyat)” [coğrafya] (Erzurum Valisi Müşir-i Merhum Samih Paşazade SITKI SAMİH Bey’in Asar-ı Metrûkesinden Muktebes]. *Yirminci Asırda Zekâ*, *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.86-87

“Meçhul Belde” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.88

“Velata Kasabası Menazırından” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.88

“Sahra-yı Kebir’de Meçhul Bir Belde (Asar-ı Atika)”; P[RODROMOS]. [S.] SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.88-90

“Rodol’ta Esir Edilen Asakir-i Osmaniye İtalya’ya Çıkarılırken” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.89

“Hayat-ı Milliye- Sultan Ahmet Donanma Koşuları Menazırından” [iki resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.89

“Kabalistler ve Kitab-ı Nur (Felsefiyat)”; A[HMET]. RİFKİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.90

“Kadınların Mevkii (İçtimaiyat)”; SAİME NİYAZİ (Mekteb-i Feyziye Mezunlarından). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.90-91

“Cevabımız- Kadınların Mevkii (İçtimaiyat)”; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.91-92

[bitki resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.92

“Bir Mukayese” [titanik gemi resmi]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.91-92

“Boynuzlu Engerek” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.92

“Yılanlar İçin Mucib-i İstifade Bir Kuş Tuzağı (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.92-93

“Su Tayyaresi” [3 adet resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.93

“Kutb-ı Cenubi Noktasında İnsanın Gölgesi” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.93

“Müteveffa Danimarka Kralı Sekizinci Frederik ve Aile Efradı” [iki resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.93

“Deniz Kazalarına Karşı (Keşfiyat)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.94 [ilgili birkaç tane resim s.93’tedir]

“Ah!. (Edebiyat)” [şiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.94

“Dudaklara Allık”. KATOL [CATULLES] MENDES. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.94

“Mübadele” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.94

“Gelecek Nüşamızda: Sosyalizm Mesleğine Dair Mühim Bir Makale”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.94

“Matmazel Kokot 1 (Küçük Hikâye)”; (GUY DÖ MOPASAN- Muharrir), MEHMET ALİ [- Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.95-96

“Kapatma Namıyla Kemal Emin Bey Tarafından Lisanımıza Nakil ve Milliyetimize Temsil Edilen Bubörüş??” Nam Piyetin Müellifi Jorj Kortilen” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.96

“Matmazel Napyer Kovska” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.96

“Gazetemizin Tiyatro Kısmı Muharriri Kemal Emin Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.96

“Ahmet Nureddin Bey’e (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.96-97

“Vağram Muzafferiyeti (Tarihi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.97-99

“Mübaşeret Edeplerinden” [altyazılı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.97

“Hizmetçiler (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.99-100

“Son Moda Bir Rop” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100

“Otomobilli Haydutlar (Şuun)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100

“Avni Bey’e İkinci Cevap” [tarihle ilgili bir düzeltme]; B[AHA].T[EVFİK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100

“Şadan Bey’in Alacaklıları [1]- Komedi/ 1 perde (Çocuklara Mahsus)”; [AĞABEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100a

“Taşra Bayilerimize” [Duyuru]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100a

“Selanik’te Zekâ” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100a

“Tek mi, Çift mi? (Ne Oynayalım)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b

“Tarih-i Felsefe” [kitap ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b

“Teşekkür”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b

“Markiz Dupampadur” [kitap ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b

“Hileli Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b

“Bilmece Hali”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b

“Zekâ’nın Yevmi Gazetelerde Neşrolunan Reklam Koleksiyonundan”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b

“Melahat Müsabakası Kuponu 1”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b

“Zekâ Gazetesinin Bilmece Kuponu 6”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b

**Yirminci Asırda Zekâ 7.Sayı Yazıları
(28 Mayıs 1328 / 24 Cemaziyelahir 1330 [10 Haziran 1912- Pazartesi])**

“Tablo: Bir Eda-yı Hazin” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.

“Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.i.

“Melahat Müsabakası- Zekâ’nın Bir Teşebbüsü” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.i.

“İdarehanemize Hediye Olunan Kitaplar”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.i.

“Karagöz’ün Haftalık Dedikodusu- Burhaneddin Bey ve Kumpanyası” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.i.

“Karikatürlerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.i.

“Fransa’nın Esbak Kabine Reisi Mösyö Josef Kayo ..” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.101

“Karilerimize” [ek olarak verilen Kemal Emin’in “Kapatma” adlı eseri ve Melahat müsabakası hk.]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.102-103

“Darülfünun ve Hükümet (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.102-103

“Şarkta Felsefe (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.103, 106

“Alman Donanması” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.104

“İngiliz Donanması” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.105

“Sosyalizm Nedir ve Bizde Sosyalizm (İçtimaiyat)”; ARSEN GİDOR. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.106-107

“İsyân (Edebiyat)” [şiiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.107

“İbadet Dersleri – Yıldırım ve Ateş-” [şiiir]; A[HMET]. RİFKİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.107

“Darülfünun Ulum-ı Tabiiye Şubesi Heyet-i Talimiyesi” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.108

“Müteveffa Danimarka Kralı” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.108

“Müteveffa Danimarka Kralının Ailesi” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.108

“Moskova Şehrinin Manzara-ı Umumiyesi” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.109

“Meclis-i Mahsus-ı Krali Reisi” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.109

“Duma Reisi” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.109

“Rusya’nın Halihazır Kabinesi” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.109

“Şair-i Hicivnüvis Büyük Eşref- 1330 (Nasiyeler)”; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.110-111

“Tiyatro, Maarif (Tiyatro)”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.111

“Poti Jurnal’in 1911 Bütçesi” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.111

“Şair-i Hecagu Büyük Eşref” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.112

“Havai Elektrik Rayları” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.112-114

“Keşfiyat (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.112-114

[kurbağa resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.113

“Çimonto Topu” [altyazılı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.113

“Muaşeret Edeplerinden” [altyazılı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.113

“Güzelleşmek Sanatı (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.114-115

“Biraz da Erkek Modası (Moda)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.115

“Avni Bey’e” [not]; B[AHA]. T[EVFİK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.115

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.115-116

“Melahat Müsabakası” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116

“İzmir Limanında... Kafkasya Vapuru” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116

“Şadan Bey’in Alacaklıları- mabad (Çocuklara Mahsus)”; [AĞABEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116a

“Yirminci Asırda Çocuk Eğlencelerinden”; E[lif]. H[a]. (İdare-i Şafaka’dan). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116a-116b

“Malumat-ı İlmiye Hülasalarından (İlm-i Teşrih-i Beşer)” [sağlık]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116b

“Mübadele” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116b

“Bilmece Hali”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116b

“Yeni Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116b

“Diş Tabibi Muhammed Hüdaverdi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116b

“Melahat Müsabakası Kuponu 2”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.113

“Zekâ Gazetesinin Bilmece Kuponu”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.113

Yirminci Asırda Zekâ 8.Sayı Yazıları (11 Haziran 1328 / 9 Recep 1330 [24 Haziran 1912- Pazartesi])

“Tablo- Bir Asuri Tuvaleti”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], k.

“Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], k.i.

“Sineklere ve Sivrisineklere Karşı (Faydalı Bilgiler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], k.i.

[Karikatürler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], k.i.

“Paris’te Şark Usulü Bir Eğlence” [tiyatroyla ilgili altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.117

“Gaye-i Hayata Çare-i Vüsul (Hisler Mütalaalar)”; İHSAN ADLİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.118-119

“Şarkta Felsefe (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.119-120

“Sanayi-i Nefise- Ressam Rafael” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.120

“Asar-ı Atıkadan Üç Yüz Otuz Senelik Bir Halı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.120

“Bir İzah” [Felsefi]; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.120-122

“Rontgen Şuamı İcat Ederek Alem-i Fenne Pek Büyük Hizmet Eden Muallim Rontgen” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.121

“Muhterem Edison” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.121

“Memleketimize Dair (Kavmiyat)” [; SITKI SAMİH Bey’den İktibas]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.122-124

“Sıtkı Samih Bey Merhum” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.123

“Rumeli Ahali-i Muhtelifesinin Kıyafetleri” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.123

“Hayat- Tahsile Ait Levhalardan” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.124

“Trablus’ta Seydi Said’de Osmanlı Mücahitleri” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.124

“Trablusgarp’ta İtalyan Tayyarelerini Kurşunla Parçalayarak Düşüren Yüzbaşı Süleyman Şükrü Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.124

“Bluzlar Nasıl Tebdil Olunur?.. (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.124-125

“Bahar Elbiselerinden” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.125

“Son Moda Bir Kostüm Tayyör” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.125

“Son Moda Bir Bluz” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.125

“Bahar Tuvaletlerinden” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.125

[resimli elbise şekilleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.119-120

“[Eski Bir Namaz Seccadesi Hakkında] (Asar-ı Atika)” P[RODROMOS]. S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.126

“Hamlet Münasebetiyle- Müfit Ratip Bey’e (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.126-127

“Müteharrik Yay İle Üç Kemanı Görülen Viyolina” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.128

“Pişano İle Beraber Viyolinanın Heyet-i Mecmuasının Görünüşü” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.128

“Viyolina- Kendiliğinden Çalan Pişano ve Keman (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFIK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.128-129

[su üzerinde yürünebilen kundura- iki adet resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.129

“Muaşeret Edeplerinden” [resimli]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.129.

“Bahr-i Muhiti Geçerek İngiltere’den Amerika’ya Gidecek Olan Meşhur Balon” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.129

“Siyah El (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.129-130

“Prens/ Makyavel’in Meşhur Eseri”; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.131-132.

“Melahat Müsabakaları” [resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132.

“Şadan Bey’in Alacaklıları/ Mabat (Çocuklara Mahsus)”; [AĞABEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132a

“Tarih-i Felsefe (Neşriyat)” [geniş bir kitap tanıtımı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132a

“Yeni Lisan ve Mehmet Necip Bey” [;BAHA TEVFİK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132b [bu yazının Baha Tevfik tarafından yazıldığı iddia edilmektedir. (bkz. Bağcı, 1996: 136)

“Mübadele” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132b

“Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132b.

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132b.

“Melahat Müsabakası Kuponu 3”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132b

“Zekâ Gazetesinin Bilmece Kuponu 8”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132b

Yirminci Asırda Zekâ 9.Sayı Yazıları

(25 Haziran 1328 / 23 Recep 1330 [8 Temmuz 1912- Pazartesi])

“Tablo- Masumane Bir Tebessüm”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.

“Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.

“Dişler Nasıl Muhafaza Olunur? (Hıfzıssıhha)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.

“İdarehanemize Hediye Olunan Kitaplar”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.

“Burhaneddin Bey Kumpanyası Manastır’da” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.

“İhtar” [yarışmayla ilgili]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.

“Mübadele” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.

“İlk Payitaht-ı Osmaniye’nin Mühim Bir Darül-irfanı- Bursa Mekteb-i Sultanisi” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.133

“Gençlik ve Midhat Paşa Kanunları (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.134

“Felsefe-i Tasavvuf- Şeyhi Ekber Muhyiddin Arabi (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.134-136

“Baha Tevfik Beyefendi’ye” [Mektup]; HALİT ZİYA [UŞAKLİGİL] BEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.136

“Memleketimizde Hissi Romanın ve Nesr-i Hazırın Müessisi Edib-i Muhterem Halit Ziya Beyefendi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.136

“Mekteplerin Fenalığı (İçtimaiyat)”; NACİ FİKRET [BAŞTAK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.136-138

“Şarka Dair Yaptığı resimlerle Son Günlerde Fevkalade Şöhret Kazanan Ressam Alber Besnar” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.137

“Osmanlı Gençleri Ne Yapmalı ve Ne Yapıyor?”; ARSEN GİDOR. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.138-9

“Anlaşılamamaklık- Kemal Emin Bey’e (Tiyatro)”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.139

“Cevap- Ahmet Nuri Bey’e (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.139, 141

“Saçlar: Kadınlığın Efser-dilfiribi” [altyazılı resim- moda]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.140

“Jema Dantelalarıyla Müzeyyen Zarif Bir Röp” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.141

“Son Moda Şık Bir Röp” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.141

“Eteklikler Nasıl Yapılır?.. (Moda)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.141

[eteklik model resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.142

“İbadet Devirleri 2” [şiir]; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.142

“Pervanelerin Ölümü (Edebiyat)” [hikâye tarzında mensur şiir]; SÜHEYL FERİDUN [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.142-143

“Yeni Lisana Dair”; PERVİZ [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.143-144

[ayak izleri resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.144

“Ayak İzleri (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.144-146.

“Muaşeret Edeplerinden” [altyazılı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.145.

“Tırnaklarını Yemek İlleti (Sıhhi)- Camlara Gümüş Kaplamak Usulü”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.146

“İlk Uçanlar Kim? (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.147-148.

“Melahat Müsabakalarından” [resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148.

“Bahis Ederim ki... (Küçük Hikâye)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148

“Şadan Bey’in Alacaklıları/ mabat (Çocuklara Mahsus)”; [AĞABEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148a

“Mağrur (Hikâye)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148a-148b

“Büyük Manalı Küçük Bir Hitabe”; NAŞAD. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b

“Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b

“İhtar”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b.

“Karilerle Müşavere”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b.

“Yirminci Asır” [şiir]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b

“Almanya’da Vekilimiz” [adres]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b.

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b.

“Melahat Müsabakası Kuponu 4” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b.

“Zekâ Gazetesinin Bilmece Kuponu 9” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b.

Yirminci Asırda Zekâ 10.Sayı Yazıları

(9 Temmuz 1328/ 7 Şaban 1330 [22 Temmuz 1912- Pazartesi])

“Tiyatro, Resim, Musiki Gibi Üç Nefis Sanatı Nefsinde Cem Etmiş Bir Artist: Mösyö Labani” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], k.

“Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], k.i.

“Tembel Lütî (Çocuklara Mahsus Hikâye)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], k.i.

“Melahat Müsabakası” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], k.i.

“Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], k.i.

“Bilmek Lüzumu” [sosyal yazı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], k.i.

“Tunus Beyi Seyyid Muhammed Fransa’da” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.149.

“10 Temmuz” [siyaset]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.150

“Nüfuz-ı Hükümet (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.150-1.

“Felsefe-i Tasavvuf- Şeyhi Ekber Muhyiddin Arabi/ Mabat (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.151-2.

“Mabed ve Piç (Şiir)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.152.

“Fransa’da Meclis-i Mebusan Reis-i Cedidi Mösyö Deşanel” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.152.

“Çakırcalıyı Tenkile Muvaffak Olan Binbaşı Ahmet Anzavur Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.152.

“Por Baltık Mülakatı” [altyazılı resimler- haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.153

“Mühür, Yüzük ve Yüzük Elmasları- Nikola S. Sefridis Efendi’ye (Asar-ı Atika)”; P[RODROMOS]. S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.153-5

[örnek mühür resimleri], *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.154

“Yelpazeler (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.155

“Karagöz Gazetesi” [reklam]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.156

“Muhavere Muharriri: Baha Tevfik Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.156

“Sahib-i İmtiyaz ve Musavvir: Ali Fuat Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.156

“Hasbihal Muharriri: Ahmet Nebil Bey” 8resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.156

“Kısm-ı Dahil Muharriri: Fuat Samih Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.156

“Müdür-i Mesul ve Takvim-i Ceraid Muharriri: Ali Haydar Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.156

“Kısm-ı Manzum Muharriri” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.156

“Jan Jak Ruso’nun [Jean Jacques Rousseau] Panteon’daki [Panthéon- Paris] Mezarı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.157

“Jan Jak Ruso’nun [Jean Jacques Rousseau] Madalyonu” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.157

“Bizde Aktör Kimlerdir? (Tiyatro)” KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.157-158

“Münevverin Hasbihali/ Monolog, 1 Meclis”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.158-162.

“Tahtelbahir” [altyazılı resimler- 3 adet]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.160.

“Meraklı Şeyler” [alt yazılı resimler- ilginç şeyler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.161

“Münevverin Hasbihali’ni Söyleyen Kanar Hanım” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.162

“Bir Zan (Küçük Hikâye)”; RESULZADE MEHMET EMİN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.163-164

“İbadet Devirleri 3 (Şiir)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.164.

“Muaşeret Edeplerinden” [altyazılı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.164.

“Vüsta Avrupa’nın İlk Kadın Mebusu” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.165

“Matmazel Sete Lelaflor” [tiyatro oyuncusu]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.165

“12 Adetli Asırlar (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.165-167

“Varlığın Sonu- Ömer Seyfeddin’e (Şiir)”; M[im]. G[ayın]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.167

“Gelinci Kaynana (Şamatiyat)” [manzum]; İSFENDİYAR. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.167

“Elektrikle Teshin (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.167-70.

[elektrik aletleri resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.168-9

“Tiyatro Alemi- Madam Silven” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.168.

“Prens/ Makyavel’in Meşhur Eseri”; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.170-1

“Kahve (Faydalı Bilgiler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.171-2

“Melahat Müsabakası” [resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172.

“Şadan Bey’in Alacaklıları/ hitam (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172a

“İdarehanemize Hediye Olunan Kitaplar”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172b.

“Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi” *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172b

“Almanya’da Vekilimiz” [adres]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172b.

“Hamiyet-i Mücesseme Berber Dükkanı” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172b.

“Hamiyet-i Mücesseme Berber Dükkanının Sahibi Yanni Efendi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172b.

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172b.

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172b.

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172b.

“Melahat Müsabakası Kuponu”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172b.

Yirminci Asırda Zekâ 11.Sayı Yazıları

(23 Temmuz 1328 / 21 Şaban 1330 [5 Ağustos 1912- Pazartesi])

“Pek Genç Yaşında İstihar Eden Aktris Ledy Şov”[?]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], k.

“Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], k.i.

“Yusufçuğun Cevabı (Çocuklara Mahsus)”; KATOL [CATULLES] MENDES. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], k.i.

“Melahat Müsabakası”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], k.i.

“Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], k.i.

“Türkiye’nin Yeni ve Büyük Kabinesi Azasından Birkaç Seyir” [resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.173

“Kanun ve Kanuni (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.174

“Maliye Nazır-ı Cedidi Abdurrahman Beyefendi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.174

“Felsefe-i Tasavvuf- Şeyh Muhyiddin Arabi/ Felsefesinden Mabat (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.174-5

“Memleketimizin En Büyük Üslupkarı Süleyman Nazif Beyefendi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.175

“Ahlak Dersi (Küçük Hikâye)”; MEHMET ALİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.175-177

“Çanakkale Boğazı” [Haritası ve Resimleri- coğrafya]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.176

“Japon Kral ve Kraliçesi” [altyazılı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.177

“Yurt Diyor ki” [şiiir], A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.177

[savaş gemisi resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.178

“Fransa’nın Yeni Zırhlıları”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.178-9

“Harp Safhalarından” [Trablusgarp’tan altyazılı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.179

“Eski Bir Sahife/ Seyyid Nesimi’den (Şiiir)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.179

“Dünyanın En Büyük Oyuncusu Mona Solly” [resim]; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.180

“Mona Solly Bayezid Piyesinde, Sultan Osman Rolünde” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.180-181

“Dünyanın En Büyük Trajedyeni- Mösyö Mona Solli (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.180-181

“Mona Solly Ödip Rua Oynarken” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.181

“Mona Solly’nin Heykel-i Mutasavvırı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.181

“Raks (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.181-183

“Dünyanın En Birinci Dansözü” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.182

“Bir Vaz-ı İstimdat” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.182

“Bir Tecelli-i Şehvetperverane” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.183

“İngiliz Dansözlerinden Matahary” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.183

“Matmazel Mişel” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.184

“Matmazel Valpro” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.184

“Meraklı Şeyler- Bir Maymunun Cinayeti” [hayvanlar alemi]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.184-187

“Muaşeret Edeplerinden” [resimli ve alt yazılı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.185

[elektrik cihaz resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.186-7

“Elektrikle Tabahat ve Takımları (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.187-188

“Melahat Müsabakası” [resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188

“Ziya-yı Mütemudi, Lezanal Gazetesi Muharrirlerinden Anri Doparvil şöyle Bir Mektup almıştır” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188a

“Bilmediklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188a-188b

“Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi”[nin neşrettiği kitaplar]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b

“Almanya’da Vekilimiz” [adres ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b

“Mübadele” [ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b

“Doktor” [İlanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b

“Diş Tabibi” [İlanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b

“Doktor” [İlanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b

“Melahat Müsabakası Kuponu”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b

“Zekâ Gazetesinin Bilmece Kuponu”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b

Yirminci Asırda Zekâ 12.Sayı Yazıları

(6 Ağustos 1328 / 6 Ramazan 1330 [19 Ağustos 1912- Pazartesi])

“Bir Buse-i Şefkat” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.

“Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Kraliçenin Efkarı (Meraklı Şeyler)” [Romanya Kraliçesi Elizabet, müstear adıyla Karmen Silva hk.]; R.M.E. [Recaizade Mahmut Ekrem veya Resulzade Mehmet Emin olabilir]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Lal ve Sağır Olanlar İçin Telefon” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Şair Değil Uşak- Cenap Şehabeddin Bey’e İthaf” [resimli küçük bir latife]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Kadın Polisler”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Teşekkürler”[resim gönderenlere]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Elektrik Kralı Edison’un Son Resmi”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.209

“İttihat ve Terakkinin Kuvveti (Hisler Mütalaalar)” [siyaset]; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.210

“Plüton ve Muhyiddin (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.210-211

“Birinci Kolordu-yı Hümayun Kumandanı Ömer Yaver Paşa Hazretleri” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.212

“Cevv-i Havada Seyahat Ederken Alınmış İlk Tayyare Fotoğrafisi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.212

“Manzum Piyesler, Tumturak Telaffuz, Tecvit (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.212-214

“Fikri ve Fiili Anarşistler” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.213

“Meraklı Şeyler” [ağzından büyük bir yılan çıkan timsah resmi]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.213

“Anarşistler”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.214-215

“Aşk Hikâyesi (Şiir)”; REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.215

“Gece ve Zelzele (Şiir)”; M[im]. G[ayın]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.215

“Bahr-i Baltık’ta Rus ve Fransız Zırhlıları” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.216

“Ruhیات Hûlasaları”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.216

“Eski Hintlilerin Perestiş Ettikleri Mukaddes Boğa” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.216

“Fransa Başvekili Mösyö Pevankara Rusya’da” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.217

“Eski Hint Saraylarından Biri” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.217

“Darü’s-sırka (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.217-8

“Hizmetçiler Mektebi (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.218-9

“Cevap (Şiir)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.219

“Yine Edebiyat Bahsi”; İmzasız. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.219

“Tebşir” [Gelecek sayıda Ahmet Midhat Eseriyle İlgili]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.219

“Tomas Edison (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.220-3

[Edison’la ilgili resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.220-1

“Muaşeret Edeplerinden” [resimli alt yazılı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.221

“Çin Müslümanları (Kavmiyat)”; HÜSEYİN KAZIM [KADRİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.223

“Solgun Demet (Küçük Hikâye)”; HÜSEYİN KAZIM [KADRİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.223-4

“Melahat Müsabakası” [Resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224

“Fena Saat (Çocuklara Mahsus)”; [küçük hikâye]; İmzasız. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224a

“Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224a

“Bilmediklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224a-224b

“Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi”[nin neşrettiği kitaplar]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224b

“Atölye” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224b

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224b

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224b

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224b

“Melahat Müsabakası Kuponu”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224b

“Zekâ Gazetesinin Bilmece Kuponu”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224b

Yirminci Asırda Zekâ 13.Sayı Yazıları

(20Ağustos 1328 / 20 Ramazan 1330 [2 Eylül 1912- Pazartesi])

“Şarka Ait Rakslarıyla Temeyyüz Etmiş Bir Artist: Matmazel Julyetta” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.

“Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.i.

“Biraz Çin’de Dolaşalım mı? (Faydalı Bilgiler)” [tarih]; KAZIM RIFAT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.i.

“Ruhiyat Hulasaları”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.i.

“İdarehanemize Hediye Olunan Kitaplar”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.i. [devamı 240b’de]

“Piyanonun Önünde” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.225

“Sui-Hazm İlmi ve Netayic-i Meşumesi (Hisler Mütalaalar)”; İHSAN ADLİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.226

“Felsefe-i Tasavvuf- Fazlullah Hurufi ve Hurufiler (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.226-228

“Asar-ı Atika- Sivas’ta Meşhur Gök Medresesi’nin Kapısı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.228

“Ramazan Musahabesi” [tiyatro]; MEHMET ALİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.228-229

“Müteveffa Musikişinas Massene’nin Kendi El Yazısıyla Bir Notası”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.230

“Abid Zagani’dan Mütercimedir” [fıkralar- mizah]; [ABİD ZAGANİ- Muharrir], NAŞAD [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.229-30

“Bestekar-ı Şehir Massene ve Kahramanları” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.230

“Büyük Bir Bestekarın Vefatı- Jul Massene?”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.230-1

“Hoca Nasreddin Merhumun Türbesi/ Tamirinden Evvel” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.231

“Keşfiyat (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.231-232

“Üsküp’te Bir Kahvenin Bahçesinde Erbab-ı Kıyam İstirahat Ediyorlar” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.232

“Hareket-i Arzdan Sonra: Çanakkale’de Yunan Konsolatosu” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.232

“Arnavutlar Üsküp’e Girerlerken” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.232

“Hareket-i Arzdan Sonra Kanun Günü Afeti” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.232

“Kont Berhanold: Avusturya ve Macaristan Hariciye Nazırı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.233

“Mevsim Sporlarından: Kotra Yarışları” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.233

“Girive (Tenkit)” [Nigar Hanım’ın 3 perdelik eseri hk.]; AHMET MİDHAT [EFENDİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.233-234

“Bizde Tiyatro (Tiyatro)”]; RIZA RUHİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.234-5

“Rıza Ruhi Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.235

“Müfide’nin Gurub-ı Muhteşemi- Aile-i Muhteremesine” [measure]; FAHİRE OSMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.235

“Adab-ı Muaşeret: Her Asırda Kadın Selamları” [resimli alt yazılı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.236

“Erkek Kalbi (Küçük Hikâye)”]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.236-237

“Karmen Rolünde Bir Karmen...” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.237

“Kardeşim Asım’a” [şiir]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.237

“Sahil Müdafaası”; EVRENUS/ EVRENOS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.238

“Asaf İçin” [nesir]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.238-239

“Hariciye Nezareti Tabiyet Kalemi Hulefasından Merhum Asaf Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.239

“Zekâ- Baha Tevfik Bey’e” [şiir]; REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.239

“Melahat Müsabakası” [resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240

“Denizaltı” [şiir]; REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240

“Ormanın Kenarındaki Ruh (Çocuklara Mahsus)” [hikâye]; KAZIM RIFAT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240a

“Tehlikeli Eğlence” [çocuk şiiri]; NAŞAD. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240a

“Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240a

“Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi”[nin neşrettiği kitaplar]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240b

“Atölye” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240b

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240b

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240b

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240b

Yirminci Asırda Zekâ 14.Sayı Yazıları

(2 Eylül 1328 / 3 Şevval 1330 [15 Eylül 1912- Pazar])

“Bugünlerde Paris Sahnelerinde Büyük Bir Şöhret Kazanan Rus Aktrislerden Matmazel Kovska” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], k.

“Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], k.i.

“Kar Ne İçin Beyazdır?/ Hikâye (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], k.i.

“Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], k.i.

“Karikatürlerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], k.i.

“Asar-ı Nefise-i İslamiye’den Selçuklular Devrine Ait: Halep’te Büyük Cami-i Şerifin Mihrabı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.241

“İslahat (Hisler Mütalaalar)”; MEMDUH SÜLEYMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.242

“Hurufilikte Panteizm (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.242-245

“Merhum Nafi Baba Hazretleri” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.243 [ilgili yazı s.245-6’da]

“Mühim Bir Mukayese” [farklı milletlerin giyim resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.244-5

“Dünyanın Güzel ve Meşhur Artistleri” [altyazılı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.245

“Nafi Baba’ya Ait” [biyografi]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.245-246 [Nafi Baba’ya ait bir resim s.243’te]

“Sahne ve Musiki- Ezhar-ı Sanat (Tiyatro)”; İmzasız. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.246

“Ramazanın Muhassala-ı Sanatı” [tiyatro üzerine]; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.246-247

“Bir İzdivacın Tarihçesi (Küçük Hikâye)”; SABRİ ETHEM. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.247-248

“Paris’te Son Günlerin Kol Modası” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.248

“Korsenin Vücuda Bahşettiği Şekl-i Zarif” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.248

“Moda Resimleri”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.249

“Güzelin Borcu (Şiir)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.249

“Akşamlarım (Şiir)”; REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.249

“Flober’in Fizyolojisi 1 (Tenkit)” [biyografi] [Muharrir- EMİL FAKE; Mütercim-BAHA TEVFİK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.250-251 (Bu başlıklı bir yazı *Usbui İzmir*’de Baha Tevfik imzasıyla yayınlanmıştır: S.13, 20 Teşrinievvel 1323/ 2 Kasım 1907, s.29-39)

“Telefonun Hizmet ve Mazarratları (Fantezi)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.251-254

“Memleketimizin En Müstait ve Namdar Artistlerinden Araksı Hanım” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.252

“Cidden Muktedir Bir Komedyenimiz: Kemal Daveri Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.252

“9000 Abonesi Olan Gutenberg Sokağındaki Telefon Merkezi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.253

“Adab-ı Muaşeret: Her Asırda Erkek Selamları” [resimli ve altyazılı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.253

“Telefonun Garip Tatbikatından” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.254

“Matmazel Seyel Viyak’ın Rakibi ve Telefoncu Kız” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.254

“Matmazel Seyel Viyak Telefon Başında” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.254

“İhtar: Gelecek Nüşamızda Naci Fikret Bey’in Mühim Bir Makalesi”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.254

“Telefon Başında’ Namındaki Dram Antuvan? Tiyatrosunda Oynanırken” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.255

“Mektup Nasıl Yazılır (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.255-256

“Melahat Müsabakası” [resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256

“Siyah... Beyaz? (Mensure)”; İSMAİL RAŞİT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a

“Su üzerinde Nasıl Yüzülür [ve bunun için] Ayaklara Takılan Alet” [iki resim- geçen nüshaya ait olduğu belirtiliyor]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a

“Berlinde Polis Telefonu” [resimler- geçen nüshaya ait olduğu belirtiliyor]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a

“İdarehanemize Hediye Olunan Kitaplar”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a-256b

“Atölye” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256b

“Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi”[nin neşrettiği kitaplar]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256b

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256b

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256b

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256b

“Zekâ Gazetesinin Bilmece Kuponu 14”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256b

“Melahat Müsabakası Kuponu 6”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256b

Yirminci Asırda Zekâ 15.Sayı Yazıları

(17 Eylül 1328 / [18] Şevval 1330 [30 Eylül 1912- Pazartesi])

“Tablo: Nafiz Nazarlar”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], k.

[k.i. yok]

“Bir Hüsünün Safahat-ı Muhtelifesi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.257

“Hurufiler (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.258-259

“Hayat ve Ahlak (İçtimaiyat)”; NACİ FİKRET [BAŞTAK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.259-263

“Amerika İntihabatında En Ziyade İşe Yarayan Müessir-i Muvafık” [yumruk resmi]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.260-1

“Almanya İmparatorunun İsviçre Seyahati Resimlerinden” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.260

“Bu kere İngilizler Tarafından İnşa Edilen ve En Büyük Zırhlıları İstiap edecek Kadar Cesim Olan Havuzlardan Biri” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.261

“Tarihin Mevzuu Nedir?”; ARSEN GİDOR?. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.263

“Meraklı Şeyler” [resimli ve altyazılı- yarısı denizin içinde bir köşk]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.264

“Moda Resimleri”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.264-5

“Yaşamak Sanatı ve Muaşeret Edepleri”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.264-266

“Meraklı Şeyler” [resimli ve altyazılı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.265

“[Sanatkarlık üzerine] (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.266-267

“Fanila Bluzlar (Moda)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.267 [iki adet resim s.264 ve 265’te]

“Dünür” [sosyal]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.268

“Seni Gidi Seni” [mizahi bir resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.268

“Meraklı Şeyler” [resimli ve altyazılı- çocuğa itaat eden bir fil]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.268

“Gazetemizin İlim ve Fen Muharriri Fikri Tevfik Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.269

“Keşfiyat- Edison’un Yazı Makinesi (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.269-270 [yazı makinesiyle ilgili s.269’da üç adet resim vardır]

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; [HAYDAR RIFAT YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.271-272

“Melahat Müsabakası” [resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272

“Efendi Böyle Gelir mi Hiç!.../ Bir Tablo (Çocuklara Mahsus)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272a

“Karikatürlerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272a

“Balon ve Karıncalar (Fenni Hikâye)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272b

“Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272b

“Yeni Kitaplar”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272b

“Abonelerimize ve Bayilerimize” [duyuru]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Atölye” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi”[nin neşrettiği kitaplar]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Zekâ Gazetesinin Bilmece Kuponu 15” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Melahat Müsabakası Kuponu 10” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

Yirminci Asırda Zekâ 16.Sayı Yazıları

(1 Teşrinievvel 1328 / 3 Şevval [Zilkade] 1330 [14 Ekim 1912- Pazartesi])

“Bugünün Hem Vakur Hem Lakayt Fakat Sevimli ve Faal Siması: Nazım Paşa” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], k.

[k.i. yok]

“Matmazel Sahari Celi?” [dansöz resmi]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.273

“Büyük bir Hükümdar (Hisler Mütalaalar)” [ölen bir Japon imparatoru biyografisi]; ŞEVKİ BAKAMOVIÇ?. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.274-276

“Sakim Bir Siyasetin Dört Sene Evvelki Şekl-i Meşumu” [siyasi bir resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.276-278

“Hukuk ve Fen (İçtimaiyat)”; M[im]. H[a]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.276-278

“Taal Volkanının İndifarı” [2 resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.277

“Komiklerimizden: Şadi Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.277

“Komedyenlerimizden: Muvahhid Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.277

“Eylül (Şiir)”; ENİS AVNİ [AKA GÜNDÜZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.278

“İhtar” [farklı günlerde çıkabileceği ile ilgili]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.278

“Trablusgarp Sahne-i Harbinden Bir Levha” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.279

“Günahtan Sonra (Küçük Hikâye)”; MARSEL PREVÖ (Muharrir), MESUT KAMİ [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.279-283

[Sivas Fotoğrafları]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.280

“Moda: Beyaz Saçlar” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.281

“Şapka Kraliçesi Matmazel Reymond Aryel” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.281

“Kadın Şapkaları (Moda)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.282 [kadın şapkaları ve beyaz saçlarla ilgili iki resim s.281’de]

“Felsefe Kamusu”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.283

“Zehirli Yılanların Isırması ve Suret-i Tedavisi (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.284-286 [aynı sayfalarda yılan resimleri mevcuttur]

“Kutb-ı Cenubi Keşfiyatına Çıkan Gemi ve Mürettebatı” [iki resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.285

“Yaşamak Sanatı/ Yemek Nasıl Yenir”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.286-7

“Telefon Başında/ Müthiş Dram, 2 perde (Tiyatro)”; ANDRE DOLERD- ŞARL FOLEY (Muharrirler), MEHMET ALİ (Mütercim). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.287-8

“Melahat Müsabakası” [resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288

(288a yok)

“Çiftçinin Rüyası (Çocuklara Mahsus)” [hikâye]; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288b

“Karikatürlerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288b

“Kitapların Tathiri (Hıfzıssıhha)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288c

“Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288c-288d

“Zekâ Heyet-i Tahririyesine”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Yeni Kitaplar” [dini kitap]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“İtizar” [A.Rıfkı’nın askere gitmesi]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Gelecek Nüşamızda” [yazı ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Abonelerimize ve Bayilerimize” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Koleksiyonlarımız” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Atölye” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“*Zekâ* Gazetesinin Bilmece Kuponu 16”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Melahat Müsabakası Kuponu 16”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

Zekâ 17.Sayı Yazıları

(23 Kanunusani 1329 / 9 Rebiyülevvel 1332 [5 Şubat 1914- Perşembe])

“Tablo: Bir Asır Evvel İstanbul Hayatı” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.289

“*Zekâ*’nın Mündericat Programı”. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.290

“Karikatürlerimiz”. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.290

“Zekâ’nın Mesleği”. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.290

“Üstat Ekrem’in Ufûlüne Ait İntibalar” [alt yazılı iki resim]. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.291 [ayr. S.298’de bir resim daha]

“Sadeleşelim (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.292-3

“Bakteriyolog ve Kimyager Osman Nuri Bey” [resim ve biyografi]. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.293

“Harita-ı Semada Bir “Kainat”ın Suret-i Zuhuru (İlim ve Fen)”; OSMAN NURİ BEY (Bakteriyolog Ve Kimyager). *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.293-7

“İki Asrın Bahri Mukayesesı” [resimli alt yazılı]. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.294-5

“İntihar Edeceğim -Enis Behiç’e- (Küçük Hikâye)”; MEHMET ALİ. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.297 [ayr. S.291’de iki resim daha]

“Faydalı Şeyler” [sağlıkla ilgili]. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.297

“Merhum Ekrem Beyefendi’nin En Son Makam-ı Dünyevisi: Musalla Taşı Üzerinde” [alt yazılı resim]. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.298

“Yeni Yunan Sefiri Mösyö Panas Saray-ı Hümayuna Giderken” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.298

“Harp ve Sulh (Fantezi)”. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.299

“Moda”; F. İKBAL. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.300

Zekâ 18.Sayı Yazıları

(30 Kanunusani 1329/ 16 Rebiyülevvel 1332 [12 Şubat 1914- Perşembe])

“Tablo: Piyano Başı”. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.301

“*Zekâ*’nın Mündericat Programı”. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.302

“Aile Tabibi” [makale]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.302

“Faydalı Şeyler” [sağlıkla ilgili]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.302

“Paris’te- Buz Üzerinde” [resimli altyazılı]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.303

“Merhum Ekrem Bey (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.304

“Bir Albüm İçin/ Ekrem Bey’in En Son Şiirlerinden Biri”; RECAİZADE M[AHMUT]. EKREM. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.304-5

“Tabiat Alimlerimizden Muallim İsmail Hakkı Beyefendi” [altyazılı resim-biyografi]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.305

“Bir Dert (Tenkit)” [Tabii ilimler hk.]; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.305-8

“Mütemeddin Memleketler Artislerine Ne Veriyorlar?...” [alt yazılı resimler]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.306

“Zevk ve Haz ile Memlu Sıcak Bir Salon” [altyazılı iki adet resim]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.306-7

“Mütemeddin Diyarlarda Sanat Nasıl Ölçülür?...” [alt yazılı resimler]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.307

“Gurultu [Gürültü değil] (Küçük Hikâye)”; ÖMER SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.308-310

“Mağruk Tahtelbahir” [altyazılı resim]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.310

“Harp ve Sulh (Fantezi)”. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.311

“Bahar Tuvaletleri (Moda)”; F. İKBAL. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.312

“İlkbaharı Hangi Moda Karşılacak” [altyazılı resim]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.312

“Tavsiyelerimiz” [Neşredilen Kitaplar ve Dergiler]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.312

Zekâ 19.Sayı Yazıları

(6 Şubat 1329 [23 Rebiyülevvel 1332/ 19 Şubat 1914]- Perşembe)

“Tango” [altyazılı resimler]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.313

“Rakslar ve Tango (Tiyatro)”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.314 [s.313'teki resim de bu yazıya aittir]

“Tahir Nahit” [kartpostalcı ilanı]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.314

“Ulum-ı Tabiiye Lügati” [kitap tavsiyesi]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.314

“Kış Eğlencelerinden: Bu Sene İcat Olunan Tayyare Gibi Pervaneli Kızak” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.315

“Londra Salonları” [altyazılı resimler]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.315

“Esiri Bir Alem” [altyazılı resimler]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.315

“Hayat ve Salonlar (Hisler Mütalaalar)”; ZEKÂ. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.315-6

“Spenser- Hayat ve Seciyesi 1820-1903 (Felsefiyat)”; SAMİZADE SÜREYYA [ERDOĞAN]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.316-9

“Mısır Teşri Meclisinin Son Defaki Resm-i Küşadı Münasebetiyle” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.318

“Mısır Hidiviyeti’nin Bu defa İmal Ettirdiği Pullar” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.318

“Son Hafta Vefat Eden Fransızların Avam Şairi Fazla Taassup ve Asabiyetle Meşhur Derulet?” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.318

“Yeni Tayyare Kurbanı” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.319

“Hindistan Askerlerinden” [iki resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.319

“Görünen Ruhlar”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.319-20

“Sevgili Böcekler ve Düşmanları” [fen]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.320

“Havai Terakkiler/ Bir Aerobüs- Yeni Bir Hava Kurbanı- Bir Emniyet Aleti”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.320-21 [hava kurbanına ait resim s.319’da çıkmıştır]

“Tatlı Su Frenkleri Unvanlı Büyük Bir Romandan Bir Parça- Koleksiyon (Küçük Hikâye)”; ÖMER SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.321-2

“Sanatın Mühim İnceliklerini Taşıyan Bir Tablo”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.322

“Harp ve Sulh (Fantezi)”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.323

“Aile Tabibi”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.323-4

“Faydalı Şeyler” [tentürdiyot- sağlık]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.324

“Fransa’nın Kadın Tayyarecileri” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.324

“Zarafette Pek İleri Giden İngiltere’nin Bu Seneye Ait Kışlık Kostümlerinden Bir Numune” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.324

“Tavsiyelerimiz” [kitap ve dergi]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.324

Zekâ 20.Sayı Yazıları

(13 Şubat 1329 [30 Rebiyülevvel 1332/ 26 Şubat 1914]- Perşembe)

“Tablo- Beklerken”. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.325

“Söz (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.326-8

“Bu sene Vaktinden Evvel Hulul Etmiş Bir Nevbahar” [altyazılı resim]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.327

“Yeni Volkanlar (İlim ve Fen)”; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.328-9

“Osmanlı Pulları” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.330

[bir tayyare resmi]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.330

“Spenser- Hayat ve Seciyesi (Felsefiyat)” [devamı]; SAMİZADE SÜREYYA [ERDOĞAN]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.330-2

“Yeni Arnavutluk’a Dair Bazı İntibaat” [altyazılı resimler]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.331

“Tekamül-i Fikri Sahifeleri/ On dokuzuncu Asırda Tarih ve Tenkit”; H[AFİZ]. İSMAİL. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.332-333

“Göç (Şiir)”; MEMDUH NECDET [OTAMAN]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.334

“Tayyarelerimizin Muvaffakiyeti Münasebetiyle”. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.334

“Tangonun Muhtelif Serpintileri” [altyazılı resim]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.334

“Zevk ve Sahne Alemine Bir Nazar” [altyazılı resim]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.334

“Müsabaka- Mektuplar (Macit Bey’den İkbâl Hanım’a) (Ameli Felsefe)”. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.334

“Konuşmak Usulü (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.335

“Aile Tabibi” [sağlık]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.335-6

“İngiliz Zevk-i Bediinin En Son Tecellilerinden” [kıyafet resimleri]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.336

Zekâ 21.Sayı Yazıları

(20 Şubat 1329 [7 Rebiyülahir 1332/ 5 Mart 1914]- Perşembe)

“Venedik’in Meşhur “Forlana?” Dansı” [altyazılı resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.337

“Meclislerimiz (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.338

“Yeni Saç Modası, Renkli ve Beyaz Peruklar” [altyazılı resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.339

“Fransız Salonları (Nükte ve Zarafet)”; S[ALİH]. F[UAT]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.339-40

“Bakma Genç Kız” [şiir]; ZİYA BEHLÜL. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.340

“Musikimizde İntibah (Musiki)”. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.340-1

“Tercüme ve Mütercimlik (Edebiyat)”; A[yın]. MİDHAT [ÖMER]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.341-4

“Yeni Arnavutluk Kralı ve Kraliçesi” [altyazılı resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.342

“Tayyarecilik Terakkilerinden” [altyazılı resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.342

“Yeni Arnavutluk” [iki resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.343

“Telefon Başında/ Dram 2 perde -16. nüshadan mabad (Tiyatro)”; ANDRE DOLARD- ŞARL FOLEY (Muharrirler), MEHMET ALİ (Mütercim). *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.344-5

“[Büyük bir romandan parçalar] (Küçük Hikâye)” [; ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.345-6

“Müsabaka/ Mektup”; MEHMET FUAT (İkbal Namına Beşiktaş’tan). *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.346

“Anadolu’muzda Dad-ı Tabiat- Sivas’ta 28 Okka Ağırlığında Bir Lahana” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.346

“Konuşmak Usulü- Yemek Usulü (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.347

“Türklerin Yegane Büyük Filozofu Nasreddin Hoca Merhum” [altyazılı resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.348

“Aile Tabibi”. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.348

Zekâ 22.Sayı Yazıları

(27 Şubat 1329 [14 Rebiyülahir 1332/ 12 Mart 1914]- Perşembe)

“Levha: Hüsn ü Aşk”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.349

“Tıfli, Kambur Nazif (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.350-1

“Tıfli Hasan Efendi Merhum” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.351

“Prens Dovid’e Arnavutluk Tacını Takdim Eden Heyet” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.351

“Fransız Salonları 2 [Nükte ve Zarafet]”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.351-2

“Millî Şiirler (Edebiyat)”; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.352-4

“Alaturka Parçalar Ahenk Kabul Etmez İddiasında Bulunan Musikişinaslarımıza İthaf” [nota örneği]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.354

“İzmir Sanayi Mektebi Müzik Muallimi İsmail Zühdü Bey” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.354

“[Büyük bir romandan parçalar-] Geçen Nüshadan Mabat (Küçük Hikâye)” [; ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.354-6

“Pişano ve Tango İçin İzmir Sanayi Mektebi Müzik Muallimi Tarafından Bestelenen (Ey Halkım Uyan) Parçası” [nota örneği]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.355

“Tayyarecilik Terakkiyatından” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.355

“Telefon Başında/ Dram 2 perde -Geçen nüshadan mabat (Tiyatro)”; ANDRE DOLERD- ŞARL FOLEY (Muharrirler), MEHMET ALİ (Mütercim). *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.356-7

“Telefon Başında Namındaki Piyesimiz İstanbul’da Oynanırken: Galip Bey Bir Haydut Rolünde” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.357

“Geçen Müsabakamız”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.357

“Yeni Bir Müsabaka: Bizde Sağ Olanlar İçinde Sultanuşşuara Kimdir?”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.357

“Kıymettar Bir Tablo” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.358

“Herkesin Talihi Vardır” [reklam ve ilanlar]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.358-9

“Yemek Usulü (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.359

“Mübadele”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.359

“Taşra Bayilerimize” [duyuru]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.359

“İdarehanemize Hediye Olunan Kitaplar”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.359

“Muhterem Karilerimize ve Abonelerimize İhtar”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.359-60 [önemli]

“Son Moda Tiyatro Kıyafetleri”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.360

Zekâ 23.Sayı Yazıları

(6 Mart 1330 [21 Rebiyülahir 1332 / 19 Mart 1914]- Perşembe)

“Levha: Raks İçin Hazırlanırken”. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.1

“Kambur Nazif Efendi Merhum” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.2

“Kambur Nazif (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.2-4

“Son Günlerde Pek Kanlı ve Ateşli Bir Surette Devam Eden Meksika İhtilali Manazırından” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.3

“Fransız Salonları 3 (Nükte ve Zarafet)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.4-5

“Musiki Hakkında Umumi Mütalaalar (Musiki)”. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.5-7

“Mısırdaki Son Günlerde İcra Olunan Deve Müsabakaları” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.6

“Masumane Bir Levha: Kızcağız ve Merkebi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.6

[İngiltere’de batan bir geminin mürettebatından- resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.7

“Tıp Fakültesi Mezunlarından ve Vefat Eden İsmail Ali Bey” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.7

“Telefon Başında/ Dram 2 perde -Geçen nüshadan mabad (Tiyatro)”; ANDRE DOLÉRD- ŞARL FOLEY (Muharrirler), MEHMET ALİ (Mütercim). *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.7-8

“Herkesin Talihi Vardır” [*Zekâ* reklamı]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.8-9

“Telefon Başında Nam Piyesimiz İstanbul’da Oynanırken” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.9

“[Büyük bir romandan parçalar/] Geçen Nüshadan Mabat (Küçük Hikâye)” [; ÖMER SEYFEDDİN] . *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.9-10

Yeni Danslar” [iki resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.10

“İlm-i Hayvanat Dersleri” [kitap reklamı]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.10

“Yemek Usulü (geçen nüshadan) (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.11

“Cihannüma- İzzettin Bey” [kitap reklamı]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.11

[moda resimleri]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.12

Zekâ 24.Sayı Yazıları

(13 Mart 1330 [28 Rebiyülahir 1332/ 26 Mart 1914]- Perşembe)

“Levha: Biri Asil, Diğeri Nefis; Fakat Her İkisi de Aynı Derecede Cazip İki Sima” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.13

“Yıkılan Esaslar- Hareket Felsefesi (Hisler Mütalaalar)” [sosyal]; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.14

“İngiliz Dansözlerinden Miss Fonteney” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.15

“Kıymettar Bir Tablo Hakkında (Sanayi-i Nefise)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.15-6

“Dama Devri/ Damacı Ethem ve İbrahim Efendiler” [tarihi mizah], [BAHA TEVFİK]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.16-7

“O Mahiler ki Derya İçredir Deryayı Bilmezler (Tenkit)”; TEVFİK MECDİ. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.17-8, 20

“Alem-i Matbuatımızı Birçok Kıymettar Eserleriyle Tezyin Eden Muharrir-i Şehir Celal Nuri Bey” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.18

“Münhasıran Celal Nuri Bey’in Asarını Hararetli Bir Lisan İle Medh ü Sitayiş Eyleyen Münekkîd-i Şehir Haydar Kemal Bey” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.18

“Yine Süfrajeter” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.18

“Figaro Gazetesi Müdürü Mösyö Kismet’in Katli” [yazı ve resimler]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.19

“Elektrik Kazaları (İlim ve Fen)”. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.20

“[Büyük bir romandan parçalar-] Geçen Nüşadan Mabat (Küçük Hikâye)” [; ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.21

“Modaya Mizahi Bir Nazar” [yazı ve resimler]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.22

“Son Günlerde Londra’da Büyük Şöhret Kazanan Rus Dansözlerinden Jene?” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.22

“Faydalı İhtira’lar”. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.23

“Herkesin Talihi Vardır” [*Zekâ* reklamı]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.23

“Moda” [yazı ve resimler]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.24

Zekâ 25.Sayı Yazıları

(21 [20] Mart 1330 [6 Cemaziyelevvel 1332/ 2 Nisan 1914]- Perşembe)

“Levha: Hazin Bir Bakış”. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.25

“Yıkılan Esaslar 2- Hafıza (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.26

“Konya’da Asar-ı Selçuk: Alaaddin Cami-i Şerifi’ndeki Türbeler ve Gayet Kıymettar Minber” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.27

“Karatay Medresesi’nin Pek Kıymettar Olan Kapısı” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.27

“Kıymettar Bir Tablo Münasebetiyle 2 (Sanayi-i Nefise)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.27-8

“Hayat Kavgası” [şiiir]; OSMAN CEMAL [KAYGILI]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

“Eski Bir Gazel”; HALİS BEY. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

“Nazire”; A[HMET]. R[IFKI]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

“Bir Yeni Gazel”; A[HMET]. R[IFKI]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

“Birkaç Gün Evvel Büyük Bir Fırtına İngiltere Sahillerine Kırk Elli Kadar Müthiş Balina Balığı Atmıştır” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.30

“Tayyarecilik Aleminde” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.30

“Matbuatta Palavra... (Tenkit)”; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.30-32

“Tayyarelerin Harpte İstimali” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.31

“Tarih-i Beşeriyet- İlk Şiir (İlim ve Fen)” [; S[in]. CİVAN-PİR]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.32

“Vazife Karşısında- Edebiyat ve Gençliğimiz”; TEVFİK MECDİ. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.33

“[Büyük bir romandan parçalar-] Geçen Nüşadan Mabad (Küçük Hikâye)” [; ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.33-4

“Moda” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.34

“Muaşeret Edepleri/ Yemek Usulü (geçen nüshadan ma bad)- Raks Usulü”. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.35

“İdarehanemize Hediye Olunan Kitaplar”. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.35

“Evvelki Nüşamızdaki Sualimiz”. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.35

“Mübadele” [kartpostal]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.35

“Musiki” [nota örneği- ninni için]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.36

“Faydalı Şeyler”. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.36

Zekâ 26.Sayı Yazıları

(27 Mart 1330 [13 Cemaziyelevvel 1332/ 9 Nisan 1914]- Perşembe)

“Tablo”. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.37

“Ressam David (Sanayi-i Nefise)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.38-9

“Ahiran Mariyan’daki Köşkünde Vefat Eden Fransız Şair-i Meşhuru Frederik Meysral” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.39

“[Tarih-i Beşeriyet-] İlk Şiir- Ormanlar İçinde Beşer (İlim ve Fen)”; S[in]. CİVAN- PİR. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.39-41

“Bahar Akşamları (Mensur Şiirler)”; DERVİŞ GÜLSÜM. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.40

“Telefon Başında Nam Piyesimizin Resimlerinden” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.41

“Telefon Başında/ Dram 2 perde -mabad ve hıtam (Tiyatro)”; ANDRE DOLERD-ŞARL FOLEY (Muharrirler), MEHMET ALİ (Mütercim). *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.41-2

“İrlanda İhtilali” [altyazılı resimler]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.42-43

“Nikola Kopernik” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.43

“Rical-i Fen”; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.43-4

“[Büyük bir romandan parçalar-] Geçen Nüşadan Mabad ve hitam (Küçük Hikâye)” [; ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.45

“Alem-i Edebiyata Mizahi Bir Nazar: Naiyyun ve Zurnaiyyûn”; DİYOJEN [HÜSEYİN KAMİ]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.45-6

“Madam Kayyo’nun Cinayeti” [ile ilgili altyazılı resimler]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.46

“Mübadele”. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.46

“Mizah Yahut Felsefe” [alt yazılı resim]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.46

“İlan” (gelecek nüshamızda “Şimeler” [Ömer Seyfeddin]). *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.46

“Subhi Ethem’in Hayat ve Mevt’i (Yeni Eserler)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.47

“Diş Tabibi” [ilan]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.47

“Muaşeret Edepleri/ Raks Usulü (geçen nüshadan mabat)”. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.47-8

“Sıcakları Karşılacak İlk İngiliz Modası” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.48

Zekâ 27.Sayı Yazıları

(3 Nisan 1330 [20 Cemaziyelevvel 1332/ 16 Nisan 1914]- Perşembe)

“Tablo: Madlen; Günahlarının Mahrumiyetini Çekerken”. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.49

“Yıkılan Esaslar 3- Tembellik (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.50

“Ressam David’in Meşhur Bir Tablosu: Sokrat’ın Vefatı” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.51

“Ressam David 2 [Sanayi-i Nefise]”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.51-3

“Saadet-i İftirak (Mensur Şiirler)”; SELANİKLİ MEHMET RASİM. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.52

“Kademeli Evler- Yeni Usul İnşaat (Mimari)”. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.53 [ilgili 2 adet resim s.57’dedir]

“Şimeler (Fantezi)” [hikâye]; ?? [ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.53-8

“Roşet Meselesini Tetkike Memur Mebusan Komisyonu” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.54

“Halkı Nasıl Tehyiç Ediyorlar?” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.55

“Kademeli Ev” [altyazılı iki resim]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.57

“Haftanın Son İntibaları” [3 adet alt yazılı resim- haber]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.58

“Muaşeret Edepleri/ Raks Usulü (geçen nüshadan)”. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59

“Mübadeleci Kardeşlerime” [ilan]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59

“Kırık Vazo” [şiir]; DERVİŞ GÜLSÜM. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59

“Sevda-yı Nev” [şiir]; KOZANZADE CENAB MUHYİDDİN [CENAP MUHİTTİN KOZANOĞLU]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59

“Modanın Son Hafta Zarfında İbraz Ettiği Dilber ve Ruhnüvaz Timsaller” [resimler]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.60

Zekâ 28.Sayı Yazıları

(10 Nisan 1330 [27 Cemaziyelevvel 1332/ 23 Nisan 1914]- Perşembe)

“Prens Said Halim Paşa Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.61

“Fahişe Münasebetiyle (Temaşa Musahabesi)” [Müfit Ratip ve Muhsin Ertuğrul hk.]; N***. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.62 [s.63’te ilgili bir resim mevcut]

“Mübadele” [kartpostal]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.62

“Ertuğrul Muhsin Bey” [altyazılı resim]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.63

“Romanyalı Misafirlerimiz” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.63

“Rical-i Fen”. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.63-4

“Porçef (Şuun)” [Rus Muharrirlerinden]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.64-5 [s.67’de resmi var]

“Bir Cevap/ Rıza Tevfik Bey’e” [edebi tenkit]; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.65-6

[izci ve sporcularla ilgili 3 adet resim]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.66-7

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.66-8

“Vladimir Porçef” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.67

“Münekkitler Grubu... (İçtimai Musahabeler)” [devamı gelecek sayıda]; A[yın]. MİDHAT ÖMER. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.68-70

“Arnavutlarca Resmen Kabul Olunan Millî Teganni” [nota şeklinde]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.69

“Sen Lazar Hapishanesi” [resimler]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.70

[alt yazılı bir karikatür]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.70

“Buhran” [şiiir]; A[yın]. FUAT. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.71

“Yeisler, Elemler/ Şehit Mezarları Üzerinde- Aka Gündüz’e” [şiiir]; FEHMÎ RAZÎ. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.71

“Ey Nevbahar” [mensur şiiir]; SELANİKLİ MEHMET RASİM. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.71

“Moda” [yazı ve resimler]; F. İKBAL. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.72

Zekâ 29.Sayı Yazıları

(17 Nisan 1330 [4 Cemaziyelahir 1332/ 30 Nisan 1914]- Perşembe)

“Ordumuzu Büyük Bir Faaliyetle Tensik ve Yeniden Tanzime Muvaffak Olan Harbiye Nazırımız Enver Paşa Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.73

“Hafta Musahabesi (Hisler Mütalaalar)” [özellikle “Edebiyat Aleminde” başlığına bakınız]; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.74-6

“Bu Defa Fransa’da İcra-yı Seyahat Eden İngiltere Kralı ve Kraliçesi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.75

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.76-7

“Gelibolu Hatıraları 1”; DOKTOR AGAH. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.77-81

“Fransa Reis-i Hükümeti Mösyö Povankara?” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.78

“Şehrimizde İzci Teşkilatına Memur Muallim” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.78

[Avrupa’daki su üzerine giden tayyare ve kano resimleri]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.79

“Aza-yı İnsaniyenin Kıymeti (Fantezi)”. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.81-2

“Keman Kralı Kobelik” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.82

“11 Nisan İhtifali Hürriyet-i Ebediye Tepesinde” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.82

“Ne Günlere Kaldık Ya Rabbi?.” [Köprülüzade Fuat ve Rıza Tevfik hakkında Tenkit]; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.83

“Diş Tabibi” [ilan]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.83

“Münekkitler Grubu.../ geçen nüshamızdan mabad ve hitam (İçtimai Musahabeler)”; A(yın). MİDHAT ÖMER. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.84

[moda resimleri]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.84

“İngilizler Tarafından İhtira Olunan Bir Tahlisiye Aleti” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.84

“Mübadele”. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.84

“Gelecek Nüshamızda Mühim Yenilikler ve Mühim Tenkitler” [ilan]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.84

Zekâ 30.Sayı Yazıları

(24 Nisan 1330 [11 Cemaziyelahir 1332/ 7 Mayıs 1914]- Perşembe)

“Genç Türkiye’nin Faal ve Azimkar Dahiliye Nazırı Muhterem Talat Beyefendi Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.85

“Halk İçin Çalışmak (Hisler Mütalaalar)” [lisan hk.]; F[EHMİ]. R[AZİ]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.86

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.86-8

“Şişli’de Kain Etfal Hastanesinde Hamiyetli Osmanlı Hanımlarının Açtığı Şefkat Pazarı” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.87

“Genç Karı Koca (Fantezi)” [tiyatro]; J. EMARNÎ (Muharrir), ZİYA BEHLÜL [Mütercim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.88-9

“Jan Keyler” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.89

“Rical-i Fen”; SUPHÎ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.89-92

“Londra’da Meşhur Kısmet’ Piyesi Vaz-ı Sahne Edilirken” [resimler]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.90

[İngiltere ve Fransa Devlet Adamlarıyla ilgili resimler]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.91

“Meşum Bir Gece (Hikâye)” (KONAN DOVİL- Muharrir), MEHMET ALİ [Mütercim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.92-4

[memleketimizde görevli yabancı iki bürokrat resmi]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.94

“Tabiatla Güzellik: Kuğular” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.94

“Gece” [şiiir]; DERVİŞ GÜLSÜM. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.95

“Zafer Futbolcularına/ Ölen Kardeşimiz İçin” [şiiir]; OSMAN CEMAL [KAYGILI]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.95

“Turan Yollarında/ Ömer Seyfeddin’e” [şiiir]; FEHMÎ RAZÎ. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.95

“Londra’nın Baharı İstikbal Eden En Son Modaları İntibaatından Şuh ve Zarif Üç Numune”. C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.96

Zekâ 31.Sayı Yazıları

(5 Mayıs 1330 [22 Cemaziyelahir 1332/ 18 Mayıs 1914]- Perşembe [Pazartesi])

“Faal ve Muvaffakiyetli Maliye Nazırı Muhterem Cavit Beyefendi Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.97

“Ailelerin İstikbali (Hisler Mütalaalar)”; MAHMUT SADIK. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.98-100

“Zat-ı Hazret-i Padişahinin Meclis-i Mebusanı Teşrifleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.99

“Sermuharririmiz Baha Tevfik Bey Merhum” [alt yazılı resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.99

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.100-101

“Leonardo Vinci” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.101

“Rical-i Fen”; SUPHÎ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.101-2

“Yaramaz Çocuğun Hatıratından/ Hüseyin Rahmi Bey’e”; OSMAN. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.102-4

“Ahiren Limanımıza Gelen Almanya’nın “Goben” adlı gemisi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.103

“Kadim Romalıların Ayaklarından Bir Numune” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.103

“Meşum Bir Gece/ Geçen nüshadan mabat ve hitam (Hikâye)”; [KONAN DOVİL-Muharrir], MEHMET ALİ [Mütercim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.104-6

“Dahiliye Nazır-ı Muhteremi Talat Beyefendi Meclis-i Mebusan’a Gelirken” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.106

“Bir Venüs Heykeline” [şiir]; M[im] RAUF. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107

“Gazel” [şiir]; A[HMET]. RIFKI. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107

“İtiraf”[şiir]; E[lif]. SEYFEDDİN [?]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107

“Moda” [yazı ve resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.108

Zekâ 32.Sayı Yazıları

(22 Mayıs 1330 [10 Recep 1332/ 4 Haziran 1914]- Perşembe)

“Faal ve Metin Bahriye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.109

“Beşeriyetin Tefelsüfe Hakkı Var mıdır? (Hisler Mütalaalar)”; İmzasız. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.110

“Ressam Mehmet Bey”. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.111

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.111-2

“Hamit Naci Kaptan” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.112

“Madam Domintnon” [biyografi]; FUAT SALİH. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.112-4

“Baha Tevfik” [taziye yazısı]; ÖMER SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“Baha Tevfik İçin” [taziye yazısı]; AKA GÜNDÜZ. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“Baha’nın Ufulü” [taziye yazısı]; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“Arz-ı Teşekkür” [taziye mektuplarına teşekkür]. ZEKÂ. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“Dahiliye Nazırı Talat Beyefendi Romanya Vapurundan Rıhtıma Çıkarken” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.114

“Payitahtımızı Ziyaret Eden Japon Heyet-i Askeriyesi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.114

“Japonlarda Temizlik (Fantezi)”. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.114

“Telsiz Telgrafın Taammüm ve İnkişafı ve Yeni Tatbikatı”; EBUELANUR?. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.114-5

“Taşkılla Yangınında Kazazede Olup Bilahare Vefat Eden Ecnebi Efrad-ı Askeriye’nin Cenaze Merasimi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.115

“Kadıköy İttihat Çayırında Tertip Olunan Müsamere” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.115

“Fas’ta Öküz, İnek ve Koyunlar”. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.115-6

“Japonya’da Vesait-i Seyr ü Hareket”; EBUELANUR?. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.116 [s.118’de ilgili bir adet resim var]

“Bırakma!... Yahut Bir Veda-ı Ebedî” [hikâye]; EBUELANUR?. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.116-8

“Her Japon Hanesinde Mevcut Hamamlarda İstihmam” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.118

“*Zekâ*’ya” [taziye mektubu]; MEMDUH SÜLEYMAN. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.118

“Baha Tevfik’e Mersiye” [şiiir]; ***. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.119

“Arzu-Ümit” [şiiir]; ***. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.119

“Tayyare-Bir Köylü Lisanından” [şiiir]; ***. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.119

“Son Haftanın Pek Zarif Avrupa Modaları” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.120

Zekâ 33.Sayı Yazıları

(5 Haziran 1330 [24 Recep 1332/ 18 Haziran 1914]- Perşembe)

“Meşhur Ressam “Dotay”ın 1871 Fransız- Alman Harbine Ait Bir Tablo” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.121

“Lisan Meselesi (Hisler Mütalaalar)” ; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.122-3

“Memleketinin Terakki ve Tealisine Cidden Çalışan Afganistan Emiri Habübullah Han Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.123

“Eduvar Dotay’ın Tablosu Münasebetiyle”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.124

“Alfred Nobel” [altyazılı resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.124

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.125-6

“Efkar-ı Terakki-perveranesiyle İslam Şehzadeleri Arasında Bir Mevki-i Bülend Sahibi Olan Muin’us-Saltanat Serdar İnayetullah Han Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.126

“Rical-i Fen”; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.126-9

“Afgan Şehzadelerinden Serdar Mehmet Kebir Han Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.127

“Maliye Nazırı Mirza Mehmet Hüseyin Han” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.127

“Galile” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.128

“Eksibe”. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.129 [s.128’de ilgili bir resim var]

“Üç Kuyruklu Bir Kertenkele” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.129

“Cilt ve Hastalıkları”. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.129-131

“Afgan Şehzadelerinden Serdar İnayetullah Han Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.130

“Kabil’de Prensler ve Maiyeti” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.130

“Faydalı Şeyler”. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.131

“Son Moda Kostümlerin En Mutenaları” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.132

Zekâ 34.Sayı Yazıları

(19 Haziran 1330 [8 Şaban 1332/ 2 Temmuz 1914]- Perşembe)

“Tablo: İstiğrak-ı Valihane”. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.133

“Lisan Meselesi (Hisler Mütalaalar)” [devamı]; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.134-5

“Arnavutluk Hükümdarı ve Ailesi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.135

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.135-6

“Bir Kır Alemi”; GUY DÖ MOPASAN (Muharrir), SALİH FUAT (Mütercim). *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.137-42

“İtalya Sefarethanesi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.138

“Avusturya Sefarethanesi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.138

“Jol Ronan”dan Saksâğan Kuşu” [küçük hikâye]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.139

“Fransuva Ferdinand’ın Vefatı Üzerine Veliaht Olan Arşidük Şarl Fransuva Josef” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.140

“Avusturya Veliahdı Müteveffa Arşidük Fransuva Ferdinand ve Eşi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.141

“Fransa’nın Yeni Kabine Heyeti” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.142

“Deniz Velespitleriyle Tecrübeler” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.142

“Rical-i Fen”; SUPHÎ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.142-3

“Pembe Kadeh/ Dudaklarına” [şiiir]; ZİYA BEHLÜL. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.143

“Deniz Sularıyla Banyo”. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.144

“Fildişlerinin Muhafazası” [Faydalı Şeyler]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.144

“Son Haftanın Pek Zarif Modalarından” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.144

3.2 Yazarlarına Göre Yazılar

Zekâ’daki yazarlar ve çıkan yazıları ile ilgili vereceğimiz bu listede yazarlar, soyadlarına değil adlarına göre sıralanmıştır. Yazar, eğer müstear veya kısaltılmış isim kullanmış ise bunlar da yazılıp asıl isme yönlendirilmiştir. Asıl isim bilinmiyorsa zaten müstear isimle yazılmıştır. Yazılar da alfabetik değil tarih sırasına göredir. Dil ve edebiyatla ilgili olan yazar ve yazılar hakkında verilecek bilgiler, bu dergide çıkmış yazılarının bilinip bilinmediği ve metin olarak yeni harfli şeklinin yayınlanıp yayınlanmadığı hakkında olacaktır. Eserlerinden tercüme yapılan yabancı şair ve yazarların isimleri de bu listeye ilave edilmiş, ancak aynı eser mütercimnin listesinde de yer almıştır.

ABİD ZAGANİ: Ne bu yazar, ne de müstear kullanan mütercimi hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz:

“Abid Zagani’den Mütercimedir” [fıkralar- mizah]; [ABİD ZAGANİ- Muharrir], NAŞAD [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.229-230

A[yın]. FUAT: Bu müstearın kime ait olduğu tespit edilememiştir. Dergide bir tane hikâyesi yayınlanmış olan İzzet Fuat (Keçecizade) olabilir. Keçecizade İzzet Fuat’la ilgili bir çalışmaya da rastlayamadık. Dergide bir tane şiiri çıkmıştır:

“Buhran” [şiir]; A[yın]. FUAT. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.71

AĞABEY: Bu müstearın kime ait olduğu tespit edilememiştir. Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Matmazel Kukoto’nun Hikâyesi (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a

“Peri Kızı- Hikâye (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a

“Koca Burun (Çocuklara Mahsus)” [Hikâye]; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48a

“Barometre- Hikâye (Çocuklara Mahsus)”, AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64a

“Pisboğaz Ferit- Hikâye (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80a

“Şadan Bey’in Alacaklıları (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100a; C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116a; C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132a; C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148a; C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172a

“Kar Ne İçin Beyazdır?- Hikâye (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], k.i.

“Çiftçinin Rüyası (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [/ 14 Ekim 1912], s.288b (288a yok)

AHMET MİDHAT [EFENDİ]: 28 Aralık 1912’de ölen Ahmet Midhat Efendi’nin bu makalesinin bilindiğini (Bekiroğlu, 1998: 305-307) tespit ettik. Aşağıdaki makale, bu eserde özet olarak verilmiştir. Dergide çıkan makalesi şudur:

“Girive (Tenkit)” [Nigar Hanım’ın 3 perdelik eseri hk.]; AHMET MİDHAT [EFENDİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.233-234

AHMET NEBİL: Bu dergiyle aynı tarihlerde ve hemen aynı kadroyla çıkarılan mizah gazetesi *Karagöz*’ün de hasbihal muharriridir (bu bilgi ve resmi için bkz. *Yirminci Asırda Zekâ*, S.10, s.156.) Soyadı “Çıka” olmalıdır. Doğum tarihi tam olarak bilinmiyor. Google.com’dan yaptığımız “Nebil Çıka” taramasında çıkan Arnavutça kaynaklarda doğum ve ölüm tarihi 1893-1944 yazılıdır. 1913 yılından sonra uyruk değiştirip Arnavutluk’a gittiği ve orada 1945 yılında öldürüldüğü iddia edilmektedir. Hakkında çok fazla bilgi bulunmayan, yaşayıp yaşamadığı hakkında farklı iddialar ileri sürülen Ahmet Nebil isminin, Nurullah Çetin ve Nazım Hikmet Polat’a göre Baha Tevfik’in müstearlarından biri olması ihtimali yüksektir. Fakat iki önemli yazarımızın eserlerinde (Uşaklıgil, 1991: 260; Karaosmanoğlu, 1967: 57) verilen bilgiler ve arama motorlarından yaptığımız taramalarda çıkan Arnavutça yazılar bu yazarın yaşadığını gösterir mahiyettedir.

Yaptığımız taramalarda Ahmet Nebil imzasıyla 1, Baha Tevfik’le beraber 4, Baha Tevfik ve Memduh Süleyman’la beraber 1 olmak üzere toplam 7 adet kitap yayınlanmıştır. Devrin süreli yayınlarında (*Çocuk Dünyası*, *Eşek*, *Haftalık İzmir*, *İştirak*, *Karagöz*, *Tenkid*, *Teşvik*, *Piyano/ Düşünüyorum*, *Yirminci Asırda Zekâ*) ise çoğunluğu Ahmet Nebil imzalı ve birkaç tanesi Baha Tevfik’le beraber yayınlanmış olan (aşağıdaki yazılar da dahil) 35 kadar yazısı bulunmaktadır. (bkz. Karakoç, 1999: 260-4)

Aynı dönemde (1876-1943) yaşayan, milletvekilliği yapan ve Afyonlu din bilginlerinden, ancak soyadı Yurteri olan, bir başka Ahmed Nebil de vardır. (www.diyaret.gov.tr)

Yukarıdaki makalede “Edebiyatçılık” başlıklı yazısı değerlendirilmiş, diğerleri ise başlık olarak verilmiştir. Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Arzın Menşei ve Tarihi (İlim ve Fen)”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.12-13

“Edebiyatçılık (Neşriyat)”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.38-39, 42

“İlm-i Hayvanat”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80

“Bir İzah” [Felsefi]; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.120-122

“İttihat ve Terakkinin Kuvveti (Hisler Mütalaalar)”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.210

“Yaşamak Sanatı ve Muaşeret Edepleri”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.264-266

“Yaşamak Sanatı- Yemek Nasıl Yenir”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.286-7

AHMET RIFKI: (1884-1935) A. Rıfkı adıyla yazı ve şiirleri çıkan Ahmet Rıfkı aynı zamanda *Karagöz*’ün de kısm-ı manzum muharriridir (bu bilgi ve resmi için bkz. *Yirminci Asırda Zekâ*, S.10, s.156). Ortak yönleri olsa da Karikatürist Ahmet Rıfkı’dan farklıdır. Hakkında iki adet çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda aşağıdaki yazıların ve şiirlerin tamamı bilinmekte ve yeni harfli metin olarak kısmen bulunmaktadır. (Topçuoğlu [Kabadayı], 1999; Topçuoğlu [Kabadayı], 2001: 87-142, 135-220). Dergide askere gitmesi ile ilgili şöyle bir bilgi de vardır: “Refik-i tahririmiz A. Rıfkı Bey asker olarak hududa gittiği cihetle geçen nüshamızda vaat olunan Melamiler makalesi teehhüre uğramıştır. Kari ve karilerimizin aflarını temenni ederiz” (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d)

Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Felsefe-i Tasavvuf, Şark ve Garpta Panteizm [Felsefiyat]”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.22-23

“Kabalistler [Felsefiyat]”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.68

“Kabalistler ve Kitab-ı Nur (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.90

“Şarkta Felsefe (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.103, 106; C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.119-120

“İbadet Dersleri – Yıldırım ve Ateş-” [şiir]; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.107

“Felsefe-i Tasavvuf- Şeyhi Ekber Muhyiddin Arabi (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.134-136

“İbadet Devirleri 2” [şiir]; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.142

“Felsefe-i Tasavvuf- Şeyhi Ekber Muhyiddin Arabi- mabat (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.151-152.

“İbadet Dersleri 3 (Şiir)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.164.

“Felsefe-i Tasavvuf- Şeyh Muhyiddin Arabi- Felsefesinden Mabat (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.174-5

“Yurt Diyor ki” [şiir], A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.177

“Anarşistler”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.213-215

“Cevap (Şiir)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.219

“Felsefe-i Tasavvuf- Fazlullah Hurufi (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.226-228

“Hurufilikte Panteizm (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.242-245

“Hurufiler (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.258-259

“Bir Yeni Gazel”; A[HMET]. R[IFKI]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

“Nazire”; A[HMET]. R[IFKI]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

“Gazel” [şiiir]; A[HMET]. RIFKI. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107

AKA GÜNDÜZ: (1885-1958) Daha çok roman ve hikâyeleriyle tanınmış olan Aka Gündüz’ün asıl adı Enis Avni’dir ve bu isimle de bir şiiri çıkmıştır. İlgili şiir bilinmiyor (Doğan, 1989). Hakkında yapılan bu ve diğer çalışmalarda, Aka Gündüz’ün eski harfli başka dergilerde çıkan ve Enis Avni mahlasıyla yazdığı şiirleri hakkında da malumat bulunmamaktadır. Baha Tevfik’in ölümü üzerine yazdığı taziye ise bir çalışmada yayınlanmıştır (bkz. Bağcı, 1996: 37)

Dergide çıkan yazısı iki tanedir:

“Eylül (Şiir)”; ENİS AVNİ [AKA GÜNDÜZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.278

“Baha Tevfik İçin” [taziye yazısı]; AKA GÜNDÜZ. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

A[yin]. MİDHAT ÖMER: A[yin]. Midhat kısaltmasıyla da bir yazısı çıkmıştır. Kütüphane taramalarına göre *Osmanlı Kıraatı*⁷ adlı bir kitabı ve *Altıncı Kitap: Şiir-Hikâye- Temaşa*⁸ adlı kitapta hikâyeleri yayınlanmıştır. Hakkında herhangi bir malumat bulunmamaktadır. Bu isme uygun ve yine hakkında herhangi bir çalışma bulunmayan Mithat Ömer Karakoyun(lu) adında bir güfte yazarı bilinmektedir.

⁷ 1914, İstanbul, 101 sh.

⁸ Yeni Edebiyat Neşriyatı, Karabet Matbaası, İstanbul, 1920, 64 s.

Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Tercüme ve Mütercimlik (Edebiyat)”; A[yn]. MİDHAT [ÖMER]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.341-4

“Münekkitler Grubu... (İçtimai Musahabeler)”; A[yn]. MİDHAT ÖMER. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.68-70; C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.84

ANDRE DOLERD: Dergide Şarl Foley’le beraber yazdıkları bir tiyatro eseri tercüme edilmiştir. Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

“Telefon Başında- Dram (Tiyatro)”; ANDRE DOLERD- ŞARL FOLEY (Muharrirler), MEHMET ALİ (Mütercim). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.287-8; C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.344-5; C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.356-7; C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.7-8; C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.41-2

A. RIFKI: Bkz. AHMET RIFKI

ARSEN GİDOR: Bu yazarın kim olduğu veya müstear ise kime ait olduğu tespit edilememiştir.

Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Sosyalizm Nedir ve Bizde Sosyalizm (İçtimaiyat)”; ARSEN GİDOR?. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.106-107

“Osmanlı Gençleri Ne Yapmalı ve Ne Yapıyor?”; ARSEN GİDOR?. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.138-9

“Tarihin Mevzuu Nedir?”; ARSEN GİDOR?. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.263

A[yn]. S[in].: Bkz. ÖMER SEYFEDDİN.

BAHA TEVFİK: (1884-1914) Derginin hem müessislerinden ve hem de başyazarı olan Baha Tevfik’in B.T. rumuzuyla da bir yazısı çıkmıştır. Aynı zamanda *Karagöz* gazetesinin de başyazarı ve muhavere muharriridir. (bu bilgi ve resmi için bkz.

Yirminci Asırda Zekâ, S.10, s.156). Derginin son sayılarına yakın genç yaşta ölmüştür. (“Sermuharririmiz Baha Tevfik Bey Merhum, bundan on beş gün mukaddem hastalanarak, görülen lüzum üzerine karaciğerinde bir ameliyat-ı cerrahiye icra edildiği halde şifayab olamayıp evvelki gün irtihal-i dar-ı beka eylemiştir. (Rahmetüllahi aleyh)”. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.99) Ayrıca ölümü üzerine bu dergide birçok taziye yazısı yayınlanmıştır. (Bkz. Suphi Ethem, Ömer Seyfeddin, Aka Gündüz, Memduh Süleyman maddeleri)

Aşağıda bulunan yazılarının tamamı bilinmektedir ve dil ve edebiyatı ilgilendiren yazıları kısmen veya özet olarak yayınlanmıştır (Bağcı, 1996). Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Lisan, İmla (Tenkit)”; CELİS [;BAHA TEVFİK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.9-10 [Bu yazıdaki müstear isim olan Celis’in Nurullah Çetin’e göre (2006: 145) Rıfkı olmasına rağmen başka bir kaynakta Baha Tevfik olduğu iddia edilmektedir. (bkz. Bağcı, 1996: 132)

“Bizde Felsefe (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.3-6; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.19; C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.51,54

“Mutantan Tabirler (Siyasiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.18

“Ahlak Bozukluğu (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.34-35

“Filozof Ne Demek (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s. 67-68

“Avni Bey’e” [tarihle ilgili bir düzeltme]; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.75

“Avni Bey’e İkinci Cevap” [tarihle ilgili bir düzeltme]; B[AHA].T[EVFİK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100 [bu yazı bilinmiyor)

“Darülfünun ve Hükümet (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.102-103

“Yeni Lisan ve Mehmet Necip Bey” [;BAHA TEVFİK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132b [Bu yazının Baha Tevfik tarafından yazıldığı iddia edilmektedir. (bkz. Bağcı, 1996: 136)]

“Gençlik ve Midhat Paşa Kanunları (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.134

“Nüfuz-ı Hükümet (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.150-1.

“Kanun ve Kanuni (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.174

“Plüton ve Muhyiddin (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.210-211

“Flober’in Fizyolojisi 1 (Tenkit)” [biyografi] [;ADOLPH GERİSSON-Muharrir; BAHA TEVFİK- Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.250-251 (Bu başlıklı bir yazı *Usbui İzmir*’de Baha Tevfik imzasıyla yayınlanmıştır: S.13, 20 Teşrinievvel 1323/ 2 Kasım 1907, s.29-39. (bkz. Bağcı, 1996: 233))

“Sadeleşelim (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.292-3

“Merhum Ekrem Bey (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.304

“Söz (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.326-8

“Meclislerimiz (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.338

“Tıfli, Kambur Nazif (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.350-1⁹

“Kambur Nazif (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.2-4

⁹ Hilmi Yücebaş’ın “Türk Mizahçıları/ Nüktedanlar ve Şairler” (s.102-110) adlı kitapta Refi Cevat Ulunay’a ait ve Milliyet’te (1956) yayınlandığı belirtilen “Kambur Nazif ve Nükteleri” adlı ve farklı içerikli bir makale bulunmaktadır]

“Yıkılan Esaslar- Hareket Felsefesi (Hisler Mütalaalar)” ; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.14

“Yıkılan Esaslar 2- Hafıza (Hisler Mütalaalar)” ; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.26

“Yeni Eserler: Subhi Ethem’in Hayat ve Mevt’i” ; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.47

“Yıkılan Esaslar 3- Tembellik (Hisler Mütalaalar)” ; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.50

“Hafta Musahabesi (Hisler Mütalaalar)” [özellikle “Edebiyat Aleminde” başlığına bakınız]; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.74-6

“Ne Günlere Kaldık Ya Rabbi?.” [Köprülüzade Fuat ve Rıza Tevfik hakkında tenkit]; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.83

BESARYA [EFENDİ]: Osmanlı Ayan Meclisi üyesidir. Dergide iki tane yazısı çıkmıştır:

“Saadet Faaliyettir (Hisler Mütalaalar)” ; BESARYA [EFENDİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.1-3

“Hayat... (Hisler Mütalaalar)” ; BESARYA [EFENDİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.50-51

B[e]. T[e].: Bkz. BAHA TEVFİK.

CELİS: Bkz. RAHMİ ve BAHA TEVFİK

CENAP MUHİTTİN KOZANOĞLU: (D.1893, Trablus- Ö. 16 Kasım 1972, İstanbul) Kozanzade Cenab Muhyiddin adıyla bir şiiri çıkmıştır. Uzun yıllar edebiyat öğretmenliği yapan bir şairdir. Uzman olarak TDK’nda çalışmıştır (1946-54). Zincirlikuyu mezarlığında gömülüdür. Aruz ölçüsünü kullandığı şiirleriyle

tanınmıştır. Şiirlerini *Kadın*¹⁰ adlı tek kitapta toplamıştır (Işık, 2002: 615). Aşağıdaki şiiri mezkûr kitabında yayınlanmamıştır.

Bir tane şiiri vardır:

“Sevda-yı Nev” [şiir]; KOZANZADE CENAB MUHYİDDİN [CENAP MUHİTTİN KOZANOĞLU]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59

DERVİŞ GÜLSÜM: Hakkında herhangi bir malumat elde edemedik. Dergide çıkan şiirleri şunlardır:

“Bahar Akşamları (Mensur Şiirler)”; DERVİŞ GÜLSÜM. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.40

“Kırık Vazo” [şiir]; DERVİŞ GÜLSÜM. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59

“Gece” [şiir]; DERVİŞ GÜLSÜM. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.95

DİYOJEN: Bkz. HÜSEYİN KAMİ.

DOKTOR AGAH:

Dergide çıkan yazısı bir tanedir:

“Gelibolu Hatıraları 1”; DOKTOR AGAH. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.77-81

DOKTOR FAHRİ:

Dergide çıkan yazısı bir tanedir:

“Seyahatte Sular (Hıfzıssıhha)”; DOKTOR FAHRİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.45

DOKTOR NURİ BEKİR:

Dergide çıkan yazısı bir tanedir:

¹⁰ Muallim Ahmet Halit Kitap Evi, İstanbul, 1936

“Gışa-yı Bekaret (İlim ve Fen)”; DOKTOR NURİ BEKİR. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.58-59

DONKİŞOT: Bkz. HÜSEYİN KAMİ.

EBUELANUR: Bu adın veya müstearın kime ait olduğu tespit edilememiştir. Dergide bir tanesi hikâye olmak üzere toplam üç yazısı yayınlanmıştır:

“Telsiz Telgrafın Taammüm ve İnkişafı ve Yeni Tatbikatı”; EBUELANUR?. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.114-5

“Japonya’da Vesait-i Seyr ü Hareket”; EBUELANUR?. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.116 [s.118’de ilgili bir adet resim var]

“Bırakma!... Yahut Bir Veda-ı Ebedi” [hikâye]; EBUELANUR?. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.116-8

E[lif]. H[a]. (İdare-i Şafaka’dan): Dergide çıkan yazısı bir tanedir:

“Yirminci Asırda Çocuk Eğlencelerinden”; E[lif]. H[a]. (İdare-i Şafaka’dan). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116a-116b

EMİL FAGE:

“Flober’in Fizyolojisi 1 (Tenkit)” [biyografi] [;EMİL FAGE- Muharrir; BAHA TEVFİK- Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.250-251

E[lif]. RIFKI: Bkz. AHMET RIFKI.

E[lif]. SEYFEDDİN: Aşağıdaki şiirin altında E[lif]. Seyfeddin yazılıdır. Bu dergide Seyfeddin adlı başka yazar olmadığı için şiirin, dergi yazarlarından Ömer Seyfeddin’e ait olabileceği düşünülmektedir. Ancak Ömer Seyfeddin ile ilgili baktığımız kaynaklarda böyle bir şiiri bilinmemektedir.

“İtiraf”[şiir]; E[lif]. SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107

ENİS AVNİ: Bkz. AKA GÜNDÜZ.

EVRENUS/ EVRENOS: Bu müstearın kime ait olduğu tespit edilememiştir.

Dergide çıkan yazısı bir tanedir:

“Sahil Müdafaası”; EVRENUS/ EVRENOS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.238

FAHİRE OSMAN: Fahire’nin okunuşu tam değildir. Bir tane yazısı bulunmaktadır:

“Müfide’nin Gurub-ı Muhteşemi- Aile-i Muhteremesine” [edebi bir taziye yazısı]; FAHİRE OSMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.235

FAİK ALİ [OZANSOY]: Hakkında 5 adet Yüksek Lisans Tezi yapılmasına rağmen yayınına izin verilmediği için YÖK’ün Tez Merkezi’nden ilgili tezlere ulaşım bu şiirini kontrol edemedik. Ulaşabildiğimiz bir bibliyografyada (Binark ve Sefercioğlu, 1970) ise bu şiirine ve süreli yayınlarda çıkmış diğer şiirlerine dair herhangi bir kayıt bulamadık: “Bir Müsamereden Sonra” [şiir]; FAİK ALİ [OZANSOY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.26

“Şiir Düzeltme İsteği”; FAİK ALİ [OZANSOY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.34

FEHMİ RAZİ: F.R. kısa ismiyle de bir yazısı çıkmıştır. Yazarla ilgili bir bilgiye ulaşamadık. Sadece aynı dönemde çıkan *Tenkid* adlı bir dergide yazısı çıkmıştır.¹¹ (Çıkla, 2003a: 618). Dergide çıkan yazı ve şiirleri şunlardır:

“Yeisler, Elemler/ Şehit Mezarları Üzerinde- Aka Gündüz’e” [şiir]; FEHMİ RAZİ. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.71

“Halk İçin Çalışmak (Hisler Mütalaalar)” [lisan hk.]; F[EHMİ]. R[AZİ]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.86

¹¹ Fehmi Razi, “Prens’in Salonunda”, *Tenkid*, S.2, 10 Nisan 1326/ 23 Nisan 1910, s.12.

“Turan Yollarında- Ömer Seyfeddin’e” [şiiir]; FEHMİ RAZİ. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.95

F. İKBAL: Daha çok moda ve kadın üzerine yazıları çıkmıştır, hakkında bir bilgi yoktur. Dergide çıkmış yazıları şunlardır:

“Güzelleşmek Sanatı (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.30

“Güzelleşmek Sanatı (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.47

“Muaşeret Edeplerinden- Misafirlik- Ayrıca Güzelleşmek Sanatı’ndan Mabab (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.61-63

“Hizmetçiler (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.99-100

“Güzelleşmek Sanatı (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.114-115

“Bluzlar Nasıl Tebdil Olunur?.. (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.124-125

“Eteklikler Nasıl Yapılır?.. (Moda)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.141

“Yelpazeler (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.155

“Hizmetçiler Mektebi (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.218-9

“Mektup Nasıl Yazılır (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.255-256

“Fanila Bluzlar (Moda)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.267 [iki adet resim s.264 ve 265’te]

“Moda”; F. İKBAL. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.300

“Bahar Tuvaletleri (Moda)”; F. İKBAL. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.312

“Moda”; F. İKBAL. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.72

FİKRİ TEVFİK: Baha Tevfik’in kardeşidir. Dergimizin 15. sayısında bir fotoğrafı ve altında “Gazetemizin ilim ve fen muharriri Fikri Tevfik Bey, Darü’l-fünûn-ı Osmani Tabiat Şubesi mezunlarından olup ikmal-i tahsil zımmında Avrupa’ya azimet etmek üzeredir” şeklinde bir tanıtma yazısı bulunmaktadır.

Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Japonya’da Kaplumbağaları Nasıl Yetiştiriyorlar (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.28-29

“İyotlu Tütsü- Sıhhi (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.75

“Yılanlar İçin Mucib-i İstifade Bir Kuş Tuzağı (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.92-93

“Keşfiyat- Havai Elektrik Dapı (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.112-114

“Violyola-Kendiliğinden Çalan Piyano ve Keman (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.128-129

“Ayak İzleri (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.144-146.

“Tırnaklarını Yemek İlleti (Sıhhi)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.146

“Elektrik (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.187-188

“Tomas Edison (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.220-3

“Keşfiyat- Berlin’de Polislere Mahsus Telefon (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.231-232

“Telefonun Hizmet ve Mazarratları (Fantezi)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.251-254

“Keşfiyat- Edison’un Yazı Makinesi (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.269-270

“Zehirli Yılanların Isırması ve Suret-i Tedavisi (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.284-286

F[e]. R[e].: Dergi yazarlarında bu kısaltmaya tek uygun yazar Fehmi Razi’dır. FEHMİ RAZİ maddesine bakınız.

FUAT SALİH: Millî kütüphanede *Uğur Perisi* adlı bir adaptesi (1933) gözükmektedir. Dergide bir adet monografik yazısı vardır:

“Madam Domintnon”; FUAT SALİH. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.112-4

FUAT SAMİH: Bu derginin mesul müdürü ve aynı zamanda *Karagöz*’ün de kısm-ı dahil muharriri olan Fuat Samih’in aşağıda bulunan dil ve edebiyatla ilgili yazıları hakkında herhangi bir yayın veya çalışma yapılmamıştır.

Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Çin ve Çinliler (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.11-12 [ilgili bir resim s.10’dadır]

“Milyarderler (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.26-27

“İştihâ ve Şöhret-i Edebiye (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.60-62

“Medeniyet ve Haydutluk (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.73-74

“Vağram Muzafferiyeti (Tarihi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.97-99

“Siyah El (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.129-130

“İlk Uçanlar Kim? (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.147-148.

“12 Adetli Asırlar (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.165-167

“Raks (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.181-183

“Bir Maymunun Cinayeti (Meraklı Şeyler)” [hayvanlar alemi]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.184-187

“Darü’s-sırka[t] (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.217-8

“Erkek Kalbi (Küçük Hikâye)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.236-237

“Kardeşim Asım’a” [şiir]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.237

“Asaf İçin” [nesir]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.238-239

GUY DÖ MOPASAN: Birçok eseri dilimize çevrilen ve “Mopasan tarzı hikâyecilik”le anılan ünlü Fransız yazar. Dergimizde iki eseri farklı yazarlar tarafından tercüme edilmiştir:

“Matmazel Kokot (Küçük Hikâye)”; [GUY DÖ] MOPASAN (Muharrir), MEHMET ALİ [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.95-96

“Bir Kır Alemi”; GUY DÖ MOPASAN (Muharrir), SALİH FUAT (Mütercim). *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.137-42

HAFİZ İSMAİL: H[a]. İsmail kısaltmasıyla bir yazısı çıkmıştır..

“Tekamül-i Fikri Sahifeleri- On dokuzuncu Asırda Tarih ve Tenkit”; H[AFİZ]. İSMAİL. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.332-333

HALİS BEY: Kim olduğu ile ilgili bir bilgiye ulaşamadık.

Dergide çıkan yazısı bir tanedir:

“Eski Bir Gazel”; HALİS BEY. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

HALİT ZİYA [UŞAKLİGİL] BEY: YÖK’te bu tarz yazılarına bakabileceğimiz bir Halit Ziya tezine ulaşamamıştır. Hakkında hazırlanan bir kitapta da bu yazısıyla ilgili bir kayda rastlayamadık (Huyugüzel, 2004).

Dergide çıkan yazısı bir tanedir:

“HALİT ZİYA [UŞAKLİGİL] BEY’in Mektubu”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.136

HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]: (Esatize-i Hukuktan) Dergide tefrika şeklinde siyasetle ilgili Makyavel’e ait bir çeviri eseri yayınlanmıştır:

“Prens”; (MAKYAVEL- Muharrir), HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.15-16 ; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32; C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48; C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.79; C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.115-116; C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.131-132; C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.170-171; C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240; C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256; C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.271-272; C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.66-8; C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.76-7; C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.86-8; C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.100-101; C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.111-2; C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.125-6; C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.135-6

H[a]. İSMAIL: Yazar kadrosunda bu kısaltmaya tek uygun isim Hafız İsmail’dir. (Bkz. Hafız İsmail maddesine.)

HOKKABAZ: Bu müstearı kimin kullandığını tespit edemedik. Çocuklarla ilgili oyun tarifleri vardır:

“Değnekli Arayıcı (Ne Oynayalım)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a

“[Şişe Kağıt Oyunu] (Ne Oynayalım)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a

“Yürüyen Para (Ne Oynayalım)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48a

“Değnek Oyunu (Ne Oynayalım)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64a

“Yüzük- Elma Hoplar mı? (Ne Oynayalım)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80a

HÜSEYİN KAMİ: Hakkında makale düzeyinde bazı çalışma ve araştırmalar mevcut ise de aşağıdaki yazılarıyla ilgili herhangi bir yayın ve kayda rastlayamadık. Donkişot ve Diyojen müstearlarını da kullanan Hüseyin Kami’nin dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Kadınlığın Mevkii”; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.7-9

“Beyanname-i Meşihatpenahi Münasebetiyle (İçtimaiyat)” [kadınların örtünmesi hk.]; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.23-24

“Mevla-yı Hafız, Fas Sultanı (Nasiyeler)”; DONKİŞOT [HÜSEYİN KAMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.78-9

“Cevabımız- Kadınların Mevkii”; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.91-92

“Şair Hicivnüvis Büyük Eşref 1330 (Nasiyeler)”; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.110-111

“Alem-i Edebiyata Mizahi Bir Nazar: Naiyyun”; DİYOJEN [HÜSEYİN KAMİ]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.45-6

HÜSEYİN KAZIM [KADRI]: Devlet adamı ve yazar. (D. 1870, İstanbul- Ö. 1934). Bu tarihlerde mutasarrıflık, Manisa milletvekilliği ve Selanik Valiliği gibi görevler yapan Hüseyin Kazım, 1914’te İT’çilere kızarak Beyrut’a yerleşmiş ve *Büyük Türk Lügati* adlı eserini hazırlamaya başlamıştır. Hüseyin Kazım hakkında yayınlanan bir

kitapta aşığıdaki yazı ve hikâyeyle ilgili bir kayda rastlayamadık. (Şevki, 1935). Dergide çıkan yazı ve hikâyesi şunlardır:

“Çin Müslümanları (Kavmiyat)”; HÜSEYİN KAZIM [KADRİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.223

“Solgun Demet (Küçük Hikâye)”; HÜSEYİN KAZIM [KADRİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.223-4 (Aynı adla Halit Ziya’nın 1317’de (İstanbul- Alem Matbaası) yayınlanmış bir hikâyesi bulunmaktadır. Ancak içeriğı birbirinden farklıdır.)

İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]: (1874-1935) Tek perdelik bir monologu ve üç tane tiyatro yazısı mevcuttur. Tiyatro yazıları, hakkında yapılan bir çalışmada metin olarak yayınlanmıştır. (Baraz, 2001: 143-161)¹² Dergide 3 adet tiyatro yazısı ve bir adet de tiyatro eseri yayınlanmıştır:

“Tiyatro Piyesleri, Tiyatrosuzluk (Tiyatro)”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.77-78

“Tiyatro, Maarif (Tiyatro)”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.111

“Anlaşılamamaklık- Kemal Emin Bey’e (Tiyatro)”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.139

“Münevverin Hasbıhali (Monolog, 1 perde)”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.158-162.

İHSAN ADLİ: Kütüphane taramalarında sadece *Şiirlerim*¹³ adlı bir kitabı gözükmektedir. “Meclis-i Ayan Evrak Müdürü”dür. (*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, k.i.) Dergide çıkan yazıları şunlardır:

¹² Bu kitapta dikkat çeken bir husus, bazı makalelerin künyeleri eksik ve yanlış verilmiştir. Metinlerin çoğunda da bariz aktarma hataları göze çarpmaktadır.

¹³ Kahire, 1950, 208 s. Osmanlıca

“Düstur-ı Hayat (Hisler Mütalaalar)”; İHSAN ADLİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.66-67

“Gaye-i Hayata Çare-i Vusul (Hisler Mütalaalar)”; İHSAN ADLİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.118-119

“Sui-Hazm İlmi ve Netayic-i Meşumesi (Hisler Mütalaalar)”; İHSAN ADLİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.226

İSFENDİYAR: Bu isim veya müstearın kim olduğu ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Dergide çıkan yazısı bir tanedir:

“Gelinci Kaynana (Şamatiyat)”; İSFENDİYAR. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.167

İSMAİL RAŞİT: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Dergide bir tane measuresi yayınlanmıştır:

“Siyah... Beyaz? (Measure)”; İSMAİL RAŞİT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a

J. EMARNİ: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Bir tane tiyatro eseri tercüme edilmiştir:

“Genç Karı Koca (Fantezi)” [tiyatro]; J. EMARNİ (Muharrir), ZİYA BEHLÜL [Mütercim] . *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.88-9

KATOL [CATULLES] MENDES: Hakkında herhangi bir çalışma yoktur. Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Dudaklara Allık”; KATOL [CATULLES] MENDES. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.94

“Yusufçuğun Cevabı (Çocuklara Mahsus)”; KATOL [CATULLES] MENDES. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], k.i.

KAZIM RIFAT: Hakkında herhangi bir bilgi yok. Dergide bir hikâyenin yanında bir de yazısı çıkmıştır:

“Biraz Çin’de Dolaşalım mı? (Faydalı Bilgiler)”; KAZIM RIFAT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.i.

“Ormanın Kenarındaki Ruh (Çocuklara Mahsus)” [hikâye]; KAZIM RIFAT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240a

KEÇECİZADE İZZET FUAT: Hakkında herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Dergide bir tane hikâyesi vardır:

“Harpten Avdet (Küçük Hikâye)”; KEÇECİZADE İZZET FUAT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.30-31

(Ayrıca bu yazara ait olabilecek bir şiir yayınlanmıştır. Bkz. A[yn]. Fuat.)

KEMAL EMİN [BARA]: (1876-1957) Birçok telif ve tercüme eseri yayınlanan ve yine muhtelif dergi ve gazetelerde yazıları çıkan Kemal Emin’in aşağıdaki yazılarını, bir kaçı dışında, bulabileceğimiz bir esere ve hakkında yapılmış bir çalışmaya rastlayamadık. İbnürrefik Ahmet Nuri’ye hitaben yazdığı yazılar İbnürrefik hakkında yapılan bir çalışmada yayınlanmıştır. (Baraz, 2001: 147-150, 155-157). Müfit Ratip Bey’e hitaben Hamlet’le ilgili yazdığı makale hakkında da bir kayıt yoktur (Gürsoy, 1999: 71-2).

Hakkında, dergiye gönderdiği bir mektupta şöyle bir bilgi vardır: “Muhterem Arkadaşlarım, bir iki güne kadar saha-ı harbin [Balkan Savaşı] bir tarafına gideceğim. Artık eksik hakkınızı helal edin.. Tiyatro makalelerini, aciz muharririni soran olursa- şayet böyle bir lütufkar çıkarsa- “Sofya’daki Tiyatro Eyali??? yıkıp gelecek” deyiniz. Vatanımda tiyatro inşasına çalıştım, muvaffak olamadım, belki yıkmasını beceririm. Şimdilik Allah’a ısmarladık.” (bkz. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d)

Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Tiyatromuz (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.13-14

“Ahmet Nureddin Bey’e (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.96-97

“Hamlet Münasebetiyle- Müfit Ratip Bey’e- (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.126-127

“Cevap- Ahmet Nuri Bey’e”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.139, 141

“Bizde Aktör Kimlerdir? (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.157-158

“Dünyanın En Büyük Trajedyeni- Mösyö Mona Solli (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.180-181

“Manzum Piyeler, Tumturak Telaffuz, Tecvit (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.212-214

“Ramazanın Muhassala-ı Sanatı” [tiyatro üzerine]; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.246-247

“[Sanatkarlık üzerine] (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.266-267

“Zekâ Heyet-i Tahririyesine”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

[Ayrıca derginin eki olarak “Kapatma” (iki perdelik komedi) adlı tiyatro eseri verilmiştir. Ancak elimizdeki sayfaları eksiktir. Eser Jorj Kortilen’in Bubörüş adlı eserinden tercüme olunmuştur. Bkz. S.6, s.96]

KONAN DOVİL: Yazar hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Bir tane hikâyesi tercüme edilip bu dergide yayınlanmıştır.

“Meşum Bir Gece (Hikâye)”; (KONAN DOVİL- Muharrir), MEHMET ALİ [BEY] [Mütercim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.92-4; C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.104-6

MAHMUT SADIK: (D.1864, İstanbul- Ö. 28 Temmuz 1930) Kütüphane taramalarında dört adet roman ve gazete yazılarını topladığı bir eserini (1912) tespit ettik. Dergide çıkan yazısı bir tanedir:

“Ailelerin İstikbali (Hisler Mütalaalar)”; MAHMUT SADIK. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.98-100

MAKYAVEL: Siyasi bir eseri Haydar Rıfat tarafından tercüme edilerek tefrika şeklinde yayınlanmıştır:

“Prens”; (MAKYAVEL- Muharrir), HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.15-16 ; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32; C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48; C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.79; C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.115-116; C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.131-132; C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.170-171; C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240; C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256; C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.271-272; C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.66-8; C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.76-7; C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.86-8; C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.100-101; C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.111-2; C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.125-6; C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.135-6

MARGARİT MÜNİR NAFİ: Aşağıdaki ilk yazının girişinde “Paris’in en maruf terzilerinden Paken’in makastarı olup elyevm şehrimizde icra-yı ticaret eden Madam Margarit Münir Nafi Bey” şeklinde tanıtılan bu yazarın moda ve kadınlarla ilgili iki adet yazısı vardır:

“Muhterem Karilerimize- İlkbahar Modası (Moda)”; MARGARİT? MÜNİR NAFİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.46

“Hanımlarımıza (Moda)”; M[ARGARİT?]. MÜNİR NAFİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64

MARSEL PREVO (öl.1909?): Birçok eseri Türkçeye kazandırılan Fransız asıllı bir yazardır. Bir tane hikâyesi tercüme edilerek yayınlanmıştır:

“Günahtan Sonra (Küçük Hikâye)”; MARSEL PREVO (Muharrir), MESUT KAMİ (Mütercim). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.279-283

MEHMET ALİ: Takma İsimler Sözlüğü’nde bu müstearın 1844-1899 tarihleri arasında yaşayan Direktör Ali Bey’e ait olduğunu belirtmekte (Çetin, 2006: 198) ise de aşağıdaki eserlerin daha başka birine ait olacağı düşünülmektedir. Derginin çıktığı dönemlerde farklı yayınlarda yazıları çıkan, Baha Tevfik gibi felsefeyle ilgilenen ve Darülfünun Edebiyat Fakültesi’nde Felsefe Tarihi profesörü olarak çalışan Mehmet Ali Ayni (1869-1945) de değildir. (Özkan, 1995: 119-120). Dergide bir resmi bulunmaktadır ve altında şöyle yazılıdır: “Birçok Roman ve Piyes Tercümesiyle ve Selis, Nezih Lisaniyla Bütün Kariine Kendisini Sevdiren Mehmet Ali Bey”. (*Yirminci Asırda Zekâ*, S.3, s.43)

Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Aksilikler İçinde (Küçük Hikâye)”; MEHMET ALİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.43

“Matmazel Kokot (Küçük Hikâye)”; [GUY DÖ] MOPASAN (Muharrir), MEHMET ALİ [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.95-96

“Ahlak Dersi (Küçük Hikâye)”; MEHMET ALİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.175-177

“Ramazan Muhasebesi”; MEHMET ALİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.228-229

“Telefon Başında- Dram (Tiyatro)”; ANDRE DOLERD- ŞARL FOLEY (Muharrirler), MEHMET ALİ (Mütercim). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.287-8; C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.344-5; C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.356-7; C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.7-8; C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.41-2

“İntihar Edeceğim -Enis Behiç’e- (Küçük Hikâye)”; MEHMET ALİ. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.297

“Meşum Bir Gece (Hikâye)”; (KONAN DOVİL- Muharrir), MEHMET ALİ [Mütercim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.92-4; C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.104-6

MEHMET FUAT (İkbal Namına Beşiktaş’tan): Bu farklı bir Mehmet Fuat’tır, çünkü bilinen Mehmet Fuat Bengü 1926 doğumludur. Köprülüzade Mehmet Fuat da değildir (bkz. 60. *Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı*, 1953, s.XXV-LIII)

Dergide çıkan yazısı bir tanedir:

“Müsabaka (Mektup)”; MEHMET FUAT (İkbal Namına Beşiktaş’tan). *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.346

MEMDUH NECDET [OTAMAN]: Hakkında veya bu şiiri ile ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bir tane şiiri vardır:

“Göç (Şiir)”; MEMDUH NECDET [OTAMAN]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.334

MEMDUH SÜLEYMAN: Hakkında felsefî bazı çalışmalar yapılmıştır. Şahabeddin Süleyman’ın kardeşidir. Baha Tevfik’in ölümü üzerine yazdığı aşağıdaki taziye yazısı bir kitapta yayınlanmıştır (Bağcı, 1996: 37)

Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Din Felsefesi”; MEMDUH SÜLEYMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.58

“Hayat-ı Milliye ve Gençler (Hisler Mütalaalar)”; MEMDUH SÜLEYMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.82-83

“İslahat (Hisler Mütalaalar)”; MEMDUH SÜLEYMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.242

“Zekâ’ya” [taziye mektubu]; MEMDUH SÜLEYMAN. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.118

MESUT KAMİ: Hakkında veya aşağıdaki hikâyesi ile ilgili herhangi bir çalışma veya yayın yapılmamıştır:

“Günahtan Sonra (Küçük Hikâye)”; MARSEL PREVO (Muharrir), MESUT KAMÎ (Mütercim). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.279-283

M[im]. G[ayın].: Yazar kadrosundaki hiçbir yazarın kısaltmasına uymamaktadır. İki adet şiiri vardır:

“Varlığın Sonu- Ömer Seyfeddin’e (Şiir)”; M[im]. G[ayın]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.167

“Gece ve Zelzele” [şiir]; M[im]. G[ayın]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.215

M[im]. H[a].: Yazar kadrosundaki hiçbir yazarın kısaltmasına uymamaktadır. Hukukla ilgili bir tane yazısı vardır.

“Hukuk ve Fen (İçtimaiyat)”; M[im]. H[a]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.276-278

MOPASAN: Bkz. GUY DÖ MOPASAN

MORİS MATERLEN: Hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Bir tane şiiri tercüme edilerek yayınlanmıştır:

“Vasiyet” [tercüme şiir]; MORİS MATERLEN [Muharrir], CELİS [RAHMÎ] [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.8

M[im]. RAUF: Yazar kadrosunda bu kısaltmaya uygun böyle bir isim yoktur. Bilinen Mehmet Rauf’un ise ölüm tarihi 1931’dir. Roman ve hikâyelerinin yanı sıra mensur şiirler de yazmıştır. Ancak şiirlerinin içinde bu isimle bir şiiri tespit edilememiştir. (bkz. Çetişli, 1995: 109-127; Tarım, 2000: 293-301). Dolayısıyla “Burada adı geçen M. Rauf, Servet-i Fünun yazarı Mehmet Rauf değildir. M. Rauf, yazılarında adının Mehmet Rauf ile karıştırılmaması için adını tam kelime olarak yazmamıştır. M. Rauf bazen da M.R. şeklinde yazmıştır. (bkz. *İslam Ansiklopedisi*, 1993: 611-612). Dergide bir tane şiiri yayınlanmıştır.

“Bir Venüs Heykeline” [şiiir]; M[im]. RAUF. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107

N***: Müfit Ratip hakkında yapılan bir çalışmada bu imzaya ait makalenin bulunduğunu ve hatta bir paragraf alıntı yapıldığını görüyoruz. (Gürsoy, 1999: 70) Muhsin Ertuğrul ile ilgili bir kaynakta (Sevinç, 1987: 38-42) “Fahişe” adlı bu oyunda oynadığı, yönetmen ve izleyiciler tarafından beğenildiği belirtilmekte, ancak aşağıdaki makale hakkında bir kayıt verilmemektedir. Ayrıca bu kaynaklarda makale yazarının kim olduğu hakkında bir işaret yoktur.

“Fahişe Münasebetiyle (Temaşa Musahabesi)” [Müfit Ratip ve Muhsin Ertuğrul hk.]; N***. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.62 [s.63’te ilgili bir resim mevcut]

NACİ FİKRET [BAŞTAK]: Eğitim ve ahlakla ilgili iki tane yazısı vardır:

“Mekteplerin Fenalığı (İçtimaiyat)”; NACİ FİKRET [BAŞTAK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.136-138

“Hayat ve Ahlak (İçtimaiyat)”; NACİ FİKRET [BAŞTAK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.259-263

NAŞAD: Bu ismin veya müstearın kim olduğu tespit edilememiştir. Birkaç tane edebi yazı ve şiiri yayınlanmıştır:

“Büyük Manalı Küçük Bir Hitabe”; NAŞAD. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b

“Abid Zaganî’den Mütercimdir” [fıkralar- mizah]; [ABİD ZAGANİ- Muharrir] NAŞAD [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.229-230

“Tehlikeli Eğlence” [çocuk şiiri]; NAŞAD. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240a

OSMAN: Bu ismin veya müstearın kim olduğu tespit edilememiştir. Bir tane yazısı vardır:

“Yaramaz Çocuğun Hatıratından- Hüseyin Rahmi Bey’e”; OSMAN. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.102-4

OSMAN CEMAL [KAYGILI]: (1890-1945). *Amber, Son Posta ve Güneş* Mecmuası’nda da şiirleri çıkmasına rağmen (Yücebaş, 2004a: 463-467), hakkında yapılan bir yüksek lisans tezinde her nedense Osman Cemal’in şairlik yönüne ve şiirlerine hiç değinilmemiştir. (bkz. Ayhan, 2006)

“Hayat Kavgası” [şiir]; OSMAN CEMAL [KAYGILI]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

“Zafer Futbolcularına- Ölen Kardeşimiz İçin” [şiir]; OSMAN CEMAL [KAYGILI]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.95

OSMAN NURİ BEY (Bakteriyolog ve Kimyager): Bir adet fenni yazısı vardır:

“Harita-ı Semada Bir “Kainat”ın Suret-i Zuhuru (İlim ve Fen)”; OSMAN NURİ BEY (Bakteriyolog Ve Kimyager). *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.293-7

ÖMER SEYFEDDİN: Kendi isminin yanı sıra Perviz ve Süheyl Feridun müstear isimleriyle ve ?? (iki soru işareti) rumuzuyla yazıları çıkmıştır. “Büyük Bir Romandan Parçalar” adıyla “Küçük Hikâye” köşesinde yazdıklarında herhangi bir imza kullanmamıştır. İlgili yazıların tamamı bilinmektedir ve metin olarak yeni harflerle yayınlanmıştır.

Ancak bu eserleriyle ilgili bazı bilgiler vermek istiyoruz. “Çocuklarımız” başlıklı seri yazısı, dört yıl önce *Haftalık İzmir*’de yayınlanmıştır.

9. sayının Edebiyat köşesinde yayınlanan “Pervanelerin Ölümü” adlı Süheyl Feridun müstear adıyla yazdığı hikâye tarzındaki mensur şiiri de, daha önce Perviz imzasıyla *Bağçe* mecmuasında ¹⁴yayınlanmıştır.

18. sayıda yayınlanan “Gurultu” adlı hikâye, bir yayınevinin neşrettiği hikâye kitabında yanlış olarak “Gürültü” şeklinde adlandırılmıştır.¹⁵

¹⁴ *Bağçe*, Y.1, C.2, S.46, 10 Temmuz 1325, s.307-309)

¹⁵ *Falaka- Ömer Seyfeddin*, Beyaz Balina Yayınları, İstanbul, 2002.

21/26. sayılarda tefrika edilen ve “Küçük Hikâye” köşesinde yayınlanan “Büyük Bir Romandan Parçalar”ın ve 27. sayıdaki ?? (iki soru işareti) imzasıyla çıkan “Şimeler” adlı hikâyenin de baktığımız kaynaklarda Ömer Seyfeddin’e ait olduğu yazılıdır.

32. sayıda yayınlanan ve Baha Tevfik’in ölümü üzerine dergiye gönderdiği taziye yazısı *Türk Sözü*’nde 3 gün önce aynen yayınlanmıştır.¹⁶

Bir de E[lif]. Seyfeddin imzasıyla “İtiraf” adlı bir şiir yayınlanmıştır. Her ne kadar isim elif harfiyle başlarsa da Seyfeddin isminin bu dergide Ömer Seyfeddin’den başkasına ait olma ihtimali azdır. Dolayısıyla bu şiirin Ömer Seyfeddin’e ait olabileceği düşünülmektedir.¹⁷ Bkz. E[lif]. Seyfeddin.

Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Çocuklarımız (İçtimaiyat)”; SÜHEYL FERİDUN [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.6-7; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.25-26; C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.54-55

“Trablus Muharebesinin İttifak ve İtlaf-ı Müselles Kuvve-yi Askerisine Tesiri (Siyasiyat)” [tarihi]; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.36-37

“Pervanelerin Ölümü (Edebiyat)” [hikâye tarzında mensur şiir]; SÜHEYL FERİDUN [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.142-143

¹⁶ Hülya Argunşah’ın hazırladığı *Ömer Seyfettin- Bütün Eserleri- Makaleler 1* adlı eserde “fantezist” kelimesi yanlış olarak “fanteziyet” olarak yazılmıştır. Bir de son paragraftaki “Ve ilimdeki ..” diye başlayan cümle “O ilimdeki ..” diye başlamıştır. Doğru yazılmış şekli için bkz. Çıkla, 2003b: 51-58)

¹⁷ Yararlandığımız kaynaklar: *Ömer Seyfettin’in Hikâyeleri ve Hikâyeciliği* (YLT), Tuncay Öztürk, Trakya Üni., 2000, s.15, 28; *Ömer Seyfeddin’in Dil ve Edebiyat Üzerine Tenkidî Görüşleri* (YLT), Ayşe Ulusoy, AKÜ, 1996, s.44-45, 287; *Doğumunun Yüzyüncü Yılında Ömer Seyfeddin*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992; *Ömer Seyfettin/ Bütün Eserleri/ Makaleler 1*, (Haz. Hülya Argunşah), Dergah Yayınları, 2001; *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri- Şiirler, Mensur Şiirler, Fıkralar, Hatıralar, Mektuplar*, (Haz.) Hülya Argunşah, Dergah Yayınları, İstanbul, 2000; *Ömer Seyfettin-Bütün Eserleri- Hikâyeler-1*, (Haz.) Hülya Argunşah, Dergah Yayınları, İstanbul, 1999; “Ömer Seyfeddin’in Bilinmeyen Şiirleri ve Bazı Düzeltmeler”, Hülya Argunşah, *Erdem*, S.28, Ankara, 1998, s.1-18; *Külliyyatına Girmemiş Yazılarıyla Ömer Seyfettin*, Doç.Dr. Nazım H. Polat, Arma Yayınları, İstanbul, 1998; *Ömer Seyfeddin*, Doç.Dr. M. Fatih Andı, Şule Yayınları, İstanbul, 1999; *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri 9- Aşk Dalgası*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998; *Falaka- Ömer Seyfettin*, Beyaz Balina Yayınları, İstanbul 2002; *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri- 6 Harem*, Ahmet Ruhi Ünlü Kitabevi, İstanbul 1993.)

“Yeni Lisana Dair”; PERVİZ [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.143-144

“Gurultu [Gürültü değil] (Küçük Hikâye)”; ÖMER SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.308-310

“Tatlı Su Frenkleri Unvanlı Büyük Bir Romandan Bir Parça- Koleksiyon (Küçük Hikâye)”; ÖMER SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.321-2

“[Büyük bir romandan parçalar] (Küçük Hikâye)” [; ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.345-6; C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.354-6; C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.9-10; C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.21; C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.33-4; C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.45

“Millî Şiirler (Edebiyat)”; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.352-5

“Matbuatta Palavra... (Tenkit)”; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.30-32

“Şimeler (Fantezi)” [hikâye]; ?? [ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.53-8

“Bir Cevap- Rıza Tevfik Bey’e” [edebi tenkit]; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.65-6

“Baha Tevfik” [taziye yazısı]; ÖMER SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

PERVİZ: Bkz. Ömer Seyfeddin.

PRODROMOS. S. SPATARİS: Tarih ve Sanat tarihi ile ilgili yazıları çıkan bu yazarın, derginin müessislerinden ve Nefaset Matbaası’nın sahibi olmasından başka kim olduğu hakkında bir bilgiye ulaşamadık:

“Meskûkat-ı İslamiye (Tarihi)”; PRODROMOS S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.14-15; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.31-32; C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.47

“Sivas’ta Şifaiye Medresesi (Asar-ı Atika)”; P[RODROMOS]. [S.] SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.53

“Konya’da Sultan Alaaddin İhyagerdesi İnceminare Camii (Asar-ı Atika)”; P[RODROMOS]. S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.69-71

“Sahra-yı Kebir’de Meçhul Bir Belde (Asar-ı Atika)”; P[RODROMOS]. [S.] SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.88-90

“[Eski Bir Namaz Seccadesi Hakkında] (Asar-ı Atika)” P[RODROMOS]. S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.126

“Mühür, Yüzük ve Yüzül Elmasları-Nikola S. Sefridis Efendi’ye (Asar-ı Atika)”; P[RODROMOS]. S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.153-155

RAHMİ: Celis müstear ismini kullanan Rahmi adlı bir yazardır. 1913’te ölmüştür (Çetin, 2006: 145). “Abdülkak Hayri, Bomba’ başlıklı yazısında genç beyinler üzerinde kötü tesirlerini gördüğü Şair Celis’in şiirlerini; seçilen kelimeler, vezin ve mana bakımından ahenksiz bulduğu için şiddetle eleştirmektedir.¹⁸ Oysaki yine *Tenkid* yazarlarından olan Baha Tevfik, aynı şair hakkında *Felsefe-i Edebiyat ve Şair Celis*¹⁹ adlı bir kitap yazacak ve bu kitabında [edebiyatı genel olarak yerlere vururken] Şair Celis’i göklere çıkaracaktır.” (Çıkla, 2003a: 618; Bağcı, 1996: 98-101). Hakkında yeni harfli bir çalışma yoktur.

Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Vasiyet” [tercüme şiir]; MORİS MATERLEN [Muharrir], CELİS [RAHMİ] [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.8

“Lisan, İmla (Tenkit)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.9-10

“Alınız (Şiir)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.10

¹⁸ Makalede verilen künye şöyledir: *Tenkid*, S.2, 10 Nisan 1326/23 Nisan 1910, s.12-16.

¹⁹ Teceddüd-i İlmî ve Felsefî Kütüphanesi, İstanbul, 1330/1914

“Güneşe” [şiiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.24

“Sade Temas” [şiiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.26

“Teneffüs” [şiiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.35

“Hayal” [şiiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.55

“Ah!. (Edebiyat)” [şiiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.94

“İsyân (Edebiyat)” [şiiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.107

“Mabed ve Piç (Şiiir)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.152.

“Güzelin Borcu (Şiiir)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.249

RASÜLZADE MEHMET EMİN: 1911-1913 yılları arasında İstanbul’da bulunmuştur. Hakkında yapılan bir çalışmada (Şimşir, 1995: 9, 83-85, 125) bu hikâyesi veya bu dergide yazdığı ile ilgili bir kayda rastlayamadık

“Bir Zan (Küçük Hikâye)”; RASÜLZADE MEHMET EMİN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.163-164

[Ayrıca şu eser de bu yazara veya Rezaizade Mahmut Ekrem’e ait olabilir: “Kraliçenin Efkârı (Meraklı Şeyler)”_ [Romanya Kraliçesi Elizabet, müstear adıyla Karmen Silva hk.]; R[e]. M[im]. E[lif]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.]

RECAİZADE M[AHMUT]. EKREM: Hakkında yapılmış olan en son çalışmalardan birinde aşağıdaki şiiir ve yazı ile ilgili bir kayda rastlayamadık. (Parlatır, 1995). Yine içinde aynı yazarın bulunduğu bir heyet tarafından yapılan metin yayınında da bu şiiire rastlanamamıştır. (Parlatır, Çetin ve Sazyek, 1997)

“Bir Albüm İçin- Ekrem Bey’in En Son Şiirlerinden Biri”; RECAİZADE M[AHMUT]. EKREM. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.304

[Ayrıca şu eser de bu yazara veya Rasûlzade Mehmet Emin’e ait olabilir: “Kraliçenin Efkârı (Meraklı Şeyler)”_ [Romanya Kraliçesi Elizabet, müstear adıyla Karmen Silva hk.]; R[e]. M[im]. E[lif]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.]

REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]: (D.1889- Ö. 27.08.1962) Soyadı muhtelif kaynaklarda Gürsoy, Gürsev ve Gürsey olarak geçmekte ise de doğrusu “Gürsey” olmalıdır. Kendisi bir doktor olan Reşit Süreyya’nın şiirleri 1908’den itibaren muhtelif dergi ve gazetelerde yayınlanmaya başlamıştır. *Edebiyat-ı Cedide*²⁰ adlı bir antolojisi ile, *Bir Tılsımın Nakışları*²¹ ve *Gecedен Şarkılar*²² adlı şiir kitapları yayınlanmıştır. (Kurdoğlu, 1967: 399-404; Yazar, 1999: 256-8). Bu şiir kitaplarında aşağıdaki şiirler yoktur.²³

“Aşk Hikâyesi (Şiir)”; REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.215

“*Zekâ- Baha* Tevfik Bey’e” [şiir]; REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.239

“Denizaltı” [şiir]; REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240

“Akşamlarım” [şiir]; REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.249

²⁰ 1912- Edebiyat-ı Cedide şairlerine yer verilen bu antoloji, Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Salonunda mevcuttur.

²¹ Sudi Kütüphanesi, Kader Matbaası, 1929, 35 sh.

²² Konya Ekekon/ Erkekon Basımevi, 31 s., 1941: Ankara Adnan Ötüken il halk kütüphanesinde mevcuttur.

²³ Ayrıca Celal Bayar Üniversitesi’nin 10-13 Mayıs 2005 yılında düzenlediği IV. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri Programında Nazım Hikmet Polat’ın sunduğu “Bir Hekim (Reşit Süreyya Gürsey)’in Şiir Dünyası” adlı bir bildirisi vardır. Ancak bu bildiri sadece özet olarak yayınlanmıştır ve aşağıdaki şiirlerle ilgili kayıtlar gözükmemektedir. (bkz. IV. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri Bildiri Özetleri; Çukurova Üni. Tıp Fak. Ve Celal Bayar Üni. Tıp Fak. Yayını, Adana, 2005) Ayrıca bildiri metnini Nazım Hikmet Polat Hocadan mail yoluyla istedik ancak kendisinden bu bildiri metnini bilgisayarında çıkan bir arıza nedeniyle kaybettiği şeklinde bir cevap aldık.

RIZA RUHİ: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Dergide tiyatroyla ilgili bir yazısı çıkmıştır:

“Bizde Tiyatro (Tiyatro)” RIZA RUHİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.234-235

R[e]. M[im]. E[lif]: İlk harfleri yazılan bu isim ya Rasûlzade Mehmet Emin, ya da Recaizade Mahmut Ekrem olmalıdır. Her ikisinin de bu mecmuada birer eseri yayınlanmıştır.

“Kraliçenin Efkarı (Meraklı Şeyler)” [Romanya Kraliçesi Elizabet, müstear adıyla Karmen Silva hk.]; R[e]. M[im]. E[lif]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

SABRİ ETHEM: Kütüphane taramalarında ismi ve soyadıyla ilgili bazı tereddütler olduğu için bu isme kayıtlı eserleri vermedik. Hakkında herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Dergide bir tane hikâyesi çıkmıştır:

“Bir İzdivacın Tarihçesi (Küçük Hikâye)” SABRİ ETHEM. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.247-248

SAİME NİYAZİ (Mekteb-i Feyziye Mezunlarından): Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Dergide çıkan yazısı bir tanedir:

“Kadınların Mevkii (İçtimaiyat)” SAİME NİYAZİ (Mekteb-i Feyziye Mezunlarından). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.90-92

SALİH FUAT: 27 Ekim 1914'te açılan Darülbey-i Osmani adlı tiyatro müzik okulunun tiyatro bölümü öğretmenlerindendir. Burada sahne ve tiyatro üzerine bir konferans vermiştir (13 Ocak 1915). Viktor Hugo'nun *Ruy Blas*'ından bir parça oynattırıştır.²⁴ Yazarın soyadını tam bilemiyoruz, ancak Keçeci olma ihtimali yüksektir, çünkü bu tarihlerde yayınlanan *Temaşa*, *Şair* Mecmualarında yazıları

²⁴ bkz. http://nihalgiray.blogspot.com/2007_03_01_archive.html, (21 Nisan 2008)

çıkmiş olan Salih Fuat’a “Keçeci” soyadı verilmiştir. (Kolcu, 1992: 31; Karaburga, 2008).

“Keçeci” soyadlı ise DP’den İstanbul (1950-1957) ve Eskişehir (1954-1957) milletvekilliği ve 1951-55 tarihleri arasında da 17. Beşiktaş kulüp başkanlığı yapmış olup herhangi bir eseri yayınlanmamış ve hakkında çalışma yapılmamıştır. Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Fransız Salonları (Nükte ve Zarafet)”; S[ALİH]. F[UAT]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.339-40

“Fransız Salonları 2 [Nükte ve Zarafet]”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.351-2

“Fransız Salonları 3 (Nükte ve Zarafet)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.4-5

“Kıymettar Bir Tablo Hakkında (Sanayi-i Nefise)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.15-6

“Kıymettar Bir Tablo Münasebetiyle 2 (Sanayi-i Nefise)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.27-8

“Ressam David (Sanayi-i Nefise)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.38-9

“Ressam David 2 [Sanayi-i Nefise]”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.51-3

“Eduvar Dotay’ın Tablosu Münasebetiyle”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.124

“Bir Kır Alemi”; GUY DÖ MOPASAN (Muharrir), SALİH FUAT (Mütercim). *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [/ 2 Temmuz 1914], s.137-42

SAMİZADE SÜREYYA [ERDOĞAN]: Edebi ve diğer türlerde muhtelif eserleri yayınlanan bu yazarın, dergide felsefi bir yazısı vardır:

“Spenser- Hayat ve Seciyesi 1820-1903 (Felsefiyat)”; SAMİZADE SÜREYYA [ERDOĞAN]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.316-9; C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.330-2

S[in]. CİVANPİR: İnternet taramasında Civanpir ilgili şu bilgiler vardır: 1893-1897 yıllarında 15 günlük olarak Londra’da yayınlanan *Hürriyet* adlı gazetenin yayıncılığını ve yazarlığını yapmıştır. İlgili gazetenin bazı sayıları Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü kitaplığında bulunmaktadır.²⁵ Dergide birbirinin devamı olan iki adet yazısı çıkmıştır:

“Tarih-i Beşeriyet- İlk Şiir (İlim ve Fen)” [S[in] CİVAN-PİR]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.32

“[Tarih-i Beşeriyet-] İlk Şiir- Ormanlar İçinde Beşer (İlim ve Fen)”; S[in]. CİVAN-PİR. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.39-41

SELANİKLİ MEHMET RASİM: Muhtelif roman ve eserleri yayınlanan ve değişik dergi ve gazetelerde yazıları bulunan ancak şiirleriyle ilgili veya hakkında yapılmış herhangi bir yayına rastlamadığımız yazarın dergide iki tane şiiri yayınlanmıştır:

“Saadet-i İftirak (Mensur Şiirler)”; SELANİKLİ MEHMET RASİM. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.52

“Ey Nevbahar” [mensur şiir]; SELANİKLİ MEHMET RASİM. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.71

S[ad]. F[e].: Bkz. SALİH FUAT

SITKI SAMİH: (Alıntı). Yazar hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

“Memleketimize Dair (Kavmiyat)” [; SITKI SAMİH Bey’den İktibas]. *Yirminci Asırda Zekâ*, *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.86-87; C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.122-124

SOLLY PRODÖM

“Kırık Vazo” [şiir]; SOLLY PRODÖM [Muharrir], DERVİŞ GÜLSÜM [Mütercim]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59

²⁵ <http://www.bizdenbize.de/osmanli%20yayinda/yeni%20osmanlilar.doc> (29 Nisan 2008)

SUPHİ ETHEM: Kütüphane ve internet taramalarına göre sosyoloji, felsefe, tarih ve fen üzerine kitapları ve değişik dergi ve gazetelerde makaleleri çıkan yazarın dil ve edebiyatla ilgili bir kitabı ve hakkında yapılmış bir çalışma yoktur. Sadece Baha Tevfik'in ölümü üzerine yazdığı taziye yazısı bir kitapta yayınlanmıştır (Bağcı, 1996: 36)

Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“Bir Dert (Tenkit)”; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.305-8

“Yeni Volkanlar (İlim ve Fen)”; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.328-9

“Rical-i Fen”; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.43-4; C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.89-92; C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.101-2; C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.126-9; C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.142-3

“Baha'nın Ufulü” [taziye yazısı]; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“Lisan Meselesi (Hisler Mütalaalar)”; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.122-3; C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.134-5

SÜHEYL FERİDUN: Bkz. ÖMER SEYFEDDİN.

SÜLEYMAN NAZİF: M. Türker Acaroğlu'nun hazırladığı kaynakçada (1987) bu yazıyla ilgili bir kayda rastlanamamıştır. Dergide çıkan yazısı bir tanedir:

“Bursa Hatıralarından (Edebiyat)”; SÜLEYMAN NAZİF. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.74

ŞARL FOLEY: Dergide Andre Dolerd'le beraber yazdıkları bir tiyatro eseri tercüme edilmiştir. Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

“Telefon Başında- Dram (Tiyatro)”; ANDRE DOLERD- ŞARL FOLEY (Muharrirler), MEHMET ALİ (Mütercim). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.287-8; C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914],

s.344-5; C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.356-7; C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.7-8; C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.41-2

ŞEVKİ BAKAMOVIÇ: Kim olduğunu tespit edemediğimiz yazarın soyadını ancak bu şekilde okuyabildik. Dergide çıkan yazısı bir tanedir:

“Büyük bir Hükümdar (Hisler Mütalaalar)”; ŞEVKİ BAKAMOVIÇ?. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.274-276

TEVFİK MECDİ: *Recim Cadı Meselesine Dair* adlı bir kitabı²⁶ vardır. Dergide çıkan yazıları şunlardır:

“O Mahiler ki Derya İçredir Deryayı Bilmezler (Tenkit)”; TEVFİK MECDİ. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.17-8, 20

“Vazife Karşısında Edebiyat ve Gençliğimiz”; TEVFİK MECDİ. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.33

ZEKÂ: Artık bu adla çıkan yazılar derginin mesul müdürüne veya sahibine ait olmalıdır.

“Meslek” [iki satırlık bir yazı]; ZEKÂ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.1

“Hayat ve Salonlar (Hisler Mütalaalar)”; ZEKÂ. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.315-6

“Arz-ı Teşekkür” [taziye mektuplarına teşekkür].ZEKÂ. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

ZİYA BEHLÜL: 1889 Samsun Terme doğumludur. Galatasaray Lisesi ve Darülfünun mezunudur. *Servet-i Fünun* (1914’ten itibaren) şairlerinden olup genç yaşta vefat eden ve sevdiği Ermeni kızı Arpi’nin Türbe mahallesindeki mezarının başında ud çalarak ağıt yaktığı Ünyeli bir Şairdir.²⁷ Yayınladığı herhangi bir eser ve hakkında yapılan bir çalışmaya ulaşamadık.

²⁶ Hayriye ve Şürekası Matbaası, 1329, 77 sh.

²⁷ Bkz. “Ünyeli Kaptanların Eyüp’teki Mezarları”, *Şirin Ünye Gazetesi*, 27 Mart 2007; “Define Saklanan Yerler ve Lanetli Defineler”, *Şirin Ünye Gazetesi*, 11 Mart 2008

Dergide çıkan yazı ve şiirleri şunlardır:

“Bakma Genç Kız” [şiir]; ZİYA BEHLÜL. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.340

“Genç Karı Koca (Fantezi)” [tiyatro]; J. EMARNİ (Muharrir), ZİYA BEHLÜL [Mütercim] . *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.88-9

“Pembe Kadeh- Dudaklarına” [şiir]; ZİYA BEHLÜL. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.143

Simge ve işaretler

***: Nurullah Çetin’e göre bu simgeleri iki kişi kullanmaktadır: Ahmet Hilmi (Filibeli Şehbenderzade, 1865-1914) ve Hammamizade İhsan (1885-1948). Her ikisinin de bu dergide herhangi bir yazısı olmayıp haklarında yapılan çalışmalarda da bu yazıların kayıtlarına rastlanamıştır. (İsen ve Canım, 1989; Ekici, 1997). Ancak Ahmet Hilmi’nin aynı Baha Tevfik gibi felsefeyle ilgilendiği ve bu dönemdeki süreli yayınlarda beraber ve benzeri yazıları çıktığı dikkate alınırsa, bu şiirlerin ona ait olma ihtimali vardır.

Bu simgelerle üç adet şiir ve bir tane de güzel sözlerin bulunduğu bir yazı yayınlanmıştır:

“Hayat, Aşk ve Kadın” [özlü sözler]; ***. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.63

“Baha Tevfik’e Mersiye” [şiir]; ***. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.119 (Baha Tevfik üzerine yapılan bir çalışmada bu şiir hakkında herhangi bir kayıt yoktur. Bkz. Bağcı, 1996)

“Arzu-Ümit” [şiir]; ***. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.119

“Tayyare-Bir Köylü Lisanından” [şiir]; ***. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.119

??[iki soru işareti]: Bkz. Ömer Seyfeddin. (ayrıca imzasız olarak da yazısı çıkmıştır)

3.3 Yazı Başlığına Göre Yazılar

Sadece sosyal bilimler alanına giren yazılar alfabetik olarak sıralanmıştır. Sıralama yapılırken yazının bulunduğu köşe parantez içerisinde () verilmiştir.

“10 Temmuz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.150

“12 Adetli Asırlar (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.165-167

“Abid Zagani'den Mütercimedir” [fıkralar- mizah]; [ABİD ZAGANİ- Muharrir], NAŞAD [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.229-230

“Abone ve Karilerle Müşavere”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32b

“Abone ve Karilerimizle Müşavere”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], k.i.

“Ah!. (Edebiyat)” [şiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.94

“Ahlak Bozukluğu (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.34-35

“Ahlak Dersi (Küçük Hikâye)”; MEHMET ALİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.175-177

“Ahmet Nureddin Bey'e (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.96-97

“Ailelerin İstikbali (Hisler Mütalaalar)”; MAHMUT SADIK. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.98-100

“Aksilikler İçinde (Küçük Hikâye)”; MEHMET ALİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.43

“Akşamlarım” [şiir]; REŞİT SÜREYYA [GÜRSOY?]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.249

“Alem-i Edebiyata Mizahi Bir Nazar: Naiyyun”; DİYOJEN [HÜSEYİN KAMİ]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.45-6

“Alımız (Şiir)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.10

“Anarşistler”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.213-215

“Anlaşılamamaklık- Kemal Emin Bey’e (Tiyatro)”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.139

“Arzın Menşei ve Tarihi (İlim ve Fen)” [coğrafya]; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.12-13

“Arz-ı Teşekkür” [taziye mektuplarına teşekkür]. ZEKÂ. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“Arzu- Ümit” [şiir]; ***. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.119

“Asaf İçin” [nesir]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.238-239

“Asar-ı Nefise-i İslamiye’den Selçuklular Devrine Ait: Halep’te Büyük Cami-i Şerifin Mihrabı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.241

“Aşk Hikâyesi (Şiir)”; REŞİT SÜREYYA [GÜRSOY?]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.215

“Avni Bey’e” [Mektup- tarihle ilgili bir düzeltme]; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.75

“Avni Bey’e İkinci Cevap” [tarihle ilgili bir düzeltme]; B[AHA]. T[EVFİK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100

“Aza-yı İnsaniyenin Kıymeti (Fantezi)”. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.81-2

“Bahar Akşamları (Mensur Şiirler); DERVİŞ GÜLSÜM. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.40

“Baha’nın Ufulü” [taziye yazısı]; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“Baha Tevfik” [taziye yazısı]; ÖMER SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“Baha Tevfik’e Mersiye” [şiir]; ***. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.119

“Baha Tevfik İçin” [taziye yazısı]; AKA GÜNDÜZ. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“Bahis Ederim ki... (Küçük Hikâye)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148

“Bakma Genç Kız” [şiir]; ZİYA BEHLÜL. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.340

“Balon ve Karıncalar (Fenni Hikâye)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272b

“Barometre- Hikâye (Çocuklara Mahsus)”, AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64a

“Beşeriyetin Tefelsüfe Hakkı Var mıdır? (Hisler Mütalaalar)”. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.110

“Beyanname-i Meşihatpenahi Münasebetiyle (İçtimaiyat)” [kadınların örtünmesi hk.]; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.23-24

“Beyanname-i Meşihatpenahi Münasebetiyle Aldığımız Mektup” [;Baha Tevfik’e veya Hüseyin Kami’ye ait olabilir]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.35

“Bırakma!... Yahut Bir Veda-ı Ebedî” [hikâye]; EBUELANUR?. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.116-8

“Bilmediklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a

“Bilmediklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a

“Bilmediklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48a-48b

“Bilmediklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.79

“Bilmediklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188a-188b

“Bilmediklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224a-224b

“Bir Albüm İçin- Ekrem Bey’in En Son Şiirlerinden Biri”; RECAİZADE M[AHMUT]. EKREM. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.304

“Biraz Çin’de Dolaşalım mı? (Faydalı Bilgiler)” [tarih]; KAZIM RIFAT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.i.

“Bir Cevap- Rıza Tevfik Bey’e” [edebi tenkit]; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.65-6

“Bir Dert (Tenkit)”; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.305-8

“Bir İzah” [felsefi]; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.120-122

“Bir İzdivacın Tarihçesi (Küçük Hikâye)”; SABRİ ETHEM. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.247-248

“Bir Kır Alemi”; GUY DÖ MOPASAN (Muharrir), SALİH FUAT (Mütercim). *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.137-42

“Bir Müsamereden Sonra” [şiir]; FAİK ALİ [OZANSOY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.26

“Bir Venüs Heykeline” [şiir]; M. RAUF. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107

“Bir Yeni Gazel”; A[HMET]. R[IFKI]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

“Bir Zan (Küçük Hikâye)”; RESULZADE MEHMET EMİN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.163-164

“Bizde Aktör Kimlerdir? (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.157-158

“Bizde Felsefe (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.3-6

“Bizde Felsefe (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.19

“Bizde Felsefe (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.51,54

“Bizde Tiyatro (Tiyatro)”; RIZA RUHİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.234-235

“Buhran” [şiiir]; A[yın]. FUAT. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.71

“Bursa Hatıralarından (Edebiyat)”; SÜLEYMAN NAZÎF. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.74

“Büyük Bir Bestekarın Vefatı- Jul Massene?”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.230-1

“Büyük bir Hükümdar (Hisler Mütalaalar)”; ŞEVKÎ BAKAMOVIÇ?. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.274-276

“[Büyük bir romandan parçalar-] (Küçük Hikâye)” [; ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [/ 5 Mart 1914], s.345-6

“[Büyük bir romandan parçalar-] Geçen Nüşadan Mabad (Küçük Hikâye)” [; ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.354-6

“[Büyük bir romandan parçalar-] Geçen Nüşadan Mabad (Küçük Hikâye)” [; ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.9-10

“[Büyük bir romandan parçalar-] Geçen Nüşadan Mabad (Küçük Hikâye)” [; ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.21

“[Büyük bir romandan parçalar-] Geçen Nüşadan Mabad (Küçük Hikâye)” [; ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.33-4

“[Büyük bir romandan parçalar-] Geçen Nüşadan Mabad ve Hitam (Küçük Hikâye)” [; ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.45

“Büyük Manalı Küçük Bir Hitabe”; NAŞAD. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b

“Cevabımız- Kadınların Mevkii”; HÜSEYİN KAMÎ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.91-92

“Cevap (Şiiir)”; A[HMET]. RIFKİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.219

“Cevap- Ahmet Nuri Bey’e”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.139, 141

“Çiftçinin Rüyası (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288b (288a yok)

“Çin Müslümanları (Kavmiyat)”; HÜSEYİN KAZIM [KADRİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.223

“Çin ve Çinliler (Fantezi)” [coğrafya]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.11-12 [ilgili bir resim s.10’dadır]

“Çocuklarımız (İçtimaiyat)”; SÜHEYL FERİDUN [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.6-7

“Çocuklarımız 2 [İçtimaiyat]”; SÜHEYL FERİDUN [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.25-26

“Çocuklarımız 3 (İçtimaiyat)”; SÜHEYL FERİDUN [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [/ 29 Nisan 1912], s.54-55

“Dama Devri/ Damacı Ethem ve İbrahim Efendiler” [tarihi mizah], [BAHA TEVFİK]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.16-7

“Darülfünun ve Hükümet (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.102-103

“Darü’s-sırka[t] (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.217-8

“Denizaltı” [şiir]; REŞİT SÜREYYA [GÜRSOY?]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240

“Din Felsefesi”; MEMDUH SÜLEYMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.58

“Dünyanın En Büyük Trajedyeni- Mösyö Mona Solli (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.180-181

“Dünür” [sosyal]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.268

“Düstur-ı Hayat (Hisler Mütalaalar)”; İHSAN ADLİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.66-67

“Edebi ve İlmi Refiklerimiz (Neşriyat)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a-32b

“Edebiyatçılık (Neşriyat)”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.38-39, 42

“Eduvar Dotay’ın Tablosu Münasebetiyle”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.124

“Efendi Böyle Gelir mi Hiç!... -Bir Tablo (Çocuklara Mahsus)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272a

“Erkek Kalbi (Küçük Hikâye)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.236-237

“Eski Bir Gazel”; HALİS BEY. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

“[Eski Bir Namaz Seccadesi Hakkında] (Asar-ı Atika)” P[RODROMOS]. S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.126

“Eski Bir Sahife- Seyyid Nesimi’den (Şiir)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.179

“Eylül (Şiir)”; ENİS AVNİ [AKA GÜNDÜZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.278

“Ey Nevbahar” [mensur şiir]; SELANIKLİ MEHMET RASİM. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.71

“Fahişe Münasebetiyle (Temaşa Musahabesi)” [Müfit Ratip ve Muhsin Ertuğrul hk.]; N***. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.62 [s.63’te ilgili bir resim mevcut]

“Faydalı İhtira’lar”. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.23

“Faydalı Şeyler”. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.36

“Faydalı Şeyler”. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.131

“Felsefe-i Tasavvuf- Fazlullah Hurufi (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.226-228

“Felsefe-i Tasavvuf, Şark ve Garpta Panteizm [Felsefiyat]”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.22-23

“Felsefe-i Tasavvuf- Şeyhi Ekber Muhyiddin Arabi (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.134-136

“Felsefe-i Tasavvuf- Şeyhi Ekber Muhyiddin Arabi- Mabat (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.151-152.

“Felsefe-i Tasavvuf- Şeyh Muhyiddin Arabi Felsefesinden Mabat (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.174-5

“Felsefe Kamusu”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.283

“Fena Saat (Çocuklara Mahsus)” [küçük hikâye]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224a

“Filozof Ne Demek (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s. 67-68

“Flober’in Fizyolojisi 1 (Tenkit)” [biyografi] [;EMİL FAKE- Muharrir; BAHA TEVFİK- Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.250-251

“Fransız Salonları1 (Nükte ve Zarafet)”; S[ALİH]. F[UAT]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.339-40

“Fransız Salonları 2 [Nükte ve Zarafet]”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.351-2

“Fransız Salonları 3 (Nükte ve Zarafet)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.4-5

“Gaye-i Hayata Çare-i Vüsul (Hisler Mütalaalar)”; İHSAN ADLİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.118-119

“Gazel” [şiir]; A[HMET]. RIFKI. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107

“Gece” [şiir]; DERVİŞ GÜLSÜM. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.95

“Gece ve Zelzele” [şiir]; M[im]. G[ayın]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.215

“Gelibolu Hatıraları 1”; DOKTOR AGAH. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.77-81

“Gelinci Kaynana (Şamatiyat)”; İSFENDİYAR. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.167

“Genç Karı Koca (Fantezi)” [tiyatro]; J. EMARNİ (Muharrir), ZİYA BEHLÜL [Mütercim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.88-9

“Gençlik ve Midhat Paşa Kanunları (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.134

“Gışa-yı Bekaret (İlim ve Fen)” [sosyal]; DOKTOR NURİ BEKİR. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.58-59

“Girive (Tenkit)” [Nigar Hanım’ın 3 perdelik eseri hk.]; AHMET MİDHAT [EFENDİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.233-234

“Göç (Şiir)”; MEMDUH NECDET [OTAMAN]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.334

“Görünen Ruhlar”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.319-20

“Gurultu [Gürültü değil] (Küçük Hikâye)”; ÖMER SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.308-310

“Günahtan Sonra (Küçük Hikâye)”; MARSEL PREVO (Muharrir), MESUT KAMİ [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.279-283

“Güneşe” [şiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.24

“Güzelin Borcu (Şiir)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.249

“Hafta Musahabesi (Hisler Mütalaalar)” [özellikle edebiyat aleminde başlığın bakınız]; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.74-6

“Halk İçin Çalışmak (Hisler Mütalaalar)” [lisan hk.]; F[EHMİ]. R[AZİ]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.86

“Hamlet Münasebetiyle/ Müfit Ratip Bey’e (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.126-127

“Harita-ı Semada Bir “Kainat”ın Suret-i Zuhuru (İlim ve Fen)”; OSMAN NURİ BEY (Bakteriyolog Ve Kimyager). *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.293-7

“Harpten Avdet (Küçük Hikâye)”; KEÇECİZADE İZZET FUAT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.30-31

“Harp ve Sulh (Fantezi)”. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.299

“Harp ve Sulh (Fantezi)”. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.311

“Harp ve Sulh (Fantezi)”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.323

“Hayal” [şiir]; CELİS [RAHİMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.55

“Hayat, Aşk ve Kadın” [özlü sözler]; ***. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.63

“Hayat... (Hisler Mütalaalar)”; BESARYA [EFENDİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.50-51

“Hayat-ı Milliye ve Gençler (Hisler Mütalaalar)”; MEMDUH SÜLEYMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.82-83

“Hayat Kavgası” [şiir]; OSMAN CEMAL [KAYGILI]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

“Hayat ve Ahlak (İçtimaiyat)”; NACİ FİKRET [BAŞTAK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.259-263

“Hayat ve Salonlar (Hisler Mütalaalar)”; ZEKÂ. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.315-6

“Hizmetçiler (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.99-100

“Hizmetçiler Mektebi (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.218-9

“Hukuk ve Fen (İçtimaiyat)” M[im]. H[a]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.276-278

“Hurufiler (Felsefiyat)” A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.258-259

“Hurufilikte Panteizm (Felsefiyat)” A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.242-245

“İslahat (Hisler Mütalaalar)” MEMDUH SÜLEYMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.242

“İbadet Dersleri – Yıldırım ve Ateş-” [şiir]; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.107

“İbadet Dersleri 2” [şiir]; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.142

“İbadet Dersleri 3 (Şiir)” A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.164.

“İntihar Edeceğim -Enis Behiç’e- (Küçük Hikâye)” MEHMET ALİ. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.297

“İran Kadınları”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.84, 99 [ilgili iki resim s.81’dedir]

“İslamiyet Hakkında Avrupa Hukemasının Fikirleri 1 [Felsefiyat]”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.19, 22

“İslamiyet Hakkında Avrupa Hukemasının Fikirleri [2] (Felsefiyat)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.38

“İsyân (Edebiyat)” [şiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.107

“İştiha ve Şöhret-i Edebiye (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.60-62

“İtiraf”[şiir]; E[lif]. SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107

“İtizar” [A.Rıfkı’nın askere gitmesi]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“İttihat ve Terakkinin Kuvveti (Hisler Mütalaalar)” [siyaset]; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.210

“Japonlarda Temizlik (Fantezi)”. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.114

“Jol Ronan”dan Saksâğan Kuşu” [küçük hikâye]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.139

“Kabalistler”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.68

“Kabalistler ve Kitab-ı Nur (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.90

“Kadınların Mevkii (İçtimaiyat)”; SAİME NİYAZİ (Mekteb-i Feyziye Mezunlarından). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.90-92

“Kadınlığın Mevkii”; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.7-9

“Kambur Nazif (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.2-4

“Kanun ve Kanuni (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.174

“Kapatma” [ek olarak verildi]. [JORJ KORTİLEN?- Muharrir,] KEMAL EMİN [Mütercim].

“Kardeşim Asım’a” [şiir]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.237

“Karilerle Müşavere”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b.

“Kar Ne İçin Beyazdır? (Çocuklara Mahsus Hikâye)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], k.i.

“Kırık Vazo” [şiir]; DERVİŞ GÜLSÜM. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59

“Kıymettar Bir Tablo Hakkında (Sanayi-i Nefise)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.15-6

“Kıymettar Bir Tablo Münasebetiyle 2 (Sanayi-i Nefise)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.27-8

“Kitapların Tathiri (Hıfzıssıhha)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288c

“Koca Burun (Çocuklara Mahsus)” [Hikâye]; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48a

“Konuşmak Usulü (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.335

“Konuşmak Usulü- Yemek Usulü (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.347

“Konya’da Sultan Alaaddin İhyagerdesi İnceminare Camii (Asar-ı Atika)”; P[RODROMOS]. S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.69-71

“Kraliçenin Efkarı (Meraklı Şeyler)” [Romanya Kraliçesi Elizabet, müstear adıyla Karmen Silva hk.]; R.M.E. [Recaizade Mahmut Ekrem veya Resulzade Mehmet

Emin olabilir]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Kutb-ı Cenubinin Keşfi (Keşfiyat)” [coğrafya]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.20 – s.17”de ilgili bir resim var.

“Lisan, İmla (Tenkit)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.9-10

“Lisan Meselesi (Hisler Mütalaalar)”; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.122-3

“Lisan Meselesi (Hisler Mütalaalar)” [devamı]; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.134-5

“Mabed ve Piç (Şiir)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.152.

“Madam Domintnon” [biyografi]; FUAT SALİH. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.112-4

“Mağrur (Hikâye)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148a-148b

“Manzum Piyeler, Tumturak Telaffuz, Tecvit (Tiyatro)”; KEMAL EMİN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.212-214

“Matbuatta Palavra... (Tenkit)”; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.30-32

“Matmazel Kokot (Küçük Hikâye)”; [GUY DÖ] MOPASAN [Muharrir], MEHMET ALİ [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.95-96

“Matmazel Kukoto’nun Hikâyesi (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a

“Meclislerimiz (Hisler Mütalaalar)” ; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.338

“Medeniyet ve Haydutluk (Fantezi)” ; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.73-74

“Mekteplerin Fenalığı (İçtimaiyat)” ; NACİ FİKRET [BAŞTAK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.136-138

“Mektup” ; HALİT ZİYA [UŞAKLİGİL] BEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.136

“Mektup Nasıl Yazılır (Hanımlara Mahsus)” ; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.255-256

“Memleketimize Dair (Kavmiyat)” [; SITKI SAMİH Bey’den İktibas]. *Yirminci Asırda Zekâ*, *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.86-87

“Memleketimize Dair (Kavmiyat)” [; SITKI SAMİH Bey’den İktibas]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.122-124

“Merhum Ekrem Bey (Hisler Mütalaalar)” ; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.304

“Meskûkat-ı İslamiye (Tarihi)” ; PRODROMOS S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.14-15

“Meskukat-ı İslamiye (Tarihi)” ; P[RODROMOS]. S. S[PATARİS]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.31-32

“Meskûkat-ı İslamiye/ İkinci Nüshadan Mabat (Tarihi)” ; P[RODROMOS]. S. S[PATARİS]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.47

“Meslek” [iki satırlık bir yazı- dergi bilgisi için]; ZEKÂ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.1

“Meşum Bir Gece (Hikâye)”; KONAN DOVİL [Muharrir], MEHMET ALİ [Mütercim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.92-4

“Meşum Bir Gece/ Geçen nüshadan mabat ve hitam (Hikâye)”; [KONAN DOVİL- Muharrir], MEHMET ALİ [Mütercim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.104-6

“Mevla-yı Hafız, Fas Sultanı (Nasiyeler)”; DONKİŞOT [HÜSEYİN KAMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.78-9

“Millî Şiirler (Edebiyat)”; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.352-5

“Milyarderler (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.26-27

“Misafirlik- Ayrıca Güzelleşmek Sanatı’ndan Mabat/ Muaşeret Edeplerinden (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.61-63

“Modaya Mizahi Bir Nazar”. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.22

“Muhterem Karilerimize ve Abonelerimize İhtar”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.359-60 [önemli]

“Musiki Hakkında Umumi Mütalaalar (Musiki)”. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.5-7

“Musikimizde İntibah”. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.340-1

“Musikişinaslarda Kulak (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.44-45

“Mutantan Tabirler (Siyasiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.18

“Müfide’nin Gurûb-ı Muhteşemi-Aile-i Muhteremesine” [edebi bir taziye yazısı]; FAHİRE? OSMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.235

“Mühür, Yüzük ve Yüzül Elmasları- Nikola S. Seftidis Efendi’ye (Asar-ı Atika)”;
P[RODROMOS]. S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328
[22 Temmuz 1912], s.153-155

“Münekkitler Grubu... (İçtimai Musahabeler)”;
A[yın]. MİDHAT ÖMER. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.68-70

“Münekkitler Grubu... /geçen nüshamızdan mabat ve hitam (İçtimai Musahabeler)”;
A[yın]. MİDHAT ÖMER. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.84

“Münevverin Hasbıhali/ Monolog- 1 perde”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ
[SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912],
s.158-162.

“Nafi Baba’ya Ait” [biyografi]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15
Eylül 1912], s.245-246

“Nazire”; A[HMET]. R[IFKI]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914],
s.29

“Ne Günlere Kaldık Ya Rabbi?.” [Köprülüzade Fuat ve Rıza Tevfik hakkında
Tenkit]; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.83

“Nüfuz-ı Hükümet (Hisler Mütalaalar)”;
BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.150-1.

“O Mahiler ki Derya İçredir Deryayı Bilmezler (Tenkit)”;
TEVFİK MECDİ. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.17-8, 20

“On dokuzuncu Asırda Tarih ve Tenkit/ Tekamül-i Fikri Sahifeleri”; H[AFİZ].
İSMAIL. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.332-333

“Ormanın Kenarındaki Ruh (Çocuklara Mahsus)” [hikâye]; KAZIM RIFAT.
Yirminci Asırda Zekâ, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240a

“Osmanlı Gençleri Ne Yapmalı ve Ne Yapıyor?”; ARSEN GİDOR?. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.138-9

“Pembe Kadeh/ Dudaklarına” [şiir]; ZİYA BEHLÜL. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.143

“Peri Kızı- Hikâye (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a

“Pervanelerin Ölümü (Edebiyat)” [hikâye tarzında mensur şiir]; SÜHEYL FERİDUN [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.142-143

“Pisboğaz Ferit- Hikâye (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80a

“Plüton ve Muhyiddin (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.210-211

“Prens/ Makyavel’in Meşhur Eseri”; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.15-16

“Prens/ Makyavel’in Meşhur Eseri”; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32

“Prens/ Makyavel’in Meşhur Eseri”; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48

“Prens/ Makyavel’in Meşhur Eseri”; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.79

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.115-116

“Prens/ Makyavel’in Meşhur Eseri”; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.131-132.

“Prens/ Makyavel’in Meşhur Eseri”; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.170-171

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; [HAYDAR RIFATYORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.271-272

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.66-8

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.76-7

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.86-8

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.100-101

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.111-2

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.125-6

“Prens” [Makyavel’in meşhur eseri]; HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.135-6

“Porçef (Şuun)” [Rus Muharrirlerinden]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.64-5 [s.67’de resmi var]

“Raks (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.181-183

“Rakslar ve Tango (Tiyatro)”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.314 [s.313’teki resim bu yazıya ait olmalı]

“Raks Usulü/ geçen nüshadan mabat (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.47-8

“Raks Usulü/ geçen nüshadan (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59

“Ramazanın Muhassala-ı Sanatı” [tiyatro üzerine]; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.246-247

“Ramazan Musahabesi”; MEHMET ALİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.228-229

“Ressam David (Sanayi-i Nefise)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.38-9

“Ressam David 2 [Sanayi-i Nefise]”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.51-3

“Ressam Mehmet Bey”. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.111

“Ruhiyat Hülasaları”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.216

“Ruhiyat Hulasaları”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.i.

“Saadet Faaliyettir (Hisler Mütalaalar)”; BESARYA [EFENDİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.1-3

“Saadet-i İftirak (Mensur Şiirler)”; SELANİKLİ MEHMET RASİM. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.52

“Sadeleşelim (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.292-3

“Sade Temas” [şiiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.26

“Sahil Müdafaası”; EVRENUS/ EVRENOS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.238

“Sahne ve Musiki- Ezhar-ı Sanat (Tiyatro)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.246

“Sahra-yı Kebir’de Meçhul Bir Belde (Asar-ı Atika)”; P[RODROMOS]. [S.] SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.88-90

“[Sanatkarlık üzerine] (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.266-267

“Sevda-yı Nev” [şiiir]; KOZANZADE CENAB MUHYİDDİN [/CENAP MUHİTTİN KOZANOĞLU]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59

“Sivas’ta Şifaiye Medresesi (Asar-ı Atika)”; P[RODROMOS]. [S.] SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.53

“Siyah... Beyaz? (Mensure)”; İSMAİL RAŞİT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a

“Siyah El (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.129-130

“Solgun Demet (Küçük Hikâye)”; HÜSEYİN KAZIM [KADRİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.223-4

“Sosyalizm Nedir ve Bizde Sosyalizm (İçtimaiyat)”; ARSEN GİDOR?. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.106-107

“Sön-Yat-Sen, Sabık Çin Cumhuriyeti Reisi (Nasiyeler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.37

“Söz (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.326-8

“Spenser- Hayat ve Seciyesi 1820-1903 (Felsefiyat)”; SAMİZADE SÜREYYA [ERDOĞAN]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.316-9

“Spenser- Hayat ve Seciyesi (Felsefiyat)” [devamı]; SAMİZADE SÜREYYA [ERDOĞAN]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.330-2

“Suphi Ethem’in Hayat ve Mevt’i (Yeni Eserler); BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.47

“Şadan Bey’in Alacaklıları [1] (Çocuklara Mahsus)”; [AĞABEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100a

“Şadan Bey’in Alacaklıları- mabad (Çocuklara Mahsus)”; [AĞABEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116a

“Şadan Bey’in Alacaklıları- mabad (Çocuklara Mahsus)”; [AĞABEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132a

“Şadan Bey’in Alacaklıları- mabad (Çocuklara Mahsus)”; [AĞABEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148a

“Şadan Bey’in Alacaklıları- hitam (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172a

“Şair Değil Uşak” [küçük bir latife], Cenap Şehabeddin Bey’e İthaf”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Şair-i Hicivnüvis Büyük Eşref 1330 (Nasiyeler)”; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.110-111

“Şarkta Felsefe (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.103, 106

“Şarkta Felsefe (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.119-120

“Şiir Düzeltme İsteği”; FAİK ALİ [OZANSOY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.34

“Şimeler (Fantezi)” [hikâye]; ?? [=ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.53-8

“Tabiat Alimlerimizden Muallim İsmail Hakkı Efendi”. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.305

“Tarih-i Beşeriyet- İlk Şiir (İlim ve Fen)”; [S[in]. CİVAN-PİR]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.32

“[Tarih-i Beşeriyet-] İlk Şiir- Ormanlar İçinde Beşer (İlim ve Fen)”; S[in]. CİVAN-PİR. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.39-41

“Tarih-i Felsefe (Neşriyat)” [geniş bir kitap tanıtımı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132a

“Tarihin Mevzuu Nedir?”; ARSEN GİDOR. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.263

“Tatlı Su Frenkleri Unvanlı Büyük Bir Romandan Bir Parça- Koleksiyon (Küçük Hikâye)”; ÖMER SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.321-2

“Tayyare-Bir Köylü Lisanından” [şiir]; ***. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.119

“Tercüme ve Mütercimlik (Edebiyat)”; A[ym]. MİDHAT [ÖMER]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.341-4

“Tehlikeli Eğlence” [çocuk şiiri]; NAŞAD. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240a

“Telefon Başında- Dram (Tiyatro)”; ANDRE DOLERD- ŞARL FOLEY (Muharrirler), MEHMET ALİ (Mütercim). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.287-8

“Telefon Başında- Dram/ 16. nüshadan mabat (Tiyatro)”; ANDRE DOLERD- ŞARL FOLEY (Muharrirler), MEHMET ALİ (Mütercim). *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.344-5

“Telefon Başında- Dram/ Geçen nüshadan mabat (Tiyatro)”; ANDRE DOLERD- ŞARL FOLEY (Muharrirler), MEHMET ALİ (Mütercim). *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.356-7

“Telefon Başında- Dram/ Geçen nüshadan mabat (Tiyatro)”; ANDRE DOLERD- ŞARL FOLEY (Muharrirler), MEHMET ALİ (Mütercim). *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.7-8

“Telefon Başında- Dram/ mabat ve hıtam (Tiyatro)”; ANDRE DOLERD- ŞARL FOLEY (Muharrirler), MEHMET ALİ (Mütercim). *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.41-2

“Tembel Lütfi (Çocuklara Mahsus Hikâye)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], k.i.

“Teneffüs” [şiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.35

“Teşekkür” [abone olanlara- dergiyi aldıkları için]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b

“Teşekkürler”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Tıfli, Kambur Nazif (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.350-1

“Tiyatro, Maarif (Tiyatro)”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.111

“Tiyatromuz (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.13-14

“Tiyatro Piyesleri, Tiyatrosuzluk (Tiyatro)”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.77-78

“Trablus Muharebesinin İttifak ve İtilaf-ı Müselles Kuvve-yi Askerisine Tesiri (Siyasiyat)”; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.36-37

“Turan Yollarında/ Ömer Seyfeddin’e” [şiir]; FEHMİ RAZİ. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.95

“Vağram Muzafferiyeti (Tarih)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.97-99

“Vasiyet”; [MORİS MATERLEN- Muharrir], CELİS [RAHMİ] [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.8

“Varlığın Sonu- Ömer Seyfeddin’e (Şiir)”; M[im]. G[ayın]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.167

“Vazife Karşısında- Edebiyat ve Gençliğimiz”; TEVFİK MECDİ. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.33

“Yaramaz Çocuğun Hatıratından/ Hüseyin Rahmi Bey’e”; OSMAN. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.102-4

“Yaramaz Çocuk, Zeki Çocuk (Gülünç Fıkralar)” [diyalog şeklinde]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b

“Yaşamak Sanatı ve Muaşeret Edepleri”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.264-266

“Yaşamak Sanatı/ Yemek Nasıl Yenir”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.286-7

“Yeisler, Elemler/ Şehit Mezarları Üzerinde- Aka Gündüz’e” [şiir]; FEHMİ RAZİ. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.71

“Yemek Usulü (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.359

“Yemek Usulü- geçen nüshadan (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.11

“Yemek Usulü- geçen nüshadan mabat/ Raks Usulü (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.35

“Yeni Lisana Dair”; PERVİZ [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.143-144

“Yeni Lisan ve Mehmet Necip Bey”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132b

“Yıkılan Esaslar [1]- Hareket Felsefesi (Hisler Mütalaalar)” [sosyal]; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.14

“Yıkılan Esaslar 2- Hafıza (Hisler Mütalaalar)” [sosyal]; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.26

“Yıkılan Esaslar 3- Tembellik (Hisler Mütalaalar)” [sosyal]; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.50

“Yine Edebiyat Bahsi”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.219

“Yirminci Asır” [şiir]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b

“Yurt Diyor ki” [şiir], A[HMET]. RIFKİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.177

“Yusufçuğun Cevabı (Çocuklara Mahsus)”; KATOL [CATULLES] MENDES. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], k.i.

“Zafer Futbolcularına/ Ölen Kardeşimiz İçin” [şiiir]; OSMAN CEMAL [KAYGILI]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.95

“*Zekâ*- Baha Tefvîk Bey’e” [şiiir]; REŞİT SÜREYYA [GÜRSOY?]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.239

“*Zekâ* Heyet-i Tahririyesine”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“*Zekâ*’nın Mesleği”. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.290

“*Zekâ*’ya” [taziye mektubu]; MEMDUH SÜLEYMAN. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.118

3.4 Konularına Göre Yazılar

Konularına göre yazıları önce iki kısma ayırmanın daha makul olacağını düşündük: Dil ve edebiyatla ilgili malzemeler, diğer malzemeler. Yeni Türk Edebiyatı bilim dalında hazırladığımız bu tez için yapılan bu tasnifin dahafazla faydalı olacağı kanaatini taşıyoruz.

3.4.1 Dil ve Edebiyatla İlgili Malzemeler

Dil ve edebiyatla ilgili malzemeler, yazıların niceliğine göre sıralanmış, kendi içinde de kronolojik sıra gözetilmiştir.

3.4.1.1 Tiyatro

Aşağıda önce tiyatro eserleri/ oyunlar sıralanmış, sonra tiyatro üzerine yazılan makaleler verilmiştir. En sonunda ise tiyatroyla ilgili ilan ve resimlerin künyesi yazılmıştır.

3.4.1.1.1 Tiyatro Eserleri/ Oyunlar

9 adet tiyatro eseri vardır. Oyunlar, yayınlanış tarihlerine göre sıralanmıştır.

“Şadan Bey’in Alacaklıları (Çocuklara Mahsus)” [tiyatro- komedi]; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100a; C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116a; C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132a; C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148a; C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172a.

“Bahis Ederim ki... (Küçük Hikâye)” [diyalog- komedi]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148

“Münevverin Hasbıhali/ Monolog, 1 perde”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.158-162.

“Ahlak Dersi (Küçük Hikâye)” [diyalog]; MEHMET ALİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.175-177

“Efendi Böyle Gelir mi Hiç!.../ Dört Tablo (Çocuklara Mahsus)” [tiyatro]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272a

“Telefon Başında/ Dram- 2 perde (Tiyatro)”; ANDRE DOLERD- ŞARL FOLEY (Muharrirler), MEHMET ALİ (Mütercim). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.287-8; C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.344-5; C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.356-7; C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.7-8; C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.41-2.

“Günahtan Sonra (Küçük Hikâye)”; MARSEL PREVO [Muharrir], MESUT KAMİ [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.279-283

“Genç Karı Koca (Fantezi)” [tiyatro- tek perde]; J. EMARNİ [Muharrir], ZİYA BEHLÜL [Mütercim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.88-9

“Kapatma” (komedi- iki fasıl); [JORJ KORTİLEN?- Muharrir,] KEMAL EMİN [BARA] [Mütercim]. (Derginin eki olarak verilen bu oyunun 24 sayfası elimizde. Tamamına ulaşamadığımız bu ekin herhalde birkaç sayfası eksik. Eser, Jorj Kortilen’in? Bubörüş? adlı eserinden tercüme edilmiştir. (bkz.S.6, s.96) Bu eserin ek olarak verilmesi ile ilgili ilanlar aşağıdadır:

“Muhterem Karilerimize”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.49; C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.65; C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.81)

3.4.1.1.2 Tiyatro Yazıları

“Tiyatromuz (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.13-14

“Tiyatro Piyesleri, Tiyatrosuzluk (Tiyatro)”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.77-78

“Ahmet Nureddin Bey’e (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.96-97

“Tiyatro, Maarif (Tiyatro)”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.111

“Hamlet Münasebetiyle- Müfit Ratip Bey’e (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.126-127

“Anlaşılamamaklık- Kemal Emin Bey’e (Tiyatro)”; İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.139

“Cevap- Ahmet Nuri Bey’e”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.139, 141

“Bizde Aktör Kimlerdir? (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.157-158

“Dünyanın En Büyük Trajedyeni- Mösyö Mona Solli (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.180-181

“Manzum Piyeler, Tumturak Telaffuz, Tecvit (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.212-214

“Girive (Tenkit)” [Nigar Hanım’ın 3 perdelik eseri hk.]; AHMET MİDHAT [EFENDİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.233-234

“Bizde Tiyatro (Tiyatro)”; RIZA RUHİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.234-235

“Sahne ve Musiki- Ezhar-ı Sanat (Tiyatro)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.246

“Ramazanın Muhassala-ı Sanatı” [tiyatro üzerine]; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.246-247

“[Sanatkarlık üzerine] (Tiyatro)”; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.266-267

“Rakslar ve Tango (Tiyatro)”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.314 [s.313’teki resim bu yazıya ait olmalı]

“Fahişe Münasebetiyle (Temaşa Musahabesi)” [Müfit Ratip ve Muhsin Ertuğrul hk.]; N***. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.62 [s.63’te ilgili bir resim mevcut]

3.4.1.1.3 Tiyatroyla İlgili İlan ve Resimler

“Tiyatro” [başlıklı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.60

“Osmanlı Tiyatro Kulübü” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b

“Yeni Tiyatro Kumpanyaları” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b

“Pariste Şark Usulü Bir Eğlence” [altyazılı resim]. *Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.126-7.

“Burhaneddin Bey Kumpanyası” [altyazılı resim]. *Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.

“Tiyatro Alemi- Madam Silven” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.168.

“Matmazel Mişel” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.184

“Matmazel Valpro” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.184

“Karmen Rolünde Bir Karmen...” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.237

“Rus Aktrislerden” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], k.

“Memleketimizin En Müstait ve Namdar Artistlerinden Araksı Hanım” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.252

“Cidden Muktedir Bir Komedyenimiz: Kemal Daveri Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.252

“Telefon Başında’ Namındaki Dram Antuvan? Tiyatrosunda Oynanırken” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.255

“Komiklerimizden: Şadi Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.277

“Komedyenlerimizden: Muvahhid Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.277

“Son Moda Tiyatro Kıyafetleri”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.360

“Londra’da Meşhur Kısmet’ Piyesi Vaz-ı Sahne Edilirken” [resimler]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.90

3.4.1.2 Hikâyeler

3.4.1.2.1 Küçük Hikâyeler

“Harpten Avdet (Küçük Hikâye)”; KEÇECİZADE İZZET FUAT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.30-31

“Aksilikler İçinde (Küçük Hikâye)”; MEHMET ALİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.43

“Matmazel Kokot (Küçük Hikâye)”; [GUY DÖ] MOPASAN [Muharrir], MEHMET ALİ [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.95-96

“Bir Zan (Küçük Hikâye)”; RASÜLZADE MEHMET EMİN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.163-164

“Solgun Demet (Küçük Hikâye)”; HÜSEYİN KAZIM [KADRİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.223-4

“Erkek Kalbi (Küçük Hikâye)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.236-237

“Bir İzdivacın Tarihçesi (Küçük Hikâye)”; SABRİ ETHEM. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.247-248

“İntihar Edeceğim -Enis Behiç’e- (Küçük Hikâye)”; MEHMET ALİ. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.297

“Gurultu [Gürültü değil] (Küçük Hikâye)”; ÖMER SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.308-310

“Koleksiyon (Küçük Hikâye)”; [ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.321-2; C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.345-6; C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.354-6; C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.9-10; C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.21; C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.33-4; C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.45.

“Şimeler (Fantezi)” [hikâye]; ?? [=ÖMER SEYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.53-8

“Meş’um Bir Gece (Hikâye)”; KONAN DOVİL [Muharrir], MEHMET ALİ [Mütercim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.92-4; C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.104-6

“Bırakma!... Yahut Bir Veda-ı Ebedi” [hikâye]; EBUELANUR?. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.116-8

“Bir Kır Alemi”; GUY DÖ MOPASAN [Muharrir], SALİH FUAT (Mütercim). *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.137-42

3.4.1.2.2 Çocuk Hikâyeleri

“Matmazel Kokoton’un Hikâyesi (Çocuklara Mahsus)”; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a

- “Peri Kızı- Hikâye (Çocuklara Mahsus)” ; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a
- “Koca Burun (Çocuklara Mahsus)” [Hikâye]; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48a
- “Barometre- Hikâye (Çocuklara Mahsus)” , AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64a
- “Pisboğaz Ferit- Hikâye (Çocuklara Mahsus)” ; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80a
- “Mağrur (Hikâye)” ; İmzasız. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148a-148b
- “Tembel Lütü (Çocuklara Mahsus Hikâye)” ; İmzasız. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], k.i.
- “Yusufçuğun Cevabı (Çocuklara Mahsus)” ; KATOL [CATULLES] MENDES. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], k.i.
- “Fena Saat (Çocuklara Mahsus)” [hikâye]; İmzasız. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224a
- “Ormanın Kenarındaki Ruh (Çocuklara Mahsus)” [hikâye]; KAZIM RIFAT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240a
- “Balon ve Karıncalar (Fenni Hikâye)” ; İmzasız. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272b
- “Çiftçinin Rüyası (Çocuklara Mahsus)” ; AĞABEY. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288b (288a yok)
- “Jol Ronan”dan Saksagan Kuşu” [hikâye]; [JOL RONAN]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.139

3.4.1.3 Şiirler

Şiirler, manzum olanlar ve mensureler diye iki ayrılarak tarihi sıra içerisinde tasnif edilmeye çalışılmıştır.

3.4.1.3.1 Manzum Olanlar

“Vasiyet”; [MORİS MATERLEN- Muharrir]; CELİS [RAHMİ] [Mütercim].

Yirminci Asırda Zekâ, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.8

“Alınız (Şiir)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.10

“Güneşe Maksat (Şiir)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.24

“Bir Müsamereden Sonra (Şiir)”; FAİK ALİ [OZANSOY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.26

“Sade Temas (Şiir)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.26

“Şiir Düzeltme İsteği”; FAİK ALİ [OZANSOY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.34

“Teneffüs” [şiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.35

“Hayal” [şiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.55

“Ah!. (Edebiyat)” [şiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.94

“İsyan (Edebiyat)” [şiir]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.107

“İbadet Dersleri – Yıldırım ve Ateş-” [şiir]; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.107; “İbadet Dersleri 2” [şiir]; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.142; “İbadet Dersleri 3 (Şiir)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.164.

“Yirminci Asır” [şiir]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b

“Mabed ve Piç (Şiir)”; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.152.

“Gelinci Kaynana (Şamatiyat)” [şiir]; İSFENDİYAR. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.167

“Varlığın Sonu- Ömer Seyfeddin’e (Şiir)”; M[im]. G[ayın]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.167

“Yurt Diyor ki” [şiir], A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.177

“Eski Bir Sahife/ Seyyid Nesimi’den (Şiir)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.179

“Aşk Hikâyesi (Şiir)”; REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.215

“Gece ve Zelzele” [şiir]; M[im]. G[ayın]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.215

“Cevap (Şiir)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.219

“Kardeşim Asım’a” [şiir]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.237

“Zekâ- Baha Tevfik Bey’e” [şiir]; REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.239

“Denizaltı” [şiiir]; REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240

“Tehlikeli Eğlence” [çocuk şiiiri]; NAŞAD. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240a

“Güzelin Borcu (Şiiir)”]; CELİS [RAHMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.249

“Eylül (Şiiir)”]; ENİS AVNİ [AKA GÜNDÜZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.278

“Bir Albüm İçin/ Ekrem Bey’in En Son Şiiirlerinden Biri”]; RECAİZADE M[AHMUT]. EKREM. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.304

“Göç (Şiiir)”]; MEMDUH NECDET [OTAMAN]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.334

“Bakma Genç Kız” [şiiir]; ZİYA BEHLÜL. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.340

“Hayat Kavgası” [şiiir]; OSMAN CEMAL [KAYGILI]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

“Eski Bir Gazel”]; HALİS BEY. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

“Nazire”]; A[HMET]. R[IFKI]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

“Bir Yeni Gazel”]; A[HMET]. R[IFKI]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29

“Kırık Vazo” [şiiir]; DERVİŞ GÜLSÜM. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59

“Sevda-yı Nev” [şiiir]; KOZANZADE CENAB MUHYİDDİN [CENAP MUHİTTİN KOZANOĞLU]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59

“Buhran” [şiiir]; A[yın]. FUAT. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.71

“Zafer Futbolcularına/ Ölen Kardeşimiz İçin” [şiiir]; OSMAN CEMAL [KAYGILI]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [/ 7 Mayıs 1914], s.95

“Bir Venüs Heykeline” [şiiir]; M. RAUF. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107

“Gazel” [şiiir]; A[HMET]. RIFKI. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107

“İtiraf”[şiiir]; E[lif]. SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107

“Baha Tevfik’e Mersiye” [şiiir]; ***. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.119

“Arzu-Ümit” [şiiir]; ***. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.119

“Tayyare- Bir Köylü Lisanından” [şiiir]; ***. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.119

“Pembe Kadeh/ Dudaklarına” [şiiir]; ZİYA BEHLÜL. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.143

3.4.1.3.2 Mensureler

“Pervanelerin Ölümü (Edebiyat)” [measure]; SÜHEYL FERİDUN [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.142-143

“Müfide’nin Gurûb-ı Muhteşemi-Aile-i Muhteremesine” [edebi bir taziye yazısı]; FAHİRE? OSMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.235

“Asaf İçin” [nesir]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.238-239

“Akşamlarım” [şiiir]; REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.249

“Siyah... Beyaz? (Mensure)”; İSMAİL RAŞİT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a

“Müsabaka” [mektup]; MEHMET FUAT (İkbal Namına Beşiktaş’tan). *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.346

“Bahar Akşamları (Mensur Şiirler)”; DERVİŞ GÜLSÜM. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.40

“Saadet-i İftirak (Mensur Şiirler)”; SELANİKLİ MEHMET RASİM. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.52

“Yeisler, Elemler/ Şehit Mezarları Üzerinde- Aka Gündüz’e” [şiiir]; FEHMİ RAZİ. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.71

“Ey Nevbahar” [mensur şiiir]; SELANİKLİ MEHMET RASİM. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.71

“Gece” [şiiir]; DERVİŞ GÜLSÜM. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.95

“Turan Yollarında/ Ömer Seyfeddin’e” [şiiir]; FEHMİ RAZİ. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.95

3.4.1.4 Dil ve İmla Yazıları

“Çocuklarımız (İçtimaiyat)”; SÜHEYL FERİDUN [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.6-7; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.25-26; C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.54-55

“Lisan, İmla (Tenkit)”; CELİS [Bu müstearı sadece burada BAHA TEVFİK kullanmıştır.]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.9-10

“Yeni Lisan ve Mehmet Necip Bey” [; BAHA TEVFİK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132b

“Yeni Lisana Dair”; PERVİZ [ÖMER SEYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.143-144

“Sadeleşelim (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.292-3

“Millî Şiirler (Edebiyat)”; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.352-5

“Halk İçin Çalışmak (Hisler Mütalaalar)” [lisan hk.]; F[EHMİ]. R[AZİ]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.86

“Lisan Meselesi (Hisler Mütalaalar)”; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.122-3; C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.134-5

3.4.1.5 Edebi Yazı ve Tenkitler

“Hayat, Aşk ve Kadın” [özlü sözler]; ***. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.63

“Bursa Hatıralarından (Edebiyat)”; SÜLEYMAN NAZİF. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.74

“Baha Tevfik Beyefendi’ye” [mektup]; HALİT ZİYA [UŞAKLİGİL]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.136

“Yine Edebiyat Bahsi”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.219

“Mektup Nasıl Yazılır (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.255-256

“Tercüme ve Mütercimlik (Edebiyat)”; A[yın]. MİDHAT [ÖMER]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.341-4

“Müşabaka (Mektup)”; MEHMET FUAT (İkbal Namına Beşiktaş’tan). *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.346

“O Mahiler ki Derya İçredir Deryayı Bilmezler (Tenkit)”; TEVFİK MECDİ. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.17-8, 20

“Vazife Karşısında/ Edebiyat ve Gençliğimiz”; TEVFİK MECDİ. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.33

“Alem-i Edebiyata Mizahi Bir Nazar/ Naiyyun”; DİYOJEN [HÜSEYİN KAMİ]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.45-6

“Bir Cevap/ Rıza Tefkik Bey’e”; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.65-6

“Münekkitler Grubu... (İçtimai Musahabeler)”; A[yın]. MİDHAT ÖMER. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.68-70; C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.84

“Hafta Musahabesi (Hisler Mütalaalar)” [özellikle “Edebiyat Aleminde” başlığına bakınız]; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.74-6

“Gelibolu Hatıraları 1”; DOKTOR AGAH. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.77-81

“Ne Günlere Kaldık Ya Rabbi?.” [Köprülüzade Fuat ve Rıza Tefkik hakkında tenkit]; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.83

“Yaramaz Çocuğun Hatıratından/ Hüseyin Rahmi Bey’e”; OSMAN. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.102-4

3.4.1.6 Biyografiler

“İştihâ ve Şöhret-i Edebiye (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.60-62

“Şair Hicivnüvis Büyük Eşref 1330 (Nasiyeler)”; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.110-111

“Nafi Baba’ya Ait” [biyografi]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.245-246

“Flober’in Fizyolojisi 1 (Tenkit)” [biyografi] [;EMİL FAKE- Muharrir; BAHA TEVFİK- Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.250-251

“Merhum Ekrem Bey (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.304

“Tıfli, Kambur Nazif (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.350-1; C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.2-4.

“Dama Devri: Damacı Ethem ve İbrahim Efendiler” [tarihi mizah]; [BAHA TEVFİK]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.16-7

“Porçef (Şuun)” [Rus Muharrirlerinden]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.64-5 [s.67’de resmi var]

“Baha Tevfik” [taziye yazısı]; ÖMER SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“Baha Tevfik İçin” [taziye yazısı]; AKA GÜNDÜZ. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“Baha’nın Ufulü” [taziye yazısı]; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“*Zekâ*’ya” [taziye mektubu]; MEMDUH SÜLEYMAN. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.118

3.4.1.7 Neşriyat- Basın- Kitap ve Süreli Yayın Tanıtımları

“Yeni Kitaplar” [kitap tanıtımı- işaretlenen yerler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a; C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272b; C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“İdarehanemize Hediye Olunan Kitaplar” [kitap-dergi- işaretlenen yerler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a-16b; C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80a; C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], k.i.; C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.i.; C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.; C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172b.; C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a-256b; C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.i.; C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.35

“Karagözün Salnamesi, Üçüncü Sene” [yayın tanıtım ve ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16b; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32b.

“Edebi ve İlmi Refiklerimiz (Neşriyat)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a-32b

“Edebiyatçılık (Neşriyat)”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.38-39, 42

“Baladan Bir Ses, Abdülhak Hamit” [Kitap Takdimi]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.75

“Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi” [neşredilen kitaplar]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b; C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b; C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224b; C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240b; C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256b; C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Kütüphane-i İctihat (Müessisi: Abdullah Cevdet)” [neşredilen kitaplar]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b

“Genç Kimyager Gazetesi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b

“Selanik’te Zekâ” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100a

“Markiz Dupampadur” [Kitap ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b

“Zekâ’nın Yevmi Gazetelerde Neşrolunan Reklam Koleksiyonundan”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b

“Karagöz’ün Haftalık Dedikodusu” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.i.

“Poti Jurnal’in 1911 Bütçesi”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.111

“Tarih-i Felsefe (Neşriyat)” [geniş bir kitap tanıtımı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132a

“10 Temmuz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.150

“Nüfuz-ı Hükümet (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.150-1.

“Karagöz Gazetesi” [Reklam]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.156

“Ziya-yı Mütemadi, Lezanal Gazetesi Muharrirlerinden Anri Doparvil şöyle Bir Mektup almıştır”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188a

“Kraliçenin Efkarı (Meraklı Şeyler)” [Romanya Kraliçesi Elizabet, müstear adıyla Karmen Silva hk.]; R.M.E. [RECAİZADE MAHMUT EKREM veya RASÜLZADE MEHMET EMİN olabilir]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“İttihat ve Terakkinin Kuvveti (Hisler Mütalaalar)”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.210

“Üstat Ekrem Bey’in Ufûlüne Ait İntibalar” [alt yazılı iki resim]. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.291 [ayr. S.298’de bir resim daha]

“Tavsiyelerimiz” [Neşredilen Kitap ve dergiler]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.312; C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.323

“Ulum-ı Tabiiye Lügati” [kitap tavsiyesi]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.314

“Son Hafta Vefat Eden Fransızların Avam Şairi Fazla Taassup ve Asabiyetle Meşhur Derulet?” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.318

“Tercüme ve Mütercimlik (Edebiyat)”; A[ym]. MİDHAT [ÖMER]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.341-4

“Cihannüma- İzzettin Bey” [kitap reklamı]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.11

“Alem-i Matbuatımızı Birçok Kıymettar Eserleriyle Tezyin Eden Muharrir-i Şehir Celal Nuri Bey” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.18

“Münhasıran Celal Nuri Bey’in Asarını Hararetli Bir Lisan İle Medh ü Sitayiş Eyleyen Münekkîd-i Şehir Haydar Kemal Bey” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.18

“Figaro Gazetesi Müdürü Mösyö Kalmet’in Katli”. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.19

“Matbuatta Palavra... (Tenkit)”; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.30-32

“Ahiran Mariyan’daki Köşkünde Vefat Eden Fransız Şair-i Meşhuru Frederik Meysral” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.39

“Alem-i Edebiyata Mizahi Bir Nazar/ Naiyyun”; DİYOJEN [HÜSEYİN KAMİ]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.45-6

“Subhi Ethem’in Hayat ve Mevt’i (Yeni Eserler)” ; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.47

“Porçef (Şuun)” [Rus Muharrirlerinden]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.64-5 [s.67’de resmi var]

“Ne Günlere Kaldık Ya Rabbi?.” [Köprülüzade Fuat ve Rıza Tevfik hakkında tenkit]; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.83

“Baha’nın Ufulü” [taziye yazısı]; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

3.4.1.8 Mizah- Fıkra ve Karikatürler

“Yaramaz Çocuk, Zeki Çocuk (Gülünç Fıkralar)” [diyalog şeklinde]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b

“Karikatürlerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], k.i.; C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], k.i. ;C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], k.i. ; C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.i.; C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], k.i.; C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], k.i.; C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272a; C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288b; C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.290; C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.70

“İlm-i Hayvanat” [mizah]; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.77-8

[edebi bir karikatür- tiyatro]; İmzasız. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80

“Büyük Manalı Küçük Bir Hitabe”; NAŞAD. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b

“Gelinci Kaynana (Şamatiyat)” [şiir]; İSFENDİYAR. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.167

“Şair Değil Uşak” [küçük bir latife], Cenap Şehabeddin Bey’e İthaf”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Abid Zagani’dan Mütercimedir” [fıkralar- mizah]; [ABİD ZAGANİ- Muharrir], NAŞAD [Mütercim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.229-230

“Seni Gidi Seni” [mizahi bir resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.268

“Söz (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.326-8

“Tıfli, Kambur Nazif (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.350-1 [Hilmi Yücebaş’ın *Türk Mizahçıları/ Nüktedanlar ve Şairler* (s.102-110) adlı kitapta Refi Cevat Ulunay’a ait ve *Milliyet*’te (1956) yayınlandığı belirtilen “Kambur Nazif ve Nükteleri” adlı ve bir kısmı farklı içeriğe sahip bir makale bulunmaktadır]

“Kambur Nazif (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.2-4

“Dama Devri/ Damacı Ethem ve İbrahim Efendiler” [tarihi mizah]; [BAHA TEVFİK]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.16-7

“Mizah Yahut Felsefe” [alt yazılı resim]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.46

3.4.1.9 Zekâ’nın Kendi İlan Duyuru ve Uyarıları

“Umumi Mündericat ve Tahrir Refiklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], k.i.; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], k.i.; C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], k.i.; C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s. k.i.; C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], k.i.; C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], k.i.; C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.i.; C.1, S.8, 11 Haziran

1328 [24 Haziran 1912], k.i.; C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.; C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], k.i.; C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], k.i.; C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.; C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.i.; C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], k.i.; “Zekâ’nın Mündericat Programı”. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.290; C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.302

“Meslek” [iki satırlık bir yazı- dergi bilgisi için]; ZEKÂ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.1; “Zekâ’nın Mesleği”. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.290

“Kabul Günleri ve Eğlenceler” [ilan- işaretlenen yerler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16b; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.27; C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], k.i.

“Abone ve Karilerle Müşavere”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32b; C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], k.i.; C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b.

“Zekâ’nın Melahat Müsabakası Kuponu” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32b.; C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b.; C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Zekâ’nın bilmece Kuponu” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32b.; C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b; C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b; C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b.;

[Yazı İlanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], k.i.

“Zekâ’nın Müsabakası” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b; “Melahat Müsabakası- Zekâ’nın Büyük Bir Teşebbüsü” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], k.i.; “Melahat Müsabakası- Zekâ’nın Bir Teşebbüsü” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.i.; “İhtar” [yarışmayla ilgili]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.; “İhtar”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1,

S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b.; “Melahat Müsabakası”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], k.i.; “Melahat Müsabakası”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], k.i.

“Sevgili Abonelere ve Karilere” [ek olarak vereceği eserler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b

“Teşekkür” [abone olanlara- dergiyi aldıkları için]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b

“Muhterem Karilerimize” [ek olarak verilen Kemal Emin’in “Kapatma adlı piyesi hk. ilan]”, *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.65; C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.81

“Taşra Bayilerimize” [Duyuru]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100a

“Selanik’te Zekâ” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100a

“Teşekkür”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b

“Zekâ’nın Yevmi Gazetelerde Neşrolunan Reklam Koleksiyonundan”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b

“Almanya’da Vekilimiz” [adres ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b

“Teşekkürler”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Tebşir” [Gelecek sayıda Ahmet Mithat Eseriyle İlgili]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.219

“İhtar: Gelecek Nüşamızda Naci Fikret Bey’in Mühim Bir Makalesi”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.254

“Abonelerimize ve Bayilerimize” [duyuru]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“İhtar” [farklı günlerde çıkabileceği ile ilgili]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.278

“*Zekâ* Heyet-i Tahririyesine”; KEMAL EMİN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“İtizar” [A.Rıfkı’nın askere gitmesi]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Gelecek Nüşamızda” [yazı ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Abonelerimize ve Bayilerimize” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Koleksiyonlarımız” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Muhterem Karilerimize ve Abonelerimize İhtar”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.359-60 [önemli]

“Herkesin Talihi Vardır” [*Zekâ* reklamı]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.8-9; C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.23

“Faydalı İhtira’lar”. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.23

“Evvelki Nüşamızdaki Sualimiz”. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.35

“İlan” (gelecek nüshamızda “Şimeler” [Ömer Seyfeddin]). *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.46

“Sermuharririmiz Baha Tevfik Bey Merhum” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.99

“Baha Tevfik” [taziye yazısı]; ÖMER SEYFEDDİN. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“Baha Tevfik İçin” [taziye yazısı]; AKA GÜNDÜZ. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“Baha’nın Ufulü” [taziye yazısı]; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“Arz-ı Teşekkür” [taziye mektuplarına teşekkür]. ZEKÂ. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113

“*Zekâ*’ya” [taziye mektubu]; MEMDUH SÜLEYMAN. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.118

3.4.1.10 Dil ve Edebiyatı İlgilendiren Resimler

“Fransa Başvekilinin Zevcesi ve Meşhur Edibe Madam Reymon Povankara” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.1

“İlk Payitaht-ı Osmaniye’nin Mühim Bir Darül-irfanı- Bursa Mekteb-i Sultanisi” [resim ve altyazılı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.133

“Hoca Nasreddin Merhumun Türbesi (Tamirinden Evvel)” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.231; “Türklerin Yegane Büyük Filozofu Nasreddin Hoca Merhum” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.348

“Üstat Ekrem Bey’in Ufûlüne Ait İntibalar” [alt yazılı iki resim]. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.291 [ayr. S.298’de bir resim daha]

“Son Hafta Vefat Eden Fransızların Avam Şairi Fazla Taassup ve Asabiyetle Meşhur Derulet?” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.318

“Fransızların En Namdar Sanatkarlarından” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.327

“Alem-i Matbuatımızı Birçok Kıymettar Eserleriyle Tezyin Eden Muharrir-i Şehir Celal Nuri Bey” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.18

“Münhasıran Celal Nuri Bey’in Asarını Hararetli Bir Lisan İle Medh ü Sitayiş Eyleyen Münekkîd-i Şehir Haydar Kemal Bey” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.18

“Ahiran Mariyan’daki Köşkünde Vefat Eden Fransız Şair-i Meşhuru Frederik Meysral” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.39

“Prens Said Halim Paşa Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.61

“Sermuharririmiz Baha Tevfik Bey Merhum” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.99

“Alfred Nobel” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.124

3.4.2 Diğer Malzemeler

3.4.2.1 Tarih, Sanat Tarihi ve Coğrafya Yazıları

“Çin ve Çinliler (Fantezi)” [coğrafya]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.11-12 [ilgili bir resim s.10’dadır]

“Arzın Menşei ve Tarihi (İlim ve Fen)” [coğrafya]; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.12-13

“Meskûkat-ı İslamiye (Tarihi)”; PRODROMOS S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.14-15; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.31-32; C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.47

“Kutb-ı Cenubinin Keşfi (Keşfiyat)” [coğrafya]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.20 [s.17”de ilgili bir resim var.]

“Sivas’ta Şifaiye Medresesi (Asar-ı Atika)” P[RODROMOS]. [S.] SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.53

“Çanakkale Boğazı’nın Kuşbakışı Alınmış Bir Haritası” [coğrafya]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.65

“Konya’da Sultan Alaaddin İhyagerdesi İnceminare Camii (Asar-ı Atika)” P[RODROMOS]. S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.69-71

“Avni Bey’e” [tarihle ilgili bir düzeltme]; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.75; “Avni Bey’e İkinci Cevap” [tarihle ilgili bir düzeltme]; B[AHA].T[EVFİK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100

“Sahra-yı Kebir’de Meçhul Bir Belde (Asar-ı Atika)” P[RODROMOS]. [S.] SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.88-90

“Vağram Muzafferiyeti (Tarihi)” FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.97-99

“Memleketimize Dair (Kavmiyat)” [; SITKI SAMİH Bey’den İktibas]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.86-7; C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.122-124

“[Eski Bir Namaz Seccadesi Hakkında] (Asar-ı Atika)” P[RODROMOS]. S. SPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.126

“Mühür, Yüzük ve Yüzül Elmasları-Nikola S. Sefridis Efendi’ye (Asar-ı Atika)” P[RODROMOS]. S. SEPATARİS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.153-155

“Çanakkale Boğazı” [Haritası ve Resimleri- coğrafya]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.176

“Çin Müslümanları (Kavmiyat)”; HÜSEYİN KAZIM [KADRİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.223

“Biraz Çin’de Dolaşalım mı? (Faydalı Bilgiler)” [tarih]; KAZIM RIFAT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.i.

“Sahil Müdafaası”; EVRENUS/ EVRENOS. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.238

“Tarihin Mevzuu Nedir?”; ARSEN GİDOR?. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.263

“Tekamül-i Fikri Sahifeleri/ On dokuzuncu Asırda Tarih ve Tenkit”; H[AFİZ]. İSMAİL. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.332-333

“Tarih-i Beşeriyet- İlk Şiir (İlim ve Fen)”. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.32; “[Tarih-i Beşeriyet-] İlk Şiir- Ormanlar İçinde Beşer (İlim ve Fen)”; S(in). CİVAN-PIR. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.39-41

“Cihannüma- İzzettin Bey” [kitap reklamı]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.11

“Dama Devri/ Damacı Ethem ve İbrahim Efendiler” [tarihi mizah]; [BAHA TEVFİK]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.16-7

3.4.2.2 Sosyal Hayatla İlgili Yazılar

“Saadet Faaliyettir (Hisler Mütalaalar)”; BESARYA [EFENDİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.1-3

“Kadınlığın Mevkii”; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.7-9

“Beyanname-i Meşihatpenahi Münasebetiyle (İçtimaiyat)” [kadınların örtünmesi hk.]; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.23-24

“Milyarderler (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.26-27

“Ahlak Bozukluğu (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.34-35

“Bir Mektup/ Beyanname-i Meşihatpenahi Münasebetiyle Aldığımız Mektup” [Baha Tevfik’e ait olmalı. Hüseyin Kami’nin bir önceki sayıda aynı adla bir yazısı çıktığı onun olma ihtimali daha yüksektir.]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.35

“Hayat... (Hisler Mütalaalar)”; BESARYA [EFENDİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.50-51

“Gışa-yı Bekaret (İlim ve Fen)” [sosyal]; DOKTOR NURİ BEKİR. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.58-59

“Düstur-ı Hayat (Hisler Mütalaalar)”; İHSAN ADLİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.66-67

“Medeniyet ve Haydutluk (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.73-74

“Hayat-ı Milliye ve Gençler (Hisler Mütalaalar)”; MEMDUH SÜLEYMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.82-83

“İran Kadınları”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.84, 99 [ilgili iki resim s.81’dedir]

“Memleketimize Dair (Kavmiyat)” [; SITKI SAMİH Bey’den İktibas]. *Yirminci Asırda Zekâ*, *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.86-87; C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.122-124

“Kadınların Mevkii (İçtimaiyat)”; SAİME NİYAZİ (Mekteb-i Feyziye Mezunlarından). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.90-92

“Cevabımız- Kadınların Mevkii”; HÜSEYİN KAMİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.91-92

“Sosyalizm Nedir ve Bizde Sosyalizm (İçtimaiyat)”; ARSEN GİDOR?. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.106-107

“Gaye-i Hayata Çare-i Vüsul (Hisler Mütalaalar)”; İHSAN ADLİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.118-119

“Siyah El (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.129-130

“Gençlik ve Midhat Paşa Kanunları (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.134

“Mekteplerin Fenalığı (İçtimaiyat)”; NACİ FİKRET [BAŞTAK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.136-138

“Osmanlı Gençleri Ne Yapmalı ve Ne Yapıyor?”; ARSEN GİDOR?. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.138-9

“Bilmek Lüzumu” [sosyal yazı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], k.i.

“12 Adetli Asırlar (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.165-167

“Kanun ve Kanuni (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.174

“Anarşistler”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.213-215

“Darü’s-sırka[t] (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.217-8

“İslahat (Hisler Mütalaalar)”; MEMDUH SÜLEYMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.242

“Hayat ve Ahlak (İçtimaiyat)”; NACİ FİKRET [BAŞTAK]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.259-263

“Dünür” [sosyal]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.268

“Hukuk ve Fen (İçtimaiyat)”; M[im]. H[a]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.276-278

“Harp ve Sulh (Fantezi)”. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.299; C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.311; C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.323

“Hayat ve Salonlar (Hisler Mütalaalar)”; ZEKÂ. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.315-6

“Fransız Salonları (Nükte ve Zarafet)”; S[ALİH]. F[UAT]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.339-40; C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.351-2; C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.4-5

“Yıkılan Esaslar- Hareket Felsefesi (Hisler Mütalaalar)” [sosyal]; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.14; “Yıkılan Esaslar 2- Hafıza (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.26; “Yıkılan Esaslar 3- Tembellik (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.50

“Tarih-i Beşeriyet- İlk Şiir (İlim ve Fen)”. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.32; “[Tarih-i Beşeriyet-] İlk Şiir- Ormanlar İçinde Beşer (İlim ve Fen)”; S[in]. CİVAN-PIR. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.39-41

“Münekkitler Grubu... (İçtimai Musahabeler)”; A[yın]. MİDHAT ÖMER. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.68-70; C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.84

“Ailelerin İstikbali (Hisler Mütalaalar)”; MAHMUT SADIK. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.98-100

“Beşeriyetin Tefelsüfe Hakkı Var mıdır? (Hisler Mütalaalar)”. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.110

3.4.2.3 Felsefi ve Ruhi Yazılar

“Bizde Felsefe (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.3-6; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.19; C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.51,54

“Felsefe Kamusu”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.5; C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.63; C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.283.

“Felsefe-i Tasavvuf, Şark ve Garpta Panteizm”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.22-23

“Din Felsefesi”; MEMDUH SÜLEYMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.58

“Filozof Ne Demek (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s. 67-68

“Kabalistler” [Felsefiyat]; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.68; “Kabalistler ve Kitab-ı Nur (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.90

“Teceddüd-i İlmi ve Felsefî Kütüphanesi” [neşredilen kitaplar]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b; C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b; C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224b; C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240b; C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c.

“Şarkta Felsefe (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.103, 106; C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.119-120

“Bir İzah” [Felsefi]; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.120-122

“Tarih-i Felsefe (Neşriyat)” [geniş bir kitap tanıtımı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132a

“Felsefe-i Tasavvuf- Şeyhi Ekber Muhyiddin Arabi (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.134-136; C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.151-152; C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.174-5; “Plüton ve Muhyiddin (Felsefiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.210-211

“Ruhiyat Hülâsaları”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.216; C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.i.

“Felsefe-i Tasavvuf- Fazlullah Hurufî (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.226-228; “Hurufilikte Panteizm (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.242-245; “Hurufiler (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.258-259

“Spenser- Hayat ve Seciyesi 1820-1903 (Felsefiyat)”; SAMİZADE SÜREYYA [ERDOĞAN]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.316-9; C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.330-2

“Müسابaka-Mektuplar (Macit Bey’den İkbâl Hanım’a) (Ameli Felsefe)”. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.334

3.4.2.4 Dini Yazılar

“İslamiyet Hakkında Avrupa Hukemasının Fikirleri (Felsefiyat)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.19, 22; C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.38

“Felsefe-i Tasavvuf, Şark ve Garpta Panteizm [Felsefiyat]”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.22-23

“Yeni Bir Din (Şuun)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.40

“Din Felsefesi”; MEMDUH SÜLEYMAN. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.58

“Felsefe-i Tasavvuf- Şeyhi Ekber Muhyiddin Arabi (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.134-136; C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.151-152; C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.174-5

“Felsefe-i Tasavvuf- Fazlullah Hurufî (Felsefiyat)”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.226-228

“Ramazan Musahabesi”; MEHMET ALİ [BEY]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.228-229

“Ramazanın Muhassala-ı Sanatı” [tiyatro üzerine]; KEMAL EMİN [BARA]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.246-247

“Yeni Kitaplar” [dini kitap]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

3.4.2.5 Siyasi Yazılar ve Devlet Adamları

“Prens”; (MAKYAVEL- Muharrir), HAYDAR RIFAT [YORULMAZ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.15-16 ; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32; C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48; C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.79; C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.115-116; C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.131-132; C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.170-171; C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240; C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256; C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.271-272; C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.66-8; C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.76-7; C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.86-8; C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.100-101; C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.111-2; C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.125-6; C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.135-6

“Mutantan Tabirler (Siyasiyat)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.18

“Trablus Muharebesinin İttifak ve İtilaf-ı Müselles Kuvve-yi Askerisine Tesiri (Siyasiyat)” [tarihi]; Ö[MER]. S[EYFEDDİN]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.36-37

“Sön-Yat-Sen, Sabık Çin Cumhuriyeti Reisi (Nasiyeler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.37

“Mevla-yı Hafız, Fas Sultanı (Nasiyeler)”; DONKİŞOT [HÜSEYİN KAMİ]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.78-9

“Darülfünun ve Hükümet (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.102-103

“10 Temmuz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.150

“Nüfuz-ı Hükümet (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.150-1.

“Kanun ve Kanuni (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.174

“İttihat ve Terakkinin Kuvveti (Hisler Mütalaalar)” [siyaset]; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.210

“Büyük bir Hükümdar (Hisler Mütalaalar)”; ŞEVKİ BAKAMOVIÇ?. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.274-276

“Meclislerimiz (Hisler Mütalaalar)”; BAHA TEVFİK. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.338

“Madam Domintnon” [biyografi]; FUAT SALİH. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.112-4

3.4.2.6 Musiki, Raks ve Resim Sanatı

“Tablo: Bir Sima-yı Masum” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], k.

“Süha ve Pervin Operetinden Bir Parça (Musiki)” [nota]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.37

“Musikişinaslarda Kulak (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.44-45

“Tablo: Alem-i Manevinin Saha-ı Maddiyette Tecellisi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], k.

“Tablo: Bir Eda-yı Hazin” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.

“Viyolina-Kendiliğinden Çalan Piyano ve Keman (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.128-129

“Tablo- Masumane Bir Tebessüm”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.

“Raks (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.181-183

“Müteveffa Musikişinas Massene’nin Kendi El Yazısıyla Bir Notası”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.230

“Büyük Bir Bestekarın Vefatı- Jul Massene?”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.230-1

“Tablo: Beklerken”. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.325

“Musikimizde İntibah (Musiki)”. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.340-1

“Musiki Hakkında Umumi Mütalaalar (Musiki)”. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.5-7

“Kıymettar Bir Tablo Hakkında (Sanayi-i Nefise)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.15-6

“Kıymettar Bir Tablo Münasebetiyle 2 (Sanayi-i Nefise)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.27-8

“Musiki” [nota örneği- ninni için]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.36

“Ressam David (Sanayi-i Nefise)”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.38-9; C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.51-3

“Arnavutlarca Resmen Kabul Olunan Millî Teganni” [nota şeklinde]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.69

“Keman Kralı Kobelik” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.82

“Ressam Mehmet Bey”. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.111

“Eduvar Dotay’ın Tablosu Münasebetiyle”; SALİH FUAT. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.124

“Tablo: İstiğrak-ı Valihane”. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.133

3.4.2.7 Çocuk Oyunları ve Bilmeceleler

3.4.2.7.1 Çocuk Oyunları

“Değnekli Arayıcı (Ne Oynayalım)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a

“[Şişe Kağıt Oyunu] (Ne Oynayalım)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a

“Yürüyen Para (Ne Oynayalım)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48a

“Değnek Oyunu (Ne Oynayalım)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64a

“Yüzük- Elma Hoplar mı? (Ne Oynayalım)”; HOKKABAZ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80a

“Tek mi, Çift mi? (Ne Oynayalım)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b

“Yirminci Asırda Çocuk Eğlencelerinden”; E[lif]. H[a]. (İdare-i Şafaka’dan). *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116a-116b

3.4.2.7.2 Bilmeceler

“Çocuklara Mahsus Bilmece”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a; C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], 48a; C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b; C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64a; C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b; C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b; C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b; C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b; C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b; C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116b; C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116b; C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132b; C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b; “C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], k.i.; C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], k.i.; C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224a; C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240a; C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], k.i.; C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272b; C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288c-288d.

3.4.2.8 Faydalı Bilgiler ve Bilmediklerimiz

“Bilmediklerimiz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a; C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48a-48b; C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.79; C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188a-188b; C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224a-224b.

“Hayvanlar Ne Kadar Yaşar (Faideli Bilgiler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], k.i.

“Zehirli Çiçekler (Faideli Bilgiler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], k.i.

“Tereyağlarımızı Muhafaza Etmek İçin Ne yapalım”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.75

“Sineklere ve Sivrisineklere Karşı (Faydalı Bilgiler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], k.i.

“Meraklı Şeyler” [alt yazılı resimler- ilginç şeyler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.161

“Kahve (Faydalı Bilgiler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.171-172

“Biraz Çin’de Dolaşalım mı? (Faydalı Bilgiler)”; KAZIM RIFAT. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.i.

“Faydalı Şeyler”. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.297; C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.302; C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.324; C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.36; C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.131

“Sevgili Böcekler ve Düşmanları”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.320

“Fildişlerinin Muhafazası” [Faydalı Şeyler]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.144

3.4.2.9 Moda, Kadın ve Adab-ı Muaşeret

Modayla ilgili hem yazılar hem de resimler bu kısımda tasnif edilmiştir.

“Yirminci Asırda Zarafet” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], k.

“Muaşeret Edeplerinden” [altyazılı resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.13; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.29; C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.45; C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.61; C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.77; C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.97; C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.129; C.1, S.9, 25

Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.145; C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.164; C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.185; C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.221;

“Son Moda Kadın Kostümleri (Moda)” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16

“Zarif Bir Tuvalet” [altyazılı bir resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], k.

“Güzelleşmek Sanatı (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.30

[MODA- Birkaç resim ve alt yazısı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32

“Muhterem Karilerimize (Moda)”; MARGARİT? MÜNİR NAFİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.46

“Güzelleşmek Sanatı (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.47

“Muaşeret Edeplerinden-Misafirlik- Ayrıca Güzelleşmek Sanatı’ndan Mabad (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.61-63

“Hanımlarımıza (Moda)”; M[ARGARİT?]. MÜNİR NAFİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64

“Dudaklara Allık”; KATOL [CATULLES] MENDES. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.94

“Hizmetçiler (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.99-100

“Muaşeret Edeplerinden”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.113

“Güzelleşmek Sanatı (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.114-115

“Biraz da Erkek Modası (Moda)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.115

“Tablo- Bir Asuri Tuvaleti”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], k.

“Bluzlar Nasıl Tebdil Olunur?.. (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.124-125

“Saçlar: Kadınlığın Efser-dilfiribi” [moda- altyazılı resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.140

“Eteklikler Nasıl Yapılır?.. (Moda)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.141

“Yelpazeler (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.155

“Hizmetçiler Mektebi (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.218-9

“Adab-ı Muaşeret: Her Asırda Kadın Selamları” [resimli alt yazılı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.236

“Mühim Bir Mukayese” [farklı milletlerin giyim resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.244-5

“Paris’te Son Günlerin Kol Modası” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.248

“Korsenin Vücuda Bahşettiği Şekl-i Zarif” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.248

“Moda Resimleri”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.249; C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.12; C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30

Nisan 1914], s.84; [Moda resimleri]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.120; C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.132; C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.144.

“Adab-ı Muaşeret: Her Asırda Erkek Selamları” [resimli ve altyazılı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.253

“Mektup Nasıl Yazılır (Hanımlara Mahsus)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.255-256

“Yaşamak Sanatı ve Muaşeret Edepleri”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.264-266

“Fanila Bluzlar (Moda)”; F. İKBAL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.267 [iki adet resim s.264 ve 265’te]

“Kadın Şapkaları (Moda)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.282 [kadın şapkaları ve beyaz saçlarla ilgili 2 resim s.281’de]

“Yaşamak Sanatı/ Yemek Nasıl Yenir”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.286-7

“Moda”; F. İKBAL. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.300

“Bahar Tuvaletleri (Moda)”; F. İKBAL. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.312

“Zarafette Pek İleri Giden İngiltere’nin Bu Seneye Ait Kışlık Kostümlerinden Bir Numune” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.324

“Konuşmak Usulü (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.335

“İngiliz Zevk-i Bediinin En Son Tecellilerinden” [kıyafet resimleri]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.336

“Konuşmak Usulü- Yemek Usulü (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.347

“Yemek Usulü (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.359

“Son Moda Tiyatro Kıyafetleri”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.360

“Yemek Usulü- geçen nüshadan (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.11

“Modaya Mizahi Bir Nazar”. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.22

“Moda”. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.24

“Yemek Usulü/ geçen nüshadan mabad- Raks Usulü (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.35

“Raks Usulü/ geçen nüshadan mabad (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.47-8

“Sıcakları Karşılacak İlk İngiliz Modası” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.48

“Raks Usulü/ geçen nüshadan (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59

“Modanın Son Hafta Zarfında İbraz Ettiği Dilber ve Ruhnüvaz Temasiller” [resimler]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.60

“Moda”; F. İKBAL. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.72

“Londra’nın Baharı İstikbal Eden En Son Modaları İntibaatından Şuh ve Zarif Üç Numune”. C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.96

“Moda”. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.108

3.4.2.10 Fenni Yazılar

“Hayvanlar Ne Kadar Yaşar (Faideli Bilgiler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], k.i.

“Japonya’da Kaplumbağaları Nasıl Yetiştiriyorlar (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.28-29

“Zehirli Çiçekler (Faideli Bilgiler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], k.i.

“İlm-i Hayvanat”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80

“Genç Kimyager Gazetesi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b

“Yılanlar İçin Mucib-i İstifade Bir Kuş Tuzağı (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.92-93

“Keşfiyat- Deniz Kazalarına Karşı”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.94 [s.93’te ilgili birkaç tane resim vardır]

“Sineklere ve Sivrisineklere Karşı (Faydalı Bilgiler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], k.i.

“Viyolina- Kendiliğinden Çalan Piyano ve Keman (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.128-129

“Ayak İzleri (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.144-146.

“İlk Uçanlar Kim? (Fantezi)”; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.147-148.

“Elektrikle Teshin (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.167-170; “Elektrik (İlim ve Fen)”; FİKRİ

TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.187-188; “Elektrik Kralı Edison’un Son Resmi”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.209; “Tomas Edison (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.220-3; “Keşfiyat- Edison’un Yazı Makinesi (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.269-270; “Elektrik Kazaları (İlim ve Fen)”. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.20.

“Bir Maymunun Cinayeti (Meraklı Şeyler)” [Hayvanlar alemi]; FUAT SAMİH. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.184-187

“Lal ve Sağır Olanlar İçin Telefon” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Havada Seyahat Ederken Alınmış İlk Tayyare Fotoğrafisi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.212

“Keşfiyat- Berlin’de Polislere Mahsus Telefon (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.231-232

“Telefonun Hizmet ve Mazarratları (Fantezi)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.251-254

“9000 Abonesi Olan Gutenberg Sokağındaki Telefon Merkezi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.253

“Su üzerinde Nasıl Yüzülür [ve bunun için] Ayaklara Takılan Alet” [iki resim- geçen nüshaya ait olduğu belirtiliyor]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a

“Bir Polis Telefonu” [resimler- geçen nüshaya ait olduğu belirtiliyor]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a

“Meraklı Şeyler” [resimli ve altyazılı- yarısı denizin içinde bir köşk]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.264

“Meraklı Şeyler” [resimli ve altyazılı- çocuğa itaat eden bir fil]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.268

“Harita-ı Semada Bir “Kainat”ın Suret-i Zuhuru (İlim ve Fen)”; OSMAN NURİ BEY (Bakteriyolog Ve Kimyager). *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.293-7

“Tabiat Alimlerimizden Muallim İsmail Hakkı Efendi”. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.305

“Ulum-ı Tabiiye Lügati” [kitap tavsiyesi]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.314

“Sevgili Böcekler ve Düşmanları” [fen]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.320

“Havai Terakkiler/ Bir Aerobüs- Yeni Bir Hava Kurbanı- Bir Emniyet Aleti”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.320-21 [hava kurbanına ait resim s.319’da çıkmıştır]

“Yeni Volkanlar (İlim ve Fen)”; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.328-9

“İlm-i Hayvanat Dersleri” [kitap reklamı]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.10

“Rical-i Fen”; SUPHİ ETHEM. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.43-4; C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.63-4; C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.89-92; C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.101-2; C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.126-9; C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.142-3

“İngilizler Tarafından İhtira’ Olunan Bir Tahlisiye Aleti” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.84

“Telsiz Telgrafın Taammüm ve İnkişafı ve Yeni Tatbikatı”; EBUELANUR?. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.114-5

“Fas’ta Öküz, İnek ve Koyunlar”. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.115-6

“Japonya’da Vesait-i Seyr ü Hareket”; EBUELANUR?. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.116 [s.118’de ilgili bir adet resim var]

“Üç Kuyruklu Bir Kertenkele” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.129

“Eksibe” [fenni]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.129 [s.128’de ilgili bir resim var]

3.4.2.11 Sağlık ve Tıp Yazıları

Doktor ve diş hekimi ilanlarını bir kenara bırakırsak sağlık ve tıpla ilgili yazılar şunlardır:

“Seyahatte Sular (Hıfzıssıhha)”; DOKTOR FAHRİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.45

“Gışa-yı Bekaret (İlim ve Fen)” [sıhhi ve sosyal]; DOKTOR NURİ BEKİR. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.58-59

“İyotlu Tütsü- Sıhhi (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.75

“Tereyağlarımızı Muhafaza Etmek İçin Ne yapalım”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.75

“Malumat-ı İlmiye Hülasalarından (İlm-i Teşrih-i Beşer)” [sağlık]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116b

“Sineklere ve Sivrisineklere Karşı (Faydalı Bilgiler)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], k.i.

“Dişler Nasıl Muhafaza Olunur? (Hıfzıssıhha)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.

“Tırnaklarını Yemek İleti/ Sıhhi”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.146

“Lal ve Sağır Olanlar İçin Telefon” [sağlık- haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Sui-Hazm İlmi ve Netayic-i Meşumesi (Hisler Mütalaalar)”; İHSAN ADLİ. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.226

“Zehirli Yılanların Isırması ve Suret-i Tedavisi (İlim ve Fen)”; FİKRİ TEVFİK. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.284-286

“Yaşamak Sanatı/ Yemek Nasıl Yenir”; AHMET NEBİL. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.286-7

“Kitapların Tathiri (Hıfzıssıhha)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288c

“Faydalı Şeyler” [sağlıkla ilgili]. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.297

“Aile Tabibi”. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.302

“Faydalı Şeyler” [sağlıkla ilgili]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.302

“Sevgili Böcekler ve Düşmanları”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.320

“Aile Tabibi”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.323-4

“Faydalı Şeyler” [tentürdiyot- sağlık]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.324

“Aile Tabibi” [sağlık]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.335

“Aile Tabibi”. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.348

“Yemek Usulü (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.359

“Yemek Usulü/ geçen nüshadan (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.11

“Elektrik Kazaları (İlim ve Fen)”. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.20

“Yemek Usulü/ geçen nüshadan mabad- Raks Usulü (Muaşeret Edepleri)”. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.35

“Aza-yı İnsaniyenin Kıymeti (Fantezi)”. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.81-2

“Şişli’de Kain Etfal Hastanesinde Hamiyetli Osmanlı Hanımlarının Açtığı Şefkat Pazarı” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.87

“Japonlarda Temizlik (Fantezi)”. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.114

“Her Japon Hanesinde Mevcut Hamamlarda İstihmam” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.118

“Cilt ve Hastalıkları”. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.129-131

“Deniz Sularıyları Banyo”. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.144

3.4.2.12 İlan Duyuru ve Reklamlar

“Küçük İlanlar”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], k.i.

“Kartpostal mübadelesi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b

“Pul ve Kart Mübadelesi” [İlan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64a-64b

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b

“Mübadele” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], k.i.

“Mekteb-i Harbiye Diş Tabibi” [İlan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b

“Diş Tabibi Mehmet Hüdaverdi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b

[öğretmenlik ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b

“Mübadele” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116b

“Diş Tabibi Muhammed Hüdaverdi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116b

“Mübadele” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132b

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132b.

“Mübadele” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b.

“Berber Dükkanı” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172b.

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172b.

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172b.

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172b.

“Mübadele” [ilanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b

“Doktor” [İlanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b

“Diş Tabibi” [İlanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b

“Doktor” [İlanı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188b

“Atölye” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224b

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224b

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224b

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224b

“Atölye” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240b

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240b

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240b

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240b

“Atölye” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256b

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256b

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256b

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256b

“Atölye” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272c

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Doktor” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Diş Tabibi” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Atölye” [ilan]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Tahir Nahit” [kartpostalci ilanı]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.314

“Mısır Hidiviyeti’nin Bu defa İmal Ettirdiği Pullar” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.318

“Osmanlı Pulları” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.330

“Reklam ve İlanlar”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.358-9

“Mübadele” [kartpostal]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.35

“Mübadele”. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.46

“Diş Tabibi” [ilan]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.47

“Mübadeleci Kardeşlerime” [ilan]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59

“Mübadele” [kartpostal]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.62

“Diş Tabibi” [ilan]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.83

3.4.2.13 Haberler

Haberler kısmında sadece metin olarak değil, resim-tablo tasnifine giren ve haber değeri taşıyan altyazılı resimler de buraya dahil edilmiştir.

“İtalya Kralına Kast” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.21

“Yeni Bir Din (Şuun)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.40

“Otomobilli Caniler (Şuun)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.41

“Muharebe Resimleri”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.42

[Titanik gemisinin ve kaptanının resmi ve bir alt yazı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.49

“Titanik Vapuru Hakkında”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.52 [s.53’te ilgili bir resim var]

“Yeni Bir Heykel”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.56

“Küsum” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.56

“Titanik’e Dair Son İzler” [altyazılı resimler- haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.72

“Bir Şakinin Son Nefesi (Şuun)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.74

“Yeni Bir Top (Şuun)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.74

“Berlin Tayyare Sergisi”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.76-77

“Otomobilli Haydutlar (Şuun)”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100

“Karagöz’ün Haftalık Dedikodusu” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.i.

“Tunus Beyi Seyyid Muhammed Fransa’da” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.149.

“10 Temmuz”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.150

“Fransa’da Meclis-i Mebusan Reis-i Cedidi Mösyö Deşanel” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.152.

“Çakırcalıyı Tenkile Muvaffak Olan Binbaşı Ahmet Aznavur Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.152.

“Türkiye’nin Yeni ve Büyük Kabinesi Azasından Birkaç Seyr” [resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.173

“Fransa’nın Yeni Zırhlıları”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.178-179

“Ziya-yı Mütemudi, Lezanal Gazetesi Muharrirlerinden Anri Doparvil şöyle Bir Mektup almıştır” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.188a

“Lal ve Sağır Olanlar İçin Telefon” [haber]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Kadın Polisler”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.

“Ağzından Büyük Bir Yılan Çıkan Timsah/ Meraklı Şeyler” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.213

“Anarşistler”; A[HMET]. RIFKI. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.213-215

“Bahr-i Baltık’ta Rus ve Fransız Zırhlıları” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.216

“Fransa Başvekili Fransa’da” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.217

“Arnavutlar Üsküp’e Girerlerken” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.232

“9000 Abonesi Olan Gutenberg Sokağındaki Telefon Merkezi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.253

“Su üzerinde Nasıl Yüzülür [ve bunun için] Ayaklara Takılan Alet” [iki resim- geçen nüshaya ait olduğu belirtiliyor]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a

“Bir Polis Telefonu” [resimler- geçen nüshaya ait olduğu belirtiliyor]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a

“Meraklı Şeyler” [resimli ve altyazılı- yarısı denizin içinde bir köşk]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.264

“Kutb-ı Cenubi Keşfiyatına Çıkan Gemi ve Mürettebatı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.285

“İtizar” [A.Rıfki’nin askere gitmesi]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d

“Yeni Yunan Sefiri Mösyö Panas Saray-ı Hümayuna Giderken” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.298

“Mağruk Tahtelbahir” [resim ve altyazı]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.310

“Yeni Tayyare Kurbanı” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.319

“Görünen Ruhlar”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.319-20

“Havai Terakkiler/ Bir Aerobüs- Yeni Bir Hava Kurbanı- Bir Emniyet Aleti”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.320-21 [hava kurbanına ait resim s.319’da çıkmıştır]

“Yeni Arnavutluk’a Dair Bazı İntibaat” [altyazılı resimler]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.331

“Tayyarelerimizin Muvaffakiyeti Münasebetiyle”. C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.334

“Yeni Arnavutluk Kralı ve Kraliçesi” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.342

“Yeni Arnavutluk” [iki resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.343

“Anadolu’muzda Dad-ı Tabiat- Sivas’ta 28 Okka Ağırlığında Bir Lahana” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.346

“Prens Dovid’e Arnavutluk Tacını Takdim Eden Heyet” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.351

“Son Günlerde Pek Kanlı ve Ateşli Bir Surette Devam Eden Meksika İhtilali Manazırından” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.3

“Mısırdaki Son Günlerde İcra Olunan Deve Müsabakaları” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.6

[batan bir gemi binbaşısı- resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.7

“Tıp Fakültesi Mezunlarından ve Vefat Eden İsmail Ali Bey” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.7

“Yine Süfrahjetler” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.18

“Figaro Gazetesi Müdürü Mösyö Kalmet’in Katli”. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.19

“Birkaç Gün Evvel Büyük Bir Fırtına İngiltere Sahillerine Kırk Elli Kadar Müthiş Balina Balığı Atmıştır” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.30

“İrlanda İhtilali” [altyazılı resimler]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.42-43

“Madam Kayyo’nun Cinayeti” [ile ilgili altyazılı resimler]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.46

“Kademeli Evler- Yeni Usul İnşaat (Mimari)”. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.53 [ilgili 2 adet resim s.57’dedir]

“Haftanın Son İntibaları” [3 adet alt yazılı resim- haber]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.58

“Romanyalı Misafirlerimiz” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.63

“Porçef (Şuun)” [Rus Muharrirlerinden]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.64-5 [s.67’de resmi var]

“Bu Defa Fransa’da İcra-yı Seyahat Eden İngiltere Kralı ve Kraliçesi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.75

“11 Nisan İhtifali Hürriyet-i Ebediye Tepesinde” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.82

“İngilizler Tarafından İhtira’ Olunan Bir Tahlisiye Aleti” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.84

“Şişli’de Kain Etfal Hastanesinde Hamiyetli Osmanlı Hanımlarının Açtığı Şefkat Pazarı” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.87

“Zat-ı Hazret-i Padişahinin Meclis-i Mebusanı Teşrifleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.99

“Ahiren Limanımıza Gelen Almanya’nın “Goben” adlı gemisi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.103

“Payitahtımızı Ziyaret Eden Japon Heyet-i Askeriyesi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.114

“Fas’ta Öküz, İnek ve Koyunlar”. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.115-6

“Japonya’da Vesait-i Seyr ü Hareket”; EBUELANUR?. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.116 [s.118’de ilgili bir adet resim var]

“Memleketinin Terakki ve Tealisine Cidden Çalışan Afganistan Emiri Habübullah Han Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.123

“Efkar-ı Terakki-perveranesiyle İslam Şehzadeleri Arasında Bir Mevki-i Büleml Sahibi Olan Muin’us-Saltanat Serdar İnayetullah Han Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.126

“Üç Kuyruklu Bir Kertenkele” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.129

“Fransuva Ferdinand’ın Vefatı Üzerine Veliahd Olan Arşidük Şarl Fransuva Josef” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.140

“Avusturya Veliahdı Müteveffa Arşidük Fransuva Ferdinand ve Eşi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.141

“Fransa’nın Yeni Kabine Heyeti” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.142

“Deniz Velespitleriyle Tecrübeler” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.142

3.4.2.14 Resim ve Tablolar

“Büyük Kabine Vaz’ına Seza Görülen Fransızların Yeni Vükela Heyeti” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.5

“Tablo: Bir Sima-yı Masum” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], k.

“Yirminci Asırda Terakki” [altyazılı bir resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.33

“Muharebe Resimleri”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.42

“Tablo: Alem-i Manevinin Saha-ı Maddiyette Tecellisi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], k.

[Titanik gemisinin ve kaptanının resmi ve bir alt yazı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.49

“Tablo: Konserden Evvel Prova” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.57

“Tablo: Judyet- Bahtunnasır’ın Başını Kesen Yahudi Kızı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], k.

“Tablo: Napolyon Ordusunun Mühim Bir Serdarı Cenral Lazal” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], k.

“İran Kadınları” [iki resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.81 /ilgili yazısı 84, 99”dadır.

“Tablo: Margarit Cehennemde, Alevler İçinde” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.85

[muhtelif resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.93

“Tablo: Bir Eda-yı Hazin” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.

“Fransa’nın Esbak Kabine Reisi Mösyö Josef Kayo ..” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.101

“Alman ve İngiliz Donanması” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.104-105

[Bazı Resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.108-109

“Darülfünun Ulum-ı Tabiiye Şubesi Heyet-i Talimiyesi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.113

“Danimarka Kralı ve Ailesi” [2 adet resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.113

“Paris’te Şark Usulü Bir Eğlence” [Tablo]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.117

“Melahat Müsabakaları” [resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132.

“Tablo- Masumane Bir Tebessüm”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.

“İlk Payitaht-ı Osmaniye’nin Mühim Bir Darül-irfanı- Bursa Mekteb-i Sultanisi” [resim ve altyazılı]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.133

“Melahat Müsabakalarından” [resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148.

“Mösyö Labani” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], k.

“Fransa’da Meclis-i Mebusan Reis-i Cedidi Mösyö Deşanel” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.152.

“Çakırcalıyı Tenkile Muvaffak Olan Binbaşı Ahmet Aznavur Bey” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.152.

[gemi resimleri]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.160.

“Türkiye’nin Yeni ve Büyük Kabinesi Azasından Birkaç Seyr” [resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.173

“Japon Kral ve Kraliçesi” [Resimler]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.177

“Bir Buse-i Şefkat” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.

“Elektrik Kralı Edison’un Son Resmi”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.209

“Birinci Kolordu-yı Hümayun Kumandanı Ömer Yaver Paşa Hazretleri” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.212

“Havada Seyahat Ederken Alınmış İlk Tayyare Fotoğrafisi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.212

“Meraklı Şeyler/ Ağzından Büyük Bir Yılan Çıkan Timsah” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.213

“Bahr-i Baltık’ta Rus ve Fransız Zırhlıları” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.216

“Eski Hintlilerin Perestiş Ettikleri Mukaddes Boğa” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.216

“Fransa Başvekili Fransa’da” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.217

“Eski Hint Saraylarından Biri” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.217

“Şarka Ait Rakslarıyla Temeyyüz Etmiş Bir Artist: Matmazel Julyetta” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.

“Piyanonun Önünde” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.225

“Sivas’ta Meşhur Gök Medresesi’nin Kapısı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.228

“Üsküp’te Bir Kahvenin Bahçesinde Erbab-ı Kıyam İstirahat Ediyorlar” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.232

“Hareket-i Arzdan Sonra: Çanakkale’de Yunan Konsolatosu” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.232

“Arnavutlar Üsküp’e Girerlerken” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.232

“Hareket-i Arzdan Sonra Kanun Günü Afeti” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.232

“Kont Berhanold: Avusturya ve Macaristan Hariciye Nazırı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.233

“Mevsim Sporlarından: Kotra Yarışları” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.233

“Asar-ı Nefise-i İslamiye’den Selçuklular Devrine Ait: Halep’te Büyük Cami-i Şerifin Mihrabı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.241

“Korsenin Vücuda Bahsettiği Şekl-i Zarif” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.248

“9000 Abonesi Olan Gutenberg Sokağındaki Telefon Merkezi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.253

“Su üzerinde Nasıl Yüzülür [ve bunun için] Ayaklara Takılan Alet” [iki resim- geçen nüshaya ait olduğu belirtiliyor]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a

“Bir Polis Telefonu” [resimler- geçen nüshaya ait olduğu belirtiliyor]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a

“Tablo: Nafiz Nazarlar”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], k.

“Bir Hüsnün Safahat-ı Muhtelifesi” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.257

“Bugünün Hem Vakur Hem Lakayt Fakat Sevimli ve Faal Siması: Nazım Paşa” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], k.

“Matmazel Sahari Celi?” [dansöz resmi]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.273

“Taal Volkanının İndifai” [2 resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.277

“Trablusgarp Sahne-i Harbinden Bir Levha” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.279

[Sivas Fotoğrafları]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.280

“Kutb-ı Cenubi Keşfiyatına Çıkan Gemi ve Mürettebatı” [resim]. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.285

“Tablo: Bir Asır Evvel İstanbul Hayatı” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.289

“İki Asrın Bahri Mukayese” [resimli altyazılı]. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.294-5

“Yeni Yunan Sefiri Mösyö Panas Saray-ı Hümayuna Giderken” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kanunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.298

“Tablo: Piyano Başı”. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.301

“Paris’te- Buz Üzerinde” [resimli altyazılı]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.303

“Mağruk Tahtelbahir” [resim ve altyazı]. *Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kanunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.310

“Tango Resimleri”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.313

“Kış Eğlencelerinden: Bu Sene İcat Olunan Tayyare Gibi Pervaneli Kızak” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.315

“Mısır Teşri-i Meclisin Son Defaki Resm-i Küşadı Münasebetiyle” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.318

“Yeni Tayyare Kurbanı” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.319

“Hindistan Askerlerinden” [iki resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.319

“Sanatın Mühim İnceliklerini Taşıyan Bir Tablo”. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.322

“Fransa’nın Kadın Tayyarecileri” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.324

“Tablo- Beklerken”. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.325

“Osmanlı Pulları” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.330

[bir tayyare resmi]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.330

“Yeni Arnavutluk’a Dair Bazı İntibaat” [altyazılı resimler]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.331

“Tangonun Muhtelif Serpintileri” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.334

“Zevk ve Sahne Alemine Bir Nazar” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914], s.334

“Venedik’in Meşhur “Forlana?” Dansı” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.337

“Yeni Arnavutluk Kralı ve Kraliçesi” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.342

“Tayyarecilik Terakkilerinden” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.342

“Yeni Arnavutluk” [iki resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.343

“Anadolu’muzda Dad-ı Tabiat- Sivas’ta 28 Okka Ağırlığında Bir Lahana” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.346

“Levha- Hüsn ü Aşk”. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.349

“Prens Dovid’e Arnavutluk Tacını Takdim Eden Heyet” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.351

“Tayyarecilik Terakkiyatından” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.355

“Kıymettar Bir Tablo” [resim]. *Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.358

“Levha: Raks İçin Hazırlanırken”. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.1

“Son Günlerde Pek Kanlı ve Ateşli Bir Surette Devam Eden Meksika İhtilali Manazırından” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.3

“Mısırdaki Son Günlerde İcra Olunan Deve Müsabakaları” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.6

“Masumane Bir Levha: Kızcağız ve Merkebi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.6

[batan bir gemi binbaşı- resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.7

“Tıp Fakültesi Mezunlarından ve Vefat Eden İsmail Ali Bey” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.7

“Yeni Danslar” [iki resim]. *Zekâ*, C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.10

“Levha: Biri Asil, Diğeri Nefis; Fakat Her İkisi de Aynı Derecede Cazip İki Sima” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.13

“İngiliz Dansözlerinden Miss Fonteney” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.15

“Yine Süfrajeterler” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.18

“Son Günlerde Londra’da Büyük Şöhret Kazanan Rus Dansözlerinden Jene?” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.22

“Levha: Hazin Bir Bakış”. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.25

“Konya’da Asar-ı Selçuk: Alaaddin Cami-i Şerifi’ndeki Türbeler ve Gayet Kıymettar Minber” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.27

“Karatay Medresesi’nin Pek Kıymettar Olan Kapısı” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.27

“Birkaç Gün Evvel Büyük Bir Fırtına İngiltere Sahillerine Kırk Elli Kadar Müthiş Balina Balığı Atmıştır” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.30

“Tayyarecilik Aleminde” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.30

“Tayyarelerin Harpte İstimali” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.25, 21 [20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.31

“Tablo”. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.37

“İrlanda İhtilali” [altyazılı resimler]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.42-43

“Madam Kayyo’nun Cinayeti” [ile ilgili altyazılı resimler]. *Zekâ*, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.46

“Tablo: Madlen; Günahlarının Mahrumiyetini Çekerken”. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.49

“Haftanın Son İntibaları” [3 adet alt yazılı resim- haber]. *Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.58

“Romanyalı Misafirlerimiz” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.63

[izci ve sporcularla ilgili 3 adet resim]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.66-7

“Sen Lazar Hapishanesi” [resimler]. *Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.70

“Ordumuzu Büyük Bir Faaliyetle Tensik ve Yeniden Tanzime Muvaffak Olan Harbiye Nazırımız Enver Paşa Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.73

“Bu Defa Fransa’da İcra-yı Seyahat Eden İngiltere Kralı ve Kraliçesi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.75

“Fransa Reis-i Hükümeti Mösyö Povankara?” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.78

“Şehrimizde İzci Teşkilatına Memur Muallim” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.78

[Avrupa’daki su üzerine giden tayyare ve kano resimleri]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.79

“Keman Kralı Kobelik” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.82

“11 Nisan İhtifali Hürriyet-i Ebediye Tepesinde” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.82

“İngilizler Tarafından İhtira’ Olunan Bir Tahlisiye Aleti” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.84

“Genç Türkiye’nin Faal ve Azimkar Dahiliye Nazırı Muhterem Talat Beyefendi Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.85

“Şişli’de Kain Etfal Hastanesinde Hamiyetli Osmanlı Hanımlarının Açtığı Şefkat Pazarı” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.87

[İngiltere ve Fransa Devlet Adamlarıyla ilgili resimler]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.91

[memleketimizde görevli yabancı iki bürokrat resmi]. *Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.94

“Faal ve Muvaffakiyetli Maliye Nazırı Muhterem Cavit Beyefendi Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.97

“Zat-ı Hazret-i Padişahinin Meclis-i Mebusanı Teşrifleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.99

“Ahiren Limanımıza Gelen Almanya’nın “Goben” adlı gemisi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.103

“Kadim Romalıların Ayaklarından Bir Numune” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.103

“Dahiliye Nazır-ı Muhteremi Talat Beyefendi Meclis-i Mebusan’a Gelirken” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.106

“Faal ve Metin Bahriye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.109

“Hamit Naci Kaptan” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.112

“Dahiliye Nazırı Talat Beyefendi Romanya Vapurundan Rıhtıma Çıkarken” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.114

“Payitahtımızı Ziyaret Eden Japon Heyet-i Askeriyesi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.114

“Taşkışla Yangınında Kazazede Olup Bilahare Vefat Eden Ecnebi Efrad-ı Askeriye'nin Cenaze Merasimi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.115

“Kadıköy İttihat Çayırında Tertip Olunan Müsamere” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.115

“Her Japon Hanesinde Mevcut Hamamlarda İstihmam” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.118

“Meşhur Ressam “Dotay”ın 1871 Fransız- Alman Harbine Ait Bir Tablo” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.121

“Memleketinin Terakki ve Tealisine Cidden Çalışan Afganistan Emiri Habübullah Han Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.123

“Efkar-ı Terakki-perveranesiyle İslam Şehzadeleri Arasında Bir Mevki-i Büleml Sahibi Olan Muin’us-Saltanat Serdar İnayetullah Han Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.126

“Afgan Şehzadelerinden Serdar Mehmet Kebir Han Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.127

“Maliye Nazırı Mirza Mehmet Hüseyin Han” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.127

“Üç Kuyruklu Bir Kertenkele” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.129

“Afgan Şehzadelerinden Serdar İnayetullah Han Hazretleri” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.130

“Kabil’de Prensler ve Maiyeti” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.130

“Tablo: İstiğrak-ı Valihane”. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.133

“Arnavutluk Hükümdarı ve Ailesi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.135

“İtalya Sefarethanesi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.138

“Avusturya Sefarethanesi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.138

“Fransuva Ferdinand’ın Vefatı Üzerine Veliahd Olan Arşidük Şarl Fransuva Josef” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.140

“Avusturya Veliahdı Müteveffa Arşidük Fransuva Ferdinand ve Eşi” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.141

“Fransa’nın Yeni Kabine Heyeti” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.142

“Deniz Vespitleriyle Tecrübeler” [resim]. *Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.142

4.BÖLÜM

4 SEÇİLMİŞ METİNLER

Seçilmiş Metinler kısmında sadece dil ve edebiyatı ilgilendiren yazılara yer verilecektir. Yayınlanmış olanlar da bu metinlere dahildir. Metinleri, hangi türde daha fazla ise ondan başlayarak koymaya çalıştık. Aynı türdeki yazıları tarih sırasına göre koyduk. Birbirinin devamı olan metinler tarih sırasına bakılmaksızın ardarda konulmuştur.

4.1 Tiyatro

Tiyatroyla ilgili materyalleri önce oyunlar, sonra tiyatro yazıları ve son olarak ilan ve resimler şeklinde vereceğiz.

4.1.1 Oyunlar

Dergimizde dokuz adet oyun vardır. Bunları yayınlanış tarihlerine göre vermek istiyoruz.

4.1.1.1 Şadan Bey'in Alacaklıları (Çocuklara Mahsus)

Komedi 1 perde

EŞHAS

Şadan Bey; Bir Mirasyedi

Tosun; Uşak

Kamber Efendi; Zengin Bir Zat

Şevkidil Hanım; Kamber Efendi'nin haremî

Tayyar Efendi; Cevahirci

Kirkor; Sarraf

SAHNE– Şadan Bey’in evinde küçük bir salonu irae eder...

BİRİNCİ MECLİS

Tosun Yalnız

TOSUN– (*Kendi kendine*) Doğrusu artık çok oldu. Ömrümde böyle rezalet görmedim. Zaten ben daima söylerim: Bir adamın uşak tutmaya, aylık vermeye vakti yok mu benim gibi yapmalı. Yani bir yer bulmalı. Uşaklığa girmeli. Hem karnı doyar, hem de cebi para görür. Altı aydır buraya kapıldım. Hay kapılanamaz olaydım!... Geldiğim günden beri aylık değil, aylığa mahsuben bir kuruş bile almaya muvaffak olamadım. Efendi, her ay iptidasında maaşıma elli kuruş zam ediyor. Keşke elli kuruş tenzil etse de muntazaman verse. Daha ziyade makbule geçerdi. Haddin varsa Efendiden bir kuruş al... Kabahat bende ya, ne ise... Tahkikat yapmadan, sorup soruşturmadan kapılanmanın sonu böyle çıkar. Ne yapayım; herifi iki çekirdek bir badem görünce, kılığına kıyafetine bakınca aldandım. Meğer ne imiş, ne imiş!... Züğürt mü züğürt... Vurmadığı adam kalmamış! Bereket versin benim kemerden haberi yok, olsaydı hiç şüphesiz şimdiye kadar bir lira bırakmaz, alırdı. Fakat bir çare düşünmeli. Alacak çoğalmadan pılı pırtıyı toplayıp gitmenin yoluna bakmalı. Şimdi nerdeyse efendi gelir. Paramı isterim. Verirse ne âla! Vermezse yarın gider, mahkemeye müracaat ederim...

İKİNCİ MECLİS

Tosun, Şadan Bey

ŞADAN BEY– (*İçeriye girerek*) Niçin böyle kendi kendine bağırıp duruyorsun. Sana bin kere söyledim. Bu tabiattan vazgeçiremedim. Sesin sokağa kadar aksediyor. Gelip geçenler içerde deli var zannedecekler!...

TOSUN– Lakin Efendim!...

ŞADAN BEY– Haydi, haydi sus... Zararı yok. Nankör!...

TOSUN– Lakin efendim!...

ŞADAN BEY– Evet, nankörsün! Bunu her zaman söylerim. Pekâlâ, bilirsin ki sana bir uşak gibi değil âdeta bir dost, bir mahrem-i esrar muamelesi ediyorum, böyle iken yine...

TOSUN– Kulunuz da aksini iddia etmiyorum. Yalnız malum-ı âliniz bizim maaş...

ŞADAN BEY– (*Sözünü keserek*) Vereceğim, hem de pek yakın bir zamanda... Şimdi şöyle yanıma yaklaş, kulağını bana ver, söyleyeceğim sözleri iyice dinle. (*Tosun yaklaşır*) Birkaç güne kadar zengin bir kızla evleniyorum. İki, üç yüz bin lira serveti var, anasının babasının da bir tanesi. Artık sana olan altı aylık borcum için korkmazsın değil mi?..

TOSUN– Evet, fakat... Vakitler pek dar da...

ŞADAN BEY– Biraz daha sabret, biraz daha...

TOSUN– Bir aylık olsun verseniz...

ŞADAN BEY– Sonra, sonra... Şimdi beni biraz yalnız bırak...

TOSUN– Bari yarım aylık lütfediniz de çocuklara...

ŞADAN BEY– (*Kapıya doğru iterek*) Sonra dedim aa... Ne lakırdı anlamaz adamsın! Haydi, git, işine bak!.. (*Tosun çıkar*) Hakikaten bunalmaya başladım. Alacaklılardan bir dakika rahatım, huzurum yok. Nereye gitsem, nerde dolaşsam arkamdan geliyorlar. Bir saniye peşimden ayrılmıyorlar. Bende ise bu paralar yok. O kadar müşkül bir mevkide bulunuyorum ki... Eğer bu kızla evlenmeye muvaffak olursam kurtuldum, gitti. Borçlarımı tamamıyla tesviye eder, şu serseri hayata nihayet verir, karımla yan gelir otururum. Hele bir de çocuğumuz oldu mu değme keyfimize, işte son çare-i halas!.. Frenklerin meşhur bir sözü var: “İnsan üç türlü zengin olabilir; ya babadan kalır, ya çalışır kazanır, ya da evlenir...” derler. Ne doğru söz!.. Hamdolsun bize babadan bir şey kalmadı. Çalışıp zengin olmanın – şu muhitte – ihtimali yok. Şu halde işimiz üçüncü çareye kalıyor demektir. Şimdilik işler yolunda. İnşaallah bir aksilik zuhur etmez. Şayet eder de bu fırsatı da diğerleri gibi kaçırırsam mahvoldum, gitti. Ya intihar etmeli, ya da bu memleketten kaçmalı.. Kayınpederimle kayınvalidem biraz sonra beni ziyarete gelecekler. Fakat onlar burada iken alacaklıların bağırıp çağırılmaları için ne yapmalı?.. (*Düşünür*) Adam sen de, Tosun’a tembih ederim; bir bahane ile def ediverir. (*Çağırarak*) Tosun!..

TOSUN– (*Dışarıdan*) Efendim... (*Gelir*)

ŞADAN BEY– Tosun, beni dinle.. Sana bir şey rica edeceğim...

TOSUN– Estağfurullah efendim...

ŞADAN BEY– (*Devamla*) Bilirsin ki ekseriyetle buraya birkaç alacaklı geliyor, beni arıyor...

TOSUN– (*Kahkaha ile gülerek*) Birkaç alacaklı mı?... Amma tuhaf söylüyorsunuz ha... Bunlar bir iki değil tıpkı karınca sürüsü gibi... Sabahtan akşama kadar kapıyı aşındırıyorlar. Lakırdı anlatacağım diye uğraşmaktan nerede ise dilimde tüy bitecek. Sizi rahatsız etmemek için haber vermiyorum. Haftanın iptidasından beri dört defa kapının ipini kopardılar...

ŞADAN BEY– Zararı yok... Fakat bugün herhalde bunların evime girmemesi katiyen elzem. Söylediğimi anladın mı?... Ben şimdi dışarı çıkıyorum. Ve sana şu emr-i katiyi veriyorum: Şayet alacaklılardan birisi gelecek olursa (*Eliyle kapıyı işaret ederek*) şöyle yavaş! Yavaş! Yavaş!... Yola koyuver, olmaz mı?... (*Çıkmaya davranır*)

TOSUN– Peki efendim... (*Arkasından seslenerek*) Lakin efendim, gitmek istemezlerse...

ŞADAN BEY– Gitmek istemezlerse mi? Biraz arkalarını okşayıver... (*Yine çıkmaya davranır*)

TOSUN– Pekâlâ efendim... (*Tekrar seslenerek*) Gitmemekte ısrar ederlerse?...

ŞADAN BEY– (*Sabırsızlanarak*) O halde, nasıl istersen öyle yap... Bilir miyim ben... (*Gülerek*) Pencereden atıver, gitsin!... (*Çıkar*) (**S.6, s.96a**)

TOSUN– Baş üstüne efendim... (*Yalnız, kendi kendine*) Aman, efendinin emirlerini ezberleyeyim. Efendi bana evvela yavaş, yavaş yavaş demekliğimi, sonra sırtlarını okşamaklığımı, daha sonra pencereden atmaklığımı emretti. Bunlar gayet sade ve icrası kolay şeyler... Şimdi nerede ise alacaklılar sükun eder. Her gün bu saatte bir gelip gitmedir başlıyor. Akşama kadar ardı arası kesilmiyor. Alacaklılar sürüsü denilse caiz... İçlerinde irisi var, ufağı var. Terbiyelisi var, terbiyesizi var. Güzeli var, çirkini var. (*Kapı çalınır*) Hah, işte... Biri geldi. Bu çalış alacaklı çalışıdır. Kulaklarım alıştı da hemen anlıyorum. Hele biraz daha çalsın... Efendi geçen de: “Tosun, sakın bir alacaklı geldi mi hemen koşup kapıyı açma. Bırak, biraz kapıda kalsın... Bak sana sebebini anlatayım: Bir alacaklı; borçlunun evine geldi mi daima hiddetli ve kızıdır. Bir müddet kapıda, soğukta bırakılırsa kızgınlığı geçer ve hiddetini kaybeder...” demişti. (*Kapı tekrar çalınır*) Oh! Mutlak alacaklı... (*Şiddetle*

çalınır) Geliyorum, geliyorum... (*Kapıyı açmaya gider. Dışarıdan bir ses işitilir*) Efendi, evde yok... (*Alacaklı ile beraber gelirler*) Yine tekrar ediyorum, evde kimse yok. Efendi dışarı çıktı...

TAYYAR EFENDİ– Haydi sen de! Alayın lüzumu yok. Eğleniyor musun benimle?..

TOSUN– Efendi; ben kimseyle eğlenmiyorum, alay da etmiyorum. Efendinin sokağa çıktığını, evde bulunmadığını söylüyorum...

TAYYAR EFENDİ– Peki öyle ise ben de beklerim.

TOSUN– Gece yarısından evvel gelmeyecek...

TAYYAR EFENDİ– İsterse sabaha karşı gelsin, bence ehemmiyeti yok. Mutlaka kendisini göreceğim...

TOSUN– (*Kendi kendine*) Galiba Efendinin tavsiye ettiği çarelere müracaata mecbur olacağım. (*Aşıkâr*) Efendi, rica ederim, şöyle lütfen yavaş, yavaş! Yavaş!... (*Bu sözü söylerken eliyle kapıyı işaret eder*)

TAYYAR EFENDİ– Ne söylüyorsun be?...

TOSUN– Ne söyleyeceğim, şöyle yavaş! Yavaş! Yavaş!...

TAYYAR EFENDİ– Bu ne demek?..

TOSUN– Ne demek olacak, efendi burada yok. Beyhude beklemeyiniz, gidiniz demek...

TAYYAR EFENDİ– Haydi, zevzek sen de!...

TOSUN– (*Kendi kendine*) İkinci çareye müracaat icap ediyor.. (*Bir sopa alır ve alacaklıyı dövmeye başlar*)

TAYYAR EFENDİ– A! Ne yapıyorsun?... Çıldırдың mı?.. İmdat!...

TOSUN– Daha gitmeyecek misin?...

TAYYAR EFENDİ– Ah kemiklerim!..

TOSUN– Bu bana ait değil, yalnız buradan gitmen lazım... Haydi, üçüncü çareye müracaat. (*Tayyar Efendi'yi kucaklayarak*) Pencereye...

TAYYAR EFENDİ– Aman, ne yapıyorsun?..

TOSUN– (*Sallayarak*) Bir, iki, üç... (*Pencereden atar ve eğilerek dışarıya bakar*) Tam da süprüntü küfesinin içine düştü. Hiç şüphe yok ki efendi memnun olacak ve maaşımı elli kuruş daha artıracaktır. (*Kapı yine çalınır*) Al bir tane daha... Bu her gün böyle. Biri gider, öbürü gelir. (*Şiddetle çalınır*) (*S.7, s.116a*) İşte biri daha

geldi... *(Bir kat daha şiddetle çalınır)* Amma belaya çattık... *(Yine çalınır)* Dur, be adam!.. Acelen ne?.. Yoksa kapıyı mı söküp götüreceksin. Geliyorum işte... *(Kapıyı açmaya gider. Dışarıdan ses işitilir.)* Efendi yok, diyorum...

KİRKOR– Ben de var, diyorum.

TOSUN– Ben de bir daha tekrar ediyorum: Efendi burada değil...

KİRKOR– Pekâlâ, gelinceye kadar beklerim...

TOSUN– Efendi burada değil, sayfiyeye, Erzurum’a gitti...

KİRKOR– *(Güler)* Buna sayfiyeye mi gitti derler?..

TOSUN– Bilir miyim ben?.. “Sayfiyeye gidiyorum, bir ay kadar orada kalacağım” dedi. Çıktı, gitti. Şu halde beyhude yere beklemeyiniz, teşrif ediniz. Zira biraz işim var. Dışarı çıkacağım..

KİRKOR– Efendiyi görmeden şuradan şuraya gitmem...

TOSUN– *(Kendi kendine)* Ben seni göndermenin çaresini bilirim. *(Aşikâr)* Efendi...

KİRKOR– Ne var?...

TOSUN– Rica ederim, lütfediniz, şöyle yavaş! Yavaş! Yavaş!...

KİRKOR– Bu ne demek?...

TOSUN– Haydi efendim, çok lakırdıya lüzum yok. Lütfen şöyle yavaş! Yavaş! Yavaş!...

KİRKOR– *(Taklidini yaparak)* Yavaş! Yavaş!... Yavaş! Yavaş!... Ne demek?...

TOSUN– Misafirleri teşyi için hizmetçiler tarafından alelekser kullanılan bir söz...

KİRKOR– *(Kendi kendine)* Amma budala şey! *(Aşikâre)* Bu suretle misafir teşyi olunduğunu bir yer de görmedim.

TOSUN– İhtimal... Fakat bizim memlekette böyle söylerler...

KİRKOR– Burası İstanbul ayol! Biraz terbiye öğren...

TOSUN– Şu hâlde ikinci çareye... *(Sopasını çıkarır, vurmaya başlar)*

KİRKOR– Ne yapıyorsun be?... Çıldırдың mı?... Ah!... Aman!... Ah kemiklerim!... Vay arkam!... *(Düşer)*

TOSUN– Bir daha tekrar ediyorum, gidecek misin? Yoksa...

KİRKOR– Ay!.. Ayyyy!.. Ayyyy!..

TOSUN– *(Kucaklayarak)* Haydi Tosun, vazifeni ifa et. Üçüncü çareye...

KİRKOR– Sallama beni, sallama beni!..

TOSUN– (*Sallayarak*) Bir, iki, üç... (*Pencereden atar*) Amma lakırdı anlamaz herifin birisi imiş... Neyse bunu da def ettik, bundan sonra geleceklere Allah kerim... Efendi, benim gibi bir uşağa malik olduğu için ne kadar iftihar etse yeri var. Vakıa bizim aylıkları asıp duruyor ama benim tabiatım böyle. Vazifemi, efendimin verdiği emirleri harfîyen icra ederim... (*Çıkar*) (**S.8, s.132a**)

KAMBER EFENDİ– (*Kolyesin arasında*) Baksanıza bana, kimse yok mu orada?... (*Biraz sonra içeri girer*) Acayip!... Kimseler yok!... Ne ihtiyatsızlık! Ne ihtiyatsızlık!... Kapılar da ardına kadar açık... (*Etrafa bakarak*) Damadım olacak zatın ikametgâhı oldukça güzel... Hakkında aldığım malumat da iyi. Herkes ciddi, çalışkan ve namuslu bir genç olduğunu söylüyor. Tam benim istediğim gibi bir damat... Lakin hâlâ kimse gelmedi. (*Bağırarak*) Kimse yok mu burada?...

(*Tosun, arkası sahneye dönük bir halde içeri girer. Kamber Efendi de aynı vaziyette, yani arkası kapıya dönük bir halde bulunur. Aynı zamanda her ikisi birden dönünce başları şiddetle birbirine çarpar. Haykırarak başlarını tutarlar.*)

TOSUN– (*Kendi kendine*) Bu da kim? Acaba nereden girdi. Ha anladım, kapıyı açık bırakmıştım. Zannıma kalırsa bu da bir alacaklı... Kendisini şimdiye kadar hiç görmedim ama... (*Aşıkâr*) Efendi, ne istiyorsunuz?...

KAMBER EFENDİ– Şadan Bey'i...

TOSUN– Burada değil!...

KAMBER EFENDİ– Gelecek değil mi?...

TOSUN – Hayır, efendim...

KAMBER EFENDİ– Bana söz verdi.

TOSUN– Zannetmem...

KAMBER EFENDİ– Saat üçte bekleyeceğine söz verdi.

TOSUN– Amma da dik kafalısınız ha!... Rica ederim efendim, dinleyiniz. Size her şeyi açıktan açığa söyleyeceğim. Hiçbir şeyi saklamayacağım...

KAMBER EFENDİ– Ne diyorsun, dik kafalı mıyım?... (*Gizli*) İşte kaba, terbiyesiz uşaklardan birisi... Herhalde damadıma şikâyet edip kendisini kovduracağım...

TOSUN– Efendi, lakırdımı kesmeyiniz. Müsaade ediniz de size de birer birer söyleyeyim. Çünkü biraz hoşuma gittiniz. Sizi büyük bir felaketten muhafaza etmek istiyorum.

KAMBER EFENDİ– Bu hizmetkâr saçmalamaya başladı.

TOSUN– Sizi menfaatiniz için söylüyorum. Lütfen şöyle yavaş! Yavaş! Yavaş!...

KAMBER EFENDİ– Bana mı söylüyorsun?...

TOSUN– Evet efendim, size... Rica ederim, şöyle yavaş! Yavaş!... Yolumuza...

KAMBER EFENDİ– Af edersiniz, ne yoluma gideceğim, ne de giderim. (*Gizli*) Katiyen bu uşağı def ettireceğim...

TOSUN– (*Gizli*) Ne yapayım, kabahat bende değil. Herifin kendisi istiyor. (*Bastonunu yakalar, vurmaya başlar*)

KAMBER EFENDİ– (*Yere düşer*) Sefil herif! Bırak beni!.. (*Bayılır kalır*)

TOSUN– Vay canına! Amma cansız şeymiş!... Bunu da pencereden atmak mümkün değil. Kapının önü dolmaya başladı. Fakat nereye koymalı?... Ah, iyi hatırıma geldi; mutfağa, çeşmenin altına... Başının üzerine musluğu açarım. Akli yerine gelince kapı dışarı ederim. (*Omzuna alır ve şu sözleri söyleyerek çıkar*) Buyurunuz efendim, banyonuz hazır...

ŞEVKİDİL– (*Kolyesin arasından*) Efendi!... (*İçeriye girer*) Efendi!... Aman ya Rabbi! Kocam nerede?... Paltosu ve bastonu kapının arkasında. Mutlak kendi de burada olacak... Damadımızın evi ne kadar güzel... (*Tekrar çağırarak*) Efendi!... (*Zevcinin duhulü esnasındaki sahne. Birdenbire Tosun'un üzerine yürüyerek*) Siz hiç dikkat etmez misiniz?...

TOSUN– Af edersiniz, efendim. Sizi birdenbire görmedim. Bir şey mi istersiniz efendim?..

ŞEVKİDİL– Şadan Bey'e haber veriniz, Kamber Efendi'nin haremi geldi, deyiniz...

TOSUN– Maatteessüf, hanımefendi. Şadan Bey burada değil...

ŞEVKİDİL– Öyle ise beklerim...

TOSUN– Bey burada değil efendim.

ŞEVKİDİL– Ben Kamber Efendi'nin haremiyim, Bey'i mutlak göreceğim.

TOSUN– Kim olursanız olunuz, Efendi burada yok. Burada olsa bile bugün kabul edemez. Binaenaleyh size rica ederim şöyle yavaş! Yavaş! Yavaş!...

ŞEVKİDİL– Aa!.. A dostlar, üstüme iyilik sağlık! Bunu ömrümde işitmedim. Ayol, yüzüme dikkatle baksana... Ben kimim... Ondan sonra bana böyle muamele et...

TOSUN– Ne yapayım, hanımefendi... Bana verilen emir böyle...

ŞEVKİDİL– O emirlerin bana hiçbir taalluku yok. Kocam burada onu görmek isterim... (*S.9, s.148a*)

TOSUN– Kocanız burada mı?...

ŞEVKİDİL– Şüphesiz, mademki paltosu, bastonu kapının arkasında duruyor. Herhalde kendisi de buradadır.

TOSUN– (*Gizli*) İş anlaşıldı. Çeşmenin altındaki adamın karısı... (*Aşikâr*) Ona demin de söyledim, lütfen yavaş! Yavaş! Yavaş!...

ŞEVKİDİL– Terbiyesiz herif... Sizi def ettireceğim...

TOSUN– (*Gizli*) Anlaşıldı. Bu da hissesini almadan gitmeyecek. (*Bastonu alır, vurmaya başlar*)

ŞEVKİDİL– Ah imdat... Yetişiniz, kurtarınız beni... Ah anacığım... (*Baygın bir halde yere düşer*)

TOSUN– Bunu da nereye koymalı?... Ah, aklıma geldi. Çeşmenin iki musluğu var. Bunu da oraya, kocasının yanına koyarım. (*Arkasına alır, götürür. Ve hemen avdet eder. Kolyese bakarak*) Ne de güzel banyo ediyorlar. (*Kapı çalınır*) Hah, işte efendi geldi. Hemen gideyim, kapıyı açayım. Ve mükâfatımı isteyeyim. (*Kapıyı açarak gelir*) Ta kendisi, eldivenlerini çıkarıyor, işte geldi...

ŞADAN BEY– Ne var, ne yok bakalım Tosun?... Hiç alacaklı geldi mi?...

TOSUN– Evet, iki çift geldi.

ŞADAN BEY– Nasıl! İki çift mi?...

TOSUN– Evet efendim, dört tane alacaklı...

ŞADAN BEY– Öyle ise dört tane derler. İki çift demezler. Söyle bakalım, onları nasıl yola koydun..

TOSUN– Emrettiğiniz veçhile evvela yavaş! Yavaş! Yavaş!... dedim.

ŞADAN BEY– Ne, böyle mi söyledin?...

TOSUN– Şüphesiz, siz böyle emretmediniz mi?...

ŞADAN BEY– Haydi oradan sen de. Ben böyle bir şey söylemedim. Belki bir işaret yaptım. Bunu tekrar et, dedim. Bu âdeta terbiyesizlik...

TOSUN– Amma yaptınız ha... Siz emrettiniz, ben de tamamıyla icra ettim. Mükâfat yerine takdir ediyorsunuz.

ŞADAN BEY– Sus, yeter artık... Bizim alacaklılar şu suretle yola konulurken hiddetlenmediler mi?...

TOSUN– Hiddetlenip hiddetlenmediklerini bilmem, bana bir şey söylemediler. Çünkü baston darbesiyle hepsinin canına okudum.

ŞADAN BEY– Nasıl?.. Dövdün mü?..

TOSUN– Evet, bana gösterdiğiniz ikinci tarık bu değil miydi?..

ŞADAN BEY– Hay aptal hay!... Ben sana öyle demedim. Arkalarını okşayıver dedim.

TOSUN– Ben öyle incelikten anlamam. Bizim memlekette okşamak demek dayak atmak demektir.

ŞADAN BEY– Neyse, bunun üzerine gittiler mi?..

TOSUN– Katiyen... İkisini pencereden atmaya mecbur oldum.

ŞADAN BEY– (*Yerinden sıçrayarak*) Ne, pencereden mi attın?..

TOSUN– Evet efendim, bu da üçüncü çare idi. Hatta bu bile yetmedi. Artık ne yapacağımı bilemiyordum...

ŞADAN BEY– Bu yaptığın çok fena... Âlemi pencereden atmakta ne fayda var. Bereket versin ki evin birinci katında oturuyorum. Ya dördüncü katta otursaydım ne olurdu?

TOSUN– Ne olacak, dördüncü kattan düşmüş olurlardı.

ŞADAN BEY– Bir daha böyle şeyler yapma. Sonra başımıza iş açarsın... Buraya bir kadınla bir yaşlı efendi gelecekti, geldi mi?..

TOSUN– Bir kadınla mı?... Ha, evet...

ŞADAN BEY– (*Telaşla*) Gittiler mi?...

TOSUN– Hayır!..

ŞADAN BEY– Öyle ise nerde bulunuyorlar, salonda mı?...

TOSUN– Hayır, çeşmenin altındalar...

ŞADAN BEY– Nasıl, çeşmenin altında ha... Çıldırдың mı sen!.. Anlat bakayım...

TOSUN– Acıdım da çeşmenin altına koydum. Bunlar da alacaklı değil mi?...

ŞADAN BEY– Ne alacaklısı; hayvan! Bunlar alacaklı değil, kayınpederimle kayınvalidem. Senin bu kadar budala olduğunu bilmezdim. (*Dışarı çıkar. Tosun gülmekten katılır.*)

TOSUN– Bilir miyim ben... Efendi bana: “Tosun, kayınpederimle kayınvalidem gelecekler...” diyebilirdi. Fakat bir şey söylemedi. Benim kerametim yok ya!...

ŞADAN BEY– (*Kamber Efendi ile beraber gelir*) Buyurunuz, sevgili kayınpederim, buyurunuz...

KAMBER EFENDİ– Ah kafam, ezilmiş domatese döndü. Öyle zannediyorum ki başım ensemin içerisine geçti. Fakat bu herifin böyle yapmasına sebep ne?...

ŞADAN BEY– Gayet basit... Birdenbire aklını oynatmış...

KAMBER EFENDİ– Ona ne şüphe... Salona girer girmez saçma sapan sözler söylemeye başladı. Sonra yavaş! Yavaş! Yavaş! dedi.

ŞADAN BEY– Cinnet alametleri efendim. Cinnet alametleri... Af edersiniz, müsaade buyurunuz, gideyim bakayım, zevceniz hanımefendinin bir şeye ihtiyaçları var mı?... (*Çıkar*)

KAMBER EFENDİ– (*Yalnız*) Benim de hiç talihim yokmuş. Damadımın evine ilk defa geliyorum. Karşıma bu deli çıktı. Delilerden o kadar korkarım ki... Elan karşımda duruyor zannediyorum. (*Başını ellerinin arasına alır. Küçük masanın yanında durur. Tosun Kamber Efendi'yi görmeksizin içeri girer.*)

TOSUN– Ah Efendi burada. Gideyim, kendisine beyan-ı mazeret edeyim... (*Yanına yaklaşır*) Efendi hazretleri...

KAMBER EFENDİ– (*Başını kaldırarak*) Aman!.. (*Kaçar*)

TOSUN– (*Hayretle*) Buna ne oldu?... (*Kamber Efendi tekrar gelir ve Tosun'u görünce yine kaçar, birkaç kere sahneyi dönerler. Tosun arkasından koşar ve bağırır.*)

TOSUN– Efendi, efendi hazretleri... Beni dinleyiniz...

ŞEVKİDİL– Aman ya Rabbi! Bu ne hal... Ömrüm oldukça unutamayacağım. Bu uşak hakikaten çıldırmış. (*Olduğu yerde kalır*)

TOSUN– Hah işte hanım geldi. Bari ondan af dileyeyim. (*Hanımın yanına yaklaşır*) Hanımefendi...

ŞEVKİDİL– Aman, yetişiniz... İmdat... (*Kaçar*)

TOSUN– Acayip! Bu da benden kaçıyor. Muhakkak bunların her ikisi de akıllarını bozdular. (*Aynı sahne. Hanım kaçar, Tosun takip eder. Nihayet Tosun yalnız kalır*)

TOSUN– Anlaşıldı, mazeret kabul etmiyorlar. Bari gideyim, efendiye yalvarayım da beni kurtarsın.

ŞADAN BEY– (*Gelir*) Ah Tosun! Ne halt ettin!.. Az kaldı işimi bozacaktın.

TOSUN– Lakin efendim, kabahat yalnız bende değil, sizde de var...

ŞADAN BEY– Doğru... Fakat işi tamir ettim. İki aya varmadan düğünümüz icra olunacak. Şimdi sen memlekete git de biraz istirahat et..

TOSUN– Ben memlekete mi gideyim. Niçin?..

ŞADAN BEY– Çünkü kendilerine senin deli olduğunu söyledim.

TOSUN– Neden?.. Ben deli miyim?..

ŞADAN BEY– Hayır, fakat yaptığın şeyleri tamir etmek için bundan başka bir çare bulamadım...

TOSUN– Doğru, hakkınız var...

ŞADAN BEY– Bu iki ayı memlekette geçirirsin. Sonra ben iyileştikten bahseder, seni tekrar yanıma alırım, olmaz mı?..

TOSUN– O halde müsaade buyurunuz, gideyim yatağımı falan bağlayayım. (*Çıkar*)

ŞADAN BEY– (*Yalnız, kendi kendine*) Budala! İki ay sonra görürsün. Hesabını temizlerim. Seni de kapı dışarı ederim. Yaptığın budalalıklar artık elverdi... (*Hitam*)
(*S.10, s.172a*)

AĞABEY

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100a; C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.116a; C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132a; C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148a; C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.172a.)

4.1.1.2 Bahis Ederim ki... (Küçük Hikâye)

[diyalog– komedi]

[Melahat ve Kudret]

Melahat; bu şuh, hoppa ve dilber kız füsunkâr nazarlarını süzerek

–Kudret, bahis ederim ki beni düşünüyorsun... dedi. Hemen cevap verdim:

–Yemin ederim ki hayır...

–Bahis edelim mi?..

–Edelim!..

–Evet; yine tekrar ediyorum, beni düşünüyordun...

–Hayır, sizi düşünmüyordum...

–Peki, o halde ne düşünüyordun? Lütfen söyler misin?..

–Dikenli bir çalılıkta açılmış bir gülü düşünüyordum.

–Ohh! Ne âlâ... İşte bahsi kazandım. Zannedersem, bu kırmızı dudaklarımla o güle pek benzerim, öyle değil mi?...

–Evet, hakkınız var. Bahsi kaybettiğimi itiraf ederim.

Bir dakika sonra Melahat tekrar etti:

–Bir daha bahsedelim. Yine beni düşünüyorsun...

–Katiyen temin ederim ki seni düşünmüyorum...

–Evet beni...

–Hayır, seni değil!...

–Ya ne düşünüyordun?...

–Sazlıklar arasında dolaşan bir bülbülü...

–İşte yine bahsi kazandım. Zannederim ki dağınık saçlarımla altından uçup kaçan sesimin bir bülbül sesine benzemediğini iddia edemezsin.

–Tekrar mağlup olduğumu itiraf ettim.

Biraz sonra Melahat tekrar etti:

–Son defa olarak bir bahis daha edelim, beni düşünüyorsun...

–Maatteessüf. Hiçbir veçhile seni düşünmüyorum.

–Evet, beni düşünüyorsun...

–Katiyen değil!..

–O hâlde ne düşünüyordun?..

–Yegâne aşk ile yuvasında yaşayan bir kırlangıcı düşünüyordum.

Melahat kahkaha ile güldü ve:

–Ah!... dedi. İşte bu defa bahsi kaybettim...

İmzasız

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148)

4.1.1.3 Münevverin Hasbihâli

Monolog, 1 meclis

9 Mart sene 1382 tarihinde tıp fakültesi talebe cemiyeti menfaatine Beyoğlu'nda Varyete Tiyatrosunda verilen oyunda bu monolog birinci defa olarak Osmanlı tiyatrosunun en güzide aktrislerinden Madam Kanar tarafından söylenmiştir.

Bu hasbihalin tarz-ı tahririnde fevkalade bir maharet yoktur. Fakat tarz-ı temsilde Osmanlı sahnesinin kıymetli sanatkârı Kanar Hanım'ın gösterdiği liyakat esere değerinden ziyade bir kıymet verdi. Bundan dolayı borçlu olduğum teşekkürü eda için bu eser kendisine bir tuhfe-i naçizdir. A.N.

SAHNE

Kandilli'de bir yalının denize nazır küçük ve müzeyyen bir salonu. Nihayette sağa doğru iki kanatlı bir kapı. Sola doğru bir konsol; üzerinde ayine lambalar vesair müzeyyinât. Sahnenin sağında diğer odaya açılır bir kapı. Solda pencereler. Sağda birinci planda küçük ve şık bir masa; üzerinde güzel bir dikiş sepeti ve huzzara karşı bir erkek resmi. Masanın etrafında yaldızlı sandalyeler. Solda birinci planda bir kanep; önünde üç ayaklı bir masa, üzerinde bir vazo, içinde çiçekler. İkinci planda pencerenin önünde bir koltuk.

BİRİNCİ MECLİS

(Perde açıldıkta sahne boştur. Bir müddet sonra sağ taraftaki kapıdan Münevver Hanım çarşafli olarak elinde bir mektup ve bir resim ile süratle gelir. Peçesi açıktır. Şiddetle nihayetdeki kapıya gidip açar ve dışarıya seslenir.)

– Pervin!... Pervin!.. Çabuk bana bir sandal getirsinler. Göksu'ya gideceğim. Kim gelirse, beni yok desinler... Anladın mı?.. Kim gelirse... İstanbul'dan sekiz vapuruyla Mükerrrem Bey'in validesi ve teyzesi bana görücü geleceklermiş. İşte asıl

bunlara evde olmadığımı söyleyeceksiniz. Sorarlarsa Erenköy'üne gitti, ne gün geleceğini bilmiyoruz dersiniz, emi!

(*Kapıyı şiddetle kapayıp elindeki resme bakarak sahnenin önüne geçer.*)

– Evet, Mükerrer Beyefendi hazretleri. Validenizi, teyzenizi kabul etmeyeceğim. Bu yangın bakışınızla bana istediğiniz kadar yalvarınız. Sözüm sözdür. Şimdiye kadar bir dost gibi teklifsizce girip çıktığınız bu yalının kapısı bundan sonra ne size, ne de ailenize açık olacaktır... Gülmeyiniz, ciddi söylüyorum. Bu yalnız bugün değil. Yarın da, öbür günde, daha öbür günde... Hâsılı her gün, daima... Hatta bundan sonra bu yalıya değil Kandilli'ye ayak basmazsanız ele güne karşı saygı etmiş olursunuz. (*Elindeki resmini kanepenin üzerine atarak*) Aldın mı payını sırnaşık beyim! Saygısız âşığım! (*Kanepeye ilişerek resme hitaben*)

– Ne buyurdunuz?... Kabahatiniz nemi imiş?... Doğrusu ya, bu suali sormaya da yüz ister! Bana yazmak cüretinde bulunduğunuz bu mektup... Bu kara yüzlü, kaba sözlü mektup elimde dururken bu suali sormak ne cesaret!!! (*Biraz sükût*)... Evet, bu mektup kara yüzlü, kaba sözlüdür. (*Resme eğilerek*)... Neden öyle şaşkın yüzüme bakıyorsunuz? Zannedersen bu mektupta yazdığınız hezeyanları unuttunuz. (*Kalkarak*) Ööf! Ne iğrenç şeyler! (*Resme dönerek*) Bu mektubu okur okumaz sizden buz gibi soğudum... Ne?... Hakkım yok mu? Öyle ise tekrar okuyayım da bana hak veriniz. Hele siz şuraya teşrif ediniz.

(*Resmi alır. Masanın üzerindeki vazoya dayar ve kendisi kanepeye oturur*)

– Yanyana oturmaktan sıkılıyorum. (*Mektubu açarak*) Yumurtladığınız cevherleri dinleyiniz beyefendi. (*Okur*)

“Nur-ı aynım Münevver Hanım!” (*Okumasını keserek*)

– Hiç hatırıma gelmiyor ki bana nur-ı aynım diye teklifsizce hitap edecek surette size yüz vermiş olayım... (*Mahzunane*) Ben zavallı bir dulum! Zevcimin vefatından sonra kimsesiz kaldım. Siz onun akrabasından bir avukat, hem de evli bir avukat olduğunuz için işlerimi size havale etmiş idim. Vakıa çok söyler idim ama sözlerim şuhane değil idi. Hep iş için idi. Galiba siz hareminizin vefatından sonra güzelliklerime başka mana vermeye başladınız. (s.158) Neyse. Bundan böyle hatırınızda olsun. Ben böyle teklifsizlikleri sevmem.

(*Mektubu okuyarak*)

“Nur-ı aynım Münevver Hanım!

Zevciniz Murtaza biçaresi bizden ayrılıp âbâ ve ecdadına kavuşalı tamam bir sene oluyor.” (*Okumasını kesip ah-ı derunla*)

– Bir sene!... Ah!!! (*Okur*)

“Merhumun gaybubet-i ebediyesinden dolayı döktüğünüz eşk-i teessürle kendi gözyaşlarını alûde etmekte bir an kusur etmedim.” (*Okumasını keserek*)

– Bu gözyaşlarının birbirine karışmasından böyle bir sululuk çıkaracağınızı eğer bilmiş olsaydım... (*Okur*)

“Fakat bu âlemde zevk ve sürur gibi elem ve keder de gelip geçer” (*Okumasını keserek*)

– Siz bu sözü yalnız kendiniz için söyleyiniz. Katı yürekli Avukat Bey! Beni karıştırmayınız. Biçarenin vefatıyla bende hâsıl olan elem ve keder ömrüm oldukça zail olmayacaktır. (*Okur*)

“Münevverciğim!” (*Okumasını keserek*)

– Oldu olacak bu kadar küstahlığı göze aldıktan sonra Münnevverciğim diyeceğine canım ciğerim diye idin. (*Sertlikle*) Utanmaz! (*Okur*)

“Münevverciğim! Aşkın ulviyetine tecelligâh olan o güzel gözlerinizden akan yaşlar artık yeter.” (*Okumasını bırakarak şiddetle yerinden kalkar. Sağ tarafındaki masanın üzerinde bulunan resme gidip hitaben*)

– İşitiyor musun Murteza? İşitiyor musun sevgili beyim? Bunları söyleyen senin akrabandan Mükerrerem Bey. Sadakatinden gayet emin olduğun yalancı avukat. (*Tekrar eski yerine gidip mektubu okumaya başlar.*)

“Münevverciğim! Aşkın ulviyetine tecelligâh olan o güzel gözlerinizden akan yaşlar artık yeter. Bir sene geçti. Yeis ve matem mağmûmiyetini dilber çehrenizden kaldırınız. Münevver veçhinize meftun olan kâm-yab olsun.” (*Okumasını keserek*)

– Size yine tekrar ediyorum. Benim matemim hayatımla bitecek... Ne olurdu bizde de matem tutmak için siyahlar giymek âdet olsaydı. Çünkü ne yalan söyleyim. Siyah elbise bana çok yaraşıyor. (*Okuyarak*)

“Münevver veçhinize meftun olanlar kâm-yab olsun. Sizi çıldırısıya sevdiğimi ayaklarınıza kapanarak arz ederim” (*Okumasını keserek*)

– Kalkınız beyefendi, kalkınız. Sizi ayaklarıma kapanmış görmek sinirlerime dokunuyor. (*Okur*)

“Sizin dest-i izdivacınızı talep etmek için bugün sekiz vapuruyla validem ve teyzem resmen size gelecekler. Rica ederim reddetmeyiniz. İkimiz birleşirsek siz merhumu, ben de merhumeyi unuttur mesut oluruz.” (*Okumasını keserek*)

– Erkeklerin tahammülsüzlüğünü, vefasızlığını bu sözlerinizle bir daha ispat ettiniz. Hareminiz vefat edeli daha iki ay olmadı. Bu ne açgözlülük!.. Zavallı ben on iki aydır evlenmek aklımdan bile geçmiyor. Yine var olsun kadınlar! Metin kahramanlar! (*Okur*)

“Siz merhumu ben de merhumeyi unuttur mesut oluruz.”

Hâk-i payinizde zanû ber-zemin

İhtiram ve istirham

Mükerrem kulları

(*Vakarla ayağa kalkarak*)

– Ey bakalım! Bu yavelere ne buyuracaksınız Mükerrem beyefendi hazretleri? Bu mektubu bana gönderdiğiniz için pek ayıp ettiğinizi hesap etmeyecek kadar akılsız değilsiniz zannederim. (*Resme eğilip dikkatle bakar.*) Vah! Vah! Yüzünüz bile kızarmıyor! (*Şiddetle*) Susunuz! Susunuz, sakın ağzınızı açmayınız. Zira... Bilmem nasıl anlatayım. (*Sükût*)

–Demek oluyor ki Murteza aklıma geldikçe, beraber ağladığımız zamanlar sizin gözyaşlarınız sahte imiş... Aman ya Rabbi, ben bunların samimiyetine aldanarak sizinle başbaşa ağladığım demler ne kazalar ne tehlikeler geçirmişim de haberim yok. Kimbilir benim o masumiyet dakikalarında siz ne şeytanlıklar düşünüyormuşsunuz! (*Kocasının resmine gider*)

– Evet, sevgili beyim. Yeğenin Mükerrem’in bir gözü senin için gözyaşı dökerken öbür gözü benim için ateş saçarmış. (*Mükerrem’in resmine gider*)

– Oof!.. Bu yaptığınız ne fena şeydir!.. Bilseniz ne fena şeydir! (*Mükerrem’in resmini alıp huzzara göstererek*) Bakınız kendisi de yaptığı şeyin fena olduğunu anlıyor da mahcubiyetinden yüzüme bakmıyor. (*Resmi yerine kor*) Bu ne riyakârlık! Bu ne hayâsızlık!.. Ah! Erkekler ah! (*Resimden uzaklaşırken dönerek*)

– Nasıl!.. Ne dediniz?.. Ah! Kadınlar mı dediniz?... Haydi şuradan. Siz kadınların tırnağına benzemezsiniz. Siz hareminizin vefatı iki ay olmadan unutursunuz. Ben kocam öleli on iki ayı iki gün geçiyor hâlâ hayaliyle oyalanıyorum.

Ben yarın ahirette ona alnım açık, yüzüm pak kavuşacağım. (*Sûratle kocasının resmine gider.*)

– Öyle değil mi Murtezacığım? (*Resmin yanında oturarak*) Sen emin ol güzelim. Ben senin zevciyet hatıralarına kıyamete kadar sadık kalacağıma yemin ettim. Dünya yıkılsa bu yemini tutacağım. (*Mükerrem'in resmine gider.*)

İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.158-162)

4.1.1.4 Ahlak Dersi (Küçük Hikâye)

[Diyalog]

Perteve Efendi: Elli beş yaşında, sert ve ciddi tavırlı bir adam

Şefik: Yirmi yaşında, hafif meşrep, zarif bir genç.

PERTEV EFENDİ – (*Abus çehre ile*) Şefik!.. Senin hakkında pek fena şeyler işitiyorum. Çok müteessir oluyorum..

ŞEFİK – (*Kendi kendine, sıkıntı ile*) Yine kimbilir ne saçma yuvarlayacak!... (*Aşikâr, taaccüple*) Fena şeyler mi efendim?.. Ne gibi?

PERTEV EFENDİ – Fena, fena!.. Hem çok fena!.. Yazık! Düşün bir kere oğlum, ben senin dayın değil miyim?. Senin daima iyi olduğunu istemez miyim?.. Senin bir insan-ı kâmil olmanı arzu etmez miyim?.. Lakin ne fayda! Ne fayda! Seni memul ettiğim gibi göremiyorum ki...

ŞEFİK – Fakat efendim... Müsaade ediniz... Ne demek istediğinizi anlayamıyorum...

PERTEV EFENDİ – Anlayamazsın ya. Çünkü anlamak işine gelmez.. Açık söylemek de benim işime gelmez. Hicabımdan bir türlü dilim varmıyor ki söyleyeyim...

ŞEFİK – Çok şey bilmeyerek büyük bir kabahat mi irtikâp etmişim?

PERTEV EFENDİ – Kabahatin pek büyük.. Pek müthiş, nasıl, nasıl söyleyeyim bilmem ki... Fakat herhalde seni yola getirtmek için söylemek lazım... Sana nasihat etmeliyim... Zira sen henüz çocuksun, sonra ben vebal altında kalırım oğlum.. Geçen gece Beyoğlu'nda bilmem ne tiyatrosunda balo yapıyorlarmış... Sen de orada imişsin!.. Evet, senin kolunda da bir kadın varmış! Aman Allahım! Aklıma dokunacak! Maskaralarla birarada!.. Yanında bir karı ile... Yüreğime inecek!

ŞEFİK – (*Kendi kendine*) Hay Allah cezasını versin! Onu buna kim söylemiş?.. (*Aşikâr, gûya hayretle*) Aman efendim, rica ederim.. Size bunu kim söylemiş ise yalancının biri imiş... Bendeniz kim, balo kim? Öyle yerlerde de ne işim var..

PERTEV EFENDİ – Şimdi de inkâr ediyorsun ha.

ŞEFİK – İnkâr değil, hakikati söylüyorum.. Balo ne demek olduğunu bile bilmem. (*s.175*)

PERTEV EFENDİ – Beyhude inkâr edip durma. Bana bunu söyleyen adam seni orada gözleriyle görmüş!

ŞEFİK BEY – Benzetmiş olmalı.. Olabilir a..

PERTEV EFENDİ – Haydi, şimdi beni de kandırmaya çalış bakayım!.. Sen utanmaz mısın oğlum? Böyle şeyler sana yakışıyor mu? Senin şimdi tahsil-i ilimden başka hiçbir şeyle meşgul olmayacak, kitaptan başını kaldırmayacaksın! Senin yaşında iken ben Fuzuli divanını baştan aşağıya kadar ezberlemiştim. Lakin sende o heves o istidat yok ki.. İstifadeyi mucip olacak eserlerle fikrini tenvire çalışacak yerde bir takım Fransızca hikâye kitaplarıyla vaktini beyhude geçir, balolarda bilmem nerelerde dolaş...

ŞEFİK BEY – (*Kendi kendine*) Ooh.. Sıkıntıdan patlayacağım. Buraya şu boş kafalı adamın sözlerini dinlemeye gelerek sevgili *Zekâ* gazetesinden birkaç sahife daha okuyabilmek saadetini feda ettiğim için kendimi mümkün değil affetmeyeceğim! (*Aşikâr*) Sizi nasıl ikna edebileceğim ki... Baloya gittiğimin katiyen aslı yok.. Fuzuli'nin divanına gelince onu ezberlemek zaten bendenizin en büyük emelim idi. Bu geceden itibaren başladım...

PERTEV EFENDİ – Hayır. Sen Frenk kitaplarıyla uğraşıyorsun. (*Şefik'in yan cebini işaretleyerek*) Bak işte yine cebinde resimli bir Fransızca kitap mı; yoksa gazete mi bir şey görünüyor.. Bakalım şu ne imiş.. (*Cebinden bir Enver akademik mecmuasını çıkarıp kabındaki resme bakarak*) O! O!..

ŞEFİK – (*Telaşla kendi kendine*) Vay canına!.. Mahvoldum! Nasıl olmuş da bunu cebimde unutmuşum!.. Ne aksilik!

PERTEV EFENDİ – (*Resme bakarak*) Göğsüne kadar çıkarılmış bir kadın resmi.. Omuzlarıyla göğsü çıplak.. Bu ne, hikâye risalesi mi bu? (*Gözlüğünü takar*)

ŞEFİK – (*Şaşkın bir halde*) Şey... Evet.. Hikâye.. Tarih!..

PERTEV EFENDİ – Tarih mi?. Hiç böyle tarih görmedim. Kabındaki resme baksana.. (*Sahifelerini açmaya çalışarak*) Dur bakalım içinde ne var... O.. Bunun sahifesi (s.176) açılmıyor.. Yapışkan mıdır nedir... Kabı gazete kuşağı gibi yapışmış kapaklı..

ŞEFİK – (*Kendi kendine*) Aman ya Rabbi, içindeki resimleri görecektir olursa işim bitti!. Nasıl mâni olmalı?.. (*Aşıkâr*) Açamadınızsa veriniz bendeniz açayım... (*Birkaç defa elini mütereddidane uzatıp çekerek*) Pardon... Bendeniz açayım..

PERTEV EFENDİ – Hiç böyle yapışık kaplı kitap görmedimdi.. Bu herifler neler icat ediyorlar... (*Açmaya uğraşır*)

ŞEFİK – (*Ellerini ovuşturarak cebri bir tebessümle*) Evet pek tuhaf kitaplar (*Kendi kendine*) Şimdi ne halt etmeli? Ne demeli?

PERTEV EFENDİ – (*Kendi kendine*) Anlaşıldı... Kabındaki bu resim, kapağın yapışık olması, aynı zamanda Şefik'in telaşı... Mutlaka bunda hoşça bir şeyler var.. (*Açarak*) Hah işte açıldı... (*Sahifeleri çevirerek*) Vay! Vay!.. Vay ulan ulan (*Tebeddün tavırla gözlüğünün üzerinden Şefik'in yüzüne dik dik bakarak*) Aman kendimi toplayayım: (*Calı bir hiddetle karışık ciddiyetle Şefik'e*) Bu ne? Böyle adaba mugayir şeyler senin cebinde ne geziyor? Bu ne rezalet canım!.. Aman gözüm görmesin şunları!.. (*Mecmuayı masanın üzerine atarak*) Bu âdeti tek resimli beh-name (*diyerek elini iki bacağının arasına sıkıştırıp bir iki defa sıkınca oturup kalktı*) Teessüf ederim Şefik.. Meğer sen pek ahlaksız şey imişsin.. Ben seni böyle zannetmezdim. Her şeyden evvel ahlak lazım oğlum... Keşke hiç Fransızca öğrenmeseydin de böyle müfsit ahlak rezaletnameleri okumasaydın!.. Böyle murdar resimleri cebinde taşımasaydın!..

ŞEFİK – (*Mahcup*) Efendim: Sizi temin ederim ki.. Benim değil arkadaşlardan biri ısmarlamıştı da.

PERTEV EFENDİ – Sus! Beyhude tevillere kalkışma. Kendisi ne şey etmeye almıyor... Tövbe tövbe ya Rabbi, çıldırtma insanı, haydi (*Güya hiddetle dolaşarak*)

Aman ya Rabbi.. Daha neler göreceğim.. Neler göreceğim.. (*Kendi kendine*) Şefik defolup gitse de şunları iyice bir gözden geçirsem ne hoş olur, hele bir tanesi gözüme ilişti, olur şey değil!.. Billûr gibi külhanı kıvıracak mı kıvıracak (*Amirane bir tavırla Şefik'e*) Bir daha böyle şey görmeyeyim! Şurasını iyi bil ki insana her şeyden evvel, hatta tahsil-i ilimden evvel ahlak lazımdır.. Ahlaksız ilim beş para etmez.. Ahlak-ı reddiye sahibi bir âlim, kokusuz güle benzer.. Ne o, gidiyor musun? Acelen neye?.. Eh peki! Saadetle!

ŞEFİK BEY – (*Şaşkın*) Müsaadenizle (*kalkar*)

PERTEV EFENDİ – Selametle uğurlar olsun...

ŞEFİK BEY – (*Hicabı mâni olduğu için masanın üstünden mecmuayı almaya cesaret edemeyerek giderken kendi kendine*) Anlamadım zannediyor. Resimlere iyice bakmak için sabırsızlıktan çatlayacak. Seni gidi ihtiyar kurt seni!

PERTEV EFENDİ – (*Şefik'in arkasından haykırarak*) Bir daha böyle şeyler alma sakın ha!..

MEHMET ALİ

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s. 175-7)

4.1.1.5 Efendi Böyle Gelir mi Hiç!... (Çocuklara Mahsus)

Dört Tablo

Bir[inci] Tablo

-Efendi'nin Avdeti-

(*Vaka sabahleyin alaturka saat on birde cereyan eder.*)

(*Hanım saate bakarak;*) Saat on bir... Efendi hâlâ gelmedi. Galiba bu akşam da gelmeyecek... (*Bir dürbün alır, pencereden bakmaya başlar.*) Çekilir şey değil... Evlendiğimiz günden beri bu hâl devam ediyor. Zevcim haftada yedi gece haricinde,

yani evinin, kendi yatağının gayri yerlerde yatıyor... *(Yeniden bakar)* Ah! İşte... El arabasına kurulmuş geliyor... Garip değil mi?.. Efendi sarhoş olmaktan utanmaz da küfe ile gelmekten utanır. Bunun için nereye giderse el arabasını da beraber götürür. Mutlak yine sarhoş olmalı. Kendisini bir istikbal edeyim ki o da görsün... *(Yanındaki masanın üzerine tabakları, kâseleri koyar... Efendi arabası içinde, dostlarından biriyle beraber salona girer.)*

EFENDİ’NİN DOSTU– *(Yavaş sesle)* Sakın uyandırmayınız; tıpkı bir melek gibi uyuyor... *(Ayaklarının ucuna basarak çıkar. Hanım, bu sözü dinlemez. Tıpkı bir melek gibi uyuyan efendisinin üzerine bir düzine kadar tabak atar, efendi uyanmaz.)*

HANIM– Böyle olmayacak, biraz şiddet göstermeli... *(Efendinin [üstüne] bir kâse, sonra bir desti, daha sonra bir iskemle fırlatır.)*

EFENDİ– *(Yavaşça gözlerini açar)* Uyumak, biraz rahat etmek mümkün değil... Bu artık çekilemez... *(Hiddetle)* Hanım, bu hale artık nihayet vermeliyiz... Yarın Hindistan’a müteveccihen azimet edeceğiz...

HANIM– Hindistan’a mı?..

EFENDİ– Evet, haydi çantaları hazırla, yatakları bağla... *(Tekrar gözlerini kapar, uyur. Hanım çantaları hazırlar.)*

İkinci Tablo

(Dalgalar arasında çalkalanan bir geminin güvertesinde, büyük bir dalga, tahlisa simidine sarılan zevç ile zevceyi alır, götürür.)

HANIM– İşte nihayet denize düştük. Hindistan’a niçin gitmek istediğinizi söyler misiniz?

EFENDİ– Amma mütecessismişsin ha!...

HANIM– Söyle, rica ederim...

EFENDİ– Peki, Hintli olmak istiyorum.

HANIM– Hintli mi?...

EFENDİ– Evet, zira Hintli kadınlar zevçlerinin yatıp kalkmasına, gezip eğlenmesine karışmazlar. Onları eğlendirmek, ömürlerini temdit etmek için her türlü fedakârlığı icra ederler.

HANIM– Niçin?...

EFENDİ– Çünkü bu memlekette zevçlerinin vefatını müteakip zevceler diri diri yakılır.

(Bu esnada büyük bir balina balığı zevç ile zevceyi yutuverir.)

Üçüncü Tablo

(Balina balığının karnında muntazam bir yatak odası)

EFENDİ– Pek yorgunum, biraz uyuyalım... *(Zevç ve zevce uyurlar. Bir müddet sonra Efendi balinanın kalbinin tiktaklarından uyuyamaz. Başka bir yer aramaya başlar. Bu sırada balina esnemek için ağzını açar, efendi denize düşer. Hanım bunun farkında olmayarak derin derin uyur.)*

Dördüncü Tablo

HANIM– *(Ertesi gün uyanır. Zevcini yanında göremeyince)* Katiyen asla olmaz! İşte bu gece de ne yaptı yaptı, yine dışarıda yattı... Ah! Efendi böyle gelir mi hiç!... (S.15, s.272a)

İmzasız

(Yirminci Asırda Zekâ, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272a)

4.1.1.6 Telefon Başında

Müthiş Dram – 2 perde

BİRİNCİ PERDE

Sahne: Marekas ailesinin ikametgâhı olan (Şezney) şatosunun alt katında bir salon- Geride bahçeye nazır bir kapı- Camlı kapının her iki tarafında birer pencere-

Sağda ve solda kapılar- Sağda, içinde ateş yanmakta olan bir şömine- Şöminenin yanında duvarda bir telefon cihazı- Solda bir masa, koltuklar, sandalyeler, bir köşede bir yazıhane.

Perde açıldığı zaman hizmetçi (Nanet) şöminenin önünde oturmuştur. Küçük Piyer dizlerinin üstünde oturmuş olup resimli bir kitabı karıştırır. (Marekas) seyahat elbisesiyle, yazı masasının açık bulunan çekmecesindeki kâğıtları tanzim etmekle meşguldür- Zevcesi (Maret) yol çantasına öteberi koymakla meşguldür- Rüzgâr ve yağmur gürültüleri işitilir.

MAREKAS— (*Birdenbire durup dinleyerek*) Araba mı?.

MARET— (*Sağdaki pencereye giderek*) Hayır... Araba değil.

MAREKAS— Geciktiler.

MARET— Her vakit tamam zamanında gelirlerdi.

MAREKAS— (*Asabi bir tavırla*) Bu arabayı nereden kiraladılar?.

MARET— Her vakitki gibi (peron)dan. Nanet kiraladı.

NANET— Dün sabah gittim. Ve arabacının nihayet saat altıya çeyrek kala behemehâl burada bulunmasını tembih ettim.

MARET— Daha vakit var.

MAREKAS— Tamam vakittir.

MARET— Yirmi dakikada (Servon)'a gidebilirsin.

MAREKAS— Süratli gitmek lazım gelecek.

NANET— Oo Mösyö, Pere'nin atları iyidir.

MAREKAS— (*Asabi*) Eğer on dakikaya kadar araba gelmezse artık oraya gitmeyi hiç düşünmemeli.

MARET— Elbette gelir canım.

MAREKAS— Görüyor musun, Treni kaçıracağım. İşim bozulacak, eğer yarın muayyen olan saatte (Moller) ile buluşamazsam bu iş havaya uçar. On bin Frank kaybetmek muhakkak.

MARET— Bu işten bu kadar bir para kazanacak mısın?.

MAREKAS— Hatta biraz daha fazla zannederim.

MARET– Dur... Bir ses işitiyorum. (*Pencereden bakarak*) Hayır... Aldanmışım. (*Müteessif bir hâlde*) Ne kadar can sıkacak bir hâl.. Eğer arabaların merkeziyle telefon olsaydı. Arabanın yola çıkıp çıkmadığını anlardık.

MAREKAS– Eğer araba yola çıkmadı ise iş işten geçti. Hem Servon’da hiç telefon yok, düşün bir kere... Telefon! Bunun ne olduğunu bile bilmiyorlar.

MARET– (*Şöminenin üzerindeki saate bakarak*) Saat altı.

MAREKAS– Ah! Şu edepsiz arabacıyı bir elime geçirsem. Şimdi artık yapılacak bir şey var. (*S.16, s.287*) Yayan gideceğim. (Belez) çantamı taşır, yolda yetişir.

(*Dışarıda yağmur ziyadeleşir*)

NANET– Lakin Mösyö, baksanıza, bardaklardan boşanırcasına yağmur yağıyor.

MAREKAS– Evet, pek şiddetli. Ne âlâ eylül havası. Biz buraya saf hava teneffüs etmek ve gezmek için geldik. Hâlbuki işte üç haftadan beri başımızı bile pencereden dışarı çıkaramadık, murdar memleket.

MARET– Oo, katiyen. Burası kadar berbat bir yer görmedim, rutubetli... Kasvet-engiz, muhabere mümkün değil...

NANET– İnsan burada her şeyden uzak. Bir şey lazım olsa, gece vakti insan hastalansa burada imdadına kimse yetişmeyerek ölür gider.

MARET– Komşular var ya.

NANET– Komşular da bir saatlik yolda.

MAREKAS– Doğru. Burası تنها bir yer.

MARET– Burada oturacak adamın atı arabası olmalı.

MAREKAS– Daha başka şeyler de lazım. Bu ev büyük. Burasını idare etmek için beş altı hizmetçi de lazım. Düşün bir kere, yedi dönümlük ormanımız var. Bu bizim ne işimize yarıyor?. Ben av ile uğraşmıyorum. Kimse orada gezmiyor.

NANET– Allah saklasın... Geçen günkü gibi fena şeylere rast gelmek için değil mi?.

MARET– (*Gülerek*) Bu Nanet de ne kadar korkaktır!.

MAREKAS– (*Neşeli bir tavırla*) Canım bir dilenci...

NANET– Aman ne bed çehreli herifti!

MAREKAS– Neyse, gelecek sene başka bir yere gideriz.

NANET– Ben de pek ziyade memnun olurum. Burada ben âdeta yaşamıyorum.. Ya burada yalnız olmak lazım gelse... Bereket versin ki Mösyö var, Belez var.

MAREKAS– Bak az kaldı unutuyordum... (*Telefona gidip çingırağı çalar*)

MAREKAS [**MARET** olmalı]– Ne yapıyorsun?.

MAREKAS– (Riyovar)a telefon edeceğim. (*Telefona söyleyerek*) Aloo... Vitrede, 32- 276'yı açar mısınız... Gayet çabuk olmaz mı? Teşekkür ederim. (*Maret'e doğru dönerek*) Bu akşam saat sekizde oraya geleceğimi onlara söyleyeceğim.

MARET– Sonra oradan yine gidecek misin?. (*Mabadı var*) (*S.16, s.288*)

MAREKAS– Oradan saat onu kırk geçe trenine bineceğim. Yarın sabah beşi çeyrek geçe Paris'te bulunacağım. Eğer (Riyovar)lara veyahut bana bir şey söyleyecek olursan bu akşam saat dokuza kadar oraya telefon edebilirsin.

MARET– Paris'te nerede kalacaksın?

MAREKAS– Terminos otelinde on altı numaralı odada.. (*Telefon çingırağı çalınır. Telefona giderek*) Alo!.. Sen misin dostum?. Evet, telefon koydurmaya mecbur oldum.. Pek pahalı.. Servon'da yok.. Löksey'e merbut.. Çok pahalı.. İşlerim için elzem.. Evet.. Bu akşam kahveyi sizinle beraber içeceğim.. Paris trenine biniyorum.. Mühim bir iş.. Hayır, yalnız kahve.. Yemek yedim.. Saat sekiz raddelerinde size geleceğimi ümit ederim.. Rahatsız olmazsınız ya?

MARET– (*Yaklaşarak*) Benim tarafımdan hem ona hem de Lüsyen'e selam söyle.

MAREKAS– (*Telefona cevap vererek*) Evet, zevcem, sana ve Lüsyen'e selam ediyor.

MARET– (*Zevcine*) Nasıl, Riyovar sana söylediğim sözü işitmiş mi?

MAREKAS– (*Telefona*) Teşekkür ederim. Akşama görüşürüz. (*Mismaı yerine koyar*)

MARET– Sesimi işitmiş mi?

MAREKAS– Öyle ya.. Yanımda idin.. Pek iyi işitilir.

MARET– Çok şey! Bunu bilmiyordum.

NANET– (*Kulak verip pencereye giderek*) Hah işte.

MARET– (*Sağa giderek*) Evet, araba geldi.

NANET– Bahçeye giriyor.

KÜÇÜK PİYER– Bana bir şey getireceksin ya?

MAREKAS– Evet, yavrum. (*Maret'e*) Çantamı ver. Belez nerede?

MARET– Yemek salonunda. Gidip çağırayım. (*Çağırarak*) Belez! Belez!

NANET– (*Pencerenin önünde*) Araba burada.

BELEZ– (*Girerek*) Beni mi çağırdınız Madam?

MAREKAS– Belez, burada bulunmadığım müddetçe iyi dikkat ediniz. Size itimat ediyorum. Ailemi size emanet ediyorum.

BELEZ– Müsterih olunuz efendim.

MAREKAS– Çantamı arabaya koyunuz. (*Belez çantayı götürüp gelir. Marekas çocuğu kucaklayarak*) Allah’a ısmarladık, cicim, uslu otur, olmaz mı? Yoksa bir şey getirmem.

KÜÇÜK PİYER– Peki baba. Ama bana güzel bir bebek getir, olmaz mı?..

MAREKAS– Bakalım. (*Çocuğu kucaklayarak*) İyi bir bebek getiririm. (*Zevcesini öperek*) Allah’a ısmarladık sevgili karıcığım. Allah’a ısmarladık, Nanet! Artık budalaca korkuları bırakınız. Belez burada. Korkacak bir şey yok. Ha! Bak Belez, şurada... (*Masayı gösterip çekmecesini çekerek*) ne olur, ne olmaz. İhtiyaten bu çekmecenin içinde, görüyorsunuz a, dolu bir rovelver var. (*Çekmeceyi kapamaya çalışır*) Tuhaf şey! Kapayamadım. Neyse, siz sonra kaparsınız. Dikkat ediniz, çocuk karıştırmasın. Allah’a ısmarladık. Geciktim.

MARET– (*Nanet ve çocuk ile arkasından giderek*) Selametle.

MAREKAS– (*Maret’i durdurarak*) Dışarıya çıkma. Soğuk alırsın. (*Arkasından gelen Belez ile çıkar. Dışarıda*) Haydi, arabacı gayet süratli gitmeli. Yoksa treni kaçıırız. Allah’a ısmarladık Belez. Evi size emanet ediyorum.

KÜÇÜK PİYER– (*Kapıya doğru haykırarak*) Uğurlar olsun baba. Bebeği unutma...

NANET– Unutmaz canım. Merak etme. Gel resimlere bakalım. (*Çocuğu dizlerinin üstüne alır. Çocuk yavaş yavaş uyur.*)

MARET– (*Pencerenin önünde*) İşte köşeyi saptı. Aman ne hava!.. Sis pek ziyade! Fenerler âdeta görünmüyor gibi. Yağmur da ziyadeleşti. Sahih burası kasvet-engiz bir yer. Nanet...

NANET– (*Yavaş sesle*) Susun! Çocuk uyudu.

MARET– Ya! Yavaşça kanepenin üstüne bırak da lamba getir. Karanlık oldu. (*Belez girer*) Sus! Çocuk uyuyor.. (*Nanet çocuğu kanepenin üstüne yatırıp lamba getirmeye gider*)

BELEZ– (*Yavaş sesle*) Mösyö epeyce uzaklaşmıştır. Araba çok iyi..

MARET– Belez, yemek salonunun pencere kapaklarını kapayınız.. (*Kapıyı göstererek*) Bahçe kapısını da kapayınız..

BELEZ– Peki, köpeği de salıvereyim mi?

MARET– Evet. Sonra yatağınızı getirip bu odada yatarsınız.. (*Elinde lamba ile giren Nanet'e*) Belez'e yatağını bu odaya getirmesini söyledim. Böyle daha iyi olur. (*S.21, s.344*)

NANET– Elbette. Daha müsterih oluruz.. (*Belez çıkar*)

MARET– (*Tebessümle*) Sen de pek korkaksın, Nanet...

NANET– Doğrusu cesur değilim. Ne yapayım?.. Elimde değil. Neyse üç gün çabuk geçer. Mösyö çarşamba günü burada bulunacak değil mi?..

MARET– Belez buraya yatağını getirdikten sonra biz de yukarıya odalarımıza çıkarız ve çocuğu yatırırız.

NANET– (*Çocuğuın üstüne eğilerek*) Evet mışıl mışıl uyuyor. Bakın böyle ne kadar sevimli!

MARET– (*Biraz sükûttan sonra masanın başına oturarak*) Bakalım. Şimdi hesaplarımı yapayım. (*Bir cep defteri alıp Nanet'e*) Sana dün yirmi Frank mı verdim?

NANET– Evet Madam.

MARET– Peki. (*Hesap yapar*) Ekmekçiye para verdin mi?

NANET– Evet Madam. Altı Frank on so.

MARET– (*Yazarak*) Altı Frank on so. Kasaba da verdin mi?

NANET– Evet, pusula cebimde. Vereyim. (*Bu sırada şiddetle rüzgâr eser, yağmur artar*)

MARET– Pencere kapaklarını kapa. Rüzgâr şiddetli. Aman ne fena, ne kasvetli hava.

NANET– (*Kapakları kapamak için pencerenin önüne giderek*) Peki. (*Birdenbire geri çekilerek*) Ay!

MARET– Ne var?

NANET– Pencerenin önünde biri var! (*mabadı var*) (*S.21, s.345*)

MARET– (*Dönerek*) Haydi canım, çıldırdın mı, lambanın gölgesidir.

NANET– (*Müthiş bir halde*) Hayır, hayır.

MARET– Canım, Nanet..

NANET– (*Geri çekilerek*) Ah madam, kalbim çarpıyor. Pencereyi Belez kapasın. Çok korktum...

MARET– Ne kadar yüreksizsin!.. Artık bu pek fazla. Orada kim olabilir?..
(*Nihayetdeki kapıya doğru gider, açar. Birdenbire geri çekilir. Boğuk bir ses çıkarır. Bir gölge görmüştür.*) Ay!.. (*Bu sırada şapkası elinde olarak külhanbeyi kıyafetli birisi girer.*)

HAYDUT– (*Kapıyı aralık bırakarak*) Vakitler hayrolsun madam...

MARET– Siz kimsiniz? Ne istiyorsunuz?

HAYDUT– (*Telaşla etrafına bakınarak*) Bir mektup getirdim. (*Cebini karıştırır*)

MARET– Nereden geliyorsunuz?

HAYDUT– Şehirden...

MARET– Buraya nereden girdiniz? Niçin büyük kapının çingırağını çalmadınız?

HAYDUT– (*Etrafı teftiş ederek*) Büyük kapının ne tarafta olduğunu bilmiyorum. Kestirme yoldan, orman tarafından geldim. (*Cebinden buruşmuş bir mektup çıkarıp uzatır*)

MARET– (*Mektubu alarak*) Bu mektup kimin için?.. Size kim verdi?

HAYDUT– Mektup Mösyö Belez için. Validesi pek fena hasta imiş...

MARET– (*Heyecanla*) Ah! Ya Rabbi, Nanet. Çabuk şu mektubu Belez’e götür.

NANET– Gidip mutfaktan çağırayım. (*Çıkarken*) Zavallı çocuk!..

MARET– Çabuk git, çabuk!.. (*Hayduda*) Fakat size bu mektubu kim verdi?

HAYDUT– Tanımadığım bir adam. Çabuk, koşarak götürmemi söyledi. İşte o kadar...

MARET– Biraz durunuz. Belki cevap verecektir. (*Küçük Piyer uyku arasında bir hareket ederek, yanında duran kitabı yere düşürür*) Uyuyor musun yavrum? (*Çocuğu yattığı kanepenin üstünde düzelterek arkasına bakmaksızın hayduda hitaben*) Oturunuz, Belez şimdi gelir. Kendisine anlatır– (S.22, s.356) –sınız. (*Haydut evvela etrafa bakar. Sonra masanın yakınına oturur. Gözü masanın açık duran çekmecesine ilişir. Oradaki rovelveri görür. Maret’in görmediğine emniyet hâsıl ettikten sonra yavaşça çekmecenin yanına sokulup rovelveri alır. Sonra ayaklarının ucuna basarak geri geri çekilip aralık duran kapıdan çıkar, kaybolur.*)

KÜÇÜK PİYER– (*Uyku arasında mırıldanarak*) Nanet...

MARET– (*Çocuğun üstüne eğilmiş olarak*) Nanet şimdi gelecek. Üzülme cicim. Uyu, uyu.. Ayakları ne kadar soğuk. Ateşten uzakta kaldı.. (*Kanepeyi ocağa yaklaştıır*) Kapı da açık.. Lütfen kapıyı kapar mısınız? (*Dönerek*) A! O adam

nerede? Gitmiş mi? Biraz dur demiştim. Anlamamış olmalı. Belki de dışarıda bekliyordur. (*Dışarıya bakarak*) Yok, kimse yok. (*Kapıyı kapayarak*) Gitmiş.

MARET– Ey ne yaptın?

NANET– Mektubu Belez’e verdim. Okudu. Zavallı çocuk ağlıyor! Lakin o külhanbeyi nerede? (*Etrafına bakar*)

MARET– Gitmiş. Hah, işte Belez. Ey ne var zavallı Belez?

BELEZ– (*Girip gözlerini silerek*) Ah madam büyük bir felaket. Validem pek hasta imiş. Ölüm derecesinde imiş. Beni görmek istiyormuş...

MARET– Zavallı Belez! Mektubu valideniz mi yazmış?

BELEZ– Hayır. Kendisi yazmak bilmez. Komşulardan birine yazdırmış olmalı. Ah ne felaket!.. Ya Rabbi ne felaket!.. (*Ağlar*)

NANET– Biçare çocuk!.. Şimdi ne yapmak istiyorsun?

BELEZ– (*Şaşkın*) Bilmem...

MARET– Gitsin, validesini görüp ne hâlde olduğunu anlasın, gelsin...

BELEZ– Sahi mi, müsaade ediyor musunuz madam?

MARET– Hemen şimdi gidiniz.

NANET– (*Korku ile*) Biz yalnız mı kalacağız?

BELEZ– (*Gideceği sırada dönüp durarak*) Evet.. Doğru.. Sizi yalnız bırakamam. Mösyö de birkaç defa tembih etti.

NANET– (*Belez’e*) Öyle ya.. Gidersen Mösyö memnun olmaz.

BELEZ– Yarım, sabah olur olmaz giderim. Sabahleyin korkmazsınız ya, madam?

MARET– Korkmam canım, neden korkacağım? Kapıları iyice kapatırız. Nanet’in beyhude korkusuna güleceğim geliyor. Gidiniz Belez, hemen gidiniz. Ben mösyöye işi anlatırım. Ben müsaade verdiğimi söylerim. Gidiniz! Yarım saate kadar Servon’a varırsınız.

BELEZ– Oo! Yarım saate kalmaz bile.

MARET– Gelirken bir arabaya binersiniz. Erkenden gelirsiniz...

BELEZ– Bilirsiniz ki beyhude vakit geçirmem madam.

MARET– Ona eminim. Gitmezden evvel pencere kapaklarını epeyce kapayınız. (*Belez pencere kapaklarını kapadığı sırada yavaşça Nanet’e*) Validesine bir hâl olursa onu son defa olarak görmesine müsaade etmediğim için sonra teessüf ederim. (*Yüksek sesle Belez’e*) Peki Belez, haydi gidiniz.

BELEZ– Ah madam, çok iyi kalplisiniz... Evin her tarafı kapalı. Koşa koşa giderim. Validemi kucaklayıp hemen döner gelirim. Gelirken arabaya binerim. İki saate kadar herhâlde gelirim. Emin olunuz saat dokuzdan evvel burada bulunurum...

MARET– Pekâlâ. Kapıyı ben arkanızdan kaparım, Nanet cesaret edemez.

BELEZ– Teşekkür ederim madam. Teşekkür ederim. (*Çıkar, Maret de arkasından gider*)

NANET– (*Yalnız*) Elbette cesaret edemem. Bu koca hanede insanı kıştır kıştır keserler, kimse imdada gelemez. Poti Jurnal’de okudum ki geçen gün..

MARET– (*Girerek*) Kapıyı Belez’in arkasından kapadım. Burada Belez’i bekleriz. Çocuk uyuyor mu?

NANET– Evet. Yatağa yatırayım mı?

MARET– Hayır, bırak. Belez geldikten sonra gidip yatarız. (*Masanın başına oturarak*) Hesaplarımıza bakalım. Neredeydik? (*Nanet’e*) Kasaba para verdin miydi?

NANET– Evet Madam.

MARET– Pusula yanında mı?

NANET– (*Cebini karıştırarak*) İşte.

MARET– Peki, yarın altı şişe vişne suyu ismarlamalı. Unutma. Mösyö için lazım.

NANET– (*Gülerek*) Hem de Belez için.

MARET– Nasıl Belez için?

NANET– Öyle ya. Arasına bir bardak içiyor. Midesi pek nazik imiş. Lakin sakın kendisine bir şey söylemeyiniz madam! (*Birden sözünü keserek*) İşittiniz mi madam?

MARET– Yine mi başladın?..

NANET– Bir ıslık sesi gibi...

MARET– (*Nanet’i temin için barid bir tavırla*) Hayır, hiçbir şey işitmiyorum.

NANET– O hâlde ben aldanmışım.

MARET– Şüphesiz. Çamaşırcıya para verdin mi?

NANET– (*Kalkıp kapıya doğru giderek*) Hah! Bu sefer işitiyor musunuz?

MARET– (*Dinleyerek*) Köpekler havlıyor. (*mabadı var*) (*S.22, s.357*)

NANET– (*Havf ile*) Demek ki bahçede birisi var!

MARET– Belki Belez bir şey unutmuştur da geri dönmüştür.

NANET– Köpekler Belez’i bilirler. Havlamazlar. Hâlbuki... Uzakta küçük kapı tarafında havlıyorlar.

MARET– İhtimal ki yoldan birisi geçiyordur.

NANET– Yahut da bir haydut.

MARET– Doğrusu gülünecek hâldesin, Nanet.. Köpekler ekseriya böyle havlarlar.

NANET– Oo!.. Hayır. Böyle değil. Baksanıza âdeta koşuyorlar gibi.

MARET– (*Kulak verip biraz endişenak olarak*) Evet.

NANET– Ah madam, bakınız köpekler şimdi yaklaşıyorlar. Sanki birisinin önünden kaçıyorlar gibi. Pek yakınlaştılar. Sustular. Ah. Bakınız, şimdi bahçede ayak sesleri var gibi. Kumlar çıtırıyor.

MARET– (*Asabi*) Canım, Nanet!..

NANET– (*Korkudan çıldırmış gibi*) İşte şurada. Yanıbaşımızda. İhtimal ki kapının arkasında.

MARET– Nanet!

NANET– Evet şurada, kapının arkasında. Belki de içeriye girmek için uğraşıyorlar. Pencere kapaklarını zorlamak istiyorlar (*S.23, s.7*)

MARET– (*Korku ile*) Sus Nanet. Sus.

NANET– Ah madam. Siz de korkuyorsunuz. Bakın titriyorsunuz.

MARET– Sen korkuyorsun. Böyle budalacasına korkularınla beni de korkutacaksın.

NANET– Ne yapayım korkuyorum madam.

MARET– (*Boğuk bir sesle*) Canım, düşün bir kere. Budala! Eğer orada, kapının arkasında hırsızlar olsaydı köpekler havlardı. Hâlbuki hiçbir şey işitilmiyor!

NANET– Doğru. Fakat şu var ki. (*Birbirinin gözlerinin içine bakarlar*)

MARET– Ey?

NANET– Şu var ki. Kimbilir, belki köpekler artık havlamaya muktedir olamazlar. Belki onları öldürmüşlerdir.

MARET– (*Titreyerek*) Budala sen de! (*Uzun bir sükût*) Artık bir şey işitilmiyor. Görüyorsun a, her taraf sükûnet içinde.

NANET– Evet...

MARET– Artık kendini topla. Müsterih ol, bak çehren ne hâle gelmiş!..

NANET– Her tarafım titriyor. Sizin de çehreniz sararmış.

MARET– Şimdi artık geçti. Artık yetişir canımı sıkıyorsun!

NANET– Peki madam. Ah. Bacaklarım tutmaz oldu. Sinirlerim gevşedi.

MARET– Şu ocağı biraz yak. Sönüyor. *(Kendi kendine sabırsızlıkla)* Daha saat sekiz!.. *(Başka şey düşünmeye çalışarak)* Şimdi mösyö Riyovarlar'ın evindedir. Riyovarlar pek iyi adamlardır. Onları tanırsın. Paris'te görmüştün değil mi?

NANET– Evet. Mösyö şimdi orada. Müsterih bir hâldedir.

MARET– *(Birdenbire)* Belez'in validesinin fena halde hasta olduğunu telefonla kendisine bildireyim, olmaz mı? *(Kalkıp telefona gider)*

NANET– *(Kendini toplamak için gayret ederek mesrur bir tavırla)* Evet, evet. İyi olur madam. Telefon ediniz. Bununla oyalanınız. *(Telefonu göstererek)* Şu borunun ağzından kendi sedasını işitmek. Sanki bizim yanımızda imiş gibi olur. Bana da dinletir misiniz madam?

MARET– Evet. Evet. *(Telefonun çingırağını çalar)* Alo!.. Alo!..

NANET– *(Kendi kendine)* Doğrusu bu aleti çok iyi icat etmişler. Şimdi mösyö buradan kaç fersah uzakta olduğu hâlde yanımızda imiş gibi, bu odada bulunuyormuş gibi konuşacak.

MARET– *(Telefona)* Alo!.. Alo!..

NANET– *(Devam ile)* Şüphesiz onun sesini işitince müsterih olurum. Korkmam. Sanki mösyö buradaymış gibi.

MARET– *(Telefona)* Vitre'yi verir misiniz? 32 ve 276 numara. Çabuk. Çabuk. Peki. Teşekkür ederim. Bekliyorum...

(Perde ağır ağır iner)

İKİNCİ PERDE

(Vitre)'de (Riyovarlar)ın hanesinde bir oda- Masalar, sandalyeler. Masanın üstünde bir telefon cihazı.

Perde açıldığı zaman telefon çingırağı çalınır. Bu sırada nihayetdeki kapıdan bir uşak içeri girer, telefona gider.

UŞAK– *(Telefona)* Alo!.. Alo!.. Ha! Mösyö Marekas mı?.. Kimin tarafından? Ha! Peki, madam. Evet, burada. Mösyö ve madam Riyovar ile beraber. Yemek salonunda bulunuyorlar. Demin geldi. Gidip çağırayım. Evet madam. Bir dakika bekler

misiniz? (*Mismaı yerine bırakıp kapıya doğru gider. Bu sırada kapı açılıp mösyö ve madam (Riyovar) ile (Marekes) girerler.*)

MADAM RİYOVAR– (*Uşağa*) Jüsten, kahveyi buraya getiriniz.

UŞAK– Peki madam. (*Marekas'a*) Mösyö Marekas'ı telefona çağırıyorlar.

MAREKAS– Ya! (*Telefonu arar*)

RİYOVAR– (*Telefonu göstererek*) İşte masa üstünde.

MAREKAS– (*Telefona giderek*) Zevcem olmalı. Ona söylemiştim. (*Mismaı alarak*) Alo?.,

RİYOVAR– (*Jüsten'e*) Eski şampanyadan getiriniz. Biliyorsunuz ya, kırmızı mühürlü.

UŞAK– Peki efendim. (*Çıkar*)

MAREKAS– (*Telefona*) Alo!.. Alo!.. Haydi ya. Alo!.. (*Sükût*)

RİYOVAR– Cevap vermiyorlar mı?

MAREKAS– Hayır. (*Tekrar telefona*) Haydi. Alo!.. Alo!..

MADAM RİYOVAR– Muhabereyi kesmiş olmalılar. Çekilir şey değil!..

RİYOVAR– (*Marekas'a*) Burada bu hâl bize her vakit vaki olur. Eğer hemen cevap verilmeyecek olursa.

MAREKAS– Her yerde böyle oluyor. Neyse. Birazdan zevcem tekrar soracaktır. (*Mismaı bırakır*)

MADAM RİYOVAR– (*Marekas'a kahve vererek*) Şeker ister misiniz?

MAREKAS– Hayır, teşekkür ederim.

RİYOVAR– (*Elinde fincan ile*) Azizim, telefon iyi bir ihtira. Pek kullanışlı, suhuletli bir şey. Fakat henüz iyi kullanılamıyor.

MAREKAS– (*Neşeli bir tavırla kahvesini içerek*) Neyse şikâyeteye mahal yok. Herhâlde faideli şey. Bazan günde yirmi defa telefonla muhabere ettiğim oluyor. Hâlâ bu alete alışamadım. Daima beni hayrete düşür ediyor. Ben telefonu âdeta esrar-alûd, fevkattabii bir şey gibi görüyorum.

JÜSTEN– (*Elinde bir şişe ile girerek*) İşte efendim. (*Şişeyi masanın üstüne bırakıp çıkar.*)

RİYOVAR– Şimdi, dikkat! Sana 1857'den kalma bir şey içireceğim.

MAREKAS– Oo. 1857'den mi?

RİYOVAR– Evet. Enfestir!

MADAM RİYOVAR– Hatta Vitre’nin başpapazı bize bunun bir şişesi için elli Frank veriyor!

MAREKAS– (*İçerek*) Oo! Enfes! Hakkın var, emsalsiz bir şey... (*mabadı var*) (S.23, s.8)

RİYOVAR– (*Marekas’a sigara vererek*) Bulunduğunuz şatodan memnun musunuz?

MAREKAS– Hayır, pek fena dostum. Gelecek sene oraya gitmeyeceğim. Tevren’e gideceğiz. Orası Paris’e daha yakın. Hem daha eğlenceli bir yer!

RİYOVAR– (Şezney)de kira daha mı pahalı?

MAREKAS– Pek pahalı. Hem iş yalnız bundan ibaret değil. Orada her şeyden uzak bulunuyoruz. Pek münasebetsiz bir hâl. Paris’e gitmek için üç defa tren değiştirmeli. Hâlbuki benim işlerim çok. Buna çare bulmak için telefon koydurdum. Fakat çok para sarf ettim.

MADAM RİYOVAR– Öyle ya. (Löksey) ile (Servon) arası... (*Bu sırada telefon çingırağı çalınır.*)

MAREKAS– (*Telefona giderek*) Evet, epeyce bir mesafe! Alo!.. Alo!.. Ha! Sen misin sevgilim! Seyahatim çok iyi geçti. Dostların afiyettedirler. Siz orada nasılsınız? Daha yatmadınız mı? Belez orada değil mi? Nasıl? Validesi? Vah zavallı çocuk! İyi yapmışsın. Elbette. Öyle ya. Nanet hata ediyor. Yiğit çocuk. Çabuk avdet etmesini söyledin değil mi? Arabayla mı? Tamam! Korkmuyorsunuz ya? Ha şöyle! Demin gürültüler mi işittiniz? Köpekler mi? Akşam öyle oluyor. Geçen pazartesi hatırına geliyor mu? Hay budala Nanet. Bebekten beter. Çocuk yattı mı? Belez’i mi bekliyorsunuz. Daha iyi. Ha! Uyumuyor mu? Çingırak uyandırmış olmalı. Telefona yaklaştı da bana bonsuvar desin.

–Bonsuvar, cicim. Uyuyor muydun? Uslu oturdun ise gelirken sana... (*Gülerek Riyovar’a*) Mismai tutmayı biliyor. (*Telefona*) Güzel bir bebek getireceğim. Evet yepyeni.

–Ha? Ne var? Nanet yine bir şeyler mi işitiyor? Ona söyle de telefonun başına gelsin. Kendisini takdir edeyim. Siz misiniz Nanet? Canım siz hiç bu tabiatınızı değiştirmeyecek misiniz? Gürültüler mi? Ne gürültüleri? Neden korkuyorsunuz? Her taraf kapalı değil mi. Kapılar sürmeli değil mi. Bu âdeta çılgınlık. Haydi, artık yatınız. Belez nihayet bir saate kadar gelir. (*Gülerek*) Bundan sonra artık Poti Jurnal’in tefrikalarını okumanızı men edeceğim. Size evham veriyor. (*Kemal-i*

muhabbetle) Bonsuvar. Geceniz hayrolsun. Yarın görüşürüz sevgili karıcığım. Bak, şu telefon ne kadar güzel şey. Sen sanki yanımdasın gibi. Âdeta seni görüyorum gibi. Evet, seni görüyorum sevgilim. (*Telefondan oper*)

MADAM RİYOVAR– (*Neşe ile*) Oo! Ne tuhaf hâl!..

RİYOVAR– (*Latife ile*) Bunda bir münasebetsizlik yok!..

MAREKAS– (*Telefona*) Dostların benimle latife ediyorlar. Zararı yok. Görüşürüz sevgilim yarın. (*Mismaı bırakır*)

RİYOVAR– Eğer biz burada olmasaydık.

MADAM RİYOVAR– Kimbilir işi nereye kadar götüreceklerdi.

RİYOVAR– Bereket versin ki telefonun iki uçları birbirinden epeyce uzak.

MAREKAS– (*Neşe ile*) Bir ağızdan öteki ağza kadar yetmiş kilometre.

RİYOVAR– Kahven soğudu.

MAREKAS– Zararı yok. (*İçer*) Bizim bir ihtiyar hizmetçimiz var. Pek sadık bir kadındır. Fakat son derece korkak. Ufak bir gürültü olsa kendinden geçer. Daima haydutları, katilleri sayıklar. (*Riyovar bir sigara yakar*)

RİYOVAR– Orada asayiş ber-kemal midir?

MAREKAS– Evet pek yolunda. Yani her yer gibi. Vakıa biraz şehirden uzaktayız. Fakat.. (*S.26, s.41*)

MADAM RİYOVAR– Uşağınız var değil mi? Siz bulunmadığınız zaman evde o bulunur değil mi?..

MAREKAS– Evet Belez var. Yiğit bir çocuktur. Lakin validesi pek fena hâlde hasta olduğu için çağırmışlar, gitmiş.

RİYOVAR– Ya.. Demek zevcen ile hizmetçi kadın evde yalnız kalmışlar öyle mi?

MAREKAS– Evet. Yalnız bir iki saat için. Vakıa buna biraz canım sıkıldı ama Maret’e bunu söylemek istemedim. Zaten bu kadar mühim bir sebebe karşı Belez’in gitmesine mümanaat edemezdi. (*Tebdil-i tavırla*) Hiç bir tehlike yok. Böyle şeyleri düşünmek bile abes!

MADAM RİYOVAR– Öyle ama ihtiyata pek de riayet edilmiyor. Her gün gazetelerde birtakım korkunç şeyler okuyoruz!

MAREKAS– (*Gülerek*) Bakın siz de Nanet gibisiniz.

(*Telefon çingırağı çalınır.*)

RİYOVAR– (*Telefona giderek*) Yine ne var? (*Telefona*) Ne? Ha! (*Marekas'a*) Zevcen dostum! (*Mismaı uzatır*)

MAREKAS– (*Biraz heyecanla kalkıp telefona giderek*) Sen misin? Oo!. Sesin ne kadar değişmiş! Ne var? Ayak sesleri mi işitiyorsunuz. Deminki gibi mi? Bahçede. İhtimal ki Belez'dir. Nasıl. Emin misiniz? Belki köpekler kumlar üzerinde koşuyorlardır. Kapının yanında mı? Bilmem! Rica ederim Maret, kendini şaşıрма. Beni dinliyor musun? Evet, rica ederim. Çocuk ağlıyor. İşitiyorum. Onu da korkutuyorsunuz. Kendinizi toplayınız. Kabahat Nanet'te. Korkusunu sana da sirayet ettiriyor. Evet, korkuyorsun, hissediyorum. Kapının arkasında mı? Haydi canım. Mümkün değil. Bana bak. Kendini kaybetme. Beni dinle. Masanın gözünde rovelver var. Biliyorsun. Dolu bıraktım. Beni dinle. Pencerenin birini arala. Cesaret edemiyor musun? Canım haydi ya, sen ne kadar cesur idin? Pencereyi aç. Kapakları değil, yalnız pencereyi. Rovelveri bir kere sık. Eğer birisi varsa korkutmuş olursun. Yok canım. İhtimal ki bir hayvandır. Tilki filan gibi bir şeydir. Rica ederim böyle şaşıрма. Sana söylediğimi yap. Rovelveri sık. Dikkat et, kendini yaralamayasın. Çocuğa haber ver de korkmasın. Dediğimi yap. Bekliyorum. Bana haber ver.

RİYOVAR– (*Kalkıp biraz heyecanla Marekas'a*) Canım ne var?

MAREKAS– (*Riyovar'a*) Azizim korkuyorlar. Gürültüler, ayak sesleri işittiklerini söylüyorlar. Şaşırmışlar. Şimdi oraya gidecek tren olsaydı hemen giderdim.

RİYOVAR– Kasabaya telefonla malumat versen?

MAREKAS– Kasabaya telefon yok. Bizim telefon doğrudan doğruya Löksey'e merbut.

RİYOVAR– Löksey merkezine telefon et de oraya birini göndersinler.

MAREKAS– Fakat çok uzak. Oo ben de korkmaya başladım. Bilmem ne oluyor. (*Masaya dayanır.*)

RİYOVAR– Kendini topla.

MADAM RİYOVAR– Siz de mi korkuyorsunuz?

MAREKAS– Evet ben de. (*Düşünerek*) Benden sonra Belez'in de oradan gitmesi. Bu tesadüf.

RİYOVAR– Haydi canım, çocukluk etme.

MAREKAS– Evet, çocukluk. (*Telefona*) Nasıl? Rovelver orada yok mu? Kabil değil. İyi ara. Her tarafı ara. Çekmecenin içine iyice bak. Canım nerede olabilir? Ben rovelveri oraya bıraktım. (*Riyovarlar'a*) Ah dostlarım!..

RİYOVAR– Ne var?

(*Riyovar ile zevcesi telefona yaklaşırlar. Ayakta ve kemal-i heyecanla Marekas'ın sözlerini ve harekâtını takip ederler.*)

MAREKAS– Nasıl yok, o hâlde almışlar. Kim Belez mi? Hayır. Kim? Külhanbeyi mi? Ah. İyi söyle, işitemiyorum. Kulaklarım uğulduyor. Ne diyorsun? Hayır hayır! Maret korkma. Rica ederim. Ben buradayım. Kapı çatırdıyor mu? Hayır, mümkün değil. Kapaklar sağlamdır. Ah titrediğini işitiyorum. Çocuk ağlıyor. Hiç gürültü etmeyiniz. Çocuğu susturunuz. Sus cicim. Sus sevgili Piyerciğim. Evet, lambayı söndürünüz. Nanet'e söyle. Hemen. Belki uzaklaşırlar. Ben ne bileyim. Ah. Aman ya Rabbi. Şimdi de pencere kapaklarının altında mı? Emin misin? Birkaç kişi mi? Kapının arkasında mı?..

RİYOVAR– (*Marekas'ı telefonun başından çekmek isteyerek*) Dostum.

MAREKAS– (*Telefonun üstüne eğilmiş olarak*) Kapıyı kırmak için mi uğraşıyorlar. Ah. Bağır, haykır. İmdat çağır. Cankurtaran yok mu diye bağır. Ne dehşet. Evet, hakkın var. Bağırma bağırma. Saklan, kaç. Çocuğu götür. Kaçınız. Mutfak tarafından. Kaç. Koş.. Ah.. (*Canhıraş bir nida çıkarır*) Ah. Böyle haykıran kim idi? Maret. Maret. Sen mi bağırdın? Cevap ver. Cevap versene.

MADAM RİYOVAR– (*Medhûş bir halde kocasına*) Polise haber vermeli.

RİYOVAR– (*Meyusane*) Haber vermek mi? Vaka buradan yetmiş kilometre uzakta cereyan ediyor.

MAREKAS– (*Telefonda*) Ah, yine haykırıyorlar. Acaba onlara ne yapıyorlar. Onları öldürüyorlar. Boğazlıyorlar. Ah. İmdat! Katil var! Can kurtaran yok mu! Ah! Ah! İmdat!..

RİYOVAR– Dostum!

MAREKAS– (*Riyovar ile Madam Riyovar kendisini tutmaya çalıştıkları sırada telefonu bırakıp çıldırmış gibi haykırarak kendini dışarıya atar*) İmdat katil var! Can kurtaran yok mu! Ah!.. İmdat!.. (*Perde iner- Son*) (S.26, s.42)

ANDRE DOLERD- ŞARL FOLEY (Muharrirler)

MEHMET ALİ (Mütercim)

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.287-8; C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.344-5; C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.356-7; C.2, S.23, 6 Mart 1330 [19 Mart 1914], s.7-8; C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.41-2)

4.1.1.7 Günahtan Sonra (Küçük Hikâye)

(*Gecenin saat onu. Yirmi beş yaşlarında bir genç kadın olan Madam dö Rubretye yatak odasında yalnız. Küçücük bir lambanın tenvir ettiği akajoden bir yazıhane önüne oturmuş karşısında yeşilimsi, hiçbir adres yazılmamış bir zarf. Önünde açık bir mektup. Sarışın, zarif ve tombulca Madam dö Rubretye kendisine pek yakışan nim uryan kıyafetle. Teni fevkalade beyaz ve latif. Fakat bu akşam çok ağladığından göz kapaklarında bir ızdırabın asarı baki*)

MADAM RUBRETYE– (*Düşünür*)

–Evet, şimdi biraz cesaretim ve hakiki bir meziyetim olsaydı zevcime hakikati yazar ve ona derdim ki: “İşte, ben bir sefile ve sana na-layık bir zevceyim. Siz; her ikimizin menfaati için uzaklarda çalışırken ben burada sizi aldatıyorum. Benim bir âşığım var. Ama ne âşık! Kulüp budalası, bakar oynar, odun kadar kaba bir adam... Onun iki güzel gözleri, prensler gibi bir eli var. Evet! Bu inkâr edilemez... Sonra da büyük bir nam taşıyor: Marki dö Hermuzo.

Fakat bunlardan ne çıkar değil mi? Bu; iki senelik bahtiyarane geçen bir izdivaca hıyanet için hak kazandırmaz, öyle bir izdivaç ki siz bana ibraz-ı muhabbet ediyordunuz, ben de sizi seviyordum. Evet, Jan. Heyhat ki ben seni seviyordum. Hele şimdi... Seni (Bum) sokağındaki otelinde beni iki saat kolları arasında bulunduran, bu soğuk bir güzelliğe malik Hermuzo'dan pek ziyade seviyorum.

(Madam dö Rubretye bitap, bir saniye düşüncelerini terk eder. Sonra tekrar tefekküratına devam eder)

İşte; biraz vicdana malik olsaydım Mösyö dö Rubretye'ye bunları yazardım. Bu; afifane, hilesiz bir hareket olurdu. *(Biraz düşünür)* Ve münasebetsiz... Evet, münasebetsiz... Zira bütün bunların tahtında bir zevç için bilinmesi pek eşna şeyler var. Akılâne düşünmeli. Evet, bir sadakat-ı müfrita arzusıyla zevcimi bedbaht etmemeliyim. Jan'a, hemen, gayet nevazişkârane ve hatta biraz da âşıkane bir mektup yazarım. Benden uzak bulunduğu zamanlar böyle mektuplardan gayet hoşlanır. Aynı posta; Hermuzo'ya da, hanesinden çıkar çıkmaz, yazdığım bu küçük mektubu götürür. Zevcim mektubu öbür gün alacak... Hermuzo'nun kendi de yarın daha o yatakta iken götürecekler... Ve bu; onu daldığı hab-ı gafletten pek güzel uyandıracak... Bunu bir daha okuyayım *(Mektubu açarak yavaş bir sesle okur:)*

“Efendi!

Namuslu bir kadının size karşı olan emniyetini bir suret-i gayr-i layıkada suüstimal ettiniz. Hanenize gelirken bana ettiğiniz *(S.16, s.279. Bundan sonra 281'e geçiliyor)* vaatlere inanarak antika koleksiyonlarınıza bakıp avdet edeceğimi zannedyordum... Hâlbuki... Bütün bu cereyan eden ahvalden sonra sizi bir daha görmeyeceğimi anlamışsınızdır zannederim. Ve size şunu da söylemek isterim ki zevcime perestîş ediyor, size karşı da gayet derin bir nefret hissediyorum.”

Jaklin

(Mektubu elinden bırakmayarak düşünür:)

Fakat... Bir çocuğa yazdığım bu mektupta pek ziyade ihtiyatsızlık ettim. Açıkça “Ben sizin metresiniz idim” demekten başka bir şey olmayan bu mektubu kulüpte herkese gösterecek. Sonra *(Gayr-i mahsus bir tebessüm dudaklarında belirerek)* bir de “antika koleksiyonlarınız” cümlesi var ki pek manalı düşüyor... O

kadar şaşırmışım ki... Lakin nefret cümlesi mükemmel!.. (*Mektubu yırtar ve kemal-i itina ile yazısını değiştirerek diğerine başlar:*)

“Efendi!

Bana karşı olan sözünüzü tutmadınız. Ve ben sözünüze itimat ederek sizin kibar bir adam gibi hareket edeceğinizi ümit ediyordum. Beni zalimane bir surette aldattınız. Bundan sonra sizi görmenin benim için gayr-i kabil olduğunu anlamışsınızdır zannederim. Ve size şunu da söylemek isterim ki zevcime perestiş size karşı da gayet şedit bir nefret hissediyorum...”

J... (*S.16, s.281*)

(*Tefekkür eder*)

Bu, muhataralı değil... “Biraz eblehane!” “Ben de size itimat ederek” Bunu yazmanın hiç lüzumu yoktu. Evet, fena yazılmış. Hususiyle Hermuzo, üslubunun letafetiyle meşhur Madam Leskor’un âşığı idi. Hayır, ihtimali yok. Bu da olmaz.

(*Mektubu yırtar ve bir diğerine başlar:*)

“Efendi!

Nasıl ki, ben, bugünün hatırasını zihnimden siliyorum; sizin de bu suretle her şeyi unutmanızı istirham ve bunun için namusunuza müracaat ederim. Artık hepsi bitti ve unutuldu değil mi? Zevcime perestiş ediyor ve size karşı da ...” (*Tevakkuf eder.*)

Hayır! Bu tarz-ı ifadenin üzerine kendisine karşı derin bir nefret hissettiğimi söyleyemem. Üç satır yukarıda namusundan bahsediyordum. Yalnız “Zevcime perestiş ederim” demeliyim. Fakat o bunu alınca gülecektir.. O kadar ki... Bütün bunlarla beraber onun da hakkı var. Hakikaten onu tayip ve tazir etmek için bir sebebe malik miyim? O; bir erkektir. Erkekliğini icra etti ve beni davet etti. Ben de antika koleksiyonlarını görmek bahanesiyle hanesine gitmeyi kabul ettim.. Fakat...

Pek iyi biliyordum ki ben antikalarını seyrederken o da bir müze bekçisi gibi sakın ve uslu durmayacaktı! Ooh! Ben mukavemet edeceğimi, müdafaada bulunacağımı hesap ediyordum... Ve sonra... Bilmem nasıl oldu da... (*Can sıkıntısıyla bir hareket eder*) Mamafih, Jan da lüzumsuz ve haksız olarak beni bu kadar uzun bir müddet yalnız bırakmıştı... (*Tefekkür eder*) Zavallı Jan! Şimdi

şüphelenmeyerek beni düşünüyor. Ooh! Jan, buraya avdet ettiğin zaman seni pek ziyade seveceğimi anlıyorum. (*Evvelce yazdığı mektubu yırtar, tekrar başlar:*)

“Efendi!

O günün hatırasını zihnimden silmek istediğim gibi sizin de bunları unutmanızı rica ediyorum. Artık hepsi bitmiş ve unutulmuş olacak. Buna mukabil sizin, fakat nefret ve hakaretle mali olmayarak, gayet müellim ve keder-engiz bir hatıranızı saklayacağım.”

J...

Bu, çok güzel oldu. Sükûnetli, müteazzımane, hazin... Hazin ve sonra da bu, o zavallı çocuğa o kadar keder vermez. Hususiyle ben de ona karşı pek şuhane davranmışım. Şimdi; bu mektubu akşam göndermek lazım... Lakin bütün posta şubeleri de kapanmıştır. Hizmetçi de adresi okuyacak... En iyisi yarın Lovur’a giderken bizzat postahaneye bırakırım. Artık yatmalı... (*Saçlarını düzeltir, dua eder. Yatar. Sekiz saatlik gayet âlâ bir uyku. Ertesi günü saat dokuz buçukta hizmetçi kız, hanımın yatak odasına girer:*) (S.16, s.282)

MADAM DÖ RUBRETYE– (*Uyanarak*) Nedir o elindeki, posta mı?

BESTİ– Şimdi getirilen çiçekle dolu büyük bir sepet, madam.

MADAM DÖ RUBRETYE– (*Şetaretini takınarak*) Ooh! Çiçekler! Bunların ne demek olduğunu bilirim. Pekiyi... Pencereleleri açınız sepeti de getiriniz.

(*Besti itaat eder. Sepet şayan-ı perestiş kırmızı ve beyaz güllerle dolu. Besti çıkar.*)

–Ertesi gün... Böyle latif bir surette uyandırmak... Bu fikir, doğrusu, pek nazikâne... Zavallı çocuk! Ona o kadar dürüştane bir mektup yazmışım ki...

(*Akaju yazıhaneye gider. Dünkü yazdığı mektubu açar, okur. Birkaç dakika odanın içinde gezinir, müşaşa ayineli dolabın önünde tevakkuf eder. Gecenin latif ve istirahat-bahş uykusuyla cildinin kesb-i taravet ettiğini memnuniyetle müşahede eder. Ve yazıhaneye avdetle akşamki mektubu avuçları içinde buruşturur*)

–Bu çiçeklerden sonra ona bu mektubu göndermeyeceğim... (*Yazıhanesinin önüne oturur ve atideki kelimatı süratle yazar:*)

“Teşekkür ederim... Gayet mükedderim. Dünü unutmak istiyorum. Fakat mümkün mü?.. Bana acıyınız.

J...

(Tekrar okur.)

Bu, iyi... Ötekinden daha münasip ve daha nazikâne... Lover'e giderken postaya atarım. (*Besti'yi çağırır. Giyinmeye başlar*) (S.16, s.283)

MARSEL PREVO**(Mütercim: MESUT KÂMİ)**

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.279-283.

4.1.1.8 Genç Karı Koca (Fantezi)

[tek perdelik oyun]

(*Mevsim kış. Saat akşamın on biri. Marsilya'da [bir] otel. Terminözde [terminus: son kısım], birinci kat odalarının birinde.*)

Emilyen Dörebo – 27 Yaşında [erkek]

Arlet [Lelet] Dörebo – 19 Yaşında [kadın]

EMİLYEN– (*Soyunmaya başlayarak*) İster misin Lelet, hemen bir saniye kaybetmeden uykuya çekilelim? O kadar yorgunum ki ayakta duracak hâlim kalmadı...

ARLET– (*Bir koltuğa gömülmüş*) Ya ben? O kadar bitkinim ki kımıldamaya bile mecalim yok... Ah, ne seyahat ya Rabbi, ne seyahat! (*Kollarını kocasına doğru uzatarak*) Haydi sevgilim, mini mini Arlet'ini soyundur.. O şimdi bir ölü gibidir. Korsajını çıkaracak kadar takati kalmamış.

EMİLYEN– (*Çocuklaşarak*) Mini mini Arlet'in ne için korsajını çıkaracak kadar takati kalmamış acaba?

ARLET– Ooh! Çünkü pek, pek yorgun.

EMİLYEN– (*Karısını dizlerinin üstüne alarak*) Hâlâ bir bebeklik gibi böyle elbisenizi çıkarmalı sizin... Lakin karıcığım, latife bir tarafa; zarif ayaklarınla, nazik ellerinle, küçücük sevimli çehrenle sen bebekten başka bir şey misin sanki?..

ARLET– Ya.. Söyle Emilyen, karının mini mini çehresini çok mu seviyorsun?

EMİLYEN– Ooh! Perestiş ediyorum ona.

ARLET– Lakin ben güzel değilim ki...

EMİLYEN– Kendine yalancıktan iftira etme karıcığım! Bilsen benim nazarımda ne kadar dilbersin. Ah, gözlerin, bu mütefekkir sincabî gözlerin... Bunlar beni nasıl mahzuz ediyor. (*Karısının gözlerini öper.*)

ARLET– Peki! Ya bedenim? Karının bedenini seviyor musun? Söyle Emilyen, onu da seviyor musun?

EMİLYEN– Sevmek mi, onun için ben çıldırıyorum. Vücudun tıpkı Venüs'ün vücudu. Floransa'da (Beyti) sarayında görmüş olduğum Venüs'e benziyorsun. O Venüs ki bana Emil Godö'nün bir şiirini hatırlatmıştı. (*Yavaş sesle okur*)

Ruhsarı münevver, leb-i la'li mütebessim,

Ağûşu müzehhep, memesi lâne-i hülya,

Aşûfte, güzel gözleri âlemlere hâkim:

Ah ey Venüs, ey nafi beyaz mader-i sevda!

ARLET– “Ey nafi beyaz” mı dedin? Ooh! Ne güzel, ne güzel! Bak, ben de beyazım. (*Çıplak kollarını meftûnane seyrederek*) Bunu benden almak kabil mi hiç?. Çok beyazım, ben çok beyazım değil mi Emilyen?

EMİLYEN– Tıpkı kamerin hatt-ı simini gibi. Artık yatalım mı Lelet? Ha.. Odanın içinde hiç ziya kalmasın. Şimdi senin çıplak vücudun, gecenin zulmetleri arasına beyaz şimşeklerini saçar.

ARLET– Evet sevgilim, yatalım. (*Yatağa girerler. Arlet yumak gibi büzülüp kocasına sokularak*) Lakin bilir misin Emilyen. Bu gece ihtiyarlamış karı kocalar gibi uyuyoruz. Daha izdivaç edeli on beş gün oluyor. Ama İtalya'da o mai sema altında, çiçekler arasında geçirdiğimiz günler.. Ooh, bugünleri çift saymalıdır! (*Biraz tevakkuftan sonra*) Bu kadar mı ya?.. İşte on beş günden beri beni “Madam Emilyen Dörebo” diye çağırıyorlar kocacığım!

EMİLYEN– (*Nim müstehziyane*) Hususiyle erkeklerin yanında “Madam!” unvan-ı sakiliyle çağırılmak pek fena! Düşünümüzde iki büyük oğlunu âleme göstermek mecburiyetinde kaldığı için annenin ne kadar canı sıkılmıştı, onu ben bilirim.

ARLET– Yoo... Bak, pek o kadar değil. Bilirim dikkat ettin mi; biraderlerim hakikaten çok iri ve çok kuvvetlidirler. Bu sebeple daima yaşlarından pek fazla görünürler. Hele Piyer uzun kumral bıyıklarıyla otuz yaşında zannedilir.

EMİLYEN– Evet, bu böyle. Lakin annen yaşını otuz yediden ileriye götürmek istemiyor. Koskocaman iki oğlu bulunması, izdivaç mukavelenamesi imza edileceği gün onu pembe mosilenden bir fistan giyinmekten men edemedi, hatta senin ricalarına, ısrarlarına rağmen teganni etmekten bile... (*Terennüm ediyor gibi*) Teralala la la la la la la...

ARLET– (*Sitemamız bir tavırla*) Ooh! Emilyen, bunu bana tahattur ettirmesen iyi olurdu. Sen o gün annemin burnunun dibinde kahkaha ile güldün. Ne fena hareketti!... Düşünüyor musun, dedi?

EMİLYEN– Beni dinle sevgili Lelet, ne yapayım, kendimi zapt edemedim. Onu pembe mosilenden fistanı içinde, çıplak iri kollarıyla, dört sıra inci takılmış kocaman gerdeniyle piyanoya yaklaşırken gördüğüm, hele o incecik sesiyle: “İsteyin dest-i izdivacımı siz!” şarkısını söylemeye başladığını işittiğim zaman az kaldı boğulacaktım, nefes alamıyordum. Hem buna gülen sadece ben değilim ki... Etrafımda herkes kahkahaları koyuvermişti.

ARLET– (*Mükedderane*) Annemle alay edildiğini ben pekâlâ görüyorum, bunu biraderlerim de fark ettiler. Zaten biz ne zamandan beri bu hakaretlere alışmışız. Bu bizim için öyle bir azap ki... İnanır mısın sevgilim, onu gülünç olmaktan men edebilecek her türlü vasıtaya müracaat ettik. Artık yapılacak hiçbir şey kalmadı. Bu sene büyük biraderim Fernan’ı kendi alayında nasıl görmeye gittiğini hikâye etmiş olsam... Ah, oraya nasıl gitmiş olacağını tasavvur edemezsin. Bisikletle, evet azizim, bisikletle... Düşün bir kere: Annem; o muazzam karnıyla, o iri baldırları ile, ooh! Beni affet, o kocaman kıcıyla bisiklete biniyor ve böylece oğlunu görmeye gidiyor. Bari oğluna zararı dokunmadan dönebilseydi. Bu garip ziyaret biraderimin tamam sekiz gün tevkif edilmesine sebep oldu. (S.30, s.88)

EMİLYEN– O da niçin?

ARLET– Miralay sert bir adammış. Fernan’ın yuvarlak beyaz şapkalı, kısa pantolonlu, sarı, iri yarı bir kadınla sokakta tenezzüh ettiğini öğrendiği zaman derhal yanına çağırması: “Ben zabitlerimin bir takım kokotlarla gezip dile düşmesini istemem. Tevkif ediyorum” demiş.

EMİLYEN– Zavallı biraderin o pantolonlu kadının kendi validesi olduğunu itiraf edeceğine sekiz günlük mevkufiyeti kabul etti, değil mi? Doğrusu, onun yerinde ben de olsam, başka türlü yapamazdım.

ARLET– Ya bedbaht Piyer? Annemin yüzünden az mı azap çekti?.. Lisede bir kere onun için dayak bile yedi. Üç kardeşten içimizde en çok muazzep olan odur. Başka bir vakit sana pek mühim ve pek müthiş şeyler daha hikâye edeceğim. Zavallı kardeşim bir defa intihar bile etmek istedi; çünkü annemin çılgınca hareketleri artık daire-i tahammülünü aşmıştı.

EMİLYEN– Peki, ya sen? Benim muazzez zambağım, biliyorum ki sen de çok azap çektin. Komşum Jan Vakey, benim sana meftun olduğumu gördüğü vakit: “Eğer Kontes Vefronay’ın kızıyla izdivaç emeline isen, sakın Matmazel’e annesinin önünde iltifat gösterme. Çünkü ihtiyar güneş, bu taze ve revnakdar fecre karşı kıskançtır!” demişti.

ARLET– Kıskanç mı? Ooh, bu kadarı fazla olur. O yalnız beni ince ve zayıf bulanlara tahammül edemez. İşte hepsi bu kadar. Sonra saçlarımdan, dişlerimden bahsedilmesini de arzu etmez. Ben baloyu, salonları, tiyatroyu sevmezsem annem çok memnundur. O zaman ahlakımı nasıl takdir edeceğini bilemez... Sen kendisine benim şimdiki zamane kızlarına benzemediğimi söylemekle ona ne büyük bir memnuniyet vermiş oldun, bilsen?..

EMİLYEN– (*Rakik bir sesle*) Lelet, küçücük semavi bir kuş vardır, onu bilir misin sen?

ARLET– Hayır!

EMİLYEN– Hani ya, şöyle mini mini mai bir güvercin.. Kanatları şebnem taneleri gibi şeffaf...

ARLET– Hayır, ben öyle bir güvercin tanımıyorum. Ben yalnız ipek tüylü, munis bir kumru biliyorum.

EMİLYEN– (*Karısını kalbi üstünde sıkarak*) Oh, karıcığım! Ne kadar bahtiyarım.

ARLET– (*Dalgın*) Ben de bahtiyarım Emilyen! (*S.30, s.89*)

J. EMARNİ

ZİYA BEHLÜL [Mütercim]

(*Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.88-9)

4.1.1.9 Kapatma [Boubouroche]

Komedi İki Fasil

Dört Numaralı Zekâ'nın İlavesi:

EŞHAS

Zekeriya Bey, Nami Bey, Yahya Bey, Refik [Rıfkı olmalı] Bey, Nafiz Efendi, Muhtar Bey, Süleyman, Kırathane Müdavimini. Şöhret.

BİRİNCİ PERDE

(**Sahne:** Bir kırathane. Birkaç havagazı lambasıyla münevver. Cephede, üzerindeki camda “Kırathane-i Umumi” ibaresi ters tarafından okunur, bir caddeye nazır bir camlı kapı. İki tarafta sedirler, taş masalar. İskemleler sahnenin ilerisine doğru dizilmiş. Üçüncü plan son taraf köşede kahve ocağı, yanında büfede kasa hizmetini görür bir konsol, nargileler, kahve fincanları, tepsiler, şurup şişeleri, lokum kavanozu, ortada yeşil örtülü müdevver bir masa üzerinde yevmi, haftalık gazeteler, müteaddit “Zekâ” nüshaları.

Perdenin küşadında (girip çıkan birçok müşteriden başka) sağ tarafta birinci masada (Sabah) mütalaasıyla meşgul Yahya Bey, önünde bir fincan çay, sonda birinci plandaki masada Zekeriya Bey, Nami Bey’le müştereken, Muhtar Bey ve Nafiz Efendi’ye karşı dört kol iskambil oynar.

BİRİNCİ MECLİS

Yahya Bey, Zekeriya, Nami, Muhtar beyler

NAFİZ EFENDİ – (*Zekeriya ’ya bir kâğıt atarak*)

Üsküdar’a gider iken aldı da bir yağmur

Kâtip uykudan uyanmış gözleri mahmur.

NAMİ – (*Nafızden sonra oynamakta mütereddit*) Şimdi ben ne yapayım?

ZEKERİYA – Allah Allah! Ne yapacaksın, bin.

NAMİ– Ne ile bineyim, neye bineyim?

ZEKERİYA – Ata bin, eşeğe bin! (s.1)

NAMİ – Ne atım var, ne eşeğim.

ZEKERİYA – İşte o kepezelik, onu evvelce haber verseydin a!

NAMİ – (*Müstehzi*) İşmar ettin, ama sen kaştan gözden anlıyor musun ya?

ZEKERİYA– Ne vakit işaret verdin?

NAMİ – Haydi!...

ZEKERİYA – Adam. Bırak Allah aşkına... Böyle iskambil oynanmaz ki...

NAMİ – Beyazıt kolası gibi iki yanıma sepet asacak değilim a!..

ZEKERİYA – Bari işaret vermesini bilmiyorsan, açıktan söyle çık işin içinden!...

Allah dil vermiş, vermiş: (*Muhtar Bey’le Nafız Bey sükût ederek soğukkanlılıklarını muhafaza ederler*) Muhtar’la Nafız’ın yüzüne ne bakıyorsun! Onlar umurunda mı, metelik bile vermezler!... Parti bizden gider.

NAMİ – Giderse kabahat benim mi?

ZEKERİYA – Saçma yapıyorsun!

NAMİ – Ne oynayacağımı söyle, öyle oynayayım.

ZEKERİYA – Sen yalnız doğru işaret ver, ben kumanda ederim.

NAMİ – (*Sıkıntılı*) Patlasam derdimi anlatamayacağım. Ne oynayayım yahu?

ZEKERİYA – Oyun ne de?

NAMİ – Dini eğri papazda.

ZEKERİYA – (*Nihayet anlayarak*) Hah, âlâ! Kır ikiliyi (*Nami bir kâğıt oynar.*)

MUHTAR – Boş vereyim mi?

NAFİZ – Ne boşu, kır beyini. (*Muhtar bir kâğıt atar, kâğıtları toplar*)

MUHTAR – (*Son kâğıdını atarak*) Kupa sekizlisi.

ZEKERİYA – (*Oynar*) Bey ile tuttum. (*Kâğıdını tekrar alarak*) Dur! (*Alınmış kâğıtlarını sayar*), Dört dört daha sekiz, on bir daha on dokuz, on daha yirmi dokuz, üç daha otuz iki, on daha kırk iki, papaz kırk altı bacak kırk sekiz. (*Tekrar elindeki kâğıdını atar*) On bir daha elli dokuz. (*Nami’ye*) Bir bacak ver altmış bir. (*Nami kâğıdını attıktan sonra*) Kız! Tamam, altmış iki.

NAMİ – (*Yanındaki tahtaya işaret eder.*) Bizim beş oldu.

NAFİZ – Kim yapacak?

ZEKERİYA – Muhtar yapacak... Benim tabaka ne tarafa gitti?

MUHTAR – (*Cebinden çıkararak*) İşte, ben cebime koymuşum, dalgınlık. (*Kâğıtları toplar karıştırır, kestirir, dağıtır*) (s.2)

ZEKERİYA – (*Kendine verilen kâğıtları toplayarak*)

Üsküdar’a gider iken aldı da bir yağmur

Kâtip uykudan uyanmış...

MUHTAR – (*Kâğıt tevdi ederken tevakkufla*) Ee ama kardeş! Bıktık bu senin kâtip türküsünden!

NAFİZ – Sahi artık beynimiz patladı. Başka bir türkü bilmez misin? Bir parça da onu söyle.

ZEKERİYA – Ben bildiğimi çağırırım.

MUHTAR – Sizin defter-i musikinın başka sahifesi yok mu? (*Son kâğıdını oynayarak*) Kız koz. Altmış dört, bizim de yedi oldu.

ZEKERİYA – (*Elindeki kâğıtları açıp sayarak*) Senin elinde iskambil yok muydu?

NAMİ – İskambil mi?

ZEKERİYA – Evet

NAMİ – (*Elini açarak*) Ne gezer.

ZEKERİYA – Kupa asosu nerede?

NAMİ – Kupa asosunu ilk elde Nafiz çıkardı.

ZEKERİYA – Kozunda yok muydu?

NAMİ – Yok!.. İki maça boşundan başka bir şey yok.

ZEKERİYA – Maça boşunu kim sordu?

NAMİ – Sen sormuyor musun?

ZEKERİYA – Yok.

NAMİ – Yok mu?

ZEKERİYA – Yok ya.

NAMİ – Acayip!

ZEKERİYA – Acayip mi?.. Güya sen aklınca kafa mı tutmak istiyorsun? (*Nami’de harekât-ı hiddet*) Sana söyledim, sen oyunu idare edemiyorsun!.. Süprüntü arabası idare eder, taşçı eşiği sürer gibi oyun gitmez. Bildiğiniz bir gururlanmak! Kafa

tutmak! Karşınızda enayi bulursanız aşır-amentü yapmak!... Tutulursanız yüz kızartmak, fese basınca...

NAMİ – Oo! Yok ama!.. Çok oluyorsun (*Kalkar*) Süleyman!

SÜLEYMAN – Efendim?

ZEKERİYA – (*Mütedehhiş*) Ey! Ne var?

NAMİ – (*Süleyman'a*) Paltomla bastonumu.

NAFİZ – (*Tavassut eder*) Vazgeç be yahu!

NAMİ – Geç sen de.. Adam Allah aşkına...

ZEKERİYA – Amma bal kabağı imişsin be!

MUHTAR – (*Barıştırmak kastıyla*) Nami Bey!

NAFİZ – Bundan darılıp gidecek ne var a canım?

NAMİ – (*Paltosunu giyerek*) Bu kadar yeter. (s.3)

NAFİZ – Hemen yükü bağlayıp savuşacak mısın?

MUHTAR – Gel adam oynayalım!

NAMİ – Ben artık oynamam.

ZEKERİYA – Neden mesela?

NAMİ – Ömrümü böyle avava arasında geçirecek değilim; artık kulaklarım doldu.

MUHTAR (*Mağmum*) Nami Bey!

NAFİZ – (*Mükedder*) Nami be!

ZEKERİYA– (*Nedametle*) Nami Bey azizim!

NAMİ – (*İsrarla*) Yok vallahi!

ZEKERİYA – Gel Nami, gel, kâğıtlarını al. Eğer gönlünü kırdımsa affını dilerim

NAFİZ – (*Yüksek ve ince sesle*) Vesselam. Oldubitti!...

ZEKERİYA – Beni mazur gör, rica ederim.

NAFİZ – İşittin mi?

ZEKERİYA – Bilirsin ki, seni kasten incitmek hatırıma bile gelmez: Biz arkadaşız, arkadaş arasında böyle şeyler olur. Öyle bir anlık can sıkıntısıyla ağzımdan çıkıverdi. Ben sözümü geri aldım. Sen de unut, gel kâğıtları al. Ne yapayım böyle iskambil oynarken bazen kendimi zapt edemiyorum. (*Zekeriya'nın bu beliğ nutku esnasında Nami baston ve paltosunu çıkarır. Tekrar Süleyman'a verir. Perde açıldığı zaman bulunduğu mevkie avdet eder. Kâğıtlarını alır, kâğıtları baştan yapar.*)

ZEKERİYA – Elinde ne var, açıktan söyle.

NAMİ – Yine iki maça boşu bir de kupa ikilisi.

ZEKERİYA – (*Sükûnetle*) İki maça boşu bir de kupa ikilisi... Hepsi bu kadar değil mi?

NAMİ – Evet.

ZEKERİYA – Pek güzel, dursun bakalım.. İkiliyi kır. (*Nami'ye de hayret*) Sen ikilini ver. Sözümü dinle... Korkma. (*Nami itaatle ikiliyi oynar.*) Ası Muhtar Bey'de...

NAFİZ – (*Bir kâğıt atarak*) Vallahi de öyle...

ZEKERİYA – (*Muzafferiyetle*) Gördün mü?... Ben adamın gözünden okurum! (*Kendisi de bir kâğıt atarak*) Şimdi bakalım bir tecrübe daha edelim koz!

MUHTAR – (*Yüzünü ekşiterek*) Hay kör şeytan!

ZEKERİYA – Şimdi biraz gözümüzü açalım. (*Uzunca bir sükût*)

ZEKERİYA – (*Sükûtu bozmadan, hafif sesle*)

Üsküdar'a gider iken aldı da bir yağmur

Kâtip uyku...

ÜÇ OYUNCU BİRDEN – (*Tehevvürle*) Ee, ama Zekeriya Bey!! (s. 4)

ZEKERİYA – Peki, peki... Şarkım canınızı sıkıyor, (*Kendi kendine*) Asos ikilisi acaba ne tarafta? Bizim maça papazı da gürültüye gidiyor. Adam ehemmiyeti yok, nasıl olsa parti bizim. (*Nami'ye*) Bana bak, sana maça geliyorum.

NAMİ – Gel Gel.

ZEKERİYA – Asosuyla tut yine ufak maça oyna.

NAMİ – Peki.

ZEKERİYA – (*Kâğıt atarak*) Maça sekizlisi!

MUHTAR – (*Nafiz'e*) Ufak kozun?

NAFİZ – Koz yüzüne hasret kaldım. (*Nami birli ile alır*)

ZEKERİYA – Asosu oyna! (*Nami oynar Zekeriya alır, tekrar oynar*) Karo asosu!.

NAMİ – Çakayım mı?

ZEKERİYA – Bir ufakla!. Ver şu eline bakayım. (*Nami'nin kâğıtlarını alır iade ettikten sonra*) Kır ikilini.

NAMİ – (*Kâğıdı masanın üzerine şaklatarak*) Haydi, bakalım.

ZEKERİYA – (*Oynayarak*) Haydi!... Eline geliyorum. Al, bırakırsa kupa oyna. Yok ise, asos, karo, ne istersen oyna.

NAFİZ – Öterse iyi düdük.

ZEKERİYA – O başka.

MUHTAR – Kim bırakır.

ZEKERİYA – Peki bu parti de sizin. Haydi, bir son parti?

MUHTAR – Sen karnını doyurdun anlaşılan (*Her taraftan zayıf bir sesle*) Sahih.

Pek geciktik galiba, Süleyman saat kaç var.

SÜLEYMAN – Dörde on var Muhtar Bey.

NAFİZ VE ZEKERİYA – Dörde on var ha!..

NAFİZ – Ben daha iki buçuk falan zannediyordum!... (*Birden bire atılarak paltosunu alır*) Ben saat üçte güya bir yere gidecektim..

MUHTAR – Bana da misafirler gelecekti hem de yemeğe!.. İhtimal şimdi arıyorlardır.

NAFİZ – Desen a, bu akşam evlerde hüsn-i kabule mazhar olacağız!

MUHTAR – Herhâlde alelade bir resm-i kabulden farklı olacaktır. Ey Süleyman!.

SÜLEYMAN – Efendim? (*Gelir*)

MUHTAR – Hepsi ne etti?.

SÜLEYMAN – (*Parmaklarıyla bir hesap gördükten sonra*) Altı buçuk!

MUHTAR – (*Nafiz'e*) Adam başına üç on para düşüyor.

NAFİZ – Tamam. Üçer kuruş on para. (*Para çantalarını birçok yokladıktan sonra (s.5) Zekeriya'ya*) Zekeriya Bey, sana on yedi kuruş borcum var değil mi?.

ZEKERİYA – İhtimaldir.

NAFİZ – (*Ezberler gibi*) Ne ihtimal? Muhakkak azizim, muhakkak.

ZEKERİYA – (*Mutemit*) Acelesi ne, dursun.

NAFİZ – Acelesi yok mu?.

ZEKERİYA – Yok ya.

NAFİZ – O halde şu hesabımı da gör, aybaşında bir topyekûn yaparız.

ZEKERİYA – Baş üstüne kardeşim. Baş üstüne.

NAFİZ – Teşekkür ederim.

ZEKERİYA – Bir şey değil. Yarın gelecek misiniz?.

NAFİZ – Yarın? Hay hay.

MUHTAR – Mademki öyle, Zekeriya Bey, benim hesabımı da gör, ha olur mu? Bozukluğum kalmamış yarın akşam veririm.

ZEKERİYA – Peki efendim, peki.

MUHTAR – Canın sıkılmaz ya? (*Zekeriya omuzlarını silkerek güler*) O halde...
(*Elini sıkar*)

MUHTAR – NAFİZ – Allah’a ısmarladık Zekeriya Bey.

ZEKERİYA – Saadetle azizim, uğurlar olsun. (*Muhtar ve Nafiz çıkarlar*)

[İKİNCİ MECLİS]

Zekeriya, Nami, Yahya Bey (gazete okur)

NAMİ – Zekeriya!

ZEKERİYA – Ne var?

NAMİ – Bana bir kahve ısmarlarsan senin neye benzediğini söylerim.

ZEKERİYA – Oo, bu yüz kahve[ye] değer... Süleyman iki kahve yap.

SÜLEYMAN – Alesta! Zekeriya Bey, şekerli mi?

ZEKERİYA – Evet, iyi kaynasın e mi!... Nasreddin Hoca’nın abdest suyu gibi de olmasın!

SÜLEYMAN – Fenasına para yok!

ZEKERİYA – Kahveler geliyor söyle bakalım ben neye benziyorum!

NAMİ – Sen armuda benziyorsun.

ZEKERİYA – (*Hayretle*) Bu ne zamandan beri?

NAMİ – Ta kalubeladan beri yavrum. Hem yalnız benzemek değil. Sen adamakıllı armutsun. Balkabağı hırtapozların hesabını neye gördün. Onlar yenildiler, bırak hesabı da onlar görsünler.

ZEKERİYA – Bunun ne ehemmiyet var? Ben kahve parası kazanmak için oynamıyorum.

NAMİ – Armuuut!

ZEKERİYA – Ben eğlenmek için oynuyorum. (s.6) İskambile can versem acımam. Bhusus bir kahve parası vermekle ne olur. Bunlar zavallı aile sahibi adamlar.

NAMİ – Ben armutsun dedim ya.

ZEKERİYA – Sen boyuna söylüyorsun.

NAMİ – Hem de iri, sulu, lezzetli ala bir Mustafa Bey armudusun.

ZEKERİYA – Ben senin bildiğin adamlardan değilim.

NAMİ – Sen bu çıplak kafa ile servetini ne müdafaa, ne de idare edebileceksin. Evdeki ela gözlünün tebessümleri senin gözüne böyle kalın bir perde çekmiş. Harput'taki tarlaların, değirmenin değil varidatını, satsalar da parasını gönderseler iki günde eriteceksin.

ZEKERİYA – Şöhret, benim gözlerime perde mi çekiyor?

NAMİ – Evet.

ZEKERİYA – Sen onu neden anladın.

NAMİ – Bir şeyden anladığım yok. Fakat böyle olduğuna eminim.

ZEKERİYA – Böyle bila-malumat iddia dinlenmez, sus. Şöhret asabi bir kadındır. Sızıltısız yaşanmaz. Ben kendi istirahatım için onun ufak tefek arzularına mümaşat ediveriyorum, “haklısın” diyorum.

NAMİ – Ya haksız olduğun zamanlar.

ZEKERİYA – Yine hırpalamak istemem. Fakat ben her zaman yapacağımı yaparım. İstedığimi isterim. Bir koyun kadar uysal olmakla beraber bir katır kadar da inatçıyım.

NAMİ – Ya!

ZEKERİYA – Mademki, onunla yaşamak için kendimde bir mecburiyet hissediyorum. Öteberi, az çok müsaadeli davranırım.

NAMİ – Demek ufak bir imtiyaz?

ZEKERİYA – Gerçi öyle demek ise de kuyruğuma kabak bağlatacak derecede değil... Emin ol, ben gittiğim yolu bilirim. İnsan bir kadını miheke vurmada dört sene beraber yaşayamaz.

NAMİ – Dört sene oldu mu?

ZEKERİYA – Evet ya, tamam dört sene!

NAMİ – Tutkaliniz sağlam imiş!...

ZEKERİYA – (*Âşıkane*) Ey bu artık benim son göz ağrısı.

NAMİ – İlki de var mı?

ZEKERİYA – Hayır, bundan başkasını tanımam, ilki de bu sonu da...

NAMİ – Öyle ise çekirdekten yetişme değilsin, geç kalmışsın.

ZEKERİYA – Henüz otuz yaşındayım. (*Nami'de hayret*) Ne alıklaştın?

NAMİ – (*Hala hayrette*) Otuz yaşında mısın!? (s.7)

ZEKERİYA – Bir aydan beri.

NAMİ – Hâlbuki kırk yedi, kırk sekiz görünüyorsun.

ZEKERİYA – (*Gayet sade*) Oh, amma ettin ha!.. Bilakis yaşımdan daha genç görünüyorum. Biraz kemikliyim de öyle zannediyorsun. Gerçi kemiklerim iridir amma yüzüm sütlaç kâsesi gibi katmerli değildir. (*Uzun kahkaha-ı mesudiyet*)

NAMİ – (*Müteessir – hafif sesle*) Temiz kalpli adamsın – böyle kapatma hayatına karışmak için otuz yaşına kadar ne bekledin, onu da söyle bakayım.

ZEKERİYA – Onun da sebepleri var azizim, evvela fevkalade mahcup bir huyum vardır, daima o tabiata mağlup olurum ve mümkün değil vazgeçemem. İkincisi, beraber yaşayacağım kadını tecrübe etmek istedim. Merhum valide o kadar ısrar ettiği halde onun bulduğu kızlarla izdivaca razı olmadım, ben bir parça duygulu bir adamım, hissi hissime etvarı zevkime gider bir kadın aradım. Epeyce bir zaman da böyle geçti. (*Nami’de kahkahalar*) Ne o, tuhaf bir şey mi söylüyorum?

NAMİ – Sen kulak asma sözünde devam et. Hacım. Cidden eli öpülüp duası alınacak bir adamsın?

ZEKERİYA – (*Biraz hayretle beraber sözünde devam eder*) Ahbaptan birinin bir karısı vardı benden de kaçmazdı. Bu Şöhret’e bir gün orada tesadüf ettim, görüşmeye gelmiş, arkadaşımın karısı bunu çeke çeke benim yanıma çıkardı. Biraz gülüştük. Fakat pek zevkime gitti.

NAMİ – Dul muydu?

ZEKERİYA – Kocasını öleli altı ay olmuş... O kadar hoşuma gitti, o kadar hoşuma gitti ki...

NAMİ – Deme gitsin ha!...

ZEKERİYA – Aradığımdan bin kat âlâ. Namuslu kadınlarda vehleten göze çarpan bir mahcubiyet, sevimli bir utangaçlık vardır.

NAMİ – (*Safdilane bir tavır takınarak*) Yahu, runetkin makinesi gibi gözlerin var.

ZEKERİYA – Şöyle mahzunane düşündüm de kendi kendime “Zekeriya, bu senin ağzının kaşığı değil” dedim. Bir akşam bunu yine orada buldum. Arkadaşım henüz gelmemiş, karısı da mutfağa inmişti. Biz yalnız kaldık. Pencerenin önünde karşı karşıya otururken birdenbire ellerini şöyle tuttum. (*Nami’nin iki elini tutar*) Gözlerimi gözlerine diktim. (*Nami’nin gözlerine tesbit-i nazar eder.*) “Şöhret, ben seni seviyorum, sen bir gülsün, bir çiçeksin, bir meleksin!” dedim. (s.8)

NAMİ – Bir hafta sonra da nikâhınız oldu değil mi?

ZEKERİYA – Nikâhımız mı?

NAMİ – Nikâhlı değil misiniz?

ZEKERİYA – (*Diğer köşede bulunan Yahya Efendi'ye atf-ı nazardan sonra Nami'ye eğilerek hafif sesle*) Nami kardeşim, senden saklayacak değilim ya, Şöhret benim nikâhlım değildir.

NAMİ– Dört seneden beri nikâhınız yok mu?

ZEKERİYA – Ben teklif ettim, fakat o istemedi. (*Süleyman kahveleri getirir*)

NAMİ – O neden imiş?

ZEKERİYA – Tuhaf kadındır, güya nikâh olursa balayı geçtikten sonra muhabbet de biter imiş. Böyle bir rabıta olmazsa aşk ve iptila temadi eder gidermiş... Bu da pek yalan değil, evlenen arkadaşlarımdan en geç kalanı dördüncü ayında başka kadınların peşinde geziyor. Ben Şöhret'i hâlâ gördüğüm ilk gün gibi severim.

NAMİ – Ne âlâ!

ZEKERİYA – Bu kadının öyle tuhaf fikirleri vardır ki, insan bin yıl düşünse bulamaz. Geç kaldığım zamanlar rahatsız etmemek için eve bir anahtar daha yaptırmak istedim, kabil değil razı olmadı. (“Kapatma Piyesi” 5 numaralı *Zekâ*'ya ilave)

NAMİ – O da neden?

ZEKERİYA – “Bir namuslu kadının aşkı olmaz, ta ki evin anahtarı iki olunca...” dedi.

NAMİ – Buna inanan adama ne derler?

ZEKERİYA – Ne mi derler?... Ne derler?...

NAMİ – Ne diyecekler, armut derler.

ZEKERİYA – Ey!.. Artık sen de balkabaklığı ediyorsun, armut, armut, armuttan başka bildiğin bir şey yok a!... Şöhret öyle senin bildiğin kadınlardan değildir. Bir kere gayet kibar bir ailedendir. Beni çıldırırçasına sever, hatta benim için bütün ailesiyle dargındır. Ne onlar gelir, ne de bu gider.

NAMİ – Kadınlar tuhaf mahlûktur. Açık gezmeye umumiyetle pek büyük bir arzu beslerlerken bazıları inadına kapalı görünmek isterler.

ZEKERİYA – Aklı başında bir kadın da çıırçıplak ortaya çıkmaz ya.

NAMİ – (*Mübahaseyi terk ederek*) Ben kendimi eski bir kuşbaz zannederdim ama hayatta ne yıllanmış ispinozlar varmış da, ben hâlâ kırmızı gerdanlı saka kuşundan başkasını bilmiyormuşum. (*Ayağa kalkarak*) Demek mesutsun? (s.9)

ZEKERİYA – Son derece!... Mesudiyette ne eksikim var? İştiham yolunda, istediğim zaman yatar, istediğim zaman kalkarım. Karnım acıkırsa istediğimi yiyecek kadar param var. Hararetim varsa bir şişe iyi su içebilirim. Tabakamda sigara saracak tütün bulurum. Fırsat düşünce ihtiyacı olan arkadaşşıma beş on kuruş borç verebiliyorum. Benim gibi bir köylüye fazla gelecek kadar güzel bir refikam var. Anlayışlı, idareli, ırzına namusuna şimdiye kadar toz konmamış bir kadın. Seviyorum da, daha ne isterim? İşte kanaatli bir adamın istediği mesudiyyet de bundan ibarettir. Anladın mı dadaş?.. İskambilde kazanmak emeliyle kaybedenlerin hesabını görmek, sigara meraklısı ahbablara Eskice tütünüyle dolu olan tabakamı uzatmakta benim için fazlaca bir zevktir. (*Zekeriya'nın bu uzun nutku esnasında Nami gider, çivide asılı palto ve bastonunu alır.*)

NAMİ – Eee, hoşça kal!

ZEKERİYA – Ne o, gidiyor musun?

NAMİ – Evet.

ZEKERİYA – Bir çay içer misin?

NAMİ – Oğlum sizin gibi benim de tarlalarım, değirmenim yok. Sabah on ikide evden fırlamalıyım.

ZEKERİYA – Zavallı Nami! (*Elini sıkarak*) Yarın akşam görüşürüz değil mi?

NAMİ – Hay hay. (*Nami gider*)

ZEKERİYA – (*Saatine bakarak*) Oo, beş çok olmuş! (*Yanında duran paltosunu alır, bir sigara yaktıktan sonra oturduğu yerde bir kolunu sokar, bu esnada Yahya Bey cebinden yirmi para çıkarıp Süleyman'a vererek, palto giymekle meşgul olan Zekeriya'nın yanına gelir.*)

3 [ÜÇÜNCÜ MECLİS]

Zekeriya, Yahya Bey

YAHYA BEY– (*Fevkalade bir nezaketle*) Rica ederim, beyefendi, cesaretimi af edersiniz; zat-ı âliniz Zekeriya Bey'siniz değil mi?

ZEKERİYA – Evet efendim.

YAHYA BEY – An-asıl Mamuratil-Azizli?

ZEKERİYA – Evet, efendim, evet Harputluyum.

YAHYA BEY – Kovacı Dede Mahallesinde (18) numaralı hanede oturuyorsunuz?

ZEKERİYA – (*Gittikçe tahayyürle*) Tamam efendim, tamam.

YAHYA BEY – Hareminiz veyahut... metresiniz (s.10) her ne ise, Şöhret isminde bir kadınla beraber bulunuyorsunuz değil mi?

ZEKERİYA – (*Hayreti artarak*) Filhakika fakat..

YAHYA BEY – Siz açıkça cevap veriniz... Evet veya hayır, esbabını sonra arz ederim.

ZEKERİYA – Pekâlâ, filhakika bu kadın... Maşukamdır.

YAHYA BEY – Bilmek istediğim bundan ibaret. (*Gayet nezaketle*) O halde efendim, maşukanız sizi iğfal ediyor.

ZEKERİYA – (*Zıplayarak*) Beni iğfal... Oturur musunuz?.. Bir kahve; gazoz bir şey içer misiniz? (*Yahya Bey'de adem-i arzu emareleri*) Olmaz! Olmaz! (*Süleyman'a*) İki tane gazoz getir. Rica ederim efendim, fikrinizi tamamen izah ediniz. (*Zekeriya gayet asabi, Yahya Bey bilakis sakın, Nami'nin terk ettiği sandalyeyi çeker oturur.*)

YAHYA BEY – Kemal-i neşe ve haz ile geçirdiğiniz eyyam-ı mesudeyi idame ettirmek benim için mucib-i fahr ü mübahat iken bilakis rahnedar edeceğinden dolayı pek meyusum! Maahaza beni huzurunuz sevk eden bir vazife, bir vazife-i insaniyedir. Henüz (*Süleyman gazozları getirir.*) teşerrüf etmediğiniz halde hakkınızda gıyaben hissettiğim terahhüm ifa-yı vazife için beni pek müşkül bir mevkide bırakıyor.

–Zahiren pek hakir, hakikatte şefikane, mürüvvetmendane, uhuvvetperverane bir vazife bir deyn olduğuna kanaatle kendimi ifaya mecbur gördüm. Ne yapayım benim de hilkatim böyle! Namuslu bir adamın şakşakacı, mülevves bir karıya melabe olmasını, servetini, haysiyetini, ailesini şayan-ı perestiş ve himaye bir refikaya rabt-ı hayat ile hakiki bir tehhüle hasredilmesi lazım gelen şebabatın son saatlerini mezburenin bi-mana muannidelerine, müşafehelerine kurban etmesini muvafık bulmadım. – İfadatımın vuzuh ve serbestîsine müsaade edersiniz değil mi?

ZEKERİYA – (*Mustaribane*) Nihayet mesele?..

YAHYA BEY – Mesele, maatteessüf diğér birçoklarında olduğı gibidir. Aziz beyim, bu kadın size boynuz takıyor. Şerefinize... (*Gazozu iççerler, içtikten sonra*) Pek soğuk imiş.

ZEKERİYA – (*Gayet müteheyyiç*) Şayan-ı hürmetsiniz, metanet-i ifadeniz benimle istihza kastında bulunmadığınızın inanmaklığımı icbar ediyor. (*Yahya Bey’de asabi bir ret işareti*) Bence pek muazzez olan (s.11) bir kadına atfettiklerinizi ispat ile de mükellef olduğunuzu unutmayınız.

YAHYA BEY – Asar-ı salifede Babil şehrinde yaşamıyoruz ki. Duvarlar her feryadı belığ edecek sühanda bulunsun. Şimdiki evlerin duvarları yelek astarı kadar ince, insan terlese öbür taraftan tereşşuh ediyor. Dört seneden beri komşunuz bulunuyorum. (*Müstehziyane*) Sinlerimiz muavenet etmediğı için maatteessüf görüşülemedi. Arka penceremiz bahçenize nazırdır. Mütecessis bir adam bizim evden sizin bütün odalarınızın içini tamamen seyredebilir. Dört seneden beri bütün hayatınızı tetkik ederim. Her akşam – şazı pek enderdir – geç vakit eve gelirsiniz. Kapıdan girer girmez “Kâtip uykudan uyandı” türküsüyle vürudunuzu ihbar edersiniz. Yemekte mutat edindiğiniz salatayı ekseriya kendiniz yaparsınız. Sabahları gazları düzeltir, fitillerini keser öyle gidersiniz. – Eve gelmediğiniz akşamlar da ender değildir. – Öyle değil mi efendim?

ZEKERİYA – Tamamen efendim, tamamen.

YAHYA BEY – Dört seneden beri neşatınızla mesut ekdarınızla müteellim olurum. Gam ve şadi de size uzaktan uzağı iştirakim vardır. Sefalet ve saadet zamanlarını aynı sürur ile kabul ettiğınızı, maşukanızın çanak tuttuğı zamanlarda bile rıfk ile muamelenizi görür uluv ahlakınıza hayran olurum. İşte efendim... Gözünüzü dört açmayı, min-gayr-i had tavsiyeden kendimi alamıyorum. Dört seneden beri bir tek gün geçmemiştir ki, maşukanız yeni bir haşereliğç meydan bulamamış olsun. Hiçbir gece reside-i sabah olmamıştır ki, sizi bir hab-ı diyasetten nasibedar etmemiş bulunsun. Her ay kirasını muntazaman tesviye ettiğiniz devlethanenizin kapısından içeri bir gün girmediniz ki, dâhilinde bir yabancı saklı bulunmamış olsun. – Anlıyor musunuz efendim? – Mutlak muhtefi bir misafir bulunuyordu.

ZEKERİYA – (*Sıçrayarak*) Bir misafir ha!

YAHYA BEY – Evet bir misafir.

ZEKERİYA – Bu misafir kimdir?

YAHYA BEY – Bilmem, siz gelmeden sesini, siz gittikten sonra kahkahalarını işittiğim bir adam. (*Bir an sükût*)

YAHYA BEY – (*Mütebessim*) Bu, iskambildeki galebenizin neşesini bozdu, galiba, ha? (*Zekeriya asabiyetle bir an düşündükten sonra yumruğunu sıkarak*) (s.12)

ZEKERİYA – Vay haline eğer!...

YAHYA BEY – Vay halime mi?

ZEKERİYA – Ne zannettiniz ya. Siz söylediğinizi bilmiyorsunuz, ben Şöhret'i sizden iyi bilirim. (*Gayet emniyetle*) O böyle zevaleti katiyen kabul etmez.

YAHYA BEY – Müsaade eder misiniz ki, asıl söylediğini bilmeyen siz olduğunuzu söyleyeyim? – Cebinizde evinizin bir anahtarı bile yok! –

ZEKERİYA – Evet, anahtarım yok fakat bundan ne çıkar? Münasebetli münasebetsiz zamanda yüz defa, bin defa eve gittim. Kapıyı çaldıktan sonra hiçbir vakit beş on saniyeden fazla beklemedim. Açıldı! Anladığım bir şey varsa siz kendini akıllı zanneder bir bunaktan başka bir şey değilsiniz. Şöhret titiz bir kadındır. Bak ona amenna, yalnız namusu bahsine gelince iğne ucu kadar bir şüphe götürmez.

YAHYA BEY – (*Mütebessim*) Emin olunuz, pek maskara bir aşüftedir. (*Zekeriya hiddetle bir pufladıktan sonra iki gazoz daha ismarlamakla netice verir.*)

ZEKERİYA – Süleyman iki gazoz daha!

SÜLEYMAN – Geldi, efendim.

ZEKERİYA – (*Bir an sonra*) Şöhret!.. Beni iğfal etsin!.. Olur şey değil! Beni iğfale saik ne olabilir... Para mı? Onun indinde liranın iki paralık haysiyeti yoktur, kuru ekmek, bulamaç yer, sicimden paça bağı bağlar, yine dünya vız gelir. Eğlence mi? (*Gayet müstehzi*) Zavallı yavrucak! Muhabbette Karamürsel sepeti gibi hafiftir, his bile etmez.

YAHYA BEY – (*Müsterihane gözlerini semaya kaldırarak*) Zavallı erkekler!... Hem kördür, hem de vurdumduymaz sağır!... Hissetmezmiş! Ah bey oğlum, asıl hassas olmayan sensin. Müddet-i ömründe nezleden kurtulamayan bir adamın “gülün kokusu yoktur” dediğine benziyorsun. Hissetmez mi? Azizim, biz erkekler arasında bu gibi mübahaset-i müessire tamamen nezih bir dairede cereyan ettirilemez... Duvarların lakırdıyı beliş ettiği bir asırda yaşamadığınızı demin söyledim. Eğer bir daha tekrar etmek icap edecekse laf anlayana hayya-alas-salah! – Siz idrakte haiz

olduğunuz mertebeyi muhafaza ettikçe, refikanızı hassasiyette Karamürsel sepetine benzettikçe, o sizi iğfalde devam edecektir.

ZEKERİYA – Neden? (s.13)

YAHYA BEY – Çünkü “İğfal edecektir” de ondan. Çünkü umum kadınlar bu fikirde münciddir. Bunu ihtiyar bir filozof söylemiş ve darb-ı mesel adadına geçmiştir. Erkekler kadınları yüzde otuz beş nispetinde iğfal ederler, kadınlar erkekleri yüzde doksan yedi. Tamamen yüzde doksan yedi. Bu adet erbab-ı tetkikin raporları ve tutulan istatistiklerle sabittir. Maahaza şu hesap ister doğru olsun, isterse hiç esası olmasın, şuna emin olunuz. Ben size burada anlatmaya çalıştığım şu dakikada sizin evinizde, tabanları sizin ayaklarınızı kavuran sobaya dayalı, sizden sirayet eden kâtip türküsünü ıslıkla çalar, maşukanızın gasıbı bir adam bulunuyor. Bu söylediklerime katiyen inanmıyorsunuz! Bunda da muhtarsınız. Ben vazifemi bila-havf, bila-keder, bila-ihiraz ifa ettim. İkmal-i vazife etmiş bir adam memnuniyetiyle çekilip gidiyorum. Eğer erkekler ittihat ederek benim yaptığım gibi, kadınlara karşı yek değerini ikaz etmeyi vazife itti haz etseler deyyusların adedi şayan-ı hayret derecede azalır. Maahaza – Asıl söylemek istediğim – Bu gibi mesail-i muğallagayı ne kadar tavzihe uğraşsak, saika-ı ihtiyaç ile hâsıl olan iftirakın tatbiki müteasirdir. Allah’a ısmarladık efendim. Kahvecinin hesabını da size terk ediyorum. (*Selamlar, çıkar. Zekeriya’da medid bir tefekkür*)

ZEKERİYA – (*Birdenbire masanın üzerine bir yumruk vurarak*) Hay Allah belasını versin!..

SÜLEYMAN – (*Kendine zan ile koşarak*) Buyurun efendim?

ZEKERİYA – Sen de canımı sıkma, sana değil. (*Düşünerek*) Dur, dur! Ne kadar borcum oldu?

SÜLEYMAN – (*Kısa bir hesap yaparak*) On dokuz kuruş on para.

ZEKERİYA – (*Masanın üzerine bir meci diye atarak*) Üs tarafı da senin olsun.

SÜLEYMAN – (*Hayretle*) Berekat versin Zekeriya Bey. (*Zekeriya’nın suret-i garibede hurucunu gözle takip ederek*) Buna ne oldu bu akşam?

ZEKERİYA – (*Kapının eşiğinde*) Allah belasını veresi. (*Çıkar*)

(*Perde iner*) (s.14)

İKİNCİ FASIL

(Mutavassıt döşenmiş bir oda, solda birinci planda üzeri dokuma örtülü bir sedir. Önünde ufak bir lamba masası, sağ tarafta vasata yakın bir koltuk, bir iki hasır iskemle. Sağda ikinci planda bir kapı, cephenin sağ tarafında, kapı tarafı köşesinde hücreler, sol tarafı işgal eden iki kapılı bir yüklük ile sol taraftaki adi aşı boyasıyla boyanmış tahta hücrenin arasında duvarın kalınlığı nispetinde çukurda kalmış, bir oda kapısı, sedirin arkasında kurulmuş bir soba. Sağ taraftaki koltuğun üstünde Rıfkı Bey, ayağında bisiklet pantolonu ve yelekle elinde bir bisiklet borusu.)

BİRİNCİ MECLİS

Şöhret, Rıfkı

(Sükût, yalnız Şöhret'in biçtiği bir kumaşın hışırtısı, makas şakırtısı, bir saniye böyle geçer. Bir an sonra Rıfkı Bey elindeki bisiklet borusunu silerek hafif seda ile:)

Üsküdar'a gider iken bir mendil buldum

Mendilin içine lokum doldurdum

Kâtibi arar iken koynumda buldum

Kâtip uykudan uyanmış...

ŞÖHRET – *(Bir vaz-ı keduretle) Rıfkı!*

RIFKI – *(Emri hatırlayarak) Ha! Sahih affedersin (Tekrar sükût.. Kapının çingırağı işitilir. Rıfkı hemen doğruca yüklüğe girer.. Kapılarını çeker.. Bunlar bir kelime teati olunmaksızın icra olunur. Şöhret sağdaki pencereye koşar, dışarıya bakar, oda kapısından çıkar, bir an sonra avdet eder..)*

ŞÖHRET – *(Yüklüğe doğru hitap ile) Çık; birisi Doktor Atabey'in evini arıyor. (Rıfkı yüklükten çıkarak eski mevkiine, Şöhret de sedire oturur. Meşguliyet-i sabıka, - Bir an sükût, Şöhret, bu sefer kâtip türküsünü ıslıkla çalan Rıfkı'ya ihtarı mutazammın bir nazar fırlatır.)*

RIFKI – *(Hatırlayarak) Ha! Af edersin. (Tekrar sükût... Makas şıkırtısı, kumaşın ipekli sedası ilh... Tekrar çingırak sedası?)*

RIFKI – *Hoppala! (Malum ameliyat tekrar eder.. Şöhret kapıya, (s.15) Rıfkı yüklüğe, Şöhret avdet eder. Yüklüğün kapısını açarak)*

ŞÖHRET – Dilenci!

RIFKI – (*Hiddetle*) Ey... Bu vakit dilenci olur mu?

ŞÖHRET – Kabahat bende mi?

RIFKI – Kabahat sende diyen yok!

ŞÖHRET – Yok, yok... Bir kaç zamandır sen her kusuru bana atfetmeye çabalıyorsun, dilencileri de ben davet etmedim ya.

RIFKI – Ben böyle bir iddiada bulunmadım. Fakat...

ŞÖHRET – Ey fakat... Ne?...

RIFKI – Fakat hoşuma gitmeyen bir cihet de var. Benim, böyle kapıda kalmış fare gibi bu yükün içinde ömür geçirmek içimi sıkıyor.

ŞÖHRET – Elbette sıkar, gülistan değil a, bu yük...

RIFKI – Ben de aksini iddia etmiyorum, yalnız beyan-ı mazeret ediyorum.

ŞÖHRET – O halde benim de beyanatımı dinle: Sen hiç iyilikbilir bir çocuk değilsin, senin habs-i müddetlerini kısaltmak için âdeta harikalar icat ediyorum. Öteki... O zavallı mihman-nüvaz, nispeten daha rahatsız. Bundan fazla ne istiyorsun? Hücrende şamdanın var, oturacak iskemlen var, kitap okuyacak masan var, bey gibi yaşıyorsun, daha ne? Şu şişesi yanında, sigaran önünde, bir adamın bundan başka ne ihtiyacı vardır?

RIFKI – Ne âlâ! Kadınların mübalağada enfes bir numunesi!... Bahis su şişesinde, mütalaa masasında değil, a yavrum. Beni anam babam yükte otursun diye dünyaya getirmediler, mesele burada.. Biraz ciddi ol, doğru değil mi?... İkinci cihet: Bu mobilyalar kullanılış nokta-yı nazardan şayan-ı merhamet bir hâlde ise de mebhas-ı tasavvut noktasından hayret-efza...

ŞÖHRET – Nasıl?

RIFKI – Öyle sükût içindeyken hiç dokunmaya gelmiyor bir gürültüdür kopuyor... Bu kâfi değilmiş gibi bizim yük palasın temelli misafirleri o mini miniler de başka... Bunlardan kurtulmak istiyorum. Seni de seviyorum. Asıl planın büyüğü de işin burasında!..

ŞÖHRET – Zavallı pisi pisi!.. Ne yapalım? Sen kalemde bir maaşa geçinceye kadar buna katlanmalıyız... Dört senedir hâlâ yetmiş kuruşu geçemedi. Zekeriya beni çoktan nikâh edecekti. Aşkımız söner, muhabbetimiz döner (*s.16, 6 numaralı Zekâ'nın ilavesi*) dedim, birçok söz söyledim, kandırdım, mâni oldum. Seni

beklemezsem Zekeriya'ya varır, bütün, bütün yerleşir otururum... *(Bir an sükût)*
Mutfaktaki yemek dolabı yükten daha rahat değil di ya!

RIFKI – Hayır ama oranın da başka bir fazileti vardı: ertesi günü bin bir çiçek lavantasına nazire olacak bir rayihaya bulanmış bulunuyordum: bin bir yemek kokusu... Sokağa çıktığım zaman kime rast gelsem “Birader, sen bu yakınlarda bir lokantaya çırak mı girdin, ne yaptın, kebabçı kedisi gibi kokuyorsun!” *(Şöhret'te kahkahalar)*

RIFKI – *(Mustarip)* Ne kadar eğlenceli değil mi? Yalnız şunu ne karar edeyim ki, ben bu daimi yuvasında yaşayan ve çıkarsa bile ufak bir çıtırtı duyunca hemen yine kovuğuna sokulan tavşan hayatından bıktım. Şerefim ve hürmetim baki kalmak üzere...

ŞÖHRET – Hürmetin kime?

RIFKI – Sana.

ŞÖHRET – Ne güzel hülâsa-yı müdahine-kârane!

RIFKI – Fakat mantıki muhakeme edelim: Bugün tamam dört senedir bu zevzeklik böyle devam edip gidiyor: Dört senedir namuslu bir çocuğun sırtına binmiş...

ŞÖHRET – Senin menfaatine..

RIFKI – ... Mehtap âlemi yapıyorsun. Seni zorla tutmayan bu bir biçare adama sürdüğün lekeyi tevsi etmekte öyle maharet gösteriyorsun ki doğrusu beni bile tedhiş ediyor!..

ŞÖHRET – Haydi bakalım seninle geçirdiğimiz hayat-ı muhabbete kurban olmak için Zekeriya gibi bir budalayı da çok gör?

RIFKI – Hayır, sendeki bu mebzuliyet-i hayal, bu melanet-i sakit, bu serbesti-i riya'yı gördükçe senin bunları böyle pencerelerden serpecek kadar bol bol kullandığına, bu vasıta ile bir takım harekât-ı müstekreheyi muhassehat şeklinde gösterdiğine vakıf oldukça kendi kendime: “Ey Rıfkı! Sen de sakın başka bir refikin Zekeriya'sı olmayasın!” diyorum! Birinci aşkıdan gizlemek için ikinciyi yüke kapayan bir kadın ikinciden saklamak istediği bir üçüncüyü de çamaşır sandığına sokabilir.

ŞÖHRET – Ama çok oluyorsun Rıfkı!

RIFKI – Ha bak! Erkekleri yalnız kıskançlıktan men edemezsin.

ŞÖHRET – Senin beni kıskanmaya hakkın yoktur ki...

RIFKI – Seni mahkûm etmiyorum.

ŞÖHRET – Fakat şüphe ediyorsun ya! (s.17)

RIFKI – (*Gayet ciddi*) Bak doğrusu onu bütün bütün inkâr etmem!

ŞÖHRET – O da fazladır. Ben ne yaptım? Kabahatim, cinayetim ne, seni başkasına tercihim mi? Seni himaye ettiğim, sakladığım mı? Sen bir kere onun eline düşecek olursan vay haline!... Bunu sen de takdir ederken seni himayeten, muhafazatan müracaat ettiğim vesaiti tahsin, takdis edeceğin yerde bilakis budalacasına tezyif ediyorsun.

RIFKI – Bir erkek diğer bir erkeğe mukabeleden katiyen çekinmez. Nitekim ben de ondan korkmam.

ŞÖHRET – Ya?.. Peki, öyle ise bırakayım da bizi yakalasın!..

RIFKI – Bir gün zaten nasıl olsa yakalanacağız.

ŞÖHRET – Hiçbir vakit.

RIFKI – Sen benim sözümü dinle. Yakalanacağız dedim. Buna emin ol. (*Şöhret omuzlarını silker*) Peki... Görürsün. (*Saate bakar*) Ha, şimdi saat tamam beş buçuk, bu akşam yakalanma zamanımız geçmiş, Zekeriya şimden sonra gelmez. Artık yatalım, olmaz mı?

ŞÖHRET – Pek ihtiyatsızlık sayılmazsa da on dakika kadar daha bekleyelim.

RIFKI – Pekâlâ! Öyle olsun. (*Tekrar koltuğa oturur. Şöhret işe koyulur. Yine sahne perdenin ilk halini alır... Uzun şedit bir çingirak sesi.*)

RIFKI – Bu sefer muhakkak odur! (*Rıfkı yüklüğe, Şöhret kapıyı açar*)

İKİNCİ MECLİS

Şöhret, Zekeriya, Rıfkı (Yüklükte)

(*Zekeriya alelacele girer. Etrafına bakınır, soldaki mutfağa giden kapıyı açar bakar, perdeleri kaldırır, pencere kapaklarını şiddetle açar*)

ŞÖHRET – (*Gittikçe tezayüt eden bir nazar-ı hayretle Zekeriya'yı takip ederek*) Ne oluyorsun? Bana bak bakayım. (*Zekeriya yumruklarını sıkarak Şöhret'in üzerine yürür. Şöhret, kemal-i sükûnetle ve çekinmeyerek*) Ay, bu surat neye!... Yine ne oldu? Ne var?

ZEKERİYA – (*Boğuk bir sesle*) Ne olacak, beni iğfal ediyormuşsun.

ŞÖHRET – Seni iğfal mi ediyor muşum!... Nasıl iğfal ediyor muşum?.. Ne demek istiyorsun anlamıyorum?

ZEKERİYA – Ne diyeceğim, sen benimle alay (s.18) ediyormuşsun. Sen şıllığın birisi imişsin ve burada birisi saklı imiş.

ŞÖHRET – Birisi mi?

ZEKERİYA – Evet, birisi ya!

ŞÖHRET – Kim imiş o birisi?

ZEKERİYA – Ne bileyim ben, birisi vesselam! (*Bir an sükût*)

ŞÖHRET – (*Bir kahkaha salıverir*) Ay bir yaşma daha girdim. Bu tuhaf vallahi?...

ZEKERİYA – (*Yumruğunu kaldırarak*) Ha gülme!... İnkâra da kalkma! Nafîle yorulur, eziyet çekersin, ben her şeyi biliyorum!.. Sen istediğin kadar omuzlarını kaldır. Seninle eğlenmişler, diyeceksin. Ama sakın zahmet çekme, artık beni kandıramazsın. (*Geniş evzala*) Vallahi, on dakikadan beri kaldırımın üzerinde diz çöktüm, gözlerimi şu pencereye âdeta perçinledim, öyle durdum. Bir aralık nankörlüğüme, bir aralık deli olduğuma hükmettim, fakat inanmaya başladım! Pencereye vurmuş iki gölge gördüm. Biri senin, biri bir başkasının.. Şu saatte şerik-i cinayetini bana teslimden başka çare kalmamıştır. Biz onunla kozumuzu pay ederiz, sen karışma. Haydi, o adamı bana getir. Böyle yaparsan belki seni affederim. Çünkü (*Gayet mükedder*) Sana olan muhabbetin hududu, sahili yoktur, bana her şey yaptırabilir. Hatta yüzüne baktıkça ömrümde duyduğum en büyük acıları bile unutabilirim.

ŞÖHRET – (*İstikrah ile*) Pek kalın kafalısın!

ZEKERİYA – Öyle, kalın kafalıydım. Evet... Yoksa dört sene, böyle kör kör parmağım gözüne oynayacak kadar açık rezaletini tamam dört sene fark etmedim!.. Artık o camlar bardak oldu. Yalancının mumu yatsıya kadar yanar; bana gelince doğrunun yardımcısı Allah'tır.

ŞÖHRET – Kâfi, kâfi!

ZEKERİYA – (*Sersemleşerek*) Korkarım bir de beni susturmaya çalışacaksın?

ŞÖHRET – Susturacağım, hakkımdır! (*Galeyanla*) Sen böyle yuvarlanmış gülle gibi, zincirini koparmış çılgın gibi evden içeri gir, perdeleri kopar, bila-sebep velvele et, feryadınla evin içini çınlat, bana el kaldır, dövmeye kalk...

ZEKERİYA – Şöhret!...

ŞÖHRET – ...Ey, ne imiş, bey pencerenin perdesinde iki gölge görmüşmüş de!.. Böyle aklını meyhanede bırak, bulut gibi eve gel, bir de... (s.19)

ZEKERİYA – Bu da uydurma, rakıyı koklamadım bile.

ŞÖHRET – Öyle ise yalan söylüyorsun.

ZEKERİYA – Yalan da söylemiyorum.

ŞÖHRET – O halde sarhoşsun, ilk keşfim doğrudur. (*Zekeriya'dan tedehhüşle*) Ya şeşi beş görüyorsun veyahut benimle kavga etmek için bir sebep arıyorsun. Mutlak ikisinden birisi.

ZEKERİYA – (*İtikadına halel-darî olmaya[bozulmaya] başlar.*) Şöhret cicim! Bak sana anlatayım... Bunu bana söylediler.

ŞÖHRET – (*Müstehzi*) Sen de inandın değil mi? Geçirdiğimiz dört senelik ömre bakmadın da bu bir alay ercüfeyi [uydurma söz] doğru diye dinledin, kabul ettin öyle mi? (*Zekeriya da bir sükût-ı mustaribane*) Aşk olsun sana! Yolda giderken ayağına taş dokunsa benden mi bileceksin, teşekkür ederim.. Sen akıllı bir adam olsan.. “Senin karın şöyledir, yok böyledir.” diyen herifi budala gibi oturup dinlemezdin, sen beni sevsen onun kafasını, gözünü yarar, çıkarırdın.

ZEKERİYA – Fakat...

ŞÖHRET – Aklını başına topla!

ZEKERİYA – (*Kendi kendine*) Yine mi pot kırdık.

ŞÖHRET – (*Adem-i tenezzülle*) Artık bu kadarı çoktur, (*Söylenerek masanın yanına gider, lambayı alır, Zekeriya'ya uzatır.*) Al şunu!

ZEKERİYA – Ne olacak?

ŞÖHRET – Aptal gibi yüzüme bakma, git evin her tarafını ara.

ZEKERİYA – (*Ret ile*) Erkekleri yalnız kıskançlıktan men edemezsin.

ŞÖHRET – Onu demin de söyledin, işittik.

ZEKERİYA – Kim söyledi, ben mi?

ŞÖHRET – (*Kendi kendine*) Vay!.. (*Zekeriya'ya*) Of canımı sıkma!.. Sana şu lambayı al diyorum... (*Zekeriya lambayı alır*) Haydi git teftiş et. Evin her tarafını bilirsin? Benim beraber gelmeme lüzum yok.

ZEKERİYA – (*Mağlubiyetle*) Şöhret artık saçmayı bırakalım. Melunun biri geldi. Kulağıma birçok şeyler soktu. Bu da benim kabahatim mi? Haydi affet, affet de artık bundan bahsetmeyelim.

ŞÖHRET – (*Müstehzi*) Benden af mı temenni ediyorsun? İşte bu gülünecek şey!.. Ben (s.20) zannediyorum ki sen benim fenalıklarımı, kahpeliklerimi bulup meydana koyacaksın da ben de nedamet edip senden af temenni edeceğim? (*Sedasını tebdil ile*) Haydi sen şimdi git her tarafı ara, vazifeni bitir de bunu sonra konuşuruz. Hakikaten sen fasit olmaktan ziyade sade delisin, gerçi muhakkak değil – bahsi belki ben kaybederim- fakat bu pek muhtemeldir ki bu gün bana ettiğin sitem ve hakaretten yarın nadim ve pişman olacaksın. Şimdi kalk her tarafı, köşeyi bucağı iyice ara. Ben artık bu evde durmayacağım, lakin ben gitmeden evvel senin her tarafı teftiş etmeni istiyorum. Anlıyor musun? İstiyorum. Evet, doğrusu burada bir adam saklıdır.

ZEKERİYA – Yok adam sende...

ŞÖHRET – Vallahi ciddi söylüyorum. (*Parmağıyla yükü irae eder*) İşte şu yükte oturuyor! (*Zekeriya inanmadığını imaen güler*) İnanmazsan git bak.

ZEKERİYA – (*Bir mesti-i müsterihane ile*) Şöhret, sen beni sahihen armut mu zannediyorsun?...

ŞÖHRET – İşte kömürlüğün anahtarı.

ZEKERİYA – Ne olacak?

ŞÖHRET – Oraya kadar zahmet edersen ve..

ZEKERİYA – Şöhret, alay artık çok oluyor.

ŞÖHRET – ...Ve mutfaktaki büyük küpün arkasına da bir göz gezdirirsen beni memnun edersin. Evet, sana hıyanet ettim. Evet, eve bir takım zampara aldım, evet, evet, evet... Haydi, azizim, böyle oturmakla olmaz kalk, ara bul!

ZEKERİYA – Pekâlâ! Ben bu muamelelerin hepsine layığım. (*Kemal-i itidalle lambayı alır. Cebren bir vazifeye gönderilen adamlardaki betâetle [yavaşlıkla] hareket ederek sağ tarafa mutfığa giden kapının yanında duran Şöhret'e bu vazifeden affını mu'lin nazarlar, istirhamlar fırlatarak yürür. Zekeriya kapıya yaklaşınca Şöhret düğüşt bir vazıla kapıyı iter, bir rüzgâr, lamba söner. Sahne karanlık.*)

ZEKERİYA – Haydi! (*Rıfkı'nın yüklükte yaktığı mumun ışığı tahta aralıklarından görünür.*)

ŞÖHRET – (*Bir seda-yı hayret koparır.*) A!..

ZEKERİYA – Durup dururken iş çıkardın. Şöhret kibriti bul bakalım. (*Yüklüğü görerek.*) O ne!... Yükte gaz yanıyor!

ÜÇÜNCÜ MECLİS

Şöhret, Zekeriya, Rifki. (s.21)

(*Zekeriya yükün iki kapısını da şiddetle açar. Rifki elinde gazetesıyla bir an vaziyetini muhafaza eder, bir an sonra lambayı alır. Dışarı çıkar, masanın üzerine kor, Şöhret' e sokularak iddia ettiği bir fikrin husulünü ima eder bir çehre ile:*)

RIFKI – Bir gün işin böyle olacağını söylemişim. (*Filozofane*) Ne ise, ne yapalım!.. İş olacağına varır! (*Cebinden bir kartvizit çıkararak*) Her emrinize amadeyim. Rica ederim görüşelim... İşte adresim. (*Zekeriya eblehane bir vaziyetle bakar kalır. Bir an geçer.*) Kartvizitimi takdim ediyorum. Lütfen kabul buyurunuz.

ZEKERİYA– (*Rifki 'nın parmaklarını kırarcasına aldığı kartı avucunda ezip odanın bir köşesine fırlatarak*) Haydi defol... Ben sizi cehennemde olsanız bulurum... Ne yapacağımı da bilirim..

RIFKI – Af edersiniz efendim. Ne yapacağınızı merhameten söylerseniz minnettarınız olurum. Henüz o derece laubali olmadığımız hâlde istizahta gösterdiğim şu cesareti mazur görünüz... Maahaza... Bir kelime daha söylemekliğime müsaade buyursanız sormak isterim ki sizi bir kadınla nasıl yalnız bırakabilirim? Ki o kadının size olduğu kadar... Bana da nispeti cay-ı inkâr...

ZEKERİYA – (*Feveran ile*) Susacak mısın, sus[may]acak mısın? Ben de, ben de size bir tek, bir tek kelime söyleyeceğim. Eğer boynunuzu kırıp şuradan defolup gitmezseniz, boğazından tutar seni pencereden fırlatır, köpeklere atarım.

RIFKI – (*Sakin*) Müsaade buyurunuz...

ZEKERİYA – Sus!.. Ağzını açma!.. Bu dakika kafamdan geçenleri bilsen, kalbimde yığılanlardan haberin olsa, kendimi zapt etmek için ne kadar zorlandığımı anlasan, yemin ederim, kâsem ederim ki düşündüklerimin bir kelimesini ağzımdan fırlatsam, bir dakika durmaz kaçır, cehenneme kadar giderdin. Karşımda böyle dikilip durmakla irtikâp ettiğin mankafalığa ömrün oldukça ağıldın... Dua et, dua et ki Allah bana bir sabır veriyor, yoksa şu dakika ikimizin de ahirete yollandığımız

dakikadır. Haydi, şuradan yıkıl, benim ciğerim delindi. Bütün bütün parmağını yarama sokma, yıkıl diyorum sana! Defol! Defol git!

RIFKI – (*Gayet mirasyedici bir vazıla*) Azizim, haysiyetini tanıyan bir erkek daima erkektir. (s.22) Bazı icabat-ı hayatiye onu yüke saklanmak mecburiyetinde bulundursa bile hassa-i raculiyeti katiyen zail olmaz. Başlamış bir vaka muhtemel olan neticeyi alır, bu da o kadar şayan-ı teemmül değildir. Ben şimdi evinizi terk edip gideceğim. Fakat sizinle terk ettiğim şu kadının bir tüyüne bile halel gelmeyeceğini beni temin etmedikçe şuradan şuraya kımıldamam. Bunu namusunuzla temin etmelisiniz ki ben de vazifemin bir ufak kısmını ifa etmiş bulunayım. Henüz kim olduğunu bilmediğiniz bir adamı evden kovmak, pencereden atmak arzuları göstermekle ne kadar gülünecek bir hâl kesbettiğinizi müsaade ederseniz söyleyeyim. Maahaza ben arzunuzla nezaketen tebaiyyet edeceğim, fakat siz de benim ricamı kabul etmiş bulunmalısınız?

ZEKERİYA – (*Kan başına sıçrayarak*) Şimdi bir bela çıkaracağım.

RIFKI – (*Barid bir tavırla*) Buyurunuz, çıkarınız. (*İki muhasım yekdiğerinin gözleri içine bakarlar. Zekeriya'nın kendini zaptetmek istediği görülür.*)

ZEKERİYA – (*Boğuk bir sesle*) Haydi gidiniz!

RIFKI – Söz veriyor musunuz?

ZEKERİYA – (*Aynı sesle*) Evet.

RIFKI – İktifa ederim. (*Rıfkı yüke avdetle gazete, tabaka, bisiklet borusu gibi eşyalarını alır. Yüklükte bulunan bir kutu kibriti masanın üzerine koyarak gayr-i müteharrik duran Şöhret'e yavaşça "Kibritiniz" der. Tekrar gider, kendisine ait tarak ve fırçayı alır, başını tarar, üstünü süpürür, ceketinin cebine yerleştirir. Bütün bunlar kemal-i itina ve soğukkanlılıkla ifa olunduktan sonra gelir, fevkalade bir nezaketle Zekeriya'yı selamlar.*)

RIFKI – Allaha ısmarladık, efendim. (*Kapıya doğru uzaklaşır*)

ZEKERİYA – (*Şöhret'e*) Kimdir bu herif?

ŞÖHRET – Bilir miyim?

4 [DÖRDÜNCÜ MECLİS]

Zekeriya, Şöhret

ZEKERİYA – *(Bu kadar hıyanet ve habasetin tezahüründen müteessiren bir an Şöhret'e atf-ı nazar-ı gazubaneden sonra)* Melun!... Sen gebermelisin! *(Üzerine atılarak iki eliyle gırtlığına sarılır.)*

ŞÖHRET – *(Tevahhuşla)* Ayy!...

(Şöhret'i sedirin üzerine fırlatır. Tam ihnak [boğulma] derecesine gelmişken zavallı Zekeriya cesaretini (s.23) kaybeder ve başını iki elleri içine alarak azim bir hıçkırıkla ağlar ve Şöhret'in nim kucağına kapanır.)

ZEKERİYA – Ya Rabbi, gebertmeye de muktedir olamıyorum, öldüremiyorum!... Beni hangi sihirli iple bağladın?

Ne yaptın ki bütün erkekliğime, kuvvetime rağmen koparıp çıkamıyorum!... Kalbime patlayacak kadar dolan garaz, seni incitmek istedikçe eriyor, mahvoluyor. Kudurmuş aslan gibi her şeyi paralamak hakkı elimde iken bir yetim çocuk gibi ağlamaktan başka bir şey yapamıyorum... Şöhret, *(Elini tutarak)* söyle bana ne yaptın? Bunu söyle... Biliyorum.. Ben ne güzelim, ne de o kadar zengin; fakat ne kadar saf, ne kadar temiz bir muhabbetle sevdiğimi biliyordun zannettim.

Gönlümde senden başka bir şey yoktu. Şu ufacık yuvamızda ne kadar mesudane yaşıyorduk!... Sen benim kalbimde bir kuş gibiydin, ben senin minimini ellerinde bir oyuncaktım: Seni mesut gibi gördüm. Ne istedin de bütün bunları bozdun? Aklım bir türlü ermiyor! Ne için bozdun? Niye bu yuvayı yıktın? Neden?

ŞÖHRET – *(Yavaş yavaş kendine gelir, şu anda çehresinde derin bir hayret görünür)* Tuhaf! Ciddi mi söylüyorsun?

ZEKERİYA – Ciddi mi!

ŞÖHRET – Senin hâlimden korkmaya başladım! Deli mi oluyorsun, ne oluyorsun?.. Neye kızdın, ben sana ne yaptım?

ZEKERİYA – Ne mi yaptın?.. Artık inkârı kaldı mı!.. Sen beni iğfal ettin! Bana boynuz taktın!

ŞÖHRET – *(Başını iki tarafa sallayarak)* Hiçbir vakit.

ZEKERİYA – Beni aldatmadın mı?

ŞÖHRET – *(Gayet sade)* Katiyen.

ZEKERİYA – Ah, aşüfte! Ya bu herif, bu def olan melun?

ŞÖHRET – Onu söyleyemem.

ZEKERİYA – O neden?

ŞÖHRET – Çünkü bu bir aileye ait mühim bir sırdır. Faş etmek elimden gelmez.

ZEKERİYA – (*Boğuk*) Olur şey değil!...

ŞÖHRET – İnanmıyorsun değil mi? Ben de senin yerinde olsam inanmam. Allah’a ısmarladık.

ZEKERİYA – Nereye gidiyorsun? (s. 24)

[Devamı olmalı]

[GEORGES COURTELİNE]

KEMAL EMİN [BARA]

(Derginin eki olarak verilen bu oyunun 24 sayfası elimizde. Tamamına ulaşamadığımız bu ekin herhalde birkaç sayfası eksik. Bu eserin ek olarak verilmesi ile ilgili ilanlar şunlardır: “*Muhterem Karilerimize*”. *Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.49; C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.65; C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.81; eserin yabancı orijinali 1893 tarihlidir.)

4.1.2 Tiyatro Yazıları

Burada Tiyatroyla ilgili 17 adet metin vereceğiz. Bu metinlerin birçoğu yaptığımız araştırmalara göre yeni harfli olarak yayınlanmamıştır.

4.1.2.1 Tiyatromuz (Tiyatro)

Neden yok? Ne İçin Olmasın?

Derin kol nizamıyla giden medeniyet taburunun dördüncü bölümünün son mangası olan Avustralya’da bile, fenn-i mimari, mebhas-ı tavassut nokta-ı nazarından Avrupa’nın birçok tiyatrolarına kabil-i tercih mebani-i âliye bulunurken, altı yüz senelik bir devlet-i muazzamanın pay-i tahtında hâlâ neden genişçe bir

masandıra [yüksekçe bir yer] ıtlağına layık sahneleriyle buğday ambarını andıran tepesi delikli koğuşlardan başka bir müessesesi olmasın?

Bu biraz, Napolyon'un meşhur "Para! Para! Para!" fıkrasıyla hem-ahenktir.

Yalnız inkâr etmeyelim, aramızda olsa onu sefihane ihlak etmekten başka ne yapacağız? Şimdiye kadar olanı ne yaptık?..

Tiyatroya intisap edenlerin ağzında haksız, gayet haksız bir iddia: "Ahali tiyatro anlamıyor ki.." Ahaliye ne arz ettik ki ne şâbâş [alkış] bekliyoruz?

Memalik-i mütemeddinede levazım-ı zaruriye yekûnu müfredatına dâhil olan temaşaya, bizde az mı rağbet edildi? Ve hâlâ da edilmekte!

Tiyatroya hasr-ı kalem etmiş pek mahdud erbab-ı kalemin meydana koydukları ve hepsi toplansa işrat hanesine çıkamayan beş altı eserden başka Türk hayatını, Türklük ruhunu gösterir ne yazıldı, ne oynandı?

"Selim-i Salis"ın kazandığı muvaffakiyet-i muhıkkaya kapılarak meydan-ı musaraa bir el ense hüneriyle dalan yalancı pehlivanların ikişer gecede yazdıkları o esma-ı selâtin ile murassa teneke (s.13) levhaların sanat namına bir kıymeti olduğunu kim iddia edebilir? Ahali bunlara perestîş ederse mi tiyatro-perver addedilecek?

Yoksa ebeveyn himayesinden her nedense mahrum kalmış, sırtındaki tahsil ve tettebbuu silkmiş, atmış, mecami-i nekais ıtlak olunabilecek zavallıların rakik, kırık ve maûc ifadeleriyle kamus-ı galatat kongresine dönen leyal-i temaşaya can atmayan ahali mi tiyatroya meyilsizlikle itham edilecek?

Yoksa teneke patırtıları, sakatlıkta darülacezeyeye intisap hakkını kazanmış (Komikleri!) elfaz-ı müstehcene serdinde, beş kuruşa kavga eden Kıpti karılarını hayrette bırakacak maharetleri olmayan sanatkârları (!) dinlemekten kaçanları tiyatro anlamadıklarına mı inanacağız?

O, barhaneye toplamak istediğimiz temaşa-geranı hangi piyesimiz, hangi dekorumuz, hangi maharetimizle oyalayacağız? Ahalinin bu iltifatını hangi gayretimize, hangi sayimize, hangi eserimize mükâfaten bekliyoruz, istiyoruz?

Hiç olmazsa bu acı hakikati itiraf etmekle olsun bir hak-şinaslık gösterelim de, ahalimizin her yerden ziyade tiyatro-perverdir, bizi anlamıyorlar değil. Boşuna ümit ile iltifatlarından mükemmeliyetimizi atiden bekliyoruz, biz'asızlığımızı, cehlimizi, tembelliğimizi af ile büyüklük gösteriyorlar diyelim.

Medeni memleketlere bir göz gezdirince hayat-ı temaşaya vakf-ı vücut etmiş dâhiler görürüz. Birkaç satır yazısı ile mutavassıt bir ailenin servetini kazanacak tahrirlere tesadüf ederiz. Fırçasıyla, çekiciyle temin-i maişet, tesis-i refah edebilecek ressam, heykeltıraşlar buluruz. Sanat-ı temaşaya arz-ı iftikardan müstağni olan bu adamlar bizden geç, bizden güç sahneye çıkarlar iken bizim rih-i kazip gurur ile puf böreği gibi karın şişirmemiz lezzet-şinasan-ı temaşanın dimağını doyuramaz, mazurdur.

Gerçi dünyanın her tarafında tiyatrolar hükümetin muavenetine mazhar olurlar. Tahsisatsız (sübvansiyon[suz]) tiyatro devam edemez. Fakat mazhar-ı muavenet olmak için de kesb-i liyakat etmek şarttır.

Bir günlük say ile bir aylık refah temin olunamaz, belki bir aylık sayın mahsulü bir günlük refahı vücuda getirilebilir. Bu gün aç kalmaya razı olmalı ve öyle çalışmalıdır ki, yarın vüsat-ı maişete nailiyet kabil olsun, meslekte hakiki bir müessese-i temaşaiye vücuda gelsin, halkta fikr-i temaşa canlansın, hükümet ita-yı tahsisat ile muavenete layık bir heyet-i mümessile bulsun. Aksi takdirde tiyatro ve müntesiplerinde bu zaruret, tiyatrolarda bu tezebzüb, halkta bu adem-i hoşnûdi, hükümette bu kayıtsızlık ta haşre kadar tevali eder gider.

Tiyatronun aksam-ı sairesinden diğer makalelerimle ayrı ayrı bahsetmek isterim. Yalnız şurada hulasaten müntesibinden bazı temenniyatta bulunarak sözümü bitireceğim.

Temenniyatım şudur: Muharririn-i muktedir kymettar eserler vücuda getirmek lütfunda bulunsunlar; enstantane piyes muharrirleri biraz hazım ve ihtiyat ve biraz da tettebbu zahmetini diriğ buyurmasınlar; aktörler sanatlarına muhabbet ile çalışarak tehiye edecekleri istikbali bugünkü gurur-ı cahilanelerine feda etmesinler; münekkitler zemini, zamanı, vüsat-i maliyi nazar-ı itibara alarak sahib-i vicdan bir hâkim gibi muhakeme etsinler, kendilerinde olmayan fezaili diğerlerinde aramasınlar.

Olmamış, demek kolay, fakat oldurmak güçtür.

KEMAL EMİN [BARA]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.13-4)

4.1.2.2 Tiyatro Piyesleri – Tiyatrosuzluk (Tiyatro)

Hatırlarda olsa gerektir ki (Yeni Tiyatro Cemiyeti)nin geçen şubat nihayetinde gazetelerde neşir ve sonra tekit ettirdiği ilanatta beheri üç ve nihayet dört perdelik olmak ve hakk-ı telifi sahibine münhasır kalmak üzere millî bir komedi ve vodvil ile ciddi ve içtimai bir piyes yazarlar arasında önümüzdeki mayıs nihayetine kadar bir müsabaka açtığını ve bu müsabakada birinciliği kazanan beher eser için iki bin kuruş mükâfat vereceğini bildirmiş idi. Her mütemeddin memlekette edebiyat ve sanayi-i nefisenin terakki ve tealisi maksadıyla erbabını teşvik için büyük büyük müsabakalar açılır ve böylelikle maksada vusul teyessür eder. Dua edelim ki bizde de hiç olmazsa bu usul üzere terakki husul bulsun. Fakat şimdiki hâlde ümidim tiyatro ve perdelerindeki resimler kadar donuk, bozuktur.

...(Yeni Tiyatro Cemiyeti)nin bâlâdaki ilanı üzerinden hayli zaman geçtiği hâlde muharririn-i Osmaniye'den müsabakaya dâhil olacağını– ima suretiyle olsun– bildiren kimsenin zuhur etmemesi calib-i nazar-ı dikkattir. Dört seneden beri her gün intişar eden asar ve evraka bakılınca memleketimizde ediplerin, şairlerin, filozofların, müverrihlerin, romancıların vesairenin bol bol mevcut olduklarını görmek ne derece şayan-ı iftihar ise bunlar meyanında (Yeni Tiyatro Cemiyeti)nin arzu ettiği üslûp ve tarz-ı sanatkâranede piyes yazar bir muharriri bulamamak o derece bais-i esefdir.

Acaba bu yokluk ne için?.. Tiyatrosuzluktan dolayı mıdır diyelim!.. Zannetmem. Eğer böyle düşünülmüş olsa idi bazı kimseler birkaç tarihî piyes yazmak zahmetine girmezler, sahneleri dekor ve kostüm alâyişiyle karnaval balosuna çevirmek için tiyatrocuları fedakârlığa mecbur etmezler idi.

Zannedilmesin ki tarihî piyesler aleyhindeyim. Asla!.. Hatta tiyatrocuların teveccühünü kazanmak için memleketimizde temaşa mevsimi olan Ramazan'da otuz gece oynanmak üzere otuz bu kadar Osmanlı padişahının seyr-i saltanatlarını yazmayı bile tavsiye ederim. Fakat bilemem ki halkımız bunlardan neler istifade edebilir? Yalnız bilebildiğim bir şey varsa o da tiyatrocuların ekmeğine Anadolu'nun

tereyağı sürülür! Vesaik-i tarihiyeye istinaden tarihî piyesler yazdıklarını iddia edenlere sorarım ki piyeslerini ne için yalnız tarihin parlak sahifelerinden istihraç ediyorlar da kara yapraklarını açmak istemiyorlar? Parlak tarihî piyeslerin hepsinde lüzumlu lüzumsuz söylenile söylenile suiistimale uğramış olan “Yaşasın Vatan!” nidalarının acı yapraklı piyeslerde bulunamayacağı için alkış almayacağından mı korkuyorlar?

Ben eminim ki bunlarda tarihî piyes yazmak hevesi Salah Cımcöz ve Celal Esad beylerin (Selim-i Salis) piyesi muvaffakiyetle mevki-i temaşaya konulduktan sonra uyanmıştır. Fakat (Selim-i Salis) piyesi tarihî olmaktan (s.77) ziyade karakteristik bir eserdir. Tarihî piyes yazarlar bunu idrak etmeli idi. Bir de bilmeli idiler ki sahne kanunu bir piyeste üç madde kabul etmiştir: Mukaddime, hadise, hatime. (Selim-i Salis) piyesinin rağbet görmesi bu üç kaideye tevfiikan güzel yazılmış ve Mınakyan kumpanyasının da sanata tevfiikan güzel oynamış olmasındandır. Yoksa bir eser ne kadar iyi yazılmış olursa olsun intizamsız sahnelerde acemi aktörler tarafından oynanırsa yaşamaz. Nitekim acemi bir tiyatro kumpanyası bilahare (Selim-i Salis) piyesini bila-merhamet öldürmüştür.

Hayat-ı milliye ve içtimaiyemizi sahne kaidesine tatbikan edebî bir lisanla tasvir eden piyeslere, komedilere gelince... Yeni Tiyatro Cemiyetinin bir iki iptidai eserini eskidikleri için kadro harici ettikten sonra nazarımız bir boşluğa düşer.. Hiç şüphe etmem ki ehl-i kalem bu boşluğu görmemek için yeis ve hicapla gözlerini yumar. “İstediğimiz tiyatro yok ki bu dediğiniz eserleri yazmak için bize heves gelsin” diyorlar. Doğru ama tiyatro piyesi yazmak için tiyatroya nasıl ihtiyaç varsa tiyatro yapmak için de esere ihtiyaç vardır. Yazalım ki bu yoksulluk var olmasın. Edebiyatı olmayan bir millet medeni sayılamadığı gibi tiyatrosu olmayan bir memlekette de edebiyat nim bedevi kalır. Edebiyatımızı bedevilikten kurtarmaya çalışalım ki millet ihtiyacat-ı medeniye'nin bir mevkiini daha kazanabilsin. Komşumuz Bulgaristan ilan-ı istiklaliyet ettikten pek az zaman sonra hükümet vaktiyle vahşi gördüğümüz milletini tiyatro ile medeni etmeye çalıştı. Bizim de Maarif Nezaretimiz az bir fedakârlık ederse kanaatin bol olduğu bu memlekette iyi bir tiyatro kumpanyası teşkiline muvaffak olacağına şüphe etmem.

Halkın her ihtiyacı gibi ruhen, fikren eğlenme ihtiyacı da günden güne artmaktadır. Her sabah gazetelerin ilanât sütununa bakarlar. Her gün birkaç tiyatro

ilanı okurlar. Giderler. Fakat meyus dönerler. Kim ne derse desin bidayet-i inkılâptan beri halkın tiyatroya karşı nazarı, fikri değişmiş olduğunu ben tecrübe ettim. Halk yırtık fistanlı Madam Lamarkiz [Lamarkis], yağlı yakalı Mösyö Lökant görmekten, gaz tenekesi teranesi işitmekten usanmıştır.

Bunlara sahnede kendi hayat-ı içtimaiyelerinin safahatı gösterilecek oyunlar olursa ruhlarının gıdası verilmiş olur. Bu da (Yeni Tiyatro Cemiyeti)nin düşündüğü gibi erbab-ı kalemin himmetiyle husul bulur. Erbab-ı kalem (Yeni Tiyatro Cemiyeti)nin maksat ve mesaisine iştirak edecek olursak eminim ki hükümet nezdinde icra edecekleri teşebbüsat neticesinde yapılacak kanunlarla tiyatroyu na-ehiller elinden kurtarabilir. Bu hususta matbuatın dahi tesiri inkâr edilemeyeceğinden edebiyat namına, sanat namına lütfen sütunlarından birini milletin terbiye-i fikriye ve ahlakıyesinin idamesini temine medar olan bu daruttemsilin ihyası yoluna hasretsinler!

Vaktiyle Abdülhamid ve avanesi tiyatroyu büsbütün sed etmek maksadıyla tiyatroya birçok ağır vergiler koymuş idi. Vakıa mâni-i terakki olan bu vergiler hâlâ baki ise de şimdiki tiyatroların mahlût erzak satan hileli bakkallardan farkı olmadığı için bu vergiler onlara bir ceza-yı sezadır.

Bilmem dikkat ettiniz mi? Biz az kalsın Meşrutiyet'e ısınamıyorduk. Niçin mi?.. Vaktiyle politikaya dokunmak korkusuyla asla siyasiyatla iştilal etmemişken inkılâp olur olmaz otuz milyon Osmanlının on beş milyonu diplomat kesildi. En adi kahvelerin tahta peykelerinden Tokatlıyan gazinosunun Maroken sandalyelerine varıncaya kadar hepsi kürsü-i siyaset şeklini aldı. Memleket dedikodu ile doldu. Bunun ne kadar fena şey olduğunu birkaç vaka bize gösterdi. İşte bunun için tecrübesiz heveskârlara rica ederim: Tiyatro yazmayı, oynamayı ehline bıraksınlar ki halk tiyatrodan, erbab-ı kalem yazmaktan soğumasın, hükümet de siyasi dedikodulardan kurtulmak isterse bir tiyatro yapsın... (78)

İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.77-8; Eksik ve hatalı bir metin için bkz. Baraz, 2001: 142-5)

4.1.2.3 Ahmet Nureddin Bey'e (Tiyatro)

Geçen nüshamızı tezyin eden makaleleri hakkında müsaade buyrulursa, biraz hasbihâl etmek istiyorum:

Müسابakaya konmak ve birinci mükâfatı iki bin kuruş olmak kaydıyla üçer, dörder perdelik biri moderlen bir piyes, diğeri bir komedi iki eser istenilmişti. Müddet münkazi olduğu halde henüz kimsenin bir şey göndermemiş olmasından şikâyet ediyorsunuz.

Acaba ne için?... Benim burada hatırıma iki nokta geliyor, bunları size de arz ederek nazar-ı dikkatinizi celp etmek isterim.

Biri piyeslerin iki ay içerisinde yetiştirmek mecburiyeti... Bu müsabaka tabii bir gecede dört perdelik, beş perdelik bir trajedi yazan ezkiya-yı muharririne (!) münhasır değildi? Eğer değildi ise, müsabakaya konulacak bir eser kaleme almak için ben bir seneyi de uzun görmem. Edmon Rostan'ın [Edmond Rostand] (Sirano)su [Cyrano de Berjerac] altı, (Şant Kleri) on senede yazılmış, Şükrü Ganem (Antere) için hemen baştanbaşa şebabatını hasretmiş. Belki bu eserlerin manzum olmasını sebep olarak gösterebilirsiniz, fakat mesela Alfonsi Düden'in [Alphonse Doudet] Arlezin'i [Arlesienne] beş senede yazdığı, her perdesine bir sene isabet ettiği de düşünülecek olursa iki ayda bir meclis yazıl[may]acağı bedaheten meydana çıkar. Müddetin az olduğunu itiraf buyurur iseniz ikinci noktayı arz edeyim:

Müسابikin meyanında cemiyet-i muhteremelerine mensup aza-yı kiramın da bulunup bulunamayacağı hakkında bir kayıt yoktu. Mevcut tiyatro muharrirlerimizin en güzideleri cemiyetin azası meyanında bulunmak dolayısıyla tabii hariç bırakılamaz. O hâlde mümeyyiz ile müellif tavsiye edilmiş oluyor ki: (S.6, s.96)

“Kadı ola davacı ve muhzır dahi şahit.

Ol mahkemenin hükmüne derler mi adalet” [Ziya Paşa]

Beytini hatırlatıyor. Ama denilecek ki bizim sanata hürmetimiz vardır. Kendi asarımıza faik eserleri tercih edecek kadar uluv ahlakımıza itimat ederiz. Peki, peki fakat buna inanmak her ikisi de tehlikede olduğu hâlde kendi oğluna tercihen komşunun çocuğunu kurtaracağını iddia eden saf bir babanın ilm-i ruha bu kadar bigâne davasına kani olmak kadar garip bir itimat olmaz mı? Mınakyan Efendi'nin jübilesi bunu ispata biraz medar olabilir. Jübilesi yapılan bir sanatkârın kendi

repertuarı arasında (Şedover) [Chez-d oeuvre] olanını vaz-ı sahne etmek icap eder. Sollye Ödip Ruva, Barjiye Marki Dupriyola, Silveno Perlubunar, ve Ferodi'ye [Freud] nispetle Lezafır Sön Lezafır ne ise Mınakyan Efendi'ye nispetle de Yalan ve Fener Bekçileri şüphesiz o değildir. Acaba Mınakyan Efendi'nin bu piyeslerden daha güzel ibda ettiği bir eser yok mu idi? Şüphesiz vardı. Fakat ben iki yaşındaki evladımı muktedir olursam sadarete kadar isada çalışırım. Kimsenin de beni tayip etmeye salahiyeti yoktur.

İşte aziz beyim, bu cihetlerin eser göndermek isteyenleri düşündürmüş, caydırmış olması istibat edilemez.

Asıl şayan-ı teessüf bir cihet, çalışanları takdir, teşci yerine bilakis o zavallıyı azminden men etmek, sayını kırmak bizde en büyük kudret, an âli haslet telakki olunmuş, hiçbir şey beğenmemek zekâ addedilmiş!.. Dikkat buyrulsun, ilk seneler vaz-ı sahne edilen piyesler bugünlere nispet kabul etmeyecek kadar ulvi eserler ve oldukça da bir ihtimamla vaz-ı sahne edilmiş iken münekkîdînin (pek azı şaz olmak üzere) hepsi az çok aleyhinde söylediler, yazdılar. Hatta galeyan-ı bedbinî ile aktörlere bi-edebane sıfatlar verecek kadar kendini unutanlar da oldu.

Zekâ tiyatro hakkında henüz iki makale yazdı, ağızdan kulağa bu makalatın “pek derin olmadıkları!” söylenmiş. Makalenizde siz ne yaptınız bilmem. Fakat bendeniz iskandil etmeyi hatırıma getirmediğim için derinliği, sığlığı hakkında bir iddiada bulunamam. Bilmediğim bir şey varsa, mademki bunları umumun istifadesini düşünerek yazmak, (çünkü diğer lisanlarda tetebbu edebilecekleri müstefit etmekten müstağniyiz) bizim anlayabileceğimiz şeylerden bahsetmek daha ziyade hizmet eder zannederim.

Ne vakit ahalimizin seviye-i irfanı daha âli makalelere ihtiyaç hissini tevlit edecek kadar yükselirse biz de meydanı zirve-i kemalde perver-şiyab olmuş erbab-ı kudrete terk ederiz. (s.97)

KEMAL EMİN [BARA]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.96-97)

4.1.2.4 Tiyatro, Maarif (Tiyatro)

Geçenki makalemde “hükümet siyasi dedikodulardan kurtulmak isterse halkın nazarını, fikrini avutturmak için tiyatro yapsın.” demiş idim.

Heyhat!.. Tiyatro yazmak için muharrirîn-i Osmaniyyenin himmetinden ne kadar ümitsiz kaldımsa tiyatro yapmak için hükümetin gayret göstermesinden de o kadar emin olmayacağım. Bu ümitsizliğime sebep memleketimizde maarife gösterilen ezeli ihmal ve şimdi de ebedî unutkanlıktır.

Bana bir ecnebi dostum demiş idi ki:

- Siz memleketinizde istediğiniz kadar şekl-i hükümeti değiştiriniz. On milyon kere meşrutiyet istihsal ediniz. Eğer bir nebze maarife çalışmaz iseniz dâhilî berelerden haricî yaralardan asla şifa bulamazsınız. Maarifiniz ordu kadar kuvvetli olmalı ki düşmanlarınıza göğsünüzle karşı durabildiğiniz gibi dimağlarınızla da meydan okuyabilesiniz. Emin olunuz maarifsiz bir memleket muhit-i medeniyette payidar olamaz. Hani ya kuvve-i kahire ile meşhur olan kurun-ı ûlâ ve vüsta hükümetleri? Cümlesini maarifsizlik öldürmüştür.

Bu sözleri maalesef hiçbirimiz hocanın iptidai talebesine verdiği nasihatler gibi can kulağıyla değil ense köküyle dinler. Hele maarif nezareti bu sözleri daima işidir de sonra unuttur. Dikkat ediyorum hükümetle millet arasında birbirine cehalet isnat etmek modası çıktı. Zaman olur ki millet “işimiz bu cahil hükümete kaldıysa vay halimize !” diyor. Gün gelecek ki hükümet “bu cahil milletle başa çıkılamaz” diyecek. Fakat asıl kara cahillik bu memleketin abıhavasında var iken bilmem niçin birbirimize iftira ediyoruz? Erkan-ı hükümet gökten zembille inmedi ya! Onlar da efrad-ı milletten, bu hâlde cehaleti miyanede [ortada] taksim edelim de diyelim ki “ikrar-ı cehl kadar ilim olmaz”

İlm ü irfan yalnız mekteplerde tahsil edilmekle bitmez ki...

Dimağın ilm ü irfan ile büyümeğe ihtiyacı olduğu gibi nazarın, ruhun da bedayi-i ilm ü irfan ile beslenmeye ihtiyacı vardır. Bunları besleyebilen yerin biri de edebiyatın daraltılmışı olan tiyatrodur. Ne çare ki maarif nezaretinin tiyatroya karşı

öteden beri kapalı duran pencere perdeleri şu dört sene içinde biraz aralık edilip nim-i nigâhla bakan bir baş görünmedi!

Bir fena mektep ki bir fena tiyatronun ahlak üzerinde süi tesirini inkâr edecek fert tasavvur edemem. Ancak bu işi benimsemek istemeyen bir yer varsa o da maarif nezareti olduğunu nazar-ı yeisle seyrediyorum.

Bizim yetmiş dört yaşında bir Minakyanımız vardır. Memleketimizde tiyatroyu tesis eden Ermeni hemşehrilerimizin en metini, en gayuru, en fedakârı budur. Senelerce istibdatla pençeleşerek tiyatroyu iyi kötü bir halde muhafaza etti. Halkımızı, gençlerimizi mümkün olduğu kadar tuluat hanelerin çirkinliklerinden, çirk-âblarından kurtardı. Ve diyebilirim ki – velev melodramlarla olsun- tenvir-i efkâr-ı millete hizmetten yılmadı. Bu kıymetli pir-i sanatın Osmanlı sahnesine vakfettiği ömrün ellinci sene-i devriyesi şenliği geçen hafta Nafia nazarı Cavit Bey Efendi'nin taht-ı himayesinde Beyoğlu'nda Varyete tiyatrosunda icra olundu.

Memleketimizde ilk defa olarak gördüğümüz bu senelik memalik-i mütemeddinede her sanatkâr hakkında kesir'ul-vuku ise de ellinci sene-i devriye şenliğini idrak etmek şerefi pek az sanatkâra nasip olmuştur. Minakyan'ı sevenler, sanatının kıymetini bilenler, hizmetinin ehemmiyetini anlayanlar, o gün ya bizzat tiyatroda hazır bulunarak yahut mektup, telgraf göndererek tebrikler yağdırdılar. Bu tebrikler sürekli alkışları arasında Minakyan'ı senelerce istibdat sansürlerinin kırmızı mürekkepli, kan damlayan, keskin demir kalemlerini siper ettiği sâl-hurde sinesi padişahımız tarafından Nafia nazırı beyin delaletiyle ihsan buyrulan altın maarif madalyasıyla tezyin edildi. İşte bu âli takdir her türlü tebrikin fevkinde bir kıymet-i maneviyeyi haiz olduğu için, yalnız Minakyan'ın değil bu sanatın büyüklüğünü bilip anlatamayanların da gözlerini yaşarttı. Fakat bu nişan Nafia nezaretinden ziyade maarif nezaretinin eliyle takılmak lazım gelirdi... Farz edelim ki maarif nezareti buna el yummuş. Hiç olmazsa iki satırlık bir takdirnamecik göndermeye de mi eli varmadı!

Bundan kırk yıl evvel vükela-yı devlet memleketimizde tiyatronun vücudunu, vücubunu takdir ederek Osmanlı tiyatrosuna bir imtiyazname vermiş idi. Bu imtiyaz devr-i Hamidide yırtıldı. Bari bu meşrutiyet devrinde tekrar yazmak teşebbüsünü maarif nezareti diriğ etmeyi unutmasa!...

Mınakyan o gün kendini tebrik edenlere söylediği son sözlerin son fıkrası şudur:

-Ben tiyatroyu bu yaşıma kadar bu dereceye getirdim, bu kadar muhafaza edebildim. Bundan sonrasını millete bırakıyorum.

Ben de diyorum ki:

-Hakkın var koca sanatkâr. Fakat tiyatroya ihtiyac-ı şedit gören efrad-ı millet diyor ki: “Memleketimizde tiyatroyu ermeni hemşehrilerimiz tesis ettiler. İdamesi için yine onlar himmet etsinler”

Eğer maarif nezareti ve şehremaneti gölge etmezse... (s.111)

İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.111)

4.1.2.5 Hamlet Münasebetiyle (Tiyatro)

-Müfit Ratip Bey’e-

“*Hak*”kın ilavesinde münteşir makalenizi istifade-cû bir nazarla okudum. Müstefit olmadım desem pek doğru olmaz. Fakat bilirsiniz ki ben Şekspir’e perestîş edenlerdenim. Bu la-yemût şairin aleyhine keşide edilmiş bir paslı kılıcı andıran makaleniz bana büyük bir tesir göstermekten hali kalmadı. Müellife karşı beslediğim muhabbetin muhakememi taklit edebilmesi ihtimaline mebni yazılarınızı birkaç defa gözden geçirdim. Serdettiğiniz mütalaatın, maatteessüf, beni ikna edebilecek bir mahiyette olmadığını gördüm. Şöyle bir makale yazmak için ne gibi tesiratın taht-ı icbarında bulunmanız icap edeceğini düşündüm, bulamadım. Sizi tanımaklığım ve şahsınıza hürmetim olmak itibariyle –Bak maşaallah Müfit Ratip Bey Şekspir’i berbat etmiş – desinler, gibi bir fikr-i avam-pesendane ile yazılmadığına kaniim.

Serlevhada (Hamlet Hakkında Bir Mütalaa) denilmiş, ben bundan mütalaa-ı zatiye demek istenildiğini istihraç ile bu fikrin, Hamlet’in ve bütün Şekspirlerin

“sizcesi” demek olduğunu anladım. Anlayamadığım bazı nekatı da bast u tafsil etmek isterim. Diyorsunuz ki:

“... Trajedilerinin ekserinde eser-i sanat kaba ve kesif melodramın altında kalır. İster bu eser derin (s.126) bir tahlil olsun, ister latif bir mahsul-ı hayal olsun Şekspir daima bir melodramcıdır.”

Şu ifadeye nazaran melodram “cinayetli oyun” demek oluyor. Bir eserde katl bulundukça, bir cinayetin tertibi veya icrası, veyahutta neticesi zemin ittihaz edildikçe o eser melodram oluyor. O hâlde trajedi bunun hangi nevidir? Yunan-ı Kadim, İngiliz, Fransız trajedilerinin bu fikre göre hemen hiç birisi birer adi melodram olmaktan kurtulamıyor. Daha doğrusu trajedi yazmak imkân dâhilinde kalamıyor. Mademki trajedi yoktur, bu- trajediden perii, yahut aksası- alan konservatuar mezunları hangi nevi eserlerde ibraz-ı liyakat ediyorlar? Bundaki garabet vehleten göze çarpar... Trajedi ile melodram arasında, bir nakil-i asabi ile dimağına merbut her nazara görünecek kadar fark vardır: Melodram vakası, eşhası, lisanı tabaka-ı avamdan alınmış facialara derler. Mesela K. Domento-pen’in bütün asarı melodramdır. Muharebe meydanında düşmanına gazanferane atılan bir şehzade ile iki kadeh rakının teşvikiyle arkadaşını katleden bir külhanbeyi arasında ne kadar varsa trajedi ile melodram beyninde de o kadar tehalüf vardır... Hele “Hemen kâffe-i asarında birkaç belîğ güzelliklerden, birkaç efkâr-ı felsefiyeden maada!...” dedikten sonra:

(Bunların hepsi bir takım kaba cinayetlerin, zevksiz dehşetlerin, budalaca fazihaların tekrarından ibaret kalır.)

deniliyor! Bir müellife aynı zamanda belagat, asarında güzellik, efkârında felsefe, kaba fikirler, zevksizlik, budalalık fezahat nasıl isnat edilebilir. Bir adama – Sen çok zeki bir ahmaksın! – demek manasız olmaz mı? Yoksa Hamid Bey’den cem-i ezdad mı tevarüs ettiniz! Şekspir’in umum asarı için: (Bütün bunlar, tertibi o kadar kolay şeylerdir ki)

diyorsunuz. Makalenin altında imzanızı görmeseydim; en müşkül hesap meselelerini bir anda hallediveren “Jak İnod”u tiyatro münekkitliğine başladı zannedeceğim. Yalnız kolaylığı izah eden şu satırlar şayan-ı teşekkürdür:

“Kurun-ı vüstaya ait bir zamanda gayet vahşi son derece ahmak fakat becerikli adamları alınız, bütün iptilaları, bütün fezayih, dünyada tasavvuru kabil

bütün cinayetleri ve şenatleri toplayınız ve bunları gayet muzlim bir vakanın içine atınız. İşte size bir Lorovalir, bir Otello, bir Fırtına...”

Şu suhulet-i telifi keşf ü ilanınızdan dolayı an-samimül-kalp tebrik ederim. Bundan bütün muharrirîn müstefit olacak, birçok eser vücuda gelecektir. Bakınız ben tatbiki başladım bile, işte numunesi:

-İskender’i alınız. Pencap üzerine sefer ettiriniz. Rükzan’ı tepeleyiniz. Sümero’yu asınız, lakırdıları da efail tefaille uydurunuz. İşte size istediğinizden âlâ bir Eşber!..

Şurası da calib-i dikkat:

(Hamlet’i adi bir deli zannediyorlar)

Kim zannediyor?

(Fakat Hamlet, bu pek çoklarının zannettiği gibi deli değildir. Bir uhriyetin ruyetiyle mevcudiyeti sarsılan bir hastadır. Hamlet öyle bir adamdır ki norastetik olduğu için insanlarla münasebette gayet çabuk asabileşir.”

Şu sözler Hamlet’in zımsırlak deli değilse de norestetik bir hasta olduğunu söylüyor. Hâlbuki Hamlet ne delidir, ne de noresteniye müptela. Hamlet gördüğü hayalden aldığı malumatı tahkik etmek ve keyf-i harekâtını mazur göstermek, asıl maksadını saklayabilmek için cinnet kisvesine bürünmeyi muvafık bulur. Kralın huzurunda oynattığı piyesi tertip edilecek kadar akıllı olduğu meydandadır. Hatta üçüncü perdede, kral bendegânın bir sürü saçma suallerinden yakasını kurtarınca – Bu adamlar insanı sahiden çıldırtacaklar – sözüyle deli olmadığını açıktan açığa söyler.

Piyesi seyretmediğinizi söylüyorsunuz. Zannediyorum dikkatlice mütalaa zahmetine de katlanmamışsınız.

Hamlet’in temsilini de pek kolay bulursunuz. Yalnız iken muzlim, endişe-nak, pür-işkence, norestetik, bir muhabbetin daimi esiri zayıf bir insan. Mevacihede hırçın ve sert... Bunu böyle oynadıkça sanatkârın muvaffakiyeti yüzde yüz imiş. Şu tebşiriniz her rolü ibdada esasen müşkülata tesadüf etmeyen sath-bin hüner-veranımızı teşçi ile vaz-ı sahne edilen şu Hamlet gibi ne bedialar vücuda getirecektir!..

“Şekspir’in ekser trajedilerinde eşhasın mevcudunu gayet basit ahval-i rûhiyesi gayet sathidir ilh...”

gibi sözlerle de Şekspir kahramanlarının hiç şahsiyeti olmadığı iddia ediliyor. “Kral Lear çocuklarını bile tanımayan bir zavallıdır.”

deniliyor. Tiyatroda budala tasvir etmek memnu değildir zannederim. Bütün eşhas-ı vakanın ezkiyadan olması gibi bir kaide vaz edilmemiştir. Sanayi-i nefisenin hiçbir şubesinde bu ve emsali kuyûd yoktur. Bir mecnunun bi-mana feryadını tasvir eden opera parçasının kıymet-i sanatkâranesi yok addedilemez. Bir eblehi tasvir eden bir tabloda, bir heykelde şahsiyet yoktur denilemez. Aynı zamanda o tiyatronun, operanın, o tablonun, o heykelin, pek büyük bir kıymeti olabilir.

Sanayi-i nefise; sanatkârın zamanıyla, muhitiyle tetkik olunur. Fuzuli’yi Tevfik Fikret Bey’le mukayese etmek doğru değildir. Hatta bizzat Şekspir’i kıyafet-i asliyesiyle asr-ı hazıra getirsek o elbise o tuvalet barbardır. Böyle bir kıyafete girdiği için budaladır demek gülünç olur.

Hülasa; bütün makalenizden şu üç nokta çıkıyor: -Şekspir ahmakça eserler yazan bir heriftir. Asarının kıymeti yoktur. – eşhas-ı vakanın şahsiyeti mefkûddur. Bir iki nokta nazar-ı itibara alınacak olursa oynanması gayet kolaydır. İşte size mukabeleten üç hazır cevap:

“Şekspiri ele alalım: Aynı tarz ve aynı değerde yazı yazmış eşhas-ı vaka aynı surette hadid, dehşet-fiken, nageh-zuhur, katillerine onlar, yine o nagehani sevdalar, sert muhabbetler, aynı menazır-ı tabiat, aynı derinlik, aynı kadınlar tasvir eden (Vehbester För, Manşerer, Marlov, Ben Jostun, Felihter, Bomun) gibi müellifler varken Şekspir bunların arasında münferit bulunur. Hepsı taşır, fakat büyük şairin ehcar-ı semaviye gibi başka bir âlemde olduğu yek-nazarda görülür.”

İyolit Ten [Hypolit Taine]

“Eğer bir halığın mevcudiyetine kanaatim olmasaydı, hilkatî Şekspir’e isnat ederdim, Hamlet’i, Otello’su mahlûktur.”

Viktor Hugo

“Artist ispat-ı liyakat etmek için Şekspir oynamalıdır. Mona Solly o gayr-i kabil-i taklit “Ödip Rovay”ı ibda etmişken Hamlet’i oynamaksızın kıymet-i sanatkâranesini ispata muktedir olamadı.”

Antuvan

KEMAL EMİN [BARA]

(Zekâ, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.126-127)

4.1.2.6 Anlaşılammamaklık (Tiyatro)

– Kemal Emin Bey’e –

Azizim! Sizin de benim gibi tiyatronun bozuk düzen işleriyle fikren meşgul bulunmak gayretinde olduğunuzu bildiğim için Yeni Tiyatro Cemiyetinin açtığı piyes müsabakası vesilesiyle *Zekâ*’nın altıncı nüshasında bana hitaben yazdıklarınızı kemal-i tehâlükle okudum. Makaleme ehemmiyet verdiğinizde teşekkür ederim. Fakat azasından bulunduğum Yeni Tiyatro Cemiyetinin bu husustaki maksadının gayesine – suizanla değilse de – şüpheyile bakmanıza teessüf eylerim. İzah edeyim:

Evvla diyorsunuz ki Yeni Tiyatro Cemiyeti, açtığı bu müsabaka için pek kısa müddet tayin etmiş... Olabilir. Geçen şubat nihayetine doğru açılan bu müsabaka bu mayıs nihayetinde hitam bulur.

Demek üç ay. Vakıa cemiyetin istediği tarzda bir piyes yazıvermek için bu müddet azdır. Lakin bu azlık sizden başka muharrirîn-i Osmaniyeden kimsenin nazar-ı dikkatini celp etmedi. Eğer müsabakaya girmek teşebbüs-i ciddiyesiyle müddetin azlığına itiraz eden biri bulunsa idi hiç şüphe etmem ki cemiyet müddeti uzatmakta tamahkârlık göstermezdi.

Saniyen: Gelelim müsabakaya dâhil olacak piyeslerin cemiyet tarafından tetkik ve tasvip meselesine... Müsabaka açan bir cemiyet azasının müsabakaya dâhil olamaması gayet tabii olduğundan aza-yı cemiyetin kâffesi müsabakadan hariç idi. Bu halde bana hitap ettiğiniz itapnamenizden “kadı ola davacı ve muhzır dahi şahit” beytini çizelim.

Salisen: Mınakyan’ın jübilesinde cemiyet kendi piyeslerini diğerlerine tercihen oynattığını dermeyan ederek aza-yı cemiyetin bi-taraf olmadığını ima ediyorsunuz... Bunda da haksızsınız azizim. Emin olunuz ki Mınakyan’ın jübilesinin tertibatına cemiyet asla müdahale etmemiştir. Bunu istediğiniz yerden tahkik edebilirsiniz. Bir de diyorsunuz ki Mınakyan’ın repertuarı arasında Şedover [Chez-d’oeuvre] olan eserler varken niçin *Yalan* ile *Fener Bekçisi*’ni oynadı. Bunu bana değil Mınakyan’a sorunuz ve bize de şedover eser hangisi ise lütfen ismini söyleyiniz.

Tarizatınız meyanında asıl nazar-ı dikkatimi celp eden şu cümledir: “... Ben iki yaşındaki evladımı muktedir olur isem sadarete kadar isada çalışırım...” Cemiyetimize attığınız bu taş benim başımı yardı. Ben her vakit ettiğim gibi yine tekrar ediyorum ki benim üç dört piyesim var ise bunlar tiyatro sanatının elifbasıdır. Bu sanatın sarfını nahvini yazmayı başkalarına terk ettiğim için bu çocuklarım yirmi yaşına gelseler bile onları yüksek bir mevkie çıkartmakta hicap ederim.

Kanaatinize göre cemiyetimizin saydığınız keyfî ahvali, eser göndermek isteyenleri düşündürmüş, caydırmış. Çünkü biz çalışanları takdir ve teşci yerine azminden men ediyormuşuz... Bilmem ama bir müellifi teşci ve teşvik için Yeni Tiyatro Cemiyetinin açtığı müsabakanın başka türlüsü nasıldır?

İki sene evvelki ulvi piyeslerden bahsediyorsunuz. Bunlar hangileridir? Benim bildiğim bir piyes ne kadar ulvi esas üzerine yazılmış olursa olsun, eğer sahneye muvafık değilse ilk oynandığı gün suflör körüğünden dışarı çıkamaz. Boğulur. Söner.

Benim tiyatro makalelerimi iskandil etmek zahmetine girmemenizi tavsiye ederim. Çünkü ben bu sanatın derinliğinde şenaverlik etmeye kendimde kuvvet görmediğim için daima kıyı sularda dolaşırım.

Makalenizin son fıkranızı maalesef anlayamadım. Bunu izah etmenizi musırrane rica ederim. Belki o vakit anlaşabiliriz azizim.

İBNÜRREFİK AHMET NURİ [SEKİZİNCİ]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.139)

4.1.2.7 Cevap (Tiyatro)

-Ahmet Nuri Bey'e-

Beyim! Her şeyden evvel, *Zekâ*'nın kesret-i mündericatına binaen makalenizle, âcizane cevabımın teehhür-i neşrinden dolayı beyan-ı mazeret ederim. Bana hitap eden kaleminizdeki nezaket ve nezahet-i ifadenin şükranını vecibeden

addetmekle beraber Yeni Tiyatro Cemiyetine, azasından ekserisi meclub-ı fezaili olduğum zevat olmak münasebetiyle hürmetim vardır. Ne suizan, ne şüphe, ne de tariz kelimeleri hakkımda kabil-i tatbik olamaz. Ben ilamdan istihraç ettiğim şeyleri benim gibi anlayanların nazarında da tenvir edecek cevabınızı istihsal maksadıyla yazdım.

Geçen gün rüfeka-yı âlilerinden muhterem bir arkadaşımızla aynı mesele üzerine konuştuk. Muhaveremizin bir fıkrası aynen şudur:

Ben – Bu müsabakaya azanızdan kimse dâhil olmayacak mıydı?

-Evvelce olacak idi. Fakat muvafık olmayacağını düşündük, vazgeçtik.

-Peki, ama tiyatroyu anlamayan mahdut birkaç kişi var, onlar da azadan bulunuyor?..

-İşte iyi ya heyet-i mümeyyizeyi teşkil edebilmek için tiyatroyu anlamaları lazım gelir mi?

-Gönderilecek asarı, o halde kimlerden bekliyorsunuz, Âşık Garib'i etüt edenlerden mi!

-.! (S.9, s.139)

Görülüyor ki, bu zevatı hariçte bırakmakta haklı bir şey olmaz.

Tiyatro müellifini arasında en ziyade tebciil ettiğim zat-ı âlilerine asar-ı âlileri hakkında tariz, değil kalekimden, hayalimden bile geçmez.. Mınakyan'ın jübilesi münasebetiyle (şedöver) dediğim aktöre sanat-ı ibdaa nispetle Mınakyan Efendi mesela: (Aktörken)'i pek güzel krea etmiş imiş.. Jübilesinde oynayabilirdi.

Gelelim son fıkraya: İşte (Anlaşılamamaklık) burada kendini göstermiş.. Sizin benim makalelerimizin tiyatro sanatı noktasından derin olmadığını söylemişler. Daha doğrusu bana haber gönderdiler, yazılarımızı sonda etmemelerini ben de onlardan rica ettim. Yoksa ben öyle muvafık ise iktinahiyyûndan değilim. Her şeye tariz etmek, her teşebbüsü akim bırakmak emelinde bulunan bu sondacılardan şikâyetle de beni haksız bulursunuz zannederim.

Mademki cemiyetin birinci açtığı müsabaka netice-pezir olmadı, daha pratik şurût ile bir ikincisine bir defter de aczime rağmen ben takdim etmek emelimdir, mirim. (s.9, S.141)

KEMAL EMİN [BARA]

(Yirminci Asırda Zekâ, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.139, 141)

4.1.2.8 Bizde Aktör Kimlerdir? (Tiyatro)

Bu suale gayet kısa bir cümle ile savap bir cevap: “Aktör; anlamadığını anlatmaya çalışan birtakım zavallılardır” olabilir.

Bir zaman Fransa’da tiyatrocuları sanayi-i nefise meyanında görmek istemiyorlardı. Gazetelere yazılan birçok yazıların yekûnu bunlara alelade bir nâkil (interprete) namı vermek istiyordu. Koklen bu müddeilere karşı yazdığı (Sanat ve Komedyacılar = L’art et les comediens) namındaki eserinde “Bizi âdeta müelliflerin sözlerini tekrardan başka bir meziyeti olmayan büyücek birer papağan telakki ettiler, bu derekeye indirdiler” diyor. Ve uzun uzadıya müdafaa ile aktörlerin de sanayi-i nefise erbabından olduğunu ispat ediyor.

Koklen’in iddiası Fransız tiyatro sanatkâranına kabil-i tatbik olabilir. Bizdekilerin, kuş yaratılmışken natıklar zümresine karışmaya kalkışan bir papağan kadar da faziletleri yoktur. O zavallı kuş nutukla araste olmaya çalışıp hayvanat-ı natika meydanına sokulurken, tiyatrocularımızın bilakis devr-i nehhaka yaklaştıkları maatteessüf kabil-i inkâr değildir. Her lisanın en güzel suret-i telaffuzu aktörlerinden işitilir. Rusya çarı Paris’i ziyaretinde, maarif nezaretinin verdiği ziyafette, Üçüncü Aleksandır Köprüsü’nün resm-i küşadında irat edilen nutuklar Mösyö Solly ve Madam Sarabernar’dan işitilmişti. Acaba Fransa maarif ve nafia nazırları birer hatip değil miydiler! Neden bu nutukları kendileri söylemediler? Çünkü elbette bir artist kadar kelimelere kuvvet, ifadeye azûbet veremezlerdi. Hakku’l-insaf düşünelim, bizim tiyatrolarımızdan daha berbat bir Türkçe memalik-i Osmaniyenin mütekellim mehafilinden hangisinde işitilir?

Bazan tiyatro tenkitlerini okur da hayrette kalırım! Müstekreh tekellümler, yanlış telaffuzlarla bir mezbaha-ı lügat haline gelen sahnelerimizde Arapça maktul, Acemce mecruh, Türkçe halet-i nez’de müthiş bir haile-i elsine çırpınır, bütün kelimeler hadşeres-i sımah bir inilti ile ağlar dururken piyesin iyi yahut fena oynandığını, filan ve filan rolün öldürüldüğünü, yaşatıldığını nasıl görüyorlar!

Tiyatronun esası aktör, aktörün en büyük sermayesi lisandır. Bu zemin mevcut olduktan sonra sanat temaşa olunur. Boyaları olmayan bir ressam terki-i

elvanı nasıl öğrenemezse, kelimeleri olmayan bir aktör de fenn-i hitabeti kabil değil beceremez.

Aktörlük pek müşkül bir sanattır. Aktör, ama aktör olmak pek güçtür. Bir rolün ibdamını şöyle tasavvur edelim! (S) piyesinden (N) rolünü aldık, bu, N... Efendi ihtiyar, hastalıklı, müvesvis aynı zamanda âşık, biraz da musikiye meraklı... Aktörün tabiatında bunların hepsini aramak garip olur. Bununla beraber “bu rol benim karakterim değildir” diyen aktörler, sanatın cahili olanlardır. Aktörün tabiatında, hilkatinde, yalnız (birinci genç) rolleri için bir şey aranır: ya güzel olmak veya güzel görünmesini bilmek. Başka roller için, opera ve operetlerden sarf-ı nazar, rol kabulünde bir kayıt yoktur. N... Efendiyi tasvir edecek sanatkârane ihtiyar, ne hastalıklı, ne müvesvis, ne âşık, ne de tabiaten musikiye meraklı olmak lazımdır. (s.157) Gencin ihtiyar şekline girebilmesi için çehredeki hutut-ı esasiyeyi derinleştirmek, o adamın kavmiyetine, güzariş-i hayatına muvafık hatlar nakşetmek ve yüzünü tamamen değiştirmek lazımdır. Hamallıkta ihtiyarlamış bir adamla, banka kâtipliğinde, mirasyedilik âleminde, serserilik vadilerinde ömür sürüklemiş çehreler arasında azim farklar vardır. Bunu takdir edecek kadar resimle tevaggul etmiş olmak icap eder. Hastalıklı olmak için emrazın araz-ı hariciyesini bilecek kadar tabip olmalı. Vesveseyi gösterebilmek ahval-i beşeri oldukça tetkik etmiş bulunmaya vabestedir. Böyle bir adamda aşkı tasvir; oldukça bir kudret-i şairaneye muhtaçtır. Bu adamın maşukası huzurunda veya gıyab-ı ıstırasında alacağı evzain tabiatından dışarı fırlamaması için de heykeltıraşlıktan bibehre olmamalı. Eğer neticede tesmim ve tesemmüm gibi bir şey varsa semmiyatın suret-i tesirini bilmeli, bir iki kuru öksürük her maraza iraz-ı ittihaz edilemeyeceği gibi her zehrin suret-i tesiri de bir buruntu, bir sancı ile tahdit edilemez. Görülür ki hakiki bir tiyatro sanatkârı olmak resim, şair, heykeltıraşlık, musiki gibi sanayi-i nefîsenin bütün şu’batından behredar olmaktan başka fizyoloji, psikoloji, fizyonomi, toksikoloji gibi fûnûn-ı tabiiyeye, adab-ı muaşeret, usul-i hitabet gibi malumatı medeniyeye lüzum gösteriyor; bunları tatbik edebilmek için de bir zekâ, bir fikr-i icat istiyor... Yoksa içerisine birkaç tane av saçması atılmış çocuk davulu gibi boş kafaların sahnede sallanmasından tevellüt eden gürültüler tiyatrodan maksut olan fevaidi temin etmez...

İbnürrefik Ahmet Nûreddin Bey ile bana hitaben yazılmış imzasız bir mektupta bizden tiyatroya ait dersler isteniyor, şimdiye kadar yazdığımız yazıların bu faideyi temin edemediği beyanıyla teessüf olunur. İmzası mektûm zevata karşı hitap etmek karanlığa lakırdı söylemek gibi içimi sıkarsa da hüsn-i niyetlerine emin olmak istediğimden şuracığa birkaç satır ilave ediyorum.

Mirim! (*Zekâ*) bir salon gazetesidir. Muntazam dersler takip edemez, ancak zamanla, vukuatla münasebet-dar birkaç satır yazabilir ki, bu satırlarda “huz ma safa” demekten başka bir şey yapamaz. Millete tiyatroyu biz öğretemeyiz....

Millete tiyatroyu, tiyatro öğretir, tiyatro aktörden teşekkül eder, aktörü mektep (conceratoire) vücuda getirir, bu mektebi hükümet açar, çalı çırpı yetiştiren bir tarlada güller, yaseminler aramak doğru olmaz, bilakis ısırgan ve baldıran toplamaya razı olmalıdır.

KEMAL EMİN [BARA]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.157-8)

4.1.2.9 Dünyanın En Büyük Tragedyanı Mösyö Mona Solly (Tiyatro)

4 Temmuz 1872’de, bundan tamam kırk sene evvel Fransa’nın hükümet tiyatrosu olan Komedi Fransez’de yahut Fransızların dediği gibi Molier’in Evi’nde (Maisom Moliere) birinci defa arz-ı endam eden ve kırkinci senenin aynı gününü tebcilen musavver komedyâ (Comoedia İllüstre) tarafından kendisine bir ziyafet tertip edilen bu büyük sanatkârın emsalini vatanımızda da görmek emeliyle vatandaşlarımıza takdimini vazifeden addederim.

Mona Solly (Esasen Solly - Mona iken bilahare Mona – Solly diye iştihar etmiştir) Konservatuardan (Medresetü’t temsil) Madam Sara Bernar ile aynı senede

birinci aksası trajedi ve gariptir ki ikinci peri komedi ile çıkmış ve ²⁸ iptida yüz Frank maaşla Fransa'nın ikinci tiyatrosu olan Odeon'a girmişti. (1168'de) Orada birçok rolleri deruhte ettiği hâlde münekkîdînin nazar-ı dikkatini bile celp etmeyişi de bir garibedir. Fakat o zaman Solly bir aktör olarak iştihar etmekten ziyade bir müellif olarak yetişmek emeline bulunmuş. Hatta darüttemsile bile bunun için girmiş, tiyatronun gumzunu anlamak ancak bir aktör gibi düşünebilmeye vabeste olduğunu itiraf etmiş. Fakat Solly'nin ikinci derece de nazar-ı itibara aldığı aktörlük esas olan muharrirliğe sebakat etmiş. Hem o kadar ki sanata intisabından ancak otuz sekiz sene sonra ilk eserini oynatmaya mazhar olabilmiş... (Dön Covan'ın İhtiyarlığı, Haile-i Manzume 1906'da vaz-ı sahne edilmişti.)

Mösyö Dolaney, bir gün Perikü Muharebesi esnasında gayet şık bir zabite tesadüf eder. Bu genç zabıt hâsılatı seyyar hastaneler inşasına medar olmak üzere tertip edilen manzum bir piyeste kendisine verilen rolünü dinlemesini bu meşhur sanatkârdan rica eder: Bu zabıt Solly idi. Kelimelere verdiği kuvvet, kalın sedasındaki metanet, levendane etvarında kendine mahsus bir zarafetle rolünü tekrar eden Solly'i görünce Komedi Fransez'e hakiki bir servet keşfeden aktör Dolaney, tiyatrodan elini çeken Mona Solly'i yine Paris'e iade etmek teşebbüsünde bulunur ve muvaffak da olur.

-Muharebeden sonra Paris'te beni bulunuz, sizinle meşgul olmak isterim, der.

Solly Paris'e avdetinde darüttemsilde kendi muallimi olan Bresan'ın (Bressant) evine gitti. Henüz merdivenin ortasında iken:

-Siz misiniz... Haydi, sizi Mösyö Peren'e takdim edeceğim.. Sözlerini söyleyerek inen muallimi ile Komedi Fransez müdürü Peren'in (Perrin) yanına giderler.

Mösyö Peren “niye trajedi oynamıyorsunuz?” diyenlere “Trajedi oynayacak sanatkârım yok, bir Hipyolit, bir Rodrik, Bir Aşıl olabilecek bir aktör tanıyor iseniz haber veriniz” dermiş. Bresan vasıtasıyla takdim edilen ve –meşhur Sarsey'in dediği gibi- o mükemmel ve hüzn-aver gözleriyle bir Arap şehzadesini andıran Solly'i karşısında görünce mütehayyir bir surette epey bir vakit mağruk-ı hayal, bu ulvi simayı temaşa eder.

²⁸ Bizim mekteplere tatbîk edecek olursak birinci peri, ale'l âlâ, ikinci peri âlâ, birinci aksası, garib-i âlâ ikinci aksası, vasat-ı evveldir.

Hemen o gün bir aktörün kabulünde bulunmaları meşrut olan sosyetelerden üç kişi de – Mösyö Gut, Bresan, Dolaney- orada hazır bulunduğu Komedî Farnsez’in “Müstakbel Kral Ödib”i üç sene müddetle kabul olunur.

Bundan üç ay sonra Paris’in temaşa noktasından ehemmiyetli bir gecesi idi. Mona Solly (Andromak) Piyesinde (Everest) rolünü Mucizekârane bir sanatla vaz-ı sahne etmişti.

Ve bilahare sırayla (Seyyid, Neron, Hugo’nun Maripon Dolerem piyesinde Didiye, Feder’de Hipyolit, Roland’ın Kızı’nda Jerald, ve o esnada Yabancı Kadın piyesinde bir güzel rol ibda etmişti ki bunlar 1876 senesine kadar gösterdiği sayın semereleri idi.(s.180) Bundan sonra birçok piyeslerin eşhas-ı mühimmesi bütün bir icaz-ı sanatkârane ile ibda etmişti ki bu meyanda en ehemmiyetlileri olan şunları tadat edebiliriz: Rovalir’de Kornevay, Kral Eğleniyor’da Birinci Fransuva, Ernani’de Ernani, Zanir’de Sultan Osman, Otello’da Otello, Seyyid’de Rodrik, Parla Galev’de Pitravo İstrava, Aretenin Oğlu’nda Areten, Rovey Palas’ta, Rovey Palas, Nihayet Hamlet hele o gayr-i kabil-i taklit Kral Ödip; Mona Solly’e hiçbir tiyatro sanatkârının yetişmek ihtimali olmadığını sanat-ı aşınayane tasdik ettirmiştir. Mösyö Solly’nin diğer rollerine tevarüs edebilecek aktörler, Alber Lamberfisler yetişebilseler de bu iki piyes dünyada ahirette o büyük sanatkârdan ayrılmayacak, kendisiyle gidecek, kimseye kalmayacaktır.

Mösyö Solly’nin ibdagerdesi olan her rol tetkike kalkışılrsa ayrı ayrı birer cilt, her role göre bizzat kendi tanzim ettirdiği elbiselerin tarifi başlıbaşına (tiyatro elbiselerinde esrar-ı sanatkârane) isminde birkaç ciltlik bir eser-i nefis vücuda getirir. Şundan anlaşılıyor ki biz şurada karaladığımız birkaç satırla o bedia-ı hilkat hakkında hiçbir şey söylemiş olmuyoruz.

Vatanımızın en büyük tiyatro âlimi Fuat Bey’in şu sözlerini zayi etmek istemem:

Mona Solly’nin elbisesinde hiçbir büklüm göremezsiniz ki bir manayı şamil olmasın, hiçbir adım atmaz ki, saha-ı hünerde bir adım daha attığını göstermesin, başını çevirse, kolunu oynatsa omzunu kaldırsa mutlak daha latif, daha ulvi, daha bâlâ olmak içindir.

Mösyö Mona Solly’nin mezayası yalnız bir aktör olmakla da kalmaz. Bir şair, bir müellif, bir ressam, bir heykeltıraştır.

Meşahir-i müellifinin şu sözlerini de kaydedelim:

Domafis: Mona Solly tiyatronun en asil bir simasıdır.

Adolf Berisön: Mona Solly’i sanatın gavamızından bahsederken dinlemek hususi bir safadır.

Sarsey: Solly’nin ağzına nasip olan eşar haddinden birkaç kat daha ziyade kuvvet, letafet kesp eder.

Mona Solly’nin bazı modern piyeslerde muvaffak olamadığını iddia eden bir zata karşı Sami Paşazade Sezai Beyefendi şöyle cevap vermişler: Solly bir kartaldır. Onun zevk-i tayaranını anlamak isteyenler geniş bir semada ne kadar ulvi bir şehametle uçtuğunu ne levendane süzüldüğünü, gözüne ilişen sürüden intihap ettiği kuzuyu nasıl pençeleyip havalandığını görmelidirler. Yoksa daracık bir odada uçurmaya kalkışır iseniz ayineleri, lambaları kırdırmaktan, bütün mobilyayı harap ettirmekten başka bir şey yapmazsınız.

Ben vatanımda tiyatronun yetiştiğini görmeyi aksa-yı emel ittihaz edenlerden biriym, bizim sahnelerimizde Solly’ler görmek isterim. Bu arzunun sevkiyle bu büyük artistin hayat-ı sanatkâranesini tebcilen şarktan garba bir buse-i tebrik fırlamaktan kendimi alamam.(s.171)

KEMAL EMİN [BARA]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5Ağustos 1912], s.180-1)

4.1.2.10 Manzum Piyeler, Tumturak Telaffuz, Tecvit (Tiyatro)

Manzum piyeler, vaz-ı sahne itibariyle, Osmanlı sahnelerinde halledilmesi lazım gelen mühim bir mesele hâlinedir.

Biz tiyatroyu Avrupalılardan aldığımız için, kavaidini de aynen oradan almışız. Vaz-ı sahne (Miseen scene), evsağ (geste) vecih taklidi (Mimique) ila-ahire tamamen garptan istinsaha mecburuz, sanayi-i nefise mademki taklid-i tabiattır, bizde dümtük usulü ne ise Avrupa musikisinde de dört dörtlük odur, hiçbir zaman

bunun yerine üfür yahut curcuna usulü tatbik edilmez. Fakat nazmımız Avrupalılarla tamamen müşabih olamıyor.

Lisan aynı maksadı ifade ettikçe yekdiğerine müşabih olması lazım gelir, Avrupa’da (la) sedası veren diyapazon bizde de aynı sesi, (dügâh)’ı verir. Orada ekmek demek olan pain bizde de aynı madde-i gıdaiyenin ismidir, fakat şive, vezin itibariyle tahallûf ediyor. Bir Fransız tazarru makamında Un peu de pain der “pain” kelimesini nefesi yettiğı kadar tatvil eder, hiç sakil olmaz, biz aynı mevkide bir parça ekme...k dersek, pek barid, pek müziç bir ifade olur.

Biz nazmı Acemler; Acemlerde Araplardan almış, binaberin evzan-ı Arabiye’nin lisanımıza kabil-i tatbik olanlarını kullanagelmişiz. Evzan-ı Arabiye ise, – bütün ıstılahat-ı aruz, hayme levazımatından bulunan, ipten, kazıktan müstahreç olduğu gibi, galiba aheng-i şiir de deve adımlarına uydurulmuş olmalı ki, – muttarit bir tempodan ibaret kalıyor. Şu halde şiiri, failatün failatün ahengine uydurmak mecburiyetinde kalınıyor. Hatta bugün manzum olarak elimizde bulunan birkaç eserin müellifi o büyük Hamid bile, bu ıttirat vezinden kurtulamamış. Mesela Eşber’in en selis parçasını alalım:

-Kardeş, ne bu gördüğüm tedarik?

-İcabını olmadın mı müdrik!

Beytinde Sümero’nun sualinden birinci kelime olan kardeşten sonra ancak ufak bir vakfe verilerek tedarike kadar bir cümlede okumak mecburiyetinde kalıyorsunuz. *Eşber*’in cevab-ı istizah-ı gûyanesinde, icap eden müdrike kadar tutunacak yer bulamıyorsunuz.

-Allah için olsun anlat Eşber,

Asker ne için bugün seferber?

-Düşmanlara düşmek üzere Pencap,

Bundan ediyor tedarik-i icap.

-Sen de gidecek misin beraber?

-Askerlerim istemez mi rehber!. İlh.

Aynı meşâ’-ı bi’l-vezin mecburiyeti... Fransızlarda vezin, aded-i hecaya tabi olduğu için, eserler zaten mensur olarak da bila-külfet okunabilir. Edmon Rustan’ın oğlundan Dukak; vefatı sırasında vaktiyle içerisinde doğduğu beşiğin örtüsünü göstererek söylediğı şu:

Donnez que de ce voile et qui je m'enveloppe
 Pour pousser le soupir qui delivre l'Europe!
 Trop de gens ont besoin de ma mort et je meurs
 Davoir ete tue, tout bas, dans trop de eceur!

Parçasını sözün tabiiliğini bozmaksızın serbestçe okuyabiliriz. Gerçi tertip-i heca ile (s.213) yazılmış *Nesteren* gibi eserlerimiz varsa da kafiye mecburiyetiyle alelade söz gibi söylenemeyecek bir tarzda yazılmış olduğundan onlarda da aradığımızı tamamen bulamıyoruz.

Frenklerin nazmı satırlara ayrılmış nesirden başka bir şey değil iken Konstan Kolken “Velev cümle ortasına gelsin, kafiye olan kelimatı samiinin kulağına vererek okumak şarttır.” diyor.

O halde bizim asar-ı manzumemizde bütün bütün vezni silkip atmak muvafık olamaz, vezin ve kafiyesi kaybolmuş en güzel bir manzume oldukça fena bir nesirden daha berbat bir şey olur. Birkaç sene evvel münekkitlerimizden birisi Burhaneddin Bey hakkında – eşarın veznini ne sanatkârane bozuyor – demiş ve ben bundan bir şey anlamamıştım. Şiirin veznini bozmak, yani bozuk bir vezinle okumak sanat olunca şüphesiz onu nazm edememek bir dehadır. Veznin mahsûsiyeti samiahıraş ise, daha bu külfete neden lüzum görüyorlar. Piyesler nesren yazılmalıdır. Hulasa ben şiirin veznini heder taraftarı olamam, nasıl ki manzume-han-ı şehrimiz Hüseyin Kâmi Bey derecesinde de taassub-ı tevzin taraftarı değilim. Fakat eserde nâkile (interprete) bar olmamak şartıyla vaz-ı sahne edilecek asar-ı manzume Tevfik Fikret Bey’in Balıkçılar’ı gibi olursa herkesi memnun eder zannederim.

Tumturak telaffuz (declamation) bazı eserlerde veyahut bazı icap eden noktalarda kullanılmalıdır. Tarık’taki Musa bin Nasir’in birinci celsedeki nutku, Zor Nikah’da hekim-i saninin mustalih velvelesi gibi...

Tecvit (Chanter) işte lisanımızda anlamadığım bir şey... Ecnebilerde, hele Fransız ve Yunan tiyatrolarında pek zevke giden tecvidin Türkçe’de bayağı (s.213) bir maskaralıktan başka bir şey olmadığını itiraf zevk-i aşınayan için mecburidir. El sine-i şarkiyeden anlayabildiklerim içinde şante edilebilen ve pek de güzel olan yalnız Arapça var, belki Acemcede de o kadar soğuk olmaz. Fakat Türk lisanına pek fena bir ahenk veriyor.

Avrupa'dan, her eline geçirdiği çürük malı İstanbul'a taşıyan bezirgânlarımız gibi bunu da – mahall-i sarfını düşünmeksizin – omuzlayıp getirenler oldu. Gerçi piyesin anlamadığı, ezberlemediği yerlerinde hatırında kalan kırık, dökük kelimeleri mazmaza yapmak kabilinden tuhafliklarla temaşagerane hezeyan yutturmak lüzumu ihtiyaç gösterdiği zamanlar kullanılmak bir faide... Ben de anlıyorum ama...

Sadedden çıkmayalım... Şante etmek katiyen lisanımıza tatbik olunamaz. Gerçi iptidaî mekteplerde tecvit okunursa da, bu yalnız kıraat-i Furkan'da müstefit olmak içindir. Eğer Türklere de, lisanları mesağ verseydi, şüphesiz şimdiye kadar ufak bir (tecvid-i Türkî) olsun yazılmış bulunurdu. Bunun mevcut olmaması da lüzumsuzluğuna kâfi bir delildir. Ben tecvidin olmaması taraftarı değil, olmamasından müteessirim. Hitabette pek çok rol oynayan tecvit maalesef Türkçenin bir noksan-ı tabiisi telakki olunabilir. Lisanımızın azûbet-i tabiiyesini ihlal etmeksizin şante edebilecek aktörümüzü görürsem cidden alkışlarım.

KEMAL EMİN [BARA]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.212-4)

4.1.2.11 Girîve (Tenkit)

Bir muvaffakiyet-i edebiye: Temmuzun otuzuna müsadif olan Pazar günü Fındık Suyu'nda ilk defa olarak sahne-i temaşaya vaz edilen “Girîve” zamanımızın muvaffakiyat-ı edebiyesinden olmasıyla bu vakayı meskût-ı anha minha bırakmaya gönlüm razı olamadı.

“Girîve” edibe-i muhtereme Nigar Hanımefendi hazretleri tarafından kaleme alınmış üç perdelik bir dramdır.

Zemin-i vaka: Memurînden ve zengin Akif Efendi yirmi yedi senelik haremi Naşide Hanım üzerine taze bir kız ile tezevvüç eder. Naşide Hanım bir aile reisesi için lazım olan evsaf-ı rûhiyenin kâffesini maa-ziyade haiz olduğundan yirmi yedi senelik yuvasını tarumar etmemek için bu felakete tahammül edecek ise de kocasının

tezevvüç ettiği Güzin Hanım oğlu Mazlum Bey'in nişanlısı olduğu için tezyid-i şiddet eden bu felaket karşısında son dereceye kadar meyustur. Akif Efendi'nin Güzin Hanım'ı tezevvüç etmesi bir ihtiyarın hırs-ı şehvetperestisinden başka bir şeyin muktezası değildir. Taze kızın o ihtiyara verilmesi ise babasının mal için tamahından dolaydır. İhtiyar koca az zaman içinde vefat edeceğinden damadının servetinden istifade için kızı Akif Efendi'ye varmaya mecbur eylemiştir.

Mazlum ile Güzin çocukluklarından beri birbirini seviyorlar. Menhus izdivacın vukuu esnasında Mazlum bir ay tahsil [için] Paris'te bulunuyor. Güzin ile muhaberesi pek muntazam olup Paris'te gençlik ihtisasatını bu muhabere ile muhafaza ve idame edilen bir aşk-ı pak tadil ederek Güzin'e layık bir zevç olmak için bütün kudretini hüsn-i ikmal-i tahsile sarf ediyor. Fakat ahiren iki ay kadar bir müddet zarfında Güzin'den mektup alamadığından dolayı nişanlısının sıhhati için merak ederek eniştesi Nail Bey'e birbiri üzerine yazdığı istizahnamelere de cevap alamadığından sürat katarı ile İstanbul'a geliyor ve eniştesi tarafından felaket haberini alınca son dereceye kadar meyus oluyor.

Hâlâ kendi üzerinde ...[silik?]. hükümet-pederane heves ve za'mında bulunan babasına karşı Mazlum Bey'in muamelesi bittabi pek soğuk. Validesine karşı muamelesi ise sevda-yı ümüvvet ve bünüvvetin ateşin bir suretini gösteriyor. Fakat ne validesinin, ne de eniştesinin teselliyet ve nasihatleri delikanlının yeis-i makhûranesini tatil edemiyor. Babası yeni zevcesiyle oğlunun görüşmelerini men ediyor. Mazlum ise Güzin ile behemehal görüşmek ve şu izdivaca nasıl muvafakat eylediğini nişanlısının, maşukasının ağzından işitmek ihtiyacında. Yüreklere paralayacak rica ve istirhamlar ile eniştesinin muavenetini kazanarak Güzin ile görüşür. Güzin hâlâ kendisine âşık. Ne yolda icbarlar ile bu felakete katlandığını hikâye ederek Mazlum nazarında isbat-ı beraat ediyor.

Kaçmaya karar veriyorlar. Paraları yok. Bulmak imkânını düşünüyorlar. Babasının taze zevcesini ayartıp kaçırmış diye lisan-ı la'ime düşmekten çekiniyorlar. Bu vekayi esnasında Akif Efendi'nin kocalık ve hem de babalık hukukuna istinaden gösterdiği tavırlar, yaptığı işlerle ise bir zalim-i hodkâma bi-hak layık. Ömürlerini beraber geçirmemiş olan iki genç bari beraber ölmeye karar veriyorlar. Fakat her ikisi muazzez validelerine bu felaketin mucip olacağı tesirâtı düşünerek intihara muvaffak olamıyorlar. Nihayet validesi Naşide Hanım ile eniştesi Nail Bey'in iptida-

yı vakadan beri teklifinden hali kalmadıkları mübaatte, bir ölüme razı olmaktan, bin kat şedit bir teessür-i nevmidane ile (S.13, s.229) razı olan Mazlum çıldırmışçasına bir tavır ile başını alıp çıkıp gidiyor.

Psikolojik İntikat: Eserde bir intikad-ı edebiye zemin olabilecek hiçbir şey yoktur ve olamaz. Manzum, mensur asar-ı kesiresiyle kudret-i edebiyesini cihana teslim ettirmiş olan edibe-i muhtereme kimseye intikat bırakmaz. Bence letafet-i edebiyeden daha mühim olan hikmet-i rûhiyesi hakkında birkaç söz söylemek lazım gelirse derim ki:

Girîve'deki ihtisasat-ı ruhiye Mazlum ile Güzin'in gençlik gibi saf, nezih, fedakâr olan ihtisasat-ı âşıkanelerinden sonra yuvasının kutsiyetini bihakkın tanımış olan bir valide ile oğlu ve hırs-ı şehvanisine ebu vvet ve bünü vvet kutsiyetini de feda etmiş olan bir peder ile yine o oğlu arasındaki ihtisasattan ibarettir. Güzin'in babasında görülen servet tamahının da ciğerpare si kızının başını ateşlere yakmak mertebesindeki fecaatini Akif'in hodkâmlığına kıyasen derece-i saniyede bırakıyorum.

İşte bütün, bu ihtisasat-ı ruhiye içinde bir nokta bulunamaz ki dramın mürettibesi, muharriresi o noktayı görememiş denilebilsin. Hikmet-i ahlakiyenin tasvip veya takip etmesi lazım gelen ahval-i ruhiyenin her birini edibe-i muhtereme mazarrattan amik bir psikologa layık olacak bir maharet-i üstadane ile teşrih ve tasvir ediyor. Bir ailenin validesi, pederi, oğlu ve bir aile-i müstakbelenin zevç ve zevcesi olacakların Girîve dramından alabilecekleri ders-i hikmet-i hakikat büyük, hem de pek büyüktür. Bundan dolayı Nigar Hanımefendi hazretleri hikmet-i ahlakiye namına büyük bir teşekkür ve tebrike isbat-ı istihkak etmektedirler.

Teatral İntikat- Tiyatroculuk nokta-ı nazarından de edilebilecek intikat yoktur, tiyatro yok ki intikadı mümkün olabilsin. Şehrin derununda bile “tiyatro” denilebilecek bir müessesesi olmayan bu bedbaht beldenin Fındık Suyu gibi ücra bir yerde nesi olabilir? Kavun, karpuz satılan baraka gibi, yalnız sahne-i temaşadan ibaret bir baraka ki perde namına gösterilen yegâne bir astarın “paçavra” ıtlığına bile değeri olmamak tabiidir. Maahaza musiki-i Osmanî mektebinin de cazibe-i layıkasıyla kadın erkek beş yüzü mütecaviz erbab-ı temaşa oraya bir sahne-i temaşa için değil bir nüsha-ı nefise-i edebiye için gelmiş olduklarından saha-ı temaşanın şu hali hiçbir teessürü mucip olmamıştır.

Oyunun Suret-i İcrası: Valide Naşide Hanım rolünü icra eden Hekimyan Hanım'ın hâl ve şanına pek ziyade yaraşmış olan rolünü suret-i ifası hakikaten şayeste-i tebriktir. Bakiyetü's- selef olan bu sanatkârı geçmiş sanatkârlarımız var olduğu bana meçhuldür. Hakikaten yetişmişler ise bittabi memnun olurum. Fakat Hekimyan Hanım hakkındaki takdirat kadar şinasiyi bu da men edemez. Sahne-i Osmaniye'nin üstadı olmakta Minakyan Efendi'nin hem-ayarı olduğuna şüphe edilmemek lazım gelen Hekimyan yine "Hekimyan" olduğunu bu oyunda göstermiştir.

Dramın kahramanı olan Burhaneddin Bey hakkında şimdiye kadar edilmiş olan intikat yeniden o yola girişmeye ihtiyaç bırakmaz. Şu kadar denilebilir ki Burhaneddin Bey'i esfel-i safileme indirenler tefrit etmiş oldukları gibi âlâ-yı illine çıkaranlar dahi ifrat etmişlerdir. Hayr-ı umur olan vasatta Burhaneddin kemal-i lezzetle dinlenir ve temaşa edilir bir sanatkâr olduğunu bu dramda dahi göstermiştir.

Akif Efendi'nin rolünü icra eden Mecdi Bey, rolünü kendisine pek güzel yakıştırmıştır ki sair oyunlarda dahi bu yakışıklığı muhafaza eder ise bu zat yakın zamanda mükemmel bir sanatkâr olabilir.

Güzin Hanım rolünü icra eden Arşalvis Hanım mahfuz bir tiyatrosanede kendisini daha iyi takdir ettirebilecek bir sanatkâr görüldü.

Lakin açık bir yerde sesçe zenginlik lazım olduğu hâlde bu meziyetten mahrum olan sanatkârımızın sözleri pek yakın olanlardan maada kimse tarafından bihak işitilemedi.

Enişte rolünü ifa eden Namer Bey için evvel-be-evvel sözlerini tane tane söylemeyi meşk etmek ihtiyacı vardır. Badehu rolünü güzelce ezberlemiş olmak ihtiyacı da var ise de sözün doğrusu bu ihtiyaç sairlerine de şamildir. Fakat işittiğime göre oyun yalnız bir iki defa prova edilmiş ki böyle büyük bir dramın bir iki prova ile oynanamayacağı da derkardır.

Halk Üzerinde Tesiri- Girîve dramını temaşa için değil, belki kıraatini dinlemek için gelmiş ve can kulağı ile dinleyerek tasvirat-ı rûhiyesini kendi ruhuna sokmuş olanlar meyanında zapt edemedikleri gözyaşlarını mendilleri ile kurutanlar nevadirden değil idiler. Fakat bu tesir umumi olamadı. Sebebi de vardır. Bir kere en önde yüz kadar çocukların Karagöz temaşasına layık olan gürültüleri! Ama mazurdurlar, çünkü onlar oraya gürültü etmeye gelmişlerdir. Huzzarın en büyük

kısmı da eğlenmeye, gülmeye gelmişlerdir. İstidadı gülmeye olanları ağlatmak kabil olabilir mi?

Gülmek iştihakı o kadar büyük idi ki hodkâm peder-i şehvetperestin hakikaten kakhaha-ı tarzile layık etvar ve ahvali üzerine kakhahalar ...[silik?...] ile iki hâlde insanın yüreğini paralayan fecayi-i ahlakiye üzerine teessür edenler az idiler.

Netice- *Girîve* dramı muhallediyet şerefine nail olacak asardandır. O anâfis asardan ki bir milletin tarih-i edebiyatı onlar üzerine ibtina ederler. Böyle eserler birkaç kere oynanmakla nispeten mensi hâline gelen girmezler. Benim o Pazar günkü ihtisasatım şudur ki evlat ve ahfadıma varis olacak ve bir muhallediyet ile ve ifa-yı nam edecek olan eserler ve onlar meyanında Girîve temin-i ebediyet ederler. Son sözüm edebiye-i muhteremeye bir daha takdim-i tebrik ve teşekkür olmak zaruret hükmüne girer.

AHMET MİDHAT [EFENDİ]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.233-234)

4.1.2.12 Bizde Tiyatro (Tiyatro)

Ramazan mevsimi yaklaşınca herkeste yeni baştan tiyatroya tehalük uyanır. Senenin on bir ayında tiyatroyu ağzına almayan, hatırlamayan İstanbul halkında hemen ani bir ha'hiş, bir aylık arzu baş gösterir... Bizde garip bir hâlet-i ruhiye vardır ki âdeta itiyat hâlini kesbetmiştir. Ramazanda yemek yedikten sonra bir eğlenceye, bir zevke gitmek kendimizce mecburidir.. Bizde tiyatro adi bir melabe hükmüne girmiş, Avrupa'da olduğu gibi darülrifan değil belki bir eğlence-hane sırasına geçmiş olduğundan halkımız doğrudan doğruya istifade etmek için, eğlenmek için, daha doğrusu o geceyi savmak için tiyatrolara giderler... Bundan maksat pis bir talaş içinde, pislenmiş, gayr-i kabil-i teneffüs bir hâle gelmiş hava içerisinde beş altı saat (nasıl olursa olsun) geçirmekten ibarettir... Ne garip bir

tecellidir ki havassa bilhassa avama birçok istifadeler temin eden, hâlet-i ruhiyeleri üzerinde büyük büyük roller oynayan tiyatroya bizde hiç ehemmiyet verilmemiş.. Tiyatro namına, sanat namına Türkiye’de fazihalar, pislikler saçan adi, muhtekir bir iki kumpanyadan hiç bir şey yok... Ne bir tiyatro binası, ne bir kumpanya, ne bir sahne, ne bir aktör ve ne de bir aktris...

Bunları ahalinin tiyatroya rağbetsizliğine mi, yoksa bizde tiyatroya istidat olmadığına mı hamletmek lazım geleceğini burada mevzu-ı bahsetmek istemem.. Bu hususu Kemal Emin Bey’le Ahmet Nuri Bey’e bırakalım.. Maksadım (s.234) şimdi elde bulunan vesait ile halkımızın anlayabileceği piyesleri tetkik etmektir.. Şüphesiz bizde oynanacak piyesler için doğrudan doğruya bir (ekol) yani yalnız komediler veyahut yalnız trajediler veya yalnız dramlar veya vodviller iyidir denilemez. Fakat derin muhakeme ederek düşünecek.. Halkımızın seviye-i fikriyesini tahlil edecek olursak trajedilere büyük bir meyli olduğunu görürüz. Bunun için doğrudan doğruya trajedileri oynayalım, demek de mantıkî olamaz. Filhakika ihtimal henüz bütün bütün daire-i medeniyete girmediğimizden olacak, bir trajedi seyrederken ahval-i ruhiyemiz üzerindeki tesirat zail oluncaya kadar manyetik yaşarız. Bizdeki bu hâl komedileri veya dramları seyrederken inkişaf etmez.. Bir komedi bizde o dakika için büyük bir tesir yapar, fakat herhâlde trajediler gibi unutulamayacak bir tesir yapamaz. Biz bir Hamlet, bir Britanikus, bir Jul Sezar seyrederken gaşyoluruz... Bir Lagrif, bir Rafel temaşa ederken müteessir oluruz. Fakat işte o kadar.. Hâlbuki Hamlet’te biz Hamlet’i gördüğümüzden fazla idealize eder, büyütürüz.. Hamlet’i Şekspir’den daha büyük görmeye çalışır ve aynı zamanda da kendimizi onun yerine koymak isteriz. Bu hâl seviye-i irfanı alçak olan her millette tezahür eder.. Medeniyete yaklaştıkça trajedilerin üzerimizde bir zevk uyandırmadığını hissederiz. Mesela bundan on iki sene evveli ile şimdi bu seneki Paris’in hayat-ı temaşasını tahlil edecek olursak bizim bu iddiamızı gayet mükemmel ispat eder. Bugün Paris’te gerek halk, gerek müntesibin-i temaşa trajedilerin oynanmamasını, komedilerin oynanmasını büyük bir ha’hiş ile istiyorlar. Koskoca Paris’te hükümetin iki tiyatrosundan başka hiçbir tiyatroda bir trajedi veya dram oynandığı görülemiyor... Hatta hükümet tiyatrosu olan Odeon’un direktörü Mösyö Antuvan mecburi olmamış olsa bir tane bile Şekspir’den ve sair trajedi muharrirlerinden oynamayacağını alenen söylemekten çekinmiyor.. Mösyö Antuvan ki bundan sekiz sene evvel kendi tiyatrosunda iken

Şekspir'in Rovalir piyesini bilhassa Piyer Loti ile Emil Vedeler'e tercüme ettirmiş ve Lir rolünü de kendisi büyük bir arzu ile temsil etmişti... Görülüyor ki zaman ilerledikçe halk daha ince, daha zarif piyesleri istiyor... Bu piyes intihabı meselesi... Bahusus eldeki vesait dâhilinde oynanacak piyeslerin intihabı meselesi bizde son derece güçtür.. Çünkü bizde Paris'te olduğu gibi kırk tane tiyatro yoktur.. Avamı, havassı, ayanı, mebusanı, amele-yi, memuru biz ancak iki veya üç mahale sıkıştırıyoruz.. Bunun için bizim oynayacağımız piyesler hiç şüphesiz bütün o sunûf ahaliyi müstefit edecek bir surette intihap edilmelidirler... Ramazanda Varyete Tiyatrosunda icra-yı sanat etmek üzere Binemeciyan Kumpanyası namında bir kumpanyanın teşekkülünü haber aldım.. Hatta piyeslerin intihabına mahsus da bir heyet varmış. Fakat bilmem nedendir.. Zannedirim ki bizde fikr-i teceddüdün mefkûdiyetinden olacak... Heyet azasından Kemal Emin Bey'i böyle ciddi bir teşebbüste ihtilaf çıkartmamalı idi diye zihnen tahattu ediyordum.. Meseleyi tamik edince Kemal Emin Bey'i pek haklı buldum... Şüphesiz eğer bu memlekette bir inkılâb-ı sanat yapılmaz ise, şimdiye kadar yapıldığı gibi halkı birçok blöflerle aldatmaya kalkıştırlarsa, ahaliden alınan ücrete mukabil hiç bir istifade temin edilmezse buna muhtekirlik değil de ne derler bilmem..

Bence bu memlekette artık bir inkılâp yapmanın zamanı gelip geçmiştir bile.. Tiyatro ve kumpanyaları hâlâ halk cahildir diye kendi cehaletlerini meydana koyarak birtakım saçma sapan piyesler oynarlarsa doğrusu buna sükût edilemez.. Bu kumpanyanın repertuarı arasında bazı bir iki tane piyes görmekle beraber aynı zamanda da sırf isimlerinin calib-i dikkat olduğu hülyasıyla oynayacak tiyatrolar da varmış... Teessüf olunur.. Teessüf olunur ki hâlâ yanlış düşünülüyor... Bu memlekette hırsız piyesinin 30 defa oynanmasıyla ahalinin seviye-i fikriyesini pek aşağı görenler hâlâ ibret almadılar... Bu memlekette hakiki, ciddi temaşa tesis etmek isteniliyorsa ciddi ve hakiki piyesler oynansın.. Yoksa halk şimdiye kadar melodramlardan, tarihi piyeslerden bıkmış, usanmıştır.

RIZA RUHÎ

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.234-5)

4.1.2.13 Sahne ve Musiki (Tiyatro)

Ezhar-ı Sanat

Arzın her tarafında birçok gailelerinden insanları tahlis edecek tiyatro kadar sevimli bir eğlence yoktur. Buna binaendir ki bazan hüsünleriyle bazan da istidatlarıyla kendilerini şad u handan eden aktrisler için insanlar bir hiss-i perestîş ve teabbüd-perverde ederler. İşte biz bu nüshada dünyanın en meşhur aktrislerini birkaç satırla tadat edeceğiz.

Gayet güzel olan Newyork’lu Miss Maksim Eliot kendisi ile mülakat eden bir muharrire:

-Sahne hüsn beşinci dereceyi işgal eden bir alettir, demiştir. Hatta mudhike oynayan bir kadın için hüsnün gayet muzır ve tehlikeli bir şey olduğunu iddia edecek kadar ileriye varmıştır. Lakin şurasını unutmamalıdır ki hüsn sahneye lazım olmazsa bile sanata pek büyük bir ma’lûn olabilir. Konservatuar muallimlerinin birisinden pek çok işitmişim:

-Evvela hüsn lazımdır. İstidat sonra kendi kendine husul bulur.

Bu fikrin husule getireceği mesuliyetten sarfinazar ederek büyük aktrisleri nazar-ı tetkikten geçirelim:

Elle Onöradoz, Rejaz Veraşel –kelimenin mana-yı tamıyla- güzel kadınlar değildir. Fakat sahne üzerinde bunların kendilerine has birtakım etvar ve harekâtı vardır ki insan derece-i teabbüde kadar yükselen bir hisle kendisini perestîşe mecbur addeder. İşte hüsn de budur. “Modadams” Amerika’nın gurraniyesi [çokça ses çıkararı] “Olga Netersol”da rejanidir. Böyle bir tesir-i füsunkâr husule getiren aktrisler arasında en evvel İngiliz aktrislerini zikretmek icap eder. Bu kadınlar hadden efzûn güzeldirler. Hatta bunların en güzel ve sanata en ziyade âşık olanı Madam Lanitri’dir ki tehhülünden sonra âdeta tebeiyyet etmemiş yani sahneden çekilmemiştir. Çünkü ekseriya İngiliz aktrisleri Londra’nın en asil ve kibar ailelerine mensup kimselerle izdivaç ettikten sonra sahneden çekilirler. “Mary Anderson” da bu suretle izdivaç etmiştir. İngiltere’nin hususiyle Londra’nın hâlihazırda en meşhur facia oynayan aktrisleri Madam Konstans Folye ile Madam Tere; ve Madam Etel İrdeng, Madam Brown Poter, Evnamey, Mary Tampest vesairedir. Amerika’nın da

en güzel ve sevimli aktrisi Viktoryen Sardon'un "Sihirbaz Kadın" namındaki piyesini orada ilk önce vaz-ı sahne eden "Patrik Ambel"dir.

İtalya'nın ve hemen tekmil dünyanın büyük bir artisti olan Madam Leonoraduz kendisini her gören erkeği titretecek kadar güzel görünür. Bu kadının hüsnüne rekabet eden sahneye mensup İtalya'da komedyacı Virjinya Reter, Marazi Dilisranti ile Madam Tinadi Lorenzo vardır.

İtalya aktrisleri memleketlerinin haricinde o kadar büyük bir şöhrete nail olamamışlardır. Bunların en meşhuru hususi bir hüsne malik olan "Mary Kerero"dur. Japonya'da son zamana kadar aktris yoktu. Kadın rolleri ekseriya erkekler tarafından icra ediliyordu. Bunların meşhuru sükûti sahneleri pek güzel tasvir eden Madam Sadayako'dur. Madam Sadayako'dan sonra sanayi-i nefise tiyatrosunda büyük muvaffakiyetler gösteren genç Madam Hanako gelir ki nasıl Madam Barte Fransa sahnesinde Sarebernar'ı istihlaf etmiş ise bu genç kadın da Japon sahnelerinde Sadayako'nun yerine kaim olacaktır.

Almanya sahnelerinde İbsen'in eserlerini büyük bir maharetle oynayan Madam Anyesurma ile Matmazel Orlöf, Matmazel Elenzelheman, Madam Rozbernen, Jenny Gros pek büyük bir şöhrete nail olmuşlardır.

Ellen Basbati, Rivelli Adriyano Yunanistan sahnelerini, Leydiyad Veskayiya Rusya tiyatrolarını tezyin ederler.

İmzasız

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.246)

4.1.2.14 Ramazanın Muhassala-ı Sanatı (Tiyatro)

Ramazana, İstanbul'da, bir şehir-i temaşa denilse yeri vardır. Bu mübarek ayda tiyatrocuların yüzü güler.

Şehzadebaşı, o direksiz direkler arasında bir panayır yeri gibi baştanbaşa hokkabazdan pehlivana kadar tiyatrolar, orta oyunları, karagözler her nevi sahn-ı temaşa kurulur, çingiraklı, ilanlı davetiyeler ahaliyi celbe uğraşır.

Ben sabavetimden beri bunu böylece bilirim. Yalnız bundan on, on beş sene mukaddem bu hayhuy-ı temaşanın arasında seyredilebilecek bir “Osmanlı Tiyatrosu” vardı. Repertuarı en avampesendane yazılmış melodramlarla dolu olduğu hâlde yine sahnede bir intizam, oyunlarda bir ciddiyet, aktörlerde hoşaf bulaşığı kadar bir meziyet vardı, insan seyrettiği oyunun muhtasar bir romanını okumuş kadar istifade ediyordu.

O zaman bu tiyatroyu küçük gören zevat adem-i terakkiye idare-i müstebiteyi sebep gösterirler. Hür olsak, sansür olmasa ne mühim eserler, ahlak-ı milliyemizi, hâlet-i içtimaiyemizi musavver ne kıymettar piyesler yazılacağından, ne büyük muharrirler, ne fazıl sanatkârlar yetişeceğinden yana yakıla bahsederlerdi. İşte bugün hür ve serbest olduk... Haniya o muharrirler? Haniya o eserler? Nerede o sanatkârlar?..

Bilakis eski hayratı da berbat ettik... İlan-ı Meşrutiyet’in ilk gününden itibaren ne kadar işsiz kalmışlar varsa sahnelere hücum ettiler, amatör dediler, yüzde doksan dokuzu kise-i zatiyelerine türlü namlarla menfaatler verdiler, bu blöflerin revacı kalmayınca bütün o amatörler aktörlüğe uğramadan, nasıl yaptılar bilmem, bir kısa yoldan artist oluverdiler, meydan-ı hüneri kestiler aldılar! (Millî Osmanlı Tiyatrosu, Sahne-i Milliye, Sahne-i Edep, Mürebbi-i Hissiyat... ilh.) bir yığın kumpanyalar teessüs etti –yanlış anlaşılmasın: teessüs, esaslanmak manasına değildir. Birkaç kişi toplanıvermek manasındır- gelsin piyesler, eserler.

Beyne’l-ahali tarihî ve Osmanlıların şehamet-i salifesini musavver piyeslerin revacını idrak eden ve kırılasi parmaklarını kalem tutuyor farz eden ne kadar rüştiye çocuğu veyahut malumatta onlarla hemayar müsevvit varsa aldılar ele kalemi, başladılar tarih-i Osmanî sahaifini yağmaya... Sultan A... Sultan B... Ne kadar selâtin varsa her birisi namına birkaç perdelik birer defter karaladılar; zaten okuduğunu anlamaktan başka yerde aczi olmayan tiyatro direktörleri mal bulmuş mağribi gibi bunlara sarıldılar, oynadılar.

Üç arşın beyaz bezden bir sarık, sekiz arşın kırmızı bezden bir cübbe, altmış paralık bir gelin tuğu, al sana bir Fatih; bir milyon direkli bir yer, iki hasır iskemle, oldu bir saray... Ooh!.. Safa-yı hatırla piyesi seyret!... (S.14, s.246)

Hürriyet bize bir tiyatro bina edemedikten başka Osmanlı tiyatrosunun o kusurlu intizamını da bozdu.

Koca Ramazanda –kendi tabirlerince- icra-yı labiyat (!) eden bir sürü tiyatronun otuz gecelik roprezantasyonu içinde sanat namına yazı yazılabilecek bir satırlık sermaye çıkarmak müteassirdir.

Bizde feeri oynanabileceğine hiç aklım ermediği için öyle bir yılan kırbaç, üç buçuk kuruşluk bir küp ile piyesin feeri olabilmesini anlamam... Türklük hayatını, Türklük adab-ı muaşeretini bilmeyen, bilmesi kabil olamayan bazılarının Fransızca yazıp Türkçeye tercüme ettirdikleri eserler benim nazarıma, karnavalda şark kostümü giymiş Frenkler gibi görünüyor, bu kabil asarda meziyet aramam.

“*Timurlenk*”... Epeyce dağdağayı mucip olan bu oyunda acaba müellifin maksadı ne söylemek idi?.. Timurlenk böyle binlerce halkı peşine takmış, nereye gittiğini, ne yaptığını bilmez bir serseri, bir kadına karşı mağlûbu olduğu hiss-i hayvani saikasıyla bir beldeyi yakar, bir mülkü yıkar bir ebleh mi demek istemiş? Maksat böyle olsa, bu kadar adi bresüje bir piyes karalamaya değmez... Muharrir Timurlenk’te tarihin görmediği bir his, bir psikoloji bulup enzar-ı ammeye onu koymalı idi. Hâlbuki ittihad-ı İslam’ı ancak o tuttuğu tarz ile evet, biraz cebbarane muhacematıyla vücuda getirmek fikr ü içtihadında bulunan Timur, İslamlar arasında emsali az görülen dühattan iken aksini tasvirde acaba ne gibi bir dakika-ı sanatı arz etmek istemişler?.. Eğer müellifi bunu yazarsa, eserde bulamadığımız, bilemediğimiz bir şeyi bize göstermiş olur ki bir kısım ümmeti rencide eden bu eserde sanat namına fedakârlıklar yapılmış olduğu olsun öğrenmiş oluruz. Eserinin müdafaasını birtakım acezeye terk eden sahib-i eser bu müdafaanamesini yazmalı, her suretle teberrü-i nefis etmelidir.

Otuz gece devam eden bu temaşa âleminde meydana atılan yüzlerce piyesin arasında necip bir çehre-i sanat, yalnız “*Kösem Sultan*”da görülüyordu. Hiç noksansız olduğunu iddia edemeyeceğimiz bu eser, şimdiye kadar bizde mevcutların en iyileri adadına dâhil olabilir. Fakat müelliflerinin büyük bir kabahati varsa, o da eseri oynatmalarındadır. Aktörlerin cahilane, belki ebleh-firibane bilmez bir kütle-i

mestane şeklini alan sahnelere zade-i tabını emniyet etmek büyük bir cesarettir. O mezbaha-ı hünere evladını teslim eden pederler de hiss-i şefkatin mefkûdiyetine inanmak icap eder. Sahnelerimizde, sihirli bir musalla taşı gibi her üstüne çıkanın namazı kılındığını görürken insan yüreği yanmadan oğlunu aynı mevkie nasıl yatırır. Tiyatro piyeslerinde “Velbasübadelmevt” yoktur. Birinci roprezantasyonunda ya bir hayat-ı edebî kazanır veyahut sinesine “Hüve’l- hallaku’l- baki”si yazılır gider. (S.14, s.247)

KEMAL EMİN [BARA]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.246-7)

4.1.2.15 [Sanatkârlık üzerine] (Tiyatro)

Bu memlekette felaketzede olmak isteyenler -bilmem bir emel takip edenler var mıdır- sanayi-i nefisenin bir şubesine intisap etmelidir.

Şiir, musiki, resim, heykeltıraşlık, romancılık, tiyatro müellifliği, -eğer müsaade ederseniz- aktör... Ne olursa olsun...

Devlet-i Osmaniye’nin teşekkülünden beri en ziyade revaç bulan şiir iken, şiiri ile mazhar-ı nimet olmuş kaç kişi tanırırsınız?.. Tarih-i edebiyatımızı yoklayacak olur isek, şuara-yı kadimenin serâmedanından Fuzuli-i Bağdadi’nin evkaf hakkında yazdığı meşhur mektubundan:

“Ben ümmet-i memsûh gibi maktu-ıl-emelim” feryadını işitiriz. Nabi vilayet-i Kazılğan’da dolaşmış bir zamanlar menkûp kalmış, hatta “Azliyesinde”ki:

“Defter-i dad ü sited nüsha-ı eşar oldu

Sal-i tarihi hesap etmeye kaldı erkam”

beytiyle şiiri zekûretliğe feteva yazar gibi karaladığını görürüz. İzzet Paşa ve Reşat Beyefendi hazretlerinin büyük pederleri Keçecizade İzzet Molla “*Mihnet-i Keşan*”ı ile mukadderat-ı edebiyeyi pek güzel teşrih eder.

Şehsuvar-ı şuara, o koca Nefi'nin son mazhariyet-i fezaili huzur-ı Rabbü'l âlemine boynunda cellât kemendiyle gitmek olmuş.. Zamanımızın büyük bir şairinin Nefi hakkındaki şu:

“Fakat eyvah çorak yerde akıp gitmişsin”

beyti Osmanlıların sanayi-i nefiseyi ne kadar takdir etmediğini pek güzel söyler.

Hayat-ı tabiiyesini ikmal edebilmiş şairlerimiz de ömrünü meygede mastabalarında geçirmiş. Mey-i emel-fam, saki-i gül-çehre tahayyül etmiş, hayat-ı serserisini böyle avutmuş, ke'ûli gönlündeki emellere münevvim-i edviye gibi istimal etmiş, ruh-ı mustaribini tesmime çalışmış, eşarını hamisi parmağına okumuş, küp dibinde yatmış. O kapıdan, rihlet etmeyince çıkamamış.. Ne güzel hayat-ı edebiye!...

Musikişinaslarımızın içinde Vağnerek Mozart'ın, Verdi'nin kahve ocağı kadar bir evde ömür sürmüşleri yok. Büyük Arif Beyler, Tamburi Osman Beyler padişah-ı zamanın lütuf-dideleri iken ailelerini birer kiralık evde bırakmış, azimdar-ı ahiret olmuşlar. Kanuni Hacı Arif Bey bin beş yüz kuruşluk bir maaş bulabilmek için Yemen ellerinde terk-i hayat etti. Tatyos Efendi, zavallı adam! Şu:

Elem beni terk etmiyor
Hiç de fasıla vermiyor
Nihayetsiz bu tahkire
Doğrusu takat ermiyor

Ehl-i dilin yoktur kaderi
Uğraşma gel Tatyos gayri
Eserin çok kıymetin yok
Git talihine küs bari

manzumesiyle son bir eser olmak üzere kendi mersiyesini de besteledi. Ölüme intizardan başka bir vazifesi kalmadığını anladı. Elleri böğründe eceli bekliyor. “Leblebici Horhor” operetini besteleyen Çuhacıyan, Osmanlı musikisinde ilk ve mühim bir adım atan bu bahadır-ı sanatın refah ile öldüğüne bile tesadüf etmedim.

Hele ressamlarımızın daha garip bir tecellisi var. Memleketimizde Valveriler, Zonarolar senelerce yaşıyorlar. Refah, saadet görüyorlar, tart oluyorlar; yine memleketlerine avdet etmek istemiyorlar, en büyük mekteplerimiz, en seha

membalarımız onlara tahsis ediliyor da muallim-i muhterem Rıza Bey, Sami Bey, Şevket Bey gibi daha birçokları rüştiye muallimliklerinden aldıkları beş on kuruşla yahut fırçasını atıp Felici'nin varidat-ı kalili ile kifaf-ı nefse çalışıyorlar.

Heykeltıraşlarımız için ne dünyada oturacak, ne ahirette yatacak yerimiz vardır. (S.15, s.266)

Roman namına saha-ı matbuatta dolaşanlara dikkat edilse kapılarında ya korkunç çehreli katiller, ya hemen bunlar kadar bulanık yüzlü meşhur polis hafiyeleri veyahut da şebabın ihtirasat-ı hayvaniyesini yelpazeleyecek isimler, resimlerle meftun bir sürü adi, boş kitaplar görürüz. Bu nevi kitapların şu mebzuliyet-i intişarına bakılırsa, bayağılık içinde boğulmuş yazıları kurtarmak için bu ciltlere sarılan ne kadar halk mevcuttur anlaşılır; nezih eserlerin nedreti de adem-i revacına kâfi bir delil olabilir.

Tiyatro... Bu bizde en makdûh bir sanat. O kadar ki, hatta mensubiyetini muhakemede şehadeti bile makbul değil!..

Ya Rabbi: Bu kadar anlaşılmaq için de tiyatro, hatta bütün sanayi-i nefise hissiyle bu topraklarda doğanlara nezdü'l-ilahinde bir istirahatgâh mukadder midir?..

Erbab-ı sanatı ne vakte kadar açık, sefalet, hürmetsizlik; belki hakaretle heder edip gideceğiz?

Ne vakte kadar dimağımızın estetik hücresi muattal olarak yaşayacağız?

Hangi tarihe değin duymamaya mahkûmuz?

Bir hırka, bir lokma maişet-i dervişanesiyle viran bir tekkeye benzeyen bu topraktan zevki, uykuyu kaldıracak isek, afyon tiryakileri gibi sızmaya müheyya halkı ne ile ikaz edecek, ne ile çalıştıracacağız?..

Henüz kanında biraz cevelan-ı his eden gençlerimiz meyhanelerde kapanmaya, düşünmek isteyen dimağlarını alkol ile söndürmeye uğraşacaklar; ne gidecek bir tiyatro, ne gezecek bir galeri, ne hava alacak bir bahçe, ne de dedikoducu gazetelerden, küfürbaz sütunlardan başka okuyacak bir şey!..

Emraz-ı siyasiye ile malul bir cemiyet-i beşeriye; yalnız o düşünülecek, yalnız o söylenecek, yalnız memuriyet aranılacak! Herkes nazır, herkes paşa olacak. Bütün ders programları bu yolu tutmak için kurulacak, fesini doğru giyecek, boyun bağını, ceketine uyduracak kadar zevk-i telebbüse, hassa-ı intihaba mahrumiyetle kaleme devam edilecek!

Mekatib-i Âliyeden boyu kadar şehadetnamesini çerçeveletip duvara asacak, hâlâ Kemal Bey'in *Vatan*'ıyla *Celal*'ini tiyatro namına yazılmış en büyük iki eser diye okuyacak! Hâlâ tulûat kumpanyalarının müstehcen arsızlıklarına budala gibi sırtacak!

Hâlâ komik falan efendinin heykelini dikmeli itikadında bulunacak! Hâlâ – bana ram ol naile- nidasıyla Jön Prömiye olan balıkçı bozması bir herifin safsatalarında aşk psikolojileri arayacak!

Acaba böyle papatya gibi kendi kendine yetişenlerden güzel bir enfizyon yapılsa bu malul vatanın sadrına şifa verir mi? (S.15, s.267)

KEMAL EMİN [BARA]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.266-7)

4.1.2.16 Rakslar ve Tango (Tiyatro)

Her sene, her yeni şeyle beraber birçok da yeni musiki parçaları, şarkılar ve danslar doğar. Bunlardan birçoğu (seri'ü'z-zeval) tesmiye edilen böcekler gibidir. Doğmalarıyla ölmeleri bir olur. Diğer bir kısmı ise uzunca bir müddet yaşar ve içlerinden en bahtiyarları oldukça dikkate şayan bir hayat geçirir.

Tango denilen raks da böyle bahtiyar olarak doğanlardan beridir.

Bilmem kaç ay oldu. Avrupa'nın bazı mizahi gazetelerinde tango namıyla yeni icat olunmuş bir rakstan bahsolunuyordu. Fakat nasıl oldu bilinemez, bu bahtiyar tango az bir zaman zarfında bütün dünyayı kapladı. Gazeteler, mecmualar, kitaplar, albümler tango safhalarıyla doldu. Kartpostalları, tabloları yapıldı. Tekmil tiyatrolar, salonlar, hatta büyük ailelerin hususi evleri ve hususi içtimaları, rengârenk fistanların ipekten selleri altında tango tufanlarına tutuldu. Kulaklar musikisinden, burunlar yarı açık sinelerden nebean eden rayihasından, gözler de insandaki en tabii hissiyatı gıdıklayan inhinaî vaziyetlerinden doya doya hisselerini almaya başladılar...

İşte tango böyle yaşadı, hâlâ da yaşıyor.

Biz buradan mühim bir ders, bir hayat dersi alabiliriz.

En ciddi, en abus konferansların, en asabi gayretlerin temin edemediği bir şeyi gayet küçük fakat çok mühim bir şey temin ediyor ve görüyoruz ki hayata, hayatın tabiatına, insanın yaratılışına ve tekâmül yolundaki gidişine mutabık olarak yapılan şeyler yaşıyor, makbul ve muhterem oluyor. Baştan bizde itiyadın hâsıl ettiği ufak bir taassup rehavetinin zararına da olsa, bu rehavete pek müptela bazı itiyat tiryakilerinin kuvvetsiz ve menzûl hücumlarına da karşı bulunsa yine galip geliyor, hâsılı çıkıyor, yükseliyor, yaşıyor!..

Birinci sahifemizde bazı safhalarını gösterdiğimiz tango işte böyle bir rakstır. Bu senenin zevk kitabında en birinci sahifeye tab olunmuştur. Hem o kadar kuvvetle tab olunmuştur ki renksiz intibai bütün diğer sahifelere de çıkmış... Yeni moda tango kostümleri, tango lavantaları, tango ayakkabıları işitiyoruz.

İşte hayata tetabuk etmenin mesut neticesi!..

Bu münasebetle biraz da rakslara dair umumi sözler söylemek ve umumi bilgiler vermek istiyoruz. Malûmdur ki raks Avrupa’da yalnız bir eğlence olmakla da kalmamış, hususi bir ilim, tarihe ait bir şube addolunmuştur... Hayata dikkat olunursa her şeyde bir vezin ihtiyacı görülür. Sözün mevzunu, mevzun olmayanından daha latiftir. Nağmenin mevzunu, yine gayr-i mevzundan tatlıdır. Şu halde şüphesizdir ki hareketlerin de mevzunu, gayr-i mevzunundan daha cazip ve daha mükemmel olacak.. Şiir kulağı hoşlandıran bir vezin, fakat raks gözleri okşayan canlı bir şiirdir.

Eğer şiir, hiss-i beşeriyetin tekâmülüne ve terakkisine hadim bir vesika ise raks bu vesikanın katmerlisidir.

Rakstan bahsolunurken “Rejaynabade”yi unutmak bir günahdır. Tarihin ve tarihî milletlerin eski asırlarda icra ettikleri raksları, taşlardan, mermerlerden, sütunlardan buna benzer birçok tarihî vesikalardan istihraç eden bu kadın yalnız zevk salonlarına değil, aynı zamanda tabiiyat ve beşeriyat müzelerine de hizmet etmiştir.

Çünkü raks pek eski devirlerde yalnız bir eğlence olmakla kalmamış belki bir ibadet olarak da icra edilmiştir.

Eski nüshalarımızın birinde rakstan bahis şu satırlar vardı:

“Raks; icat olunduğu zamandan beri musiki gibi, heykelcilik gibi usul ve kaidelere tabi bir sanat olmak üzere tanınmıştır. Hayatın acılıklarını teselli eden birçok sanatlar gibi bu da mabutların bir ihsanıdır. Çobanların mabudu (Pan); eski Yunan çobanlarına çiçeklerle çevrilmiş kır oyunları öğretirdi. Tarlalarda, lütfedici mabutlarının şerefine raks edilirdi. Hasat mevsiminin sonlarında genç kızlar son buğday arabasının etrafına halka olurlar, orakçılar ellerindeki orakları sallayarak türkü çağırdıkları sırada kızlar da raks etmek suretiyle kendilerine ekmek veren sarışın ve iyi (Serez)’e; yani ziraat mabuduna şükran vazifesini ifa ederlerdi. Kadim zamanlarda gerek din ve mezhep taraftarları, gerek putperestler raksı ibadetine karıştırmışlardır. Asurî kâhinlerinin icra ettikleri raks; mütevazın ve vakur şekli hareketleriyle gökteki yıldızların esrarlı seyrini temsil ederdi. İbraniler yine şükran ve ubudiyet için mabutlarına karşı teganni ve raks ederlerdi.

“Mezhebi rakslara mukabil, mazinin ahlakına ayine olan zevk ve safaya müteallik rakslar da bize tarihin bazı hususî sırlarını göstermektedir. Raks vaktiyle o kadar mergup imiş ki Kraliçe (Saba) meşhur Roma konsolosu (Antuvan)ın nezdine geldiği zaman:

“-Bir arı gibi oynarım” diye iftihar etmişti.” (S.19, s.314)

İmzasız

(*Zekâ*, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.314; ayrıca s.313’te ilgili bir resim vardır)

4.1.2.17 Fahişe Münasebetiyle (Temaşa Musahabesi)

Gayur Müfit Ratip Bey’in yeni bir himmetiyle, Osmanlı sahnesi, bir temaşa-nüvis garbın asar-ı bergüzidesinden maruf birini daha yaşadı. İki seneden beri edebiyatımıza ceste ceste Anri Bernştayn’ı nakil eyleyen bu genç dostumuzun, oyunun bir köşesinde yaptığı sessiz ve tevazukâr sayine, ismini yazmamak kadar gösterdiği büyük eser-i mahviyeti de ilave eylessek, ruhen ve fikren sanatkarlığı bu

kadar müteneffis ve mesleğine bu derece vakf-ı can etmiş birisine hürmet etmemek na-şükürlük olur.

Senelerden beridir, Paris’in bir köşesinde öyle genç bir mahfil var ki, işleri, Lui Katorz’un sefil ve alâyişe müptela varislerine, her gece bir kürre-i hayat-ı hazıra-ı garbın en bi-hayâ ve mütefessih safahatından birer uzun bend-i feci kıraatine inhisar ediyor. Hastanın feth-i meytini yapan doktorlar gibi, Paris halkının başında, bilhassa “Batay” ile “Brenştayn”ın; alemdaranı oldukları bu kabile, beş seneden beri çar-aktar-ı cihana isimleri yayılan temaşalarla Frenk hayat-ı sanatında bülent bir mevkiin sahibi kesildiler. Sanatta ahlakın derece-i lüzumunu hikmet-i bedayi müteveggillerine terk ile, biz üçer, dörder perdelik hadisatın tetkik-i müşahede gibi şiddetle muvaffak olunmuş nikatına [nükterine] perestîşkâr oluyoruz. Lezzetin en nefis kokusuyla okuduğumuz bu kitaplar, ruhun en na-kabil rüyet yapraklarını bende [kullanıma] açıyor, inhizamın, sefahat ve cinnetin, mest ü sergerdan mevcudiyetlerin en mütekâsif şiirlerini halka yeni bir lisan, yeni bir renk, yeni bir ziya içinde tercüme ediyorlar. Teatr-ı Fransa, Vodvil ve Rönesans gibi Paris’in en meşhur tiyatrolarının her gece hıncahınç dolduran halkın halet-i rûhiyesinde bunların tesirat-ı vakıası hakkında bir hüküm vermeye kendimizi salâhiyettar addetmediğimiz için, biz yalnız bu cereyanın maye-i esasiyesi hakkında, *Zekâ* karilerine mücmel bir fikir edinmelerinin teminini lazım addeyledik. Yukarıda bahsettiğim mahfilin facia-nüvisanı, kaç seneden beri, baştan intihaya kadar, bir tufan-ı zevk ve ihtiras içinde güzeran olmuş; bize öyle vukuatın müşerrihi oluyorlar ki, faide-i içtimaiyelerini ve davanın ehemmiyet-i mahsusasını bertaraf etsek bile, nakle izafe olunmuş bu son ve ince şeklin, bu yeni ve mükemmel reng-i üslûp ile Paris kibar cemiyetlerine mütedair, bu kudret-i nüfuzun hayranı olmamak elden gelmez. Ahlakı temizlemek için ahlaksızlığı en iğrenç zihniyetiyle gösteren ve en namuslu bildiğimiz bütün o ziynetkâr köşelerden, ellerinde birer mendil, çirkab u ufunet keşfiyle dönen bu adamlar, hiç şüphesiz hakikati bu kadar üryan bir hurdebine maruz kıldıklarından dolayı çok kimseleri aleyhlerine kaldırdılar ve çok kişi kendilerine düşman kesildi. Bir gece, Brenştayn’ın meşhur bir piyesinin esna-yı temsiline ahalinin “murdar Yahudi” fıkralarıyla müellife vaki olan o büyük ve gürültülü avaze-i tahkiri üzerinden daha üç sene geçmedi. Daha iki ay olmadı ki, Batay’ın “Şebpere” ismindeki son ve nefis bir eser-i icazkârını, vilayetlerde intişar edenlere kadar bütün

Fransız matbuatı, hatta “Rene Domik” gibi eazım-ı münekkidiñe kadar herkes elbirliğiyle “bu piyes ahlaksız, muzırdır” gibi bir havsa-ı tezyife boğmak istediler. Muharririn illustrasyon bir ilave suretiyle dağıtılan matbu “Şebpere”sinin iptidasına yazdığı mukaddimeyi okuyanlar, mana-yı asli-i tahkirin nasıl bir tefsir ile tercüme olunduğunu anlarlar. “Şebpere” yirmi iki yaşında, ilah kadar güzel bir kadının, verem olduğunu anladıktan sonra çekiciyle na-tamam kalmış bir mermer parçasını sokağa fırlatmasıyla başlayan öyle bir hikâyedir ki, safa ve eğlence ateşgâhının etrafında mütemadiyen dönen bu kadının kendisini ihrakıyla bitirir. Batay’ın bir pervaneye benzettiği bu kadın şeklinde nisvanın Paris cemiyetindeki aded-i mevcudunu bilmek için oraya pek amik bir nazar-ı rüyetin vücudu şarttır ki ben de onun ademinden hepinizin şüphe etmeyeceğinden eminim. Yalnız şunu diyeyim ki pervane nasıl bir mahlûk ise, Müfit Ratip Bey’in “Fahişe” namıyla tevsim ettiği genç de, o safa dehlizinin başka bir kapısından aynı cehennemde kendisini yakmaya giden diğer bir kadındır. Bu bir kadın ki ömründe servetle şöhreti kendisine vasıta, zevkle sefahati gaye bilmiş, bunların vaka-ı husulü için sever görünmüş, safa ve eğlence için hayatta hangi merdivene tırmanmaklığın lüzumunu derk etmiş, yolunda yürümüş, muvaffak olmuş, ihtiyar bir gazetecinin zaaf ve aczinden temin-i istifade ile onu çıkılmaz bataklıklara sokmuş ve nihayet bir hamle ile bütün şüphelerini tekit, acz, zillet çirkinliğini yüzüne vurarak başka bir zenginle kaçmış; bütün tabiri ve kelimenin bütün vüsat manasıyla bir salon fahişesinin hikâyesi.

İhtiyar Aşıl’ın bütün hayat-ı siyasiye ve nezaretine bir omuz silkmesiyle hatime çeken bu kadından çok, vakanın en büyük rengini yine o ihtiyar sürüyor. Öyle bir ihtiyar ki elli beş yaşında bir adam, bir genç kızı nasıl sever gibi bir suale karşı, yegâne şahsiyet gibi gösterilir. Temaşa, o kadar muvaffakiyetle yazılmıştır; zavallı ihtiyarın eskimiş kalbi içinde, ateşperestlerin din ocağı gibi, öyle bir aşk ocağı var ki yalnız bu kadının felsefe-i hüviyetiyle herifi yandırıcaya kadar yanıyor. Öyle bir muhabbet ki fuhuş ve hayatına, karısının başkasıyla aşıkâr münasebetlerine rağmen yine rica ve niyaz ile kendisinin kabulünü temine hasr-ı nefes etmiş. İkinci perdenin nihayetinde, ihtiyarın bir an feveran edip sonra elinden iskemlenin düşmesiyle hatime alan gazabı, biraz sonra aşkın başka bir galeyan ve heyecanı, karısını her gece yatağında saatlerce öpen, karşısındaki rakibe karşı, dizüstü düşüp ondan vazgeçmesini yalvarması kadına imkân-ı alakanın derecesini ne güzel tayin ediyor.

Kapısının etrafına dolan halkın bağırımları arasında bile hâlâ bu eskimiş yüreğin içinde fahişenin öyle bir hayali yaşıyor ki, gazeteci, nazır, fırka reisi, bütün bu siyasi manevralarda senelerce dirayetini göstermiş adam; pencerelerini baştan aşağıya bir silsile-i şutum içinde parçalayan halka bile ehemmiyet vermiyor; yabancı ve lakayt oluyor.

Sanatkârlığa namzet bir gencimiz, etrafına topladığı sahib-i istidat beş on heveskâr ile beraber, şehrimizde yeni bir heyet-i temsiliyenin, ilk rasime-i teessüsünü, bir meşhur eser-i temaşanın zaferiyle açtı. Cuma günü akşamı, Kadıköy'ün kışlık tiyatrosunda bulunanlar, eminim ki, evlerine kalplerinde bir ümit ile dönmüşlerdir. O leyle-i temsilin huzzarı içinde bulunduğumdan dolayı kendimi iki cihetten bahtiyar ve müftehir görüyorum. Bunlardan birincisi evvela o ümidi göğsümün altında bütün şiddetiyle hissetmekten mütevellit bir zevk-i deruni, ikincisi temaşa âleminde azimle yürüyeceğini söyleyen bir vaid-i sanatın ilk muvaffakiyetini alkışlamaya nailiyetimden mütehaddis vasi bir eser-i iftihar oluyor. Ertuğrul Muhsin Bey ismindeki bu genç, hiç şüphesiz sahneye ilk çıkan bir heveskâr değildir. Belki daha ziyade, ilk defa olarak rolünden büyük bir muvaffakiyetle çekilen büyük bir istidattır.

Brenştayn'ın, bu nefis eserinin en mühim ve en güç bir vazifesini yüklenen Muhsin Bey, Aşil Kortolön rolünün bazı noktalarını hatta ümidimizden fazla bir muvaffakiyetle temsil eylediği için şayan-ı tebriktir. Fahişe rolünü yapan Sara Hanım, bazı kelimeleri yanlış telaffuz etmeseydi, o kadar tabii ve mükemmel harekâtıyla kendisini alkışlamaya en ufak bir mânii bile hafz ederdik. Bunlar kabil-i tamir bazı ufak nakisalardır ki, ikinci bir temsilde misline müsadif olmayız emeliyle teselliyabız. Muhsin Bey'den sonra Sara Hanım, oyunun en muvaffak, mühim bir uzvu oldu. Lokler rolünü yapan gençle kayınpederi şayan-ı takdir buluruz. Orada yalnız bir matmazel var ki, en hiddetli lafları bile, tıpkı kurulmuş bir gramofon plağı gibi, en sakın cümlelerin sesiyle söylüyor. Piyesin ilk perdesinden sonuna kadar bu hanım hiddetlerinden, kinlerinden, en feci ıstırap ve elemelerinden o kadar cali ve yeknesak, herhâlde anlaşıldı ki iyi bir tesir bırakmıyor. Mamafih o kadar müstait şahsiyetlerin çalışırlarsa muvaffak olacakları tabiidir. Pol rolünü yapan gence dahi

biraz daha tabii olmasını tavsiye ederiz. Ertuğrul Muhsin Bey cemiyetinin bu ilk teşebbüsü; bütün hatalarına ve dekor noksanlarına rağmen şayan-ı tebriktir.

N***

(*Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.6.)

4.1.3 Tiyatroyla İlgili İlan ve Resimler

Tiyatro [başlıklı alt yazılı resimler]

*Matmazel Lavalier'in erkek kıyafetlerinden [resim]

*Matmazel Manet Simone- Son günlerde Paris'te "Müsrif Evlat" piyesinde zevce rolünü harikulade bir surette oynayarak pek büyük bir şöhret kazanmıştır.

*Matmazel Lavalier Napolyon rolünde. Eski Napolyon iklimler fethederdi, yenisi kalpler fethediyor.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.60)

Osmanlı Tiyatro Kulübü

Mülkümüzde hakiki bir müessese-i temaşainin lüzumuna kâni olan füzela ve ezkiyanın himaye ve tavassutlarını celp etmek, sanatkârlarımızın ciddi saylerini canlandırmak, kütüphane, gazete gibi esbab-ı terakkiyi ala-kadrü'l- istida bulundurarak Osmanlılığa layık bir tiyatro vücuda getirmek üzere şimdilik Ferah Tiyatrosu fevkindeki daire-i mahsusada bir tiyatro kulübü tesis ve ruhsat-ı resmiyesi istihsal edilmiş olduğundan tiyatro muhipleriyle ...[silik]... mesai arzusunda bulunan sanatkârana tebşir ederiz.

Arzu edenler her gün bade'z-zeval kulübe müracaatla malumat-ı kâfiye istihsal edebilirler.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b)

Yeni Tiyatro Kumpanyaları [ilan]

Yeni Tiyatro namı altında bir kumpanya teşekkül edilmiş. Şekspir'in Hamlet'i ve Şiller'in Haydutlar'ı ve daha birçok meşhur ve mühim oyunlar oynanıyor. Kendilerini tebrik ederiz.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b)

Karagöz'ün Haftalık Dedikodusu/ Burhaneddin Bey ve Kumpanyası

Yeniliğin mucidi ve memleketimizde cidden ahalimize her sene yeni sahneler, yeni şeyler göstermeyi kendisine bir vazife addeden sanatkârimız Burhaneddin Bey'le gazetemizin sermuharri Baha Tevfik Bey tarafından bu defa şehrimizde geçen haftalık vukuatı musavver dedikodulara müteallik birer perdelik revüler vaz-ı sahne-i temaşa olunacaktır. İş bu revüler operet şeklinde olduğundan gerek memleketimizin muğniyeleri ve gerek Avrupa'dan gelen rakkase ve muğniyeler buna iştirak edeceklerdir.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.i.)

Paris'te Şark Usulü Bir Eğlence [altyazılı resim]

Aynar Doşarabyan kendi zarif salonunda refikaları Kontes ve markizlerle beraber meşhur (bin bir gece) hikâyelerinden birini temsil ediyor.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.126-127)

Burhaneddin Bey Kumpanyası Manastır'da [ilan]

Manastır'dan aldığımız hususi haberlere göre on oyun vermek üzere şehir-i mezkûrda bulunan Burhaneddin Kumpanyası fevkalade rağbet ve teveccühlere mazhar olmuştur. Oynanan piyeslerde memleketimizin en genç ve güzide aktörlerinden Muvahhid, Kemal Daveri, Şadi, Galip beyler fevkalade ibraz-ı maharet ettikleri gibi aktrisler meyanında birkaç seneden beridir say ü gayretiyle temeyyüz eden Arşo Luis Hanım da bilhassa şayan-ı tezkardır. Bu genç aktris bu defa cidden say ü gayretinin semeresini iktitaf etmiştir. Bütün Manastır halkının teveccüh ve rağbetini kazanmıştır. Hele Arsen Lüpen piyesiyle bilhassa (Lapoter – Müçtehit) piyesinde fevkalade muvaffak olmuştur. Tebrik ederiz.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], k.i.)

Tiyatro Âlemi- Madam Silven Annarramak rolünde [alt yazılı resim]

(İş bu kadın Burhaneddin Bey'in üstadı meşhur aktör Silven'in zevcesi olup temsil ettiği oyunlarda pek büyük bir maharet göstermektedir.)

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.168)

[Matmazel Mişel- Altyazılı bir resim]

Bu sene Paris Konservatuarından komedide birinci mükâfat kazanarak hayat-ı sahneye doğan bir necm-i sanat: Matmazel Mişel

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.184)

Matmazel Valper [altyazılı resim]

[Paris] Konservatuar imtihanlarında komediden ikinci çıkmıştır.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.184)

Karmen Rolünde Bir Karmen [altyazılı bir resim]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.184)

Rus Aktrislerinden [altyazılı resim]

Bugünlerde Paris sahnelerinde büyük bir şöret kazanan Rus aktrislerinden Matmazel Napyer Kovska.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], k.)

Memleketimizin En Müstait ve Namdar Artistlerinden Araksı Hanım

Bu artistler hâlihazırda Edirne’de icra-yı sanat etmektedirler.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.252)

Cidden Muktedir Bir Komedyenimiz: Kemal Daveri Bey

Bu artistler hâlihazırda Edirne’de icra-yı sanat etmektedirler.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.252)

[Telefon Başındaki Dram Oynanırken- Altyazılı resim]

“Telefon Başında” namındaki dram “Antuvan” tiyatrosunda oynanırken: (Bu dram Burhaneddin Bey tarafından müteaddit defalar şehrimizde oynanmıştır)

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.255)

Komiklerimizden Şadi Bey [altyazılı resim]

(Artist koleksiyonumuzdan)

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.277)

Komedyenlerimizden Muvahhid Bey (Artist koleksiyonumuzdan)

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.277)

Son Moda Tiyatro Kıyafetleri [altyazılı resim]

Bu kıyafetler sahneler münhasır kalmamakta ve harice de sirayet etmektedir.

(*Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.360)

[Kismet Piyesi- altyazılı resim]

Londra’da meşhur “*Kismet*” piyesi vaz-ı sahne edilirken...

(*Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.90)

4.2 Hikâye

Dergide yayınlanan hikâye metinlerini küçük hikâyeler ve çocuk hikâyeleri şeklinde iki kısma ayırarak verdik.

4.2.1 Küçük Hikâyeler

Küçük hikâye diyebileceğimiz aşağıdaki hikâyelerin sayısı 14'dir. Bu hikâyeler büyükler içindir.

4.2.1.1 Harpten Avdet (Küçük Hikâye)

Şimal-i Suriye'nin, devekuşu yumurtalarını andıran meskenlerinden birisinin eşliğinde bir kız, dirsekleri dizlerine dayalı ve çenesi elleri içinde olduğu hâlde oturmuş ve parlak siyah gözlerini köyün başlıca medhaline doğru atfetmiş...

Zehra, şimdi memleketine avdet eden nişanlısı Ahmet'in istikbaline gitmeyi şüphesiz pek isterdi; lakin bir türlü cesaret edemiyor: Çünkü evvela hasta olan validesinin yanından ayrılmamaya mecbur, saniyen kalbi Ahmet'in sadakatinden şüpheleniyordu...

Düşününüz: Ahmet Trablus'a gideli üç sene olmuş... Üç sene az bir zaman değil... Hususiyle ayrılık ve intizar zamanlarında bu üç yıl iki misli bir müddete muadil demektir!.. İşte bunun için Ahmet'in geçmiş olduğu yerlerde kimbilir kaç beyaz kız, Esmer Zehra'nın hatıra-yı aşk ve sevdasını ona unutturmuştur?..

Nefer Ahmet'in nişanlısı Zehra, kulübesi önünde âdeta mihlanmış gibi duruyordu ve sevgili nişanlısını yalnız seyr-i seri-i hayaliyle, Arabistan'ın kumlu yolları üzerinde karşılamaya gidiyordu.

Birdenbire uzaktan: "Hellolu..." nidası işitilmeye başladı! Zehra bu feryad-ı mutad-ı meserret arasında Ahmet'in akrabasıyla dostlarının seslerini tanıdı. Demek ki Ahmet de uzakta değil: Hatta pek yakında... Biçare kızın yüreği alabildiğine çarpıyor... Nişanlısının giyiği süveterin yaldızlı düğmelerini kemal-i teessürle nazara dikkatten geçiriyordu. Ahmet harpten evvel askere giderken başında kefiyesi, sırtında maşlahı ile yola çıkmıştı. Şimdi, başında bir kalpak ve sırtında Zehra'nın

gözlerinin ısırmadığı bir kıyafet. Bahusus ki bu hâl Ahmet'in etrafındakilerin rengârenk esvapları arasında garip bir manzara teşkil ediyordu.

Öte taraftan Ahmet de – ilan-ı sürur ve şadmani fikriyle – genç dostlarının boşalttıkları eski çakmaklı tabanca sesleri arasında Zehra'nın muhterizane bir surette kendisine doğru ilerlediğini gördü.

Şimdi yalnız başına kalan Ahmet ile Zehra, çeşmenin yanındalar. Sabavetin güzel günlerinde (s.30) şefkati andırır bir hiss-i samimiyetle konuşuyorlar:

–Gerçek mi, beni unuttun mu? Bir beyaz yüzlüyü bana tercih ettin mi?.. Söyle, Doğru söyle...

–Hayır, Zehra... Fakat kuzum bu fikirler sana nerden geliyor?..

–Korkuyordum. Ah aklıma fikrime ne kadar fena şeyler geldiğini, ne derece korktuğumu, nasıl ızdırap çektiğimi bilsen?.. Bir taraftan o korkular... Diğer taraftan senin her gün her dakika kavgaya girdiğini hissediyorum: meraktan ölüyordum!..

–Her gün, evet, her gün kavgada bulundum... Hamd olsun şimdi de salimen sana kavuştum.

–Söyle: Dedikleri gibi muharebe pek korkunç mudur? Ah, kavgada keşke senin yanında bulunabileydin... Ne iyi olurdu...

–Yooooook: İyi olmazdı....

–Niçin?..

–Seni düşünerek cesaretim kaçardı...

–Hiçbir gün korkmadın mı?..

–Hiç... Hele İtalyanlara karşı hiç... Hem de bilsen düşmanın mütemadiyen kaçtığını görmek ne kadar hoş bir şeydir. Lakin şimdi bu lafların sırası değil: Sonra sana uzun uzadıya anlatırım. Şimdi senden ve akrabalarımızdan bahsedelim. Bana söyle, babam neden öldü: Çok zaman hasta oldu mu?

–Zavallı pederin hastalıktan ölmedi... Atlara olan merakını bilirsin ya... Bir gün cirit oynarken atıyla beraber devrildi ve o suretle terk-i hayat eyledi...

–Vah babacığım vah... Ne ise yine Osmanlıca ölmüş... Ey senin anan ne hâldedir?..

–Daima hasta... Bir devemiz vardı, o da öldü... Lakin senin nen var? Beni görmekten bahtiyar olmamışsın gibi görünüyorsun...

–A Zehracık... A kız, deli mi oldun?..

–Evet, evet, ben pek iyi anlıyorum, senin bana söylemek istemediğin bir halin, bir ızdırabın var...

–Emin ol ki seni gördüğümünden dolayı kalbim bitmez tükenmez bir sevinçle doludur.

–Hayır, Ahmetçiğim, hayır... Sen mutlak benden bir şey saklıyorsun!.. Haydi, benim Ahmet'im söyle: Nen var söyle.

–Mademki bu kadar ısrar ediyorsun, söyleyeyim... Sana bir küçük hediye getirecek kadar para toplayamadım, Kahire'den geçerken bir şey alamadım; ellerim boş geldim... İşte kederim budur.

–Nasıl? Büyük keder dediğin bu mudur?... Yok, yok, bu değil, başka bir şeyin daha var: Söylemiyorsun;... İki de bir elini göğsünün üzerine götürüp duruşun hep bundan mı ileri geliyordu?.. Doğrusu bu pek abes şey. Haydi, çek elini oradan... Ve bu çocukluğu bir daha yapma!..

–...Elimi... Göğsüme koyuşum yalnız bundan değil... Bilmem neden... Göğsümde bir kaşınma, bir zayıf ağrı var... Ondan.

–O nasıl kaşınma, nasıl ağrı, bakayım...

Bunun üzerine Zehra, nişanlısının süveterini açar ve göğsünde –vücudunun bir tarafından girmiş, diğer tarafından çıkmış, fakat aza-yı esasiye-i hayata dokunmamış olan – bir kurşunun açtığı dehşetli yarayı görür: Fena hâlde sararır. Lakin sesinde evvelkinden daha sevdakârane bir halâvet ile nefer Ahmet'e şu sözleri söyler:

–Ahmet!.. Bana hiçbir hediye getirmediğim demeye nasıl cesaret ediyordun!.. Nasıl? Ahmet!.. Senin bana edebileceğin en kıymetli düğün hediyesi işte ancak bu şanlı yaradır... Ben nefercik Ahmet'in nişanlısı idim: Şimdi ise, vatan muhabbetine karşı göğsünde ebedi bir nişane-i hamiyet taşıyacak olan böyle cesur bir Osmanlı'nın karısı olacağım... Bundan büyük ne arzu edebilirdim?.. Başka ne hediye düşünüyordun, benim şanlı Ahmetçiğim?...

KEÇEÇİZADE İZZET FUAT

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18[19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.30-31)

4.2.1.2 Aksilikler İçinde (Küçük Hikâye)

Kıraathanenin bir köşesine çekilmiş, elimdeki gazeteyi gözden geçiriyordum. Yanı başımdaki masada oturan muntazam kıyafetli genç bir adam garsondan istediği hokka kalem ile mektup yazıyordu. Ben gazetenin bir fıkrasını mütalaaya daldığım sırada bir tıkırtı peyda oldu. Aynı zamanda yanımda oturan adam:

–Hay Allah belasını versin... diye mırıldandı. Baktım. Nasılsa hokka devrilmiş, adamcağızın sakız gibi beyaz pantolonunu berbat etmişti. Teselliyetkâr bir nazarla yüzüne baktığım esnada bir taraftan elindeki mendil ile pantolonunu silmeye uğraşmakla beraber acı bir tebessümle:

–Ah bilmezsiniz azizim... Bilmezsiniz sanki ben dünyaya aksilik için gelmiş bir adamım.. Bugün beyaz pantolon giydim ya.. Mutlaka bir şey dökülüp leke olacak...

dedi. Sözüünü cevapsız bırakmamak için:

–Ne çare.. Kaza.. Olabilir a..

cevabını verdim. Yine gazetemi okumaya devam edecektim, fakat adamcağız meyusane bir tavırla başını sallayarak dedi ki:

–Hayır efendim, öyle değil.. Kaza ara sıra ve nadiren zuhur eder.. Fakat her gün üstüste olmaz.. Hâlbuki böyle aksilikler bana her gün vaki olan şeylerdendir.. Evet, her gün.. Mutlaka bir tersliğe uğrarım.. Başımdan bela eksik olmaz... Siz ihtimal ki bu sözüme taaccüp edersiniz. Hakkınız da vardır. Fakat hakikat bu... Size nasıl anlatayım bilmem ki! Mesela sabahleyin evden çıkarken hava güzel diye baston alıp çıksam akşamüstü mutlaka yağmur başlar.. İki kişi birbirleriyle kavga ederken yanlarından geçsem birinin ötekine savurduğu sopa mutlaka bana isabet eder. Ayırmak için aralarına girsem kavgalarını bırakıp beni döverler.. Tavla, bezik, bilardo oynarsam muhakkak kaybederim. Tiyatroya gidecek olsam ya oyunu polis men eder yahut müşteri gelmediği için tatil etmeye mecbur olurlar... Size tarif edemem ki.. Ne söyleyeyim.. Aksilik benim ta doğduğum andan başlar. Validem beni doğuracağı sırada sancı çekmeye başladığı zaman gece vakti ebe ararlar. Oturduğumuz mahallede iki ebe var iken birisi hasta, ötedeki Göztepe'ye gitmiş.

Edirnekapi'sındaki Şallı Ebe'yi getirmeye giderler. Hemen kadın bir arabaya koyarlar. Araba süratle dar bir sokaktan dönerken köşedeki çeşmeye çarpar. Tekerleğin biri fırlar. Ebenin kolu kırılır. O sırada kendiliğimden ortaya çıkarım... Validemin sütü olmadığı için bir sütnine bulmak lazım gelir. Güçlü kuvvetli, sütü mebzul bir Anadolulu kadın bulurlar. Ben memeyi ağzıma alır almaz kadının sütü çekilir.. Ne ise.. Mektebe verirler. Dersimi ezberlediğim gün hoca hiç derse çağırılmaz. Çalışmamış olursam derhal çağırır.. Bayram günlerinde mutlaka salıncaktan yahut atlı dolaptan düşerim.. Hiç unutmam, bir bayram günü yepyeni elbisemle teyzemin elini öpmeye gidiyordum. Komşunun evinde tahta siliyorlarmış. Pencereden döktükleri bir kova dolusu kirli su başımdan aşağı inmez mi? Sünnet düğünümü hiç sormayınız. Hamursuz bayramına tesadüf ettiği için hokkabaz bulamazlar. Bir hayalci bulurlar. Herif tamam oyuna başlayacağı sırada perde tutuşur. Evin içi alt üst olur.. Orası da lazım değil.. Elime fincan, tabak bardak gibi bir şey alamam. Çünkü yüzde doksan dokuz düşüp kırılır. Mesela çarşıda bir şişeye imrenecek olsam cebimde para bulunmaz. Param bulunduğu vakit midem bozuktur, canım bir şey istemez.. Bir paket tütün alsam içi yarı yarıya toz çıkar.. Küberadan birini ziyarete gitsem ve o sırada nezleye tutulmuş bulunsam mutlaka mendilimi evde unutmuş olurum. İki de bir de burnumu çeksem ayıp olacak.. Velhasıl güç mesele.. Haydi, bunlara bir şey demeyelim. Olağandır deyip geçelim. Ya buna ne demeli? Mektepten çıktım, pederimin ehibbasından bir tacirin yanına kâtip sıfatıyla girdim. Artık iş güç sahibi oldum diye seviniyordum. Bir ay geçmeden adamcağız iflas etti.. Aksilik derecesini düşününüz ki elimde Şark demiryolu tahvilatından bir tanesi vardı. Bir gün parasız kalarak götürüp sarrafa sattım. Bir hafta sonra gazetede çekilen kura numaralarına bakarken ne göreyim? Birinci ikramiyeyi kazanan numara sattığım tahvilin numarası değil mi? Âdeta talihsizliğin resm-i mücessemiyim birader.. Bunlar size masal gibi gelir.. İnanamazsınız.. Mazursunuz.. Canım uzağa gitmeye ne hacet? Birader evlendiği zaman kına gecesinde çalgı ve eğlence arasında merdivenden düştüm, başım yarıldı.. Kalem'den kadro harici kaldığım için gazetelerden birine girdim. Üç gün sonra gazete kapandı.. Hangi birini söyleyeyim.. Hele şuna ne dersiniz? Evlenmeye karar verdim. Alacağım kız Üsküdar'da oturuyor. Her şey hazırlandı. Düğün günü parlak tuvaletle, yeni elbisemi giyerek Üsküdar'a geçmek için sabahleyin vapura bindim. O sırada İstanbul'da kolera vardı. Tam Kız Kulesi

açıklarına gelince vapurda bir gürültü koptu. Meğer yolculardan biri kus etmeye başlamış. Şüpheli diye bizi doğru Kavak tahaffuzhanesine götürmezler mi? Aman, şimdi ne olacak? Üsküdar’da dün halkı beni bekliyor. Ben Kavak’ta, o mükemmel güvelik esvaplarım asitfinik ve süblimelerle mülemma, yirmi dört saat...

Artık daha ziyade dinlemeye tahammülüm kalmamıştı.

–Yeter artık.. Yeter...

diye haykıracaktım. Bu mütemadi talihsizlikleri, bu müteselsil belaları dinlemek bende bu adama karşı derin bir hiss-i merhamet uyandırmakla beraber sıkıntıdan boğulmak derecesine getirmişti. O hâlâ söylüyordu. Artık kendinden geçmiş, bütün asabiyetinin âlâmı çehresinde nümayan bir hâlde, sözlerinin arkasını kesmek istemiyordu. İhtimal ki daha birçok şeyler söyleyecekti. Fakat ben hemen yerimden kalkıp saatime seri bir nazar fırlatarak:

–Af edersiniz.. Saat dörtte birisiyle buluşmaya mecburum.. Mabadını ikinci teşrifimizde anlatırsınız...

diyerek kapıdan dışarıya kendimi attım. Ben kapıdan çıkar çıkmaz içerde bir şangırtı koptu. Dönüp baktığım zaman garsonun kırılmış nargile parçalarını yerden toplamakta ve bu adamın da hiddetle ellerini sallayarak homurdanmakta olduğunu gördüm.

MEHMET ALİ

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.43)

4.2.1.3 Matmazel Kokot (1) (Küçük Hikâye)

Timarhaneden çıkacağımız sırada havlunun bir köşesinde, güya bir köpeği çağırıyor gibi bir takım hareketler icra eden, zayıf bir adam gördüm. Tatlı ve müşfikane bir seda ile: “Kokot, Kokotçuğum, buraya gel, Kokot, gel güzelim.” diye haykırıyordu. Doktora sordum:

– Bu adam kimdir?.

O; ehemmiyetli bir şey değil. Bu adam Fransuva isminde bir arabacıdır. Köpeğini boğduktan sonra çıldırmış.

cevabını verdi. Israr ettim:

–Şunun hikâyesini bana anlatınız. En sade, en ehemmiyetsiz şeyler bazen kalbimizde ıstırap tevlit eder.

İşte bu adamın, arkadaşı olan bir seyis tarafından nakledilen sergüzeşti:

Paris civarında, Sen Nehri sahilinde, bir bahçenin ortasında bir köşkte zengin bir aile ikamet ediyordu. Arabacıları biraz tenperver, saf kalpli ahmak bir adam olan bu Fransuva idi.

Bir akşam Fransuva köşke avdet ettiği sırada bir köpek arkasından gelmeye başladı. Evvela hiç aldırmadı. Fakat köpeğin arkasından gelmekte ısrarı üzerine döndü, köpeği tanıyor muyum diye baktı.

Hayır, onu hiç görmemişti. Bu; iri ve sarkık memeleriyle pek çirkin ve zayıf bir dişi köpek idi. Kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırmış, kulakları kısılmış, acınacak bir halde Fransuva'nın arkasından geliyordu. O tevakkuf ettiği vakit öteki de duruyor ve o yürüdüğü vakit o da duruyordu.

Arabacı bu iskeletten hayvanı def etmek için: “Haydi defol! Hoşt! Hoşt!” diye haykırdı. Köpek birkaç adım kadar uzaklaştı ve yere oturarak bekledi. Sonra arabacı yürümeye başlayınca, tekrar arkasından yürümeye başladı.

Fransuva yerden taş alır gibi yaptı. Hayvan buruşuk memelerini sallayarak biraz uzağa kaçtı. Fakat arabacı arkasını döner dönmez derhal yine geldi.

O vakit Fransuva köpeğe acıdı, çağırdı. Köpek mahcup bir hâlde yaklaştı. Fransuva bunun sırtındaki kemikleri okşadı ve hayvanın şu sefaletinden müteessir olarak “Haydi gel!” dedi. Köpek derhal kuyruğunu sallayarak ve hüsn-ü kabule mazhar olduğunu anlayarak, yeni efendisinin bacaklarının arasına sokulduktan sarf-ı nazarla, önünden koşmaya başladı.

Fransuva köpeği ahırda samanların üzerine yatırdı. Sonra mutfağa koşup ekmek getirdi. Hayvan karnını doyurunca tostoparlak yatıp uyudu. Ertesi günü Fransuva'nın icbarı üzerine efendileri köpeği alıkoymasına müsaade ettiler. Bu; nevazişkâr, sadık, zeki, iyi bir hayvan idi.

Fakat pek az bir müddet sonra dehşetli bir kabahati tebeyyün etti. Birkaç gün içinde o civardaki bütün köpeklerle muarefe peyda etmiş ve bunlar gece gündüz

onun etrafında dolaşmaya başlamışlardı. Lûtf u kereminden hepsini mültefit ediyor, hepsiyle hoş geçiniyor, cins-i kelbin büyük küçük muhtelif numunelerinden mürekkep bir kafiye arkasından sürüklüyordu. Bitmez tükenmez cevelanlarla onları yollarda dolaştırıyor ve kendisi dinlenmek için durduğu zaman ötekiler etrafında bir halka teşkil ederek, dilleri dışarıya çıkmış olduğu hâlde onu temaşa ediyorlardı.

O civar ahali bu köpeği acip bir mahlûk olmak üzere telakki ediyorlardı. Böyle bir şey hiç görülmemişti. Bundan baytar da bir şey anlamıyordu.

Akşam ahıra avdet ettiği zaman köpek sürüleri köşkü muhasara ediyorlardı. Bahçenin etrafındaki çitin bütün medhallerinden içeriye sokulurlar, parmaklıkların üstünden aşıyorlar, çiçekleri yoluyorlar, bahçıvanı fena hâlde hiddetlendiriyorlardı. Bütün gece mühibbelerini sakın olduğu binanın etrafında havlayıp uluyorlar, ne olursa olsun oradan ayrılmıyorlardı.

Gündüz evin içine kadar giriyorlardı. Bu âdeta bir istila, bir bela, bir afet idi. Ev sabahları her zaman merdivenden odalara varıncaya kadar her yerde kıvrık kıvrık ve sarı küçük finolara, ev köpeklerine, buldoklara murdar tüylü serseri lololara, çocukları korkutan iri cüsseli ternovalara rast geliyorlardı.

Artık o civarda nerden geldikleri ve ne surette yaşadıkları malum olmayan bir takım yabancı köpekler de görülmeye başladı. Bunlar sonra yine kaybolup gidiyorlardı.

Mamafih Fransuva (Kokot)a perestiş ediyordu. Köpek bu isme pek ziyade kesb-i liyakat etmiş olmakla beraber arabacı hiçbir tezyif ve istihza fikrine tabi olmayarak ona (Kokot) ismini vermişti. Adamcağz daima: “Bu köpek değil âdeta insan, yalnız lisanı eksik” diyordu.

Ona kırmızı bakırdan güzel bir tasma yaptırmıştı. Üzerinde “Arabacı Fransuva’nın Matmazel Kokot’u” kelimeleri hak edilmişti.

Köpek iri bir şey olmuştu. Evvelce ne kadar zayıf idiyse şimdide o kadar şişmanlamış, altında yine o uzun ve sarkık memelerinin sallanmakta olduğu karnı şişmişti. Birdenbire semirmiş ve şimdi artık şişman adamlarda olduğu gibi bacakları birbirinden ziyadece aralık, solumak için ağzı açık olarak ve koşmaya çalışırsa derhal yorularak müşkülâtle yürümekte bulunmuştu. Senede dört defa cins-i kelbin muhtelif sınırlarına mensup bir dizi yavru çıkararak, daima boşaldığı anda dolarak garip bir bereket-i tenasül gösteriyordu. Fransuva bu yavruların içinden, süt vermek için ona

birakacağı birisini intihap edip ayırdıktan sonra ötekileri evvelkisinin içine doldurarak önlüğünün içine doldurarak götürüp nehre atıyordu.

Fakat biraz sonra aşçı kadın da şikâyetlerde bahçıvana intihak etti. Ocağın içine varıncaya kadar her yerde yemek dolabında, odun sepetinde köpekler bulunuyor ve bunlar rast geldikleri şeyleri çalıyorlardı.

Evin efendisi, artık sabrı tükenerek, Kokot'u def etmesini Fransuva'ya emretti. Arabacı mükedder bir halde onu yerleştirecek bir yer aradı. Kimse istemedi. Nihayet onu kaybetmeye karar verdi ve Paris'in diğer cemiyetinde, Juvanil lo Pon civarında kırlara bırakmasını tembih ederek köpeği bir arabacıya verdi.

Hemen o akşam Kokot yine gelmişti.

Başka bir çareye müracaat etmek lazım geliyordu. Beş Frank mukabilinde köpeği Haver'e giden bir trenin memuruna teslim ettiler. Memur bunu vasıl olacağı yere bırakacaktı.

Üç gün sonra Kokot yorgun, bitap, ezgin bir hâlde ahırına avdet ediyordu.

Ev sahibi hayvana acıyarak ısrar etmedi. Lakin köpekler daha kalabalık ve daha azgın bir halde geldiler. Hatta bir akşam evde büyük bir ziyafet esnasında iri köpeklerden biri kızarmış bir tavuğu aşçı kadının gözünün önünde alıp götürmüş ve kadın tavuğu köpeğin elinden almaya cesaret edememişti.

Evin efendisi bu sefer artık büsbütün kızdı. Ve Fransuva'yı çağırarak hiddetle: “Eğer yarın sabah olmazdan evvel bu hayvanı suya atmazsanız sizi kapıdan dışarı atarım, anlaşıldı mı?” dedi.

Adamcağız meysus oldu, hizmetini terk etmeyi tercih ederek sandığını hazırlamak için odasına çıktı. Sonra bu münasebetsiz hayvanı arkasından sürükledikçe hiçbir yere giremeyeceğini, bulunduğu yerin iyi bir ev olduğunu ve iyi para kazandığını düşündü. Bir köpek için bunları terk etmek kendi menfaatini mahvetmek muvafık olamayacağını itiraf etti ve nihayet sabah olur olmaz Kokot'u başından def etmeye karar verdi.(S:6 s.95)

Bununla beraber fena bir uyku uyudu. Şafak sökünce kalktı ve eline sağlam bir ip alarak köpeğin yanına gitti. Kokot ağır ağır kalktı, silkindi, efendisinin yanına geldi.

O vakit adamcağızın cesareti zail olarak köpeği şefkatle kucaklamaya, uzun kulaklarını okşayarak, çenesini öperek bütün bildiği muhabbete delalet edecek

tabirlerle ona hitap etmeye başladı. Fakat o sırada o civardaki saatlerden biri altıyı çaldı. Artık tereddüt etmemeliydi. Kapıyı açtı: “Gel!” dedi. Hayvan dışarıya çıkılacağını anlayarak kuyruğunu salladı.

Nehir sahiline geldiler, Fransuva nehrin en derin görünen bir mevkiini intihap etti, elindeki ipin bir ucunu güzel bakır tasmaya bağladı ve yerden büyük bir taş alarak ipin öteki ucuna rabt etti. Sonra Kokot’u kollarının arasına aldı. Ve kendisinden ayrılacak bir kimse gibi hararetle öptü. Onu göğsünün üstünde sıkarak sallıyor, “Benim güzel Kokot’um, Kokotçuğum” diyordu. O defa onu suya atmak istedi, her defasında da muktedir olamadı.

Fakat birden kendini topladı ve bütün kuvvetiyle onu mümkün olduğu kadar uzağa fırlattı.

Hayvan evvela, her vakit yaptığı gibi, yüzmeye çabaladı. Fakat taşın sıkletiyle, başı gittikçe batıyordu. Boğulan bir insan gibi çabalayarak efendisine şaşkın ve telaşlı nazarlar, insan nazarları atfediyordu. Sonra vücudunun ön tarafı kâmilten battı, bu sırada arka ayakları suyun dışarısında çılgıncasına çırpınıyordu. Sonra onlar da kayboldu.

O zaman, beş dakika kadar, nehir kaynamaya başlamış bir hâlde, suyun sathında su kabarcıkları hâsıl oldu. Fransuva mebhût, kendinden geçmiş, kalbi halecan içinde olarak Kokot’un nehrin çamurları içinde kıvrıldığını görür gibi oluyor ve köylülere mahsus sıfatıyla kendi kendine şimdi bu hayvan acaba benim için ne der? diyordu.

Bir ay hasta yattı. Her gece rüyasında köpeğini görüyordu. Ellerini yaladığını hissediyor, havladığını işitiyordu. Bir tabip çağırmak lazım geldi. Nihayet iyileşti. Efendileri, haziran nihayetine doğru, onu Ruen civarındaki sayfiyelerine getirdiler.

Orada da yine Sen nehri sahilinde idi. Nehirde banyo etmeye başladı. Her sabah seyisle beraber sahile iniyor, yüzerek nehrin bir başından öteki başına geçiyorlardı.

Bir gün suyun içinde çırpınarak eğlendikleri sırada Fransuva arkadaşına:

–Bak şu gelen şeye. Sana bundan kurdela yaptırayım dedi. Bu şişmiş, tüyleri dökülmüş, bacakları havaya dönmüş olarak gelen bir lâşe idi.

Fransuva kulaç atarak buna yaklaştı ve latifesine devam ederek:

–Hay canına! Taze değilmiş. Zayıf da değil, diyerek etrafında dönüyordu.

Sonra, birdenbire sustu ve garip bir dikkatle buna baktı. Sonra artık bu sefer ona eliyle dokunmak istiyor gibi yaklaştı. Sabit bir nazarla hayvanın boynundaki tasmaya bakıyordu, sonra kolunu uzattı. Boynunu tuttu, cesedi çevirdi, yanına doğru çekti ve yeşil bir renk almış olan bakırın üstündeki “Arabacı Fransuva’nın Matmazel Kokot’u” cümlesini okudu.

Ölen köpek, evlerinden altmış fersah uzakta, efendisini tekrar bulmuştu.

Fransuva müthiş bir nida çıkardı ve haykırmakta devam ederek bütün kuvvetiyle sahile doğru yüzmeye başladı. Karaya vasil olunca kendinden geçmiş bir hâlde, çırlıçıplak, sahraya doğru kaçtı. Çıldırılmıştı! (s.96)

[GUY DÖ] MOPASAN

Mütercimi: MEHMET ALİ

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.95-96)

4.2.1.4 Bir Zan (Küçük Hikâye)

Henüz “Reji” isyanı²⁹ vuku bulmamış idi; Tahran sarayı en eski ananesiyle yaşıyordu; Nasıreddin Şah’ın mukarrabini, mabeyn-i hümayuna intisap eden ayan ve eşraf, handan-ı saltanattan olan şehzadeler tantana ve debdebeleriyle birer hükümdarı andırır bir hâlde ve keyifleri ne isterse onu bir an evvel icra etmekte direnk etmezlerdi.

Şehzadeler, hanlar ve saray müntesiplerinden birisi kevkebesiyle bir sokaktan geçecek olursa – bu tarafların idrak edemeyeceği ve civan-ı İranîlerin bile bir türlü inanamayacağı – bir şeyler oluyordu. Ağanın gerdûnesi görünmeden; gümüş sopalı ve zerrin sırmalı elbise giyinmiş “ferraşlar” koşarak geliyor ve sokak içerisinde, duvar

²⁹ 1892 sene-i miladiyesinde Nasıreddin Şah tarafından İran tenbaküsü bir İngiliz kumpanyası inhisariyete verilmiş idi. Sonra İran müctehidleri bu imtiyazın aleyhine kıyam ederek ahaliyi isyana teşvik etmiş ve Tahran’da heyecana gelen ahali saraya hücum ve hûnîn bir müsademedan sonra Şah’ı kendi mütalebelerini isafa icbar eylemişler idi. Bu vaka reji isyanı namı ile maruf olup İran inkılabının mukaddime-i inkışafı gibi telakki edilmektedir. M.E.

diplerinde, dükkân önlerinde durmakta olan ahaliyi savlet ederek – kalkınız, yan durunuz! – manasına olan:

–Pa-şuveyd, devr-şuveyd!

Sözlerini bağırarak tekrar ediyorlardı. Bu bir emr-i müthiş idi ki, ihmal ile tepreşüp de onu ciddi telakki etmeyenler hemen gümüş sopalarla tedip edilmeye mahkum idi. Bazan gözleri berelmiş [belermiş] ve tavr-ı müthişleriyle herkesi yutmaya amade görünen şu kırmızı giyimli ve siyah kalpaklı uşakların dilinde “pa-şuveyd, devr-şuveyd”den başka bir de “kör olunuz” manasına gelen “kör-şuveyd!” emrinin dolaştığını görürsünüz. Hayır, müsaadenizle tashih edeyim ki, bunu göremez de yalnız işitirsiniz; zira bu nidayı işitince hemen doğrudan da kör olmalısınız; yani gözlerinizi kapamalı ve yüzünüzü duvara çevirmelisiniz; çünkü “kör-şuveyd!” nidası kibar bir hanımın yahut saray kadınlarından birinin ubûrunu andırır.

Tahran halkını koşutarak yoran bu gibi ger-dönelerin meyanında emsal ve akranına nispetle daha mutantan ve daha mükevkeb olan mümtaz bir ger-döne dahi arasına Tahran sokaklarını dolaşırdı. Bir müddet bu ger-döne-i zi-ihtişam sahib-i muhteşemin kim olduğunu tayin etmek Tahranlılarca müstahil olmuş idi. Ger-döne-i mezkûr sokaklardan geçerken “kör-şuveyd!” denilseydi sadık ve muti’ Tahranlılar “kör olur” ve ismet-meap bir hanımın ubûr ettiğini bilerek hiç de merak etmezler idi. Hâlbuki şu esrarengiz ger-döne âdeta sadrazamlar gibi ötüyor ve herkes bir selam-ı ha’ifane ve bir tazim-i ihtiramkârane ile kendini, gözlerden nihan oluncaya kadar, teşyi ediyorlardı.

Tahran’ın bildiği kevkebeler içerisinde Nasreddin Şah’tan sonra şan ve makamda birinciliği ihraz eden ve âdeta sadrazamın ger-dönesine tefevvuku olan bu ger-dönenin sahibi kim idi, acaba?..

Uzun bir müddet Tahranlılar bu sırrı keşfedememişler idi. Zira ger-döneye süvar olan ağa bir türlü arz-ı vücut etmiyor, ger-döne halî gözüküyordu. Ahalide öyle bir zan hâsıl olmuştu ki ger-döne-i muhteşemin sahib-i zi-esrarı nedense sokaklardan geçerken kendini ahaliye göstermemek için ger-dönenin bir bucağına sıkışıyor. Evet, bu esrarlı ger-döne süvarın yüzünü kimse görmemiş, yalnız ismini işitmişlerdi. Onun ger-dönesine mahsus olan ferraşlar sokaklarda görülünce herkes:

–Beber Han geliyor!

diye, arkadaşına haber veriyordu. Fakat Beber Han'ın yüzünü gören yok idi. Bu bir sır idi. Bunu keşfetmek için ger-döneye yaklaşmak, içeri bakmak lazım geliyordu. Fakat böyle cesareti kim yapar? Ger-döneye yaklaşmak kalsın, onun geçtiği vakit sokaktakilerden biri hareket ederse hemen kafasına vurulur ve der-saat hapse alınır idi.

İşte Tahranlıların başlarına bela kesilen birçok ger-döne süvarlar meyanında esrarengiz bir “Beber Han” dahi var idi.

Yalnız bir ger-döne ve kırmızı elbiseli ferraşlar değil, Beber Han her şeye malik idi. Beber Han'ın mahsus konağı, mahsus defterhanesi, mahsus idaresi var idi. O zat-ı âli-hazret-i hümayunun en sevdiği mukarriplerden ve en nafizü'l-kelim müşavirlerinden ve havass-ı hareminden idi. Şah, Beber Han tavassut ederse, idam cezalarını afv eder. Ve eğer sadrazama kızarsa, Beber Han'ın şefaati üzerine kahr u gazabından vazgeçerdi.

Şah yanında bu kadar kurb u itibar sahibi olduğunu bilen ahali Beber Han'ın damen-i tevessülünden el götürmez, kendisine hediyeler takdim ederdiler. Onun kapısı daimen surette mülteciler ve istidacılar ile dolu oluyor idi.

Beber Han rical-i devletten en sözü ötkün olanı idi. Şahça isaf edilmeyen bir ricası vuku bulmamış idi. Şah ona nispet fevkalade bir muhabbet besler idi. Kalbi metin bir surette Beber Han'a merbut idi. Bu merbutiyyetin derece-i samimiyeti de Beber Han'ın hasta olduğu zamanlarda göstermiş olduğu telaş ve heyecanlarla görülmüş idi. Hatta son defa Beber Han'ın ölümünü istihzar eden hastalığı müzminleşince Nasreddin Şah bütün Tahran etibbasını toplamış ve bir konsültasyon yaptırmış idi. Beber Han'ın dehşetli hummalar geçirdiğini bilince şehinşah şiddetli bir asabiyet göstermiş ve az kala hasta olmuş idi.

Artık Beber Han'ın kim olduğunu bilenlerin hesabı daire-i mahdûdiyetten çıkmış idi. Ekser ahali bu acayip rabita-ı kalbiyeyi hayretlerle telakki etmiş idi. Tabii bu hayretlerin bidayeti sizin şu hikâyecik hitamında his edeceğiniz hayretten belki de noksan olmamış fakat sonraları buna herkes alışmış ve şahlardan bu gibi tezahüratı pek de acayip ve müsteb'ad görmemişlerdir.

Bir gün Tahranlılar erken uykudan kalkarken acayip sesler işittiler. Bu, şehrin sokaklarını dolaşarak olanca gür bir sesle bağırarak ve Beber Han'ın keyfiyet-i irtihalini ıtla veren nailerin sedası idi. Bekçiler bu zayı-i elimin zat-ı şahanelerini ziyadesiyle müteessir kıldığını ve bu teessürlerine ahalinin de çarşıları kapayıp da teşyi-i cenazeye hazır olmak suretiyle iştirak etmeleri lüzumunu ilave ediyorlar idi.

Bugün Tahran tarihî bir gün geçirdi. Emsali na-mesbûk bir ihtifal-i hazin icra edildi. Binlerle ahali Beber Han'ın cenazesini dûş-ı ihtiramlarına aldılar ve sokakları dolaşarak şehirden dışarı çıkardılar ve toprağa gömdüler. Şehrin kibar kısmı tamamıyla bu ihtifalde hazır ve tabutu taşımakta yek-diğere âdeti sebakat edercesine rekabet gösteriyorlardı.

Yalnız merasim-i tedfiniyede bir şey var idi ki nazar-ı dikkati celp ediyordu. O da ayin-i ruhanînin olmaması idi. Fakat cenazeyi teşyi edenler buna (s.163) hiç de hayret etmiyor ve bunu tabii buluyorlardı.

–Niçin? diye soruyorsunuz.

–Zira Beber Han bir hayvan idi.

–Nasıl hayvan? diye beyan-ı hayret ediyorsunuz.

–Evet, Beber Han bir hayvan, bir kedi idi, diye tavzih ederim.

–Nasıl kedi? diye daha fazla tavzihat istersiniz, değil mi?

–Evet, kedi, diye sizi temin ederim. Beber Han Nasıreddin Şah'ın sevgili bir kedisinin ismi idi. Ve esrarengiz ger-dönesiyle kalplere dehşet ilka eden, büyük bir debdebeyle sokakları dolaşan, emir, nehiy ve tavassutlar icra eden Beber Han bir kedi, evet, bir “körpe-i hümayun” idi.

–Acayip mi!.. Fakat Nasıreddin Şah'ın bu gibi acayıplıkları çoktur. O, bununla kendi iktidarını ispat etmek istemiş: İşte kavi ahali görsün ki Şah isterse bir kediyi de onlara musallat edebilir!. (s.164)

RASULZADE MEHMET EMİN

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.163-

4)

4.2.1.5 Solgun Demet!.. (Küçük Hikâye)

Biçare Cevdet; mevsimin bidayetinden beri her gece “Baritripata”ya devam ediyor, sabahlara kadar orada vakit geçiriyordu. Ne yapsın, seviyordu; bu tiyatronun en yaman, en afet bir oyuncusunu, İrma’yı seviyordu.

Bununla beraber, bir kerecik olsun fırsat bulup da ona, yanık kalbinin acıklı hissiyatını söyleyememişti. (S.12, s.223)

Düşündü, bir çiçek demeti yaptırmaya ve bir mektup yazarak bu demetin arasına koyup göndermeye karar verdi. Şu suretle ilan-ı aşkı pek şairane buluyordu. Kitaplarını sattı, elbiselerini terhin etti, arkadaşlarından borç aldı ve güzel bir demet yaptırdı.

O akşam tiyatronun kapıcısına verdi, gönderdi.

Zavallı delikanlı! O geceden beri tiyatroya geldikçe kapıcıya:

–Cevap var mı?...

diye soruyor ve her defasında:

–Hayır...

cevabını alıyordu.

İlk gece, kapıcı: “Hayır, bir cevap yok...” dediği zaman pek o kadar müteessir olmadı. Güzel kadının cevap vermeye vakit bulamadığına hükmetmiştir. Fakat hafta nihayetinde de aynı cevabı alınca derin bir teessürle başını önüne eğdi. Kalbi elim bir ıstırap içinde eziliyor, gözlerinden yaşlar dökülüyordu.

Demek bütün bir safiyet-i aşkıyla yazdığı mektuba ehemmiyet vermemiş, ona merhamet etmemiş, acımamıştı, öyle mi? İstirabatından müteessir olmamış; ricaları, ıstırhamları kalbinde bir eser-i terahhum bile uyandırmamıştı.

Hâlbuki o, çok bir şey talep etmemişti. Birkaç kelime: “Size acıdım...” yahut: “Kendinizi öldürmeyiniz...” gibi sade ve samimi bir mukabele onu ilelebet mesut ve bahtiyar yaşatacaktı.

–Ah, ne zalim imiş! Ne zalim!...

diye söyleniyor ve odasına avdet ediyordu.

Fakat hayır, hayır... Öyle güzel bir vücutta bu kadar merhametsiz bir kalp bulunamaz. Bu mümkün değil... Bugün cevap vermediyse yarın vermesi muhtemel

değil mi?... Şüphesiz yarın veyahut öbür gün iki veya üç satırlık bir tezkire gönderecek, onun meys kalbini teselli edecek... Ah, o rayihadar mektubu ne büyük bir hiss-i minnet ve şükranla öpecek ve takdis edecekti. Şu halde bu kadar meys olmaya ne lüzum var?...

Bu düşünce ile yürürken caddedeki birahanelerden birinden bir çiçekçi çıktı. Elinde yarı solmuş birçok demetler vardı. Bunların arasında, diğerlerinden daha güzel fakat solgun bir demet bulunuyordu ki bu, güzel aktrise gönderdiği demet idi. Görünce derhal tanıdı. Ve hemen satın aldı. Yakındaki havagazı istasyonunun altına geldi, titrek elleriyle demeti yokladı. Ve koymuş olduğu mektubu eski yerinde, çiçeklerin arasında buldu.

Zavallı genç, çiçeklerinin koklanmadığını, mektubunun okunmadığını anlayınca demeti fırlattı, çamurların içine attı. Şimdi hüngür hüngür ağlıyor ve tıpkı bir sarhoş gibi sendeleyerek evine avdet ediyordu.

HÜSEYİN KAZIM [KADRİ]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.223-4)

4.2.1.6 Erkek Kalbi (Küçük Hikâye)

–Kudret; evden içeriye girer girmez doğru odasına çıktı. Kalem eline aldı, hiddetle yazmaya başladı. Çünkü şüphe edilecek bir şey kalmamıştı. Sevdği kadın bütün gün Fener’de, önüne rast gelenle münasebet-i âşıkane bulmuş, kur etmişti. Bu mesirenin en hoppa, en müfsit kadını sevgilisi değil miydi? Herkese iltifat etmiyor muydu?.. Hele piyasa ederken nasıl gülüyor, nasıl işaretler ediyordu. Yazacak, yazacaktı. Onu tahkir edecek, ondan intikamını alacaktı. Hiddetle yazmaya başladı:

“Hanımefendi; sizi tahkir ettiğim için sizden nefret ediyorum zannında bulunmayınız. Zira sizi sevmediğim gibi size karşı bir hiddetim, bir nefretim de yok. Şimdi artık pek iyi anladım. Siz bir hain, bir yalancı, bir riyakâr; hiçbir ihtirama layık olmayan bir sefilesiniz. Eğer yine bir yalanla beni aldatmak, kendinizi müdafaa etmek isterseniz, emin olunuz sizi dinlemem ve dinlemeyeceğim...”

Birdenbire yazısını bıraktı, düşündü: Muhakkak dinlemeyecekti. Ağlasa, sızlasa, önüne diz çökerek yalvarsa, af [ve] merhamet talep etse yine dinlemeyecekti. Mektubun burası pek doğru ve pek güzel olmuştu. Yalnız ilk cümleleri biraz fena... Bir kadın ne kadar şayan-ı tahkir olsa bile bunu yüzüne çarpıvermek doğru değildi. Ah kadınlara, bu oynak ve vefasız mahlûklara karşı daima nazik davranmak mecburiyeti vardır. Başka bir kâğıt aldı, yazmaya başladı:

“Hanımefendi; emin olunuz ki sizden nefret ediyorum. Artık sizi sevmiyorum. Bu cümleler hiddetinden ileri geliyor zannetmeyiniz. Bilakis bunları itidalimle yazıyorum. Bu nefrete sebep sizsiniz. Eğer masum olduğunuzu iddia etmek cüretinde bulunacak olursanız sizi ayaklarımın altında...”

Birdenbire tekrar durdu. Bu sefer de bu satırların pek iyi bir tesir husule getirmeyeceğini düşündü. İnsan bir kadından nefret eder ve bu nefretini de açıktan açığa söyleyebilir. Fakat hiçbir zaman, bilhassa intikam almak maksadıyla tehdit edemez. Mamafih, insan hiddetle ne yaptığını bilmiyor, kendini zaptedemiyor. Bunun iyisi hiddete tabi olmamak değil mi?..

Başka bir kâğıt aldı, yazdı:

“Vaktiyle sizi sevmemiş olsaydım hakaretinize aynı suretle mukabele ederdim. Bu aşka karşı perverde ettiğim hürmet bugün sizi tahkir etmekliğime mâni oluyor. Eğer bana tesadüf ettiğiniz zaman kendinizi müdafaa etmek arzusunda bulunacak olursanız emin olunuz ki size bir yabancı gibi muamele edeceğim. Tanımamazlıktan geleceğim, yüzümü çevirip geçeceğim...”

Bu cümlelerde bir mübalağa, bir ifrat yoktu. Çok güzel yazılmıştı. Bununla beraber, bu cümleler bazı vicdan ızdırabatını ihtiva ediyordu. Lakaydiden, yabancı gibi muamele edeceğinden başka hakkı var mıydı?. Sevgilisinin ihanet ettiği sabit olduktan, vaktiyle çok sevdiğini itiraf ettikten sonra artık sevmediğini, kalben hiçbir ıstırap hissetmediğini söylemek doğru muydu?.. Bu kadar büyük bir aşkın bir anda mahvoluvermesi kabil mi?..

Uzun müddet düşündü. Bir başka kâğıt aldı ve yazdı:

“Hanımefendi; sizi çok, pek çok seviyordum. Lakin bugün bu aşkın artık uzun müddet devam edemeyeceğini büyük bir teessürle hissediyorum. Kabahat sizde hanımefendi!... Rica ederim, kendinizi müdafaa etmek niyetinde bulunmayınız. Çünkü sizi dinlememeye karar verdim, azmettim. Ve bu azim ve kararımdan fevkalade mahzunum...”

Böyle başlanan mektup da onu memnun etmedi. Kendisine aylarca sadakat ve muhabbet gösteren bir kadının müdafaasını dinlememekte haklı mıydı?... Şüphesiz ki hayır!... En zalim hâkimler bile müttehimleri istintak etmezler mi?... Onların cevabını nazar-ı itibara almazlar mı?...

Heyhat! Sevgilisinin masum olmadığını pekâlâ biliyordu. Belki irtikâp ettiği hatalar, düşündüğü kadar değildi. Belki bu hususta birçok mazereti (S.13, s.236) vardı. Onu hiçbir zaman affetmeyecekti. Lakin daha ziyade âlicenap olmak lazım gelmez miydi?...

Bu bedbaht kadını niçin müdafaasından mahrum etmeliydi?... Belki yaptığı şeylerden nedamet eder. Herhâlde onun müdafaasını bir defa dinlemek lazımdı.

Yeniden bir kâğıt aldı, yazdı:

“Hanımefendi; sizin bana karşı gösterdiğiniz şiddet-i muhabbeti görünce ben de sizi sevdim. Hem de büyük bir aşkla sevdim. Doğrusu sizin bu kadar vefasız, bu kadar kalpsiz olduğunuzu ümit etmemiştim. Binaenaleyh geliniz, kendinizi müdafaa ediniz. Benim zevahir-i ahvale karşı aldandığımı ispat ediniz, ispat etmeye çalışınız...”

Birdenbire kalemi elinden attı. Eğer o kadın bu satırları okumuş olsaydı, hiç gelmezdi. Onu pek iyi tanıyor. Damarlarında cevelan eden kanın ne kadar galeyanlı olduğunu biliyordu. Bu kadın mağrur ve küstahtı, hususiyle haksız olduğu zamanlar...

Bu suretle kendisini tahkir edilmiş addedecek, cevap vermeyecekti. Aralarında her şey bitecekti. Tatlı ve baygın nazarlar atfeden o sarı ela gözleri bir daha göremeyecekti. İnce yalanlarla çiçeklenen o güzel dudakları bir daha öpemecekti.

Başını elleri arasına aldı, düşünüyordu. Kalbi elim bir ızdırap içinde eziliyor, gözlerinden yaşlar dökülüyordu. Masanın üzerinde yalnız bir tabaka kâğıt kalmıştı. Onu da aldı. Ve büyük bir heyecanla yazmaya başladı:

“Ah Melahat! Seni ne kadar, ne kadar çok seviyorum. Sana perestiş ediyorum. Senin hiçbir kabahatin yok. Bütün kabahat bende!.. Neden kendini müdafaa edeceksin. Yalan, hepsi yalan!... Piyasa ederken eğilmedin, işaret etmedin.. Ben yanlış gördüm, aldandım. Yalan, hepsi yalan!... Gel! Çabuk gel!... Unutma!... Senden şüphelendiğim için af talep edeceğim. İşte her zaman oturduğun koltuğun önüne diz çöktüm, seni bekliyorum. Masum gözlerini, sadık dudaklarını benden esirgemedikçe, bunları bana terk ettikçe hepsi yalan, her şey yalan!...” (S.13, s.237)

Nişantaşı: 2 Ağustos 1328

FUAT SAMİH

(Yirminci Asırda Zekâ, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.236-7)

4.2.1.7 Bir İzdivacın Tarihçesi (Küçük Hikâye)

Refia, görücüler gider gitmez, odasına koştu. Yarım saat evvel okumaya başlayıp da, görücülerin, o hiç sevmediği kadınların vüruduyla itmamına muvaffak olamadığı, Halit Ziya’nın uzun bir hikâyesini bitirmek için, masasının başına oturdu. Fakat ne mümkün! Satırlar gözünün önünde dönüyor, dolaşıyor ve nihayet o, kendisini nazarlarıyla yiyen kadınların şekline inkılâp ediyordu.. Refia, simaları görmemek için gözlerini yumdu, şimdi onlar, bir kafil halinde nazarı önünde resmigeçit yapıyorlardı...

Masasından fırladı, pencereye koştu. Ööf! Nazarları yine, avdet eden o kafil-i siyaha tesadüf etti. Genç kız artık avdet etmedi, pencerenin önünden çekilmedi. Köşede bekleyen arabaya doğru yavaş yavaş ilerleyen görücülerden nazarlarını hiç de ayırmadı...

Görücülerin bindiği araba çoktan uzaklaşmıştı. O, hâlâ nazarları sokağın köşesindeki fenere merkur, şimdiye kadar gelen görücüleri düşünüyordu.

Onu, ilk defa bir mülkiye kaymakamı istemişti. Refia esasen hayat-ı saf ve bakirini mahkum-ı inkıraz eder korkusuyla izdivaçtan müteneffirdi. Lakin genç, güzel olan bu ilk talibin tahsil ve terbiye görmüş olması kalbinde izdivaca karşı hafif bir meyil uyandırmış, o ana kadar izdivaç hakkında perverde ettiği efkâr-ı bedbinanenin pek de muhik olmadığını anlar gibi olmuştu. Validesi, bu talip için cüzi bir ısrarda bulunsaydı, Refia'yı irza edebilirdi. Fakat her şeyden evvel serveti nazar-ı itibara alan validesi, kızından küçük bir istimzaçta bulunmaya bile lüzum görmemiş ve bu ilk talibe cevab-ı ret vermiş idi.

Refia'yı isteyen de genç, güzel, fazla olarak da zengindi. Lakin iki kadın boşanmış idi, sui hâlimden bahsolunuyordu. Validesi Refia'yı bu adama vermek istiyordu, fakat mertebe-i tevatüre varan sui hâli hasbiyle kızına bu bahsi açmak cesaretinde bulunamadı, daha birçok taliplerden sonra Refia'yı nihayet bugün de bu görücüler rahatsız etmişlerdi. Acaba bunlar kimlerdi?..

Refia, görücüleri götüren araba uzaklaştıktan sonra geldi, masanın başına oturdu, hikâyesine devam etmek istedi. Okuyamadı. Piyanosunun başına geçti, onu da çalamadı. Yatak odasına kadar koştu, karyolasına uzandı...

O, şimdi düşünüyordu: Sanki evlenip de ne olacaktı, her emeline naildi, onun başka refike ihtiyacı yoktu, çünkü kitaplarıyla piyanosu mahrem-raza, yar-i vefadarı idi. Onun rahatını neden bozmak istiyorlardı. İzdivaç, tanımadığı bilmediği bir adamla teşrik-i hayat.

İşte, onun için en müşkül ve anlaşılmasız mesele bu idi. Genç kız, validesine de kızırıyordu, o; neden görücüler geldiği zaman, süslenmesini, güzel görünmesini tavsiye eder dururdu.

Görücüye çıkmayı bile istemeyen ve bunu sırf validesinin hatırı için yapan Refia, onun bu ibramlarını [zorlama, üsteleme], hiç de beğenmiyordu. Hem de niçin?.

“Yavrum Refia, ne oldun, hasta mısın?”

diye bir ses, validesinin sesi; Refia'yı ikaz etti. Zavallı hayalatına o kadar dalmış idi ki validesinin ta karyolasının kenarına geldiğinin bile farkında olmamış

idi.. “Hayır! Bir şeyim yok valideciğim!” diyerek karyoladan fırladı.. Validesi Refia’yı kolundan tutarak salona götürdü. Bir kanepeye oturttu. Kendisi de karşısına geçti:

Kızım, dedi. Seninle bugün mühim bir meseleye dair görüşmek isterim. Demin gelen görücüleri seni “Lema-ı Hürriyet” ticarethanesi sahibi Necmi Bey için istemeye gelmişler, Necmi Bey’i bilmem tanıyabilecek misin? Hani şu bahçe kapısındaki büyük tuhafiyeye mağazası yok mu? İşte onun sahibi. Seninle geçen bayram, öteberi almak için gittiğimiz zaman veznenin başında oturan kır bıyıklı zat. (Bu esnada Refia’nın çehresinde işmizazlar hâsıl olduğunu fark eden validesi) Yok kızım, canın sıkılmasın, pek [S.14, 247] genç olup da ne olacak! Varsın zengin olsun da biraz yaşlı olsun. Baban da beni aldığı zaman öyle idi...

Artık genç kız kendini zaptedemeyerek:

–Fakat valideciğim, dedi, ben evlenmek istemiyorum, benim rahatım iyi. Yoksa beni bu evde çok görmeye mi başladınız?.

–Seni bu evde çok görmek mi? Her gün üstüne titreyen baban ve annen için bu sözü bari sen söyleme. Senin istikbalini temin etmek istiyorum. İstiyorum ki meyyal-i zeval olan bu şekve ve şan devam etsin ve sen mesut ol. Bilirsin yavrum, baban kadro haricidir. Bir memuriyet alamazsa bu maişet bâlâ-perverane böyle devam edemez ve sen bundan mustarip olursun iki gözüm. Bir kere bu adam fevkalade zengin. Atlar, arabalar, hıdım, hısımlar... Bütün senin emrine tabi olacak, bir evin bir hanımı olacaksın, kaynana yok, anladın mı kızım, düşün taşın, sana bir hafta müsaade. Biz evvelce tahkikatı yaptık ve tensip ettik. İş sana kaldı...

Validesi Refia’yı alnından öperek salondan çıktı... Genç kız yine yalnız kalmış idi. Sabahtan beri geçen vakayı bir panorama süratiyle gözünden geçti. Bugün, Refia’nın tarihçe-i hayatında müstesna bir mevkiî teşkil edecek bir yevm-i buhran-amiz idi.. Genç kız şimdi validesinin sözlerini muhakeme ediyordu. O sözler, Refia üzerinde matlup olan tesir-i elektrikiyi icradan halî kalmamıştı. Bütün eski bedbin nazariyeleri bir an içinde unutuverdi. Müstakbel bir hayatın pür-alâyiş teferruatını bir araya cem ederek bir kâşane-i amal ve hayal vücuda getirdi. Şan ve şeref, ihtişam karşısında her; her şey kuvvetini kaybediyordu. Validesinin bir haftalık mühletine rağmen kararını o dakikada, o buhranlı günde vermişti bile... [S.14, s.248]

SABRİ ETHEM

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.247-8)

4.2.1.8 İntihar Edeceğim! (Küçük Hikâye)

–Enis Behiç’e–

Zavallı dostum ne kadar meyus görünüyordu... İntihar etmeye katiyen karar verdiğini söylüyor, bununla beraber son derece tereddüt ve heyecan içinde kıvranıyordu... Bana diyordu ki:

–Evet, başka çare kalmadı... İntihar..

Artık usandım, bu yeis-alûd hayata bir nihayet vermeli, geberip gitmeli vesselam .. Evet, ama kendimi ne suretle öldürmeli?.. Zehir!... Tamam... Tamam.. Şairanedir, hayalperveranedir.. Acaba hangi zehri içmeli?... Arsenik içsem?... İnsanı semizletir derler... Sokrat gibi baldıran otu kullansam? Yok yok.. Çok eski bir şey... Modası geçmiş... Esterignin.. Bununla köpekleri zehirliyorlar. Tenezzül edilmez.. Hem insan yemyeşil olur, çok çirkin bir manzara peyda eder... Hayır, hayır öyle... Bir şekle girmek istemem!

O halde zehir içmekten vazgeçip başka bir şey düşünmeli... Ha! Buldum... Kendimi pencereden aşağı fırlatsam nasıl olur? Bu iyi... Ama o zamanda satıcılardan birinin tablasının üstüne düşerek zarar ve ziyan tesviyesine mecbur olmak veyahut sokaklarımızdan eksik olmayan bargir pisliklerinin üzerine düşüp üstümü başımı telvis etmek tehlikesi var... İşime gelmez...

İyi aklıma geldi. Hamamda kurnanın içine girip damarlarımdan birini kesmek! Bu oldukça yeni bir usul... Yalnız şu var ki bu suretle insan çok kan zayi eder, hamamın içi kırmızıya boyanır. Temiz bir şey değil... Bunu da istemem...

Hançer! Evet, evet... Hançeri bir eliyle tutarken alınan vaziyet ne kadar hoştur, ne kahramane bir vaziyettir... Lakin hançeri içeriye daldırmak güç... Ölmeyip sadece yaralanma ihtimali var. Hayır, hayır... Hançer olmaz... Olmaz...

En iyisi kendimi denize atmak... Cumburlop! diye köprünün ortasından aşağıya... Kendimi denize fırlatmak. Fakat sonra... Sonra balon gibi şişip de kabak gibi suyun üstünde çalkamak yok mu? Of, aman ne çirkin hal, ya bi!

Bir de kömür ile intihar etmek var... Hem bunun pek çok emsali görülüyor... Bir odaya girip kapıyı, pencereleri sıkı sıkıya kapadıktan sonra bir mangala kömür koyup yakılır. Bir müddet sonra insan boğulur. Lakin boğulmadan evvel öteye beriye çarpınırken mangalı

devirmek, yangın zuhur etmek ihtimali var... Bu ise pek müthiş olur. Birçok kimselere zararı dokunur... Olmaz! İnsafı elden bırakmamalı...

Birde gidip şimendifer yolunun üzerine yatmak var.. Mamafih bunda da iki fenalık görüyorum: Birincisi şayet – olabilir a- şimendifer daha uzakta iken bekçilerden veya polislerden biri görüverecek olursa derhal cezayı nakdiyeye çarpılmak muhakkak, ikincisi; üzerinden şimendifer geçen adamın vücudu yamrı yumru bir şekle gireceğinden kim olduğunu teşhis etmek ekseriya kabil olamaz.. Bunu ise hiç arzu etmem.. İntihar ettiğimi herkes bilmeli.. Teessüf etmeli..

Kendini kuyuya atmayı nasıl bulursunuz? Ben bunu pek insafsızca bir hareket telakki ediyorum... Öyle ya... Düşününüz bir kere... Cesedi kuyudan çıkarmak, kuyuyu temizlemek ne kadar müşkülata ve masraf ihtiyarına sebep olur.. İntihar edeceğim diye herkesi rahatsız ve mutazarrır etmek reva mı? En âlâsı tabanca! Yahut altı ateşli revolver!.. Fakat tuhaf şu ki tabanca olursa yalnız bir kurşun atar. Olur ki bu kurşun hemen öldürecek bir noktaya isabet etmez. O vakit tabancayı bir daha doldurup sıkamak güç olur. Altı ateşli revolver –olsa aksini düşürelim– ya ilk kurşunda insan ölecek olursa kalan beş kurşunu ne yapmalı?.. Daha iyisi nedir, bilir misiniz? Kendini asmak... Boğazına ipi geçirdikten sonra boşlukta sağa sola sallanmak.. Tıpkı kurusun diye rüzgâra karşı asılmış çamaşır gibi... Bu hem gülünç bir vaziyet, hem de bir mahzuru var. Evde insan böyle asılı iken birisi gelip cebinden para çantasıyla saatini veyahut ayağından kunduralarını alacak olsa (Hırsız var! Yetişin!...) diye haykırmak kabil olamaz... Ne müziç bir hâldir, tasavvur etmeli... Bu da işime gelmedi. Başka? Başka bir intihar usulü de hatırıma gelmiyor... Kendini öldürmek ne güç şey imiş... Düşünüyorum da vazgeçmekten başka çare göremiyor...

MEHMET ALİ

(*Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kânunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.297)

4.2.1.9 Gurultu (Küçük Hikâye)

İmtihanı ne kadar severim! Fakat yanlış anlamayınız. İmtihan olmasını değil, etmesini... Mümeyyizlik hayatımdaki angaryaların en tatlısıdır. Mümeyyizlik esnasında ruhum değişir, hissim değişir, fikrim değişir, hatta buna inanmazsınız, sıhhatim değişir. Adalatıma tuhaf bir faaliyet gelir. İyi teneffüs ve iyi hazmetmeye

başlarım. Neşem çoğalır. Kuvvetim artar. Yanaklarım ve dudaklarım kızarır. İştiham keskinleşir ve günde dört defa acıkırım. Eğer bütün hayatımı daimi bir mümeyyizlik içinde, bir imtihan sahnesinde geçirsem iki yüz sene yaşayacağıma eminim. Bence bir hastayı hava tebdiline falan göndermemeli. Mümeyyiz yapmalı. Açık ve saf denizlerin temiz ve serin gölgeli ormanların, mavi ve bulutsuz (s.208) semaların, sıcak ve parlak güneşlerin, nihayetsiz ve asude istirahatların veremeyeceği sıhhat ve afiyeti ona imtihan mümeyyizliği bir hafta içinde verir. Mümeyyizlik kansızlığı, veremi, bronşiti, soğuk algınlığını, hummayı, romatizmayı, müzmin ve had ne kadar hastalıklar varsa hepsini, belki nıkrisi ve kanseri bile geçirir. Gülümsüyor ve şaka söylüyorum sanıyorsunuz. Hayır, doğru söylüyorum. Bakınız, niçin? Biz insanlar ne kadar değişsek, medenileşsek, yani ne kadar bozulsak maneviyetimizin en karanlık ve görünmez derinliklerine tabiatın koyduğu meşum saika asla sönmeyecek ve her fırsatta yeniden alevlenecektir. Bu saika zulüm ve itisaf arzusudur. Hayata dikkatle göz gezdiriniz. Zulüm ve itisafın başka bir şey göremeyeceksiniz. Amir madununu, çiftçi yarıcısını, tüccar saf müşterisini, banka borçlularını, çoban koyunlarını, arabacı atlarını sıkar. İsteddiği gibi ezer. Kuvvetli zayıfın her zaman tepesindedir. Daima onu gagalar, öldürmezse süründürür. Avcı تنها tarlalarda, sert rüzgârların altında niçin dolaşır? Niçin terler? Niçin yorulur? Zavallı kuşlara zulmetmek, onları öldürmek için değil mi?

Doktorlar avcılığa “sporların padişahı” derler. Çünkü vücudun faidesi yalnız açık hava ve hareketin lütfuyla kalmaz. Sevk-i tabiimiz de, zulüm ve itisaf arzumuz da tatmin olunur.

İmtihanlar da mümeyyizler için bir avdır. Öyle bir av ki yorulması, koşması, terlemesi, soğuk alma, nezle olma tehlikesi yok... Âlâ bir itisaf jimnastiği! Korkudan sararmış, solgun benizli, beyaz dudaklı samur ve ince kaşları çatılmış, zayıf ve narin bir talebe, mahcup ve mütereddit adımlarla içeri girer. Mümeyyizler asılacak masumlarının o son ve anlatılmaz heyecanlarını asla duymayan mesut ve kayıtsız cellâtlar gibidir. Konuşurlar, görüşürler. Cigara, kahve ve bilhassa limonata içerler. Talebe sanki canını alacaklarmış gibi korkarlar, niçin bu kadar korkar? Bilmiyorum. Bu korku dünyayı kurtaran Napolyon Bonabart’ı bile o kadar korkutmuş, o kadar korkutmuş ki...

İşte geçen av mevsiminde– imtihan zamanı demek istiyorum– âli mekteplerin birisinde mümeyyizim. Geniş, perdesiz, kırmızı badanalı bir odanın ta ortasında birinci sınıfı Fransızcadan imtihan ediyorduk. Son baharın serin ve saf ovalarında birçok bıldırcın öldüren talihli bir avcı kadar mesut ve neşeli idim. Her giren çocuğa gramerde olmayan, galisizme kaçan kaideler soruyor, anlaşılmaz misaller yazdırarak üzüyor, şaşırtıyor, numaralarını kırıyordum.

Ah o cevap vermeyen, sesi dudakları titreyen sararmış talebenin meysus gözleri, feci bakışları... Bu bakışlarda bütün bir cihanın, mahvolmuş bütün bir hayatın, kırılmış bütün bir saadetin ansızın alevlenen matemleri yavaş yavaş söner.

Neşemden duramıyor, öbür mümeyyizle konuşuyor ve gülüyordum. İçeriye kısa boylu, sevimli, şişman bir talebe girdi. Muallimi, zekilerden ve çok çalışkanlardan olmak üzere takdim etti. Tavrını hoş gördüm. Ve bilmem niçin bu çocuğa itisaf etmek istemedim.

–Pekâlâ, siz sorunuz!

Dedim ve yanımdaki mümeyyizle deminden diksiyonerlere dair açtığımız bahsi kurcaladım. Bu yaşlı, zayıf, sarı saçları ağarmış, âlim ve muharrir, kamburu çıkmış, gözlüklü bir muallimdi. On sekiz senedir Fransızca okutuyordu. Litre’yi [Littré] Laros’e [Larousse] tercih ediyor ve mektepler için pek münasip buluyordu. Ben dalgın ve lakayt, masanın üzerindeki Gazye’nin klasik lügatini karıştırıyordum. Son sahifede kitap ilanları vardı. Gözüme:

“Dictionnaire des iddees suggerees par les mots”

cümlesi ilişti. Bu kitabı görmemiştim tuhaf!.. Nasıl olabilirdi. Zaten her kelime bize bir fikri ihtar etmez miydi? Sonra fikirlerin lügati nasıl yapılabilirdi? Sıska ve ihtiyar mümeyyiz her talebenin [kelimenin olmalı] manalarından başka nasıl hususî fikirler aklımıza getirdiğini, bunun sebeplerini, felsefesini anlattı. Muallim diğer genç ve bizden iştihalı bir mümeyyizle şişman, cesur, şen ve serbest talebesini istintat ediyor, siyah tahtaya:

Gargouille

Gargouillement

Gargouiller

Gargouillis

diye yazdığı şeylerin manasını soruyor, misaller getiriyordu.

Konuştüğüm mümeyyizin yüzü ölümü hatırlatacak kadar kansız, yanakları çökük, ağzı renksizdi. Esvapları temiz ve mükemmel olmasa aylarca aç kalmış, bir yiyecek etimek bulamamış bir fakir sanılacaktı. Devam ediyordu:

–Evet, bundan başka da her kelime herkeste ayrı ve hususî bir fikir, bir hatıra yaşatır. Ve öyle kelimeler vardır ki bir adam için bütün bir tarih, bütün bir hayat, bütün bir timsaldir.

–Ne gibi?...

diye sordum.

–Nasıl anlatayım, dedi. Mesela şu tahtada gördüğünüz “Gargouillement” kelimesi yok mu? Bana kırık, sefil, parasız ve yorgun hayatımın bütün felaketlerini bir anda hatırlatır. Bu kelimeyi işitince derin bir yeis, tarif olunmaz bir heyecan, anlatılmaz bir elem duyarım.

Gülümsedim.

–Mübalağa, mübalağa... Kime olursa olsun “gurultu” kelimesi manasından başka ne hatırlatabilir?

Gözlüğünün şeffaf taşları arkasında suni bir hayat ile parlayan nazarlarını bana dikti:

–Öyle ise dinleyiniz, dedi. Size bu uğursuz kelimenin bendeki tesirini anlatayım. O vakit yeisime hak verecek, asla mübalağa etmediğimi göreceksiniz.

Sonra sarı, büyük ellerinin takatsiz hareketleriyle bir cigara yaktı ve ancak benim işitebileceğim hafif ve kısık bir sesle yavaş yavaş hikâyesini fısıldadı.

“Yirmi sene evvel... Sultaniyeden yeni çıkmıştım. Yakışıklı, malumatlı, güzel; alafranga bir gençtim. Yalnız bir kusurum vardı: Fakirlik... Babam daima boğazına kadar borç içinde yaşar, müsrif ve batakcı bir memurdu. Evimiz bile yoktu. Kirada geziyorduk. İyi tahsil gören her fakir genç gibi ben de “saadet zenginlikten başka bir şey değildir” hakikatine kanaat getirdim, iman ettim. Saadet insanlar için bir haktı. Hak ise kuvvetti. Kuvvetin ise hayatta maddeleşmiş timsali ancak para idi. Para ile ne olmazdı? İyi gıda, iyi zaman, iyi mekân, iyi kadın... Her şey, her şey bize para ile gelir, bizden para ile beraber giderdi. Mektepten çıktıktan sonra yegâne düşüncem zengin olmanın çaresini aramak oldu. Uzaktan yakında miras falan ümidi yoktu. Ticaret ve teşebbüs de bizim işimiz değildi. Türkiye’de saadet, yani servetin

çıkacağı iki kapı vardı: Ya baba, ya karı... Son moda esvap giymeye, gayet güzel gördüğüm halde gözlük takmaya alıştım. Gözlük o zamanlar moda idi. Ötede beride gezmeye başladım. Aradım, aradım. Nihayet annemin akrabasından biri benim aradığımı buldu. Eski hakanımız Abdülhamid Han'ın bendelerinden birinin kızı... Bilmem neci başı olan babası birkaç sene evvel ölmüştü. Doksan bin lirayı geçen malları, mülkleri bu kardeşsiz kıza kalmıştı. Dehşetli bir kelepir... Hemen istedim. Tahkikat yaptılar. Söz vermeden bir kere beni görmek arzu ettiler. Bonmarşe'yi kararlaştırdık. Bir Pazar günü idi. Kız dadısıyla ve diğer yaşlı bir hanımla dört atlı arabasından indi. Gördüm ve bayıldım. Zenginliğini düşündürmeyecek derecede güzel ve zarif idi. Tıpkı bir lale... O da beni beğendi. Aradan bir ay geçmeden nikâhı yaptık. Kayın anam hediye olmak üzere bana beş yüz liralık banknot göndermişti. Artık nasıl süslendiğimi tasavvur et. Nihayet son baharın yağmurlu ve serin bir günü... Koltuğa giriyordum. Nişantaşı'ndaki konak âdeta bir saraydı. Camların o günkü ıslak manzarasını, muhteşem ve kuytu divanhanelerin ziyalı gölgelerini unutamam. Bana doksan bin liralık bir saadet getiren bu melek, beyaz esvaplar içinde hakikatten uzak bir güzelliğin esirden nurlarını saçıyor. Sanki ihtişama, ipeğe, sırmaya, yaldıza boğulmuş odayı daha ziyade aydınlatıyordu. Uzatmayalım. Gece oldu. Kalın camların, kapalı panjurların dışarısında şiddetli bir yağmurun gizli ayak seslerine benzeyen şakırtılarını duyuyordum. Zevcem o kadar güzeldi ki kendisiyle konuşurken “doksan bin lira”yı unutuyordum. Saatler pek çabuk geçti. Anlatmaya (s.309) hacet yok. Her kibar zifaf gecesi gibi, Fransızca konuştuk. Edebiyattan bahsettik. O piyano çaldı. Musikiden dem vurduk.

–Mozart'ı sever misiniz?

–Evet, ya Wagner?

–Oh hele Verdi, işte bir parçası...

Ve ilh... Nihayet yatağın başına geldik. O yandaki küçük tuvalet kabinesinde kaldı. Ben üşür gibi oluyordum. Beklemedim, kabalık olacağını düşünemedim. Bütün ipek olan yumuşak yatağa girdim. Sabırsızlanıyordum. Zevcemi beklemek beni üzüyordu. Alnımdan soğuk terler akmaya başladı. Yattığım yerden etrafıma bakıyordum. Karşımda büyük aynanın önünde heykelli bir saat duruyordu. Bekliyor, sıkılıyor, boğulur gibi oluyordum. Fenalaştım. Zevcem tuvalet odasında çıktı. Arkasında uzun ve parlak bir gecelik vardı. Mavi ve büyük abajurlu lambayı

söndürdü. Yavaşça yatağa girdi. Lamba söner sönmez aynanın önündeki büyük saati gördüm. Bu bir kayalıktı. Arkasına konan bir gece kandilinden çağılayan gibi bulutlu bir ziya akıyordu. Ne yapacağımı bilmiyordum. Ne diyeceğim! Yatağıma girmişti. Elimi uzattım. Kollarına dokundum. Buz gibi idi ve birden titredim. Yorganın altından bir gurultu aksetti. Elimi çektim. Boğazım acımaya, şakaklarım yanmaya başladı. Sinirlerim geriliyordu. Asabi bir vehim... Sanki bu yorganın altında kertenkele, yılan, kurbağa gibi pis ve ıslak bir hayvan vardı. Zevcem benden tarafa dönerken bu gurultu yine haykırdı... Titremeye başladım. Fenalaştığımı görünce zavallı:

–Bugün üşümüşüm.

dedi. Karnı gurulduyordu. Aman ya Rabbi, bu gurultu bana ne iğrenç, ne müthiş geliyordu. Cevap vermedim. Geri çekildim. Gurultu susmuyor, nispetsiz fasılalarla ipek ve temiz yatağın içini dolduruyordu. Dayanamadım, kalktım. Odanın ta öbür köşesindeki koltuğa kaçtım.

–Rahatsız mı oldunuz?

diye sordu. Cevap vermedim. Elimdeki mendili ısıırıyor, saatin parlayan ziyadan çağılayanına bakıyordum. O kalktı. Dışarı çıktı. Ve elinde küçücük bir likör şişesiyle geldi. Bir kadeh içti.

–Size de vereyim mi? Isınırırsınız. Çok rutubet var.

dedi. Ben yine cevap vermedim. Sanki dilim tutulmuştu. Dehşetli ve asabi bir buhran geçiriyordum. Bana baktı, yatağa yattı. Ne kadar sonra bilmiyorum. Dargın ve utangaç bir seda ile:

–Gelip yatmayacak mısınız?

dedi. Yine cevap vermedim. Sonra kalktı. Geceliği arkasına aldı. Dışarı çıktı. Ben oturduğum koltukta sabaha doğru dalmışım. Kapının vurulmasıyla uyandım. Bir hizmetçi kız kahvaltı getiriyordu. Acele ile giyindim. Geceleyin geçirdiğim buhranı hatırlıyor ve kızarıyordum. Yüzüm yanıyordu. Şimdi ne diyeceğim! Bir şey diyemedim. Selamlık tarafına geçtim. Dışarı çıktım. Akşam konağa gelince hizmetçiler odaya götürdüler. Biraz sonra sofrada yapayalnızdım:

–Hanımefendi nerede?

diye sordum. Hizmetçi kız:

–Rahatsız. Baş ağrıyor.

diye cevap verdi. O gece yalnız yattım ve uyuyamadım. Ne kadar tehlikeli bir münasebetsizlik yapmıştım. Düşündükçe anlıyor, ne yapacağımı şaşırıyordum. Sabahleyin kahvaltı getiren kıza:

–Küçük hanımefendiyi görmek, hatırını sormak isterim. Kendisine haber veriniz.

dedim. Kız:

–Büyük hanımefendi şimdi sizi görmeye gelecek.

diyerek dışarı çıktı. Çabucak giyindim. Muhteşem odanın yaldızlı tavanlarını seyrederek bekledim. Kayın anam adalı, uzun boylu, bir Çerkez karısı... Yavaş yavaş içeri girdi. Etekledim, gayet kötü ve fısırlıklı bir Çerkez şivesiyle:

–Estağfirullah efendim dedi, oturunuz. Size bir lafım vardır söyleyeceğim. Hem kısa, hem son...

Şaşladım. Ah bu son söz kısa olmadığı kadar müthişti. Bu hain ve sert kadın mavi ve büyük gözlerini yırtıcı bir kuş gibi üzerime açarak kızının beni istemediğini, bir daha eve gelmemekliğimi, nikâhtan vazgeçtiklerini, boşamazsam yarın saraya gidip huzura çıkacağını, beni Fizan’a sürdüreceğini çakıl çukul söyledi. Ben reddettim.

–Estağfirullah efendim, dedim, nasıl istemem. Küçük hanıma bütün ruhumla perestiş ediyorum.

Çerkez karısı ayağa kalktı. Evvelkinden daha sert ve daha yanlıs bir Türkçe ile söylediklerini tekrarladı:

–Kızımın yatağından kaçmışsın. Onun doksan bin lirası var, onun gibi güzel, saraylarda yok. Ben elimi kaldırırsam ellisi değil, elli bin milyonu gelir...

diyor. Köpürüyor ve üzerime yürüyordu. Azıcık daha dövecekti. Uyuz bir köpek gibi kovuldum. Ve tabii boşadım. Yoksa Fizan’a gitmek işten bile değildi.

Ondan sonra hayat bana bir cehennem oldu. Düşün, doksan bin lira... Ve gayet güzel bir kadın... Bütün saadet tamamıyla benim elime geçtiği halde “asabilik” denilen terbiyesizlik yüzünden yirmi dört saat içinde kaybettim. Küçük bir soğuk almadan başka bir şeyi olmayan adi bir kadın gurultusundan o kadar mantıksız ve münasebetsiz bir tarzda müteessir olmasaydım şimdi böyle mi olurdu? Bir mecidiyeye bir saat kafa mı patlatırdım. İşte bu meşum kelime bana bir an içinde

kaçırdığım saadet sarayını hatırlatır. Beni yeniden meyus eder. Elemlerimi tazeler. Kederlerimi uyandırır...”

Sarı ve zayıf yüzü şimdi tuhaf bir renk bağlamış, sanki morarmıştı. Daha bitiremediği cigarasını tablaya atarak hızla kalktı. Şişman talebeyi hiddetle dışarı kovdu. Şaşırان çocuk hepimize ayrı ayrı bakarak mütereddit adımlarla çıkarken o masanın üzerinden kaptığı cetvele üç tane sıfırı yapıştırmıştı. Zavallı, galiba kederinin intikamını alıyordu. Sonra tahtaya döndü, asabi bir acele ile manzarasına tahammül edemediği

Gargouille

Gargouillement

Gargouiller

Gargouillis

kelimelerini ve misallerini silmeye başladı. Muallim ve mümeyyizler hep bir ağızdan itiraz etmek istediler:

–Lakin bu çocuk pek güzel cevap vermişti. Hem de çalışkan.. mış...

Ben de güldüm. Ve muallimi, teselli eder gibi:

–İyi ya... İkmale kalır. Daha ziyade çalışır. Malumatını pişirir, çalışkana sıfır vermek haksızlık mı?

diyerek omzunu okşadım. Sıfırı veren muallim birsâmıyla boğazlaşır bir çılgın gibi hâlâ siyah tahtayı siliyor, havalanıp yüzüne kaçan tebeşir tozlarından aksırıyordu.

ÖMER SEYFEDDİN

(Zekâ, C.1, S.18, 30 Kânunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.308-10)

4.2.1.10 Koleksiyon (Küçük Hikâye)

(*“Tatlı Su Frenkleri” unvanlı henüz tab edilmemiş büyük bir romandan iki üç sahife:*)

... Tokatlıyan’ın sırasındaki yirmi beş numaralı apartmanı arıyordum. Lui Doran [Louis Durant] gayet parlak ve kibar bir hayat geçiriyordu. Uzaktan kendisiyle göz aşinalığım da vardı. Her akşam Tokatlıyan’a uğruyordu. Karısı gayet güzel, esmer ve nefisti. Hele bir kızı vardı. On üç, on dört yaşında tahmin olunabilirdi. Bu bir bebektir. Beyoğlu âleminde herkes bu kıza: “Altın Peri” derlerdi. Kalbim çarpıyordu. Güneş tıpkı yaz gibi kaldırımları ısıtıyor, omuzlarımda ve göğsümde sıcaktan kaşınmalar ürpertiyordu. Ve kendi kendime: “İşte onları görmek için tam fırsat!!” diyordum. Hususiyle şimden sonra geçireceğim hayat ve faaliyet beni hep onlarla yaşatacaktı. Kapıyı buldum. Çalınca karşıma Rum bir uşak çıktı. Gayet kötü bir Fransızca ile:

–Mösyö kimi ister?

dedi, ben de Fransızca cevap verdim:

–Mösyö Doran’la teşerrüf etmek istiyorum.

–İsminiz?

Kartımı uzattım. Beni bir bekleme odasına aldı. Ve efendisine haber vermeye gitti. İki dakika içinde etrafıma ve ayağımın altındaki tüylü halıya baktım. Odanın bütün eşyası beş yüz liradan fazla ederdi. O halde Doran Bey çok zengindi. Hâlâ niçin bir iş arıyordu? Uşak beni salona götürürken hayretim arttı. Ve daha ziyade para meselesini düşünmeye başladım. Birkaç ev döşettiğim içim mobilya fiyatlarından pek iyi anlardım. Doran Bey beni pek mültefit kabul etti. Karısına takdim etti. Ben kendimi sıkarak istidadımdan daha çok görünmeye çalışıyordum. Altın Peri içeri girdi. Ve bana takdim olundu. Ooh, ne latif şeydi... Annesinin boyu lüzumundan fazla uzun idi. O anda farkına vardım. Doran Bey dünkü ziyafette bana babasının büyük babası Normandiyalı olduğunu, hâlâ Fransa’da evleri bulunduğunu, annesinin İtalyan Yahudisi iken döndüğünü söylemişti. Acaba karısı ne idi? Ermeni mi? Hayır, hayır... Her ne ise, bu kadında, güzel ve şuh bir erkek tavrı vardı. Hâlbuki Matmazel Doran... Kanatları koparılmış bir melaike... Bir kere gayet beyazdı. O kadar taze idi

ki... Ellerine bakıyor ve dokunulsa akacak sanıyordum. Kumral saçları kalın ve çoktu. Başında ağır ve baha biçilmez elmassız ve füsunlu bir taç gibi duruyordu. Daha henüz kadın olmamıştı. İnsan dizlerine ve göğsüne dikkatle bakmasa çocuk zannedecekti. Mösyö Doran:

–Siyasiyata çok meraklıdır, dedi, bütün Avrupa gazetelerini okur.

Kız güldü:

–Siyasiyata değil, mütalaaya merakım vardır da...

Kekeledim:

–Edebiyatla uğraşsanız Matmazel...

Gözlerini açtı. Kızardı. Sonra önüne baktı. Ben “Acaba bir put mu kırdım?” diye yavaşça toplanıyordum.

–Edebiyat mı? dedi. Bu ruhun vebasıdır. Hususiyle bugünkü edebiyat... Rahip Bertran [Bertrand] katiyen beni ve refiklerimi şiir ve roman okumaktan men etti.

–Mukaddes adam! diye takdir ettim, hakikaten öyle... Fakat içinde iyileri de bulunur zannındayım.

Mösyö Doran:

–Mesela Şatobriyan’ın [Chateaubriand], Lamartin’in [Lamartine] eserleri gibi...

dedi. Altın Peri babasına döndü:

–Heyhat babacığım, rahip bize Grazilla’yı [Graziella], Rafail’i [Raphael] bile men etti.

“Ne ciddi ve kati terbiye!” diye düşünüyordum. Bu zavallı, hendese ve müsellesat mı okusun. Tan’ın ve Taymıs’ın [Times] başmakaleleri ona ne söyler? İşte “Osmanlı- Kaynaşma” idealini hakikatleştirecek bu bedbaht ve güzel Levanten kızcağızları da serbest kalacaklar, papazların vicdani itisaflarından kurtulacaklar, ruhlarının ihtiyaçlarını tatmin edeceklerdi.

Altın Peri annesiyle konuştuklarımıza karıştı. Babasıyla beraber musahabemize güzel itirazlar etti:

–Ah, insaniyet, ah irfan...

diyor, doğacak istikbal fecrinin maddi aydınlıklarını seyreder gibi güzel gözlerini kapıyor:

–Acaba cemiyetinize kızlar giremezler mi?

diye soruyordu. Laf uzadı. Mösyö Doran, yeni ve kaynaşmış Osmanlı milleti için Latin harfleri kabul olunurken Latin lisanının da kabul olunmasını istiyor ve cemiyetimize Avrupa’daki insaniyet ve iştirakiyyûn zümrelerinin paraca muavenet edeceğini anlatıyordu. Laf uzuyor, ben hatta dinlemekten yoruluyordum. Mösyö Doran cemiyetimize muhtırasını Latince yazacağını ve Fransızcaya tercümesini de ilave edeceğini söyledi. Madam Doran’la modadan ve spordan (s.321) bahse başladık. O hep Avrupa’yı arıyor, burasının zindandan farkı olmadığını tekrarlıyor:

–Ah, burada vakit geçirecek kibar âlemi yok!

diye esefleniyordu.

Kalkmak, ayrılmak vakti geldi sanıyordum. Mösyö Doran kızına damdan düşer gibi:

–Julyet, beye koleksiyonunu göstermez misin?

dedi. Altın Peri bana uzunca ve derin bir nazarla baktı ve cevap verdi:

–Eğer arzu ederlerse memnuniyetle...

Ben bunun ne koleksiyonu olduğunu anlamaya hacet görmeden eğildim:

–Son derece arzularım, matmazel...

Beyaz ve ince elleriyle saçlarını düzelterek güldü.

–Buyurun, beraber odama gidelim...

dedi ve kalktı. Ben de kalktım. O önden, ben arkadan yürüdük. Altın Peri’nin yatak odasına girdik. Ruhun vebası olan edebiyattan utanan, korkan bir kızın ilk defa konuştuğu adamı odasına götüreceğine akıl erdiremiyordum. Odada siyah, büyük ve çok koyu bir köpek vardı. Beni görünce havlamaya ve sıçramaya başladı.

–Bunu dışarı atmadan rahat edemeyiz, hıncır ne kıskançtır!

diye bir kahkaha koyuverdi. Hayvanı dışarı kovdu. Hiçbir genç kızınkine benzemeyen geniş yatağın mavi ipek perdeleri açıldı ve kenarda akaju bir yazıhane duruyordu. Önünde yalnız bir sandalye vardı.

–Buna siz oturunuz, dedi.

–Ya siz?

–Siz oturunuz da ben kendime yer bulurum.

Etrafıma baktım. Yataktan ve lavabonun kenarlarından başka oturacak yer yoktu. Sandalyeye yerleştim. Altın Peri saçlarını yüzüme dokundurarak yazıhanenin

büyük gözünü açıyordu. Abanoz bir kutu çıkardı, açtı. Vakitsiz bir hareketle dizime oturdu. O kadar utandım ki yüzümün kızardığını gördü:

–Yoksa size rahatsızlık mı veriyorum?

–Hayır, hayır, dedim, lakin anneniz ve babanız bizi böyle görürlerse?

Bir kahkaha attı:

–Hakikaten masumsunuz, dedi, onlar burada koleksiyonuma bakacağınızı bilmiyorlar mı?

Önümdeki kutuda elmas, akik, zümrüt, necef, sedef, kehribar vesaire gibi yüz kadar küçük küçük taşlar vardı. Belki bir saatten ziyade koleksiyonuna baktık. Artık üstümüzü başımızı düzeltip odadan çıkmak üzere idik. Masum ve mahcup Altın Peri:

–Şimdi bana üç yüz Frank vereceksiniz, dedi, koleksiyonumu seyir ücreti...

Üç yüz değil bu beş yüz Frank bile ederdi. Cebimden üç banknot çıkardım.

Eline verirken yavaşça sordum:

–Koleksiyonunuzu başkalarına da gösterir misiniz?

–İstediğime gösteririm.. Fakat ücretle! Yalnız bir kişiye parasız...

–Kime? Nişanlınıza mı?

–Hayır, köpeğime.

Salonda Mösyö Doran’la madamı yan yana kitap okuyor bulduk. Pek geç kaldığımız için gülüştüler.

–Anlaşıldı, siz küçük taşlara meraklı imişsiniz.

diyorlardı. Madamın da koleksiyonu varmış. Diğer gelişimde göstereceğini vaat etti. Hakikaten ikici gelişimde madamın koleksiyonunu da gördüm. İyiydi fakat kızıninki kadar latif ve kıymetli değildi.

Bu aile gösterdiği koleksiyonlar sayesinde Paris’te bile zengince yaşayamazlar mıydı? Apartmanın ihtişamını görünce hâsıl olan deminki hayretim şimdi tamamıyla silinmişti.

ÖMER SEYFEDDİN

(Zekâ, C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.321-2)

4.2.1.11 Şîmeler... (Fantezi)

Herkesin: “gayet büyük bir adam” dediği bu zat sahihten pek büyüktü. Boyu bir doksan beş santimetre idi. Yahut yürürken çok kabardığından öyle gözükiyordu. Kuvveti, şiddeti çıplak resimlerindeki kabarık pazılarından belli olurdu. Hele bıldırcın avına gidecekmiş gibi başı açık ve spor elbisesiyle çıkarttığı fotoğrafı... Tüyleri ürpermeden kimse bu nefis ve kahraman hayale bakamazdı. O kadar büyüktü ki nazırlar yanında pek küçük kalıyorlardı. Okuduğu birkaç milyon kitabın kafasına yığıldığı o nihayetsiz malumata okumayıp da “okudum” diye iddia ettiği birkaç kentilyon risalenin sayıları da ilave edilecek olursa zekâsının... Hayır hayır, dehasının dehşetinden titrememek kabil değildi.

Bütün gençlik, bütün ihtiyarlık, bütün orta yaşlılık, dişilik, erkeklik, büyüklük, küçüklük, iyilik, fenalık, hâsılı bütün dünya onun adı anılınca ayağa kalkıyor; evvela rükua, sonra secdeye varıyor ve vardığı bu secdeden bir daha doğrulamıyor, bir daha kılmıdanamıyordu.

Bu “gayet büyük bir adam”ın en ziyade kızdığı şey millî ve dinî mefkûrelerdi. “Ah bu serseriler” derdi, “ellerinden gelse bütün insanıyeti mahvedecekler...” Evet, dünyada milliyet kadar çirkin ve yırtıcı bir vahşilik iddiası olamazdı. İtalyanları yarım asır evvel Avusturya’ya karşı isyan ettiren, kurdukları müstakil hükümetleri birdenbire büyüterek ve meşum tarihlerinden ilham alarak Trablus’a atılmalarına sebep (s.53) olan “milliyet” hissi değil miydi? Rusya’nın Asya’yı benimsemesi, Japonya’nın sivrilmesi, sarı tehlike, Pancermanizm, Panslavizm tehlikeleri hep bu milliyet hissinden doğmamış mıydı? Bulgarların iki hafta içinde İstanbul’a dayanmaları hangi uğursuz kuvvet sayesinde idi? Milliyetler ve dinler olmasa insanlar bu arzın üzerinde kardeş gibi yaşayacaklardı. Türkiye’de olmayan bu tehlikeyi icat etmek en büyük bir cinayet değil miydi? Büyük adam, aynı zamanda gayet büyük bir muharrirdi. Liberal gazetelerin baş sütunlarında Pantürkizm, Panislamizm aleyhinde birçok yazılar yazdı. Hatta bir mecmua; “Yeni Lisan ve Yeni Hayat” hareketinin aleyhinde bulunuyor, millî cereyanı asker bozuntusu iki üç muharrir atfediyordu. Büyük muharrir sabredememişti. Hemen bir mektupla “Ben de tamamıyla sizin fikrinizdeyim. Türklük cereyanı vatan ve millete (!) çok muzırdır” diye takdirlerini saçıyordu. Onun fikrinde felsefenin, ilmin, fennin gayesi

fertleri cemaatlerinden ayırmak, onu hür ve müstakil bırakmaktı. İlim ve felsefeye yabancı kalmayan bir fert ne milliyetini, ne dinini tanır, ayrı dinlerin saliklerini hep kardeş sayardı.

Bütün arz onların vatanydı. Milliyetleri insanlık idi. Ancak bu nazik ve medeni noktayı anlayan insan, insan olurdu... Yoksa milliyet gibi vahşet ve karanlık zamanından kalma bir müesseseye bağlanan, bir cemaatin ruhuyla, idaresiyle hareket eden, kendi arzularını unutan bir adam asla insan addolunamazdı. Ve bu “insan addolunamayan güruh” halkı kendilerine benzetmeye çalışıyor “Turan, Turan, Turan” diye tehlikeli bir gürültü koparıyorlardı.

Kırk sekiz yaşında idi. Memeden kesilir kesilmez düşünmeye ve yazmaya başladığı gayr-i matbu altı yüz bin sahifelik eserinde medeniyetin ferdiyete doğru yürümek olduğunu ispat etmişti. Milliyetler ölmeye mahkumdu. Cemaatler dağılınca millî vicdanlar da yaşamayacak herkes umumî bir idare ile değil, şahsi arzularla hareket edecek ve o vakit ortada yalnız “insanlık” kalacaktı. Fakat Avrupa’daki cemaat ruhlarının iflasına daha çok zaman isterdi. Ruhsuz ve idraksız bir cemaat olan Osmanlı Türkleri işte bu insaniyet gayesine yüzlerini çevirmişlerdi. Politika ile uğraştığı zamanlar diğer Osmanlıları, yani Bulgarları, Sırpı, Rumları, Arnavutları pek iyi tanıdı. O vakit ki bu gayr-i Türk Osmanlı arkadaşlarının milliyet ve din hususundaki taassuplarına bakar, içinden:

–Ne dar kafalı herifler...

derdi. Bununla beraber Kozmidî ile, can ciğer sevişirdi. İntihabat esnasında Boşo’yu halka “sağlamdır... Benden hamiyetli, benden vatanperver bir Osmanlıdır.” diye takdim etmişti. “Osmanlılık, müsavat, adalet, kânun, kânun, yine kânun, sonra yine kânun...” davasını şimdi Arnavut krallığı nazırlarından olan eski fesatçılarla beraber ne güzel müdafaa etmişti! Artık “El-hamdü’l- Bakon ve’l-Spensir” bu millî ve taassup unsurları Osmanlılığın içinden çıkmışlardı. Araplar, Arabistan’da, Türkler Anadolu’da hemen hemen yalnız kalıyorlardı. Ve Türkleri yalnız İstanbul ahalisinden ibaret sanırdı. Ecnebi coğrafya kitaplarının adedini yazdığı on beş milyon Türkün varlığına inanmaz,

–Bu Avrupalılar etnografya ilminde pek cahildirler, derdi, “memalik-i Osmaniye”ye haksız olarak “Türkiye” dedikleri gibi Anadolu ahalisini de “Türk” diyorlar.

Ve faydasız mütalaayı sevmediğinden tarihe o kadar ehemmiyet vermemişti. Bütün tarihî malumatı mektepte öğrendiği şeylerdi. Bu malumatın verdiği kat-ı itimat ile gülerdi:

–Anadolu’da on beş milyon Türk ha... Bunu yazan Avrupalılar hiç tarih okumamışlar. Türkler Anadolu’ya altı yüz sene evvel beş yüz çadır halkı olarak gelmişler. Ada tavşanı olsalar bu kadar türeyip çoğalamazlar...

Hâlâ mekteplerde okutulan ve içinde “Türk ve Turan” kelimesi geçmeyen küçük “Fezleke-i Tarih-i Osmanî” kitabından başka tarih görmediğinden Osmanlı Türkleri gelmezden evvel Anadolu’nun baştan aşağıya kadar Türk milleti ile dolu olduğunu bilmezdi. Selçukileri acem zannediyordu. Hele Aydın ahalisi tamamıyla Rumdu. Çünkü ora ahalisine verilen “efe” ismi Rumca eski ve genç kahramanlara verilen “efet” kelimesinden çıkmamış mıydı?

Ve milliyetperverlerin “Türk” yapmaya çalıştığı Türk-Osmanlı nüfusu karmakarışık, kendi tabirince “mağşûşu’l-millîye” bir heyetti. Bunlara millî ve dinî bir mefkûre vermek müsterek insanlığa karşı bir hıyanet idi. Zira bu Türk-Osmanlıların damarlarında beş sene evvel Selanik’te çıkan milliyetperver bir paçavraya yazdıkları gibi; Rum, Bulgar, Sırp, Rus, Fransız, İngiliz, Alman, İtalyan kanı akıyordu. Ve asla “Türklük”ü kabul edemezlerdi. İşte kendisi Meşrutîyet’in ilanından beri beş altı milliyete intisap iddia etmişti. Hatta Balat’ta verdiği bir konferans’ta: (s.54)

–Bizzat ben bir siyonistim...

diye haykırıştı. Lakin yine Türklüğü kabul edemezdi. Çünkü kendisinin Türk olmadığını iyice biliyordu. Türk olmadığına zekâsı, dehası şahit değil miydi? Hiç Türklerin içinden kendisi gibi mütekâmil, âlim, fazıl, mütefennin, filozof çıkabilir miydi?

Kendisi olsa olsa “Osmanlı” olabilirdi. Öyle bir Osmanlı ki mazi ile “memalik-i Osmaniye” haricindeki Türkler ile, Türklük ile, Turan ile katiyen alakası yok..

Yalısın denize bakan en büyük odasını kütüphane yapmıştı. Yıllarca biriktirdiği, ciltlettirdiği kitapları birkaç sene evvel Türklük iddia eden Osmanlılara inat için Hristiyan ve ecnebi bir müesseseye vermişti. O vakitten beri yine her hafta

Beyoğlu'ndan bir küfe kitap satın alır ve hamalla evine getirirdi. Bu zerzevat gibi küfe ile kitap almak onun eski bir âdetiydi. Osmanlılar küfe küfe alınan bu kitapların hepsini okuyor zannederek ondan ürkerlerdi. Hatta Abdülhamid Efendi bile padişahken onun şöhretinden ve ilminden korkmuş, terbiyesini verememişti.

Yine dolmaya başlayan kütüphanesine bu sefer büyük büyük dolaplar da koydurmuştu. Akajudan yapılmış bu narin ve şık dolaplar otuz âşıklı bir kokotun elbise dolaplarına benziyordu. Ve kapakların fildişi levhaları üzerinde yaldızlı harflerle:

“Birinci sahifeden yüz on iki bin sekiz yüz kırk beşinci sahifeye kadar...”

“Yüz on iki bin sekiz yüz kırk altıncı sahifeden, dört yüz otuz bir bin dokuz yüz yetmiş üçüncü sahifeye kadar...”

“Beş yüz bin altı yüz elli üçüncü sahifeden, sekiz yüz bin üç yüz on birinci sahifeye kadar...”

yazılmıştı. Bu dolaplar altı tane idi. Birisi görse bu gayet büyük adamın tevazu için yalan söylediğine, altı yüz bin sahifelik eserinin birkaç milyon sahifelik olduğuna hükmedecekti. Fakat sıkı sıkıya kilitlenmiş bu dolapların içinde hiç kâğıt yoktu. Onun eski spor elbiseleri, kırbaçları, kispetleri, tek ve çifte gözlükleri, kemerleri, cübbesi, külahı, tespihleri, neyi ve tamburası dururdu.

Açık pencereleri indirdi. Hava çok güzeldi. Fakat soğuktu. Üstünde küçük kitap kaleleri yükselen yazı masasına oturdu. Her vakitki meşguliyetine başlayacaktı. Bu masanın üzerinde asla yazı yazmazdı. Yalnız ustularını bilerdi. Anahtarla çekmeceyi açtı, bileği taşı, küçük bir zeytinyağı şişesini ve bir deste ustura çıkardı. Büyük ve âlimane bir dalgınlıkla işe başlayacaktı. Lakin,

–Belki erken gelirler...

diye durakladı. Düşündü. Tekrar çıkardığı şeyleri çekmeceye soktu ve kilitledi. Sonra önüne büyük ve İngilizce bir kitap açtı. Okuyormuş gibi bakmaya başladı. Bugün iki büyük adamı davet etmişti. Onları barıştıracaktı. Şair, âlim, mütefennin, filozof, mutasavvıf ve kabalist olduğu kadar hayalperver idi. Bu iki büyük adamın dargınlığında Osmanlılık için büyük, hem gayet büyük bir tehlike görüyordu. “Mağşûşu’l- Milliye” ve Türklükle, Turanla münasebeti olmayan Osmanlıların en büyük adamı kendisiydi. Hatta üç dört aylık hükümeti esnasında vatana, millete ettiği büyük hizmetleri tarihin asla unutamayacağı “büyük kabine”

onun iktidarını, meziyetini takdir ederek ayanlığa namzet göstermemiş miydi? Tuhaf ve hayali bir hezeyan içinde kendisini nazır zannetti. Yine yalnız hayalinde mevcut olan Osmanlı milletine bir hizmet edecek, bu iki meşhur ve büyük adamı barıştırarak ayana sokacaktı. O vakit ikiye ayrılan Osmanlılar birleşecekler, gayr-i millî ve ferdî hayatlarına devam edeceklerdi. Bunlardan birisi “şîme-i muhabbet” birisi “şîme-i husumet” iddia ediyordu. Hayalinde büyüttüğü, hayalinde vücut verdiği gayr-i millî Osmanlı milleti şimdi şaşırmıştı. Husumete mi yoksa muhabbete mi taraftar olsunlar? Ve bu iki âlimin, çıkardıkları davalarla şöhretleri cihana yayılmıştı. Eğer barışmazlarsa Avrupa’da değil, hatta bütün dünya yüzünde umumî bir muharebenin baş göstereceği iki kere iki dört eder kadar muhakkaktı. O vakit “şîme-i muhabbet”çi ile “şîme-i husumetçi”nin namı tarihlerde geçecekti. Bu ne muvaffakiyetti... Kendisi altı yedi yüz bin sahifelik bir eser yazmaya kalkmasına rağmen, fotoğraflarına, makalelerine, hususî mektuplarına, resmî istidalarına imzasını “filozof” diye attığına rağmen henüz onlar kadar baş döndürücü ve ani bir şöhret kazanamamıştı. Bunu kıskanıyordu. Ah ne olurdu, o da bir “şîme-i bir şey” uyduruverseydi... Lakin hayır, işte kendisi nazırdı. Maddeten değilse bile manen nazırdı, mademki Türklüğü kabul etmeyen, milliyetperverlerin arkasından gitmeyen Osmanlıların en büyük adamıydı. Hakikatte hakkı nazırlık değil, sadrazamlık idi. Ve şîmecileri barıştırıp ayana koyacak, onların iddiasından kendisine mahsus (s.55) vasati bir “şîme-i ...” çıkaracaktı. Dünyada en nefret ettiği, sözüyle kalemiyle her fırsatta aleyhlerinde bulunduğu Genç Türklerin en yırtıcı huysuzlukları, vahşetleri barışmamak, itilaf etmemek idi. Onlar “itilaf, mesleğin ölümüdür...” derlerdi. Ve biraz kendi itminanlarından, programlarından feda ederek muhalifleriyle, şantajcılarla anlaşmazlardı. Hâlbuki o “muhabbet” ile “husumet”i barıştıracaktı. Çünkü budala değildi ve gayet zekiydi. Hem “muhabbet” ile “husumet”in arasında ne fark vardı? Hemen hiç... Beyaz ile siyahın, tek ile çiftin, ateş ile suyun arasındaki fark kadar ehemmiyetsiz bir başkalık... Bu başkalığa âdeta “müsavat” denebilirdi. Biraz tahlil istiyordu; yoksa muhabbetin husumetten, beyazın siyahtan, tekin çiftten, ateşin sudan hiç farkı yoktu. Ve başını sallayarak:

–Bütün yollar Roma’ya gider...

dedi. Zaten o hissediyordu. Muhabbetçi ile husumetçinin yalnız nağmeleri değişiyordu. Bestelerinin güftesi, bu güftenin manası hep birdi... Hep bir...

Menfaat... Ve mademki fikirlerinin esası birdi, niçin dargın duracaklar ve Turan düşmanı Osmanlılığı anarşi içinde bırakacaklardı.

Daldığı, cehennemdeki gayya kuyusundan daha derin mütalaadan hizmetçi kız uyandırdı... Rumca şişman bir beyin geldiğini söyledi. O da Rumca yanına getirmesini söyledi. O on yedi lisan biliyordu. İngiliz’le İngilizce, Fransız’la Fransızca, Rum’la Rumca, Arnavut’la Arnavutça, Yahudi ile İspanyolca, Fakat Türklerle Osmanlıca konuşurdu.

Hizmetçi kızın arkasından giren “muhabbet”çi bey idi. Biraz ayağa kalktı. Yer gösterdi.

–Buyurun, oturun bakalım.

dedi. “Muhabbet”çinin mesut ve şişman bir banker gibi dünya umurunda değildi. Güldü.

–Geç mi kaldım?

diye sordu.

–Hayır, hayır...

–Fakat matbaada işimi bıraktım, zarar ve ziyan olarak sizden bir makale almadan gitmem...

–Pekâlâ, şeye dair yazdığım yazıları sana veririm...

–Neye dair?

–Şeye canım...

–Neye?

Büyük adam öyle kaldı. Neye dair yazdığını bulamıyordu. Pazılarını gerdi, dişini sıktı ve attı:

–Pestalojiye dair canım, birden bulamadım. “Muhabbet”çi sevindi:

–Pestaloji... Evet, gayet mühim bir fen.. Sekiz on senedir ben bu fenle uğraşıyorum. Osmanlılarca bilinmeyen bu ilimden ilk defa benim risalemde bahsolunması büyük şeref... Şerefın en büyük kısmı da size ait olacak.

Bir saat kadar pestalojiye dair konuştular. Bu ilmin tarihinden, terakkisinden, tekâmülünden bahsettiler. Hizmetçi kız, bir beyin daha geldiğini haber verdi. Büyük adam “muhabbet”çiye:

–Sana bir sürpriz yapacağım, dedi. Mutlaka barışacaksın..

–Ne? Beni onun için mi çağırdınız?

–Niçin?

–“Husumet”çi ile barıştırmak için...

–Evet.

–Mümkün değil.

–Niçin?

–Çünkü o barışmaz. Yoksa bana göre hiç..

Büyük adam hizmetçi kıza bu beyin getirilmesini yine Rumca emretti. Muhabbetçiye:

–Sen emin ol..

dedi. Ve beklediler... Biraz sonra kapı açıldı. Husumetçi büyük adama doğru yürüdü. Kendisine uzanan elleri sıktı. Yüzünü çevirip diğer misafiri görünce çehresi değişti, bir an içinde kızardı, bozardı, sarardı, yeşilleşti, morardı, karardı. Âdeta sathına bukalemun derisi kaplanmış bir husumet heykeline döndü. Gözlüğü titriyordu. Yumruklarını sıktı. Muhabbetçiye o kadar korkunç ve ateşli bir gözle baktı ki.. Büyük adam bile ürktü. Ayağa kalktı.

–Ne oluyorsun yahu? dedi, otursana.. Tuhaf bir tesadüf? Hiddetlenmeye lüzum yok.

Birden muhabbetçi de korkmuştu. Husumetçinin elinden bir kaza çıkacağından çekiniyorlardı. Fakat yavaş yavaş muhabbetçi cesaret aldı. Arkadaş oldukları zaman onun ne kadar cesur olduğunu da öğrenmişti. Husumetçi:

–Düşmanın bulunduğu yerde duramam, mazurum, dedi. Ve tekrar kapıya doğru yürüdü. Büyük adam fırladı. Onun belinden yakaladı:

–Burası tekkedir, gelmek sizin elinizde ama gitmek değil...

diyordu. İtişiyorlardı. Husumetçi kurtulmaya çabalıyordu. Ev sahibi bırakmıyordu. Muhabbetçi bedava sinematograf seyreden acemi bir polis hafiyesi kadar neşeliydi. Nihayet husumetçinin gözlüğü yere düştü ve büyük adam üzerine basınca tuzla buz oldu. Gözlüksüz kalan husumetçi:

–Teslim! Teslim!

diye bağırdı. Artık gitmeyecekti. Çünkü gözlüğü kırılmıştı. Artık hiç görmüyordu. Hatta şimdi kovsalar yalnız gidemeyecekti. Zira duvarlara çarpar, hendeklere düşer, denize yuvarlanırdı. Son nefesinde vasiyet veren bir hasta sesiyle:

–Beni bir yere oturtunuz.

dedi. Bir koltuğa oturtular. Elleriyle gözlerini ovuşturuyordu. Gayet büyük adam filozof, muharrir, âlim, şair ve ila ahir.. olduğu gibi aynı zamanda doktor idi. Husumetçiye gözlerinin miyop olup olmadığını sordu.

–Ah ne miyobu, dedi, hep kabahat bende... O kadar çok kitap okunur mu? İşte gözlerimi kaybettim. Gözlük olursa ne âlâ.. Görebilirim. Yoksa körüm..

Büyük adam acıyor ve ameliyat lazım geldiğini söylüyordu. Bu gözlüksüz kalan gencin hâli o kadar feci idi ki darılmazdan evvel onu birçok defalar gözlüksüz kitap okuduğunu hatırlamakla beraber muhabbetçi bile acıdı. Husumetçi yumuşuyordu:

–Görebiliyorum ama pek az.. Hayal meyal.. Benden size nasihat okumayınız. Deha ve ilim okumakta değil, okumamaktadır.

Muhabbetçi sordu:

–Peki, okumayalım, fakat yazmayalım mı?

–Filozof! Dargın olduğum bir düşmanın aczimden istifade ederek bana söz söylemesine müsaade etme. Ben sana hitap ediyorum, evet dostum okuma yazmaya gelince. Bunun için on beş on altı yaşında bir çocuk bulur, onu kullanırsın. Sen söylersin o yazar. Ve tenkitleri o kadar mükemmel yazar ki...

Büyük adam dolapların birisinden büyük bir kutu gözlük çıkardı. Hiçbiri husumetçinin gözüne uymuyordu. Nihayet dört gözlüğü birbiri içine taktılar. Bağladılar. Artık husumetçi bir parça görüyordu.

Yavaş yavaş konuşmaya başladılar. Yine bahis pestaloji ilmine dayanmıştı. Bu ilim dârülfünuna kabul olunmazsa “memalik-i Osmaniye”nin ve belki bütün Osmanlıların mahvolacağını muhakkak addediyorlardı. Husumetçi yazdırdığı yeni eserine pestalojiye dair de bir fasıl ilave ettiğini söyledi.

–O kadar izahat verdim ki herkes şaşacak. Bütün “memalik-i Osmaniye” halkı birbirine girecek. Sokaklarda nümayişler olacak...

diyordu. Fakat “Pestaloji...”nin manasını bilmiyordu. O zaten ilimlerin kendilerini bilir, lakin isimlerini bilmezdi. Hatta spiritizm ile spiritüalizm arasındaki farkı bilmediğini yüzüne vurmuşlardı. Cebinde “Laros de poş” [Larousse de poche]çuğu duruyordu. Şimdi çıkarıp baksa pestalojinin neden bahsettiğini birdenbire anlayacak, hatta buracıkta bir konferans bile verebilecekti. Fakat... Ayağa kalktı.

–Biraz dışarı çıkayım.

dedi. Yalının her tarafını tanırdı. Abdesthaneye gitti. Kapıyı kapadı. Birbiri içine takılmış dört gözlüğü gözünden çıkardı ve cebinden Laros’unu çekti. Pestaloji kelimesine baktı. Hayret... Bu bin sekiz (s.56) yüz yirmi yedide ölen İsviçreli bir terbiye mütehasssının ismi idi. Evet bu bir insan ismi idi. Lakin filozofla muhabbetçi ne kadar ciddiyetle bir ilim gibi ondan bahsediyorlardı. Gidip yalanlarını cahilliklerini yüzlerine vurmaya düşündü. Hâlbuki kendisi pestalojiye dair yeni eserine bir fasıl yazdığını söylemişti. O halde onların yalanına iştirak etmişti. Tekrar oraya gitti. Hala pestalojinin son nazariyeleri konuşuluyordu. Sesini çıkarmadı.

Nihayet büyük adam dedi ki:

–Bakınız âlimlerin dargın durması millet için ne büyük felaket.. Ben sizi buraya barıştırmak için çağırdım. Vaktimiz ne kadar faydalı geçti. Pestaloji gibi Osmanlılarca meçhul bir ilim hakkındaki tetebbularımızı hatırladık. Birbirimizin malumatından istifade ettik. Biz bir araya toplanmazsak cehalet karanlığını kim aydınlatacak? Hayır, hayır.. Artık siz dargın duramazsınız. Barışmalısınız. Zaten iddialarınızın esası bir.. İkinizin iddiasını kaynatıp bir meslek çıkarmak çok kolay.

Ve husumetçiye döndü:

–Mesela siz “şîme-i husumet” diyorsunuz. Maksudınız milliyetperverlerinki gibi adi, kaba ve vahşiyane değildir. Bundan eminim. Mesela siz zavallı Osmanlıları Türk yapmak, onları mazi ve anane içinde ve bir cemaat halinde toplayıp garba intikam için, şarka ittihat için saldırmak istemezsiniz.

–Tabii... Hatta gayet büyük bir zata bu Türkçülük ve milliyet cereyanının vatan ve millet için ne kadar muzır olduğunu söyledim. Katiyen milliyetperverlerin muhalifiyim...

–Pekâlâ.. Zaten bunu biliyorum. Senin kadar Avrupa’yı ve Hristiyanları ben bile sevemem. Senin maksadın Avrupalı dostlarımız senden korksun ve...

–Evet, evet..

–Ve...

–Evet, biliyorsunuz işte maksadım o...

–İşte o maksadınızın serbest adı “menfaat”tir. Yani şahsi menfaatiniz. Husumetten ürken ecneblerce siz şahsiyet olacaksınız. Yoksa her türlü şahsi menfaat fikrinden arî budala bir mefkûreci gibi:

Vatan, ne Türkiye’dir, Türklere, ne Türkistan,
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan...
demezsiniz.

–Tabii demem.

Büyük adam hâlâ koltuğunda rahat rahat gülümseyen muhabbetçiye döndü:

–Siz “şîme-i muhabbet” diyorsunuz. Avrupalıları ve Hristiyanları ben de severim. Lakin niçin? Menfaatim için. Siz evvel zaman, kalbur saman dervişleri gibi:

Vatan, ne Türkiye’dir, bizlere, ne Türkistan,
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: İrfan...

diye yuvarladığınız tekerlemeye sahihten inanıyor musunuz? Mücerret bir irfandan ne çıkar? Para vermeyen, menfaat getirmeyen mücerret ve masivaî bir “irfan” emin olunuz “Turan”dan daha münasebetsiz ve manasızdır. İrfan: Gemisini kurtarıp kaptan olmaktır. Yani cahillerin gözlerini kamaştırmak, para ve ihtiram kazanmak, rahat ve mesut yaşamak. Hâsılı irfan demek şahsi menfaat demektir. Ben başka türlü anlamam...

–Ben de...

–O halde husumetçi dostumuzla sizin aranızda bir fark yok. Niçin dargın ve muarız durup da birbirinizi çürütmeye çalışıyorsunuz. Kırılan şöhretleriniz şahsi menfaatlerinize de dokunur.

Büyük adam susmuştu. İki muarız düşünüyorlardı. Söylediği laflar çok doğru idi. Dışarıda ötüşen martıların sesleri, geçen bir şirket vapurunun düdüğü işitiliyordu. Mademki ikisinin de bir cemaate, bir mefkûreye ait fikirleri yoktu, gösterdikleri husumet ve muhabbet hep şahıslarının, şahsi arzularının ve menfaatlerinin tatmini içindi. (s.57) Ve mademki esas birdi. Niçin teferruatta ayrılıp kuvvetlerini dağıtmalı, milliyetperverlere matbuat âleminde fırsat bırakmalıydı?.. Husumetçi birbiri içine takılmış dört gözlüğünün altından baktı. Muhabbetçinin kalın dizlerini ve kıllı ellerini görüyordu. Bu gözlüğün üstünden baktı. Ah işte eski samimi dostu gülümsüyordu. Onların ruhları, hisleri, fikirleri, idrakleri o kadar birbirine yakındı ki

beş altı ay nasıl dargın durduklarına şaşıyordu. Muhabbetçi de eski arkadaşına bakıyor ve içinden “Acaba bize büyü mü yaptılar?” diyordu.

Uzun bir sükûn dakikası geçti. Gayet büyük adam ayağa kalktı. Muhabbetçinin elinden tuttu. Ve getirip husumetçinin eliyle birleştirdi.

–Artık barıştınız, dedi, işte benim en büyük emelim, iki zekâyı birleştiriyor; memlekete bir “deha” yetiştiriyorum.

İkisi de gülümsediler. Ve kuvvetle birbirlerinin ellerini sıktılar. Lakırdı söyleyemiyorlar, yeni âşıklar gibi hayran hayran birbirlerinin yüzüne bakıyorlardı. Gayet büyük adam onlara “yüz görümlüğü” gibi gayet latif ve hayali vaatler veriyor, husumetçiye:

–Sizin Avrupa’da en mümtaz bir payitahta sefir olmanız muhakkak, diyordu, ismini söyleyemeyeceğim büyük bir zat bana tebşir etti.

Sonra muhabbetçiye dönerek:

–Sizin ilminize, fazlınızı da mükâfat hazırlandı. Yine o zat bana söyledi. Büyük ve millî bir bankaya direktör olacaksınız. Vatanınızın civarında çıkan bütün madenlerin imtiyazları size verilecek.

dedi. Büyük adam böyle söyledikçe kendini hakikaten sadrazam sanıyordu.

Büyük ve yaşlı bir profesör vazıyla “Osmanlılık”ın ne olduğunu anlatıyor, Türkleri Türklük cemaat ve mefkûresinden ayırarak ve milliyetperverlerin mesaisini akim bırakarak insaniyet fikrine çalışmaktaki asaleti izah ediyordu. Bu medeni ve garbi hareketi bütün samimi dostlarımız Avrupalılar takdir edeceklerdi. Her ikisinin darılmazdan evvel yazdıkları hakkında İngiliz ve Amerikan dostlarından aldığı bin kadar mektubu gösterdi. Bunlar âdeta bir yığın teşkil ediyordu. Ve bu bin mektubun sahipleri olan bin tane İngiliz ve Amerikan dostlarına bu akşam barıştıklarını telgrafla bildireceğini söylüyordu.

İşte “şîme-i muhabbet” ile “şîme-i husumet”in birleşmesinden “şîme-i menfaat” çıkıyor, diyordu. Bu terkibi ben buldum ve ikinizin de felsefesi bu terkinin içinde. İster misiniz size, yani bize bir de şiar bulayım. Buldum. İşte:

Vatan, ne Türkiye’dir, bizlere, ne Türkistan,

Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Sâ mân...

Dışarıda dalgalanan denizin şakırtısı işitiliyor, ara sıra camları sarsan bir rüzgâr sanki uzak ve hayali martı sesleri getiriyordu. Yemek vaktine kadar münhasıran pestaloji ilminden bahsettiler.

Hâlbuki hepsinin zihni başka şeyle meşguldü. Muhabbetçi ile husumetçi yeni buldukları şiarlarının son kelimesini düşünüyor, sarışın rüyalar içinde lahuti ve madeni emel çiçekleri görüyorlardı. Büyük adam ise pestaloji ilmine, kabul olunmadığı ıstılah encümeninden evvel, Osmanlıca bir mukabil bulmaya çalışıyor, “pest”in veba olduğunu hatırlayarak arkadaşlarının yüzüne baka baka “vebaiyat, vebaiyat..” diye mırıldanıyordu.

?? [ÖMER SEYFEDDİN]

(*Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.53-8)

4.2.1.12 Meşum Bir Gece (Hikâye)

Tevkif edildiğim zaman vakayı anlattım. Fakat sözlerime kimse inanmadı. Muhakeme esnasında da tekrar hikâye ettim. Meseleyi, olduğu gibi, ne eksik ve ne de fazla olmayarak söyledim.

Levi (Menring)in sözleriyle harekâtını, kendi sözlerimle harekâtımı anlattım. Bundan ne kazandım? Londra gazetelerinden biri “Müttelim kabule şayan olmayan ve hiç bir delile istinat etmeyen birtakım müdafaatta bulunuyor” tarzında beyan-ı mütalaa etti. Diğerleri sanki hiç müdafaatta bulunmamışım gibi telakki ettiler. Hâlbuki ben Lord (Menring)in katledildiğini kendi gözümle gördüm ve bu hususta beni muhakeme eden heyet-i hâkime kadar masumum.

Mademki, Mösyö, siz bugün mahbûsinin müstediyyatını kabul etmek için burada bulunuyorsunuz; işte benim istidanamem. Sonra Levi (Menring)in, daha doğrusu üç sene evvel kendisine tesadüf etmek felaketine duçar olduğum zaman bu ismi hamil olan bu kadının ahlak ve etvarı hakkında tahkikat icra ediniz. Bu

tahkikata bir memur-ı mahsus tayin veyahut erbab-ı kânundan birini memur ediniz. Yazdığım şeylerin mahz-ı hakikat olduğuna derhal kanaat hâsıl edeceksiniz. En ufak tahkikat sizi tarik-i hakikate irca edecektir. Bu kadın evvelce fakir iken şimdi zengin bir dul olduğu cihetle bu cinayetle yalnız onun istifade ettiğini düşününüz. Size rehber olacak ipucu elinizdedir, sizi nereye sevk ederse onu takip etmekten başka sizin için yapılacak bir şey yoktur.

Şurasına iyi dikkat ediniz ki, mösyö, sirkatten bahsetmiyorum. Ben sirkati irtikâp ettim. Bunun için üç sene hapis cezasına da mahkûm oldum. Ben sirkati bilirim, fakat bir gün beni mahkum-ı mevt olacak dereceye getiren –Zira Sir Ceymis’ten başka bir hâkim olsaydı ihtimal ki idam edilecektim- bu cinayette hiçbir medhalim olmadığına sizi katiyen temin ve bu ithama karşı bütün masumiyetimle itiraz ederim. Şimdi Eylülün on üçüncü gecesine gelelim. Hadisenin ne suretle cereyan ettiğini size anlatayım.

Yaz mevsimini (Bristol)da çalışmakla geçirmiştım. (Portesmut)ta da iş bulacağımı zannediyordum. Zira ben iyi bir makinisttim. Cenubî İngiltere’ye doğru yola çıktım. Artık namuskârane yaşamaya bütün kuvvetimle gayret ediyordum. Çünkü henüz (Ekster) hapishanesinde bir sene kalıp çıkmıştım. Lakin bir kere insanın ismi lekedar olunca artık kendini kullanmak müşkül oluyor. Velhasıl on gün kadar odun kesmek ve taş kırmak suretiyle temin-i hayat ettikten sonra, cebimde iki şilin ile, artık tahammülün son derecesine gelmiş olduğum halde, (Salisbori) civarına geldim.

Yol üstünde, (Belindfor) ile (Salisbori) arasında bir meyhane vardır. Orada geceyi geçirmek bir yatak kiraladım. Meyhanenin salonunda, artık kapanmak zamanı geldiği bir sırada, yalnız başıma otuyordum. Bu esnada Allen isimindeki meyhaneci yanıma yaklaştı ve o civarda sakin olanların ahvalinden bahsetmeye başladı. Bu adam güzelliği seviyordu, o kadar ki orada kendisinin ricası üzerine, bir şişe viski ile tütün içerek epeyce bir müddet birlikte oturduk. Evvela söylediği sözlere o kadar ehemmiyet vermedim. Fakat (Menring Hevel)deki servetten bahsetmeye başladığım zaman sordum:

–Kasabaya girerken sağ tarafta bulunan bahçeli büyük evden bahsetmek istiyorsunuz değil mi?

–Evet, (Belindfor) yolu üstündeki beyaz evden.

Önünden geçtiğim sırada bu eve dikkat etmiştim. Hatta oraya kolayca girilebileceği de şöyle hatırımdan geçmişti. Bu fikri bertaraf etmiştim. Lakin şimdi meyhaneci oradaki servete dair tafsilat verdikçe yine bunu hatırlıyordum. Dedi ki:

–Bu evin sahibi yaşlı bir adam. Mamafih serveti sayesinde İngiltere’nin en güzel kadınına malik oldu. Bu kadın da esasen bir servete sahip olmayı düşünüyordu.

–Evvelce bu kadın ne idi?

–İhtiyar Lord kendisini tezevvüç ettiği zaman Londra’dan geliyormuş. Lord’un onu tiyatrodan aldığını söylüyorlardı. Fakat doğrusunu kimse bilmiyordu. İhtiyar bir sene kadar dışarıda kalmıştı. Avdetinde bir kadın getiriyordu. Bu kadın elan orada. Lord’un vekilharcı (Şefen) bir defa bana bu kadının yeni geldiği sıralarda şen ve mesrur bir halde bulunduğunu ve fakat sonraları zevcinin fena ve çirkin muameleleri ile evinde hiç misafir istememesi hasebiyle yapayalnız yaşamaya mecbur kaldığını, zevcinin acı sözleri tesiriyle bugün sükûtî, mükedder bir hâlde dolaşmakta olduğunu söylemişti. Bazıları kadının başka birini sevdiğini lakin, ihtiyar Lord’un servetine tamah ettiği için sevdiğine karşı sadakatsizlikte bulunduğunu ve bugün bu hareketinden dolayı vicdanen muazzep olduğunu iddia ediyorlar. Zira kocasının bu kadar serveti olduğu hâlde kendisi bugün dünyanın en fakir bir kadını addedilebilir.

Meyhaneci bunları ve daha bunun gibi birçok şeyleri söylüyordu. Fakat bunları söylediği anda unutuyordum. Çünkü bana ait şeyler değildi. Yalnız beni meşgul eden bir şey varsa o da Lord (Menring)in servetini ne suretle saklamakta olduğu idi. Esham ve tahvilat yalnız kâğıttan ibaret şeyler olduğu için serveti bu suretle hıfzetmekte faideden ziyade tehlike vardır. Fakat nakit veyahut mücevherat öyle değil. Bu sırada, sanki benim zihnimden geçen şeyden haberdar imiş gibi, meyhaneci bana Lord (Menring)in toplamış olduğu altın madalyalar koleksiyonundan bahsetti. Bu, dünyanın en kıymetli koleksiyonu imiş. O kadar ki bu madalyaların hepsi bir çuval içine doldurulsa dünyanın en kuvvetli adamı çuvalı yerinden kaldıramazmış. Bunun üzerine meyhaneciyi karısı çağırdığı için gidip yattık.

Bu öyle rastgele uydurulmuş bir hikâye değildir. Rica ederim mösyö, biraz düşününüz. Ben o gece, orada, yatakta, muavenetten mahrum, nevmî, işsiz bir halde, cebimde bir tek Şilin ile bulunuyordum. Namuslu olmaya gayret etmiştim. Hâlbuki

namuslu adamlar bundan yüz çevirmişlerdi. Beni bir hırsız olduğum için takbih ediyorlar, bu suretle beni yine sirkate sevk ediyorlardı. Cereyana kapılmış olduğum hâlde kendimi bu cereyandan kurtarmak için hiçbir vasıtaya malik değildim. İşte şimdi böyle bir nimet-i gayr-i müterakkibe zuhur ediyordu. O büyük bina kâmilten pencerelerle muhat idi, altın madalyaları eritmek ne kadar kolay idi! Bu; tıpkı açlıktan ölmek derecesine gelen bir adama bir ekmek parçası uzatıp da yemeyeceğini zannetmek gibi idi. Bir müddet nefsimle mücadele ettim. Nihayet yatağımın üzerine oturup ya bu gece zengin olarak badema cinayetden vazgeçeceğime yahut da ellerimdeki kelepçenin ağırlığını yine hissedeceğime yemin ettim. Elbisemi giydim, bir şilini meyhaneci için masanın üstüne bıraktım ve pencereden bahçeye geçtim.

Bahçenin etrafında yüksek bir duvar vardı (S.30, s.92). Hiç müşkülât çekmeyerek üstünden aştım. Duvarın diğer tarafı halî sahra idi. Yolun üstünde hiç kimseye rast gelmedim. Bahçenin kapısı açıktı. Bekçi kulübesinde hiçbir ses yoktu. Mehtap olduğundan karşımda ağaçlardan müteşekkil bir kubbe altında, parlak beyaz renkteki büyük binayı görüyordum. Tahminen bir çeyrek fersah kadar yol yürüdüm. Ve umumî kapının önündeki vasi, kumlu araziye vasıl oldum. Orada bir müddet içeriye girmek için en kolay bir yol arayarak durdum. Köşedeki pencere en ziyade göze görünmeyecek bir mevkide idi. Sık sarmaşıklar kalın bir perde gibi pencereyi setrediyorlardı. Bu hususta talih pek yardım ediyordu. Ağaçlar sayesinde binanın arka tarafına sokuldum. Bir köpek havladı ve zincirini şakırdattı. Köpek sükûnet buluncaya kadar bekledim. Sonra yavaş yavaş, intihap ettiğim pencereye kadar gittim.

Gariptir ki sayfiyede oturanlar evlerini hiç muhafaza etmiyorlar. Büyük şehirlerden uzak bulundukça hatırlarına hiç hırsız gelmiyor. Şu suretle hiçbir sui fikre mebni olmayarak bir kapıya yaklaşan fakir bir adam kapının kendi kendine açılıverdiğini görüyor. Benim hâlim tamamen böyle olmadı. Lakin pencere sadece bir mandal ile kapalı idi. Bıçağımın ucuyla, panjurların arasından mandalı oynattım. Pencere açıldı. Artık benim için panjurları iterek odaya girmekten başka bir şey kalmadı.

Odaya girer girmez bir seda:

–Akşamlar hayrolsun mösyö! Safa geldiniz, dedi.

Hayatımda birkaç defa heyecana duçar oldum, fakat bu kadar şiddetlisine değil. Pencerenin önünde, kolumu uzatabileceğim bir noktada, elinde bir şamdan ile bir kadın duruyordu. Uzun boylu, zaif, çehresi mermer gibi solgun, gözleriyle saçları siyah idi. Arkasında ayaklarına kadar inen panyör vardı. Bu elbisenin altında, bu solgun çehre ile gayr-i müteharrik bir hayal gibi görünüyordu. Dizlerim titriyordu. Panjur kapaklarından birine dayanmaya mecbur oldum. Kuvvetim olsaydı kaçacaktım. Lakin olduğum yerde durup bu kadına bakmaktan başka bir şey yapamıyordum.

Kadın beni çabuk ikaz etti, dedi ki:

–Korkmayınız! Ağaçların arkasına saklandığınız esnada sizi odamın penceresinden gördüm. Yavaş yavaş aşağıya indim ve sizi pencerenin önünde bekledim. Eğer bana vakit bırakmış olsaydınız size pencereyi açacaktım. Fakat siz benden evvel davrandınız.

Şamdanlı Kadın

Beni kolumdan tutup odaya doğru çekti. En sert sesimle:

–Bu ne demek olacak madam? Latifenin sırası değil. Benimle eğlenmek istiyorsanız hata etmiş olursunuz.

dedim ve panjuru açmak için kullanmış olduğum bıçağı gösterdim. Kadın cevaben:

–Sizinle eğlenmek hatırımdan bile geçmiyor. Bilakis sizin dostunuzum ve size muavenet etmek istiyorum.

–Af edersiniz madam, ben öyle ağızlara gelemem. Bana niçin muavenet etmek istiyorsunuz.

–Bunun için birtakım sebepler var.

Birdenbire genç kadının gözleri parladı:

–Çünkü ondan nefret ediyorum, nefret ediyorum, nefret ediyorum. Anladınız mı? dedi.

Meyhanecinin söylemiş olduğu sözleri hatırladım ve işi anladım. Kocasından intikam almak istiyordu. Onu en hassas yerinden, kesesinden vurmak istiyordu. Maksadına nail olmak için bütün hiss-i gururunu kaybedecek ve benim gibi bir adama itimat gösterecek derecede ondan nefret ediyordu.

Hayatımda bazı kimselerden nefret etim; fakat şamdanın ziyası altında gördüğüm bu kadının çehresine karşı hissettiğim derecede kin ve gazap hiçbir zaman hissetmedim zannederim.

Kadın beni tekrar kolumdan çekerek:

–Şimdi artık bana itimat ediyor musunuz? diye sordu.

–Evet, madam.

–Demek ki beni tanıyorsunuz öyle mi?

–Sizin kim olduğunuzu tahmin ediyorum.

–Benim bu adama karşı beslediğim nefret ve adavet bu kasabada herkesin malumudur. Lakin bu adam için bunun ne ehemmiyeti var? O yalnız bir şeyi sever. Bu şey ise şu anda sizin elinizde demektir. Çuvalınız var mı?

–Hayır, madam.

–Panjurları kapayınız. Aydınlığı dışarıdan kimse görmez, korkacak hiçbir şey yok. Hizmetçiler binanın öteki kısmında yatarlar. Size kıymetli şeyleri göstereyim. Hepsini birden alamazsınız. En iyilerini intihap edersiniz.

Uzun ve basık tavanlı bir salonda bulunuyordum. Cilalı döşemenin üzerinde halılar ve hayvan postları vardı. İki tarafta küçük camekânlar görünüyordu, duvar müze salonu gibi, mızraklar, kılıçlar, oklar ve buna mümasil antika nevinden silahlarla tezyin edilmişti. Bunlardan maada memalik-i vahşiyeden getirilmiş garip kumaşlar vardı. Kadın bunların arasından büyük bir meşin torba aldı.

–Bu torba işe yarar. Geliniz, size madalyaların bulunduğu yeri göstereyim, dedi.

Bu kadının evin sahibesi olduğunu ve evindeki eşyayı çalmak için yardım etmekte bulunduğunu düşündükçe rüya görüyorum, zannediyordum. Solgun çehresinde beni heyecana düşür eden ve donmuş gibi bir hâle getiren bir garabet olmasaydı ihtimal ki şu hâle gülecektim. Elindeki şamdan ile bir hayal gibi önümden yürüyordu. Arkasından elimde torba ile salonun nihayetindeki bir kapıya kadar gittim. Anahtar kilidin üzerinde idi. Kadının arkasından bitişik odaya geçtim.

Burası geniş bir salon idi. İyi hatırlıyorum. Duvarlarında av manzarası gösteren halılar asılı idi. Şamdanın sönük ve titrek ziyası altında bu halıların üzerindeki köpeklerle atların duvarın üzerinden sıçradıklarına yemin edilebilirdi. Büyük ceviz raflardan, dolaplardan ve bunların üst taraflarındaki camekânlardan

başka mefruşat yoktu. Bu camekânların içinde kimisi tabak gibi geniş ve yarım parmak kalınlığında, kırmızı kadife üzerinde bulunan madalyalar zulmet arasında parlıyordu. Parmaklarım onları yakalamak arzusuyla kaşınıyordu. Bıçağımla camekânın kilitlerinden birini kıracağım sırada kadın kolumu tuttu ve dedi ki:

–Biraz durunuz. Sizin için yapılacak daha iyi bir şey var. İngiliz liraları sizin için bu madalyalardan daha kıymetli değil midir?

–Şüphesiz liralara daha iyi..

–Pekâlâ. Kocam yukarda, tamam üstümüzdeki odada uyuyor. Onunla aramızda ufak bir merdiven var. Yatağının altında bir teneke kutu ve bu kutunun içinde de altın vardır.

–İyi ama kendisini uyandırmaksızın bunları nasıl almalı?

–Uyanırsa ne ehemmiyeti var?..

Kadın bana sabit bir nazarla bakarak ilave etti:

–Kendisini bağtırmaktan men edebilirsiniz.

–Hayır, madam, hayır. Bunu yapamam..

–Nasıl isterseniz.. Ben sizi görünce cesur bir adam zannettim. Görüyorum ki aldanmışım. Mademki bir ihtiyar sizi korkutuyor. O hâlde tabii yatağın altından parayı alamazsınız. Vakıa istediğiniz gibi hareket etmekte muhtarsınız. Lakin ben sizden daha iyi bir hareket beklerdim. Şu hâlde zannedersem başka bir meslek intihap etmiş olsanız daha iyi olurdu.

–Ben vicdanıma bir cinayet tahmil etmek istemem.

–Kendisine hiç bir fenalık etmeksizin de işinizi görebilirsiniz. Size cinayetten kim bahsediyor? Para yatağın altındadır. Eğer cesaretiniz yoksa orada kalsın. Bu sizin bileceğiniz bir şey...

Beni bu suretle tahrik ediyor, gözlerimin önünde parlattığı bu paralarla beni elinde tutuyordu. Eğer bu kadının, beni mağlup etmek için ne kadar hain ve müstehzi nazarlarla baktığını görerek, beni intikamına alet itti haz etmek istediğini anlamamış olsaydım şüphesiz nihayet (S.30, s.93) kararımı vererek ne olursa olsun yukarıya çıkacaktım. Pek ileriye gittiğini kendisi de hissetti. Çünkü derhal çehresi tebeddül ederek tebessüm etmeye başladı. Lakin artık vakit geçmişti: maksadını anlamıştım:

–Yukarıya çıkacağım. Burada hep istediğim şeyler var... dedim.

Hiç kimsenin bakamayacağı derecede şiddetli bir nazarla bana baktı.

–Pekâlâ! Bu madalyaları alınız. Şu taraftan başlarsanız beni memnun edersiniz. Zannedersem bunlar bir kere eritilince hepsi de aynı kıymette olurlar. Lakin şunlar en nadirleridir ve binaenaleyh onun nazarında en kıymetli olanlar da bunlardır. Kilitleri zorlamaya hacet yok. Şu bakır düğmeye basmak kâfi.. Bir gizli manivela var.. İşte! Evvela şu büyüğü alınız. Bunu gözünün bebeği gibi saklar..

Camekânlardan birini açmıştı. Bütün bu nefis şeyler benim önümde idi. Göstermiş olduğu madalyalara elimi uzatacağım sırada kadının çehresinin değiştiğini ve beni haberdar etmek istiyor gibi bir tavırla parmağını kaldırdığını gördüm.

–Sus! diye mırıldandı.

–Ne var?

Uzaktan, evin içindeki sükût arasında hafif ve medit bir gürültü, bir ayak sedası işittik. Kadın derhal camekânı kapadı.

–Kocam! Siz korkmayınız, ben işi yoluna koyarım, diye fısıldadı.

Beni, elimde torba ile perdenin arkasına itti ve şamdan elinde olarak çıktığımız odaya telaşla gitti. Saklanmış olduğum yerde, açık duran kapıdan, onu görüyordum.

–Siz misiniz Rober? diye haykırdı.

Bir şamdan müze salonunun kapısını aydınlattı. Ayak sesleri yaklaştı. Bir çehre, kemikli ve buruşuk, iri burunlu, altın gözlüklü, sert bir çehre gördüm. Sivri burnu kuş gagası gibi görünüyordu. Bu adam uzun boylu ve şişman idi. Geniş bir gecelik hırkasının içinde vücudu kapıyı tamamıyla setrediyor gibi idi. Saçları kıvrıkcık idi. Sakalı yoktu. İnce ve ufak ağzı kocaman burnunun altında kayıp oluyordu. Orada, şamdanı elinde olarak, duruyor ve zevcesine garip, hasmane bir tavırla (mabadı var) (S.30, s.94) bakıyordu. Onu görünce bu kadın kendisi için ne kadar husumet ve nefret besliyorsa kendisinin de kadına karşı aynı hisle mütehassıs olduğunu keşfettim.

–Ne var? Ne oldu? Niçin evin içinde dolaşıyorsunuz? Niçin gidip yatmıyorsunuz? diye sordu. Kadın cevaben:

–Uykum yok, dedi. Bu sözleri rahavetkârane bir tavırla söylüyordu.

Sanki bu kadın bir aktris idi ve sanatını unutmuyordu. İhtiyar Lord müstehziyane bir tavırla:

–Zannedersem insanın vicdanı müsterih olursa rahat uyku uyur. Öyle değil mi?

–Yalan. Zira siz herkesten iyi uyuyorsunuz.

Kadının bu cevabı üzerine ihtiyarın hiddetten saçları dimdik olarak:

–Benim hayatımda utanacak yalnız bir hareketim vardır. Bunun ne olduğunu siz de bilirsiniz. Nasılsa bir hatada bulundum. Mamafih sizin bu hususta şikâyet hakkınız yoktur. Ben tenezzül ettim, siz yükseğe çıktınız.

–Yükseğe mi?

–Evet, yükseğe çıktınız. Zannedersem çalgılı kahvehaneden (Menring) şatosuna gelmek yükseslere çıkmak demektir. Sizi bulduğunuz muhitten çıkarıp aldığım için ne kadar budalalık ettim!..

–Mademki bu fikirdesiniz, niçin beni burada alıkoyuyorsunuz?

–Zira gizli bir hata, aşikâr bir hicaptan evladır. Zira o adamın yanına gitmenize mâni olmak için sizi burada alıkoymak icap ediyor.. (S.31, s.104)

–Sefil! Alçak!..

–Evet, evet madam. Ben sizin gizli arzunuzu biliyorum. Lakin ben berhayat oldukça bunu mevki-i fiile koyamayacaksınız. Eğer benim vefatımdan sonra bu adamın yanına gidecek olursanız onun yanına bir dilenci hâlinde gitmeniz için lazım gelen şeyi yapacağım. Siz ve sizin sevgili (Edvar)ınız benim tasarruf ettiğim paraları sefahatle yemek meserretine nail olamayacaksınız. Dikkat ediniz madam. Şu pencerelerle panjurları nasıl olup da açık buluyorum?

–Bu gece hava pek sıkıntılı olduğu için açtım.

–İhtiyatsızlık etmişsiniz. Dışarıda birtakım serseriler bulunabileceğini, koleksiyonumun emsalsiz bir şey olduğunu bilmiyor musunuz? Kapıyı da açık bırakmış idiniz. Ya birisi gelip camekânlarımı karıştırmış olsaydı?..

–Ben burada idim.

–Şüphe yok. Sizin madalyalar odasında dolaştığınızı işitiyordum ve bunun için aşağıya indim. Burada ne yapıyordunuz?

–Ne yapacaktım? Madalyalara bakıyordum.

–Böyle bir merak sizde yeni görülüyor..

Şüpheli bir nazarla kadına baktı ve öteki salona doğru yürüdü. Kadın da arkasından takip etti.

Bu esnada anladığım bir şey üzerine titredim. Bıçağımı açık olarak camekânlardan birinin üzerinde bırakmıştım. Orada göz önünde duruyordu. Bunu en evvel kadın gördü. Kadınlara mahsus bir şeytanetle, şamdanın zıyası (Menring)in gözleriyle bıçağın arasına hail olacak surette, şamdanı uzattı. Sonra sol eliyle yavaşça bıçağı alıp elbisesinin altına sakladı. Bu sırada ihtiyar birer birer camekânları muayene ediyordu. Hatta bir aralık elimle dokunabileceğim derecede yanıma yaklaştı. Madalyalara dokunulduğuna dair alaim göremediği cihetle homurdanarak tekrar birinci salona geçti.

Salona geçer geçmez elindeki şamdanı masalardan birinin üstüne koydu ve benim göremeyeceğim bir yere oturdu. Şamdanın zıyası altında cilalı parkenin üzerine inikâs eden gölgelerden anladığıma göre kadın ihtiyarın arka tarafında gidip geliyordu. İhtiyar Lord, (Edvar) tesmiye ettiği adamdan bahsetmeye başladı. Sözlerinin her kelimesi bir zehir damlası gibi düşüyordu. Yavaş seda ile, benim tamamıyla işitmeyeceğim surette söylüyordu. Lakin işitebildiğim sözlerden kadını kamçılarmış olsa bu kadar fena tesir hâsıl edemeyeceğini hissediyordum. Evvela kadın birkaç kelime söyledi. Sonra sustu. Bu sırada ihtiyar barid ve müstehzi sedasıyla öyle tahkir-amiz, azap-engiz sözler söylemekte devam ediyordu ki kadının nasıl olup da bunlara karşı sükût ettiğine hayret ediyordum. Birdenbire ihtiyarın:

–Arkamdan çekiliniz, beni bırakınız!.. Ne!.. Beni vurmaya cesaret edeceksiniz ha!.. diye haykırdığını işittim. Ufak bir gürültü, sert bir cismin yumuşak bir şeye çarpmasından hâsıl olan bir ses peyda oldu. İhtiyar:

–Aman ya Rabbi! Kan!.. diye bağırdı ve ayağa kalkıyor gibi ayakları oynattı. İkinci bir darbe daha işittim. İhtiyar tekrar:

–Canavar karı! diye bağırdı. Sonra, döşeme tahtasının üzerine fışkıran kandan hâsıl olan hafif bir pıtırıdan başka, evin içindeki sükûtu ihlal eden hiçbir şey işitilmedi.

O zaman saklandığım yerden çıktım ve dehşetimden titreyerek birinci salona atıldım. İhtiyar oturduğu iskemlenin üzerinden aşağıya kaymıştı. Arka tarafa toplanmış olan gecelik hırkası arkasında dehşetli bir kambur görünüyordu. Başı yan tarafa çarpılmış, ağzı açık idi. Kanın nereden geldiğini görmüyor. Fakat döşeme tahtasının üzerine damladığını işitiyordum.

Kadına gelince; ihtiyarın arka tarafında ayakta duruyordu. Dudakları kısılmış, gözleri parlıyor, yanakları biraz kızarmış idi. Bu kadar güzel bir kadına tesadüf ettiğimi hatırlayamıyorum.

–Siz bunu yaptınız ha! dedim. Müsterihane bir tavırla cevap verdi:

–Evet, bunu yaptım.

–Ya şimdi ne yapacaksınız? Sizi tevkif edecekler.

–Benim için merak etmeyiniz. Beni hayata raptedecek bir şey yok. Binaenaleyh bence bu ehemmiyetsiz bir şeydir. Bana yardım ediniz de şunu iskemlenin üzerinde doğrultalım. Böyle pek çirkin bir manzara hâsıl ediyor.

Cesede dokunmak beni donmak derecesine getirdiği hâlde bu sözüne itaat ettim. Elime biraz kan bulaşmıştı. Çıldırmak derecesine geldim. Kadın dedi ki:

–Şimdi artık madalyaları alabilirsiniz. Haydi, alıp gidiniz.

–Artık istemem. Buradan gitmekten başka bir şey istemiyorum. Şimdiye kadar böyle işlere hiç karışmadım..

–Çılgınlık! Siz buraya madalyalar için geldiniz. Bunlar sizin elinizde bulunuyor. Bunları almaktan sizi kimse men etmediği hâlde niçin almayacaksınız?

Yetişin! Katil Var!

Torbayı hâlâ elimde tutuyordum. Kadın camekânı açtı. İkimiz birden torbanın içine yüz tane kadar madalya attık. Fakat artık orada daha ziyade durmak için kendimde kuvvet bulamadım. Pencereye yaklaştım. Çünkü şahidi olduğum vaka üzerine bana artık bu evin havası zehirlenmiş gibi geliyordu. Arkama dönüp baktığım zaman kadının hâlâ ayakta, elinde şamdan ile ilk defa bana görüldüğü gibi latif bir hâlde durduğunu gördüm, bana bir veda işareti yaptı. Buna karşı mukabelede bulundum. Ve bahçenin kumlu yolu üzerinde süratle yürümeye başladım.

Elim kalbimin üzerinde olarak, Cenab-ı Hakk namına yemin ederim ki bu fil-i katli ben ika etmedim. Bu kadının fikir ve maksadını bilmiş olsaydım ihtimal ki iş başka türlü olurdu ve şüphesiz o zaman bu odada bir ceset yerine iki ceset bulunurdu. Ben yalnız kendi emniyet ve selametimi temin etmeyi düşündüğüm için kadının bu suretle boynuma bir ip takacağını bir dakika bile hatırıma getirmedim.

Pencereden bahçeye çıktıktan sonra, geldiğim esnada yaptığım gibi, gölgede binanın kenarından beş adım kadar ilerlemiştim ki bütün dünyayı uyandırabilecek derecede şiddetli bir haykırma, sonra ikinci, üçüncü defa haykırımlar işittim:

–Yetişin! Katil var!.. İmdat!.

Gecenin sükûneti arasında kadının feryatları sahrayı çınlatıyordu. Bir saniye zarfında, yalnız şatoda değil, bekçinin kulübesinde ve karşı taraftaki ahırlarda da aydınlıklar görülmeye ve pencereler açılmaya başladı. Ürkümüş bir tavşan gibi koşmaya başladım. Lakin parmaklığa varmazdan evvel, parmaklık kapısının kapandığını işittim. O vakit elimdeki torbayı bir çalı yığınının altına sakladım ve bahçenin arka tarafına doğru kaçmaya çalıştım. Mehtabın yardımıyla birisi beni gördü ve derhal on, on iki kişi köpeklerle beraber arkamdan koştular. Böğürtlen kümelerinin arkasına saklanmak istedim. Lakin köpekler yetiştiler ve beni parça parça edecekleri sırada adamlar yetişip kurtardıkları zaman geniş bir nefes aldım. Beni yakaladılar. Çıktığım odaya kadar sürüklediler.

Vekilharç olduğunu sonradan öğrendiğim bu adamların en yaşlısı:

–Bu adam mı madam? diye sordu.

Kadın cesedin üstüne eğilmiş olarak elindeki mendil ile gözlerini kapamıştı. Şiddetle bana doğru döndü. Ah! Bu kadın ne yaman bir komedyacı imiş!

–Evet, evet. Bu adam! Ah! Sefil! Alçak herif! Bir ihtiyara karşı böyle bir hareketi reva görmek!.. diye haykırdı. Bu adamların içinde polis memuruna benzeyen bir adam vardı. Elini omzuma koyarak:

–Ne cevap vereceksiniz? diye sordu.

Enzarıma karşı gözlerini bir defa bile kırpmayan kadını göstererek: (S.31, s.105)

–Bunu bu kadın yaptı, dedim. Bu adam cevaben:

–Haydi, haydi. Başka bir diyeceğiniz varsa söyleyiniz, dedi ve hizmetçilerden biri bana bir yumruk vurdu.

–Size söylüyorum ki ben bu kadının bu adama iki defa bıçakla vurduğunu gördüm. Sirkat için bana yardım ettikten sonra onu öldürdü, dedim. Hizmetçi tekrar beni dövmek için elini kaldırdı. Fakat kadın mâni olarak:

–Şiddet lazım değil. Adalet vazifesini ifa eder, dedi. Polis memuru:

–Lütfen anlatır mısınız madam, siz cinayeti gördünüz mü?

–Gözümle gördüm. Bu pek korkunç bir hâl idi. İşittiğimiz bir gürültü üzerine aşağıya indik. Biçare zevcim önümden yürüyordu.

Bu adam camekânlardan birini açmış, elindeki meşin torbayı dolduruyordu. Önümüzden savuşup kaçmak istedi. Zevcim onu tevkif etti. Mücadele esnasında Lord Menring iki yerinden yaralandı. Aldanmıyorsam bıçak hâlâ yaranın içindedir. Katilin ellerindeki kana bakınız!..

Bu söz üzerine:

–Kendisinin ellerine bakınız! dedim. Vekilharç buna karşı:

–Lord cenaplarının başını tutmuş, edepsiz herif! cevabını verdi. Bu sırada seyis içeriye girip kaçarken atmış olduğum torbayı getirdi. Polis memuru:

–İşte madamın bahsettiği torba. İşte madalyalar içinde. Benim için bu kâfidir. Bu adamı bu gece burada alıkoyarız. Yarın müfettiş ile beraber onu Salisbori’ye götürürüz, dedi. Kadın bunun üzerine:

–Zavallı adam! Ben kendi hesabıma, bana yaptığı fenalık için, kendisini affettim. Kimbilir nasıl bir saik onu cinayete sevk etmiştir? Vicdanı ile kânun kendisini düçar-ı mücazat edeceği için ben de itaplarımla cezasını teşdit etmek istemem, dedi.

Verecek hiçbir cevap bulamıyordum. Evet, mösyö, bir cevap bulamıyordum. Bu kadın şayan-ı hayret metanetiyle beni o kadar mebhût bırakmıştı ki!. Kendisine hak veriyor gibi ihtiyar ettiğim sükût arasında vekilharç ile polis memuru beni kilere götürdüler ve geceyi geçirmek için oraya kapadılar.

İşte mösyö, 1894 senesi eylülünün on dördüncü gecesini Lord (Menring)’in zevcesi tarafından ne suretle katlolunduğunu size mufassalan anlattım. İhtimal ki (Menring- Taver) kasabasının polis memuru ile mahkeme reisi gibi siz de sözlerime hiç ehemmiyet vermeyeceksiniz. Yahut ihtimal ki beyanatımda bir şemme-i hakikat hissedecek ve ifadatımı nazar-ı dikkate alarak kendinizi, adalet nokta-ı nazarından, mülahazat-ı şahsiyeye tabi olmaktan çekinmeyen bir adam olmak üzere bildireceksiniz. Benim ümidim yalnız sizdedir, mösyö. Beni bu yalancı ithamdan kurtaracak olursanız sizi dünyada hiçbir kimsenin takdis edemeyeceği derecede takdis edeceğim. Bilakis benden yüz çevirecek olursanız size yemin ederim ki birkaç haftaya kadar kendimi hapishanedeki odamın parmaklığına asacağım. Ondan sonra her vakit rüyanıza gireceğim. Benim istediğim pek sade bir şeydir. Bu kadın

hakkında tahkikat icra ediniz, onu tarassut ediniz, mazisini araştırınız, malik olduğu paraları ne suretle kullandığını tetkik ediniz, bu kadının hayatında bir mevki işgal ettiğini iddia ettiğim (Edvar) ismindeki adamın hüviyetini tahkik ediniz. Eğer bu suretle bu kadının mahiyet-i hakikiyesini size gösterecek veyahut hikâye ettiğim vakanın sıhhatini teyit edecek bir şey bulursanız bir masuma acımak hususunda sizin kalbinize itimat edebileceğimi biliyorum. (S.31, s.106).

KONAN DOVİL
MEHMET ALİ (Mütercim)

(Zekâ, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.92-4; C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.104-6)

4.2.1.13 Bırakma Yahut Bir Veda-ı Ebedi

[Hikâye]

Elli dört aydan beri hayatına iştirak eden zevcesinin hastalığı[nın] mühlik olduğunu o gün anlamış olan “Hanif”, baş gösteren dehşetli felaket düşüncesiyle yazı masasına mahzun, dilşikeste bir vaziyette dayanmış idi. Birkaç kere kalemi eline aldı ise de felaketin mukaddimesi olarak kendine arız olan sersemlik yüzünden ne yazacağını bilemiyor; tercüme için önünde duran Almanca kitabın ibaratından çıkacak manayı anlamaya muktedir olamıyordu. Yalnız bir “açık kumral saç” unvanını kâğıdın başına yazabildi. (S.32, s.116)

–Aman ya Rabbi! Doktorlar hastanın hayatından kat’-ı ümit etmişler! Ne dediler? Allah esirgesin!

Bir memuriyet-i muvakkiteden o gün avdet iden “Hanif” akşam yemeğinden sonra zevcesi (Macide)yi baygın bir hâlde yere serilmiş buldu. Vakit geçirmeksizin komşuları bulunan Doktor Muhsin Bey’e koştu.

Mekteb-i Tıbbiyyenin müfredat muallimi Muhsin Bey; gayet insaniyetkâr, rufeka-nevaz, muhibb-i içtihat bir zat olduğundan asker arkadaşının bu tahammülsüz istimdadına karşı şitap etti.

Muhsin Bey – Hanif birader! Bu hararet “mikrobik” bir hastalığın nöbeti olsa gerek.

–Acaba?

–İsmail Bey’i de haberdar ediniz.

Mahallenin hemen umumuna familya tababeti eden esmer benizli Doktor İsmail Bey geldi. Bu doktor da Muhsin Bey’den insaniyetçe geri kalmaz. Bunun fazla olarak kadınlarca mezaci-gerlik hassası umum komşuları kendine celp etmişti. Doktorlar, hastanın hararetinden, nöbetin bir iltihap neticesi olduğunu istidlal ettilerse de ertesi gün bir muayene daha icrasına karar verdiler.

Ertesi günü hasta biraz açılınca doktorlar yine celp olundu. Hasta uzun uzadıya isticvap edildi; fakat hiçbir yerinde acı duymadığını beyan eylediğinden iki doktor tereddütten kurtulamadılar. O gün akşam yine hararet tekrar etti. Bir hafta kadar bu hâl-i buhranın devamı üzerine etıbbı-yı meşhuradan (Robertson) ve (Tuğlacıyan)ın celbiyle bir müşavere-i tıbbiye icrasına karar verildi.

Robertson – Nevahi-i batniyenin intifahı, ortada bir de haml olduğunu da hatıra getirebilir.

Tuğlacıyan – Şimdilik hamle de delalet edebilirse de, ilerde batında bir gerginlik, bir sertlik husul bulup bulmayacağını beklemeliyiz.

Muhsin ve İsmail efendiler – Fakat 40, 41 derece-i hararet husulü nöbetin mikrobik bir arızadan neşetini icap ettirmez mi?

“Hanif” doktorların bu müzakeratını dinliyor, fenne intisabı hasebiyle maksadın neden ibaret olduğunu anlıyordu. Haml ihtimali kendisine bir sürur verdi, fakat Tuğlacıyan’ın ortaya sürdüğü itiraz dahi zihnini tırmalamaktan geri durmuyordu. Dört tabibin netice-i müşaveresi – Hastanın on beş güne kadar aile

etıbbası tarafından her türlü ihtiyat-ı fennî dâhilinde müdavâtı icra olunduktan sonra – tekrar bir müşavere lüzumundan ibaret oldu.

Hastanın ne çehresi ne kuvve-i bedeniyesi değişmeksizin on beş gün geçti. Bu esnada nöbet, aralık aralık görülmekte ve 39 ile 40,5 derece arasında hararet his olunmakta idi. Hanif de arasıra hastanın karnını – kendine renk vermeksizin – yoklamakta ve fakat parmaklarındaki maharet bir doktordaki kadar olmadığından gittikçe haml hususunca ümidi kuvvet bulmakta idi. Ne çare! İkinci konsültüden bir gün evvel hastaya arız olan hararet-i fevkalade Hanif’i de korkuttu.

Tuğlacıyan – İşte buyurunuz Robertson! Dediğim netice meydandadır. Hele bir kere de zat-ı âliniz batnı muayene ediniz!

Robertson – Evet! Gerginlik, sertlik var! Hanım kızım elim dokundukça hiçbir tarafta ağrı hissediyor musunuz?

Hasta – Evet efendim! Sol tarafımda. Hele bir şey yedikçe iştihatsızlıkla beraber bulantı hissediyorum!

Doktorlar başka bir odaya çekilerek konuştular. Hanif alelade kapı aralığından dinlemeye başladı.

Robertson – Şimdi her şeyden evvel Doktor Muhsin ve İsmail Beyler mademki ailenin tabib-i müdavisidirler, hastanın bünyesine ve evvelki ahval-i sıhhiyesine dair bize lütfen tafsilat versinler.

İsmail Efendi – Aile tabibi sıfatıyla burada bulunduğum için bundan iki sene akdem hastanın uğradığı hastalık hakkında tafsilat vermek bendenize düşer: Evet, malumdur ki iki sene evvel buraları yandı. Bu yüzden hâsıl olan bir keder ilcasıyla olmalıdır ki hasta o kışın şiddetli bir “bronşit” ile “plorejiseş”e düşer oldu. Hastalık iki üç ay devam etti. Sonraları bir hâl-i tevakkuf görüldüyse de hastanın zafiyeti, hazımsızlığı gâh terakki, gâh tevakkuf ediyordu. O hastalık esnasında Muhsin Bey’le beraber hastaya baktık.

Tuğlacıyan – Müsaadenizle arz edeyim; bendeniz bu hastalığa “peritonit” diyorum ve hastanın hâline pek vahim buluyorum. Tedricen yeşilimtırak gaseyanları

başlayacak ve hasta büsbütün yemekten kesilecektir. Artık ilaç faide vermez; fakat hasta ve akrabası bu işi anlamamalı ise de masarifi zaideye duçar olmalarının menî lazımdır.

Robertson – Zevç akıllıdır. Epeyce vakittir tanırım. Gerçi biçare genç şu çağlarda bir kedere uğrayacaksa da şimdiden ihtarı münasip olmakla beraber işi ima ile kendine anlatmak da lazım! Ben bu reçeteyi ümitsiz olarak yazıyorum. Hastalığı belki durdurur.

Muhsin Bey – Ben de zevcine lisan-ı münasiple anlatırım. Ara sıra da uğrarım. İsmail Bey tedabir-i lâzımeyle ifadan geri durmazlar.

Reçete (yivdöform) idi. Hastanın karnına sürülmesi tavsiyesiyle doktorlar dağıldı. Teşyi için Muhsin Bey’e refakat eden Hanif rengi uçuk, yanakları çökük bir hâlde yazı odasına avdet etti.

–Aman ya Rabbi! Doktorlar hastanın hayatından ümitsiz! Allahım! Ne dediler? Öyle ya! Şu sin ü salimde bu fırkat-ı ebediye bana pek ağır gelecektir. Cenab-ı Hakk sabırlar versin!

308 teşrin-i evvelinin dördüncü günü idi. (Hanif) gayet mahzun bir hâlde kütüphanesinde idi. Ara sıra yazı masasının önüne geçiyor idiyse de birbirini müteakip üç dört konyak içmekten maada eli bir şeye varamamakta idi.

O geceyi hasta bir hâl-i buhran içinde geçirmiş ve alaim-i ihtizar başlamıştı. O gün mevt; büsbütün nümayan oldu. Genç (Macide) etrafına göz gezdiriyorsa da hiçbir şey görmüyordu. İkindiye doğru alelade hastayı teselliyet için gelen aile tabibi İsmail Efendi sabaha doğru artık işin biteceğini Hanif’e bildirdi.

Teşrin-i evvelin beşinci gecesini hasta ağırlaştı. Cüzi bir nefesten maada alamet-i hayat göstermiyordu. Saat bire doğru (Macide)nin: Annem nerede?

Sualine başında ihtizarda bulunanlardan biri:

–Kızım gece uyumadı da öteki odada biraz uyuyor. Cevabını verdi. Buna hasta:

–Peki uyusun! Bey nerede?

–Kütüphanesinde yazı yazıyor kızım!

Hasta biraz daldı. Bir müddet sonra yine gözünü açarak:

–Beyefendi, beyefendiciğim!

diye bağırdı. Bu nidaya gözleri eşk-i teessürle dolu ve şehka-ı hüzn ü kederden boğazı âdeta tıklı olan Hanif işitilmez bir seda ile:

–Efendim! Ne var hanım?

cevabını vererek hastanın yanına geldi. Elini, eline alarak:

–Ne buyurdunuz hanımcığim?

–Beyefendi! Götürüyorlar, ben bahçeye gidemem, işte götürüyorlar, gel, sen de gel!

–Pekiye cicim beraber gidelim!

–Annem nerede beyefendi?

–Öbür odada biraz uyuyor. (S.32, s.117)

–Aman bey, annem... Annemi... Götürüyorlar... Aman bırakma... Gel kulağına...

Macide o hal-i tehafüt ve ihtizarında zevcinin boynuna sarılmaya çalışarak ağlıyordu:

–Beyefendi!... Gidemem... Gidemiyorum... Sen de... Annem... Bırakma bey... Aman bırakma...

Macide son nefesini çekerek teslim-i ruh eyledi. O günden beri:

Rüb’isini tekrarla ağlamaktan geri durmayan genç Hanif için “Aman bırakma!” kelimesi bir vasiyet idi. Kalben bu vasiyeti Hanif’in nasıl telakki ettiğini kimseye de ifşa eylemez. Fakat haline vakıf olanlar hüzün ve matem-i ebedisini, ahdinde sebatını pek güzel anlamışlardır. (s.118)

EBUELANUR

(Zekâ, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.116-8)

4.2.1.14 Bir Kır Âlemi

Madam Düfor'un isim günü, Paris civarındaki köylerden birine giderek öğle yemeğini orada etmeyi beş aydan beri tasarlıyordu. Bu eğlentiye sabırsızlıkla beklediklerinden o sabah pek erken kalkmışlardı. Mösyö Düfor sütçüden iareten aldığı arabayı bizzat kullanıyordu. İki tekerlekli olan bu araba pek temizdi. Üstünde dört demir çubuğun nihayetine mevzu bir tente bulunuyordu. Etrafı iyice görebilmek için arabanın üç cihetindeki perdeleri toplamışlardı; yalnız arka ciheti inik ve bir yaprak gibi rüzgârla temevvüç ediyordu. Kadın kocasının yanında, arkasına giyindiği vişneçürüğü rengindeki ipek elbisesiyle memnunane yayılmıştı.

Mevzu iki iskemleden birinde büyük valide, diğerinde bir genç kız oturmuştu. Oturacak başka yer olmadığından, yalnız sarı saçları görünen bir genç çocuk da arabanın ta dibine uzanmıştı.

“Şanzeliz” hıyabanını takip ile “Purtmayyö” cihetinden Paris istihkâmlarını geçtikten sonra vasıl oldukları havaliyi seyr ü temaşaya koyuldular.

“Noyyi” köprüsüne geldikleri vakit Mösyö Düfor:

–“İşte kıra çıktık...” dedi.

Bu ihbar üzerine karısında tabiata karşı bir incizap göründü.

“Korbova” meydanında, ufkun uzaklara doğru yayıldığını görmek, cümlesinde bir hayret husule getirdi. “Arjantoy” sağ tarafa düşüyordu; kilisenin çan kulesi yukarılara doğru çıkıyordu. Üst tarafta “Sanva” tepeleriyle “Lümolen düjümon”, sol tarafta “Marli” kasabasının su kemerleri sabahın sema-yı safi üzerine teressüm etmekte ve uzakta “Sen Jermen”in terrasesi görünmekte idi. Karşılarına isabet eden cihette, müselsel tepeciklerin nihayetinde kazılmış arazi “Kormi” istihkâmını irae ediyordu. Ta uzakta, birçok yaylaların, köylerin üzerinde, ormanların karanlık ve yeşil rengi müşahede olunuyordu.

Güneş yakmaya başlıyor, tozlar muttasıl gözleri dolduruyordu. Yolun iki cihetinde çıplak kırlar devam ediyordu. Güya ki bir illet-i cüzam bütün bu yerleri, hatta evlerine varıncaya kadar kemirip bitirmişti. Metruk evler ve na-tamam bırakılmış kulübeler çatısız duvarlarını enzar-ı tarahhüme arz ediyordu.

Uzaktan uzağa bu gayr-ı kabil-i zer’ arz üzerinde yükselen fabrika bacaları bu çürük ve müteaffin tarlaların yegâne nebatatını teşkil ediyordu. Buradan geçen bahar

rüzgârı petrol ile kayalardan teraşşuh eden kokularla karışık bir rayiha neşre eyliyordu.

Sen nehrini ikinci defa olarak geçtiler. Köprü üzerine geldikleri zaman memnuniyetlerinden âdeta gaşy olmuşlardı. Nehir ziyanın tesiriyle parlıyordu; ve üzerinden hafif bir baharın kalktığı görünüyordu. Tatlı bir ferah, ruhnüvaz bir serinlik hissediliyor, hâsılı fabrikaların siyah dumanı, süprüntülerin marazî teaffünatı değmemiş bir hava-yı saf teneffüs olunuyordu.

Oradan geçerken, bir adam buranın “Buzon” kasabası olduğunu söyledi.

Araba durdu. Mösyö Düfor orada mevzu bir levhayı okumaya koyuldu “Yolen lokantası. Nehir balıkları. Büyük salon. Kameriye. Salıncak.” Ve dedi ki:

“Yolen lokantası nehir balıkları büyük salon kameriye. Salıncak.” Badehu uzunca bir binaya baktı.

Bu bina yolun kenarında, beyaz boyalı bir kır lokantası idi. Açık kapısından, önünde Pazar günlerine mahsus esvaplarını giymiş iki amele duran, çinkodan mamul mücella destgâhı görüyordu.

Nihayet Madam Düfor karar verdi:

–Pekâlâ!. Nezaret de güzel!.

Araba, büyük ağaçları [olan], lokantanın arka taraflarına müntehi geniş bir bahçeye dâhil oldu. İnmeye başladılar. Evvela Mösyö Düfor inerek, karısını indirmek için kollarını açtı. İki demir çubuk üzerindeki basamak pek yüksek olduğundan madam Düfor, ayağını basabilmek için, semirmekten naşi evvelki inceliğini kaybeden bacaklarının aşağı taraflarını göstermeye mecbur oldu..

Kırın verdiği neşe ile münşerih olan Mösyö Düfor, kadının baldırlarını sıkarak, kucaklayıp cesim ve ağır bir balya gibi yere bıraktı. Kadın, tozlarını silkmek için, eliyle ipekli elbisesine vurarak bir kere de bulunduğu mahalle imale-i nazar etti.

Madam Düfor tahminen otuz altı yaşında, mülahham, nazara hoş ve neşeli görünür bir kadındı. Çok sıkıldığı korsesi içinde bulunduğu güçlülükle teneffüs ediyordu. Bu aletin tazyiki, büyüklüğünden naşi çalkalanan memeleri, zaten iki kat olan çene etlerine kadar sürüyordu.

Ondan sonra genç kız, ellerini pederinin omuzlarına basarak yalnızca yere sıçradı. Sarı saçlı genç, bir ayağını tekerleğe basarak indi. Badehu Mösyö Düfor’a yardım ederek büyük valideyi indirdiler.

Atı arabadan çıkararak bir ağaca bağladılar. Çifte oku yere, iki tekerlekleri araba önüne doğru düştü. Erkekler de redingotlarını çıkararak bir kovanın içindeki suda ellerini yıkadılar. Sonra, salıncaklarda sallanmakta olan kadınlara iltihak ettiler.

Matmazel Düfor yalnızca kolan vurmaya çalışıyordu. Fakat beceremiyordu. On sekiz yirmi yaşında olan bu genç kız boylu poslu idi. Yolda tesadüf edildiği vakit insanın kalbine bir arzu-yı nagehanı ilka ederek gecelere kadar müphem bir surette rahatını selb ve ihsasatını tahrik eden kadınlardan beri idi. Uzun boylu, geniş kalçalı, esmer, iri gözlü, siyah saçlı idi. Sallanmaya çalıştıkça uzulatının harekâtından mütehassıl gerginlik ile elbisesi, zaten gayet sıkı etli olan vücudunu (s.127) güzelce tersim ediyordu. Kollarını gererek, başının hizasının yukarısından salıncağın ipini tutuyordu; o suretle ki icra ettiği hareketten göğsü sarsılmaksızın yukarı doğru kalkıyordu. Şapkası rüzgârda arkasına doğru gitmişti. Salıncak yavaş yavaş hızlanıyor ve her gidişinde kızın ince bacaklarını dizlerine kadar gösteriyor ve kendisini temaşa etmekte olan iki adamın yüzüne, insanı şaraptan ziyade sermest eden, entarisinin hareketinden hâsıl olan hafif bir rüzgârı atıyordu.

Diğer salıncakta, oturarak sallanan Madam Düfor, kocasına “Gel beni it.. Gel beni it...” diye sekil sekil bağıırıyordu.

Nihayet kocası yanına geldi; bir iş yapmaya başlayacakmış gibi kollarını sıvayarak güçlkle karısının salıncağını yerinden oynatabildi.

Kadın düşmemek için salıncağın iplerine sarılarak, bacakları gergin bir halde aletin gidip gelmesinden mütehassıl sersemlikten dolayı memnun görünüyordu. Sallanmakta olan vücudunun her tarafı paluze gibi titriyordu. Salıncak hızlanmaya başlayınca o da korkmaya başladı. Her geri gelişinde, köyün çocuklarını etrafına toplayacak raddede acı acı bağıırıyordu; evin tarafında, bahçenin ilerisindeki çitin aşağısında, gülmeden yüzlerini buruşturan bir sürü çocuğu görüyordu.

Hizmetçi geldi; yemek ısmarlandı. Kadın:

–“Tavada kızarmış küçük balık; tavşan yahnisi; salata ve yemiş” dedi.

Kocası: – “İki şişe adi şarap; bir şişede bordo şarabı.”

Genç kız: “Çimenlerin üstünde yiyeceğiz” sözlerini ilave ettiler.

Lokantanın kedisi büyük validenin pek hoşuna gittiğinden kadın, boş yere on dakikadan beri hayvanın arkasından dolaşıp duruyor ve onu güzel güzel isimlerle çağırıyordu. Mamafih hayvan – keyfinden olacak – daima ihtiyar kadının kolunun

yetişebileceği yerlerde duruyor lakin kendisini yakalatmayarak, arkasını seve seve, mırıldanarak, ağaçların etrafında dolaşıyordu.

Öteye beriye burnunu sokmakta olan sarı saçlı genç birdenbire: Ay burada ne güzel sandallar var! diye bağırdı. Gidip gördüler, ince ve müzeyyen iki geyik sandal iki genç kız gibi duruyor ve kalplere yazın latif ve tatlı akşam ve berrak sabahlarında suda gezmek arzusunu, çiçeklerle müzeyyen sahillerden, ağaçların bütün dallarını suya daldırdıkları, kamışların daimi raşelerle oynadıkları, yabani serçelerin mavi, birer şimşek gibi süratle uçuştukları o sahillerden geçip gitmek arzusunu ilka ediyordu.

Bütün erkân-ı aile bir hiss-i hürmetle sandalları temaşa ediyordu. Mösyö Düfor kemal-i ciddiyetle: Evet ne güzel! sözünü tekrar etti. Bu babda malumatı olan bir adam gibi tafsilata girdi. O da gençliğinde kürek çekmesini bilirmiş, – kürek eker gibi bir vaziyet alarak ve kollarını murat ederek – bunlar olduktan sonra hiçbir şey umurunda olmazmış. Vaktiyle “Jolvanvil”de birçok İngilizleri de geçmiş. Hatta, kürekleri rapteden ve “dam” tesmiye olunan bir nevi iskarmozlara dair cinaslar yapıyor ve sandala binenlerin “dam”ı³⁰ olmayınca bir yere çıkamazlar diyordu. Gitgide kızışıyor ve böyle bir sandalla saatte altı fersahlık yol gidilebileceğine dair diğerlerini bahse davet ediyordu.

Lokantanın kapısından görünen hizmetçi “yemek hazır” dedi. Herkes atıldı fakat Madam Düfor’un en güzel bir yer olmak üzere intihap ettiği mahalde iki genç yemek yemekte idi. Bunlar şüphesiz sandalların sahibi idiler. Zira tarz-ı telebbüsleri bunu ima ediyordu.

İki genç iskemleleri üzerine âdetâ yatar gibi uzanmışlardı. Güneşten yüzleri yanmış, göğüsleri pamuk ve ince bir fanila ile mestur idi. Demirci kolları gibi kavi olan kolları çıplaktı. Hâsılı kuvvetleriyle müftehir oldukları görünen iki dinî erkek.

Müşkül ve yek-nesak bir mesainin amele üzerinde icra ettiği tağyir-i şekle bedel bunların, terbiye-i bedeniye neticesi olarak her hareketlerinde bir nezaket ve zarafet görülüyordu.

Madam Düfor’u görünce tebessüm ettiler. Kızına ise yalnız bir nazar etmekle iktifa eylediler. Biri diğerine: “Yerimizi onlara verelim; bu suretle konuşmuş

³⁰ “dam” kelimesi kadın manasına da gelir.

oluruz.” dedi. Diğeri hemen kalktı, yarısı kırmızı yarısı siyah takkesiyle selamlayarak, bahçenin yegâne güneşsiz olan bu mahallini hanımlara terk etmeye hazır olduklarını söyledi. (s.138)

Teklifleri müteşekkirene kabul olundu. Tamamen kır âlemine muvafık olması için masasız, iskemlesiz, çimenlerin üstüne oturdular.

İki genç sofralarını başka bir mahale naklederek yemeklerine devam ettiler. Muttasıl tahrir ettikleri çıplak kolları genç kıızı biraz mahcup ediyordu. Hatta kız, başını çeviriyor ve dikkat etmiyor gibi görünmek istiyordu. Hâlbuki validesi, daha cesaretli olduğundan, kadınlara mahsus bir hiss-i tecessüsü, hatta bir arzu ile – şüphesiz kocasının çirkinliğiyle mukayese ederek – her lahza etrafa imale-i nigâh etmekten çekinmiyordu. Bağdaş oturarak çimenlerin üstüne yayılmış vücudunun bir tarafına karınca girdiğini bahane ederek muttasıl dönüp duruyordu. Bu yabancıların nezaketinden ve hatta orada bulunmasından dolayı bi-huzur olan Mösyö Düfor muvafık bir vaziyet almak için bir taraftan öbür tarafa dönüyor; sarı saçlı genç ise kemal-i sükûnetle, bir dev gibi, vire [bir yiyecek olmalı] atıştırıyordu.

Şişman kadın sandal meraklılarından birine:

–Hava ne güzel... dedi. Maksudı, verdikleri yerden dolayı izhar-ı nezaket etmekte.

Sandal meraklısı genç cevap verdi:

–Evet efendim... Kıra her vakit çıkıyor musunuz?

–Biraz hava almak için senede bir veya iki defa... Siz efendim?..

–Her akşam.. Zaten evimiz sayfiyede...

–Oh.. Ne güzel.

Delikanlı, bütün sene destgâhlarının önünde, sayfiyeye olan meyil ve iptilaları bir an kendilerini terk etmeyen bu çemenzardan mahrum aile erkânının kalplerini oynatacak surette, hayatından bazı hikâyeleri, bir suret-i şairanede, anlatmaya başladı.

Genç kız başını kaldırarak sandal meraklısı gence baktı. Mösyö Düfor birinci defa olarak söze karıştı: “Hayat budur!” dedikten sonra karısına: Tavşandan bira daha alır mısın?.. teklifinde bulundu.

–Hayır, teşekkür ederim.

Yine gençlere dönerek, kollarını irae ile:

–Böyle, üşümüyor musunuz?.

İkisi de gülmeye başladılar. Harikulade bir surette kendilerini yorduklarını, terli terli banyoya girdiklerini, sisler içinde ettikleri seferleri hikâye ile erkân-ı aileyi duçar-ı veleh-i hayret ettiler. Ve nasıl bir ses çıkardığını göstermek için göğüslerine vurdular.

Mösyö Düfor: “Kavi olduğunuz belli” dedi. O artık İngilizleri geçtiği zamandan bahsetmiyordu.

Genç kız sandal meraklılarına, yandan, kemal-i dikkatle bakıyordu. Sarı saçlı genç şarabını içerken genzine kaçırdığından öksürerek Madam Düfor’un vişneçürüğü renkli ipekli entarisini berbat etti. Su getirerek lekeleri çıkarmaya koyuldular.

Sıcak kesb-i şiddet ediyordu. Nehir bir ateşdan gibi şerarepaş oluyordu. Şarap başları döndürmüştü. Mösyö Düfor’u hıçkırık tuttuğundan yeğinin düğmeleri ve pantolonunun üst düğmesini çözmüştü. Karısı harareten bunalma derecesine geldiğinden yavaş yavaş elbisesinin kopçelerini çözmüştü. Çırak, kalaptan rengindeki karma karmakarışık saçlı başını memnunane bir surette sallayarak vire içiyordu. Büyük valide çakırkeyif olduğunu hissettiğinden, dimdik ve vakurane bir vaz almıştı.

Genç kıza gelince, o hiçbir şey sezdirmiyordu; (s.139) yalnız gözleri parlıyor, esmer yanakları pembeleşiyordu.

Kahveler içildi. Şarkı söylemeye karar verdiler. Her biri bir şarkı söyledikçe diğerleri kemal-i tehalükle alkışlıyorlardı.. Badehu kalktılar. İki kadın sersemleşmiş olduğundan biraz hava almak için gezindikleri sırada erkekler jimnastik yapıyordu. Mösyö Düfor ile çırak, ağır, gevşek, yüzleri kıpkırmızı, acemice jimnastik halkalarına yapışarak kendilerini yukarı doğru çekmeye çalışıyorlardı, fakat muvaffak olamıyorlardı. Frenk gömleği, pantolonundan çıkararak yaprak gibi uçmaya maruz bulunuyordu.

Sandal meraklısı iki genç sandallarını suya indirerek, kemal-i nezaketle kadınları gezmeye davet ettiler. Madam Düfor kocasına:

–Müsaade eder misin?. Rica ederim.. dedi. Kocasını, hayli sarhoş olduğundan kadının ne dediğini anlamayarak yüzüne bakıyordu.

Diğer sandalcı elinde iki olta ile ilerledi. Bir balık tutabilmek!. Bu gibi adamlarca bir gaye-i hayal olan bu balık tutabilmek ümidi herifin süzgün gözlerini

açtı. Hemen, karısına, istediğini yapmasına müsaade vererek köprünün altındaki gölge bir mahalde, ayaklarını nehre sarkıtarak uyuklamakta olan sarı saçlı gencin yanına yerleşti.

Sandal meraklılarından biri fedakârlık ederek sandalına valideyi aldı. Açılırken diğerine: “İngiliz adasının korusuna gidiyoruz.” diye bağırdı.

Diğer sandal da yavaş yavaş açıldı. Kürekleri çeken genç refika-ı seyahatine dikkatli dikkatli bakıyordu; bir heyecan âdetâ bütün kuvvetini iptal ediyordu. Genç kız, su üzerinde gezmek mahzûziyetiyle kendini bırakmıştı. Bir mesti-i tam içinde, hiçbir şey düşünmüyor, azasında bir asûdegi hissediyor, kendinden geçiyordu. Kıpırmızı kesilerek sık sık nefes alıyordu; sıcağın tesiriyle içtiği şarabın verdiği sersemlik tezayüt ediyordu. Kendisinde müphem bir zevk ihtiyacı, güneşin hararetiyle tahrik olunan vücudunda galeyan eden kanın cvelanını hissediyordu. Gözleriyle vücudunu öpen, meyil ve arzusu hararet-i şems gibi kendisine nüfuz etmekte olan delikanlı ile yalnızca su üzerinde, bulunmaktan naşi şaşkınlamıştı. Konuşmaya takatleri yoktu. Bu hâl heyecanlarını tezyit ediyordu. Etrafa bakıp duruyorlardı. Delikanlı, cebr-i nefes ederek, kızın ismini sordu.

–“Hanrit!..” cevabını aldı.

–Ne garip benim de adım Hanri... Sözünü ilave etti.

Sesleri birbirini teskin etti. Sahili temaşaya daldılar. Önde giden sandal durmuş, bunları bekliyor gibi görünüyordu. İçindeki genç “Size koruda iltihak ederiz. Biz Robenson’a kadar gideceğiz zira Madam susamış” dedi ve küreklerinin üzerine yatarak az zaman içinde gözde kayboldu.

Bir hayli zamandan beri müphem bir surette işitilmekte olan bir uğultu tezayüt etmeye başlamıştı. Güya bu uğultu ka’rından çıkıyormuş gibi nehir bile ihtizaz ediyordu. Kız;

–Bu gürültü nedir? diye sordu.

Adanın ileri tarafından nehri ikiye bölen sedden düşen suya dair malumat vermekte olduğu sırada, uzaktan geldiği zannolunan bir kuş sesi dikkatlerini celp etti: “Gündüz bülbül ötüyor; demek ki dişisi kuluçkada...”

Bir bülbül!. Genç kız hiç dinlememişti. Onu dinlemek fikri kalbinde bir rikkat-i şairane uyandırdı. Bir bülbül! Yani balkonunda, Şekspir’in meşhur faciasındaki “Julyet’e münacatta bulunan aşk randevularının gayr-i merî şahidi!.

İnsanların bûse sedalarına refakat olan bir musiki-i semavi! Rikkate gelen genç kızların küçük kalplerine tatlı tatlı emeller ilka eden o âşıkane şarkıların mülhimi!.

Bir bülbül dinleyecekti.

Genç kız dedi ki:

–Aman gürültü etmeyelim. Koruya girerek onun yakınındaki bir mahale oturabiliriz.

Sandal kayarak yolunda devam ediyordu. Nihayet korunun ağaçları göründü. Sahil o kadar alçaktı ki göz korunun en sıkı mahallerine nüfuz ediyordu. Tevakkuf ettiler. Sandalı bağladılar. Dalların arasından ilerlemeye başladılar. Genç “Başınızı eğiniz” dedi, kız eğildi. Kamışlarla dalların birbirine karıştığı, bilinmeyince bulunmaz, tesadüf olunmaz bir mahale geldiler. Genç buraya “hücre-i hususiyem” diyordu.

Fevk-ı ra’slerinde, kendilerini saklayan ağaçların üzerindeki kuş hâlâ ötüyordu. Titrek birtakım nağmat ile başlayarak ihtizazlı esvatiyla devam ediyor ve bu suret-ı havayı imla ile ufka müntehi oluyor, nehrin boyunca gidiyor, kırlara bir ağırlık veren hararetin sükûtu içinde vadinin üstünde tayeran eder gibi görünüyordu.

Kuşu ürkütmek korkusuyla iki genç konuşmuyordu. Yanyana oturmuşlardı. Yavaşça Hanri’nin kolu, hafif bir tazyik ile Hanrit’in beline sarıldı. Kız bu mütecasir kolu tutarak bila-hiddet itiverdi; mamafih bu okşayışı tabii buluyormuş gibi fakat yine tabii bir hareketle itiverdi.

O vecd ü hayret içinde, kuşu dinliyordu. Kendisinde namütenahi bir arzu-yı saadet, şedit (s.140) bir rikkat, fevkalbeşer bir hiss-i şairane hâsıl olmuştu. Sinirleri, kalbi o derece gevşemişti ki sebebini bilmeyerek ağlıyordu. Artık delikanlı onu kendisine doğru çekerek sıkıyordu. Kız da artık itmiyor, ona ehemmiyet vermiyordu.

Bülbül birdenbire sustu.. Uzaktan bir ses “Hanrit” diye bağırdı. Genç yavaşça:

–“Cevap vermeyiniz. Kuşu ürkütürsünüz..” dedi

Zaten kızın cevap vermek hatırına bile gelmiyordu.

Böylece bir zaman kaldılar. Madam Düfor oraya yakın bir yerde oturmuş olmalı ki vakit vakit bir gürültü işitiliyordu. Şüphesiz o da diğer sandal meraklısı ile şakalaşıyordu.

Genç kız, tatlı birtakım ihsasatın bahsi tasavvurunda bulunarak hararetili vücudu her tarafından mühim bir surette gıcıklanarak hâlâ ağlıyordu. Hanri'nin başı omzuna dayanmıştı. Delikanlı kızı birdenbire ağzından öptü. Genç kız izhar-ı hiddet ile, arkasına doğru çekildi. O anda delikanlı kızın üstüne kapandı; ağzıyla, kendinden kaçan kızın ağzını takibe başladı.

...

Etrafta her şey pür-samt ve sükûn idi. Kuş nağmatına başladı. Evvela bir davet-i muhabbeti andırır üç ot fırlattı. Ani bir sükûttan sonra, kesb-i zafiyet eden sesiyle yavaş yavaş, bir perdeden diğer perdeye geçmek suretiyle, nağmatında devam ediyordu.

Hafif bir rüzgâr yaprakları hışırdatarak geçti; dalların içinden gelen hararetili iki bülbülün nağmatıyla korudan geçen rüzgâra karıştı.

Kuşu bir hâl-i serbesti istila etmişti. Sesi, iştilal eden bir yangın veya tevessü eden bir iptila gibi yavaş yavaş hızlanıyordu; güya ki ağaçların altından gelen buse nağmeleriyle hem-ahenk olmak istiyordu. Birbirini müteakip, bayılıyormuş gibi titrek bir takım elhan-ı ahenktarıyla devam ediyordu.

Bazan biraz dinleniyor; sonra hafif hafif ötmeye başlıyor, pek keskin bir savt ile nağmesini ikmal ediyordu. İhtizazlı, irticacı, müteaddit nağmeleriyle ve bunu müteakip çıkardığı ilan-ı galibiyeti müşir avazeleriyle bir aşk-ı methûraneyi musavver surette devam ediyordu.

Nihayet sustu. Altında, bir ruhun vedasını andıran derin bir enini dinlemeye başladı. Bu enin biraz devamdan sonra bir girye ile hitam buldu.

Delikanlı ile genç kız, sapsarı, yeşilliklerden yapılan yataklarından çıktılar. Sema-yı münevver onların nazarında simsiyah kesilmişti. Şems-i har onların gözüne görünmüyordu. Etraftaki samt ve tenhaiyi şimdi anladılar. Lakırdı etmeyerek, birbirine dokunmayarak yan yana gidiyorlardı. Zira gayr-i kabil-i itilaf iki düşman kesilmişlerdi. Güya ki bu iki vücut arasında bir kin, bu iki ruh arasında bir nefret hâsıl olmuştu.

Genç kız vakit vakit “Anne!” diye bağıırıyordu.

Bir meşcereden bir gürültü işitildi. Hanri, bir tombul baldır üzerine bir etekliğin indirildiğini görür gibi oldu.

Şişman kadın, kızarmış, biraz mahcup, gözleri parıl parıl, refik-i tenezzühünün yanında koca göğsüyle görüldü. Refik-i tenezzühü bazı tuhaf şeyler görmüş olmalı ki gözünde alaim-i hande ve beşâset hiss olunuyordu.

Madam Düfor gencin koluna girerek sandalların bulunduğu mahale doğru ilerlediler. Hanri, önde, genç kızla beraber, daima sakit, yürüyorlardı. Saklanmak istenilen busesi işitiliyor gibi oldu.

Nihayet “Pejon” a vasıl oldular. Mösyö Düfor, çakırkeyifliği geçerek, bekliyordu. Sarı saçlı çırak bir şeyler yiyordu. Lokantanın havlusunda araba hazırlanmıştı, büyük valide arabaya yerleşerek kemal-i tehalükle bekliyordu. Zira Paris civarı gece vakti emin olmadığından karanlık çökmeden evvel yola çıkmak istiyordu.

Eller sıkılarak Düfor ailesi gençlere veda ettiler: “Ümit ederiz ki yine görüşürüz...” diyorlardı. Bir ah-ı hasret ile bir damla gözyaşı döküldü...

İki aya sonra “De martir” sokağından geçerken Hanri bir dükkânın üzerinde (Düfor-Nalbur) yazılarını görerek içeri girdi. Şişman kadın çekmece başında tostoparlak (s.141) oturuyordu. Hemen tanıştılar. Yekdiğerine karşı izhar-ı nezaketten sonra hâl ü hatır sormaya başladılar. “Matmazel Hanrit iyidir İnşaallah.”

–“Teşekkür ederim... Teehhül etti.

–Kiminle?

–O gün bizimle beraber gördüğünüz genç ile; şimdi dükkânı da o aldı.

–Çok âlâ.

Sebebini bilmeyerek mahzun oldu. Dükkândan çıkıyordu. Madam Düfor, sıkılarak sordu.

–Arkadaşınız ne âlemde?

–İyidir.

–İhtiramımı tebliğ ediniz. Buradan geçerse uğrasın...

Kızarak ilave etti:

–Dediklerimi kendisine söyleyin, beni pek ziyade memnun edersiniz.

–Muhakkak söylerim. Allah’a ısmarladık.

–Yakında yine görüşürüz. (s.142)

GUY DÖ MOPASAN (Muharrir)

SALİH FUAD (Mütercim)

(*Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.137-142)

4.2.2 Çocuk Hikâyeleri

Küçük hikâyelerden birkaç tane eksik olarak da yani 13 adet küçüklere mahsus hikâyeler yayınlanmıştır.

4.2.2.1 Matmazel Kokoton'un Hikâyesi (Çocuklar Mahsus)

Matmazel Kokoton yaşlı ve pek çirkin bir kızdı. İkamet ettiği hanede bulunan kiracılarla her gün kavga ediyordu. Fakat bunlar gayet namuslu ve iyi adamlar olduğundan bu hırçın ve kavgacı kadının çılgınlıklarına ehemmiyet vermiyorlar, münasebetsizliklerini hoş görüyorlar, aldırıyorlardı.

Matmazel Kokoton, kendisi gibi tüysüz, terbiyesiz ve yaramaz bir papağandan başka kimseyi sevmezdi.

Buna bütün kiracıların isimlerini öğretmiş ve her birine birer lakap takmıştı.

Beşinci katta ikamet eden kambur bir ihtiyar eve girip çıktığı sırada yaramaz kuş kendisiyle eğleniyor ve:

– Matyö, kamburun nerede?.. diye soruyordu.

Sakat ve alil kimselerle istihza etmek pek fena bir harekettir, diyorsunuz değil mi, benim mini mini yavrularım...

Doğru, hakkınız var. İhtiyar kızın böyle bir takım münasebetsiz şeyleri papağana öğretip komşularını tahkir etmesi pek büyük bir terbiyesizliktir.

Bundan başka enfiye çeken iyi bir ihtiyar da;

– Âlâ enfiyelerim var!..

Tuvalete meraklı genç ve namuslu bir kız:

– Ah! Ne surat! Ne surat!.. İstihzalarına uğruyorlardı.

Nihayet komşuların sabır ve tahammülü tükendi. Matmazel Kokoton'a bu münasebetsiz hâllerden vazgeçmesi için bir ders vermeye, güzel bir oyun oynamaya karar verdiler.

Bunlardan birisi, tıpkı ihtiyar kızın papağanına benzer bir papağan satın aldı. Ve bir müddet odasında saklayarak bazı sözler öğretti. Nihayet bir gün Matmazel Kokoton'un evde bulunmamasından bil-istifade pencerede asılı kafesi indirdi. Papağanı alarak yerine kendi terbiye ettiği papağanı koydu ve tekrar yerine astı.

İhtiyar kız avdet etmekte gecikmedi. Kapıdan girer girmez sevgili kuşuna tatlı ve nevazişkâr sözler söyleyerek kafese yaklaştı. Lakin papağan olanca sedasıyla:

–Haydi, defol acuze!.. dedi ve ilave etti:

–Gaga burnunu sakla!.. İhtiyar kız!..

Bu sözleri Matmazel Kokoton'un aynen taklit ederek telaffuz ediyordu. Oynadıkları oyunun neticesini görmeyi sabırsızlıkla bekleyen komşular pencereleri açtılar ve hep birden kahkahalarla gülmeye başladılar. İhtiyar kız, çılgıncasına bir hiddetle kuşu tutmak ve boğmak için üzerine atıldı. Fakat papağan sivri gagasıyla elini ısırarak kurtuldu ve uçarak kaçtı.

Bir daha kendisini gören olmadı. Matmazel Kokoton'a gelince bu vaka üzerine mahcup olarak ertesi gün başka bir eve taşındı. Ve bunun için komşuları asla müteessir olmadılar.

Fena, yaramaz, kötü ve garazkâr adamların dostu olamaz. Ve başkalarına yapmak istedikleri fenalıklara, acı ve dokunaklı sözlerle nihayet kendileri uğrarlar. Çünkü böyleleri kimse sevmez. Ve herkes bunlarla eğlenmekten istihza etmekten hoşlanır.

Şimdi mini mini yavrularım, bu gibi hâllerde bulunmazsınız değil mi?..

AĞABEY

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a)

4.2.2.2 Peri Kızı!... (Çocuklara Mahsus Hikâye)

Nuri; yaramaz, ele avuca sığmaz küçük bir çocuk idi. Hayvanlara karşı pek zalimane muamele eder; kedileri kuyruğundan çeker, köpekleri döver ve bundan büyük bir zevk alırdı.

Bir gün evlerinin yanındaki, derenin kenarında gezinirken, güzel ve yeşil bir kurbağanın ufak bir bitki yaprağı üzerinde oturduğu gözüne ilişti. Hemen yerden büyücek bir kaya parçası yakaladı ve zavallı hayvana doğru fırlattı, attı...

Taş isabet etmedi. Fakat kurbağa büyüdü ve yeşiller giyinmiş güzel bir kız oldu. Ve ona:

–“Ben, kurbağalar perisiyim... Ekseriyetle buraya geliyorum, senin yaramazlıklarını görüyorum. Bunun için sana layık olduğun cezayı vermek istiyorum...”

dedi ve elindeki değneği uzatarak ilave etti:

–“Seni bir kedi kıyafetine sokacağım... Şayet uslu ve iyi yürekli bir çocuk sana acır, merhamet ederse yine insan şekline girersin. Acımaz ve merhamet etmezse ilelebet bu hâlde kalacaksın...”

Nuri, peri kızına yalvarmak, ondan af talep etmek istedi. Hâlbuki o çoktan kaybolmuş, gitmişti. Peri kızın tehdidi yalan değildi. Çünkü yavaş yavaş küçülüyor ve vücudunda siyah tüylerin çıktığını görüyordu. Biraz sonra mini mini bir kara kedi olmuştu. Mağmum ve mükedder kırlara doğru koşmaya başladı.

Akşamüzeri ziyadesiyle karnı acıktı. Belki acırlar, merhamet ederler de sofradan artan ekmek kırıntılarını verirler ümidiyle bir evin kapısında durarak miyavlamaya başladı. Fakat bir lokma ekmek veren olmadı. Nihayet hizmetçi kız bir süpürge yakaladı ve onu kovdu.

Birçok günler bu hâlde yaşadı. Açlıktan tab u takati kesildi. Nereye gitse kovuluyor, dövülüyordu. Zalimane muamelelerine, yaramazlıklarına son derece nedamet ediyordu. Her gün, her dakika kalben peri kızına yalvarıyor, artık kendisini affetmesini rica ediyordu.

Heyhat!... Böylece aylar geçti. Nihayet bir gün viranede oynayan birçok yaramaz çocuklar kendisini yakaladılar, bin türlü eza ve cefa ettiler, sonra suya atmaya karar verdiler. Bu hâli gören küçük bir kız; yaramaz çocuklara yalvardı, yakardı ve güç hâl ile ellerinden kurtararak evine götürdü. Zavallı hayvancağızın sırtında birçok yaralar, bereler vardı. Bunları yıkamak için hazırlandığı sırada kara kedi yavaş yavaş eski hâline girdi. Yine küçük bir çocuk oldu. İyi yürekli kız hayretle bakıyor ve bir kelime telaffuzuna muktedir olamıyordu.

Nuri; sergüzeştini anlattı. Birlikte ailesinin nezdine gittiler. Evlatlarını uzun müddet arayıp bulamayınca öldüğüne hükmederek matem tutan peder ve validesi tabii son derece sevindiler.

Bu vaka Nuri'ye büyük bir ders oldu. Evvelleri yaramaz, haşarı bir çocuk iken şimdi artık uslanmıştı. Arkadaşlarıyla güzel geçiniyor, hayvanlara güzel muamele ediyor, onlara bakıyordu...

AĞABEY

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18[19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a)

4.2.2.3 Koca Burun!.. (Çocuklara Mahsus)

(Hikâye)

Kadri, pek mütecessis bir çocuktü. Her şeyi görmek, her şeyi bilmek ister. Pencereden komşuların ne yaptıklarını, ne alıp verdiklerini gözetler. Kapı arkalarında, perde aralarında saklanır, odaları dinler. Sandıkları karıştırır, dolapları alt üst ederdi.

Peder ve validesi onun bu münasebetsiz hâllerini gördükçe müteessir oluyorlar ve bu fena huydan vazgeçirmeye çalışıyorlardı. Fakat bütün gayretleri boşa gidiyor; verdikleri nasihatlerin, ettikleri tekdirlere yaramaz çocuğa hiçbir tesiri olmuyordu. Nihayet validesinin canına tak dedi. Yanlarındaki evde ikamet eden peri kızına giderek evladını ıslah etmesini, bu huyundan vazgeçirmesini rica etti ve vaat aldı.

Bir gün Kadri, mutad-ı veçhile, validesinin dolaba sakladığı şeyleri görmek istedi. Bir anahtar buldu, dolabın kapısını açtı. Kapıyı açtığı anda burnunun uzadığını hayretle gördü. Hakikaten burnu uzamış ve elli santimetre kadar bir cesamet peyda etmişti.

Artık mini mini yavrularım, Kadri'nin düçar olduğu yeis ve kederin derecesini tasvir ediniz. Zavallı çocuk, gözyaşları dökerek ağlıyor ve bir daha bu gibi münasebetsiz hâllerde bulunmayacağına yeminler ediyordu.

Heyhat!... Peder ve validesi onu bu hâlde görünce asla teessür etmediler. Bunun peri kızı tarafından küçük yaramazlara bir ders vermek, onu terbiye etmek için yapıldığını biliyorlardı. Binaenaleyh kabahatin kendisinde olduğunu ve bu cezaya kesb-i istihkak eylediğini söylediler. Kadri, o günden sonra sokağa çıkamıyordu. Uzun burnu ile o kadar çirkin olmuştu ki bütün kendisini görenler durup durup bakıyorlar ve gülüyorlardı.

Bir gün odasında yalnız idi. Yandaki salonda validesinin bir hanımla görüştüğünü işitti. Bu hanımın kim olduğunu ve ne konuştuklarını anlamak için kalbinde husule gelen hiss-i tecessüse mukavemet edemeyerek kalktı. Yavaşça salonun kapısını açtı. Aralıktan bakmaya başladı. Uzun burnunun kapı aralığından içeriye gireceğini ve görüleceğini hesap etmemiş, düşünmemişti. Birdenbire hâsıl olan cereyan-ı hava ile kapı şiddetle kapandı ve burnu kapının arasında sıkıştı, kaldı. Küçük yaramaz olanca sedasıyla bağırmaya başladı. Hemen validesi yetişerek kurtardı. Lakin burnunun acısına bir de adam dinlerken yakalanmak mahcubiyeti ilave olundu.

Bütün bunlara rağmen Kadri bu fena huyundan vazgeçmiyordu. Birkaç gün sonra aşçının çarşıdan bir sepet getirdiğini ve sandalyenin üzerine bıraktığını gördü. İçindekini anlamak için kapağını kaldırdı. Fakat acı acı feryada başladı. Kadri sepeti açar açmaz içinde bulunan büyücek bir ıstakoz hemen dışarıya fırlamış ve uzun burnuna takılmış, kalmıştı.

Burnunun ıstırabından birkaç gün odasından çıkmadı. Nihayet bu huylardan vazgeçmeye, ıslah-ı nefis etmeye karar verdi.

Artık dolapları açmıyor, komşuları gözetlemiyordu. Burnu yavaş yavaş küçülmeye başladı. Ve bir müddet sonra hâl-i asliyesine girdi. Bu vakıa üzerine küçük yaramazın eski huylarına avdet etmediğini, uslu ve kâmil bir çocuk olduğunu söylemeye lüzum var mı?...

AĞABEY

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48a)

4.2.2.4 Barometre (Çocuklara Mahsus Hikâye)

Pederimin bir barometresi var idi ki ailesinden yadigâr olduğu için muhafazasına son derece dikkat eder ve ona dokunmamaklığımı daima tembih ederdi.

Bir gün, hizmetçi kadın sofrayı hazırlamakla meşgul iken, oğlu Cevdet ile ben, masanın etrafında koşuyor ve birbirimizi tutmaya çalışıyorduk. Şeytan mı dürttü, ne oldu bilmem... Duvarın yanından geçerken çerçeveyi tuttum, şiddetle salladım. Birdenbire bir şangırtı koptu. Barometre yere düştü. Camı kırıldı, ibresi, makineleri dağıldı.

Bu sırada kapı açıldı ve pederim içeri girdi. Barometreyi yerde, parça parça görünce benzi sapsarı oldu ve öfkeli bir tavırla sordu:

–Bunu kim kırdı?...

Tekdire uğramak, dayak yemek korkusuyla cevap vermeyerek başımı önüme eğdim. Lakin saf âlicenap Cevdet, hiç şüphe yok ki bana karşı olan muhabbet ve sadakatini göstermek fikriyle:

–Ben kırdım!...

dedi. Bu cevap üzerine pederim hiddetle Cevdet'i kollarından tutarak yandaki odaya götürdü ve kapıyı kapadı. Biraz sonra zavallı çocuğun şiddetle bağırdığı işitilmeye başladı.

Biçare Cevdet! Hiçbir kabahati olmadığı halde dövülüyordu.

Hemen kapıya doğru koştum ve:

–Ben kırdım! Ben!... diye haykırmak istedim.

Hizmetçi kadın, bu fikrimi anladı. Beni kollarımdan tutarak kucağına aldı ve yavaşça kulağıma:

–Susunuz, ses çıkarmayınız. Cevdet sizden daha mütehammildir. Varsın yerinize cezayı o görsün. Beis yok, bir şey söylemeyiniz...

dedi. Bu sırada pederim kapıyı açtı. Cevdet'i dışarı itti. Zavallının çehresi kıpkırmızı olmuştu. Fakat gözlerinden bir damla yaş akıyor, simasında hiçbir alaim-i teessür görünmüyordu.

Hizmetçi kadın beni bırakmış ve kalkmıştı. Pederim ona:

–Çocuğunuzun yaptığı zarardan siz mesulsünüz...

dedi. O da gayet sakin bir tavırla:

–Pekâlâ efendim...

cevabını verdi. Beni kolları arasına alarak ve merdivenleri süratle inerek mutfığa götürdü.

Cevdet de bize iltihak etti. Üçümüz birbirimize sarılmış, ağlıyorduk. Hıçkırıklarım arasında hizmetçi kadına sordum:

–Barometreyi sana mı ödetecek?...

Gözyaşlarını silerek hafifçe güldü. Ve:

–Ne zararı var. Çok bir şey değil a... dedi.

Biraz sonra barometre, eskisinden daha iyi tamir edilerek gelmiş ve yerine asılmıştı. Akşam, taamdan sonra küçük salonda, meyas ve mükedder oturuyor ve bir söz söylemiyordum. Pederim bunu fark etti ve sebebini sordu. İlk evvel cevap vermedim. Fakat ısrar edince kolları arasına atılarak:

–O masumdur, onun kabahati yok!.. dedim.

Pederim bu sözümünden bir şey anlamayarak tekrar sordu:

–Masum mu? Kabahati yok mu?...

O vakit, sabahleyin geçen vakayı ananesiyle anlattım. İtiraf-ı kusur ile af talep ettim. Pederim pek müteessir oldu. Cevdet’e büyük bir mükâfat vereceğini söyledikten sonra bana:

Bu, büyük bir fedakârlıktır. Bunu asla hatırından çıkarma, çocuğum... Cevdet, bu hareketiyle sana karşı büyük bir uluv-cenap gösterdi. Ve sana olan muhabbet ve sadakatini ispat etti. Artık sen de ona bir kardeş muamelesi etmelisin...

dedi. Pederime hakikati itiraf eylediğim için nadim olmadım. Ve kalben, badema bütün kabahatlerimi, bütün hatalarımı bila-tereddüt itiraf etmeye karar verdim...

AĞABEY

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64a)

4.2.2.5 Pisboğaz Ferit!.. (Küçüklere Mahsus Hikâye)

Zeki ile Zekiye, refik ve refikalarından Fikret ve Ali Beylerle Peyker Hanım'ı çay ziyafetine davet etmek için pederlerinden müsaade almışlardı. Ziyafet verileceği gün pederleri Beyoğlu'na gitmiş ve büyükçe bir kutu pasta, kurabiye ve şekerleme göndermişti.

İhtiyar dadıları çay takımını hazırlamış, bardakları temizlemiş; kurabiyeleri tabaklara, tabakları da beyaz keten örtülü küçük masanın üzerine koymuştu.

Zeki; misafirlerinin şerefine oyuncakları dolaptan çıkarıp hazırlar, Zekiye de bebeklerine en şık en zarif elbiselerini giydirip süslerken küçük biraderleri Pisboğaz Ferit, onların bu meşguliyetlerinden bil-istifade her zamanki gibi şunu bunu karıştırmak, şuna buna burnunu sokmak için yemek odasına gitti. Kurabiyeleri, pastaları görünce sevincinden deli gibi oldu. Masanın başına geçti, oturdu; kurabiyeleri, pastaları, bisküvileri yemeye başladı.

Bu sırada gözüne bir şişe ilişti: “Acaba içindeki ne?.. Neden baygın baygın kokuyor!.. Mutlak şurup olmalı...” diye düşündü. Şişeyi aldı. Çay bardaklarından birini ağzına kadar doldurdu ve bir yudumda içti. Bunun üzerine bir pasta daha yemeğe hazırlanırken sofada bir ayak patırtısı işitilmeye başladı. Küçük yaramaz, yakalanacağını hissederek hemen yandaki kapıdan dışarı fırladı, kaçtı.

Zeki ile Zekiye misafirleri ile beraber yemek odasına geldiler. Hazırladıkları şeyleri gösteriyorlardı: Şu tabakta pastalar var. Bu şişede...

Zeki hayretle bağırdı:

–Ay!.. Şurubu içmişler!..

–Kurabiyeleri de yemişler!..

İhtiyar dadıları söze karışarak:

–Kurabiyeleri yiyen, şurubu içen Pisboğaz Ferit'tir. Siz merak etmeyiniz; ben şimdi gider size kurabiye de getiririm, şurup da... dedi. Ve kilere giderek birçok kurabiye, pasta getirdi. Bunları tabaklara koyarken Zeki:

–Bu yaramaz, bu pisboğaz çocuğa güzel bir oyun edelim. Bu suretle hem eğleniriz, hem de ona güzel bir terbiye dersi vermiş oluruz. Belki akıllanır da böyle bir daha münasebetsizliklerde bulunmaktan vazgeçer. Ben bir plan tertip ettim. Bırakınız mevki-i icraya koyayım. Yalnız bir şey söylemeyiniz. Ah ne güleceğiz...

diyordu. Çaylar içilirken Ferit de sofrada bulunuyordu. Fakat kurabiyelere, pastalara pek o kadar rağbet göstermiyordu. Ŗundan bundan bahsederken Zeki:

–Ferit, dedi. Pederim sabahleyin fotoğraf camlarını banyo etmek için bir ŖiŖe ecza getirdi, kilere koydu. Sakın ona dokunma. Zira mthiŖ bir zehirdir.

Ferit havf ile sordu:

–Zehir mi?...

–Evet,yle bir zehir ki içildiği zaman gayet tatlıdır. Âdeta Ŗuruba benzer. Fakat bir saat sonra dehŖetli sancılarla insanıldrr...

Aman ya Rabbi!... İmdat!... İmdat!... Bu zehri ben içtim!... Demekleceğim... Oh! Hayır, hayır...ölmek istemem... Acıyınız bana... Kurtarınız beni... Ayyy!... Ayyy!...

diye bağırmaya baŖladı. Refikleri gülmek istediler. Fakat komediyi nihayetine kadar oynamak için kendilerini zapt ettiler. Zeki; tuzlu suyun pek müessir bir pad-zehir olduğunu söyleyerek zavallı Ferit’e koca bir bardak tuzlu suyu, son katresine kadar içirdi.

Fikret dört ayak üzere odayı üç kere devretmenin faidesi olduğunu temin etti. Ferit, inleye inleye kuzu gibi yürüyerek odayı dolaŖtı.

Zekiye, son ve katı bir tedbir olarak biber koklatmayı tavsiye etti ve biberdanı Ferit’in burnuna dayadı. Ferit Ŗiddetle aksırırken berikiler için için gülüyorlardı. Hülasa, bir çeyrek saat devam eden bu garip mualecelerden, bu garip tedaviden sonra artık kurtulduğunu ve gidip yatmasını söylediler.

Ferit itaatle hemen gidip karyolasına yattı. Kremalı pastalar, bademli kurabiyeler zerine Ŗurup; Ŗurubun zerine içtiği tuzlu su midesini fena hâlde bozmuŖtı. Küçük pisboğaz dehŖetli ıstıraplar içinde çırpınırken bir daha müsaade almadan Ŗunu bunu karıŖtırmamaya; bilmediği Ŗeyleri yememeye, ahdediyordu....

AĞABEY

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80)

4.2.2.6 Mağrur (Hikâye)

[çocuklara mahsus]

Bir Cuma günüydü. İri ve şişman, gayet güzel giyinmiş, on iki yaşında zengin bir çiftlikçinin oğlu, Nedim, büyük yolda elinde parlak gümüş bir cep saatiyle oynayarak ağır adımlarla yürüyordu.

Kendi eski arkadaşı Emin uzun bir çit kenarında otlayan keçilerine nezaret ediyordu. Ve ona gülerek “Sabah-ı şerifleriniz hayır olsun” dedi. Fakat mağrur, Emin’in sırtındaki elbiseye ve ayaklarındaki takunyalara karşı tenezzül etmeyerek hiç cevap vermedi ve yoluna devam etti.

Takriben bir çeyrek sonra Emin mağrur arkadaşı Nedim’in sararmış, heyecana gelmiş bir hâlde kendisine doğru koştuğunu gördü.

“Emin, benim aziz Emin’im, ben saatimi kaybettim. Şüphesiz bu çeyrek içerisinde olacak. Rica ederim bana aramak hususunda muavenet ediniz.” Emin cevap verdi:

–“Biraz evvel bana cevap bile vermiyordun. Şimdi ise bana muhtaç olduğundan senin aziz Emin’in oldum. Lakin ben bunu kabul etmiyorum. Saatini arayalım”

Emin’in gayet zeki bir çoban köpeği vardı. “Karabaş, Karabaş! Gel buraya” diye bağırdı. Karabaş; başı yukarıda olduğu hâlde koşarak geldi. Gözleri parlak, kuyruğu müteharrik idi.

Emin köpeğe Nedim’in elbise ve cebini koklattırıp (s.148a) arkadaşının bir şey kaybettiğini anlattı. Ve emredici bir sesle “Ara, ara Karabaş!” dedi. Ve parmağıyla köpeğe yeşil çayırı gösteriyordu.

Karabaş, meşgul bir tavırla burnu yerde koşarak gitti. Bir iki dakika sonra başı yukarıda ve beyaz dişleri arasında hafifçe saati tutarak getiriyor ve kordonu haricinde sallanıyordu.

Nedim saatini görür görmez sabredemeyerek gidip köpeğin ağzından almak istedi. Karabaş ise ağzını açmak istemeyerek hırıldadı. Ve saatini ancak kendi küçük sahibine iade etti.

Nedim artık pek ziyade memnun olarak Karabaş’ı birçok defalar okşadı. Kendi hatalarına rağmen iyi bir tabiata malik olduğundan kendi kendisine

mağruriyetinden dolayı nadim oldu. Ve kemal-i nezaketle arkadaşından af talep etti. Son defa Karabaş'ı okşadı ve hatta keçi yavrularını bile sevdi. Ve düşünerek yoluna devam etti. Bilahare küçük çobana yolu üzerinde tesadüf ettiği vakit onu ayaklarında takunyalarıyla selamlamaktan utanmıyordu.

Güzel giyinmek insanı adam etmez. Ancak hüsn-i ahlak sahibi olup yekdiğerine karşı mültefit ve hatır-envaz olmalıdır. Zenginın nezaketi kendisini güzel elbiselerinden daha ziyade ziynetlendirir.

İmzasız

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b)

4.2.2.7 Tembel Lütfi (Çocuklara Mahsus Hikâye)

Lütfi o kadar tembel bir çocuk idi ki canı hiç iş yapmak istemezdi. Her gün mektebe gidecek yerde kendisi gibi birkaç haylaz arkadaşı ile sokakta, kırlarda dolaşır idi. On altı yaşında fena harekâtını mene çalışan pederinin yanında oturmuyarak evden kaçmaya mecbur oldu. Evvela şurada burada ne bulabilirse onunla yaşıyor. Ve dilenmeyi çalışmaya tercih ediyordu. Derhal dilenmekten usanarak çalmaya başladı.

Dilenci artık hırsız olmuştu. Bir gece bir eve girdi. Bir şeyler karıştırıp çaldığı esnada yakalanıp polise teslim edildi. Ve hâkim huzuruna sevk olundu.

Hâkim Lütfi'ye, niçin hırsızlık ettiğini sordu. Lütfi başını eğdi ve hiç cevap vermedi. Hâkim sözüne devam etti.. – Hırsızlık ediyorsun; çünkü çalışmadan yaşamak istiyorsun. Mamafih sen de ebeveyninden güzel misaller görmüş ve iyi nasihatler almıştın. Onları şimdi ağlatıyorsun; zira senin gibi bir hırsız evlatları var! Onları hicaplarından ve meyusiyetlerinden fena bir hâle sokacağını hiç düşünmedin mi? Fena evlat! İşte sen onların fedakârlıklarını bu suretle mükâfatlandırdın. Kendin bu fenalıkları yapmakla ne kazandın? Şüphesiz, sefalet, mahcubiyet, hapis değil mi? Eğer çalışmak isteseydin, bahtiyar olacaktın, ebeveynin seninle iftihar edecekti.

Herkes seni sevip takdir edecekti. Şimdi ise bütün namuslu kimseler seni tahkir edeceklerdir. Hatta cezanı çektikten sonra senden yüz çevirecekler; “hırsızlık etti, hapse girdi” diyeceklerdir.

Lütfi, isticvap eyledi ve şiddetli bir ceza-yı nakdi ile beraber üç ay hapse mahkûm oldu.

Tembellik insanı evvela fenalığa, sonra da cinayete sevk eder.

Çalışmaya alışalım; daima çalışalım.

İmzasız

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], k.i.)

4.2.2.8 Yusufçuğun Cevabı (Çocuklara Mahsus)

Sarıgül:

–Yusufçuk!.. dedi. Yusufçuk hemen cevap verdi:

–Ne var?..

–Hiçbir şey... Şundan ibaret.. Çiçeklerin sakına konuyor ve bundan pek memnun; pek mahzûz oluyorsun. İşte ben de bu lezzeti tatmak, bu zevki hissetmek istiyorum. İneyet et de birkaç dakika için kanatlarını bana ver. Ben de gideyim, çiçeklerin üzerine konayım. Ben gelinceye kadar yapraklar arasındaki mevkiimi sen işgal edersin, sakımın üzerinde otuyorsun. İkimiz de yaldızlı olduğumuz için hiç kimse bu tebeddülün, bu tahavvülün farkına varamaz...

–Peki, ama kanatlarımı sonra bana iade edecek misin?

–Elbette, ona şüphe mi var!..

–Yemin eder misin?..

–Ederim...

–Öyle ise sarı gül, al kanatlarımı!..

–Teşekkür ederim Yusufçuk!..

–Mini mini böcek sakın üzerine yerleşirken çiçek de uçmaya başlamıştı. Sarı Gül; uçmaktan, dolaşmaktan pek ziyade memnun oluyordu. Bir zambak üzerine kondu. Fakat uzun müddet duramadı. Çünkü zambaklar pek riyakârdır, çok aldatırlar. Geçici okşamaları reddetmeyen karanfiller üzerinde bir müddet durdu. Bundan çok memnun oluyordu. Lakin birdenbire Yusufçuk’un kendisini beklediğini, sak üzerinde sayıkladığını düşündü. Ve oraya avdet etti.

–Yusufçuk!.. Al kanatlarımı, ver yerimi!..

Yusufçuk cevap vermiyordu.

–Yusufçuk, işitmiyor musun?..

Yusufçuk:

–İşitiyorum, dedi. Lakin artık ben kanatlarımı istemiyorum. Çünkü yerimde rahatım. Bu hayattan memnunum, çiçek olmak, çiçek kalmak benim için daha iyi... Herkes benim ayağıma geliyor. Artık iyice anladım ki hiç uğraşmaksızın, zahmet çekmeksizin sevilme kadar saadet yokmuş!..

KATOL [CATULLES] MENDES

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1,S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], k.i.)

4.2.2.9 Fena Saat (Çocuklara Mahsus)

[Hikâye]

Melahat:

–Ay! Ay.. Büyükanne!..

dedi.

–Neyin var, yavrum?..

–Ay! Ay! Ay!..

–Daha geçmedi mi güzelim?..

–Ah! Ay! Aman!..

–Bir yerin mi ağrıyor?..

–Aman, büyükanne ölüyorum!..

–Haydi, sende, alay mı ediyorsun. Henüz açılmış bir gül goncası gibisin, tazesin.. Niçin öleceksin yavrum...

–Çünkü saat çalıyor, büyükanne...

–İşte ölmek için güzel bir bahane!.. Yavrum, saat günde yirmi dört defa çalar. Saat çalıyor diye ölmeli mi?..

–Doğru... Fakat saatten saate fark var. Aşağıdaki salonun saati on ikiyi çaldı. Bu saat de, bütün ruhumla beklediğim refikim gelecekti, gelmedi. Sözünü tutmadı, vaadine sadık olmadı. Şimdi artık benim için ölmekten başka çare yok...

dedi. Ve birkaç dakika sonra öldü. Yanaklarının üzerinde açılmış kırmızı güller beyazlaştı. Ağzından kar gibi bir kelebek çıktı, uçtu. Bu, Melahat'ın ruhu idi.

Büyükannesi, kederinden, elinde bükmekte olduğu örgüyü düşürdü. Gözlerinden yaşlar dökülüyor ve Melahat'ı kucaklıyor, öpüyordu. Sonra saçlarını yolarak odanın içinde dolaşıyor ve kendi kendine:

“Yazık! Yazık!.. Sevgili hafidem öldü. Ah! Bahçede dolaşırken elimi omzuna dayardım. Zannederdim ki o, benim için leylaktan yapılmış bir bastondur. Sıkıldıkça şarkılar çağırır, beni eğlendirirdi. Heyhat! Artık öldü...” diye feryat ediyordu.

Nihayet, nim baygın bir halde tahtalar üzerine yattı. Hiçbir şeye dikkat edemiyor, hiçbir şeyin farkına varamıyordu. Hatta kar gibi beyaz kelebeğin pencereden içeriye girdiğini, Melahat'ın sıkılmış dişleri arasından – bir gülün içine saklanmak isteyen bir böcek gibi – ağzına nüfuz ettiğini görmedi.

Melahat:

–Hah! Hah! Büyükanne!..

dedi.

–Mucize! Yavrum, artık ölü değil misin?..

–Hah! Hah! Hah!..

–Dirilirken niçin böyle gülüyorsun?..

–Hah! Hah! Hah!..

–Hâlâ mı gülüyorsun?..

–Hah! Hah! Hah!..

–Ne oldun, niçin gülüyorsun? Büyük bir meserretin mi var?..

–Hah! Hah!.. Aşağıdaki salonun saati doğru değilmiş... Binaenaleyh yanlış çalışıyormuş. Henüz öğlen olmamış. O halde bütün bir aşkla sevdiğim nişanlım da ahdinde vefasızlık etmemiş! İlelebet yekdiğerimizi sevmeye yemin ettiğimiz için buraya geliyor. Henüz yoldadır. Şimdi dudaklarımın arasına avdet eden ruhum onu görmüş!..

İmzasız

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224a)

4.2.2.10 Ormanın Kenarındaki Ruh (Çocuklara Mahsus)

[Hikâye]

Serseriliğim, hırsızlığım zamanında idi. O zaman, şimdiki gibi fanteziler, şiirler yazmaya hiç merakım yoktu. Yalnız her gün ötede beride dolaşıyordum.

Kamerli bir kış gecesi idi. Yolum kenarında, otlar arasında yatmış bir ruh, küçük bir ruh gördüm. Yalnızdı ve uyuyordu. Ve neden uzaklaşmak istedim. Bir hırsızın ruhla ne işi olabilirdi?.. Bir hırsıza lazım olan para ve yiyecek değil miydi?... Karnımın fevkalade acıkmış olduğunu hissediyordum. İki gün evvel dostlarımdan bir avcının verdiği keklikten de bir şey kalmamıştı. Şimdi bekliyordum, bir çiftçinin – tavuklarını satan ve parasını alarak avdet eden bir çiftçinin- geçmesini bekliyordum. Ansızın onun yolunu kesecektim, parasını isteyecektim. Bana mukavemet ederse onu öldürecek ve bu sirkatten, bu katlden dolayı vicdanen de muazzep ve muzdarip olmayacaktım. Çünkü insana, yakın bir lokantadaki pirzolayı, büyük bir şişe şarabı arzulatan açlık varken vicdan muzdarip olur mu?.. Bahusus o zamana kadar yüz defa sirkat etmiş, yirmi defa adam öldürmüş idim. Bu günahlarım için de katiyen muzdarip olmamıştım. Vicdanım, tıpkı bir çocuk vicdanı gibi rahat ve sakindi. Orada uyuyan ruhun ise bana hiçbir faidesi yoktu. İrademe, muhakememe rağmen ona

bakarak yoluma devam ediyordum. Bu ruh, kamerin ziyası altında o kadar çok parlıyordu ki onu elmaslarla giyinmiş zannettim. Hakikati söylemek lazım gelirse o zamana gelinceye kadar ömrümde bu kadar kıymetli taşlar görmemiştim. Bilahare öğrendim ki bu taşlar rüya, elmaslar da şöhretti. Birdenbire ruhun üzerine atıldım, boynundan yakaladım.

Ruh, niyazkârane:

“Rica ederim, dedi. Beni öldürmeyiniz. Ne isterseniz size veririm. Eğer bana bir fenalık etmezseniz üzerimde bulunmayan bir elması da size terk ederim. Aşk denilen bu elmas, üzerimde bulunan elmasların en güzeli ve en kıymetlisidir. Yalnız bana karşı halim olunuz; beni incitmeyiniz. Bu taşın ne kadar şaşadar olduğunu göreceksiniz...”

Fakat ben ruhun bu niyazını dinlemedim. Kendisini öldürdüm. Ellerimle boğdum, üzerinde taşıdığı mücevheratı gasp ettim. Bu zamandan itibaren insanlar arasındaki şöhretim, itibarım arttı. Vaktiyle hırsız olduğumu şimdi hatırlayamıyorum. Sirkat ettiğim rüyalar, hülyalar; gasp ettiğim şöhret sayesinde şimdi artık şiirler inşad ediyor, fanteziler yazıyorum. Bunlar büyük bir heyecanla halk arasında okunuyor, herkesin takdirine mazhar oluyor. Lakin vaktiyle o kadar sirkat ve katlden sonra duymadığım vicdan azabından şimdi çıldırıyorum. Beni müteessir eden, öldüren şey hepsinden güzel, hepsinden kıymetli olan o elmasa malik olmadığımdır.

Ah! Eğer o ruhu öldürmemiş olsaydım onu bana verecekti. Onu da tadacak, anlayacaktım ve şiirlerim için hiç kimse eserleriniz sirkattir demeyecekti... Heyhat!...

KAZIM RIFAT

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240a)

4.2.2.11 Balon ve Karıncalar (Fenni Hikâye)

Çocuklar mektepten pek mütehayyir olarak çıkıyorlardı, zira muallim onlara kürre-i arzın yuvarlak olduğunu ve döndüğünü öğretmişti.

Nazım arkadaşlarına: “Ayaklarımızın altında hareket ettiğini hissetmediğimiz hâlde arz nasıl dönebilir?” diyordu.

Bu esnada bütün çocuklar yekdiğerine bakıştılar. Sınıfın en iyi talebesi olan Hüseyin Avni Efendi elinde bir büyük balon ile söze girişti:

“Biraz bekleyiniz, bunu size şimdi izah edeceğim” dedi.

Yerden hafifçe küçük bir karınca alıp balonun üzerine koydu. Sonra balonu yalnız iki parmağa istinat ettirerek yukarı kaldırdı. Bu büyük balon üzerinde karıncalar müstacel bir tavır ile gidip geliyorlardı. O vakit Hüseyin Avni Efendi balonu yavaş yavaş çevirmeye başladı. Fakat karıncalar bu hareketten müteessir olduklarını işar eder hiçbir tavır göstermiyorlardı. Bütün çocuklar Hüseyin Avni Efendi’yi ihata ederek bir küme teşkil ediyorlar ve meserret sedaları çıkarıyorlardı.

Hüseyin Avni Efendi söze başladı:

“Balonu burada arzımıza benzetirsek; karıncalar da biz oluyoruz. İşte karıncalar gibi kürre-i arzın hareket ettiğini veyahut döndüğünü hissetmeyerek gidip geliyoruz.” dedi.

Nazım artık hayran kalmıştı. “İsterseniz balonun üzerine birçok karıncalar koyalım, daha eğlenceli olsun.”

Çocuklar derhal yerden iki üç karınca daha bularak balonun üzerine koydular, karıncalar balonun üzerinde her tarafa koşmaya başladılar. Birisi yukarıda bulunduğu esnada diğeri tam onun alt tarafına tesadüf ediyordu. Yani birisinin ayakları olduğu cihette diğeri başı bulunuyordu.

Hüseyin Avni Efendi gülerek “İşte semt-i kadem” diyordu, “Aynı bunun gibi arzın diğeri tarafında da insanlar vardır. Onların ayakları bizimkilere karşı çevrilmiştir. Eğer arzımız şeffaf bir cam parçasından ibaret olsaydı biz buradan baktığımızda bizim tamamıyla alt tarafımıza tesadüf eden insanların, mesela Amerikalıların tabanlarının altını görecektik. Onlar bize baş aşağı yürüyorlar gibi görüneceklerdi. Hâlbuki aynı zamanda onlar da bizi baş aşağı yürüyor gibi

görüyorlar. Şu hâlde dünyanın altı üstü yok demektir. Her bir insanın mevkii (üst)tür. Fakat mukabilindekine nazaran (alt) olur. İşte balondaki karıncaları görüyorsunuz; üst taraftaki Avrupa’da olmak lazım gelse diğeri Okyanusya’dadır.”

Çocuklar Hüseyin Avni Efendi etrafında muttasıl halkalar teşkil ediyorlar ve bütün kalpleriyle gülüyorlardı. Bu oyuna (arz oyunu) ismini verdiler ve bunun kadar kendilerini eğlendiren başka bir oyun tasavvur edemiyorlardı.

Dersten çıktıktan sonra öğrendiğiniz şeyleri unutmayınız. Daima düşünüp der-hatır [ed]iniz. (bu ders şunları öğrendim) diyerek bilemediğiniz birkaç şey öğrendiğinizin farkına varmıyorsanız istifade etmiyorsunuz demektir. Bilmek öğrenmeye, öğrenmek de çalışmaya bağlıdır. [S.15, s.272b)

İmzasız

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272b)

4.2.2.12 Çiftçinin Rüyası (Çocuklara Mahsus)

[Hikâye]

Ahmet Ağa, pek zengin ve pek hasis bir çiftçi idi. Kazandığı paraları küçük demir sandıklara koyar ve bu sandıkları toprağa gömer saklardı. O kadar hasis, o kadar tamahkâr bir adamdı ki kendi üstüne başına bakmaz, boğazına sarf etmez, ne kendi yer, ne de kimseye yedirirdi. Hatta kapısına bir fakir gelse, bir parça ekmek istese bile vermez, acı sözlerle takdir eder, kovardı.

Bir gün pazara gitmişti. Akşamüzeri avdet ederken yolun kenarına bitap ve bimecal oturdu. Ve biraz sonra derin bir uykuya daldı. Uyku esnasında garip bir rüya gördü. Gözlerini kapar kapamaz karşısında esrarengiz bir adam peyda olarak ona:

–Ahmet Ağa, dedi. Ne istiyorsan söyle... Cümlesini yapacağım...

–Ne mi istiyorum?... Her tuttuğumun şeyin altın olmasını istiyorum... İşte yegâne arzum bu!...

–Pekâlâ!... İsteddiğin olacak!...

Bu söz üzerine garip hayal birdenbire kaybolmuştu.

Ahmet Ağa son derece sevindi ve yalnız kalır kalmaz kendisine bahşolunan bu kuvvet ve kudreti tecrübe etmek istedi. Elini uzattı, yolun kenarındaki çalılara, çakıllara dokundu. Bunlar derhal altın oldu. Ahmet Ağa büyük bir hayretle bunlara bakıyor ve memnun oluyordu.

Biraz sonra kalktı, yürümeye başladı. Fakat yürüdükçe terliyor, harareti artıyordu. İleride bir çeşme gördü, hemen koştu. Avuçlarını açtı, suyu ağzına götürdü. Hayret! Avucunda su değil, kocaman bir parça altın vardı. Bu kıymetli madene bakarak müteselli oldu ve yoluna devam etti. Artık karnı da acıkmaya başlamıştı. Yolda tesadüf ettiği bir pideciden âlâ bir pide ile biraz peynir aldı. İştihâ ile yemeye hazırlandı. Pideyi ağzına götürür götürmez az kaldı dişleri kırılacaktı. Çünkü pide de altın olmuştu.

Bu suretle evine avdet etti. Köpeği kendisini karşılayarak dizlerine sürünüyordu. Hayvanı okşadı. Zavallı hayvan kaskatı kesilerek altın bir heykel oldu.

Ahmet Ağa, bunu görünce endişe içinde kalmaya ve bu hâlin devamını düşündükçe kederlenmeye başladı. Bu fena düşüncelerden kurtulmak için yatağına yattı. Yorganı üzerine çekti. Ve gayet ağır bir yükün altında kaldığını hissetti. Yorganı da altına tahavvül etmişti. Bunun altından kalkmaya çalışarak çırpınıyordu. Birdenbire hendeğe yuvarlandı. Bu sükût ile uyandı.

Ahmet Ağa uzun müddet bu garip rüyayı düşündü ve bunu bir ders gibi telakki etti. Ve anladı ki hayatta para hiçtir. Ve alekser saadet yerine felaket ve endişe husule getirir.

Bunun üzerine hasis çiftçi fena ahlakını terk etti. O zamandan beri pek rahat yaşıyor, herkes kendisini seviyor, hürmet ediyor ve hasislik zamanından daha ziyade saadetle hayat sürerek fakirlere, muhtacîne muavenet ediyor...

Yaşasın Ahmet Ağa! Yaşasın koca çiftçi!

AĞABEY

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288b)

4.2.2.13 Saksagan Kuşu “Jol Ronan’dan”

Geçen kışın karından üstünde biraz kalmıştır. Yerde büküm ince bacaklarıyla sıçrayarak gider. Biraz sonra mihaniki ve müstakim bir surette uçar. Doğruca bir ağacın üzerine konar.

Bazan bundan vazgeçer. Daha yakın bir ağaçta karar kılar. Ekseriya sabahtan başlar, akşama kadar takat-fersa bir surette kuyruğunu sallayarak gevezelik eder.

SAKSAĞAN– Ga ga ga gag a

KURBAĞA– Ne dedi?

SAKSAĞAN– Bir şey söylemedim, öttüm

KURBAĞA– Kavak!

KÖSTEBEK– Hey artık susunuz, çalışmaya vakit yok mu?

[Sayfanın altında hikâyede adı geçen hayvanların resimleri var]

[JOL RONAN]

(*Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.139)

4.3 Şiir

Şiirleri verirken şöyle bir yöntem uyguladık. Önce manzum olanlarını sonra da masureleri koyduk. Birbirinin devamı olanların dışındakileri tarih sırasıyla yerleştirmeye çalıştık.

4.3.1 MANZUMELER

Mensurelerden daha çok olan manzum parçaların adedi 44’tür.

4.3.1.1 Vasiyet

–Bir gün olur gelirse,
 Ne demeli?
 –Dersin ki,
 Ölünceye kadar hep
 Burada seni bekledi..
 –Şayet beni tanımaz,
 Sualinden şaşmazsa?
 –İhtimal ki muzdarip;
 Kardeşçe bir renk bağla..
 –Nerde diye sorarsa,
 En münasip zemzeme?
 –Benim altın yüzüğü
 Ver; bir şeycik söyleme..
 –Ya derse ki, bu salon
 Nice boşlukla hem-ser?
 –Açık kalmış kapıyı,
 Sönmüş lambayı göster..
 –Ya derse ki, son demi,
 Nasıl geçti? O halde?
 –Evde ağlar havf ile
 Geldiğini müjdele...

(Moris Materlen'in bir şiirinden aynen tercüme)

MORİS MATERLEN
CELİS (Mütercim)

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.8)

4.3.1.2 Alınız (Şiir)

(failatün mefailün feilün)

(feilatün) (falün)

“Bir şiir yaz da işleyim!” dediniz!

Zati şi‘r-i hayatımı çoktan

Hem de naz iğnesiyle, işve, yalan,

İpeğiyle mükemmel işlediniz..

Yalnız bir kusuru kaldıysa

O da vuslat etekli bir buse

Lütfedin de şu raşedar bahse

Halecanlı bir intiha gelsin!..

Bir yudum buse.. Emme dişleme yok!

Sade lebden. Yanak, dudak, meme yok!

İşte: Hoppa, ağır, güzel, çirkin

Bir şiir, bir şiir ki zelzele-hiz!..

Alınız! Keyfinizce işleyiniz!..

CELİS

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.10)

4.3.1.3 Güneşe Maksat (Şiir)

Feryatlarla, gözyaşlarla, bütün sönen, çürüyen

Uzuvcuklar şekva için arşa doğru çıkarken

Güneş.. O şûh, sırma saçlı gölgesi mi onları

Seririnin bulunduğu tabakadan yukarı
 Çıkarmıyor; yağmur, dolu, kar şeklinde zemine
 Def eyliyor! Bu âdetle âdetlenmiş! Maksat ne?
 İşte.. Ruhum, yağmur, dolu, kar yağdığı zamanlar
 Hep bu sırta, bu maksatla düşünmekte zevk arar!.
 Acep zımmen: Müracaat, secde yeri salt toprak
 Demek midir?! Anlasak da.. Ancak ona sarılsak!..

CELİS

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2. 18[19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.24)

4.3.1.4 Bir Müsamereden Sonra (Şiir)

[mefûlü failatü mefailü failün]

Mest-i garam edem yine, heyhat dün gece,
 Mest-i garam, esir-i heva, garka-i neşat;
 Gelmişti bir maişet-i yek-renk ve mizaca
 Ferhunde bir hayal ile pürhande bir hayat.

Hep raks u name, nûkhet-i meyl-aver-i visal;
 Hep renk ve neşe... Ah, o mehasinle an-be-an
 Pür-ruh olan şubaneden ayrıldığıım zaman,
 Duydum bir itizal-i yetimane, bir hezal.

Elvah-ı teselliyetle mutarra o sahnenin
 Bir perde-i siyah-ı firak indi üstüne
 Hiremanlarla başbaşayım, hastayım yine.

Yalnız bu teselliyet var: O muhrik şubanenin
 Munis birer hediye-i hülya mealidir

Göğsümde bir demet ve hayalimde bir şiir.

FAİK ALİ

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18[19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.26)

4.3.1.5 Sade Temas (Şiir)

[feilatün feilatün feilatün feilatün]

Ben, bugün aşkımı, şeytanlığımı kaybettim!

Hayır, – Onlar ebedi– benliğimi, ben bu sefer:

Şu işaret verici parmağıma kalb ettim..

Parmağım parmağına sade temas etse yeter!

Parmağın parmağı bûs etmesi mantıktan uzak,

Bunu pek anlayamazlar. Hazeri, vehmi bırak!.

Sen çekindikçe görenler: Daha çok şüphe, merak,

Daha çok dikkat edip belki biraz anlarlar.

Öpmeden emmeden, hatta: Oradan vasla kadar

Ben, fedakârlığımı gösteririm, ruhsat ver!

Parmağım parmağına sade temas etse yeter!

Seni sevdim diyemem! Bazısı hiddetleniyor:

Sevmedim de diyemem! Çünkü inandırması zor..

Git! Fedakârlığımı istediğin yerden sor!

Hâlde, mazide kanaat verir örnekleri var!

Bu içimden geliyor.. Vazgeçebilmek düşvar!.

Öpmeden emmeye hatta: Oradan vasla kadar

Ben, fedakârlığımı gösteririm, ruhsat ver!
 Parmağım parmağına sade temas etse yeter!...

CELİS

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18[19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.26)

4.3.1.6 Teneffüs (Şiir)

[failatün mefailün feilün]
 Nazlı, nûşin gururunu emerek,
 Hüsnünü iştihakla süsleyecek:
 Nefesinle teneffüsüm... Bir, bu!.

Nefesinle Teneffüs.. Ah! Bir, bu!.
 Bana “senden penah, cünah”: Bir, bu!.
 Bir saat, bir dakika, bir lahza!..

Sonu yok! Hiç düşünme! Hiç korkma!
 Ne eziyet, ne başka şey asla...
 Nefesinle teneffüs... Ancak, bu!.

Ruhumu haşr ü neşr eden duygu
 Beynimi hercümerç eden arzu
 Nefesinle teneffüs... Ancak, bu!.

CELİS

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.35)

4.3.1.7 Hayal (Şiir)

[failatün mefailün feilün]

Her güzel şey ve her güzellik için

En tabii bedel: Muhabbettir!

Seni sevdim! Daha ne istersin?

İnci, elmas, apartman, altın?

Fakat ey süslü, ihtişamlı kadın!

Yeni bütçemde böyle masraf yok...

Bir balo yapmak isterim ki: Hilal

Biçiminde! Güneşten istihsal

Edilen saf elektrikle gider!

Şüphesiz topların da mermisi:

Yıldırımından olur! Ve her bahsi:

Her zaman bir sözüm kapar ve açar!.

Sonra: Birkaç balon daha temsil?

Sonra: Bir “Gök hükümeti” teşkil!

Daha sonra: Memata bir çare...

Her kilerde hulasa, ruh dengi:

Sebze, et, tatlı, her çeşit içki

Ruhu bir yerde, sade bir şişede...

Bir nefis bestekârla bir piyano!

Bir takım ince sazla bir bando!

Körpe, yaşlı, balık eti, narin

Her kısımdan birer güzel... Lakin
 Belki bunlarla nefsimi yenemem!
 O zaman davet eylesem acaba.
 Yine gelmez misin?

– Fakat bu hayal!

–Doğru. Şimdi hayal! Hayal ama,

Her hakikat: Çocuk! Hayal: Anası!
 Bitmez, altınlı bir emek: Babası...

Gökte uçmak hayal iken, hatta:
 Bir melek avlamak veya elde
 Bulunanla güzide, azade
 Yaşamak üzere çırpınan – güya –
 Hasta şairlerin hayali iken;
 İşte: Tayyarelerle her dileğin
 Uçuyor, Avlıyor! Demek: Her fen,
 Her hakikat: Çocuk! Hayal: Anası!
 Bitmez, altınlı bir emek: Babası!...

CELİS

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.55)

4.3.1.8 Ah (Şiir)

[mefailün feilatün mefailün feilün]
 Siyaset! Ah! Benim oynak melike-i şanım!
 Damarlarındaki kandan – İpekle işlediğin
 Bu levhalar: Birer ehl-i salıp, Salahaddin...

Ah!

Yakında patlayacak bir ikinci tufanın!
 Birinciye diyorum ki: Haritadan keyfi –
 Şimalle garp çıkıversin! Cenup ile şarkı kâfi...
 Ah!...

Düşün ki: Bende cihangirlik etmiş aslanım!
 Dizinde uykuya daldımdı! Fırsat görerek
 Ya çaldılar; ya da kaçtık! Ne hâlse... Birleşsek!
 Ah!...

Yılan sokar! Fakat ismi: Yılan: O mazurdur.
 Sülük emer! Fakat ismi: Sülük! O mecburdur.
 Dedim de sen gülüyordundu! Bin pişmanım...
 Ah!...

Beşer o menfaati-çün kımıldayan hortlak!
 Haset, haset, ebediyen hasetle alçalacak!
 Dedin de ben gülüyordumdu! Pek perişanım...
 Ah!

Barışmak istemiyorsun, barışmak: Alçaklık..
 Fakat şu çizmeye benzer piç ülkesinden çık!...

CELİS

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.94)

4.3.1.9 İsyân (Edebiyat)

[mefûlü mefailü mefailü feûlün]

San Culyano çengisine rakkas olan ordu
Urbanca, şevkanlarla ciladar, şefk-alûd
Kum taneleri tıpkı birer rize-i yakut...

Türk, şanlı ölüm aşkına şiddetle tutuldu..
Hep öldürecek, öldürecek de ölecektir!
Osmanlı demek: Kavgacı dehşetli demektir!.
İsyân, hemen isyan! Sana iş bu: Yalınız bu!.

Bingazi, Trablus: Bize mahsus iki ahu!
Sen avlayamazsın! Ebeden avlayamazsın!.
Divane kumandanlarının gözleri çıksın...

Cismin ile kalbinde, marizlik ile korku:
Üst alt iki eş leb gibi leb, bir leb-i vuslat!
Sen, sade sevil, sev! Ne ki hiddet, ne ki savlet!.

Kum torbaları ardına sinmek bile mutlu!
Git! Memleketinde emelin var; güzelin var!
Lakin o nezih vahada ancak ecelin var!
İsyân, hemen isyan! Sana iş bu: Yalnız bu!..

CELİS

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.107)

4.3.1.10 İbadet Dersleri (Şiir)

– Yıldırım ve Ateş –

[mefûlü mefailü mefailü feûlün]

İlk devr idi; pür-şâşaa, mahmur u dırâhşan

Bir kız gibi gülmekte idi vech-i tabiat...

Bir hâl-i esir-i mücerretle nümayan –

Füşhatine hestidegi her zerre-i kuvvet...

Gehvare-i hilkatte yatan ilk beşeriyet;

İdrakten uzak, bilgiden azade uyurken

Bir nefha-ı muhyi ile canlandı; nihayet-

İnsanda bu his âlemine oldu kadem-zen...

Kuşlar, dereler, kurbağalar, nazlı çiçekler,

Hoş manzaralar fikrine bahşeyledi hayret;

Söylendi semalarda gezen mihr-i münevver

Esmâna bir felsefe-i nur-ı mehabet....

Artık geceler çöktü; zılamın âdem-alûd-

Şehbali bu gök kubbeyi vahşetle kapattı.

Ormanlara hisler gibi bir saye-i mescûd,

Sahralara hamûşi-i gulane kol attı.

Peygûle-i senginine gizlendi, muhakkır

Dinlerdi fezalardaki ahenk-i ruûdu..

Pek genç olan asab-ı nîgehbanına çarpar

Bir fırtınanın yaklaşan asvat-ı anûdu.

Korkak, mütereddit, o taşın altına sindi;

Hariçte cidal üzre bütün nur ile zulmet..

Bir velvele, bir zelzele, bir mahşer-i dehşet..

Gök gürledi, ta karşıya yıldırım indi;
Orman bu kızıl kuvvet ile parladı, yandı..
İnsan da ona secde-i tazime kapandı...

Mayıs 15, sene 328

A[HMET]. RİFKİ

(*Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.107)

4.3.1.11 İbadet Devirleri 2 (Şiir)

Peyam ...[silik]...

[4+4+3]

Cehennem mi semalarda dolaşan?..
Bu sıcaktan güneş bile bayıldı..
Beş on gündür yol derdiyle uğraşan
Kervan geldi, bu sahraya yayıldı..

Güneş bıktı bu mukassî sıcaktan,
Süzdü baygın gözlerini çekildi...
Küme küme sıralanan şu halktan
Hepsinin nazarları göğe dikildi..

Ufukta parladı mavi şuleler
Zühre doğdu... Bir ihtiyar ayağa
Kalktı; artık oraları bir esmer
Sükût sisi başladı kaplamaya..

O ihtiyar, o hatib-i evvelîn
 Dua ediyordu hafif bir sesle!
 “Sen ey azametli, şanlı “Babil”in
 Zühresi! Ey büyük nurumuz! Dinle..

Ruh-ı aşkın sensin yüksek sahibi
 Feyzini gel diriğ etme bizlerden..
 Her gece semada bir genç kız gibi
 Parlasın altınlı kâkülün.. Ey sen –

Hüsn ü aram mabudesi! Ey Zühre!
 Bizleri ayırma aşktan, hayattan...
 Gülsün nazarların didar-ı dehre,
 Kurtulsun görenler gamdan, memattan...”

İhtiyarın sustu bağırان sesi;
 Münacaat sıtması sardı herkesi..
 Kâhinler, âlimler geldiler vecde.

“Astarta! Astarta! Bana bir aşk ver!”
 Diye niyaz eden sevimli dilber
 O mavi yıldıza eyledi secde...

A[HMET]. RIFKI

(Zekâ, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.142)

4.3.1.12 İbadet Dersleri 3 (Şiir)

– Hint'in Pagotlarında–

[mefailün feilatün mefailün feilün]

Uzakta, dağların üstünde şuleler yandı,
Güneş göründü ve kuşlar semada canlandı..
Şafak bulutları etrafa handeler saçarak.
Yabancı yerlere koşmak, ilelebet koşmak.
Hevesleriyle girizan... O yanda bir nehrin
Akan, fakat buruşan sathı en güzel, nermin
Ukûs-ı hilkati canlandırır kibirli vakur...
Şu karşı memleketin evlerinde çalkanıyor
Telaş ve neş'e, şetaret... Büyük, küçük mesrur...

O gün Brahma – o Hindin ilah ve mabudu,
O Ganj sevhilinin kıblegâh-ı mescûdu –
O gün bu nüsha-ı tekevvünü kendi cisminden
Yarattı aşk-ı müebbetle... Kâinat zaten
Fikirler almayan avande, yani mazide,
“Heba'kül” denilen bir muhit-i hiçide
Uyurken oldu “muhabbetle” her vücut zahir...
O gün bir İhmaya ani vücut-ı azama bir –
İbadet eylemek onlarca bir tesellidir..

Saçaklı kubbeyi bir ıtr-ı amberin sardı,
Ufak tefek ve büyük belki elli büt vardı..
Sükûn içinde uyuklar gelen şu abidler;
Bir İhma heykelinin karşısında samitler...
Diğer tarafta kadınlarda bir lika-yı sükût;
Bu kubbe her neyi örttüyse; hepsi de mebhût...
Sönük dudaklı heyakilde bir gurur-ı sefil,
Ve sonra karşıda bir halk ki muhteriz ve zelil;

Bu taş ilahlara karşı eder durur tehlil...

Dua teraneleri her tarafta aksetti:

“Sen ey ilah-ı muazzam ve memba-ı ebedi..

Cihan hayalet iken, bir zılam iken vardın!.

Bugün huzuruna hep toplanan şu efradın

Zavallı kullara saç selsebil-i takdisi!

Sen ey Brahma! Vücudun yegâne hamisi!

Çiçekler oldu senin abdat-ı renginin,

Himalaya’dan bile yüksek vakar-ı senginin;

Ateşte “ağna” ve yerlerde “vişno” sonra “siva”

Senin mezahirin ey memba-ı hayat ve deha!.

Bütün bu var görünen: varlığında dâhildir;

Vücud-ı mutlakın ummanı bi-sevahildir...

Gece semaları tenvir eder kanadilin?

Ruûd-ı lamia; rüzgâr: Seda-yı tenzilin..

Bugün huzuruna geldik, budur temennimiz:

Bu zulmet-i beşeriyette cümlemiz aciz –

Birer körüz, bize bir nur-ı mukteda göster!

Sen ey vücud-ı muazzam! Müessir-i ekber!.”

Sücuda vardı bütün halk, zelil ve pür-heyecan,

“Brahman”ın sesi herkeste bir sükûn-ı giran,

Bir ihtiyac-ı siyah-ı sücûd uyandırdı...

Bugün bu mubid günün yegâne üstadı –

Telakkıyatına duçar olan soğuk mermer –

Gülümsüyordu önünde sücûd eden şu beşer –

Kıyafetindeki göz sizlere tahayyürle...

Emin olun ki: Bu taşlar güler ebatıla!.

A[HMET]. RIFKI

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.164)

4.3.1.13 Yirminci Asır

[mefûlü mefailü mefailü feûlün]

Cehlin ser-i menhusuna bir darbe-i kahhar
İndirdi bugün ilm-i beşer, her şeyi ezdi..
Bir kuş gibi etbak-ı semaviyede tayyar,
En kuytu denizlerde balıklar gibi gezdi..

Her duyguyu, her halet-i ruhiye-yi sanat.
Tasvir ediyor resim ile ahenkle, kalemle...
Esrar-ı tabiiyeyi fen, felsefe, hikmet
Tahlil ediyor, keşfediyor. Dur! Şunu dinle!

Bir kör gibi hissiz yaşamak, her şeye cahil,
Her bilgiye, her sanata, her fenne mukabil.
Bigane bulunmak... Ne kadar kanlı beladır..

Ey âşık-ı fen, âşık-ı didar-ı teali.
Gençler! Ve siz ey muhterem efrad-ı ahali!
Bir tane alın!. Şems-i beşer nur-ı “Zekâ”dır...

İmzasız

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b)

4.3.1.14 Mabet ve Piç (Şiir)

[mefûlü failatü mefailü failün]

Bir gün bila-sebep ve apansız beş on vapur

Masum, nezih Trablus'a asker boşalttı ya!
 Güya: Beş on deniz kızı, güya! Beş on Lopa³¹
 Bir mabedin harimine serbestçe piçledi...

Hâlâ limanda baskın olurken top atmada
 Güya ki: Adet üzre hicaben sıvışmadı..
 Coşmuş da başlarında ninni söylüyor...

Yahut: Bu vaz-ı hamle nedametle sine-çak!
 Yahut: Sükût-ı arzına mermiyle mübteki?
 Yahut: Zafer perisini deryaya müşteki..
 Derya, köpükleriyle bu şekvaya hande-nak...

Mabet eşiklerindeki piçler, ilelebet
 Kalmaz ya! Bir gün onları bir zat-ı bi-velet,
 Yahut hükümet ordan usulüyle kaldırır!..
 Sahil, hecin hep işte o nevrüza muntazır!..

CELİS

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.152)

4.3.1.15 Varlığın Sonu (Şiir)

– Ömer Seyfeddin'e –

[4+4+4+3]

Ben her akşam mezarlığa gidiyorum; hilkatın
 Gizli sırrı sandığımız ölümünü bilmeye...

³¹ Lopa, eski Roma fahişelerinin ismidir!

Ben her akşam mezarların üstündeki zulmetin
Kuduzlanan sislerini pek harisim silmeye...

Servilerden dökülüyor yokluk ruhu, nefesi;
Derinlerden aks ediyor siyah baykuşun sesi...

Bilir misin bu kabristan ne müsterih bir bucak?!.
Zengin, fakir herkes bir gün yolcu olur buraya...
Sen öldükten sonra artık bütün sesler susacak,
Ömrün katil tokmakları vurmaya kafaya...

Bir gün gelir her bir varın mahvolacak hevesi..
Başka varlık uzviyeti kaplayacak herkesi...

Hayat nedir? Uzviyeti tahrik eden bir ateş...
Ölüm nedir? Şahsiyeti tebdil eden bir tesir...
Ölüm, hayat aynı şeydir; gurupta batan şu güneş
Şarkta doğan o güneşten hiç de farklı değildir...

Bir tebeddül, bir inkılâp... Bunun yokluk neresi?..
Her bir hayat, mazideki bir hayatın gölgesi...

Ruhum zannın taşlığında kanlar döktü; giderek
Varlık yokluk girdabının ortasında kalmıştı..
Bir gün yolu üzerinde bir mezarlık görerek
Felsefeyi onun bedbin şiirlerinden aldı...

Ondan sonra ruhumdaki şüphelerin cümlesi
Hallolundu; varlık yokluk bir kuvvetin cilvesi...

Ok Meydanı/ 28 Haziran 328

M[im]. G[ayın].

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.167)

4.3.1.16 Yurt Diyor ki (Şiir)

[mefailün feilatün mefailün feilün]

Ayaklarımda: Zamanın ölüm terennüm eden,
Hayatı, neşeyi, aramı mahvedip bitiren,
Birer yılan gibi sememdar olan o zinciri...

Başımda kahr u musibet-i felaket, alam...
Geniş ufuklara ş'i'rim okur selam ü peyam.
Tükenmiyordu o leylin semûm-ı can-giri...

Kanım akardı, vücudum zaif ve lerzandı,
Duvarlarımda ecel gölgesi nümayandı..
Boğardı seslerimi bir kalın ve kırmızı el..

Fakat ufukta uyandı haberci bir ahter,
Bina-yı zulmeti mahvetti, koptu zincirler..
O kanlı pençeyi kahretti, kırdı dest-i emel.

Bugün biraz daha çok inbisat-ı nûranûr,
Bugün başımda biraz saye-i cünah-ı sükûn,
Bugün biraz daha azade-i kelam u umur,
Bugün biraz daha dindi damarlarımda cünun.

Bu inşirah-ı umumî-i bi-sükûna sebep,
Demin doğan güneşin hande-i meserretidir...
Ufukta pembe bulutlar, şu cilveler.. Hep, hep
Demin doğan güneşin zade-i nezahetidir...

A[HMET]. RIFKI

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5Ağustos 1912], s.177)

4.3.1.17 Eski Bir Sahife (Şiir)

(Meşhur mutasavvıf Seyyid Nesimi maktulun bir gazelinden:)

[mefûlü mefailün feûlün]
 Koyma yüzünü nikap içinde
 Haşr oldu âdem-i hicap içinde..
 Dağıtma yanağın üzre zülfün;
 Neyler bu güneş sehap içinde?
 Cadû gözün uykudan uyandı
 Fitne kılur idi hâb içinde..
 İki kat olup kemençe gibi
 Nevha kıluram rübap içinde..
 Bir buse bana keremden in'am –
 Et ki: Kalasın sevap içinde

SEYYİD NESİMİ

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.11, 23 Temmuz 1328 [5 Ağustos 1912], s.179)

4.3.1.18 Aşk Hikâyesi (Şiir)

– Notalar –

–1–

Cünah-ı bâdın ipek darbesiyle ruh alarak,
 Uçuştı güllerin aşüfte, al ü rikaları...

–2–

Ve, mavi hareli havzın nigâh-ı sehharı,

Bu şuh şeyleri, en son, düşürdü sinesine...

–3–

Bir an buse...

Ve bir nağme zemzematı gibi,

Koşuştu hepsi o zümrüt satıhta.. Şen, asabi..

–4–

Bir an bûse.. Yine...

–5–

Kapılmış abın o hercai iradesine,

Yavaşça dönmedeler şimdi “mest ü müstağrak”..

–6–

Ebed-devam.. Bir an...

–7–

Ve nagehan,

Buruşturup suyu hep hırçın ince mevceleri;

Dağıttı sahile birden o pembe tûdeleri...

–28 Temmuz 328 –

REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.215)

4.3.1.19 Gece ve Zelzele (Şiir)

[failatün mefailün feilün]

Uyanıktım; önümde lambamdan –

Dökülen şuleler sönük, nalân

Bir hayatın şehikını taklit –

Ediyor.. Sanki bir hayal-i şehit

Ağlıyor hasta, aç, susuz çölde...

Bu gece işte beş saat, ben de
 Oldum iklim-i atş u hüsrânın
 Serseri bir garip davarı..
 Ah alnımda doğsa sırmanın
 Ruhu tebrid eden o rüzgârı...

Gök mekabir-i sükûtu örtünmüş
 Sanki cevfinde bin adem-i sail...
 Bâd-ı leylin kanatları sünmüş,
 Bir sıcaklık ki: Düzehi, katil...

“Buda”nın hande-i fena-barı
 Asumanlarda eyliyor pervaz...
 Kaplıyor arzı yokluk eşarı,
 Sanki hiçiyi söylüyor her saz...

Ben bu habse, bu hal-i hûn-hâre,
 İztirabat-ı ruha: Bir müemmen
 Hisse, asaba, zaafa bir çare
 Aradım durdum.. Ansızın birden –

Sarstı afakı, arzı zelzeleler..
 Oldu lerzinde kütle-i tarik...
 Hercümerç oldu her taraf; her yer –
 Oldu bir lahza bir ölümlü beşik..

–28 Temmuz Cuma –

M[im]. G[ayın].

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.215)

4.3.1.20 Cevap (Şiir)

[mefailün feilatün mefailün feilün]

Önümde meşal-i matem tutan siyah geceler
Açıldı... Sanki hayatımda çektiğim dertler.
Karıştı gitti uzak bir hafa-yı maziye bir
O mektubundaki eltaf-ı dil-nüvaziye,
O yâd-ı şuhuna çok arz-ı ihtiram ederim!
O mektup oldu benim çünkü badi-i kederim.

Hayat-ı sanatın elvah-ı nüzhetinde, senin
Hayal-i aşkımı şiirimle eyledim tezyin...
Bütün kitabe-i nazmım: Medayih-i hüsnün,
Bütün zeva'ir-i hissim: Revayih-i hüsnün...
Bütün semalarım olmuştu çeşm-i mahmurun!
Yegâne kiblesi hüsnündü kalb-i rencûrun...

Kapandı sonra bu aşka reva-yı sıhhat ü sükûn
Başımda nale saçan pür-garab mecnunun
Sesi; bela-yı firakımla anlatıp durdu.
Kader: Hayalime bir hançer-i siyah vurdu...
O iftirak-ı elim! Ah o iftirak-ı elim!
Yaşattı şaire dehşetli bir hayat-ı cahim

Sinin-i akilenin sinesinde hâb-alûd
Olan bu vakayı ihtar eden sevimli vücûd!
Neden uyandırırıyorsun o tıfl-ı şeydayı?..
Nasıl hatırlayıverdin o eski sevdayı?!...

A[HMET]. RIFKI

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.219)

4.3.1.21 Kardeşim Asım'a

[mefailün feilatün mefailün feilün]

Ecel kanatları ufukta sayeler saldı;

Şebab-ı şuhunu soldurdu girdab-ı adem...

Bütün sevenlere bir gamlı hatıran kaldı;

Mekânın oldu senin kûşe-i bilad-ı adem...

Bugün zavallı biziz ki: bu hak-i esfelde,

Memata muntazırız her dakika, her saat...

Bugün o vadi-i fesahat-saray-ı hiçide,

Sükûn-ı muzlimin elbette bence pek rahat...

Bugün bu var görünen kütle, kütle-i rencûr,

Siyah bir ufka, bir ufk-ı fenaya yükseliyor...

FUAT SAMİH

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.237)

4.3.1.22 Zekâ

–Baha Tevfik Bey'e–

[feilatün feilatün feilatün feilün]

Ah, sen...

Tatlı! Masum, iri gözlerde sinen!

Serperek dar hadekandan o çelik nur ağını,

Serteser, namütenahiliği bağlar.. Emrin!

[Gâ]h bir levhada parlar, süzülürsün narin..

Gâh bir şiire sarar ruhun ipek saçlarını
 Nağmeler, handelerinden çalar en şen sesini..
 Gâh bir şehkaya korsun beşerin giryasını..
 Ah!.. Hep sen, hep sen..
 Tatlı gözlerde oturmuş, bütün esrarı gören!
 Serperek dar hadekandan o çelik nur ağını
 Serteser, namütenahiliği bağlar... Emrin!
 Eritir gâh tabiat sana yakutlarını,
 Gâh titrer, o haşin darbe-i kahrınla zemin.
 Gâh rüzgârlara bâlin açılır mest ü vakur.
 Yükselir göklere hûrşid-i gururun.. Mesrur..
 Ooh.. Hep sen, hep sen..
 Tatlı, masum, iri gözlerdeki pür-nur-ı ahen!

REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.239)

4.3.1.23 Denizaltı

[mefailün feilatün mefailün feilün]

“Az derin”:

Akar gümüş gibi titrek şuadan teller..
 Koşar pırıl pırıl elmas balık sitareleri..
 Yeşil mesafede, seyyal gevherin, yer yer,
 Okur durur, ebedi bir neşide hareleri..
 Köpüklü dalgaların vezn-i ihtişamı iner,
 Olur bu şiirin o aheng-i mest ü handeveri..

“Daha derin”

Deminki şevkin esiriyle şu b[i]-ziya kalbi,
Bu loş hudûd-ı adem, mavi bir nigâh olmuş:
Ne ses, ne can.. Yalnız bir yetim rûh gibi,
Fezada titriyor ölgün ince bir nûr-ı hamûş...

“Ka’r”:

Nihayet işte adem, işte leyl, işte sükût..
 Uzanmış eski bir iklim ki bihaber, mensi..
 Siyah bir ebedi ten ki müncemit, mebhût..

Adem adem.. Sen ey alamı mest eden sine!

–Yukarda dalga, hayat.. Sonra şiir,

Gazûp fırtınalardan harap olup dökülen
O nûr telleri şeklinde.. Kalplerin yeisi,
Yavaşça şiire koşar, sonra.. Sonra..
Seslerine!

30 Temmuz 328

REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.240)

4.3.1.24 Tehlikeli Eğlence

–Zekâ'nın bir nişanesi de tedbir ve ihtiyattır–

[failatün mefailün feilün]

–Geliniz, Faika, Nimet, mesrûr
Bir küçük ev yapalım işte çamûr

Sen niçin naz ediyorsun? Zeynep!
Böyle biganeliğe var mı sebep!

–Beni affeyleyiniz ben gelemem,
Pis çocuk der bana sonra âlem!
Belki esvabımı telvis ederim.
Darılır sevgili annem, pederim;
Nafile durmayınız siz orada
Bakınız bir sürü kaz var burada.
Tutarak onları bir bir hepimiz
Yolsak olmaz mı bu ahmakları biz?
Sözünü eyledi Zeynep ikmal
Aldı etrafını kızlar derhal!
Kimi hoplar, kimi sıçrar handan
Kelebekler gibi hepsi Perran!
İşitildi birinin avazı,
Dedi– Akil yakala şu palazı.
Koştı Akil ile Zeynep Rana
Oldu çığlıkları dehşet-ferma
–Bize yardım ediver Halit koş
–Kaçamazlar burası çünkü yokuş!
–Yetişin, uçuyorlar! Derken
Açtı birdenbire kazlar yelken!
Koptu bir velvele-i hande-feza:
Bir ağızdan nice yüz (ka kı ka)
Yarı uçmak, yarı kaçmak ne ise
Böyle pervaze güler kim görse!
Sürü aldı soluğu bir derede!
Yavrular kaldı fakat meşcerede.
Suya can attı palazlar da heman
Haşarı ordusu kaldı hayran
Yaramazlık bitiverdi sanma

Oyunun oldu sonu girye-nüma!:
 Aks-i tesir ederek bu savlet
 Koştular havuza çocuklar... Dehşet!
 İştirildi o sıra cumburlop!
 Suyu düşmüştü zavallı Yakûp!

.....
 Yetişin, kurtarın, imdat, imdat
 Diye yükseldi hazin bir feryat
 Bahçıvan koştu, atıldı havuza!
 Oldu matemgede lakin ravza!
 Çocuğu eyledi ihraç ama
 Boğulup kalmıştı va-esefa!
 Görünüşte edivermişti vefat.
 Yoktu biçarede asar-ı hayat.

.....
 Duyulunca bu felaketli haber
 Koştular bahçeye maderle peder.
 Hepsi dilhûn, perişan, gıryan,
 Kapladı ortalığı ah u figan.
 Annesi soydu hemen yavrucuğu,
 Babası ...[dal-lam-kef?].... ediverdi çocuğu.
 Hele doktor yetişip kıldı deva,
 Merhamet etti Huda, verdi şifa.
 Gözünü açtı çocuk aldı nefes.
 Hakk'a şükretti, sevinde herkes.

.....
 Kim ise sahib-i akl u fikret
 Bu hazin fıkradan alsın ibret!
 Olmasın tehlikeli eğlence,
 Böyle eğlence olur işkence!..

Tebriz
NAŞAD

4.3.1.25 Güzelin Borcu (Şiir)

[failatün mefailün feilün]
 Ben ne yaptım? Bugün hesap etsen:
 Hepsi kırk beş dakika– Belki– çıkar!
 Evde salt karşıdan nigâh etmek..
 Sen ne yaptın? Ödünç, ödünç ve firar...
 Güzelin borcu hiç bağışlanmaz!
 Bunu bir kere– ıstırapla– unut!
 Vakıa ananata nispeten az;
 Fakat olsun! İadesi meşrû.
 Hem de şartı koyan, koşan sen idin!
 Şimdi, birden veya ki peyderpey
 Vereceksin! Bu şüphesiz bir şey...
 Lakin, ey anlaşılmayan! Lakin,
 Bir güzel, deyn nakdini nakden
 Ödemek: âdeta çocukluktur!
 O çocukluk sakın hayalinden
 Geçmesin! Çünkü: Pek soğukluktur...
 Veleve altın, velev ki mal olsun
 Aynen almak: hakaret, istiskal!..
 Güzelin borcu: İşve, bûse, visal...
 İşte sen de bu türlü medyûnsun!
 Zannedersem selameti tesrî
 Edecek çare-i yegânede var!
 Üç heceli bir iftira-yı feci:
 Yalnız “çirkinim!” demek o kadar.

CELİS [RAHMÎ]

(Yirminci Asırda Zekâ, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.249)

4.3.1.26 Eylül (Şiir)

[mefûlü failatü mefailü failün]

Koynunda bunca gün ısınan hâke münfail

Bir sisli elveda ile garip ufukta yaz..

Dallarda bir teheyüç-i meyûs u müzmahil,

Kuşlarda asumane garibane bir niyaz..

Her dalga bir sual-i felaket kadar alil,

Her şeyde bir sükût-ı mehasin, bir ihtiraz..

Bak.. Hilkatın kadınlığı mahmûm ve saf-dil,

Bekler sehaptan yeni bir bûse-i beyaz..

Şirin birer birer söner elvan u safveti,

Bir başka nefha yükselir ufk-ı tabiata:

Evzanı girye, kafiye-i zevk ve sanatı

Berf ü buhardır ki, yakın ye's ü mihnete..

Ey pençe pençe mateme melce olan şita!

Yağsın bırak, fakat bir an evvel bu iştika.

ENİS AVNİ
[AKA GÜNDÜZ]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.278)

4.3.1.27 Bir Albüm İçin

(Ekrem Bey'in en son şiirlerinden biri)

[mefûlü mefailü mefailü feûlün]

“Şair, size mecmûamı tevdi edeyim de

Bir şey yazınız.. Nesir, ya bir hoşça neşide”
 Ayrılma zamanıydı ki söylendi bu. Artık
 Teklifi kabûl etmemek olmazdı, muvafık.
 Aldım o zarif albümü naçar, çekildim.
 Hayır eylemedi sonradan oldumsa da nadim.
 Ya Rabbi! Ne bulsam yazacak ben buna? Heyhat!..
 Lütffet, görün ey çehre-i handan-ı sünûhat!

Teşçi ederek acz-i tebehkârımı bi-sûd,
 Şairliğime gizli gülerdim esef-âlûd.
 Zihnimde ederken o yaman sözleri tekrar
 Bir fikr-i bedi oldu hayalimde nümûdar.

Yazdım onu, çizdim yine yazdım. Ve nihayet
 Meyûs bıraktım kalemi, kâğıdı. Hasret!..
 Zira ne güzel şiir olacaktı o, tabii;
 Bir hüsn-i muzaafla hazani ve rabii

Bir şiir olacaktı o, evet, şûh ve tannaz
 Murgan-ı baharan gibi mesût, nağmesaz.
 Mevzûu kadınlık gibi şayeste-i hürmet,
 Menkûlü çocukluk gibi müstelzim-i rikkat.
 Dilber, o kadar nerm ü nazik ki çiçekler,
 İlan-ı karabetle ona fahredecekler.
 Pembe, sarı, mavi ve siyah nûr-ı beyanı,
 Tavûs-ı hıramana müşakıl cevelanı (S.18, s.304)
 Hem- meşreb-i giysû-yı Benan, zevki perişan;
 Hem- mezheb-i pehlû-yı zenan, hattı girizan
 Lakin yine herkes onu pek anlayacaktı,
 Bir ifade-i hüsn-i tabiat sayacaktı.

Her cümle-i serbestesi mühimse de mahsûs,

Ner nükte-i na-güftesi mahremse de me'nûs.
 Bazan mütehariz, mütereddit, mütelevvin,
 Bazan mütegafil, mütehekkim, mütelemmin.

Avare eda sözleri meşhûn-ı sera'ir,
 Sırlar ki sürsün de sezilmez neye dair
 Cari su gibi zemzemesi saf, bir ahenk.
 Teshir edecek rûhu sedasındaki nirenk.

Mahiyetini eylemez derk ü ihata
 Bigane kalan felsefe-i aşk u hayata
 Bilmem ki niçin, hep bu nefa'is, bu mehasin
 Rûhumda kalıp hameme ram olmadı? Lakin

Olmaz mı idi ziynet-i ağûş-ı beyanım,
 Mağrûr ve mübahi, o benim şiir-i revanım:
 Tasvir edebilsem sizi ey hüsn-i mücessem!
 Ey rûh-ı mücerret! Sizi tarif edebilsem.

Büyükdere 25 Eylül Sene 325

RECAİZADE M[AHMUT]. EKREM

(*Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kânunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.304-5)

4.3.1.28 Göç (Şiir)

[4+4+4+3=15'li hece ölçüsü)

Ak sakallı ihtiyarlar, altın saçlı genç kızlar
 Yayı oku omuzunda mert çehreli Kırızlar
 Akşam dağdan dönerlerken davarlarla birlikte

Ta ufukta zahir oldu bir karaltı, bir leke
 Bunlar Cengiz askeriydi akın eden Altay'a
 Göç var diye nida etti Süleyman Şah Bengay'a
 Kayıhanlı kabilesi hazırlandı hicrete
 Veda edip kurultaya, Altın Dağ'a, Tibet'e
 Önde yiğit Süleyman Şah, pîşte bütün bir ordu
 Terk ettiler Türkistan'ı, öksüz kaldı Türk yurdu
 Kızlar yanık türkülerle selamladı Tûranı
 Bir büyük dağ sûretinde ilerledi Türk hanı
 Akşam olmuş karanlıklar iniyordu göklerden
 Türk narası, kısrak sesi kükrüyordu her yerden
 Yağmur, çamûr, kış demedi altınordu nihayet
 Dikti İran ovasına şanlı büyük bir ru'yet
 Tuttu bütün Horasan'ı Türk gücünün şöhreti
 Fakat yazık çok sürmedi Mahan ili devleti

Bir gün yine akın etti göğe Moğol obaya
 Kardeş kanı akıttılar bilmeyerek bir daha
 Ölüm dedi; büyük budun baş eğmeden kılınca
 Ölüm dedi; kavga etti ta bir nefer kalınca
 Ölüm dedi; talihine, düşmanına at saldı
 Sadık kaldı yarasına, sancağına Altaylı
 Hâkim iken bende olmak, bu kabil mi Türk için
 Titriyorken heybetinden koca dünya daha dün
 Hep uluslar hazırlandı bir ikinci hicrete
 Hür yaşamak istediler düşmediler zillate
 Yurt kaygısı kalplerinde, diyar diyar gezdiler
 Nice hain düşmanların başlarını ezdiler.

MEMDUH NECDET [OTAMAN]

(Zekâ, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914] s.334)

4.3.1.29 Bakma Genç Kız

[feilatün feilatün feilatün feilün]

Mütebessim, mütehalik, mütehakkim, üryan,
Bakıyorsun bana her gün o beyaz pencereden;
Mütebessim, mütehalik, mütehakkim, üryan,
Ah bilsem neden öyle bakıyorsun bana sen?

Mütebessim, mütehalik, müterennim, nazan,
Geziyorsun o yeşil sayeler atmış yolda,
Mütebessim, mütehalik, müterennim, nazan,
Bakınışın nakşediyor gözlerime bir hülya.

Mütefekkir, mütehaşi, mütehassir, hayran,
Bakarım ben de senin ateşi çok gözlerine,
Mütefekkir, mütehaşi, mütehassir, hayran,
Yürürüm sonra bakıp da küçücük izlerine

Mütebessim, mütehalik, mütehakkim, üryan,
Nazarın raşe içinde bırakır bazı beni;
Mütebessim, mütehalik, mütehakkim, üryan,
Bakma genç kız, bana öyle severim belki seni...

20 Mayıs 329
ZİYA BEHLÛL

(Zekâ, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.340)

4.3.1.30 Hayat Kavgası (Şiir)

[4+4+4+3]

Akşam olur... Güneş artık ufka doğru giderken
İnce beyaz bulutlara pembe renkler serperken
Bilir misin? O yakûtlı dalgın küme ne söyler:
“Birleşmeli! Çalışmalı... Gökler böyle emreder.”

Gece vakti gök kubbeyi yaldızlayan parlak iz
Gösterir ki: ilim lazım, ışık lazım şüphesiz
Seyyareler, sabiteler bilsen sana ne söyler:
“Zulmet yokluk, nûr varlıktır!” anla bunu ey beşer!

Yazın kışlık azığını hazırlayan karınca,
Bana dirlik kavgasını anlatıyor sorunca
Bilir misin bu hayvancık ne felsefe şerh eder:
“Uğraşmalı, çarpışmalı... Varlık için bu yeter!..”

Gökler böyle, yerler böyle canlı dersler verirken
Karşımızda bu seslerle ataletler erirken
Sen de uğraş! Sen de anla tabiatın dilini
Sen de çarpış! Sen de yükselt! Sen de parlat ilini.

Mazi... Bir bak o bir rüya, pek geçici bir seldi.
Dedelerin çalışarak, çarpışarak yükseldi.
Sen dedenin evladısın, seviyorsan yurdunu?
Öldür.. Mahvet, kaldır yurttan cehaletin kurdunu...

Tarihe bak birçok enkaz, birçok yıkık ocaklar.
Mazi, belki yüz bin tacı topraklarda kucaklar
“Memfis”e bak “Tedmer”e bak ölmüş birer kahraman
Tarih yalnız bu gölgeli noktaları parlatan.

Sonra, sor bu ışıkları hangi rüzgâr söndürdü?
 Kim bu yüksek kalaları bir ovaya döndürdü?
 Tarih sana cevap verir, bu sözlere dikkat et:
 “Kalaları, milletleri harap eder cehalet...”

Aydınlıkta yürüyenler, hedefini görenler
 İzmihlalin girdabına yuvarlanıp düşmezler.
 Aç, müfteris bağırırken bu Avrupa kaplanı
 Elde olsun fen kılıcı, kuvvet, şiddet kalkanı...

Varlık için, ati için etrafını gözetle
 Acze karşı, cehle karşı isyan ile kuvvetle
 Bu ders yeter anlayana, bu ders yeter görene
 Bunu lakin hep gözlüler idrak eder köre, ne?

OSMAN CEMAL [KAYGILI]

(*Zekâ*, C.2, S.25, 21[20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29)

4.3.1.31 Eski Bir Gazel

[failatün failatün failatün failün]
 Badeden hûbgirde oldukça râhın şeffaf olur
 Gird-i hattın olmasa ayine-asa saf olur
 Sen vefa- bigane olma, hemdem ol ehl-i dile
 Hûb-rûlar gerçi daim tünd ü bi-insaf olur
 Açma ebvab-ı cidali fitne salma araya
 Bitse dava-yı bidayet sonra istinaf olur
 Geceler çıkma sakın! Ol kûşe-gîr-i inziva

Bais-i güft ü şinide zümre-i iclaf olur.
 Şehre düştü öyle bir avaz-ı hay u hûy kim
 Çille-i kavs üzre gûya darbe-i neddaf olur

HALİS BEY

(*Zekâ*, C.2, S.25, 21[20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29)

4.3.1.32 Nazire

[failatün failatün failatün failün]
 Tab-ı meyden leblerin bir pare lâl-i saf olur
 Şeb-çerağ-ı rûh u meclis, şule-i etraf olur
 Rahlarından münfaildir reng-i gülgûn-ı şefk,
 Zülfüne karşı kamer dûçar-ı istihfaf olur
 Devr-i hicranın bütün ihsanı tek bir bûse mi?
 Sevdığım kanûn-ı aşkta böyle mi insaf olur
 Gündüzün meydana çıkma ey meh-i na-mihriban!
 Afet-i can u cihansın! Ortada bin laf olur
 Mukteza-yı meslek olmuş hame-i avareye
 Bir güzel olsa müsadif mutlaka vassas olur

A[HMET]. R[IFKI].

(*Zekâ*, C.2, S.25, 21[20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29)

4.3.1.33 Bir Yeni Gazel

[mefailün feilatün mefailün feilün]
 Rahın bu hasta-ı hicrana bir ilaç etti
 Diriltti rûhumu, alamı na-mizaç etti

Bütün mehasine muğberdi hodpesent hissim
 Senin hayal-i zarifinle imtizaç etti
 Bugünkü lütf-ı nevinin eya güzide-i rûh!
 Zavallı kalbimi pür-nûr-ı ibtihaç etti
 Güzel lebindeki işve, sıcak elindeki aşk
 Öpüştü; sevgi şebabetle izdivaç etti

A[HMET]. R[IFKI].

(*Zekâ*, C.2, S.25, 21[20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.29)

4.3.1.34 Kırık Vazo

–“Solly Prodöm”den–

[mefûlü mefailün feûlün]
 Taze suyu kaçtı damla damla,
 Söndü, kurudu usare-i rûh
 Farkında değildi kimse asla:
 El sürmeyiniz, şikeste, bi-rûh.

Bazan sevilen o dest-i nermin
 Kalbi yaralar ve öldürürken,
 Kendi yarılır ve sonra bedbin
 Ezhar-ı garam olur pek erken.

Sağlam görünürse de o her gün
 Mahsûs oluyor elem ve girye,
 İnce ve derin ceriha ölgün:
 El sürmeyiniz şikeste, rize..

**SOLLY PRODÖM
 DERVİŞ GÜLSÜM [Mütercim]**

(*Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59)

4.3.1.35 Sevdâ-yı Nev

[mefûlü mefailü mefailü feûlün]

Asûde ve bigane idim aşka; günahkâr
Şehrah-ı hayatımda ilerler ve yaşardım.
Hiç bilmediğim his ile ufkumda arardım
Bazan yalnız: Nağme.. Deniz.. Rayiha.. Ezhar..

Bunlardı benim rûhuma eşar-ı muhabbet
Heyhat! O zamanlar dil-i asûdede yalnız;
Hicransız, elemsiz, uçurumsuz, halecansız
Hep mabed-i sûd idi bu elvah-ı tabiat!

Ah ağlamadan, inlemeden, sızlamadan ben
Sevdâ-yı musaffa arıyorken ne için sen
Geldin bu yetim kalbi esir eyledin hissen?
Sevdim seni, sevdim seni, sevdim ebediyen...

Lakin seni sevmek acı bir zevk-i peyapey!
Çünkü seni gördükçe, düşündükçe demide;
Bir şey duyarım gizlice ta umk-ı dilimde:
“Ağlar gibi, inler gibi, sızlar gibi bir şey...”

KOZANZADE CENAP MUHYİDDİN
[CENAP MUHİTTİN KOZANOĞLU]

(Zekâ, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.59)

4.3.1.36 Buhran (Şiirler)

[feilatün mefailün feilün]

İşte geldim harim-i vuslatına

Yine tenvim-i ihtirasım için

Açıp rûhumun felaketine

Et bu alam ü ye'simi teskin

Bir kadın şekline temessül eden

Ey peri-i hüsn melike-i nûr

Rûhum ateşlerinle, bak yanıyor

Bu temenni ve ızdırap neden?

Şehevi gözlerinle mest oldum

Seni göğsümde isterim sıkmak

Benim olsun bu titreyen bedenin

Yok mudur sende merhamet rûhum

Gözlerimden çıkan şerare-i aşk

Kalb-i sevdanı yakıyor mu senin?

A[ym]. FUAT

(Zekâ, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s.71)

4.3.1.37 Zafer Futbolcularına: Ölen Kardeşimiz İçin

[failatün mefailün feilün]

Onu duydum, bütün emellerimi;

Bir siyah gölge örttü, söndürdü

Sardı kabûs ye's ü gam serimi
Giryeler verdi, çok düşündürdü...

Öldün artık bu dâr-ı mihnette.
Sustu her nağme-i safazadın.
Bu uzak köşe-i felakette;
Beni kahretti mevt-i bidadın!..

Şimdi her lahza iğtirabınla,
Bu müebbet ateşle makhûrum.
Öldürmek ama bütün şebabınla;
Seni yâd eyliyor, hatırlıyorum

Dolaşır arkamızda zıll-ı memat;
Rah-ı ömrün nihayetinde mezar!
Hepimiz faniyiz bu yerde fakat
Bu ölüm pek acıklı, pek hunhar!...

13 Teşrinievvel 329

OSMAN CEMAL [KAYGILI]

(*Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.95)

4.3.1.38 Bir Venüs Heykeline (Şiirler)

[failatün failatün failatün failatün]
En küçük bir belde mabetlerin tâbân idi,
Hâk-i pâ-y-i haşmetinde ordular kurbân idi,

Bir zaman gerdûna nûrunla, dürratınla sen

Tavr-ı mabûdane hâkimdin, Venüs, kasdeylesen

Kainatı tarumar eylerdi gamzen, bi-aman

Hüsn aşıp efkeninden alihat-ı asuman

Mey reşk olup hûn eylemişti âlemi (1)

Lal ü camitsin bugün sen. Gül-tenin Jülide mi?

Ateşin sönmüş mü etmişken sana ahd-i vefa? (2)

Senden etmişken tevellü sehm-i bidad u hafa

Hangi nankör bir kemankeş öptü çeşm-i mestini?

Kaç gönül çaldın ki kesmişler o dilber destini? (3)

Hilekâr Merkür mü çalmış efser-i gül renginin,

Nûr içinde tair-i eflak olan o rengini?

Hangi bir nektarla menhûp oldu hiss ü fikretin?

Hangi nabeyna kebûterdir zelil-i nikbetin?

Hâke sevk etmiş felekten tali azerdeki...

Şimdi bir peygûle hamil büneyye-i efserdeki...

Sende artık bir vücûd pür-hezalik hâli var.

Dama düşmüş yaralanmış bir gazalik var.

Hangi sayyad hafa-keş böyle incitmiş seni? (4)

Hangi railer teveccühten cida etmiş seni? (5)

Yok, yok, ey mabûde-i kakhare-i behçet, senin,

Taş değil, bir hale-i nur u tebessümdür tenin,

Taht-ı ikbalin güneştir, efserin de mah-ı şeb,
Kainat ateştedir niran-ı aşûbunla hep.

Mabedindir, şevketinle çınlıyor kalb-i beşer,
Pâyine her lahza yüz bin müptela kurban düşer,

Leblerinde nevbaharın ibtisam-ı şûhu var,
Sinegâh-ı camidinde bir pelengin rûhu var,

Aldatır, teshir eder bir gamze-i harın yine,
İncitir, tedmir eder engüşt-i kahharın yine,

Sen ne olsan kudretin asla zeval bulmaz, Venüs!
Sen bir afetsin elinden kimse kurtulmaz, Venüs!

*(1, 2, 3, 4, 5) Trova Muharebesi'ne, zevci (Völken)e, oğlu (Kebuden)e, Adonis'e ve Paris'e telmihat.

M[im]. RAUF

(Zekâ, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107)

4.3.1.39 Gazel (Şiirler)

[failatün failatün failatün failatün]

Gül açıl ki: Ufkumuz hem-reng-i eylûl olmasın
Rûhumuz bu ger-belada gamla mahmûl olmasın

Yerde bû-yı berk-i nazik, gökte nûr-ı talatın
Bir eser yok ki: Senin şûhuna medlûl olmasın

Reng ü bûyundur eden aşüfte kilk-i şi'rimi
Hüsn ü işvenle gönül kabil mi meşgûl olmasın?

Vaad-i vaslın doğrusu şükranı layık bir kerem
Hangi günde anlasam miadı meçhûl olmasın

Çıkma ey tab-ı muhabbet rûh-ı şairden sakın!
Bir garam-abad iken bir beyt-i makfûl olmasın

A[HMET]. RIFKI

(*Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107)

4.3.1.40 İtiraf (Şiirler)

[failatün mefailün feilün]
Bugün ahdeyledim, elinde elem,
Sana daim perestiş eylemeye,
Gel beraberce itiraf edelim
Kalmasın rûhumuzda hiç gölge.
Denemez, cürmümüz bizim hiç yok,
Ne kadar kim bilir günah ettik;
Biz de aldattık, aldatıldık çok.
Biz de sevdik, sevildik, incittik..
–İtiraf eyledik, güzel, lakin
Affeden kim günahı?..

–Kendimiziz,

Çünkü halkeyleyen bu aşkı biziz.
Seni bilmem, bütün günahın için

Bana kâfidir af ve takdise,
Sevgilim, şimdi bir küçük bûse!..

16 Mayıs, 26 Haziran 1329

E[li]. SEYFEDDİN

(*Zekâ*, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.107)

4.3.1.41 Baha Tevfik'e Mersiye (Şiirler)

[12'li hece]

Öldürürsen övüp de yarattıkların,
Geride kalanlara aman olur mu?
Taze canlarına ağı kattıkların,
Göçerlerse dünyaya derman olur mu?

Kara topraklarda sensin bizi örten,
Hayvanlardan ayrı, uslu bezeten,
Gönlü, dili veren, bilgi öğreten,
Verdiğin alırsan ihsan olur mu?

Kılavuzların seni yüce belletti
Kınar yaptığını diye haber ilettiler.
Övüp yarattığın işte savrulup gitti.
Bunu gören göze, peyman olur mu?

Baha Tevfik, yurdun gülbüz çocuğu
Serdi topraklara ölüm kocuğu
Biricik gelir de, giderse çoğu
Bu dertlerle vatan şadan olur mu?

Seni topraklara gömdüm kendimi derde
 Eşin aramam ben artık bu yerde
 Melekler acındı sana göklerde
 Gönlü avutmaya bilmem imkân olur mu?

(Zekâ, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.119)

4.3.1.42 Arzu – Ümit (Şiirler)

[mefûlü failatü mefailü failün]

Her ihtiyacın ah zarûretle gülmesi
 Bir zehir-hand, fakat o kadar tatlı bir emel.
 Âlemde herkesin emel ardınca gitmesi
 Rûhun gıda-yı fitratı, fitratça bir amel

Güldür yüzünde bir emel ve ibtiğa güler,
 Bir handedir ki: rûh-ı tebessümle beslenir.
 Her hande karşısında tebessüm, gülüş diler.
 Her şeyde bir taassub-ı cinsî filizlenir.

Daim semada, garpta. Toprakta bir kanal,
 Hep işte: Derd ü harb-i tahayyüz neticesi:
 Karşında bir ölüm. Fakat öldür yerinde kal!
 Feteva-yı Hakkın işte sarahatle “sence”si

Günler doğar, şafak ve fecir kanla çalkalanır,
 Zulmetle nûr, nûr ile zulmet boğazlaşır.
 Her gün ölüm hayat ile bir hisse paylaşır.
 Zannetme “Kan kanla değil, suyla yıkanır”

Na-aramide âlemin enva-ı külfeti,
 Sa'y ü kıtal, subhda ve küfr ü sitem bile
 Asla mukadderin değil, kaderin sırr-ı mikneti
 “Arzu – ümit” bu sihr-i müessir, bu besmele

Arzu – ümit uyanmayan afak-ı rûh için,
 Fani hayatın encümü doğmaz zılam olur.
 İcad eden bu kanlı mübalatı büsbütün
 Hep arzudur ki, saik-i hırs-ı cinan olur.

Arzu nedir? Lakita ve biçare bir çocuk,
 Doğmuş, zina-yı mevt ve hayatın neticesi.
 Cinsinde bir hasisa-veraset-i zed-i urûk –
 Veçhinde hande-zehr-i afiyetir kanlı pençesi.

Besler nevazişle anı mader-i hayat,
 Bekler beşik başında ölüm, mühlik ü ukûr.
 Elka-yı evvelin secaya-yı ümmühat,
 Sermaye-i hayatını kanla yoğurtturur.

Arzu büyür, ümit anın en fitne rehberi,
 Yükseltir, alçaltır, onu cebren söndürür.
 Arzu, beşikte aldığı terbiye peyrevi –
 İster, bulursa matem eder, yoksa: Öldürür!

Öldürdü, öldü, kendi ölümlerle göçtü hep,
 Âlemde karban-ı beşer, böyle gayesiz.
 Her bir ölüm ki, hilkat için başlıca sebep,
 Her bir hayat, ölüm gibi bi-sûd, ve iyesiz.

4.3.1.43 Tayyare (Şiirler)

–Bir köylü lisanından–

[mefûlü mefailü mefailü feûlün]

Narin yapılı, sürmeli ceylan gibi kıvrak,
Arslan gibi kuvvetli o narinlik içinde.
Sessiz de değil, bir koca leylek gibi şakrak,
Ardında tavûstan da güzel kuyruğu belde

Gördüm onu göklerde gürültüyle gezerken,
İmrendim onun haline şaştım bakakaldım.
Kartal kanat açmış gibi yorgun süzülürken –
Kıskandım, uyardım tasamı kaygıya daldım.

Gönlüm de benim böylesi yüksekleri özler.
Sığmaz içime coştugu gün tarlada, evde.
Göklerde, açıklarda gözüm hep onu gözler,
Bir çaresi yok, ah yavuklum pek ırakta.

Tayyare misin, sen nesin ey mutlu uçurtma.
Benden ona bir gizli selam söyle, unutma.

(Zekâ, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.119)

4.3.1.44 Dudaklarına

[mefa'ilün fe'ilatün mefa'ilün fe'ilün?]

Isırdı Velveler-ile havayı şimşekler,

Semada titreyerek parçalandı kavs-ı kûzeh;
 Silindi mai, yeşil, mor, sarı bütün renkler,
 Süzüldü pembesi yalnız... Ve oldu aşka kadeh.

Tebellür etti gülün sinesinde şebnemler,
 Takattur eyleyerek sonra, bir şarap oldu;
 Arattı zevkine layık güzide bir sağar,
 Önünde bir gün o nazik piyaleyi buldu.

O mübtesem kadeh, işte dudakların; güzelim!
 Bu sade neşve şarap da, senin beyaz bûsen.
 İçimde kaynayarak hep o zevki hissedirim:
 Gözün süzük ne zaman oh! Beni çekip öpsen..

ZİYA BEHLÜL

(*Zekâ*, C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s.143)

4.3.2 MENSURELER

4.3.2.1 Pervanelerin Ölümü (Edebiyat)

[measure]

Dışarıda, bütün nili-i şeffaf serairiyle mahmul ü nüşin yaz gecesi... İçerde lambanın yeşil abajurundan mütehassıl zalam-ı zümrüdîn ile gölgelenen تنها ve sakın odamda ben... Bazan nefha-ı mest-i riyah ile muhitat-ı naimenin uzaklıklarından akseden münferit ve hicran-amiz bülbül sedaları kurbağaların madeni kakhahalarına karışıyor, sonra yine sükûn, bu hararetli gecenin ezeli sükûn-ı müterennimi...

Hırs-ı mesai ile (bütün saat-i şebabımı üzerlerinde geçirdiğim sahifelerin itisaf-ı teakubundan) yorulan gözlerimi dinlendirmek için biraz mütalaayı terk ediyorum. Ve arkama dayanıyorum. Fikrim yorgun, zihnim ihata etmek istediği şeylerin takaza-yı tenevvüünde bitap.. Oh! diyorum. Hiçbir şey düşünmeksizin öyle duruyor, kulaklarımın ansızın başlayan uğultularını dinliyorum. Lambanın etrafında üç dört pervane dolaşıyor, boş nazarlarla onların harekâtını, mütereddit pervazlarını takip ediyorum; yekdiğerlerine makûs devirlerle ziyanın etrafında dönüyorlar, bazan abajurun üzerine konarak dinleniyorlar, sonra yine uçmaya başlıyorlar, uçarak, dinlenerek, yine uçarak artan iştihaklarıyla nikel lambanın kızgın şişesine tehacüme başlıyorlar. O kadar hızlı hücum ediyorlar ki zavallı minimini başlarıyla ateşin şişenin feci müsademesi uzak, ani ve hain bir darbe gibi iştiriliyor. Birdenbire asabi bir teessür duyuyorum; ellerimle onları lambanın etrafından, o kadar tehalükle atıldıkları bu yakıcı, mahvedici ateşten kovmak istiyorum. Hiç aldırmayarak sanki ellerimi katiyen görmeyerek yine atılıyorlar. O vakit “Zavallıcıklar! İsterseniz yanınız!” diyor, geri çekiliyorum. Serbest kalınca hücumları tezayüt ediyor, feci tehalükün seda-yı tesadümü daha çok iştiriliyor. Evvela en küçüğü son bir hücumdan sonra, başı yanmış, ayakları kavrulmuş lambanın dibine, dairevi gölgenin içine düşüyor. Biraz sonra ikinci, daha sonra üçüncü... Arkası üstü, ikisi açık kitabın sahifelerinde, biri kitabın dibinde kalıyor. Dördüncü arkadaşlarının ifa-yı heveslerinden, muvaffakiyet-i ufüllerinden kıskanç ve mütelaşi, gaye-i nasbına erişmek için mütehalik hücumlarına germî veriyor.

Düşünmeye başlıyorum; bu ateş... Ve bu zavallı mevcud-ı naçiz... İlkbaharın ratıp geceleri bütün kâinatı cesim ve mütebahhir bir katre-i siyah-ı girye gibi örttüğü zaman karanlık ve bi-payan tarlaların serair-i amak-ı tenebbütünde perveriş-yab-ı vücut olan bir buse-i bakir kadar nahif, yere düşmüş bir zühre-i esir gibi esmer ve melül bir nefha... Aman ya Rabbi! Bu mahsul-i zılal-ı leyal olan zavallılar niçin bu ateşe böyle atılıyor, iştihakına hayatını feda ediyor? Bu hırs, bu emel, bu arzu, bu aşk... Oh sonuncu dördüncü de düşüyor, ölüyor, ölüyorken hurdebini iki siyah nokta gibi ancak fark olunabilen gözleri ziyaya münatıf ve müştak... Gayriihtiyarî teessürüm tezayüt ediyor, katilleri olan ziyanın muhit-i tenvirinde bu zavallı ölücüklerin böyle bi-hayat ve bi-hareket kalmaları bana pek feci geliyor. Lambayı

kısıyor, söndürüyorum. Evvela karanlıkta cenazeciklerini göremiyorum. Sonra gözlerim alışıncı hepsini, dördünü de hareketsiz ve siyah bir leke gibi görüyorum.

Şüphesiz bir hiç olan hadisat-ı memat içinde şüphesiz pek ehemmiyetsiz olan şu zavallıların ölümü ruhumda ciddi ve mukavemet-sûz bir meraret-i matem uyandırıyor. Soldaki pencereden giren ziya-yı kamer, kaidesi masanın önünde asılı duran küçük kitap rafına temas etmiş bir muin-i münevver gibi aksediyor. Ben aynı matem ve teessürle cenazeciklerimi seyrediyorum. Aşkları, arzuları, emelleri, hırsları sonra bütün bunların münteha-yı mutlakı olan (S.9, s.142) ölümü düşünüyorum, bu muin-i nurani büyüyor, büyüyor, büyüyor; rafı, altında birbiri üstüne yığılmış siyah diksiyonerleri, nadim ve mebhût bir timsal-i müekkil-i memat gibi yükselmiş lambayı muhit-i simin-i hendesesine alıyor, ölülerin ikisini, sonra üçüncüsünü, sonra, dördüncüsünü bir nur-ı nermin ile yaldızlıyor, sanki nurdan bir kefen ile onları tekfin ediyor.

Dışarıdan, hab-alûd ufuklardan gelen münferit ve hicran-amiz bülbül sedaları, kurbağaların müselsel ve medit, aheng-i tanin-endaz-ı madenilerine karışıyor, nefha-ı rüzgâr gayr-i mahsus ve na-merî iltimalarla masanın üzerinde, ziya-yı simin-i kamerin altına serilmiş parlayan notları, kitap yapraklarını ihtizaz ettiriyor, sanki demin yaşayan bu zavallı ölülerin matem-i nezih-i nazikini hafî ve serair-perver kanatlarıyla yelpazeliyor...

Ben meysus ve müteessif, bütün emellerimizin, iştiaklarımızın, ihtiraslarımızın, faniyyet-i mutlakamız karşısındaki vahiyet-i zebununu derhatır ediyor; boşluklar.. Namütenahi ve sarîh boşluklarla, karanlık ve meçhul ademlerle derinleşen bu korkunç uçurumun başında lakayt ve şen, aldananlar için, yalancı ve geçici rüyaların mehd-i müheyyc-i iğfalinde mesut ve bi-haber oyalananlar için... Ah zavallı kendimiz için acı ve zehrin gözyaşlarıyla müebbeden ağlamak istiyorum.

SÜHEYL FERİDUN
[ÖMER SEYFEDDİN]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.142-3; Bu measure daha önce *Bahçe*'de yayınlanmıştır. Bu bilgi ve yeni harflerle yayınlanmış tam metni için bkz.: *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri/ Şiirler, Mensur Şiirler, Fıkralar, Hatıralar, Mektuplar*; Haz. Hülya Argunşah. Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000, s.177-9)

4.3.2.2 Müfide'nin Gurub-ı Muhteşemi

–Aile-i Muhteremesine–

Bir mahşer günüydü!.. Semalardan rû-yı zemine ateşler saçılıyor; herkes, her şey yanıyordu. Başımı kaldırdım, kızaran güneşe, sararan semaya baktım. Manzaranın dehşet ve azameti ile titredim, yine baktım. Meçhul ve gaip bir el semada hareket ile demet demet sarı çiçekler saçıyor. Her yer, her şey sararıyordu!.. Gördüğüm şeyleri sormak anlamak istedim. Soracak kimse yoktu. Birden kulağıma hazin bir musiki sedası erişti.. Eyvah! Tüylerim ürperdi ve her şeyi anladım... Bu, beşerin büyük felaketleri karşısında, semavilerin hava-yı matemi idi. Fakat bu sarılar âlemi?.. Kendimi kaybetmiş, benliğimden çıkmış, mevcudiyetimden bihaber, olanca kuvvetimle gözlerimi açmış, kızaran güneşe, sararan semaya; bu bağ-ı hazana bakıyordum. Birden güneş kayboldu, çiçekler kurudu. Sema sarı nikabını hafif bir tül gibi parçalayarak attı. Derhal büyük bir tebeddül oldu, kat kat semalar açıldı, azim nurlar akımı gözlerimi kamaştırdı. Orada her yer, her şey nur idi. Beyaz çiçekler, yeşil iri yapraklar, taraf taraf billûrîn çağlayanlar, altın sütunlarla muhat ağaçlar, yeşillikler, esatirî periler hep nur, hep nurdandı. Birden latif bir musiki başladı. Bu deminki havadan tamamıyla farklı idi. Nurdan, latif, esirî vücutlar saflar teşkil etmiş, ihtiramkâr vaziyetlerle bir şeye muntazır oldukları görülüyordu.

Latif, ruhlar yaşatıcı bir musikiye iştirak eden ilahi terennümat arasında safların tazimkâr eğildiklerini ve içlerinden birinin muhteşem, muazzam bir kapıya doğru ilerlediğini gördüm. Artık kendimi kaybetmiştim. Çünkü teşrifatçı olması lazım gelen o nur-ı mücessemin kolunda, mütebessim çehresiyle, nuranî bir teşekkülle Müfide'yi, o zavallı verem şehidesini görmüştüm.

Kendime geldiğim zaman; sema siyah, zemin siyah, her yer, her şey siyah idi...

FAHİRE OSMAN

(Yirminci Asırda Zekâ, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.235)

4.3.2.3 Asaf İçin

[measure]

Beride biz hayatımızı bir nefes daha ziyade temdit, ömr-i melalimizi bir merhale-i taab ve fütura daha isal için bi-hat ve aram çırpınırken ölüm, o mezraa-ı hayat-ı beşeri daimi tırpanlayan şekl-i kadid-i mahûf fenayabi-i âleme karşı ebedi sırtan dişleriyle her an binlercemizin hayatını kemirir. Bu onun na-kabil-i igtisap bir hakkıdır.

Güzel misin? Mağrur olma! Zira senin havl ve cenahını mutaf eden o güzel gözler, o sima-yı melahat, o sabahat sima, o latif tebessümler, yarın bir anda hava-yı izz ü vakarını titreten, inleten bir darbe-i mevt ile mahkûm-ı fenadır.

Âlim misin? Mağrur olma! Felatun gibi bütün ezmanı muhit olan sayt ve şöhrete mader-i velûdiyet olan o mübarek vücut er geç hemcins-i hakister olacaktır. Öleceksin, öleceksin, öleceksin. Haziz-i mezellete insen, şehper-i hümaya binsen, yine öleceksin...

Yalnız çalış; temenni et ki dünyaya beraber geldiğin, rehğüzar-ı hayatında samimi, hürmetkâr ellerini sıkıydın, munis ve sohbetkâr sözlerini dinlediğin sevdiklerinden evvel ölesin. Zira dünyada en mahûf felaketlerden biri de şu muvakkat sahne-i mevcudiyetinde bir leyl-i muvakkatin son kervancısı; son seyyah-ı bedbahtı olmaktır.

İşte ben rehğüzar-ı hayatımda bedbahti muarefesine uğradığım ve benim hayatıma amiz-i şevk-endaz gibi tesir eden bir arkadaşımı daha kaybettim.

Onu, Asaf'ı hayat-ı igtirabımın en buhran-engiz dakikalarında Paris'te tanıdım. Avan-ı mevcudiyetimizde öyle simalara tesadûf ederiz ki, onlar bize vehle-i viladda hiçbir şey ifade etmezler. Hatta biz onları samim kalbimizden istihkar ederiz. Çünkü onlar bizim varlığımızla taban tabana zıt evsaf-ı rûhiye arz ederler. Yalnız onlardan bize bir dereceye kadar bais-i tahattur bazı intibaat yadigâr kalır. Sonra, vukuatın tevalisi uzaktan uzağa kulağımıza çalınan bazı menakib-i sergüzeştane bilahare ispat eder ki muvakkat muarefelerimize arz-ı vücut eden insanlar hakkında verdiğimiz kararlar pek ziyade kabil-i istinaf ve temeyyüzdür.

İşte Asaf hakkındaki benim kararım da tıpkı böyle oldu. Onu bana ve beni ona tanıttırdıkları gün kendisine hiç de alıcı gözüyle bakmamıştım. Lakin zaman nazarımda ispat etti ki o her manasıyla mümtaz bir genç sima idi.

Geniş ve müstariz çehresinin yekten nazar-ı dikkate çarpan naziki-i ifadesinde ilk günlere mahsus olarak gördüğüm caliyet, gitgide nazarımda o kadar bir asliyet, bir tabiiyet peyda ediyordu ki çok zaman mağrur olduğum tahminlerimin beni tekzibine karşı kalbimde haksızlık ifade eden bir teessür duyuyordum

İnkılâbımızı aşan günlerin birinde idi; Beyoğlu'nun cadde-i kebirî kaldırımlarında herkesi bir tarz-ı hayat-ı cedide sevk eden müteredit kalabalık içine karışmış dolaşıyorum. Karşıdan bir an için ketm-i melale muktedir ve mütebessim bir sima beni beraber yaşamış; lezzet ve merareti beraber tezevvuk edilmiş diğer kevn-i âlemlerin aşinalığıyla karşıladı. Bu benim Paris'te tanıdığım ve şimdi her hususiyetini daha ziyade tetkik ve mütalaaya vakit bulduğum Asaf idi.

Koluma girdi ve onu kaybettiğim üç senelik zaman zarfında geçen sergüzeştini bana hikâyeye başladı.

Evet, o da bir an için kendine teveccüh eden bir yaveri-i talihle Avrupa hayatının az çok her inceliğini yaşamış görünüyordu. Hâl ve etvarında gördüğüm bir nevi tesalüp, sözlerinde hissolan raculî bir tesamüh artık onu da yaşamış, hayatından intikam almış gençler sırasına koyuverdi. O zaman ilk (S.13, s.238) muarefem zamanında; kendime affetmeyeceğim bir huşunetle karşıladığım bu genç hakkında fikrim değişti.

Artık anlıyordum ki o da benim kadar ihtiyarlamış, benim kadar mehak-ı tecrübeye vurulmuştu.

Zamanın bana bir nevi teselli olarak pişirmiş ve hayat-ı vataniyem için hazırlamış olduğu bu genç şimdi benim nedim-i samimiyetim olmuş, artık kendisine her tesadüfte bizim için hayali cihan değen o geçmiş hengâm-ı melal [ve] saadet hatırat-ı hazinini yaşıyorduk. Lakin o daima müştak-ı hayat gözleriyle her gün bu yeni âlemin bir köşesini de açmaktan fariğ olamıyordu.

Hakikat-ı hâlde o ruhen hiç ihtiyar olamamış, tecrübe ve sitemdidlik ondaki meza-yı maddiye ve maneviyeyi sadece açmış; inkişaf ettirmişti.

Mesela şimdi görürsünüz ki cebinden çıkardığı bir kâğıtla size İstanbul muhitiinin tabaka-ı bâlâ teryinine mensup bir kadının ruh-ı muarefe ve muaşaka-perdazesini gösterir; veya mülakatına mütehasir diğer bir kadının serzeniş ve itaplarını döker sayardı. Ve bu muarefeler onun için o kadar hoşayende bir kolaylıkla husul buluyordu ki bunu ancak tabii Asaf kadar nazik bir gencin mütebessim çehresi izah edebilirdi.

Nihayet bir gün bu o kadar vaka-ber-endaz genç evlenmeye karar veriyor. Ve on bir aylık bir ameliyat masası hayatının gayet sağlam görünen mevcudiyetine verdiği vehn ile artık asude ve geniş bir hayata namzetlik istihkakını ileri sürüyordu.

Âlemde en gıpta-aver manzaralardan biri de şüphesiz genç, güzel, zeki ve faal bir adamın mukadderat-ı hayatiyesine sahip gibi görünmesidir. Asaf, benim nazarımda bu dilşikar görünüşlerden birini teşkil ediyordu. Bir gün bizi başbaşa verdiren bir hasbihal esnasında artık ruhunun bütün mahrem kapılarını açmış, nazar-ı samimiyet ve emniyete serdiği mektupların delaletiyle son emeli olan kadının hâl ve şanını vasfa girişmişti. Gençti, güzeldi ve zengindi. Ve sonra onu pek müsait bir muhitte görmüş ve sevmişti. Bunun için Asaf kendini bekleyen bu aguş-ı mebzuliyete atılmak için verdiği kararını benim tasvibime talik ediyordu. Bu âna kadar ben onun pek çok hususiyetine girmiş olduğum halde “morfin”i, o zehr-i nûşini de istimal ettiğini yeni anlıyor ve hayret ediyordu.. O ise benim bu hayretimi “Ne yapayım birader, uyumak için!..” mazeretiyle izaleye çalışırken geniş çehresine gayet hoş ve munis bir müedda konduran tatlı tebessümlerinden birini de terdif ediyordu.

İşte hayatı en tasavvurlu teferruatıyla yaşamaktan hariciye nezareti tabiyet kalemi hulefasından merhum Asaf Bey, korkmayan bu genç adam nasıl tasavvur edebilirdi ki bir gün nagehan habgâhında bi-ruh bulunacak ve buna sebep de miktarını fazla aldığı o kahhar morfin sebep olacaktı. Ve böyle öldü.

Bir gün yazı masası başında bütün kuvva-yı zihniyemi siyasi bir bendin tesvidine hasretmiş çalışırken kendimi dostlarımdan birinin pür-telaş ve halecan çehresiyle “Asaf ölmüş!” hitab-ı nagehanisi karşısında buldum. “Hatta gömmüşler...”

Bazı garip ilcaat vardı ki insanı hiss-i teessürden mahrum eder.

Filhakika benim de böyle bir ilca altında bulunmaklığımdan olacak ki bütün manasıyla bu kadar pür-hayat olan Asaf'ın bu üful-i nagehanisi karşısında bir an için garip bir hissizlik; bir ataletten başka bir şey duymamıştım.

Lakin bugün artık kemal-i meraretle anlıyorum ki kendinden evvel dostlarından birinin vefatını gören bedbahtlardan biri de benim. Her gün akşamüzeri Beyoğlu'nun telaşlı kalabalığı içine karıştıkça onun mütebessim, müstariz çehresini ararım. Heyhat! Bu bir temenni-i muhaldir. Artık Asaf bu cihanın bütün muaşakalarına, bütün emellerine veda etmiş Kulaksız mezarlığının bir köşesinde ganûde-i hâk-i madûmiyet bulunuyor...

Kendisine son tesadüfüm Taksim civarında ve bir Ecnebi kadının hasbihal mahremiyeti esnasında vaki olmuştu. İşte en güzel, en yosma kadınların meşmûl nazar-ı iltifatı için yaratılan bu pür-serair genç adam benim hayal ve mefkûremde son levha-ı hatırası olmak üzere güzel bir kadın refakatiyle kaldığı hâlde onun yâd-ı haziniyle her gün biraz daha fecia-ı hayatını duyarak müteellim, dil-fıkar olurum...

[yazının ikinci sayfasında, altında “Hariciye Nezareti Tabiiyet Kalemi hulefasından Merhum Asaf Bey” yazılı bir resim vardır.]

FUAT SAMİH

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.238-9)

4.3.2.4 Akşamlarım (Şiir)

Vasi, yüksek mektebin koridorlarında, uzak ufukların parıltısı çekilirken, ben, sessiz, yalnız.. Dolaşırım.

.. Dershanenin pencerelerinden lambalar yoluma soluk ziya örtüleri serer.

Bu uzun ve dar, mabet dehlizlerinde, kaybolmuş mevcuduyla bir hayal gibi gezerim; birçok adamlar, birçok gölgeler yanımdan geçerler...

Ooh.. Ruhumla onlar arasında acı bir yabancılığın buzları vardır ve hiç birinin yüreği kardeşim değildir.. Hiç birinin...

Bazan selam verirler, iade ederim, uzaklaşırlar..

Ben yine, ebedi, korkunç yalnızlığıma adımlarımın yorgun hıçkırıklarını işitirim. Evet, yalnız adımlarımın yorgun hıçkırıklarını.. Mektebin donuk koridorlarında, uzak ufukların parıltısı sönerken...

REŞİT SÜREYYA [GÜRSEY]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.249)

4.3.2.5 Siyah... Beyaz? (Measure)

Siyah?.. Bir örtüdür!.. Bunu; şarkın Eflatun sisli ufuklarında korkunç naralarla Buda'ya.. Yesua galebe ilan edenler, hafitlerinin bugünkü uzak saadetlerini örtmek için Tur-ı Sina'dan getirdiler....

O gün onlar..., Hint, Çin, İran, Turan semalarının insanlara yol göstermek için parlamak isteyen bütün esrarlı yıldızlarıyla beraber kendi dişilerinin başlarına geçerek gözlerini kör, kulaklarını sağır eden bu siyah örtünün sahibine tapınarak yemin ettiler...; ve, artık sen sonuncususun.. Senden sonrakiler yalandır, dediler!.. Beyaza, beyaz örtüye lanet ettiler?...

... Zavallılar! Bilmiyorlardı ki o beyaz mukaddestir, kendilerinin siyahı riya, haset, kin ve taassupla kirlenmiş, lekelenmiş ve beyazlığını kaybettiği için sahipleri tarafından atılmış çamurlu bir beyazdır...

Fakat şimdi; onların uzak... dedikleri günleri yaşayan hafitleri Buda'nın, Yesû'un fattan kızlarını başlarında dedelerinin lanet ettiği o beyaz örtü ile... Amber kokan saçlarının altın eklili ile şark saraylarının esrarengiz bahçelerinde mina havuzlardan, gecelerin büyüğü sükûnunu terennüm eden kuğuları ürkütürken görüyor ve kendi siyahlılarının kör, sağır ruhlarında bulamadıkları hayatı, varlığı orada, o beyazlıların vefakâr sinelerinde arıyorlar...

Bir gündü. Bir Eylül günü. Bu sefer mini mini ipek dalgacıklarla süslü. Sema, rüzgârlar, deniz ibadet dakikalarında gibi... Sakin!

Uzaktan... Bir kumru samimiyeti ile dalgalara yaslanarak gelen beyaz, kar gibi beyaz bir sandal... Ta sahilin esmer gölgeli bir yerinde durdu... İçindekiler; büyük birer menekşe şefkatiyle saçlarını kucaklayan ipek şapkalarının himayesinde..., yeşil gözlerinin mağrur nazarlarıyla serbest.. bakınıyorlardı!.. İşte bunlar perestiş yuvarları, fettan beyazlılardı... Yine oradan, aynı yoldan, taşıdıkları malûl ve asabi ruhların na-mer'î darbeleriyle, raksan sandallarını, insanlardan gizli bir kovuk, bir mağara bulup tıkmak için emir almışlar gibi hareket eden diğerleri geldiler..., işte bunlar; evvelkiler başlarındaki ipek şapkalara karşı yüzlerindeki siyah peçeleriyle ebedi matemlerini ilan eden zavallı siyahlılardı... (S.14, s.256a)

İSMAİL RAŞİT

(*Yirminci Asırda Zekâ Dergisi*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a)

4.3.2.6 Müsabaka

[mektup]

[*Zekâ*'nın yaptığı bir mektup yarışmasında İkbâl Hanım adına cevap veren Beşiktaş'tan Mehmet Fuat'ın cevabi mektubu]

Efendimiz!

Nasıl bir girîve-i tezat içinde çırpınıyorsunuz! Size samimane söyleyeyim ki ciddiyetiniz, aramızda teessüs edebilecek olan aşka bir mâni teşkil edecektir. Yazılarınız, daima fikir ittîradından muhteriz, beşerin kanaati hilafına, revabıt-ı aşkın takviyesi için arzu-yı teminatla malemal... Kelebeklerin rahik-ı mukattarlarıyla gaşyoldukları çiçekleri ne kadar bir lakaydi ile terk ettiklerini elbet bilirsiniz. Esasen

şîme-i ittirat, rebab-ı aşkın terennümat-ı sihir-averine mânidir, mevt, nasıl ki, uzviyatın mecburen ittiba edeceği bir neticedir ve mevt olmasa nasıl ki, nazarlarımızda hayat bir ehemmiyeti haiz olmayacaktı. Binaenaleyh sizin bilhassa aşkta ebediyet tahayyülünüz, kavaid-i tabiiyeye mugayereti cihetiyle adimü'l-imbân olmakla beraber hodbinliğin de bir tezahürüdür zannederim!

Siz, aşkın bir vesile-i saadet olmasını temenni ediyorsunuz. Fakat acaba cihanda saadet var mı? Saadet eğer varsa hayatın açıklıklarıyla istinas edebilmekten başka bir şey midir?

Etvarımdaki şûhiden şüphe buyruluyor, bir sima-yı rebiinin aguş-ı kebûdunda sizi ısıtan altın saçlı muhteşem güneşi de matemi bulutlar örtmüyor mu? Şüphesiz ki bugün kalplerimizde yanan meşal-i aşk bir bad-ı nisyan ile sönecektir. Bu garamın sizi bu derecelere sermest ederek mefkûrenize hâkim olacağını hiç ümit edemiyordum. Mamafih riyaz-ı huzûzatımda açılan ilk şükûfe, siz olduğunuz için, size dest-i aşkımı uzatmakta tereddüt etmiyorum.

İkbal namına Beşiktaş'tan

MEHMET FUAT

(Zekâ, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.346)

4.3.2.7 Bahar Akşamları (Mensur Şiirler)

Ufuklar yine pembe ve eflâtun sislerle örtülü. Kışın bütün köhne fecayiiyle inen kafesleri ilk ve bakir parlaklığıyla yaldızlayan güneş yavaş yavaş Marmara'nın sakin ve mai suları arasına gömülüyor.

Yeşil ve beyazlıkların bütün vakar u ihtişamı, bir zambak kadar beyaz kelebeklerin ipek kanatları, küçük ve sevimli kuşların seda-yı musikisi, kışın yâd-ı baridinden o kadar uzaktır ki...

Büyük ağaçların gölgelerinde titreyen uzun ve müphem yolda, denizin mavi kıvrımlarında sinen füsün-ı bahar ile biraz daha beşuş bir şekil alan, biraz daha kızıl bir renk iktisap eden sahilde cezp edici bir kânun-ı telezzüz var!

Her taraf taze ve taravettar. Ormanların harim ve ıssız kuytularında, Marmara'nın hırçın ve kimsesiz mailiklerinde eski ve perişan bir çatının korku ve endişe ile sinmiş gibi duran karanlık odalarında, her yerde, her tarafta, ruhun anlaşılamayan ince ve samimi ihtiyacat-ı hissiyelerini duyuran bahar akşamlarının bu ince ve nefis rüzgârının, bu ahenktar şive-i muzdaribinin bedbaht ve mariz ruhların mecruh ve zavallı ciğerlerine de nüfuzunu hatırlamak ne elim bir sükût-ı hayal tevlit ediyor!...

Ve bu mariz ve bedbaht ruhlara, ihtiyar ve buruşuk çehrelerde bile, sineh [uyuklama] yaşadığı bu devre-i şebabetle, muvakkat gençlik ve hayat izleri belirtiyor...

Dünyanın bütün güzelliklerinin, bütün mevcutlarının, bütün varının, geçici bir hayata, geçici bir güzelliğe tabi ve teslimiyetkâr bir seyl-i huruşan gibi, her devriyle, bazan birkaç ruh zedeleyerek ve bazan birkaç kalbi neşve ve hayat nurlarıyla aydınlatarak geçişindeki tabiilik ve alışkanlığa rağmen baharın nefis ve esiri yeşilliklerini istişmam etmek için çırpınılan heyecan-ı hüsn ü sanat saniyelerinde, bu muattar baharlar güzelliklerini, bu nefis çiçekleri koklayarak soldurmak ve basarak incitmek korkusundan mütevellit rakik ve cebri vakfelerde, imtinalarda ne derin bir mana-yı istiğrak vardır!..

14 Mart 330

DERVİŞ GÜLSÜM

(*Zekâ*, C.1, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.40)

4.3.2.8 Saadet-i İftirak (Mensur Şiirler)

Güzelim!.. Bugün sen mi benden uzaksın, ben mi öyle bir vehm-i his içindeyim?.. Bugüne kadar seni bana pek yakın, ruhun ruhuma mezç olmuş kadar

yakın bulurdum. Kalbimde seni benden ayıran dakikaların tacil-i mürûri endişesinden, sana bir an evvel mülâki olmak sabırsızlığından mütehasıl üzüntülü halecandan başka bir şey titremezdi. Rüyakâr, müphem gözlerinin zılal-ı esrarında ruhum, daha sakit ve emin, dinlenirdi. Samimi muhit-i şegafdarında nefes nefes içtiğim yalnız aşkın zılal-i saadeti idi. Ne ruhumda bir sızı, ne kalbimde bir ceriha, ne neşvemde bir bulut... Gözlerinin ibtisar ruhumda açtığı ufk-ı bari ve nazandan öteye uzanan âlemler, indimde zıyasız senelerden beri zıyasız arzımıza isal edemeyen avalim-i semaviye-i meçhule kabilinden idi. Her günüm müşemmes, her gecem mukammer idi. Bakışlarımda renk renk tebessümler uçuşur, sözlerimde dalga dalga neşve ve ibtihaç canlanırdı.

Fakat ruhumda matemî bir inilti, kalbimin meçhûliyetlerinde cehennemi bir acı var! Göz kapaklarımda kenarında kaynayan yaşlar, neden mecrasını değiştirerek acı acı içime siniyor? Damarlarımda ateş geziyor, pür-galeyan-ı tefekkür çıldırıyorum, neden, neden?..

Ooh, nedir, sen mi benden uzaksın?.. Şubatın buzlu ruhunu ısıtan bu parlak güneş bende sıtmalar uyandırıyor; üzerinde az esmer tüller hâlinde sisler uçuşan mai denizin şûhi-i tenessümü bile nazarımda hazin bir çehre rikkatini haiz. Baharamız rüzgârın şetaretili buseleri ellerimde, yüzümde kuruyor, kavruluyor...

Fakat ne garip; bu azap, bu ızdırap beni öldürmüyor, öldüremiyor. Daha ziyade yaşıyor. Damarlarımda seyelan eden ateşler, ruhumda inleyen matemler, kalbimde sızlayan cerihalarda bu acıda yabancı bir şey daha hissediyorum. Başka, emin ve müsterih demlerimde, o güzeşte-avan hayatımda bende daima başlayan ruhanî neşve, aşk.. Ooh, evvelce beni teskin ediyordu, şimdi neden çıldırtıyor...

Evet, evet, senin gaybubetinden olacak. Bu beni ebedi hicranlar melaliyle sarsıyor. Mamafih bu beni mesut eder. Çünkü ruhumun ruhuna ne şedit nispeti olduğunu anlıyorum. Anlıyorum ki ne kadar uzaklaşsak, birbirimize o kadar takarrüp ediyoruz. Değil mi, güzel meleğim?.

Beşiktaş- 10 Şubat 329

SELANİKLİ MEHMET RASİM

(*Zekâ*, C.2, S.27, 3 Nisan 1330 [16 Nisan 1914], s.52)

4.3.2.9 Yeisler Elemler: Şehit Mezarları Üzerinde

-Aka Gündüz'e-

İrzlar yırtıldı, namuslar çiğnendi, bakir Turan yaylalarını kahpe düşmanlar ezdi. Hâlâ başımızda boralar, içimizde kasırgalar var. Ebedi müfterislerin [= yırtıcı, parçalayıcıların] boyalı yüzleri, ısırarak için canlar arayan öldürücü dişleri yine mi görünmek istiyor?

Uzak ve metruk akşamlardan selamlar getiren rüzgârlarda inleyen bir ses, ağlayan bir iştika var. Unutulmuş şehit mezarlarından gelen bu gizli feryatlarda Türk ili için kimsenin hissetmediği yaralar, büyük dertlere ilaçlar fısıldayan şefkatli hitaplar, kalbi terennümler yanıyor. Turan'ın meşum zehirlerini, yakıcı kinlerini, felaketli hasetlerini haykıran, kirli suratına fırlatan ve sonra : “Bizim şehit mezarlarımız üzerinde de melun ihtiraslarınızla boğazlaşacak kadar kendinizde kuvvet mi var?” diyen bikes mezarlardan ilahi iniltiye yükseliyor. Yurdumuzda zevkler icadıyla, eğlenceler tertibiyle ihtiraslar yaratan insanlar.. Osmancığın al bayrağını çamurlarda çiğnetmek için yaldızlı sedirlerde keyif sürebilmek ateşiyle tutuşan yalancı erler, sahte erkekler görülüyor.

Yıldırımlar gürelese.. Şimşekler parlasa, tufanlar kan ve ateş saçsa Turan'ın bahtsız gölgelerinde yine kardaşlık ışıkları görülmeyecek mi? Mezarlardan hicranlar besteleyen şehit Türk mezarlarından perişan olmamak için imdat bekleyen viran Türk obalardan, bundan sonra hiç bir eser kalmasın mı?..

Dümdüz olmuş makberler üzerinde ahenk ve sefalet ayinleri yapmak!.. Kandilleri sönmüş türbelerde, mihrapları yıkılmış mescitler içinde zevkler ve eğlenceler kurmak!..

Turan, altın Turan, sen eskiden de böyle vefasız günler yaşadın mı?..

FEHMİ RAZİ

(*Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.71)

4.3.2.10 Ey Nevbahar (Şiirler)

Bu yıl, niçin, bana daha yabancısın? Şemim-i taravetinden yükselen mutarra şiirlerde hüznün gölgeleri uçuyor. Bedayiinin dil-nişin dudaklarında şekva tebessümleri irtisam ediyor. Ruhanî zemzemelerinde, şikeste-emel peri ruhlarının derin hıçkırıkları var. Bulutların esmer tüllerinden vurulmuş nermin kanatları üstünden geçen rüzgârlar da yetimane akisler titriyor. Boğaz'ın raz-alûd [= sır bulaşmış] feşfeşelerle teneffüs eden hulyakâr sularında nursuz, melûl bir ziyadan başka bir şey yok. Niçin ey nevbahar! Ben, evvelce fecirlerinden sevdama nuranî hisler, guruplarından neşayid-i aşkıma renkler, ahenkler toplardım. Semalarından, hacle-i hayalime, nazende emeller, güzide bedayi-i ebkar inerdi. Yeşil sinende, ben, yalnız hissimle yaşayan, rakik bir mevcudiyet idim. Ey nevbahar! Bu yıl basıra-ı tahassüm, bütün mevcudiyetinin, eklil-i mehasini olarak, yalnız bir hale-i matem görüyor. Hediye-i nevsalin, solgun, pejmürde tek bir menekşe demeti mi olacaktı? Dumanlı ufuklarının mavera-yı kitmanından ömr-i mütahassirime küçük bir lema-ı teselli göndermeyecek misin? Cefakâr uzun bir kışın fecayi-i şununla iğnelenen, didiklenen mariz ruhuma sen de zehirli bir ceriha açtın. Heyhat!.. Ben, senin kâfur kudümünden iltiyam beklerdim. Sen geldin, fakat bana pek yabancı geldin. Ey nevbahar!.. Kalbimin en hassas bir yerinden taşarak boğazıma dayanan yine o sengîn ukdeler... Damarlarımdan, ateşin tahribatıyla süzülen, zehirler işte, şimdi, girye halinde gözlerimde bulutlar yapıyor. Bu beyaz billûr parçaları arkasından kâinatı, her şeyi, seni, ey nevbahar, hatta seni karanlık, boş görüyorum! Bu yıl, senin darbe-i hıyanetinle üful eden emellerimi harabe-i kalbime gömdüm; vürûd-ı cedidine kadar, münzevi bir türbedar gibi, bu mezar-ı hırmanın huzur-ı kutsiyetinde bekleyeceğim: Geldiğin zaman, şiir, nur, aşk getir, işittin mi, ey vefasız bahar!

5 Nisan 330- Beşiktaş

SELANİKLİ: MEHMET RASİM

(*Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.72)

4.3.2.11 Gece (Şiir)

Gece.. Ne kadar sakın ve ulvidir.. Gündüzün çok ve muhtelif renklerinin tufan imtizacıyla yorulan meftun-ı şiir yazarlar; semanın koyu ve dönük çıplaklıklarını örtmek isteyerek şeffaf birer gazel gibi beliren ince ve solgun bulutların şuh ve tabii bir ihmalperestlikle örtmekten imtina ettikleri kamerin munis ve pür-şiir çehresindeki na-mer'i işmizazları, yüksek ve hayali handeleri takip ederek sakın ve pür-huzur dinlenirler.

Ve uzakta esmer bir kurdele gibi hafif hafif mevcelenen denizin yeknesak şırıltıları, boş ve muntazır kulaklara daimi inikâsıyla kitab-ı tabiatın bir kısım şiir ve füsununu ne hazin bir şive ile okurlar!..

Gecenin ruhlara tevdi ettiği bu rakik güzelliklerin, bu ince ve füsunkâr sırların daire-i teessürü neden muhidata o kadar seri yayılır?.. Nedir müfekkireler bila-ihtiyar muzlim ve yüksek dağın arkasındaki mevhum mezarların soğuk ve bitap tahatturuyla lerzenaktır?..

Böyle hazin ve تنها gecelerde, hayatın sefil ve gürültülü mücedelatındaki boşluk ve adiliğe rağmen; hayatı sevdiren, kalbe ölüm ve adem-i hirasları, dehşetleri ilka eden şüphesiz derin bir تنها, nim muzlim ve pürüzsüz bir sadelik...

Uzakta koyu ve esmer bir kurdele gibi uzanan denizle ona, tül kadar şeffaf, ince ve solgun bulutlar arasından selam-ı aşinaî gönderiyor gibi duran kamerde öyle samimi bir irtibat hiss olunur ki, gündüzlerin pür-velvele hayali bile bu sükûnun şiirini bile ihlal edemez!..

DERVİŞ GÜLSÜM

(Zekâ, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.95)

4.3.2.12 Turan Yollarında..

-Ömer Seyfeddin'e:

Kuvvetli ve çevik adımlarla, pek uzaklardan hafif ve titrek ışıklarını saçan sevgilim, sana geliyorum. Uzun ve zahmetli yolların kalplerde uyandırdığı ümitsizlikten, asla pervam yok. Gözlerim ufuklarda, kalbim tatlı ve halecanlı duygularla dolu ilerliyordum.

Ben geliyorum sana, sevgilim ben. Yeşil ve feyizli obalarında millî türküler, yiğit şarkılarla göç hazırlıkları yapan cesur Türk aşiretlerine ben de karışacağım. Nihayetsiz ve zümrüt dağlardan, sevimli ve ağaç sayeleri altına gizlenen ırmaklardan ben de geçeceğim. Tekmil bu kalbimi coşturan tatlı zevklerle hiçbir şeyden korkmadan ilerliyorum. Yolların uzunluğu, seyahatimin zorluğu asla emelime fütur vermeyecek. Senin altın ve cenk saçlarından rüzgârların topladığı ve ta buralara kadar, benim ruhuma kadar getirdiği dilber ve bayıltıcı kokular, karışık yollarımda bana kuvvet verecek, yol gösterecek.

Ben geliyorum sana, sevgilim ben. Vebleyim [bir çeşit silah] belimde, bombam çantamda Turan kırlarının, Türkistan çiçeklerinin tabii güzelliklerini duya duya içerek kalbim ümitlerle baygın geliyorum. Sen de beni bekliyorsun değil mi, sevgili ruhum?.. Hissediyorum ki, heyecan anları, intizar ateşleri içinde çırpınıyorsun. Bekle güzelim bekle.. Yollarım her attığım adımla bir parça daha kısalıyor.

Sana çabuk kavuşmak için her türlü müşkülleri ezeceğim, çiğneyeceğim. Korkuma, senin hayat veren bulunmaz mefkûren için ant içtim, geleceğim. Göklerden taş yağsa, tufanlar kopsa yolumdan dönmeyeceğim; müstesna kucağına atılacağım.. Yalnız biraz bekle...

Ben geliyorum sana, sevgilim ben. Senin ebedi aşığın, ezeli meftunun geliyor:
-Ey ulu ve müebbet sevgili Turan!..

Haydarpaşa- 20 Nisan 1330

FEHMİ RAZİ

(*Zekâ*, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [7 Mayıs 1914], s.95)

4.4 Dil ve İmla Yazıları

Dil ve İmla üzerine yazılmış 8 tane yazı metnini veriyoruz.

4.4.1 Çocuklarımız (İçtimaiyat)

Kil ü Kal- Fransız Mektepleri- Lisan-ı Maderzat

Vaktiyle bu gibi mübahasat-ı içtimaiyeye katiyen girişmek istemezdim. Gazetelerde bazan vakıfane, bazan tarafigirane yazılmış yazıları okudukça: “Ah, derdim, bir filozof... Bir Filozof ki tamami-i tefekkür ashabından olsun, bize terbiye-i etfal için mükemmel bir usul versin, biz de artık bir fındık kabuğunu doldurmayan bu laf kümelerinden, bu sabun köpüklerinden kurtulalım.” Pedagojiye dair birkaç eser okudum. Bunların muharrirleri şüphesiz büyük adamlardı. Fakat fikirlerini o kadar indî, o kadar mücerret buldum ki eğer eski nazariyatın, eski hakayık-ı batılanın kayd-ı ebediyetle lehinde bulunmayı meslek-i mahsus ittihaz edenler tarafından tezyif olunmayacağını bilseydim bu hissimi ispat etmeye çalışacak ve zannederim ki yüzde yüz muvaffak olacaktım. Fakat maksadım münakaşa değil, hasbıhal.. Bu kadar samimi ve hareratkâr tevdiatımın daha ilk satırlarında onların yüzlerini buruşturmamak, onların işmizaz-ı garib-i vechilerini hakaretsiz bir hande-i tenezzüle tebdil etmek için söyleyeyim ki Herbert Spenser [Spencer] pek büyüktür! Lakin artık onun “terbiye”sini alıp, tedvin etmek istediği taksimat-ı indiye ve nazariyatı yanlış, nakıs yahut fazla cümlelerle tercüme ederek, hatta bu tercümeyle bir de telif süsü vererek kütüphane-i memlekete bir “Terbiye-i Etfal!” takdim etmek cidden acınacak derecede safiyane masumiyetlerdendir. Hayatta; mütemadiyen geçen ve yekdiğerine benzemeyen saatin gayr-i mahsus, gayr-i kabil-i içtinap cereyan-ı tahavvülünde bilmeliyiz ki hiçbir nazariye muhafaza-ı mevcudiyet edemez. Yaşayacak şey nazariye olmamalıdır, ihtiyaç olmalıdır. Çünkü ihtiyaç ilerliyor. Ne kadar aldansak, ne kadar nazari ve bedbin olsak, ne kadar yanlış usullerle, âdetler ile ülfet etsek

ihtiyaç, na-mer'i ve zamandan elleriyle icat ettiğimiz nazariyatı, kurduğumuz mebnayı itiyadı, bu kavi göreneği bir gün tamamıyla yıkacaktır.

Onun için nazariyatperest olmayalım. Başkalarının muhakemelerini değil, kendimizinkileri kabul etmeye, kabul etmezsek bile tahkir etmemeye alışalım. En doğru ve salim bildiğimiz bir nazariye için: “Bu yanlıştır!” denildi mi heyecanla mukabeleye değil, muhakemeye şitaban olalım. Asarını okumayıp yalnız isimlerini bildiğimiz ulema-yı garbın mesela bir Spenser'in [Spencer] efkârındaki münasebetsizliklerden bahsolundu mu gülmeyelim. Soralım ki:

–Niçin azizim?

Belki bir cevap verilecektir. Sonra bu cevap daha ihtiyar olmamış bir ağızdan çıkıyor diye, dünyanın en sarıh, mantıksız ve küstahane bir cümlesi olan “Spenser'i [Spencer] beğenmemek için Spenser kadar iktidara malik olmalı.” yavesiyle karşımızdakini mebhût bırakmayalım.

Ne ise.. En sevdiğim meslek, fikrimi kabul ve tasdik ettirmemeye çabalamamaktır. Fakat mümkün değil söyleniyor. Yine hiçbir vakit muteriz değilim; isteyenler; hakayık-ı hayatiye ve icabat-ı muhitiyede, zamana bigane kalanlar yarım asır, hatta on asır evvel yazılmış asar-ı nazariyeyi okusunlar. Ben, şimdi çocuklarımıza dair birkaç şey söylemeye başlayacağım. Karilerimden evvela samimiyetimin taassup telakki edilmemesini rica ederim. Birkaç sene evvel Fransız mekteplerinde ikmal-i tahsil etmiş bir zatla peyda-yı ülfet ettim. O vakit herkeste olan bir zan bende de vardı, ben de zannederdim ki Fransız mekteplerinin tahsili bizim mekteplerinkinden yüksek ve cedittir. O esnada mektebe verilecek bir çocuğum olsaydı birçokları gibi doğru Fererlere [Frereslere] teslim edecektim. Ve bu zatla olan muarefemiz beni bu mesele hakkında ciddi ve maddi tettebbuata sevk etti. Mektepleri gördüm, çocukları tetkik ettim, mürebbiyelerle büyüyenlerin ruhlarını yokladım, malûmatlarını tecrübe ettim ve neticeyi pek, pek çirkin buldum, Fransız mekteplerinden yahut mutlaka cahil olan mürebbiyelerin dest-i terbiyesinden çıkan çocuklarımızda, onların mevcudiyet-i hissiyelerinde bakınız, neler buldum, sayayım:

1–Lisan-ı maderzada derin bir adem-i vukuf.

2–Lisan-ı maderzada muhabbetsizlik.

3–Hissî bir hüviyetsizlik.

4-“Denature” olmak arzusu ve buna adem-i muvaffakiyet.

İzah edeyim: Evvela lisan-ı maderzada derin bir adem-i vukuf diyorum.. Şunu itiraf etmeliyiz ki lisanımız en güç bir lisandır. Öyle bir lisan ki üç lisanın semai ve gayr-i muayyen imtizacından mürekkep ve müteşekkil... Doğru söyleyebilmek, doğru yazabilmek, hulasaten doğru anlayabilmek için esas lisan olan Türkçeden maada Farsça ve Arapçada pek vasi değilse bile oldukça esaslı malûmat ve vukuf ister. Ve bu iki lisanda peyda-yı meleke etmek de sabavetimizin kıymettar günlerini, dimağımızın mevsim-i tenemmüvünü La Fonten’in [La Fontaine] masallarını ezberlemeye (S.1, s.6) hasretmekle değil, bize memleketimizin dilini öğretecek, edebiyatını ihsas edecek temrinleri tekrar etmekle mümkündür. Ve zannederim ki Yeni Lisan’ı kabul etmekle yine bundan tamamıyla kurtulmuş olamayız. Hâlbuki düşünemeyen, hiçbir şeyi muhakeme edemeyen zavallı peder, altı yaşındaki çocuğunu Fransız mektebine verir. Ve iftihar eder, muhiplerine: “Çocuğu Fransız mektebine verdim, küçükten Fransızcayı öğrensın, Türkçe ne vakit olsa öğrenilir!” der. Fakat heyhat... Çocuk büyür. Biraz hesap öğrenir, memleketimizin vilayetlerini sayamamak şartıyla coğrafya, padişahlarımızın binlerce vekayi-i mefharet-alûdu yâd ettiren isimlerini sırasıyla zikredememek şartıyla tarih bilir! Ve tıpkı annesi gibi konuşur:

–Şu adamın yaptığı insaniyetlik doğrusu şayan-ı alkıştır.

–Masarifat çok oluyor burada.

–Portföyümde her ay o kadar evraklar birikiyor ki... Daha neler, neler... Hele yazdığına bakmayınız. Kırk yılda bir, Fransızca bilmeyen bir tanıdığına verilmek üzere kartdövizitine [kartvizit] yazdığı iki satırda en aşağı yekdiğerine muvazi dört imla hatası görecektir ve hayret edeceksiniz. On sekiz, yirmi yaşından sonra Gülistan’ı okuyup anlamak, efal-i Arabiyyenin tasrifatını hıfzetmek, iştikakatı ezberlemek gayr-i mümkündür. Lisan-ı maderzadı hakkındaki cehalet o yaşadıkça, onunla beraber yaşayacak, gören ve hissedenenlerin nazarlarına çarpacak ve kendisini iptidaiye talebesi karşısında kızartacaktır.

Bununla beraber sabavet ve şebabetini Fransız mekteplerinde geçirenler-bilmem adem-i vukuflarından mı neşet ediyor?- lisan-ı maderzat için harim-i ruhumuzda mevcut olması lazım olan muhabbetten mahrumdurlar. Türkçe, ne raksan bir lisandır. Bu lisanı sevmek Osmanlılığı sevmektir. Onlar klasik şairlerimizin

eserlerini değil, isimlerini bile duymamışlardır. Mektepte iken; kurun-ı vustaya layık malûmatıyla profesör olan rahibin deha-yı inşadından istifaza ettiği bir şiir, birkaç monolog, hayata girdikten sonra kelimat ve aksamlarını yavaş yavaş düşünür. Bir gün Levanten bir mecliste “Tilki ile Karga”yı bile okuyamaz. Çünkü onlar bizim için değildi. Tabii unutulacaktı.

Osmanlıların bir edebiyatı, mükemmel değilse de tekâmüle müstait bir lisanı olduğunu bu çocuklar bilmezler. Ve ne vakit lisan-ı millîden bahsolunursa o kadar haricî bir işmizaz-ı tahkir onların asab-ı vechiyelerini tehziz eder ki teessüf etmemek elden gelmez. Memur olsun, sanatkâr olsun, tüccar olsun, ne olursa olsun böyle hatakâr bir terbiyenin mahsul-i bi-günahı olan çocuk ne kendine, ne de cemiyete faideli olur. Gülünç ve münasebetsiz bir hayat geçirir. Hayatın beşeriyete mükâfatı olan hissî sahneler bigane kalır. Hissî bir hüviyetsizlik onu o kadar sükût ettirir ki daima ufkun öbür tarafını tahayyül eder; vezaif-i vicdaniyemizin önümüze açtığı feza-yı tefekkür, bulutlu gözlerine bir zulmet, bir gecedir. Bir şey göremez ve görenlere:

“Ah işte bir somediyokar!” [somet dieu court] der.

Çocuklarımıza kendi lisanını öğretmeden, elifbamız göstermeden bize bütün bütün yabancı bir kavmin lisanını tedristen tevellüt eden netayici muktedir olsam da size anlatsam. Siz de anlasanız ki muhite münasip bir terbiye kadar faideli bir şey olamaz. Bir kere lisan-ı maderzadına gayr-i vakıf çocukların tahsil ettikleri lisanın gramerine akıl erdirebildikleri tahayyül olursa bile mümkün değil nahvine akıl erdirdikleri iddia olunamaz. Onların telaffuzları, malûmatları, bir aktörün sahnede sarf ettiği kendine ait olmayan, kendi mahsul-i karihası bulunmayan parlak cümleler gibi arızî ve müsteardır. Nahiv, lisan-ı maderzatla öğrenilir. Sonra diğer bir lisanın nahvi de- ki zaten her lisanınki bir demektir- temessül ettirilebilir. Fransız mekteplerinden yeni ikmal-i tahsil eden bir talebe gayet güzel konuşmasını öğrensin, mektepten çıkınca bir ay ticaret yahut başka bir sebeple Fransa’ya gitmeyecekse mutlaka telaffuzdaki maharetini kaybedecektir. Çünkü etrafını lisan-ı maderzadını söyleyen hemşehrileri ihata edecek, o ancak ayda bir ya bir siyah yahut kendisi gibi kesb-i garabet etmiş bir refik bularak yıllarca sarf-ı say edip elde ettiği maharet-i telaffuzu muhafaza etmeye çalışacaktır.

Hâlbuki bilinmesi lazım olan ecnebi lisanlarından, gaye-i terakkiye doğru sarıh ve büyük adımlarla ilerlemeye muhtaç olan muhterem memleketimiz ne gibi istifadeler bekler? Bir lisan yalnız konuşulmak için mi öğrenilir? Ecnebi bir lisanın lüzum-ı tedrisi lisan-ı maderzadı bir kenar-ı nisyana atmaya hak kazandırır mı? Bunların cevaplarını muhakeme edelim. Fakat elime verilen muayyen kâğıdımın hacmi artık yazmaya müsaade etmeyecek. Gelecek makalede kari’lerimle daha vasi ve samimi, hepsini konuşuruz. Ve en şayan-ı tetkik olan “Denature” olmak bahsini halletmeye say ederek mahsul-i hayatımız, zade-i his ve muhabbetimiz olan sevgili çocuklarımızın nasıl terbiye ve tedris edileceğine dair bir naçiz fikir peyda ederiz. Bu herhalde hiç düşünmemekten ve körükörüne hareket etmekten iyidir zannederim, değil mi?.. (S.1, s.7)

2

“Taklid-i zag kebg-i hıramanı güldürür”

Evet, bilinmesi elzem olan ecnebi lisanlarından gaye-i terakkiye doğru sarıh ve büyük adımlarla ilerleyen muhterem memleketimiz ne gibi istifadeler bekler? diyorduk. Şüphesiz o lisanların hazain-i ulûm ve tefekküratından, tamim olunmuş menakıp ve tevarih-i fenniyesinden, servet-i edebiye ve ilmiyesinden nakil ve iktibas suretiyle malûmat ve muhakemat gibi istifadeler.. Bu, birçok kere tekrar edilmiş bir şey! Hatta na-tamami-i tefekkürü, mütefekkir talebeleri tarafından tasdik olunan bir âlimimiz bile, on beş sene evvel bir kadının tercüme ve neşrettiği bir terbiye kitabına yazdığı takrizde bu noktayı muhtasaran zikrediyor ve diyor ki: Bu fikirlerle öğrenilmeyen bir lisandan faide yerine zarar gelir! Ben bu zararı izah edeceğim: elsine, ulûm-ı aliyyedendir. Ve aleti elde etmek de bir şeydir, lakin istimal etmek şartıyla. İstimal edilmeyen, istimali ihmal olunan bir alet pek kıymetsiz, pek fazla bir yükür. Çocuk mesela Fransızca öğreniyor. Kendi lisan-ı maderzadına adem-i vukufundan naşı katiyen tercüme- gerek şifahi, gerek tahrirî- gayr-i kadir. Memleketimiz ondan istifade edemez. Lisan öğrenmek bir iş değildir. Bila-istisna herkes zekiler ve gabiler, bir lisanı öğrenmeye müstaittir. İş istifade etmektir, lisan-ı maderzadımız aheng-i validanesiyle bize ne vasi ve muhterem müktesebat-ı vicdaniye telkin eder. Biz bu müktesebat-ı mukaddeseyi başka lisanların tûf-ı rekabetiyle tezyin ve teşyi edeceğiz. Meşgul olduğumuz lisanla mütekellim kavmin

istila-yı ahlakisine, maraz-ı na-kabil-i devaya duçar olarak, kendi köşe-i say ve terakkimizde, kendimizi ve ailemizi severek, vezaif-i muazzezemizi ifaya gayret edeceğiz. Ulûmun terakkiyatını, fûnûnun işrak-ı dem-be-demini, vakit geçirmeyerek lisanımıza nakil ve bütün vatandaşlarımızı müstefit edeceğiz. O zaman bir ecnebi lisanı bildiğimizden dolayı müftehir olabiliriz. Yoksa... Ne ise geçeyim!

Bir lisan yalnız konuşulmak için mi öğrenilir? Zannetmem... Filvakia hariciye memurları, tercümanlar, ecnebilerle temasta bulunan memurîn güzel konuşmasını bilmeli. Lakin klasik bir lisan.. Nazik, zendostane cinaslı, ihamlı, hususî bir lisan değil... Mesela Fransızca söylemek için mutlaka bir Parisli gibi mi söylemeli?.. Bu gayr-i mümkündür. Çünkü Paris'in hemen her mahallesinde ayrı bir şive, ayrı bir tarz vardır. Departmanlarda hele bütün bütün başka, serair-i telaffuz ve şiveyi o lisanın asıl sahiplerine bırakalım ki onlar bile bu noktaya hakkıyla vukuftan acizdirler. Meramımızı şüphesiz ve tereddütsüz anlatacak lisanı öğrenelim. Bu kolaydır. Bu lisanda oldukça mümarese kesp ettikten sonra gramer de tamamıyla bilinirse yanlış söylemek ihtimali azalır. Ecnebi bir lisandan ancak fikren müstefit olduğunu galiba Teofil Gotye [Theophile Gautier] de bir yerde söylüyor. Lisan-ı fikrîyi, kitapların, ulûmun ve edebiyatın lisanını öğrenip tahsil ve vukufun bize tahmil ettiği vezaifi bilelim. Lisan-ı tekellüm lisan-ı fikrînin yanında pek kıymetsizdir. Lisan-ı tekellüm bütün avamın hakkıdır, lisan-ı tefekkür mütefekkirlerin, muhibb-i ulûm olanların... Eğer biz avamdan ayrıldıksa onların hakkıyla iftihar edemeyiz. (S.2, s.25)

Lisan-ı tekellümün edebiyatla münasebeti hemen hiç yok gibidir. Çünkü edebiyatta şekilden ziyade his icra-yı hüküm eder. "Gayet güzel konuşmasını bilmeyen gayet güzel yazamaz." derlerse ben itimat etmem. Tekellüm ve tahrir başka başka hassalardır. Bir kekeme gayet güzel bir muharrir olur. Bir hatip ızdırap-bahş bir kâtip olur... Ecnebi lisanlarında da bu kaide cari. Âlimlerimizden öyle zatlar vardır ki bir Arap sailinin, zavallı bir dervişin hatırını sorabilecek kadar Arapça konuşamadıkları halde tefsirleri, ibareleri, şiirleri anlar ve anlatabilir. Fevkalade yazarlar.

Karantina doktorlarından bir tanıdığım, hemmesleği bir Macar'dan bahsediyor. Bu zat Fransızca hiç konuşamadığı halde o kadar güzel ve mükemmel yazarmış ki hepsi hayrette kalırlarmış!..

Ecnebi bir lisanın lüzum-ı tedrisi lisan-ı maderzadı bir kenar-ı nisyana atmaya hak kazandırır mı? Aman ya Rabbi! Buna kim “evet” diye cevap verebilir. Çocukları Fransız mekteplerinde okuyan zavallı babacıklar bile, bu سوال birkaç düşünenin karşısında kendilerine teveccüh etti mi, ümit ederim ki: “Asla” diye haykıracaklardır.

O hâlde niçin Osmanlı olarak cemiyete ithal edeceğimiz evlatlarınızı Fransız mekteplerinde tahsil ettiriyorsunuz! denilse nasıl mukabele edecekler? Buna asla görenek denilemez- Çünkü görenek biraz kadimce olmalı- ancak moda denebilir. Ve bu modanın kurbanı olan çocuklar, her şeyden bihaber ve masum, kendi dillerini bir tarafa atarlar, bu galat-ı rüyet onlarda ne feci bir sükût-ı hissiyi mucip olur, bilseniz... (S.2, s.26)

3

“Taklid-i zag kebg-i hıramanı güldürür”

Lisan-ı maderzadı kazanamayanlar, mümkün değil ecnebi bir lisanı mükemmelen tasarruf edemezler.

Eminim, karilerim de tanıdıklarından böylelerini der-hatır ederler. Çocuk küçüklüğünü başka bir lisanın tahsiliyle geçirirse kendisinininkini öğrenemez. Tekrar ediyorum, sonradan ecnebi lisanı öğrenilebilir, lisan-ı maderzat değil... Bunu babalar katiyen bilmeli. İdadiye tahsili ikmal olunduktan sonra yalnız telaffuzda (S.4, s.54) mümarese hâsıl edilmek için Fransız mekteplerine devam biraz makuldür, bahusus bir ay tederrüs Fransa'ya gidecekler için. Lakin küçükler, mini miniler için?..

Nasıl anlatacağımı bilemiyorum. Ve hissimi ifade edememekten mustarip oluyorum. Fakat babalar! İşte size hitap ediyorum, biraz vicdanınızı dinleyiniz, adem-i vukuf içinde unuttuğunuz vezaif-i mukaddeseyi der-hatır ediniz, evlatlarınıza memleketimizin, müekkil-i terakki ve itilamız olan lisanını öğretiniz. Asıl ona atf-ı ehemmiyet ediniz, çünkü, lisansız bir insan, anlamayan anlatamayan bir insan neye benzer bilir misiniz?..

İnsanlarda, bilhassa insan yavrularında meyl-i taklit o kadar şedit ki hiçbir hisle kıyas olunamaz. Karşımızda birisinin istemesi [esnemesi] nasıl bize gayr-i

ihtiyari sirayet ederse muhitimizdekilerin de etvar ve harekâtı haberimiz olmadan bize geçer. Daima beraber bulunduğumuz bir arkadaşın ahlakıyla mütehallik oluruz. Hatta onun lakırdıları bile bize intiba eder. Onun cümlelerini, tabirlerini sarf ederiz.

Çocuk bu meyl-i taklide daha ziyade mağlûptur. Mektebinde, kendi adet-ı kavmiyesine muhalif şeyleri hararetli bir tecessüsle takip ve taklit eder. Belki bazılarından nefret etmek lazım geldiğini takdir edemez. O yaş ve nahif bir ağaçtır, her tarafa eğilir. Maatteessüf eğri olarak büyür, kalınlaşır, katılaşır ve kuruyuncaya kadar eğri kalır. Orada tebayi-i kavmiyenin zarar-ı ufûlüne mahsuben tebayi-i hariciye iktisap olunur. Bir çocuk, hayır bir çocuk değil şimdi on sekiz on dokuz yaşında bir delikanlı tanıyorum ki kemal-i telezzüzle mess duaları teganni eder. Fransızlığa, Fransız patriyotizmine dair şiirleri huzû ile söyler. Ve: “Ah, der, keşke...”

Bunu işitmek bende çözülmez bir ukde-i keder hâsıl eder. Yürüyüşüne, duruşuna, lakırdı söyleyişine dikkat ederim. Muhterem fes başında o kadar yabancı ve gayr-i tabii durur ki... Sonra bundan ne hizmet beklenebileceğini düşünürüm. Hayalen onu bin mesleğe sokarım, memur yaparım, muallim yaparım. Mümkün değil ona yakıştıramam. Sinn-i kemal ve şeyhûhetini tahayyül ederim. Daha çirkin ve nefret-amiz bulurum. Bu çocuk bugün Osmanlıca mısraı okuyup anlayamaz. Tebdil-i tabiat etmekteki haksızlığı, bundaki çirkinliği, bundaki münasebetsizliği tenkit ettiğim esnada:

“Taklid-i zağ kebg-i hıramanı güldürür” demiştim. Ertesi günü bana “zağ, kebg, hıraman” kelimelerinin ne olduğunu sordu. Lügate bakıp aradığını ve bulamadığını ilave etti. Sesimi çıkarmadım. İşte Fransız mektebinin en zeki ve çalışkan bir mahsulü! Bütün hevesatı Savva Riyori’ye [Sava Riyori] riayet. Kadınlara, ama Fransız kadınlarına ibraz-ı fart-ı nezaket ve ihtiram. Hemşehrilerinden nefret, memleketine muhabbetsizlik. Balolar, galalar hayalatı. Monden rüyalar...

Muhtasar geçiyorum. Tamam yazılmak mümkün olsaydı beş haftada bu sui terbiyenin, bu tahsil-i nabecanın fecayiini tadat ve tasvir edemezdim. Fakat ümit ederim ki sevgili karilerim; birçok şeyler söylemek isteyen ve bu arzuyla hiçbir şey telaffuz edemeyen şikeste ve bi-ahenk ifademden emel-i derunumu hissetmişlerdir. Evet, hissetmişlerdir ki memleketimiz için muvafık olan terbiye-i tabiiye-i mutedile

için kalbim çarpıyor, onun fevaidini tekrar ve telkin etmek istiyorum. Kendiminki gibi bütün kalplerin mukaddes memleketimiz için çarpmasını, bütün ruhların şevk-i teali ile meşhûn olmasını temenni ediyorum... (son) (S.4, s.55)

SÜHEYL FERİDUN
[ÖMER SEYFEDDİN]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.6-7; C.1, S.2, 18 [19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.25-26; C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.54-55)

4.4.2 Lisan, İmla (Tenkit)

Bir yanda (Genç Kalemler) heyeti. Hedef: Terkip! Bir yanda, (Islah-ı Huruf ve Tamim-i Maarif Cemiyeti) hedef: Yazı! Karşılarında (Servet-i Fünûn aile-i fikriyesi) Vaziyet: Müdafaa! Lisan cengi açıldı, lakin heyetle cemiyet henüz birlik değil! Bununla beraber Servet-i Fünûn ordusu şimdi yalnız terkip düşmanlarını karşılıyor. Hem taarruza geçiyor da yazı hasımlarına hiç dokunmuyor!

Ben de bir gönüllü ordusu düzmek istiyorum. Fakat bela şuradaki üç tarafa da birer parça meylim var! Ne yapsam? Meylimin derecesine göre mi davransam? Yoksa haklı, haksızı mı gözetsem? Hayır! Meylim varken heyhat! Aksine, üç tarafa da akın etmek niyetindeyim! Acaba çok fikirdaş bulamaz mıyım? Yine heyhat! Yine aksine, bulabilirim! Çünkü hepsine söz geçirmek istiyorum. İşte size beşerlikten, tabiilikten bir örnek!. Daha kavga iyiden iyiye kızışmadı, o vakte kadar ben hepsine yarayacak bir iş göreceğim. Tabiiliğe uymayan şeyleri düzeltereğim. Fakat bir parça manevra yapmadan olmayacak.

Ne yazıya, ne terkiplere dokunmamak? Böylece akşam etmek taraflısı olanlara perişan dilimizin maneviyatıyla beraber acı acı gülerim; küserim; ilenirim; çıkışırım!

Dil, istiklal ve safvetle lisan; yoksa nümayiştir! Lisan da bir hükümdür! Düzeltmek şanlı bir iştir!. Amma şu şartla ki sıra gözetilsin. Mesela: Terkipler, edatlar, fazla lügatler duruyorken harfler asla ıslah edilemez! Çünkü palto, ceket, yelek, gömlek çıkarılmadan fanila yahut iç gömleği çıkarılamaz!.

Bu gayet açık bir şey. Tecrübeye bırakmak zait. Hadi harfler ıslah edilebilsin. Hem de resim fennine göre hepimiz beğenelim. Hemen hepimiz kabul edelim. Acep kaç faydasını göreceğiz?! Yalnız, yazımız doğru okunabilecek! Başka? Hiç değil mi? Hâlbuki biz dilimizi kolay belletmek de istiyoruz! Buna da şiddetle muhtacız! Terkipler, edatlar tamamıyla durdukça neye yarar ki?.

Yine babların vezinleriyle, mevzunlarıyla, alametleriyle, (s.9) binalarıyla uğraşacak değil miyiz? Acaba lisanımızı bozan ancak bitişik yazımız mı? Yoksa üç lisanın kaidesi altında bulunmak maddesi de beraber mi? Şüphesiz beraber! Hatta bu cürümde hangisinin fail, hangisinin şerik olduğuna uzun muhakemelerden sonra belki de zor hüküm verilebilir! Şu kadar var ki bu iki çürük dişi – yazı ile terkipler – eğer bir kerpetende çıkarmak kabil olabilirse çok iyi... Bu bahiste Servet-i Fünun ordusunun bin sekseninci alayıyla Genç Kalemler ordusunun bütün alaylarına ve Islah-ı Huruf ordusunun elif-ba alayına batırıcı ve bitirici darbeler isterdi. Öylesi pek hoş olur. Nasıl ki Selanik gençlerine karşı (Köprülüzade) yaptı! Fakat benim barutum bir atımlık değil!.

Bir de bütün terkipleri, bütün edatları atmak hülyasında yüzenlere (Köprülüzade Mehmet Fuat) Bey'le beraber yürümek şimdi tehlikeli! Çünkü o (İlm-i Elisine iddia-yı vukuf) etmiyor. Bense ediyorum. Eğer etmezsen bahse hiç karışmamak lazım gelir. Yahut hücumla girişmemek düşer!. Yeni lisan diyorlar. Bu ne demek? Galiba bir heyet tarafından bir hamlede bütün bozuklukları düzeltmek? Dili kendi kaidesine sahip etmek; demokratlaştırmak teşebbüsü yeni bir teşebbüs de yeni namı onun için veriliyor?. Öyleyse: (Demokrat lisan) desinler! Amma düşünsünler ki sırf demokrat bir lisan katiyen olamaz! Yine düşünsünler ki:

“Kenar-ı aba dizilmiş, sükûn ile bekler
Fusun-ı maha dalan pür-hayal leylekler;
Havada bir gölü tanzir eder sema bu gece
Anın böcekleri güya nücumdur yekser.”

diyen Ahmet Haşim Bey, nesrimizde olmayan, bize Arap'tan acemden geçen takdim, tehiri nazımlarından kaldırmaya; bir şeyin kenarına dizilmek başka, bütün sathını işgal etmek başka olduğunu kaale almadıkça güllerin marazgiyetini, sıtmasını, dizanterisini hesaba katmadıkça; Köprülüzade Mehmet Fuat Bey, devenin başını unuttukça yani Fikret'imizin:

Vaktiyle büyük bir devenin bir başı varmış...
 Başsız deve olmaz ya, masal neyse; bütün gün
 Yaz kış, bu beyinsiz, bu çürük baş
 Çöl, kır, tepe, dağ taş
 Biçareyi beyhude sürükler ve yorarmış...
 Biçare ağır gövde ne yapsın, kime küssün?
 Bir karga bulup derdini dökmüş, o demiş: Vah!
 Baştan büyük Allah.. Başa gelmiş çekeceksin.
 Artık işe hörgüç bile şaşmış,
 Kuyruksa dolaşmış
 Baştanbaşa sağrılı fakat kimseyi Allah
 Baştan düşürüp kuyruğa baktırmasın; ilkin
 Bir parça durup dinleyen olmuşa da git git
 Âlem bu uzun derdi işitmekten usanmış;
 Artık kime dinletmeye gitse,
 Kim duysa, işitse
 Yüz vermediğinden, devecik sakın ve sakit
 Bir hendeğe inmiş, başı sokmuş ve uzanmış,
 Birden çekilip: “Haydi – Demiş – duzaha murdar”
 Haksızlık eden başları bir gün... Koparırlar
 !

şiiirini unutup da “terkipsiz yeni lisanınızın bünyesiyle istinas edebileceğin yegâne usul-i nazım hece veznidir.” dedikçe; hiç Selanik'ten çıkmamış, serap yüzü görmemiş oldukları hâlde “serap-alud bir uykunun bakıyye-i ezvakıyla sermest” addolunurlar! (Yeni Lisan) acaba (Jöntürk) tabirine bir nazire mi? Öyle ise: (Genç Lisan) desinler! Ama düşünsünler ki gençlik, süs ister; ahenk ister!. Sanat ister; güzellik ister!

Arap'ın Acem'in terkib-i izafilerinden, terkib-i vasfilerinden cemilerinden bazı edatlarından hadi – ağlaya sızlaya – vazgeçelim! Arap'ın (tip)inden (prensipten) (ideal)inden (orijinal)inden (kaptis)inden (idefiks)inden (anemik)inden (lirik)inden hatta (isterik)inden (kritik)inden hadi – bağıra çağıra – ayrılalım? Fakat (sıfat-ı müşebbehe)lerinden, (vasf-ı terkibi)lerden, bazı edatlardan hele (ya-yı nisbi)den...

Ne bileyim.. Kim bilir... Hayır, asla ayrılamayız! Tek lisan, bu katiyen olmayacak! Olamaz da onun için olmayacak! Bununla beraber üç lisanın kaidesi altında da yaşayamayacağız. Yaşanmaz da onun için. Yaşayamayacağız!. Çünkü:

Her lisan bir hükümdür! Kanunların hepsi var. Lügat: Ana kanun! Sarf ve Nahiv: Öbür kanunlar! Lakin şekilce yalnız mutlakıyet mevcut! Hangi dilden ne alsa kaidesine uydurur. Keyfi, tabii kaidesine! Heyhat! Şu hâliyle içtima kanunlarına zıt fakat bu şekildir ki dilleri inkırazdan kurtarır; esirliğe düşürmez! Hem düzgün kolay, sevimli yapar!

Bizim dilimizse aksine! Biraz meşrutıyet rengine, biraz cumhuriyet! Tarzında hele (olmak) ve (etmek) mastarlarımızın Arabî, Farisî fiillere bitişmesine bakılırsa: Biraz da cemahir-i müttefeka hâlinde! (Münfeil olmak), (rencide etmek) iki misal! Şüphesiz iyi değil; faideli de değil! Mütekabir inkılâp ister! Avam lisanı da, havas lisanı da mutlaka bir tasfiye ister mutlaka, mutlaka, mutlaka!... (S.1, s.10)

CELİS

[Rahmi'ye ait olan bu müstearı sadece burada Baha Tevfik kullanmıştır]

(Zekâ, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.9-10)

4.4.3 Yeni Lisan ve Mehmet Necip Bey

Mehmet Necip Bey memleketimizin en mühim bir lisan mütehassısıdır. Hak gazetesinde nasılsa vefat ettiği yazılmış ve bu fıkra bütün dostlarının mucib-i esefi olmuştu. Hâlbuki Necip Bey daha bu memlekete hizmet edecek kıymetli bir gençtir

ve tebşir ederiz ki kendisi sağdır. Bu hususa dair almış olduğumuz mektubu aynen neşrediyoruz:

Azizim Baha;

Sen Hak gazetesinin üç numaralı ilavesindeki (Musahabe-i Edebiye)yi okuduysan -Orada bir Mehmet Necip'in vefatından bahsedildiğini meşrutiyet devresine yetişemediğini de görmüşsündür! Bu adda burada bir başkasını tanıyamadığım için, o yazışa göre ölmüş olan kendim olduğunu – garip bir itiraf – vaveyla olması lazım geldiğini kabul etmek zarurî görölüyor. Filhakika bu ölüş de biraz doğru! Matbuat sert, şedit, insafsız bir sansüre tabi sıralarda dilimiz için İzmir'de o kadar sürekli bir gürültü koparan birisi matbuat hürriyete nail olduktan, ortalığı bol bol lisan münakaşaları kapladıktan sonra sükûta dalar ise o adam ölmüş ve öyle telakkiye hak kazanmış demektir. Mânâda ölmüş olmakla beraber birçok insanlar gibi ben de yaşayıp gidiyorum. Bu hususta (Musahabe-i Edebiye) muharriri anlaşıldığına göre yanlış malûmat almış, hatta bu yanlışlık İzmir hareket-i lisaniyesi hakkındaki malûmata da şamil görünüyor. Nakıs ve yanlış malûmat sebebiyle Tevfik Nevzat ölmüş diyecek yerde Mehmet Necip ölmüş diye gösteriyor. Olabilir ki Tevfik Nevzat denilecekti de kalem kayarak Mehmet Necip dendi; bu cevap şayan-ı kabuldür. Ancak, vefatın tashihiyle bir başka nevi hataya düşülmüş oluyor... Yani Nevzat merhum hakikaten meşrutiyet devrine yetişeydi, mevcut olabilecek miydi? Eğer bu gibi mebahis ve mesailde insanın mevcut olması lazım gelse bile, Tevfik Nevzat mevcut olamazdı.. İlk önce o vakitler bile öyle zannedenler bulunmuş. Nitekim şimdiki Selanik valisi Hasan Kazım Beyefendi, o zamanlar lisan meselesine daha doğrusu Türkçe hakkında merhum Nevzat'a hitaben (*Hizmet*) gazetesine gönderdiği açık bir mektupta merhumu yeni bir meslek-i tahrir icat etmiş gibi telakki ile o yolda muaheze ve tenkit de bulunmuş idi. Bunun üzerine gerek mücahidîn-i hürriyetten Salahaddin Bey, gerek bizzat Nevzat müşarünileyhin bu zehabını tashih etmişlerdir. Demek oluyor ki bir şey sığağı sığağına iken yanlış telakki ve takdire mazhar olursa aradan böyle uzun seneler geçince ne kadar hatalara düşülmüş olacak kıyas olunsun. İşin hakikati: (Dilimiz Türkçe) ser-levhasıyla yazdığım sıra makalelerinin üçüncüsünden sonra Tevfik Nevzat lisan hakkındaki telakki ve efkârımı olduğu gibi kabul etmiş, onlara tevfikane makaleler yazılar yazmaya başlamıştı.

Netice: Mehmet Necip'in vefat etmiş olması hususunu tashih nasıl lazım ise Nevzat'ın müessis-i meslek, yahut Kazım Nami Beyefendinin kavline (Yeni Lisan) taraftarlığında mevcut olması da o kadar muhtac-ı tashihtir. Musahabeden asıl öğrendiğim diğer bir şey daha var ise o da bizim Ömer Seyfeddin'nin Selanik'te (Yeni Lisan)ı ortaya koymuş olması ve buna çalışmasıdır: Bunu da, Kazım Nami Bey'in, bu şerefın (mevcutluk şerefının) mumaileyhe raci olduğunu söylemesinden anladım; öyle ise ve bu (Yeni Lisan) gibi vaz'ındaki hikmet ve illeti anlayıp beğenmediğim unvan altında yazı ve tahrirde, Türkçeye ve Türkçe kaidelerinin tesisine Selanik muhitinde çalışmak ve bu yolda ön ayak olması itibariyle Seyfeddin cidden takdire şayandır; malûm ya Selanik bu meselede uyanmak hususunda geri kalmıştır. Hele ben öyle biliyorum, Meşrutiyetten evvel orada bulunan (Çocuklar Bahçesi) adındaki risalede lisana dair biraz münakaşa cereyan etmiş ise de, bunlarda lisan daha ziyade edebî bir noktadan göz önüne alınmış olmakla bence o kadar değer ve kıymetleri yoktur. Asıl lisanın ıslah fikri Meşrutiyetten sonra orada doğuyor veya uyanıyor. Bundan işte tahminen bir sene kadar bir zaman evveli (Yeni Lisan) namı altında lisanın ıslahına dair binnisbe mazbut bazı beyanat ortaya konuyor. Bu da yazı dilinde kısmen ecnebi kaidelerinin tasfiyesinden ibarettir diyebilirim; yani: Bizim bildiğimiz mahut sadelik, kavaide münhasır kalarak (Yeni Lisan) unvanıyla zemin ve zamana münasip bir tadile uğramış oluyor. Her hâlde diyebilirim ki, Selanik oldukça geç uyanıyor ama lüzumundan fazla (pretansiyon)lar kaale alınmamak şartıyla, iyi uyanıyor, ve eserlerini de gösteriyor. Binaenaleyh Ömer Seyfeddin gibi, muhterem yüksek düşünceli arkadaşları da Türkçenin tesisine şu suretle gayretlerinden, himmetlerinden dolayı tebhil ve tebrike layıktırlar; aramızda mevcut olduğunu, geçen mektubumda anlatır gibi olduğum fikir ve nazar ihtilafı ise ve münasip bir zamanda – vaktimin olmadığını evvelce söylemiştim – arz ve izah edeceğim; her hâlde, mümkünse ve ehemmiyeti varsa sen de henüz yaşayıp durduğumu bildiklere anlat; baki ihtiramat.. (Yakında Mehmet Necip Bey'in lisan tetkikatına ait makalelerini derce başlayacağız.)

İmzasız

[BAHA TEVFİK]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.8, 11 Haziran 1328 [24 Haziran 1912], s.132b)

4.4.4 Yeni Lisana Dair

Şimdiye kadar Yeni Lisana birçok itirazlar edildi. Bunların hepsini tetkik ettim. İçlerinde ilmî ve fennî mahiyeti haiz bir tane bulamadım. Bir gün Şehbal'ın son nüshasını okuyordum. Büyük ve muhterem edip Süleyman Nazif Bey'in lisana dair bir musahabesini görünce:

–İşte mazi ve alışkanlık saikasıyla kabul edemeyeceği bir şeyin hakikatini, doğruluğunu söyleyecek bir zekâ...

dedim. Sanıyordum ki genç ve muhafazakâr edibimiz Şehabeddin Süleyman Bey gibi o da duyduğunu saklamayacak, ilmî vicdanının samimi itirafını yazacaktı.

Yeni Lisan için yapılan istimzaca ferdî ve boş gurura kapılmayarak kuvvetli ve asil bir Türk gibi serbestçe cevap vermiş, “Yaptığınız doğrudur. Üç lisandan mürekkep bir lisan olamaz. Her lisan müstakil bir lisandır. Ve lisanın tabii tekâmülü süratlendirilir. Hem bu vatani bir vazifedir. Ama ben hislerine tabi bir adam olduğum için eskiyi bırakmam ve sizi takdir ederim.” demişti. Şehap kendisinin kabul etmediği, edemediği, edemeyeceği, bir şeyin doğruluğunu, hakkını söylemekle ilmin, fennin; gençlik ruhunun faziletini gösteriyordu.

Süleyman Nazif Bey gibi hakkın ve hakikatin kıymetini bilen bir edipten de böyle samimi, ilmî bir itiraf bekliyordum. Fakat makaleyi bitirince yanıldığımı anladım. Ve dikkat ettim ki eski lisanın bu meşhur nesircisi yeni lisanın esaslarına asla dokunamıyor. Ecnebi kaidelerle yapılmış birçok terkipler... Uzun ve ihtiyar ahenkli cümleler... Hâsılı yalnız iddia ve hüküm...

Eski lisanı müdafaa edenler evvela şunları ispat etmeye mecburdurlar:

- 1- Üç lisandan mürekkep bir lisan olur. Ve bu tabiidir.
- 2- Bir lisan diğer yabancı ve uzak lisanlardan kelimeler aldığı gibi kaideler de alabilir.
- 3- İçtimai uzviyetlerde tabiata muhalif şekiller de yaşar.
- 4- Lisanların tabii tekâmülleri tesri edilemez.

Süleyman Nazif Bey bunları ispat ederse eski lisanın ömrünü uzatır. Yoksa: “Lisanı yeni tertiplerin (aheng-i mana-tabından) mahrum etmek kadar muzır ve

mühlik bir şey olamaz. Şafakların (elvan-ı mutahhara)sıyla gülşenlerin (revayih-ı müzehhere)si, kuşların (esvat-ı şaika)sıyla şahikaların (miyah-ı velvele-sazı) bir lisanın (harim-i samimiyetine) şıtap ederken menfezleri kapamak günahtır.” gibi ecnebi ve ihtiyar süslerle değil.

Dünyada her şey değişir. Bu bir kânundur. Bir lisan da mütemadi bir değişme içinde yuvarlanır. Tekâmüle doğru giden bir lisan sadeliğe doğru gidiyor demektir. Eski lisanın anası olan (milliyetsizlik) öldükçe, kendisi de şüphesiz ölecektir. Eski lisan milletin ruhunda yer tutamamıştır. Bunu anlamak mı istiyorsunuz? Biraz dikkat ediniz. Konuşurken:

- 1- Arapça Acemce kaidelerle yapılmış terkipler,
- 2- Tasarruf olunamaz ecnebi kelimeler,
- 3- Ecnebi kaidelerle yapılmış cemler

asla kullanılamaz. Tabii ıstılahlar falan müstesna... Fakat yazarken iş değişir. “Enderun Edebiyatı” haberimiz olmadan bizi pençesine alır. Neler yazmayız: güft ü gû mezamin-i medar, feyz-i vicdan-hâkim, temeshûrat-ı gûnagûn, talikat-ı tişe-dar ve ilh...

Konuşurken kullandığımız hakiki lisanı kâğıdın üzerinde niçin kaybediyoruz? Fikret “Lir Brize”yi [Lyre Brisée] tercüme ederken niçin “Kırık Rübab” demiyor da “Rübab-ı Şikeste” diyor. Milliyetsiz, kavmiyetsiz, kozmopolit, çanak yalayıcı, dalkavuk Enderun edebiyatı ruhumuza derin izler bırakmış. Meşum tesirinden kurtulamıyoruz. Şikeste ile kırık arasında manaca anatça hiç fark yok. Birisi Türkçe... Şair Türkçeyi sevmiyor. Kırık yerine “şikeste”yi kullanıyor.

Enderun edebiyatı nasıl ve ne gibi amiller tesiriyle teşekkül etmiş? Bu, bütün gençlerce tetkike şayan bir meseledir. Enderun edebiyatının milliyetsizliği, tabiata muhalifliği, suniliği anlaşılnca Yeni Lisanın hakikati daha bariz bir tarzda meydana çıkacaktır.

Süleyman Nazif Bey Yeni Lisanla yazılan manzumelerden intika şiirlerini beğeniyor. Ve gördüğü güzelliği zorla Yeni Lisandan kaparak, şaire veriyor.

Yeni Lisanla daha birçok şiirler yazılmıştır. Acaba bunları görmediler mi? Yeni Lisanın son bir şiirini müsaadeleriyle buraya naklediyorum. Şarkın ezeli felaketini bu kadar vasi, bu kadar tabii, bu kadar bedi bir tarzda haykırması ikinci bir şiir gösterebilirler mi?

ŞARKIN UFUKLARI

Daldım gözünde vehm uyuyan susamış ufkuna
 Ey şark, kanmadın mı asırlarca uykuna?
 Hâlâ huşua kubbeler en hisli bir penah,
 Hâlâ minarelerde tevekkül diyen bir ah,
 Hâlâ saçaklarında güler baykuş evlerin,
 Hâlâ köpek eninleri serper sokakta kin,
 Hâlâ hurafeler yaşıtır her çürük kafes,
 Hâlâ beşik gıcırtısı, hâlâ o tozlu ses...

Yükselmeyen tazarruun ey şark bitmiyor,
 “Hayya alel-felah”ını gökler işitmiyor...
 Sönsün fezalarında sükût işleyen seher;
 “Dönsün zeminlerinde de isyana secdeler;
 Diz çökmesin sağır göğe öksüz duaların,
 Yaksın bütün ufukları artık belaların?
 Her zulmü, kahrı boğmaya bir parça kan yeter;
 Ey şark uyan, yeter, yeter.. Ey şark uyan, yeter! (s.143)

Eski lisanla bu kuvvette, bu ruhta bir “şedöver” [chef d’oeuvre] var mıdır? Varsa yalnız ismini lütuf buyursunlar, okuyalım. Gösterecekleri şiirle bu şiiri bütün sanatkârların önüne koyalım. Bakalım hangisini beğenecekler?..

Eski lisanın hataları; Fuzuli, Nefî ve Nedim’den vazgeçelim, Abdülhak Hamid’de, Tevfik Fikret’te az mıdır? Hamid’i de bırakalım, hatta Tevfik Fikret’te imale, zihaf, ika hataları yok mudur?

Yeni Lisanla yazılan şiirlerin bir kısmında, hususîyle Yeni Lisanın ilk şairi Ali Canip’in manzumelerinde, arayınız, bakınız, hiçbir kusur bulabilecek misiniz? Bu kusursuzluk Yeni Lisanın tabiiliğinden, kolaylığından, güzelliğinden çıkıyor. Fakat siz reddeder ve bunu Canip’in kudretine atfederseniz iddianızı asla ispat edemeyeceksiniz.

Siz, eski lisanın en muktedir nesircisi, geçen gün bir terkip yanlış yaptınız. Ekrem Bey ihtar etti. Teşekkür ettiniz. Düşününüz ki o hata sizin değil, eski lisanın idi. “Enderun argosu”nun manası dimağımıza intiba etmeyen ecnebi kelimelerini yanlış kullanmak sizin hatanız değil, tabiatın bir adaleti, adil bir tezahürü idi.

Ama siz kırk bu kadar senelik itiyatlarınızı değiştiremezsiniz, bu mümkün değildir. Ve bu imkânsızlık kadar tabii bir şey tasavvur olunamaz. Ah lakin o gençlere ne diyelim ki en ufak bir tetkik ve tecrübe zahmetine girmeyerek körü körüne, idraksiz, maziye uyar, Enderun argosuyla terennüm ederek millete, milletin ruhuna, milletin samimi lisanına, anasının diline yabancı kalır ve bilmez ki “her millet kendi lisanıyla yaşar.”

Kadıköy

PERVİZ

[ÖMER SEYFEDDİN]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.143-4)

4.4.5 Sadeleşelim (Hisler Mütalaalar)

Lakin nerede?... Yalnız lisanda mı?... Hayır, her şeyde sadeleşelim. Çünkü sade olmayan, mahlût ve mürekkep, karışık ve mufassal olan şeyler ekseriya manasızdır. Mesela lisanı ele alalım. Ben kendi hesabıma bu günkü lisanı dünkü ve daha evvelki günkü lisanlardan çok sade fakat çok manalı buluyorum.

Bundan iki sene evvel “Yeni Lisan” namıyla bir mesele meydan çıkmıştı. Bu; güzel ve faideli bir hatve bir terakki hatvesi idi. O zaman yazmakta olduğum kitaplarda bu usulü çok gözetiyordum. Fakat yavaş yavaş farkına vardım ki lisan pek tabii ve basit kanunlara tabiidir; tıpkı tabiat gibi, uzviyat gibi ve tıpkı içtimaiyat gibi tekemmül kanunlarına göre ilerliyor. Onu nasıl eski hâlinde muhafazaya çalışmak mümkün değilse suni hareketlerle olduğu yerden ileriye fırlatmak da mümkün değildir.

Lisan insanın husulüdür. İnsan karışık ve mürekkep ise lisanı da öyle karışık ve mürekkep olacak, basit ve sade ise lisanı da yine öyle basit ve sade olacaktır.

Başında kocaman bir kavuk, belinde büyük şal kuşak, önünde sarı divit, sırtında Şam ve Musul'un akmeşe-i gerânbahâsı (!) bulunan bir İzzet Molla pek tabiidir ki:

–Akşamüzeri denizin kenarına çıktım, güneş yavaş yavaş batıyordu.

diyemez, onun uzun ve müşkül bir sakal, mebzul ve heybetli bıyıklar ile örtülü ağzına ancak şu suretle idare-i kelam yakıştır:

–Hulul-i Şam-ı berayı temaşa kenar-ı bahre kedmezin oldum. Afıtab-ı âlem ara bir reftar-ı hafif ile kenar-ı ufka şıtap ve sath-ı bahri ser-ta-pa müstağrak-ı tab etmişti...

Hâlbuki bugün; teknil siyah kostümünün üzerindeki pırlantalarla rekabet edecek kadar zeki ve nurlu gözlerini parıldatan kibar bir salon kadınından nasıl bir lisan beklersiniz?.. Bu kadın size:

–Dün gece bir leyle-i raks ve musikinin girdab-ı cuşacuş-ı aşk ve heyecanı arasında fart-ı tela'ubden şikeste-i mecal oldum! dese hoşunuza gider mi?

Tabii gitmez böyle bir kadın:-Dün gece sabahlara kadar raks ettik: teknil vücudum ağrıyor!

gibi gayet tabii bir cümle ile hâlini söylese bu ne kadar zariftir ve harekâtından ziyade hırslarla, emellerle husule gelmiş tatlı bir yorgunluğu ne kadar beliğ ifade eder.

İşte ben bu fikirdeyim. Artık sade giyinmiş, sade süslenmiş, sade hareketlere malik bir genci gördüğüm zaman ondan zamanın terakkisiyle mütenasip sade vecdî bir lisan bekliyorum.

Bu lisan sadeliği nasıl olur? Ecnebi terkipleri hazfetmekle mi?... Ecnebi kavaidi kaldırmakla mı, yeni lisan diye ayrı bir şey icat etmek kabilinden gayrı tabii bir hareketle mi?... Hayır, hayır... İhtiyaca göre lisanı kullanmakla... Esasen bir ihtiyaçtan doğan lisan, yine aynı ihtiyaca göre mükemmelleşiyor, sadeleşiyor...

Bu hâle ve buna zıt olan hareketlere o kadar çok alıştım ki karşıma pardösüsü renkli, boyun bağı kırmızı, yeleği yeşil, potinleri sarılı morlu, siyahlı, mendilleri ıspanya bandırasını andırır bir genç gelse de bir şey söylemek istese nasıl meramını ifade edeceğini hemen anlarım:

–Acizleri, Zat-ı devletinizle teşerrüf emel-i fakirhanesindeyim. Cend gün akdem hâk-i pâye yüz sürmek için birader-i bendenizle beraber huzura gelmiş isem de ilh...

Sadelik- yukarıda da söylediğim gibi- yalnız lisana mahsus değildir. Elbisemizde ve hareketlerimizde de bunu tatbik edelim.

Kandilli temennalar, sahne üzerinde acemi vaziyetlerle pek gülünç bir hâle gelen aktör tavırları insanı her yerde maskara eder.

Takma sesle şiir okuyan genç şairlerimizi gördükçe sinirlerim oynuyor. Ah o şairler, o ilimsiz, fensiz, görgüsüz, tecrübesiz çocuklar... Kelimeleri çekerek, heceleri uzatarak sahte bir musikinin soğuk dalgaları arasında tıpkı ucuzluk yapan müflis mugaze münadilerine dönüyorlar... Onların başlarında “peri-i ilham” dedikleri hezeyan hastalığı, tavır ve hareketlerinde ”serbesti” ve “zarafet-i şebab” tesmiye ettikleri bir nevi bunaklık vardır. Bütün sözleriyle ve bakışlarıyla daima göstermeye çalıştıkları zekâ o kadar suni, o kadar kalıptır ki her dakika mahzar oldukları deste deste olayların bile farkına varamazlar.

Onlar sanatkârdır! Onlarda hafî ve nihayetsiz kuvvetin(!) esrarlı bir tuhfesi, füsunlu tecelliyatı vardır. Günlerce kendilerinden geçerler, saatlerce başka âlemlerde yaşarlar ve sanatın incelikleri içinde gaşyolurlar. Büyük ve musaffa ruhları o kadar faal, o kadar galeyanlıdır ki eğer maneviyat âleminde bir güreş müsabakası açılrsa mutlaka herkese galip gelir ve bütün ruhların cihan pehlivanlığını ihraz ederler.

İşte bu ruhlar sabahlara kadar düşünürler, bir sayfanın üzerinde fırtınalar koparır, yıldırımlar düşürürler. Sonra pembe ufuklar, müzehhep kelebekler, ipek fistanlar, nefis kadınlar icat ederler ve nihayet hiç kimsenin dinlemediği sanatlarının ebedi havfiyle nalân:

–Ah, en küçük bir nasibe-i sanata (!) bile malik olmayan bu halk!... derler.

Zavallı masum halka anlatmak ve tattırmak istedikleri sanat nedir bilir misiniz?...

Kenar-ı âba dizilmiş sükûn ile bekler!

Füsun-ı leyle dalan pür-hayal leylekler! (S.17, s.292)

Bu beyitteki senelerce düşünülmüş, düşünülmekle bulunmuş eser-i sanatı görmüyor musunuz?

Vah ne kadar yazık!!!..

Bir eser yazıyorsunuz. Hayır, yazmıyorsunuz şuradan buradan tercüme ediyorsunuz. Hatta Fransızcanız gayet kötü olduğundan müellifin fikirlerini bile aynen yazmıyorsunuz. Sonra bu karışık ve münasebetsiz yamalı bohçanın altına Felliks Alkan kütüphanesinin listede mevcut ne kadar kitabı varsa hepsinin ismini de ilave ediyorsunuz. Bu iş bitip de kaleminizi hokkanızın kenarına bırakınca ertesi gün halkın bunu okuyarak ne diyeceğini düşünüyorsunuz! Hiç şüphesiz onlar:

–Hayret!... Genç yaşında bu kadar kitap okumuş ha!... diyecekler değil mi?..

Acaba hiç hatırıma gelmiyor mu ki o halkın içinde bir kurnazları olur, sizin o kitap isimlerini çıkarttığınız listede gece uyku sersemliğiyle Vator ismini Volter okuduğunuzu, yahut Vator isimli bir muharrirden hiç haberiniz olmayıp bu kelimeyi sehv-i mürettibe uğramış Volter zannettiğinizi keşfeder ve sonra sizi...

Haydi, ne ise, keyfinizi bozmayayım... Siz işinize bakın... Böyle bir ihtimal ile mini mini yüzünüz hiç kızarmasın!...

Allah hayırlar versin, geçenlerde bir rüya gördüm: Bir risalede bir baş makale varmış, bu baş makalede Lumberuso’dan bahsolunuyor, onun fikirleri teşrih ve tenkit olunuyormuş, hatta müellif arasına “bence, benim fikrimce” gibi sözlerle zavallı mütefekkirini altüst ediyormuş!... Ben bunları düşünürken birdenbire karşıma İngiliz Hakimi “Karl Layel” çıktı. Müşteki bir sima ile bana hukuk mahkemesinin yolunu sordu. Merakla:

–Aman ne yapacaksınız? dedim

Cevap verdi:

–Eserlerimin temin-i hukuku için dava ikame edeceğim. Bu söz üzerine uyanmışım!...

Ah daima sade olsak ve kendimizi olduğumuzdan fazla satmaya çalışmasak!....

BAHA TEVFİK

(Zekâ, C.1, S.17, 23 Kânunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.292-3)

4.4.6 Millî Şiirler (Edebiyat)

Eskiden şairlerimiz yalnız meyden, mahbuptan, muğbeçeden bahsederlermiş. Sonra kelekler, havalar, bulutlar, ahlar, ohlar başladı. En nihayet kuğular, göller, kamerler, mehtaplı geceler, bitmez tükenmez mesafeler, füsünlar moda oldu... Edebiyatta Arap, Acem, Frenk ruhu kaynaşıyor, Türklük kör ve sağır bir şoursuzluk içinde kaybolup gidiyordu.

Son zamanlarda “millî edebiyat” için bir hareket, bir arzu görüldü. Lisanımızda ilim ve fen huzurunda yabancı olan aruz vezinleri ihmal olunmaya ve bütün medeni milletlerin kabul ettiğı hece vezniyle manzumeler inşadına başlandı.

Lisan sadeleşti. Hayır, lisan sadeleşemedi. O zaten sade idi. Konuştuğumuz lisanın içinde ne öyle mana ve tertibi Türk selikasına, Türk sarfına uymayan Arapça, Acemce terkipler, ne de Arapça Acemce edatlar vardı.

Konuşurken cümlelerimiz kısa, Arapça Acemce terkiplerden (atf-ı tefsiri)lerden külliye muarra idi. Savtî ahengimizle şivemiz kökçe Türkçe olmayan kelimeleri bile yumuşatıyor, Türkleştiriyordu. Mesela ilk hecesinde “ü” olan bir kelimenin ikinci hecesi “ü” olacaktı. Üzüntü, üzüm gibi... Sonra Arapça “münir” kelimesini biz “münir” telaffuz etmiyor, daima savtî ahengimize uydurarak: “münür” diyoruz. Ve hemen her kelimeyi lisanımıza girince bozup kendi şivemize sokuyor ve o kelime eski milliyetini ancak imlası ve ecnebi terkip kaideleri sayesinde muhafaza ediyordu.

Yavaş yavaş tasfiyeciler de anladılar ki: “Bir lisan kendi cezirlerinden değil, tasarruflarından mürekkeptir”. Tasarruf ettiğimiz kelimeler ise tekellüm lisanına inen ve Türkçesi olmayan Arapça, Acemce kelimelerle ecnebi ıstılahlardır. Konuşur gibi yazarsak Türkçe yazmış addolunuruz. Tabii hareketlerin yanında daima gayritabii hareketler de yaşar. Türkçede Türkçe sarfının hâkimiyetini eskiler ve hatta yenilerden bir kısım istemiyorlardı. Son günlerin gayet tabii, sade, terkipsiz ve saf yazıları yanında yine birçok Arapça ve Acemce terkiplerle doldurulmuş, anlaşılmaz, ağır, tatsız yazılar yazılıyordu. Mesela Hüseyin Daniş Bey’in manzumeleriyle Süleyman Nazif Bey’in makaleleri... Tahrirî lisanı tekellüm lisanından uzaklaştırmak, milletsiz bir lisan kullanmak— her ne kadar fena ise de— yine bir meslek, bir mektep demektir.

Bu mektebin şimdi yazan birkaç müntesibi var. Zaten onlar mesleklerini bırakamazlardı. Nitekim Şinasi lisanı atf-ı tefsirileri kaldırdığı vakit yine birçok edipler bu atıfları daha fazla kullanmaya başlamışlardı. Ekrem Bey'in ve Hamit Bey'in teceddüdüne Muallim Naci Efendi'nin nasıl mukavemet ettiğini daima edebî musahabelerde okuyoruz.

Aynı hâl bugün de tekrar ediyor. Millî edebiyat yavaş yavaş teessüs ediyor, millî vezinler doğuyor. Fakat eskiler yine o milliyetsiz ve anlaşılmaz, uydurma lisanlarını bırakmıyor ve onu yaşatmak istiyorlar.

Millî şiirler millet için yazılır. Bir kısım, bir zümre için yazılan şiirler millî addolunamaz. İşte eskiler bu noktayı düşünerek kendileri gibi Arapça ve Acemceye son derece vakıf, hususî ve edebî bir lisana sahip edipler için yazmadıkları zaman Türk milletinin konuştuğu lisanı, Türkçe harfini, Türk selikasını okşayan ahenk ve tertibi kullanmalıdırlar.

Millî matemler, millî sürurlar millî ve konuşulan lisanla terennüm olunmalıdır. Ve bu pek mantıkidir. Aksini, biraz düşünen iddia edemez.

Yazarken konuştuğumuz saf ve sade Türkçeyi kullanmayarak “Osmanlıca” denilen Arapça, Acemce terkiplerin selika, şive ve hissimize muhalif bir tertip ile yan yana getirilmesinden hâsıl olan suni Enderun lisanını terennüm eden eski şairimiz Namık Kemalzade Ali Ekrem Bey de tayyarecilerimiz için bir şiir neşretti.

Niçin bu şiiri Türkçe yazmadı?

Bu millî matem lazımdı ki Türkçe yazılsın. Ve eminim ki kimse o terkiplerin bitmez tükenmez zincirinden bir şey anlayamadı. Bu şiirinde, dikkat olunursa görülür ki, Ekrem Bey mümkün olduğu kadar ecnebi kaidelerle terkip yapmış, Türkçenin yalnız kelimelerini değil, selikasını, sarfını, cereyanını da sevmediğini göstermiştir. İki üç parça nakledeyim de bakınız:

Vatan ey (fıkr-i asman-ı peyma)

Vatan (enha-yı zar-zarından)

Vatan evladının mezarından

Bakıyor (tabiş-i güzârından)

Ona cûşan olur (nücûm-ı sema)

İşte bir (asman-ı ruh-alûd)
 Ki havasında (ibtisam-ı bahar)
 Ki kebûdunda (cümbüş-i ebhar)
 Bûs eder arzı bir (taravet-i har)
 Yükselir cevve bir (dua-yı vedûd)
 Sanki (aguş-ı bezm-i maderdir)
 Çırpınır kollarında bir nevzad
 Vechi bir (Zühre-i mübeşşirdir)

Şimdi bir (tünd-bad-ı cûş-a-cûş)
 Ve ilh...

Şimdi bundan ne anlaşılır. (tünd-bad-ı cûş-a-cûş)un Türkçesi yok mudur?
 Yoksa Türklere bu terkinin de lüzumu yoktur demek.

Lakin maksat söylenilen tabii Türkçeyi yazmamak...

Millî matemi konuşulan güzel Türkçe ile ve millî Türk vezniyle yazan Aka Gündüz'ün de şiirini nakledeceğim. Aka Gündüz bu şiirinde “şevket, gayret, hamiyet, saik, layık, gafıl, küfran ve ilh...” gibi kelimeleri Türkçe addediyor. Çünkü bunlar tekellüm lisanına girmiş, tasarruf edilmiş, manasını her Türk'ün öğrenmiş olduğu kelimelerdir.

Hiçbir Türk konuşurken “Zühre-i mübeşşir, dua-yı vedûd, tünd-bad-ı cûş-a-cûş, taravet-i har, sükût-ı hırman, hayal-i nigar, enha-yı zar-zar, tabiş-i güzâr, cümbüş-i ebhar ve ilh...” demez. Hatta diyemez. Çünkü Türkün sadrında ancak Türk sarfı yaşar.

İşte Aka Gündüz'ün konuştuğumuz güzel, sade ve saf Türkçe, millî Türk vezniyle yazdığı şiir:

Yaşayan Ölüler

Gökte bulutlara bir yoldaştınız,
 Denizler aştınız, dağlar aştınız,
 Hilal nuru gibi uçup taştınız,

En sonra düştünüz toprak üstüne,
Tarihte bir altın yaprak üstüne.

Ey Fethi! Ey şehit! Gördü şu cihan
Öldüğü toprakta, yeniden doğan
Kaçanlar önünde, uçan kahraman,
Aktı mı kanların toprak üstüne?
Tarihte bir şanlı yaprak üstüne!

Vatanın ey Sadık saydığı şehit!
Yükselmekle kıldın küfranı tehdit
Çürük imanları eyledin tecdit
En sonunda düştün toprak üstüne,
Tarihte bir anlı yaprak üstüne.

Kanatlandırdınız Müslümanlığı,
Eflaka saldınız kahramanlığı,
Yükselttiniz gafil, kör insanlığı
Lakin siz düştünüz, toprak üstüne,
Toprakta bir altın yaprak üstüne.

Asıl ölü biziz, asıl cansız biz,
Siz imanlısınız, asıl kansız biz,
Siz şereflişiniz, asıl şansız biz,
İşte siz düştünüz toprak üstüne.
Tarihte bir altın yaprak üstüne.

Ey çifte şehitler! Çifte kahraman!
Şahit sizlere, yerle asuman,
Yokluğu örttünüz varlıkla heman
Düşmediniz asla toprak üstüne.
Düştünüz bir şanlı yaprak üstüne.

Yok bir küçük şeref, bir küçük duygu!
Kahrımıza kâfi, bir küçük pusu!
Bizi ister mi hiç bu toprak, bu su?
Felek bizi atsın toprak üstüne,
Hazana uğramış yaprak üstüne.

Bir lokma ekmeğe vatani satan,
Bir lahza hayat için silahı atan,
Irzını düşmanın hırsına katan
Atılsın çürümüş toprak üstüne,
Yazılsın çamurlu yaprak üstüne

Saklamak gerekmez, duyuyor vicdan
Yalandan ağlıyor, size ağlayan
Kurtarsın bu halden bizi Yaratan
Ne yiğitler attık toprak üstüne!
Ne kurtlar üşürttük yaprak üstüne!

Şerefe, hayata layık olanlar,
Vatana, millete sadık olanlar,
Vicdanlar fethine saik olanlar
Düştüler, gittiler toprak üstüne,
Tarihi nurlayan yaprak üstüne.

Hamiyet ağlasın, gayret ağlasın,
Sahibi kalmayan, şevket ağlasın,
Sadık'la Fethi'ye millet ağlasın.
Düştüler gittiler toprak üstüne.
Tarihi ağlatan yaprak üstüne.

Şimdi bu şiiri okur da hangi Türk anlamaz, hangi Türk müteessir olmaz? Çünkü (s.353) lisan Türkçedir. Konuştuğumuz dildir. Eskiler, Enderun Osmanlıcasıyla terkipler, terkipler, terkipler yazan şairler bari kırk yılda bir defa millî bir matemî, millî bir süruru Türkçe terennüm etmek lütfunda bulunsalar...

Ve anlasalar ki artık Türkler, Arap, Acem, Frenk edebiyatının doğurduğu çirkin ve piç mahsulleri istemiyorlar. Gördükleri rağbetsizlik olsun bu zatları uyandırmıyor mu? Uyanan, kendi dilinin satırlara geçtiğini görmek isteyen koca bir milletin kavmî ve meşru iştiaklarını duymuyorlar mı?...

Ö[MER]. S[EYFEDDİN].

(*Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.352-4)

4.4.7 Halk İçin Çalışmak (Hisler Mütalaalar)

İtiraf etmelidir ki, Türk gençliği de artık hakikati bütün vuzuhıyla, çıplaklığıyla anlamaya; halkla temasa kati bir mecburiyet olduğunu takdire başladı. Zira anlaşıldı ki bundan sonra halksız hiçbir şey olamayacak. Ana kuvvet dediğimiz esasların membaı halkın elinde bulunur. Eğer bu pek mühim olan kuvvetle mesailer teşrik edilmeyecek olursa ebedi bir ayrılığın musibetli felaketlerine katlanmaktan başka çare yoktur.

Bunu pek iyi gören ve takdir eden Türk gençliği ilahi bir azim, yılmaz bir sebat ile muazzez mefkûrelerine sarıldılar. Dönmez bir gayretle ilerliyorlar. Bu mücahede yolunda tabiatıyla birçok mânialara tesadüf etmeleri pek tabii idi. Nitekim de öyle oldu. İlk mâni: Arabî, Farisi kelimelerden vücuda gelen ve “Osmanlı”ca denilen mahlût ve garip lisan oldu. Bu o kadar büyük bir mâni, halkla temas etmek isteyen gençlik arasına sokulmuş öyle esrarlı bir perde idi ki, zavallı halk kendilerine

edilen faideli hitapları –bu garip Enderun lisanının berbatlığından- bir türlü anlayamıyorlardı. Evvela bu lisanı bozmak, onun yerine asıl kendi konuştukları dili geçirmek.. O esrarlı perdeyi yırtmak lazım geliyordu. Lakin şimdiye kadar birçoklarının manasını anlamadıkları hâlde, yalnız tantana ve ahengine meclûp oldukları bu garip ve kof lisanı birdenbire terk ederek sade Türkçe yazmak tekâmül kânununa hiç de muvafık değil idi. İşte iptida “Yeni Lisan” ile başlandı. Arabî ve Farisi kaideleriyle yapılan o pek mebzul terkiplere yol verildi.

Arabî ve Farisi terkipler yine kullanılmakla beraber artık o müselsel terkipler, zincirleme ifadeler görülmez oldu. Bu mücahedeyi iptida birkaç münevver ve muktedir genç idare ediyor ve bu lisanla (Yeni Lisan) mecmualar neşretmek suretiyle mesleklerini, tuttıkları yolu herkese bilfiil gösteriyorlardı. Halkla temas için atılan bu ilk adım, büyük bir muvaffakiyetle ilerliyor, Türk gençliği arasında pek samimi bir surette tevessü ediyordu. O vakte kadar pek vahi, pek boş bazı mülahazalar kaygısıyla bir türlü itiraf edilemeyen (Türklük) mefkûresi de tabiatıyla bu yeni ve feyizli cereyanla beraber doğuyordu. Milliyetini, Türklüğünü itiraf edememek ızdırabıyla geçmiş karanlık seneler nura tebeddül eden canlı numunesini görünce, bütün Türk gençliği derin ve geniş bir nefes aldı: Ooh! Demek bir milletin, şerefli bir mazinin onlar da sahibi idiler, öyle mi?. Artık coşan bir milliyet ihtiyacıyla halka, Türklüğe, bilhassa o eskiden tahkir makamında kullanılan Türklüğe dört el ile sarıldılar. Halk gibi konuşmaya, onların dertlerini, yaralarını anlayacak anlatacak tabii Türkçeyi de nihayet yazmaya başladılar. İşte halkla hakiki ilk mesut temas bu suretle başlamış oldu.

Bu halkla temas cereyanı, tabiatıyla eskiden beri görülemeyen, bilinemeyen birçok mühim ve içtimai dertleri de meydana çıkaracak. Zaten en mühim mesele de, içtimai marazların sebeplerini ve amillerini keşfedebilmektir. Meydana çıkan ve anlaşılan bir hastalığın tedavisi, o kadar müşkül değildir. Hatta diyebilirim ki: Yüzde yetmiş iyiliğe doğru gidiyor, demektir. Onun için bu mesut “halkçılık” cereyanı millî, iktisadi, içtimai, fikrî yükselmemizin en kestirme, en doğru bir yolu olacaktır. Yalnız her şeyde olduğu gibi bu meslekte de bir parça sebat, bir parça mücadele ister. Bugünkü milliyetçi Türk gençliğinde bu meziyetleri tamamıyla gördüğümüz, devam edeceğine tamamıyla iman getirdiğimiz içindir ki, Türklüğün atisini, terakki yolundaki mevkiini pek emin, pek parlak görüyoruz.

Zira en müşkül adımlardan birisi olan “halk lisancılığı” kemal-i cesaretle atılmış ve ilk hududa mühim mesafeler bile kat edilmiştir.

Diğer şekillere gelince: Onlar da yavaş yavaş makul ve mantıki birer suretle halledileceği pek tabiidir. Mesleklerinin kutsiyetinden emin olan azimkâr insanların her türlü müşkülli birer birer ezecekleri, zaten tabii bir neticedir. Halka hiçbir şey söylemeyen mahut Enderun lisanını hâlâ büyük bir taassupla müdafaa etmek isteyenlerin gösterdikleri gayreti pek beyhude görüyorum. Çünkü hakiki bir esasa, kuvvetli bir temele istinat etmeyen tesisler her hâlde bir gün mutlaka ölmeye mahkûmdur. Bahusus milliyet gibi bu son asırda bütün dünyada en büyük, en mühim kuvvet olarak telakki edilen hakiki bir esasa muhalefet şeklinde tecelli edecek suni bir kuvvet olursa, göstereceği mukavemetin ne kadar boş olacağını takdir etmek, zannediyorum ki, büyük bir keramete mütevakkıf değildir. Bugünkü Türk gençliğinin bundan sonra en mühim meşgalesi terkipleri atmak, yazı lisanını mümkün olduğu kadar halk diline uydurmaya çalışmak gibi halkçılığın en ehemmiyetli esaslarını tamamıyla tespite bütün varlıkları ile çalışmak ve dünyanın hiçbir medeni milletinde görülmeyen bu gayr-i tabii hâle kati bir nihayet vermek olmalı. İşte millî mücahedenin en can alacak noktası!..

Türkçülük, yurtçuluk, Turancılık.. Hepsinin ruhu, esası halkçı olabilmektir. Halkla hem lisanla, hem de kalemle konuşarak derdini anlayabilmelidir.

Hâlâ Tanzimatçılık gayretiyle “Enderun” edebiyatını sabık hâliyle muhafaza etmek isteyenlere karşı yalnız şunu söyleyeceğim ki; ölmüş bir vücuttan kuvvet ümit etmek, herhâlde üfürükçü babalardan şifa temenni eylemek kadar boş, faidesiz bir uğraşmadır; emeklerine cidden acınır. Daha muvakkat bir zaman için bu uğraşmalarını pek mahdut bazı mukallitlere takdir bile ettirseniz, netice yine sükûttur. Esassız mevzular daima devrilmeye mahkûmdur. Umumun dikkat-i nazarına yalnız şurasını koyayım ki: “Milletçilik, Halkçılık” cereyanı meydan alalı henüz üç yıl olduğu hâlde, ortaya getirdiği fiili varlıklar, o muazzez intibahın ne kadar kuvvetli, ne derece esaslı olduğunu şiddetle muhalif olanlara bile ister istemez kendini tasdik ettirdi. Bilmem ki, hâlâ bunu görmek istemeyenlere ne demeli?..

F[EHMİ]. R[AZİ].

(Zekâ, C.2, S.30, 24 Nisan 1330 [18 Haziran 1914], s.86)

4.4.8 Lisan Meselesi (Hisler Mütalaalar)

Lisan cemaatin ruhundan doğar – Hayat-ı umûmiyede istihale katidir – Filoloji başka ilm-i lisan başkadır – İlm-i lisanın ulûm-ı tabiiyede mühim bir mevki vardır – İştikaklarda her zaman mahzurlar bulunur – Tarih-i tabiide lisanın ehemmiyeti büyüktür – Lisanda vahdet ve telasık meseleleri bazı nazariyeler serdini mucip olmuştur – Netice..

Beşerin mevcudiyetinde ümitsizlik kadar ısırap tevlit eden bir husus yoktur. Ümitsizlik ısrabı her şahsın az çok tedafii bir vaziyette kalmasını muciptir.

Son felaketler bize yalnız silahla değil bilgi ile de mücehhez bulunmaklığı öğretti. Bu vukuf bir buçuk seneden beri aramızda müteselsil faaliyetlerin tezahürüne vesile teşkil etmektedir. Bunların hemen büyük bir kısmı esastan ziyade fûrulara temas ettiği hâlde ruh-ı avamın ırsî tarihini iyice bilen bir psikolog nazarında yine bunların ehemmiyeti vardır.

Bahsetmek istediğim lisan meselesi de bu teferruata dâhildir. Şimdiye kadar bu hususta birçok sözler söylendi ve elan da söylenmektedir. Fakat teessüf edilecek bir cihet var ki, bu münakaşaların hepsi dedikoduya masruf oldu. Buna rağmen ilm-i lisanın mevzuuna dair şimdiye kadar hemen hiçbir ciddi söz söylenmedi gibi bir şey.

Biz bu kalem münakaşaları arasında lisanın tarifini bilmek, tekevvününü, tarihini, hayatını, inbisatını, tebeddülünü, gayesini görmek isterdik. Hâlbuki böyle olmadı. Yeni Lisan, tadil-i lisan Fransızca birkaç kelimeyi gayr-i menus bir iki Arapça veya Türkçe kelime ile nakle münhasır kaldı. Ve tabii, neticede değerli bir faide temin edilmeden mesele kendiliğinden muğlak bir şekil almış oldu.

Mevzuum bu dedikodulara tamamen biganedir. Bununla beraber, lisanın menşei ile meşgul olmak, ıslah ve tadilinde takip edilecek usulleri irae etmek niyetinde de değilim. Çünkü bunlardan birincisi münhasıran antropolojiye raci bir keyfiyet; ikincisi ise ıslahatçıların uhdesine mevdu bir vazifedir. Benim dâhilinde hareket edebileceğim dar hudut ise şundan ibarettir:

Lisanın morfolojisini ve bünyesini göstermek; hayatında maruz kaldığı istihaleleri irae etmek; beşerin tarih-i tabiiyesindeki mevkiini bildirmek.

Ümit ederim ki, bu iraelerim tevali edecek olan münakaşaların faidesiz taşkınlıklarına mâni olacaktır..

Her şeyden evvel şurası bilinmelidir ki, lisanın ıslahı bir iki zatın keyif ve arzusuna tabi değildir. Bu hususa dair elde salim bir vahid-i kıyasi mevcuttur. Beşerin tarih-i tabiisi bize lisandan daha harikulade, daha etraflı, daha yorucu bir şeyi irae etmektedir. Lisanı icat ve ibda eden sarf ve nahiv muharrirleri, kavait mütehasısları, deha sahipleri, akademiler değil cemaatin, halkın ruhudur. Bir âlim tarafından bin zahmetle tedvin edilen lisanın kaideleri ekseriyetle cemaatin ruhundan, iradesiz ve şuursuz, olarak çıkmıştır.

İstihale hayata kaimdir. Cihanın tekevvününden bu ana kadar faaliyette bulunan bu amil ...[silik]... hemen gayr-i mahsus gibidir. Onun varlığı zaman ile ölçülür. Şahısların bünyelerine kadar icra-yı tesir eden istihalat onların fikirlerinde de, lisanlarında da birçok tahvillere badi olur.

İki sene evvel Selanik'te münteşir “*Genç Kalemler*” mecmuasında lisana dair birçok fikirler dermeyan edildi. Daha o zaman bu gibi hususların münhasıran fen ile halledilebileceklerini göstermiş olmak için “Alman Tarih-i Edebiyatına Umumî bir Nazar” diye uzunca bir makale yazmıştım. Bu makalede “Lüter”den bahsederken “Bu zat, demiştim, en ziyade lisanî ananeleri nazar-ı itibara alarak lisanı ıslaha çalışmıştır.” Bizde de bu kaideye riayet ediliyorduydu da biraz ifrattan da geri durulmuyordu.

Anane hayat-ı içtimaiyede esastır. Anane lisana da, müessesata da şamildir. Ananesiz milliyet ve medeniyet olamaz. Anane tabiatı itibariyle hem eksik hem hata-alûddur. Lisanın, ananeler tarikiyle intikal ettikçe, morfolojisinde değişiklik göze çarpar. Her hususta, ananelerin kati bir surette ifnasına razı olmayan kavimler terakki edememeye mahkûmdur. İstikrariyet kânununa münkad olmaya çalışan her mevcûdet-i uzviye, her cemiyet, her şey fenaya karindir. Terakki için maziye merbut tesisatın – muhafaza ediliyormuş gibi görünerek – hissedilmeyecek tarzda tebdili muktezadır.

Fennin bütün şubelerini ihata edemeyen birçok gençlerimiz ananenin şümulüne merbut kalmak isteyerek araya bir takım taşkınlıklar karıştırdılar. Lisanı

sadeleştirmek isterken bilmeyerek onu anlaşılmas bir hâle ifrağa hadim oldular. Pek bedihidir ki, gaye de akim kaldı.

Diğer kavimlerde olduğu gibi bizim de biri baid, diğeri karib iki mazimiz vardır. Bunlardan baidi muzlim, garibi ise pek münevverdir. Müselsel asırlarla ayrıldığıımız mazi-i baidin ananesinden, örfünden, ahlakından, seciyesinden ruhumuzda bir zerre kalmamıştır. Bu keyfiyet fennen pek muhakkaktır. İstihaleler arzularımızın değil kavanin-i tabiiyenin muhassılasıdır. Münasebetlerin teceddüdü muhaceretlerin tekerrürü ile kuvvet kazanan istihale kânunları bünye-i uzviyemiz kadar zihniyetimizi tebdil etmektedir. O hâlde, bugün siyasette nasıl Alptekinleri, atabeyleri, destur[suz] kabul edemiyorsak lisanda da Altay, Ora dilini veya Orhun vadisinden çıkan Göktürkçeyi telaffuz edemeyiz. Çünkü bu lisanla tekellüm evvela bizim teşekkülât-ı hançeriyemize gayr-i müsait, gayr-ı muvafıktır. (s.122)

İnsanlarda birçok melekeler, hasisalar vardır. Bunlar muhitin, heyet-i içtimaiyenin ve en nihayet ferdin iradesiz aksülamelinin tesiriyle inkişaf edebilmişlerdir.

“Bana lisanımın esasını, kitap ve kavait muallimleri öğretmedi. Ben onu çocukluğumda münasebette bulunduğum muhitten öğrendim” demekle lisanın felsefesi tekmil-i vuzuh ve sarahatiyle meydana çıkmış olur.

Eğer mücahedemizde “Martin Luter”i rehber telakki edeceksek bari baid bir mazinin ananesinden evvel yakın bir mazininkine tabi olalım. Ve bugünden yarına biraz sahih ananeler tahsil ederek köhneleşmeye yüz tutanları bir tarafa atalım. Yani her manasıyla muasırlaşmaya çalışalım.

Luter, lisanını avamdan almıştı. Şüphesiz bizde eski üdeba meclislerinde müstamel ifadeleri, Uygur ve Altay lehçesini, hatta Nef’i ve Nergisi lisanını ihmal edeceğiz. Fikirlerimizi, emellerimizi neşr ve tebliğe vasıta, bugünkü halkın kullandığı güzel İstanbul Türkçesi olacaktır..

... Her kavim edvar-ı hayatiyesinde istihalelere maruz kalmaktadır. Bir hayat sahibinin nasıl tevellüt, neşvünema, tevakkuf ve izmihlal safhaları varsa bir lisanın da menşei, inbisatı ve ölümü vardır. Bir mevcudiyet-i ananeviye muhit, tesalüp ve saire ile değiştiği gibi bir dil de vasatının müteaddit münasebet ve münasebetleriyle tahavvüle duçar olur. O halde uzviyetler ile lisanlar arasında dikkate şayan bir ayniyet vardır.

Şu hâlde bir şahsın raşîm, cenin ve sabi halindeki ef'al ve harekâtını kâhil hâlinde araştırmak ne kadar makûs neticeler verirse cemiyetlerde de tıpkı böyledir. Biz bu kânuna sadık kalarak lisandaki istihaleleri takip edersek – itikadımca – biraz bedbinlikten, hodpesentlikten kurtulmuş oluruz.

Lisan en ziyade itinaya layık bir mesele iken her nasılsa bizde ihmal edilmiştir. Şinasi ve Fikret devirlerinde lisanımız mevcut idi. Maalesef bugün yoktur. Bu boşluğu imla ile uğraşılacağına emin isek de en azimkâr zamanlarda devam etmekte olan bu sükût bizi biraz ümitsizliğe düşürmektedir. Ne ise..

Lisanın ıslahından evvel onun felsefesine, tekâmülünde tabi olduğu kâunlara vukuf lazımdır. Bunun-çün, iptida ıstılahatı ve bilhassa ilm-i lisanla münasebette bulunan ilimleri tetkik etmeliyiz.

İlm-i lisana en yakın ilim filolojidir. Birçok kitaplarda filoloji ile ilm-i lisan bir gibi gösterilmektedir. Hâlbuki o “ilm-i lisan – linguistique –”nin bir şubesi bile değildir.

Filoloji herhangi bir lisanın sarf, nahiv ve tarih-i edebiyat noktasından tetkik ve tetebbuudur. Tetkikatı sarf ve saik-i tarihiye üzerine müstenittir. İlm-i lisan ulûm-ı tabiiyeden, filoloji ise fûnûn-ı tabiiyeden madûddur. (S.33, s.123) (*Devam edecek*)

Lisan cemaatin ruhundan doğar. – Hayat-ı umumiyede istihale katîdir. – Filoloji başka ilm-i lisan başkadır. – İlm-i lisanın ulûm-ı tabiiyede mühim bir mevki'i vardır. – İştikaklarda her zaman mahzurlar bulunur. – Tarih-i tabîde lisanın ehemmiyeti büyüktür. – Lisanda vahdet ve telasık meseleleri bazı nazariyeler serdini mucip olmuştur. – Netice..

Geçen haftaki musahabemde ilm-i lisan ile filoloji arasındaki farkı tarife başlamıştım. Bu musahabemde ise tekrar eden mevzu üzerinde biraz tevakkuf mecburiyetindeyim:

Bir filoloji âliminin düstur olarak kullandığı ilim; asar-ı atika, sanat-ı edebiyat ve hurufat münasebetlerine müsteniden eskilerin vücuda getirdikleri eserleri tetkik, tashih ve bazı edebî parçaları tenkit veya şerh etmek vazifesiyle mükelleftir. Bu ilmin malûmat-ı lisaniyedeki hududu da o kadar vasi değildir. Mesela filoloji en ziyade şunlarla uğraşır:

1.Bir dilin mürur-ı zamanla düçar olduğu edebî istihaleleri araştırmak.

2.Bir lisanın menşeyini, sarfını, nahvini, en salim tarzını, tevzi’-i coğrafisini, kendisine yakın olan diğer lisanlardan istiare ettiği kelime ve lehçelerin ne olduğunu bilmek.

3.Sanatın müstakbeldeki hissesini ayırmak.

Bu üç güruhta irae edilen hususatın hemen hepsi âdetâ tarih-i lisanın geniş bir topografyasıdır..

Filoloji, yalnız bir lisanla meşgul olduğu vakit elde ettiği ilmî vesikaları şerh ve izah ederek, ciddi ve sahih malûmata nazaran, onun hata-alûd mütûnunu da tadil ve ıslah edebilir. Eğer bu vadide bir iki lehçenin şivesini, usul-i telaffuzunu veya hususat-ı sairesini mukayeseye kalkışırsa o zaman da “mukayesevî - compare” ismini alır. İşte, filolojinin klasik bir kisveye bürünmesi de mukayesevi olmasına vabestedir.

Bazı müellifler, Cermenlere, Anglo-Saksonlara, Gûl veya Fransızlara eski Latin ve Yunanlılara ait müstakil birer filoloji gösterdikleri gibi Türk, Arap ve Acem filolojilerini de bir araya mezcederek ismine “Şark Filolojisi” diyorlar.

Tabii bu hususatın bast u iraesî benim musahebemin mevzuundan hariçtir. Bunun-çün izahattan sarf-ı nazar ediyorum.

Filoloji, ilm-i lisandan pek eskidir. Hatta denilebilir ki, ilm-i lisan, tevellüdünü filolojinin tetkikatına medyundur. Filoloji bir lisanın tetkikiyle meşgul iken o lisana komşu bulunanlardan iktisap ettiği malûmat-ı lisaniye ile bu tetkikatını mukayese etmiş, neticede kendiliğinden müstakil bir ilim zuhur etmiştir ki, bizim “İlm-i Lisan” dediğimiz de budur.

İlm-i lisan, filolojiden ayrıdır demiştim. İftirakın hangi noktalarda olduğunu göstereyim:

Bu şube-i ilim, doğrudan doğruya, bir dilin bünyesini ve tetkikat-ı savtiyeyi tahlil ile mütevaggildir. Bununla beraber, bir lisanı teşkil ve tertip eden melfûz unsurlardan, onların muhtelif şekil ve istihalelerinden bahse de salâhiyettardır. Lisanlarda mer’i mihaniki ve psikolojik kanunlar onun hudud-ı nazarından hariç değildir. Şu hâlde, ilm-i lisan ulûm-ı tabiiyede hemen hemen fizyolojiye muadildir. Fizyoloji salim uzuvların vazifelerini nasıl gösteriyorsa bu da tetkik ettiği lisanların sedalı veya sedasızlarını teşhis, zabt u kuyudatını tekrar tetkik eder. Sonra da tahavvül ve ibdal (Pernutation) kânunlarını zahire çıkarır.

Mamafih bu kânunların keşfi echize-i savtiyenin hareketi, vazifesi ile istinas peyda etmekle kolaylaşır ki, bu hususta biraz da teşrih ve fizyoloji denilen ilimlere vukuf zarurîdir. Şu iraeeye nazaran bir dilin tetkikinde lazım olacak ve müracaat edilebilecek me hazlar “fizyoloji, fizik ve ilm-i lisan” olmak üzere üçtür.

Bunlardan iki evvelkisinin lüzumu o kadar kavi değildir. Sathi malûmat da o işi görür. Tabii hiç bilmemek ilmî ve esasi bir gayeye vusul bulmaya engeldir. Şimdi bu hususu da numara tahtında mütalaa edelim:

1–Seda, ciğerlerden yükselip, tarik-i hançereyi takiben gelen zefir sütunundan başka bir şey değildir. Bunun kesb-i mufassal etmesi lakırdıyı husule getirir. Sedanın tahassülünde hançeredeki müteaddit gazrûfların dahli vardır. İrade tahtında o ihtizazlara bir ahenk vermekle harfler, kelimeler hülâsa lisanlar teşekkül eder. O hâlde bu ihtizazların ne suretle vaki olduğunu bize fizyoloji denilen pek vasi ve pek çetin bir ilim gösterecektir.

2–Hikmet-i Tabiiyenin sûtûr-ı esasiyesine vukuf sayesinde echize-i sem’iyyenin bünyesi, levakık-ı uzviyesini muhtelif suretlerde mütehassis eden ihtizazat-ı havaiyenin terkihi, intisacı, mihanikiyeti anlaşılır.

3–Tasavvut noktasından cihaz-ı femin ve echize-i savtiyenin vaziyetinde, ihtiyari olarak, husule getirdiği tebeddüllerle tevlit ettiği seslerin muhtelif nevilerini araştırmak da ilm-i lisan ile mümkündür. Şu hâlde, lisan tetkikatında vasi ve hadsiz malûmata ihtiyaç vardır. Zira, irae ettiğim bu iç ilme muavin daha birçok şube-i ilim mevcuttur. Bunlardan biri bilinmezse diğerinden bir şey anlaşılmaz. Elde edilen malûmat daima pek iptidai bir derecede kalır.

Lisanlar fertler gibidir. Doğar, büyür, ölür. İptidada tıpkı zi-hayat bir şahsın maruz kaldığı “devr-i cenini” takip eder. Cenin halinde iken bütün bünye-i uzviyesini husule getirmek için ayrıca bir neşv ü neması vardır. (S.34, s.134) Bu iptidai neşv ü nemadan sonra tedrici bir istihaleye mahkûmdur.

Bir lisan bir defa doğunca tarihine ilk adımını atar. İnsanlar da böyledir. Her lisan tarih-i hayatında kavanin-i tabiiyeye münkaddır. Evvela her lisanın hayatı az çok uzun olsa da yine mahduttur. İlk hatve-i terakkisi kendi hayatında inhitata doğru attığı adımdır. Buna mümanaat mümkün değildir. Nitekim ki, süratle akan bir selin mecrasından membâna doğru bir ricatın temini kabil değildir. (S.34, s.135)

(devam edecek)

[Dergi artık çıkmadığı için devamı yoktur]

SUPHÎ EDHEM

(*Zekâ*, C.2, S.33, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], s.122-3; C.2, S.34, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], s. 134-5)

4.5 Edebî Yazı ve Tenkitler

Bu kısımda da 15 tane yazı vardır. Bunları da tarihî sıra ile veriyoruz.

4.5.1 Hayat, Aşk ve Kadın

*Hayat öyle bir romandır ki ancak son sahifeleri okunurken meali anlaşılır.

*Bir salon kadını kocasından başka herkesindir.

*Hangi valide vardır ki oğlunun tesadüf edeceği kadını titremeksizin düşünebilsin, hangi peder vardır ki kızı hakkında aynı hâle düşer olmasın?..

*Aşk; medeniyetin maraz haline ifrağ ettiği bir nev-i histir.

*Bir kadına âşığı melek, zevci şeytan, oğlu valide, damadı da kaynana nazarıyla bakar. Fakat gariptir ki böyle ayrı ayrı nazarlarla baktıkları hâlde gördükleri hakikat yalnız bir şeydir: Kadınlık!

*Hayata insan ölmek üzere gelir fakat ölmemeye çalışır!..

*Kalp bir kumaştır ki pek çabuk yırtılır ve pek kolay tamir olunur.

*Bütün hayat bir saatte nakledilebilecek bir hikâyedir.

*Hoşunuza giden bir kadın gördüğünüz zaman onu tanımaktan ziyade tanımamaktan ve kaçmaktan müstefit olacağınızı unutmamalısınız.

*Gurur; yalnız memnun olduğu zaman hak verir.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.63)

4.5.2 Bursa Hatıralarından (Edebiyat)

Def Eder Bin Kazayı Bir Sadaka!.

- Tevfik Daniş'e -

Kimbilir kaç memleketten ne kadar sey-i ihtiyaç ile oraya kadar gelmişti. Sokağın herkes tarafından görülebilecek bir köşesinde, Keşiş dağının müncevit ve camit rüzgârlarıyla bila-fasıla dövülmekte olan bir noktaya her zaaf ve ihtiyacını, sermiş, galiba hayır ve hasenatı seven bir istibdal-i nefrinin vermiş olduğu asker yağmurluğunun deliklerinden çıplak teni bütün kadidiyetle manzûr. Sağ kolunun üstüne uzanmış, dirsekten aşağısı boş bir torba gibi sallanan sol kolunu kemal-i gurur ve mübahat ile her geçene gösteriyor.

Tahminen ellilik bir ihtiyar. Sakalının siyahı ile kirli beyazı birbirine karışmış. Sefalet-i uzviye bütün kuvve-i hayatiyesini hemen tatil edecek, hemen söndürecek, eritecek zan olunurken, o, yine mevcudiyet-i sufliyesini bir gün daha yaşatmak için, o harap vücuttan çıktığına inanılmayacak kadar asab-hıraş bir kuvvetle ve aynı seda, ve aynı eda ile aynı kelimeleri tekrar edip duruyor.

Tesadüfün bir istihza-yı garibi midir bilmem; kelimat-ı teseülü bir neşide-i hikmet kadar vakur ve amir bir mısra şeklinde, mevzun... Aç ve kısık sesinin etrafına

döktüğü bu mısraa eşkâl ve evzaı bir işmizaz-ı elim ve müstehzi ile bakarken, o, yine misl-i kaza olan hayatının esbab-ı devamını istifa için, geçen her adama, her gölgeye çapaklı gözlerinin fersiz nazarlarını dikerek ve kırık kolunu sallayarak, vaaz u nasihata benzeyen bir tavr-ı hayır-hahane ile ve bir parça da hiddet ve tehevvrle:

Def eder bin kazayı bir sadaka!..

Hakikatini la-yenkati tefhime çalışırdı.

SÜLEYMAN NAZİF

(*Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.74)

4.5.3 Baha Tevfik Beyefendi'ye:

[mektup]

[Mektubun üst kısmında Halit Ziya'nın imzalı ve 1328 tarihli bir fotoğrafı vardır. Altında ise “*Memleketimizde hissî romanın ve nesr-i hazrın müessisi edib-i muhterem Halit Ziya Beyefendi. Atideki mektubu, gazetemiz hakkında büyük bir iltifatı muhtevi olduğu için aynen derç eyledik.*” yazıyor]

Kemal-i dikkat ve lezzetle takip ettiğim “*Zekâ*”da bana tahsis ile istediğin cay-ı kabulden mütemalikane istifade ederdim, “Eğer hayat-ı memuremle hayat-ı edebiyemi mezç eylememek için kendimce verilmiş bir karardan nükul münasip olsaydı...

Buna mukabil istediğiniz resmi gönderiyorum. Fakat heyhat! Başlanmış bir kalemi ıskat pek kolay iken paslanmış bir ömr-i ızdırabın nakş-ı mükedderini ihfa mümkün değil. Te’bid hürmet eylerim efendim.

UŞŞAKİZADE HALİT ZİYA
[HALİT ZİYA UŞAKLIGİL]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.136)

4.5.4 Yine Edebiyat Bahsi

Servet-i Fünûn refikimizin 2 Ağustos tarihli geçen nüshasında Mehmet Rauf Bey, nevî edebiyat âleminde epey uzun bir müddetten beri görülmemiş olan bir makale ile edebiyat bahsini kurcalamış. Kuvvetli ve müşaşa eserler sahipleri olan üdeba-yı cedidenin muhakkak olan iflasından sonra onları parlak iddialarla ümitlerle istihlaf etmiş olan Fecr-i Atî'nin sükûtunu gerek ediplerin ve gerek karilerin edebiyat vadisinde lakaydilerine atfeden ve bu lakaydinin tesir-i tahribini hayat-ı umumiye kadar temsil eden Rauf Bey'in bu makalesi üzerine edebiyat taraftarlarının nazar-ı dikkatini celp ettikten sonra bu mesele hakkındaki fikrimizi – gerek tetebbuatta bulunmak için, gerek bu hafta gazetemizde yer bulunmadığı için – gelecek nüshamıza talik ettiğimizi karilerimize beyan ederiz.

İmzasız

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.219)

4.5.5 Mektup Nasıl Yazılır? (Hanımlara Mahsus)

Mektup– Kadın Mektupları– Mektup Bir Hiss-i Şahsidir– Söylenildiği Gibi Yazmak– Vesaya-yı Umûmiye.

Mektuba ve üslûba dair olan bu bahsi uzatmayacağız. Hissolunan şey daima iyi beyan olduğundan, ihtimal ki hiçbir mevzuun tevsii bunun kadar faidesiz değildir. Hususiyle mektup öyle bir şeydir ki hiss olunur, zira bizim için gayet şahsidir.

Delil şu ki bütün kadınlar mektuplarını pek güzel yazarlar.

La Broyer der ki:

“Kadınlar, bu kısım-ı tahrirde bizden pek ileri giderler. Kalemlerinin altında öyle şıralar, öyle tabirler bulurlar ki, onlar bizde ancak uzun mesainin, müşkül taharriyatın eser ve mahsulü olabilir; intihab-ı terakib-i mesutturlar, onları o kadar yerinde kullanırlar ki malûm şeyler olduğu hâlde bir yenilik letafetine maliktirler ve sanılır ki yalnız konuldukları yerde istimal olunmak için yapılmışlardır. Bir kelimedede bütün bir hissi okutmak ve nazik bir fikri nazikâne anlatmak ancak kadınlara hastır. Öyle gayr-i kabil-i taklit bir teselsül kelimeleri vardır ki tabii bir surette teakup eder ve ancak mana ile rabıta-dardır. Eğer kadınlar daima doğru olaydılar, içlerinden bazılarının mektupları ihtimal ki lisanımızda bulunan yazıların en iyisi olacağını söylemeye cesaret edecektim.”

La Broyer bu cümleleri yazarken düşündüğü şüphesiz Madam dö Söyneye değildi. Çünkü Madam dö Söyneye'nin mektupları La Broyer'in ölümünden çok sonra neşrolundu. O bütün kadınları düşünüyordu. Elllerinde kilitli muhaberat-ı nisaiye bulunanlar bilirler ki kadınlar, umumiyet üzere şerait-i hayatiye ve içtimaiyeleri ne olursa olsun, mektupları mükemmel ve vakıfane yazarlar. Umumu mütehayyir edecek mektupları tab edilmeye layık yüzlerce kadınlar vardır. Ben onların, avam kadınlar tarafından yazılmışlarını okudum ki harikulade zarif ve tabii idi. Kadınlara üslûp tedrisinden sarfinazar etmelidir. Çünkü onlar sevkıtabii ile bunu bilirler.

Erkeklerle gelince, onlarda daha az incelik, daha az tabiilik vardır. Fakat denilebilir ki herkes ...[silik].....?? hissettiği bir mektubu yazmasını bilir. Hissolunmayan bir mevzu üzerine bir mektup yazmak bahsine gelince bunu deruhte faidesizdir. Çünkü her şeyden evvel hissetmek lazım.

Umumî üslûbun teslimi; bir kitap, bir makale, bir tavsif nokta-ı nazarından yazmak sanatına dair bir tedris anlaşılır; lakin mektup, ekseriyet için reftar-ı me'lûftur, ihtiyar bir[silik].... tahrir, intihabî bir sa'y değildir bu bir mecburiyettir, hayatın tesadüflerine göre gönderilecek bir mektup, yapılacak bir muhaberedir. Başınıza şu bu gelir. Hulasa, gaye, mevzu, esbap, mektupların keyfiyeti haddizatında şahsidir. Bu şerait dâhilinde herkes işinin üstesinden gelir. Takip olunacak ancak bir tavsiye var: Çok müsvedde okumak. Yalnızca mektup kıraati mektup yazmasını öğretir.

Zaten muhtelif mektuplara ait merasim-i nisbiye, tabirat-ı malûme-i resmiye, tarz-ı tahrir göstermeye mahsus iyi sanat inşa risaleleri vardır.

Mektup; tahrirî bir makale olduğundan, her şeyden evvel tabii ve gayr-i masnu olmalıdır.

Mektuplarınızda yorucu iştigalden, cebr-i tabiattan, birkaç cümleden mürekkep kelamdan, fennî üslûptan kaçınız. İhmal ile değil, fakat gelişi güzel ifade-i meram ediniz. İyi söylemek şartıyla, söylenildiği gibi yazmalı, hatta söylenilenden bir parça daha güzel yazmalıdır; mademki söylenilen şeyi tanzim etmeye vakit var. Madam Söyneye: “Son derece hoş giden ve mertebe-i kusvaya itila eden o doğru kısa üslûbu kullanınız” der.

Kızına yazar ki:

“Bana gülünecek surette diyorsunuz ki mektuplarınızı tashih ve tezyin ederek benden bazı şeyler kaptığınızı zannediyorsunuz. Onlara dokunmaktan sakınınız; fesahat yamaları yapıyorsunuz...”

Bahsettiğiniz saf tabiat.. İşte hassaten güzel bu, yegâne hoş giden budur.”

Madam Söyneye yine der ki:

“Siz siz olunuz, başkası değil. Mektubunuz bana kalbinizi açmalı, kütüphanenizi değil”, ve nihayet “Bana kalsa yarına kadar yazardım; efkârım kalemim, mürekkeğim hepsi perran” diye sözüne hitam verir.

Parlak görünmek arzusu kadar soğuk ve beğenilmez bir şey yoktur. Mektuplar tezyinat ile mahmul olmamalıdır. Uzun cümlelerden ve usul-i tersiden arî, suhulet-i kalbiye ile yazılmış olmaları kâfidir. Bırakınız fikir, nükte, zarafet, fıkra kendiliğinden gelsin.

Birkaç numune:

“Hakikaten çok mütezziyim. Tıpkı dilsiz bir kıza iade-i kelam etmeye çalışan ve yorulan Molier’in doktoruyum.”

Madam Dö Söyneye

“Der-hatır ediyorum ki Paris’te iken ben ve refiklerim pek ehemmiyetsiz şeyler yapıyorduk, o kadar ki ağdan terazilerde sinek yumurtalarını ciddiyetle tartan hiç nazımlarıydık.”

Volter

“Dün sofrada, ...’nın mantosu altında büyük bir taş götürdüğü hikâye olunuyordu. Bu taşı ne yapacağı soruldu. Bu taşın; satmak istediği bir evin levazım-ı inşaiyesinden numune olduğunu söyledi. Bu beni güldürdü. Kızım, bu ihtirarın arazinizi satmak için iyi olduğunu zannediyorsanız, siz de öyle yapabilirsiniz.”

Madam Dö Söyneye

“İnsan bir parça sabra malik olsaydı, birçok elemlerden muhafaza olunabilirdi. Zaman verdiği hüznü kadar hüznü def eder. Bilirsiniz ki zaman vaz eden, tekrar ihdas eden, tanzim eden ve bozan, basan ve silen ve hemen tanılamaz iyi ve fena şeyler yapan hakiki bir mütelevvin, bir titizdir.

İkimiz de size karşı olan vazife-i mudahhımımızı yaparak; maahaza asla müdaheneye kadar varmadık.”

Bossi Raboten

“Parasızlık gibi hiçbir harabî olmadığını kendi (S.14, s.255) kendimize söylediğimiz vakit, kendimizle ne kadar eğlenmiş oluyoruz.

Madam Dö Söyneye

Madam Dö Söyneye ihtiyarlığından bahsederek der ki:

“Boşuna çırpındım, yek-şekil ve hazin bir hayattan; başka bir şey çıkmıyor.” Fesahat ve belagatin, hatta en âlisi, mektuplarda bulunabilir. Madam Dö Söyneye bazen Busoe ile rekabet eder. İşte Mösyö Dö Lovasen’in ölümünü hikâye eden belîğ ve meşhur mektuptan birkaç satır:

“... Mösyö Dö Lovi’nin vefat-ı anisinde öyle kendimi kaybettim ki bunu size söylemek için neresinden başlayacağımı bilmiyorum...”

Vesaya-yı inşaiyenin en mühimine gelince: kalemi kendi haline bırakmak, hissolanı aramadan ifade-i meram etmek lazımdır. Birisine yazmak için kalem ele alınınca ne denmek istendiğini iyice bilinmiş bulunmalıdır. Bunu tahrir cihetine gelince, meşgul olmaya hacet yok, yüksek sesle onu söyleyiniz, tabir kendiliğinden kalemin ucuna gelecek.

Bilhassa mevzuunuza mahirane hulûl etmek için mustarip olmayınız. Mektubumunuzun başlangıcı tabii, riyasız ve nageh-zuhur olmalıdır. Kızının tehlike içinde olduğunu öğrenen Madam Dö Söyneye “Ah kızım! Ne mektup! Bulunduğun hali musavver ne tablo!” diye başlar. Bir yerde kızının kaybolan bir mektubundan bahseder: “Ve kalbime nüfuz eden bu sevimli mektupların ancak üçünü aldım, bir tanesi gelmedi.” Diğer bir defa kızına yazdığı ilk mektupta böyle başlıyor: “Heyhat! Yine mektuplara kaldık!” Kezalik mektupların sonları sade ve cebr-i tabiatsız olmalıdır. Madam Dö Söyneye hitam-ı kelim için asla sıkılmamıştır.

“Adiyo, benim gayet muazzez, gayet sevimli çocuğum; kimseye kusur etmiyorum ki seni nasıl sevdiğimi görüp de, senin beni sevmekte olduğuna hükmetmesin” Bazan: “Ben sizinim, sevgili kızım size hasrettiğim zamandan iyi meşguliyet bulmuyorum. En küçük menafınıza her şey feda. O zavallı Kon’u kucaklarım, daima onu... Ondan memnun musunuz?” Yahut da: “Adiyo, sizi der-aguş ederim; fakat daha yakından ne vakit der-aguş edebileceğim? Hayat o kadar kısa ki! Ah! İşte bakıp aldanmayacak bir şey: Şimdi sabırsızlıkla beklediğim sizin mektuplarınızdır.”

Sanat-ı inşatta, Bufon’un “Üslûp, tamamıyla insandır” kelamı la-yetegayyir bir hakikattir. Hülâsa mektup yazmasını öğrenmek için birçok mektuplar okumak lazım gelir.

(Albala’dan) (S.14, s.256)

F. İKBAL

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.255-6)

4.5.6 Tercüme ve Mütercimlik (Edebiyat)

Falan veya filan şairin şu veya bu eseri fena tercüme edilmiş.. Şurası noksan, burası yanlış! gibi intikadatta bulunacak değilim... Maksadım, saha-ı tahrirde

tercüme ve mütercimliğin nasibedar olduğu mevki-i mahsusu da tayin değil, taharri ve iraedir.

Tercüme ve mütercimlik sanatı, şifahi ve tahrirî olmak üzere iki suretle ifa edilirse de bunlar, muvaffakiyet ve ehemmiyet itibariyle birbirinden hemen pek farklıdır. Filhakika şifahiyatta tercümanlık, bazı ıstılahat-ı mahsusa ve merasim-i teşrifatiyeden kat-ı nazar, pek de müşkül değildir. (S.21, s.341) Pürüzsüz ve selis bir ifade, hemen her türlü muhavere ve mükalematı tavassuta kifayet eder, demede pek o kadar da mahzur görülmez zannederim. Çünkü tercümanlık esas, ruh-ı meselenin tefhim ve tefehhümüdür; muharreratta olduğu gibi, şifahi tercümelerde noksanı-i teşbih ve tasavvura, zarafet-i cümel ve beyana atf-ı ehemmiyet edildiği pek, pek mahduttur, çok defa, müfit ve muhtasar bir ifade ile fikir ve maksadı tebliğ ve ifhama muvaffakiyet, âdeta sezavar-ı takdir ve tahsin görülür; o kadar... Fakat muharreratta tarihî, fennî, içtimaî.. Ve pek az, zaif bir ihtimal ile temaşaya ait temsili şeylerde pek o kadar da mühimsenilemeyen “tercüme ve mütercimlik sanatı” edebiyat ve siyasiyata ait olursa büsbütün başkalaşır ve âdeta istisgar edilemeyecek derecede bir ehemmiyet ve nezaket kesbeder. Mesela muhaberat-ı siyasiye, vesaik-i diplomatikiye tercümeciliğiyle kıyas kabul etmez. Bir ehemmiyeti, ehemmiyet-i uzması vardır. Ufacık bir kelime, küçücük bir cümle hatası bazan imar ve telafisi na-kabil yanlışlıklara, dedikodulara sebebiyet verir ve bidayette pek de nazara çarpmayan bu gibi bir hata-yı ihmalî, mürur-ı zamanla inkıta na-pezir bir elastikiyet kesbeder; çekilir, çekiştirilir, kısaltıp uzatılır ve nihayet altından çıkılması asırlara muhtaç olan bir mağlûbiyet-i siyasiyeye münceş olur.

Her şeyden ziyade sanat ve incelik aranılan muharrerat-ı edebiyede de böyledir. İki lisana alelade vukufu olan her muharrir, hatta her edip öyle lalettayin bir lisanda nazar-ı dikkatini celp eden bir eseri, bir eser-i edebîyi diğerine pek de suhuletle tercüme edemez. Hatta birkaç lisan bilmek, konuşmak kadar değil, cidden vukuf-ı tamı olan bir muharrir, bir edibin bile bir lisanda –hususiyile lisan-ı maderzadında- yazdığı bir eserde, o lisanın bir enmûzec-i edebîsi denecek derecede muvaffak olduğu farz edilse de aynı edibin, aynı mevzuu ikinci bir lisana nakil ve tercümeyle çalıştığı zaman muvaffakiyeti pek şüpheli bir mevkide kalır. Belki de imkân haricindedir. Nitekim birkaç lisanda telif-i asar eyleyen eazımın, aynı mahsul fikrini iki lisanda yazdığı hemen bugüne kadar görülemeyen harikalardandır.

Tercümecilikte muvaffak olanlar, şive ve gavamızı lisan ve edebiyatı “mükemmel” kaydıyla bilenlerdir ki, bu da ancak tercüme-i fikir ve meal ile, mevzuun umumiyeti (S.21, s.342) veyahut –yukarıda zakir edildiği vecihle- edebiyatın daire-i ihatası haricinde sırtan muharrerat-ı sairede kabildir. Maahaza bunda bile medit ve sebatkâr bir rusûh ve mümarese-i kalemiyeye ihtiyaç var. Yoksa isim, sanat ilh... Lügat kitaplarında, kavaid-i lisan sahifelerinden istiane edilen kütürüm ve hamide bir vukufu muvaffakiyet kabil değildir. En munis bir kelimenin bile mevaki-i istimaliyesini, hudûd-ı şümulünü, tercüme edilecek lisandaki mukabilini, derece-i kıymetini hulasa, lisanın bütün manasıyla gavamızını, inceliklerini bilmek lazım...

Pek de müşkülpesent olmadığımı kanaatim var. Fakat maksadımı biraz tavzih için küçücük ve iptidai bir misal arz edeyim:

Türk olmamak üzere, memleketimizde Türkçe görüşen konuşan birçok Osmanlı ve ecnebiler var. Pek mahdud ve madût olan müstesnalardan katınazar, ekseri Türkçede bizim kadar bir mümarese-i lisaniyeye malik değildir ve bu da tabiidir. Fakat Türkçe okuyup yazmaya kadar cesaret-yâb olan vasat derecedekilere dikkat ediniz, hemen yüzde doksanın “böyle değil!” denecek yerde “yok böyle!” dediklerini göreceksiniz.

Bazen de cümledeki kelimat tamamen söylenir de intizam ve tertip tamam olmaz, takdim ve tehir olur. Mesela: “Bu akşam pederinizi görmeye geleceğim!..” gibi bir cümleyi: “Geleceğim görmeye pederinizi bu akşam!” tarzında ifade ederler. Dikkat edilirse, şu ikinci cümlede bir tek kelime hatası yoktur. Fakat kelimatın tertibindeki adem-i irtibat ve intizam cümlelerin zarafetini, lisanın aheng-i tabiisini büsbütün bozmuştur. Binaenaleyh bize, samia-ı ruhumuzu parçalamak istiyormuşçasına garip ve gayr-i munis bir lisan gibi geliyor. Muharreratta, ezcümle edebî eserlerde de aynı tesiri bırakır: İşte avamızı-ı lisana, şiveye tamamen vakıf olmaksızın tercümeye, mütercimliğe yeltenmenin pek tabii olarak intaç eylediği hatalar... Ve samia üzerindeki tesir-i muharriş!...

Şimdi bir de günden güne tevsi-i daire eyleyen Fransızca'yı kendi aramızda “mükemmel” kaydıyla tahsil etmiş bir Osmanlı farz edelim: Türk muhit ve mehafilinde Fransızca'yı pürüzsüz, hatasız ifade ediyor, konuşuyor; hatta bazı şeyler yazarak muvaffak da oluyor. Vukuf-ı tam ve mükemmeli önünde tekâpu-yı takdir ile

eğilmek mecburiyetinde bulunduğumuz böyle bir edibin bizce ufacık bir cümle hatasını, bir hata-yı teşbihisini bulmak, hatta ummak bile imkân haricinde iken aynı edibin bir de Fransa mehafil-i edibesinde, matbuatında bulunduğunu göz önüne getirelim!. Acaba bizim “Bir Fransızdan daha iyi bilir ve yazar!” cümle-i takdirkârisiyle alkışladığımız o edip, burada olduğu gibi Fransa encümen-i ediplerinde de takdirkâr nazarlarla selamlanacak mı? Bilcümle muharrerat ve muhaveratında bütün manasıyla muvaffak olacak mı? Ve böyle kaç mümtaz sima bulmak ihtimali var?.. Kendi hesabıma pek mahdut, pek müşkül!.. Fakat bir defa da matbuat-ı edebiyemize kırık kırık, bölüm yırtık asar-ı mütercemelerle karışmak isteyen fikir ve icat yoksullarını, edip taslaklarını, mütercimlerimizi göz önüne getirince “Acaba hangimiz aldanıyoruz?..” dememek kabil değil...

Mütercimler, bir bedia-ı fikir ve sanat aranılan asar-ı edebiyeye temas etmemek şartıyla, tarihî, fennî, ve içtimaî asarı laalettahdit tercüme edebilirler ve bu suretle de muvaffak olduklarına, daha mühim hıdemat-ı meşkûrede bulunduklarına büyük bir kanaatle iftihar da edebilirler. Fakat bir abide-i sanat ve edebiyatın perestîşkâr bir cazibedar-ı bedayii olmakla, onu yine edebî bir nam altında tercümeye yeltenmek, âdetâ kaş yapayım derken göz çıkarmaya benzer ki buna üstad-ı muhteremin dediği (S.21, s.343) gibi: “cinayet-i edebiye” derler; hem de en şedidi...

Eğer kıymettar bir esere karşı perverde edilen hürmet ve ihtiram bu suretle takdim edilmek isteniyorsa, bilakis tercümeye kalkışmak küstahlığıyla onu, zevk-i selimi kan ağlatan soğuk bir palyaço kıyafet-i acibesıyla yerlerde süründürmekten ziyade içtinap etmek lazım. Çünkü onun bütün kıymeti, bütün mehasin ve bedayii payansız ıssız ormanların zerrin ve nermin gölgeliklerinde gizlenen bir sülünün derin nazarlarından dökülen layetanahiyet-i hüsün ve şiir gibi kendi muhitinde, muhit-i tabiiyesindedir. Eğer oradan alınmak ve uzaklaştırılmak istenirse, yabancı bir elin dokunmasıyla simin kadifelerini rüzgârın eyadi-i lakaydine terk eden bir samur kelebek gibi zarafetinden, güzelliğinden hiçbir şeye temellük edilemez. Muharriri ona, o sanat-ı rakika-ı edebiyeyi, cazibeyi ancak kendi muhitine has olmak üzere vermiştir. Binaenaleyh, o heykel-i edebînin perestîşkârını ona, bulunduğu yerde tapınırlar.

Artık mütercimler, ne kadar müsahelekârane davranırlarsa davransınlar, bir sanat, bir bedia-ı hayal ve tasavvur aranılan asar-ı edibenin tercümesindeki

muvaffakiyet, eserin kıymeti nispetinde müşkül ve güçtür, derim. Zaten sanatın inceliğini, kıymetini takdir edenler, Mikel Ancil'in o sanatkâr parmaklarının geçtiği yere, el uzatmak cesaret-i küstahanesini kabul etmezler ki...

A[yn]. MİDHAT [ÖMER]

(*Zekâ*, C.1, S.21, 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s.341-4)

4.5.7 O Mahiler ki Derya İçredir Deryayı Bilmezler (Tenkit)

Safahat risale-i mevkute veya muvakkatesinde Şehabeddin Süleyman Bey, efkâr-ı umûmiyeye (Nayileri) takdim ediyor. Bunlar “şiiir-i Osmaniyeyi membandan³² ahzetmek ve bu mayeyi yeni nazariyat ile mezcederek teceddüdü husule getirmek istiyorlar” ve bunun için de böyle bir meslek icat ediyorlarmış.

Mesele pek karışıktır.

Evvela– İstikbalin daima bir teceddüt, bir ibda doğurduğu ve bu istifayı her müessese-i hayatiyede keremiyle takip ettiği şöyle günlerde rehayabi-i milleti arkada aramak ve zihniyet-i umumiye üzerinde böyle bir bidat-i mürteciâne tatbik etmek, doğrusu pek gariptir.

Saniyen– Şehabeddin Süleyman Bey'in bu zümreye izafe ettiği bu teşebbüs-i mübdiane cidden ortada var olan bir şey midir?

Salisen– Bu tesis-i edebînin vazı-ı evveli olan zat acaba kendi fikrinin taraftarı mıdır?

Şu mevzuda bu ve buna mümasil birçok rayb ve güman noktaları vardır. Mamafih biz bundan ileri tahlilata girişmeyelim.

Şehap Bey, bu prezantesinde “mazi ve teceddüt size pek garip gelir, fakat bilmeli ki; dünden alakasını kesen terakkiyat, muallâkta kalarak ölür” diyor.

Bu, (Nayiler)in katl ve idamına verilmiş bir feteva-yı mahsus değil mi?

³² Keçinin kuduru suyu pınarın başında içer. Durûb-ı Emsal-i Türkiye'den.

Nayiler, dünden, hatta evvelki günden, daha evvelki günden kat-ı alaka ederek iptidaya rücû ediyorlar. Bugün düne ittisal etmezse nasıl olur ki bu inkıta ile daha derin bir bidayete rücû mümkün olsun.

Bu hiçtir. Sermayesiz kalmış, aksak bir kalemin –lakırdı kaht-ı lüğatinde asmalar budayım-ından başka bir şeye benzemez. Osmanlıcanın bugünkü lehçemize uymayan, kaba ve zamanına göre kâfi, (S.24, s.17) fakat vaktimize, hâlihazıra göre na-kâfi bulunan Türkçeden altı yüz senelik bir germ ve sert terakkinin eser-i tıraşı ile vücuda gelmiş bir lisan olduğunu teemmül etmeden, bunu emir hâlinde aramak, pantolonu çıkarıp şalvar giymek değil âdeta, onu da çıkarıp şekl-i tabiiyi vahşete rücû etmek değil midir?

Bugün biz terakki etmiş veya ediyorsak, bize eski kafa, zerre ve gürz gürültüsü arasında naralaşmış bir lisan değil, yeni bir dimağ, mevcuttan daha ince, daha vasi, daha nazik, âdeta esiri denecek ince ve na-mahdut bir lisan lazımdır.

Şehap Bey, Nayileri Mevlana Celaleddin Rûmi'ye nispet ediyor ve bu yeni mesleğe, şeref yoksulluğu bu nispetle taviz etmek istiyor.

Mevlana Celaleddin Rumî; hakkında - ...[farsça bir ifade?]- dedirtmiş kutsi ve muhterem bir zattır ki fakat Türk edebiyatına Türkçeye alakadar değildir. Bu zata bir ittisal-i edebî olamaz.

Şehap Bey'in, bi-lüzum, bi-vesûk ve hatta pek rabitasız melfûk, uzun, uzun mürekkep seylabeleriyle ve bunların fırsat bahşi ile göz karartan birçok sözleri, hüsn-i mutlaka dair, eski fikirleri var.

Bunlara hiç dokunmayalım. Bunlar ökse gibidir, tutar ve kirletir. Nayiler ve bunların baş üfürükçüsü Halit Fahri acaba, Şehap Bey'in prezantesine inanır mı? Mevzudaki seciye-i mudhike asıl burada...

Safahatta bu beyin bir de manzumesi var: Tûti...

İşte Nayilerin en ser-nevası?... Bu zatın şiirlerinde esasen mana aranmaz. Müsveddat-ı tahririyesi ressamların boya tahtası gibi perişan ve berbat boyalardan, terkiplerden ibarettir. Mamafih (Nayi) olduğuna göre bir ahenk olacak değil mi? İşte kafiye ve bunların ibram-ı vezin ile suret-i telaffuzları!

Ayinenin önünde duran ince bir kuti (couti)

.....tûti

Ve sonra:

Serpildi minder üstüne atlas feracesi

Çalkandı ihtiram ile ateşlenen beli (S.24, s.18)

İşte Nayiliğin, Şehap Bey'in, Mevlana Celaleddin Rûmi'ye –hâşâ ve sümme elfi hâşâ- nispet ettiği meslek-i edebin ilk dürresi... Ne ayıp!

Nazm-ı bi-hayâda ileri gelen zurnacı Kıptilerin şarkılarında bile bu kadar tahli-i izar, bu kadar üryan ifade bulunamaz bilmem emsali var mıdır?

Biraz daha aşağıda:

“Cemşid içer piyale-i billûr-i şehveti

“Tatir eder semaları güllerle, Isfahan”

beyti var. Birinci mısradaki “piyale-i billûr-i şehvet” zannederiz ki Türklüğün memba-ı lisanında bulunamayacak bir terhib-i acib-i bi-manadır.

Hele semaları tatir eden güllerle Isfahan'ın ne demek olduğunu bilmem, anlaşılıyor mu bu acaba? Isfahan tömbekisinin dumanı ve nargilesi de piyale-i billûr mudur? Bunların en tahaffi, hotoza kafiye olmak üzere son murabbadaki:

“Heyhat! Bahçelerde öter gamlı bir horoz” mısraıdır.

Gamlı horoz... Bu o kadar gülünçtür ki; böyle bir mülemmada şiir manası bulmak için insanın horoz akıllı olması iktiza eder.

Sonra:

“Fecrin ışıklarıyla sular bir çiçek gibi banû-yı şuhun alnını tezyin eden hotoz” beytindeki cidden bir Altay cehaleti var. Âlemde ne biçim hotoz olur, fecrin ışıklarında sular. Bu, gece safası denilen çiçeğin yaprağından mı mamul!..

Gençlere istikbali temin edecek gıda-yı irfan vermek bugünün en namuskârane bir vazifesidir. Bunun hilafında gösterilecek yapmacıklar ancak şiiriyet ve sanatıyla kabul olunur. Ki bunlarda da en mefkût olan şey bu hassa oluyor. Halit Fahri bir mekteb-i edep müessisi değil, edebiyatta haiz-i nisab-ı tam olmuş bir şakird-i inşa bile olamaz.

Hazretin –Zebercet Alevler- gibi ütü kabul etmez putları vardır. Bu hâlde, bu Nayilik ne oluyor bunu söyleyelim: Rübapları harap olmuştur! Artık üfürecek bir kamış kalıyor.

Bir hâlde ki:

“Zurnada peşrev olmaz, ne çıkarsa bahtına” mısraına tamamıyla mâsadak.

Bunun mazarratlarına gelince birçok genç fikirleri iğva ve izlal edecek, derslerinden alıkoyacak, havaiyata sevk edecek...

Halit Fahri Şehab’ın saye-i cenahına sığınarak Nayicilik edeceğine Dârülfünun’da devam ettiği edebiyat şubesine olan intisabını takviyeye çalışsa daha iyi olmaz mı?...

TEVFİK MECDİ

(*Zekâ*, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 19145], s.17-18, 20)

4.5.8 Vazife Karşısında Edebiyat ve Gençliğimiz

Rumeli hezimet-i vaki olmadan, gençlik devr-i istibdatta mağdur olarak, inkılâptan sonra itiyat belası edebiyat içinde istiğraktan kurtulamamıştı. Bunu tarih afv ile yazsın. Fakat vatanın yarı parçasını elimizden götüren, Rumeli Kerbela-yı millîsinden sonra vazife, gençliği artık intibaha davet etmiştir. Artık bundan ötesini tarih, sahaif-i tenkidine, afyon suyu ile yazacaktır.

Rumeli felaketi vatanın yakın bir köşesinde sükût ve ölüm haykırır, muhacir arabaları Babiâli caddesinde seyyar tabutlar gibi canlı ölümler naklederken, gençliğimiz hâlâ, visal ve misal peşinde koşuyor, edebiyat-ı münteşire, na-müstait şairlerin eda-yı hayidelerinden, müştehiyat-ı gayr-i vicdaniyelerden kurtulamıyordu. Bu itiyat-ı sefil hâlâ ve hâlâ bu sivri kafaların üzerinde vebaî bir kavak yeli gibi esip duruyor. Bir milletin mürebbiyat-ı maneviyesi arasında edebiyatın da bir kudret-i ıstifaisi olduğu muhakkaktır. Fakat bu kudret itka edecek temele, istinat edecek nukat-ı esasiyeye müftekindir.

Bunlar temin olunmadan, şu tarz-ı hevaperestanede takip olunacak edebiyat, iş başına giden bir amelenin yolda mâni söyleyerek izaat evkat etmesi gibi ağustos böcekliği etmekten farklı olamaz.

Bir cihat ordusu, silahlanır, harp meydanına gelir, her şeyi amade-i savlet olur, işte edebiyat ve musiki o zaman izhar-ı keramet eder. Bir neşide, bir beste ile zebunları kahraman, kahramanları aslan eder.

Balkan felaketi bizi bir harb-i bila-peyam içinde ezdi. Çöktürdü, “madde ve kuvvetle” kaybettiğimiz şu “felek imtihanını” sene-i taliyede kazanmak, tarih önünde sınıftan dönmüş bir şakirt cehaletiyle dönecek kalmamak için bize zayıyatımızı telafi etmek lazım gelirdi. Bu zayıyat ise edebiyat değil, kan ve vatandı.

Biz bugün ölmüş ecdat ile doğacak ahfat arasında sütünelik eden bir türbedar vaziyetindeyiz. Bize gazel söylemek yakışmaz. Biz söyleyeceğimiz ninniye bile, huzur-ı mevtaya hürmeten pes perdeden ve belki ilahi tarzında söylemek mecburiyetindeyiz.

Gençliğimizin sazında ve havanında kısmi ve bunların (Maestroları), kadıncı şairleri tarih önünde aldığımız ve şu vaziyet-i cehalet-averi teemmül edip de, ahfadı, ecdat kabri önünde faal ve müntakim büyütme için ilahiler, millî ilahiler lazım olduğunu hâlâ derk edemiyorlar. Şuaramız arasında hâlâ bir (Hristof Botef) çıkmadı.³³

Biliyoruz ki, gençlerimizi istila eden tarz-ı hazır-ı edebiyat merakı, bize kurun-ı vüstanın büyütülmemiş yadigârlarından; (Rönesans)ın pürüzleyip daha kötüleştirdiği bergüzarlarındandır.

Kurun-ı vüstanın devr-i istila gençliğinde şan olan harp ve darbe-i iktidar kesbetmek; dini pek bir silahşor olmaktı. Bu akide; bilahare o derece tereddi etti ki, gençliğin saffet-i mümtaze-i fahri bundan dadı dizinde masal dinlemek, kendi büyüğü önünde (dev) görmüş gibi sinmek oldu.

Devr-i telakki olan sin-i sabavette, kocakarı masalı ile imla-yı efkâr eden bu biçareler bilahare eski şuaramızın bahname-i edebîleri ile tenvir-i izan ettiler. Bugün, şarka bir nazar-ı istihfaf atarak fesane-i edebîlerini ecnebi mallarından tedarik etmeye uğraşan şuaramızın hâlâ, kocakarı masallarının teselliyet-i edebîsini gösteren (aşk, hicran, vuslat) ekanim-i sibaane ve sibaanesinden kurtulamadılar (siba kelimesi için lügate müracaat oluna.) İleti bu suretle teşhis ediyoruz. İşte Fecr-i Ati gibi,

³³ Meşhûr Bulgar millî şairi

Nayiler gibi, hâlâ anne ve dadılarının masallarını nazmeden bu genç şairlerimizin derd-i na-mekşûf ruhanîlerine karşı vereceğimiz bu müddeamızın en kuvvetli delili de, henüz gençlik içinden ehemmiyet ve kıymet-i vakti takdir ile vatanperverane mesaide bulunacak kimseler zuhur etmemesi, edebiyat-ı vatanperveranenin hâlâ ve hâlâ eski kalemlere müftekir kalmasıdır. Filhakika bugün bir tûti-i ber-hicran, bir mehtap yazmak için vazife-i milletini unutarak uğraşan gençler, bir iptidai hocası ve hatta bir aktar, bir bakkal olsalardı, vatan karşısında yine, ifa-yı vazife ediyorum kavliyle teselliye daha ziyade istihkak kesp edebilirlerdi.

Hâlbuki dilber ve zarif edebiyatın bugünkü gençlikle zıfâfı; beytûlmal-i müsliminden geçinecek bir lekita-ı ihtiras vücuda getirmekten başka bir faide vermiyor.

İşte vazife karşısında edebiyat ve gençliğimiz. Ne hazin?

Erenköy

TEVFİK MECDİ

(*Zekâ*, C.2, S.25, 21[20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.30-32)

4.5.9 Âlem-i Edebiyata Mizahi Bir Nazar: Naiyyûn ve Zurnaiyyûn

Âlem-i edebiyatımızı lahana tarlasına benzeterek izhar-ı zarafete yeltenenler, gözlerini açsınlar da saha-ı edebiyatı bir defa daha nazar-ı tetkikten geçirsınler. Artık tarla-yı edebiyatımız bol bol lahana yetiştirmiyor; kabiliyet-i terabiyesine yeniden yeniye sereyan eden namiye-i sanat, orasını âdeta bir gülistan hâline getirdi. Tarhlarında ne rengîn çiçekler inkişaf ediyor, ağaçlarında ne ahenktar bülbüller şakırdıyor. Zamane müşkülpesentleri bu mesut tecelliyata bakarak yeni yeni teşbihler ibda etsinler...

“Fecr-i Ati”den sonra meydan-ı edebiyat hemen boş kalmıştı. Şimdi o sahayı yeni bir fırka-ı edebiyenin işgal ettiğini görüyoruz. Bu yeni fırka, garabet-i

fevkaladesiyle ensal-i sabıktan külliye ayrıyor. Evet, bu zümre-i edebiye müntesipleri saha-ı edebiyata ellerinde nazenîn birer nay ile çıkıyorlar. Kendilerine “Naiyyûn” namını veriyorlar... (S.26, s.45)

Filhakika bu yeni fırka-ı edebiyenin kabul ettiği alet-i sanat, cidden calib-i dikkattir. Edebiyat-ı Cedide erkânı, saha-ı edebiyata ru’yet-i isyan çıkmışlardı; çünkü o devirde hücum edilecek bir kudemapereşter fırkası vardı. Hâlbuki bugün öyle bir fırka-ı muhalife mevcut değildir. O hâlde acaba fırka-ı cedidenin dest-i sanatını tezyin eden Nayiler neye delalet ediyor?

Bu sualin cevabı pek basittir: Alet-i sanatı tebdil suretiyle temin-i şöhet... Artık halk rûbaplardan, erguvanlardan usandı. Kulaklarda başka nağmelere karşı ihtiyaç peyda oldu. İşte Naiyyûn mektebinin felsefe-i teessüsü...

Bundan sonra âlem-i edebiyatımızda Mevlevi ayinleri ihya edilecek demektir. Bunu ben kendi nokta-ı nazarımdan pek eğlenceli buluyorum. Mesela:

Mevlevidir sevdiğim

Her dem külâh eyler bana

tarzında inşat edilen manzumeler, fırka-ı cedide-i edebiyenin nay sanatında gayet raks-engiz bir besteye bürünecek, sonra bunu herkes meşk edecektir.

“Naiyyûn” mektebi [ile] yeni bir devre-i edebiye başlamış olduğuna kanaatim var. İşte bu kanaat saikasıyladır ki ben de fırka-ı cedideye peyrev olmak istedim. Maharet-i mûsikiyemi nazar-ı dikkate alarak taht-ı riyasetimde “Zurnaiyyûn” namıyla bir şube-i edebiye tesisine karar verdim. Teşkil edeceğim şube-i edebiye, Naiyyûn mektebine mahreç vazifesini ifa edecektir. Nay çalmak zannedildiği gibi kolay bir mesele değildir, bu sebeple “Naiyyûn” mekteb-i edebisine intisap etmek isteyenler, evvela, “Zurnaiyyûn” sınıfına dâhil olup bu şube-i edebiyeyi ikmal ettikten, kaba ve gürültülü nağmelerle kâfi derecede istinas hâsıl eyledikten sonra ikmal-i cesaretle “Naiyyûn” mektebine intisap edebileceklerdir.

Maksadım, edebiyatımıza naçiz bir hizmet ilave etmektir. Fakat bir nokta beni çok düşündürüyor: “Davulyûn” namıyla diğer bir fırkanın bizi takip etmesinden çok korkuyorum. O zaman âlem-i edebiyatta hâsıl olacak gürültüye halk nasıl tahammül eder bilemem...

DİYOJEN
[HÜSEYİN KÂMİ]

(Zekâ, C.2, S.26, 27 Mart 1330 [9 Nisan 1914], s.45-6)

4.5.10 Bir Cevap: Rıza Tevfik Bey'e

Gayet malûm ve okunmuş bir kitabı gayet meçhul ve nadide bir şey gibi göstermeye kalkmıştınız. Ben münekkittir olmadığım için latife tarzında bunu yazdım. Çünkü herkes bana sizden bahsederken:

–Kalenderdir, zekidir.

diyordu. Bundan cesaret alarak sözümün nihayetinde de bir iltifat, bir şaka yapmak istedim. Şakaya kimlerin tahammül edemediğini tabii bilirsiniz. Siz de bu şakaya kızdınız. Ve bu kızgınlıkla hem bir cevap, hem bir de bütün muvaffakiyetlerinizin sebeplerini, esaslarını gösteren bir makale yazdınız: Amerikanizm...

Sizin gibi tasavvuftan, hatta kabalist olduğundan bahseden bir adam matbu ve meşhur Vahdet-i Vücut risalesinin kime ait olduğunu bilmiyordu. Çünkü- hiç olmazsa- fihristine bakmak için olsun kütüphane-i umûmiye gitmemiş, tasavvuf kısmını ziyaret etmemişti! Sizde hakiki bir ilim aşkı olsaydı bu bilgisizliğinizden bahsolunduğu zaman susacak ve belki daha ziyade tafsilat almak için hususî olarak bana müracaat buyuracaktınız. Fakat hayır... Siz öfkeleniniz. Şahlandınız. Yine mutadınız veçhile kendinizi methe başladınız. Ben de size mukabil benim eserlerimin de Avrupa lisanlarına tercüme olunduğunu, Avrupa'nın en meşhur ve en okunur risalelerinde benden bahsolunduğunu, hiç hususî münasebetim olmayan Avrupalıların Avrupa'dan eserlerimi istediklerini yazarsam merhum saf yağcı Cemaleddin Efendi reklâmcılığına, şöhret tacirliğine kalkmış olmaz mıyım? Kendimi söylemeyeceğim. Henüz bir satır yazı yazmaya cesaret edemeyen arkadaşlarım var ki mektuplaştıkları müteveffa Alfred Foyye [Fouillée], Gustav Le Bon gibi meşhur mütefekkirlerin müteaddit mektuplarına malik bulunuyorlar. Şimdi bu gençler, ister misiniz sizin gibi bu mektuplardan ikide birde bahsetsinler ve:

–Ey Türkler! Bakın bize kimler mektup yazıyor. Biz filozofuz. Avrupa'da dostlarımız var...

diye bağırırlar. Lakin hayır... Onlar bunu yapmazlar. Sonra müsteşriklerle münasebetinizden bahsediyorsunuz. Müsaade ediniz de bu müsteşriklerin saflık ve

cahillik başlıca sıfatları olduğunu söyleyeyim. Daha harflerimizin şekillerini tanımadan eserlerimizi tercümeyle kalkerlar. Ve “Âşık Kerem”ın “mim”i “ikdam”ın mimi gibi yazılı olduğundan (ACHIK KERMER) diye lisanlarına geçirirler.

Ve bana: “Siz o matbu risaleyle neden o kadar müddet cebinizde sakladığınız da istifade etmediniz?..” diye soruyorsunuz. Bunu sormaya hacet var mı? “Amerikanizm”e alışmadığım için... Yoksa hayatta muvaffakiyet kuru gürültüye, şarlatanlığa vabeste olduğuna mutmain olsam o kitabın başından sizin gibi bir sahife kopya eder,

–Bu eserin sahibini bilmiyorum. Yazmadır. Gayet eskidir. Galiba Ahmet el-Buhari’nindir. Dünyada görülmemiş bir nefisedir. Kitap şeklinde yakında(!) bastıracağım...

diye hokkabazlıklarla “el çabukluğu marifet, ne sihirdir, ne keramet” yapmaya kalkardım. Para bahsinde benim fakirliğime pek çabuk hükmediyorsunuz. Eğer (öteye beriye sekiz yüz küsur lira borcu olmamak...) sizce fakirlik demekse ben fakirim ve hükümet memuru olmaya niyetim olmadığı için sizin yerinize göz dikemem. Bundan emin ve müsterih olunuz. Filozofluğunuza gelince... İşte bu sizde olmayan bir şey! Sizin filozofluğunuz sizin iddianızla, sizin kendi kendinize yaptığınız ve devamından asla bıkip usanmadığınız reklâm sayesinde kazanılmış kuru bir namdan başka bir şey değildir. Siz bu “Amerikanizm”de âdeta “Barnom”u geçtiniz. Resmi istidalarınıza, hususî mektuplarınıza, fotoğraflarınıza, makalelerinize (Filozof!) diye imza attınız. Kırmızı horozdan ziyade duvarlara astırdığınız büyük kıtada resimlerinizin altına “Filozof” yazdınız. Âdeta “Filozof” kelimesi “Rıza Tevfik” gibi sizin isminiz oldu. Hâlbuki kimse kendine has bir “usul, meslek, eser” meydana koyamayana filozof diyemez. Kendine mahsus bir usulü, bir mesleği, bir eseri olmayan bir zata “filozof” derlerse ya şaka veyahut alaydır. Siz filozof iseniz hani kendinize has “usul”ünüz?.. Hani “meslek”iniz?.. Hani “eser”iniz?.. Evet, siz-hatta başkasına ait- bir usul ve meslek sahibi değilsiniz. Başına ve nihayetine onar santimetrelik birer tekerleme ilave ederek ve kendinize filolog süsü vererek neşrettiğiniz destanlara “eser” diyorsanız bravo size... Behçet Efendi’yi, Eyüp’lü Şükrü’yü, Tamburacı Niyazi, Kıvrıkcık Emin, Deli Sıdkı ve arkadaşları gibi külhanbeylerini bulunuz. Onlarda- hem okunaklı bir surete yazılmış- binlerce destan var. Her gün birini kopya eder ve gündeliğinizi düzeltirsiniz... İşte benim istifade

edemediğim bir memba.. Çünkü size nispetle bir nesnasım. Siz insansınız! İstifade ediniz. Ve elinizi kalbinizin üzerine koyarak deyiniz ki:

–Onlar Amerikanizm yapıyorlar...

Ö[MER]. S[EYFEDDİN].

(Zekâ, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.65-6)

4.5.11 Münekkitler Grubu... (İçtimai Musahabeler)

İki tasdikkâr refikin de inzimam-ı reyine istinatla tepinircesine ısrar ediyordu:

–Hayır, azizim, hayır! Böyle gözüm mütalaalarla kabil değil, beni ikna edemezsiniz... Yakın zamanlara kadar ben de sizin gibi, hayır, hatta fazla ve pek ziyade metin bir kanaatle bu gencin derin bir tettebbuu olduğuna emindim ve bu sinde bu kadar derin tettebbuata sahip olan bir genci, âdeta ücretsiz tellallar gibi her yerde takdirlerle ilan etmiş ve bu yüzden birçok muahezata da maruz kalmıştım. Fakat şimdi, katiyen, bir, beş, on değil ki...

Bakınız, bu adamın leh ve aleyhinde ne kadar dedikodular olduğunu bilirsiniz ve belki siz, hemen o sıralarda bunların bir kısmını kabul etmezsinizdir bile... Lakin ben bilakis bunları sırf çekememezlik, haset belası olmak üzere telakki etmiş ve kararımı da vermiştim. Dedim a ben onun malûmatına sarsılmaz bir kanaat beslerdim. Fakat günden güne hatırı sayılır bir yekûn teşkil eden muarızların, daha doğrusu münekkitlerin kıskançlık belası diye hükmettiğim muahezelerinin arasına sıkışmış gizli ve donuk hakikatlerin sırttığına pek de bigane kalamadım ve o günden itibaren biraz tetkike, tamike koyuldum. Fakat rica ederim, pek de hercai meşrep olduğuma hükmetmeyin! Tetkik ve tamike koyulmakla yine eski kararımdan nükul etmedim ve kendi sebatsızlığıma, müvesvisliğime vererek hükm-i sabıkımda sebat etmek için dışlerimi bile sıktım. Fakat zaman, mefkûremde ahenîn bir kale gibi ahz-ı mevki eyleyen kanaat-ı müstahkememi yavaş yavaş temelinden sarsmaya ve daha

sonra da şüphe ve tereddüde terk-i mevki ettirmeye başladı; ben yine muannit bir ısrarla sebat ettim ve tamam iki sene tereddüt ve şüphe denizlerinde sersem ve sergerdan dolaşıp hırpalandıktan sonra, geçen sene, müstahkem kanaatlerimin tereddütten daha kuvvetsiz ve hükmümün hilafına daha yakın bir “acaba?” ve nihayet, evet hâlâ acıyorum. O kanaatlerimi, tereddüt ve acabada değil, tamamen:

–Evet, ben yanılmışım; muarızlar haklı imiş!..

cümle-i kabul ve teessüfkârı istihlaf etmiştir. Fakat siz, yine inanmayacaksınız, hayır, yine ısrar edecekmişsiniz, buna diyeceğim yok...

Hatip o kadar coşmuştu ki, nutkunun bidayetinden beri müdafaata yeltenerek iskemlesinden zıplayan muarızını gâh oturtmaya, gâh omzundan yakalayarak eliyle ağzını tutmaya çalışmakla ıskat edebilmişti. Fakat bu defa daha çevik davranan muarızı ona fırsat vermedi:

–Pardon Monşer, dedi; müsaade ederseniz biraz da ben söyleyeceğim. Saatlerden beri söylediniz, söylediniz... Netice: Eski kanaatinizin bugün tamamen aksini kabul mecburiyetinde bulunmanız... Hep bu kadar, değil mi? Fakat rica ediyorum, biraz da kanaatinizin müstahkem kalelerini sarsan, bilmem tarumar eden esbap ve delailden de bahseder misiniz?

–Ooh! Vızır vızır, dedi; şimdi biraz müsaade et otur da soğukkanlılıkla dinle! Fakat rica ederim, bir gramofon plağı gibi samia-ı ruhunu birinci olarak tehziz eden şeyi beyinde temerküz ettirerek hakayık-ı müdilleye karşı mefkûreni, muhakemeni kapayarak değil; mukayese ve muhakeme ederekten dinle!

Bu adamı ne zamandan beri tanıdığımı bilirsın ve Mercan mektebinden yekdiğerimizle pek iyi görüştüğümüzü de tahattur edersin, değil mi? İşte benim, ta o zamandan bu gence karşı büyük bir itimadım vardı. Hele zekâsına olan kanaatim pek fazla idi. Mercan hayat-ı tahsilinden, matbuata atıldığı zaman hepimiz hayretlerle takdir ettikse de ben bunu, daha pek çok zaman evvel mefkûremde takarrür eden itimat ve kanaatime istinatla pek sade buldum. Biraz sonra, “Fecr-i Ati”nin en kavi ve mücehhez bir pehlivanı olmak üzere “Servet-i Fünûn” saha-ı vasiasında Kurtdereli’ye meydan okumaya başladı. Bunu da alkışlayarak kabul ettim. Daha sonra muvaffakiyetlerinin mesti-i humarıyla genç şairlerimiz gibi “Acaba, hangisinde daha ziyade şöhret kazanacağım?...” diye mütereddit adımlarla, muhtelif vaziyetlerde

çarpınmaya başladığını hissettim; buna da, gençliğin, muzafferiyetin pek tabii olan çılgınlıklarıdır dedim.

Şu son cümleler, bir saatten beri ince bastonunun ucuyla kaba ve mühim tablolar tersim eden üçüncü güzelliği bana âdeta bir kuvve-i elektrikeye verdi:

–Af edersiniz a, azizim! dedi, münazaranıza pek de istihzadan azade olamayan şahs-ı salis karıştı, genç şairimiz kim oluyor? (S.28, s.68) dedi ve bu tecahül hatibi büsbütün köpürttü:

–Ayol, dedi; sen de pek tuhafısın! Her şeyi kuşbakışı görmek, lâubalîyane istihzalarla altüst etmek istiyorsun, artık genç şairimizin kim olduğunu bilmeyecek kadar da hayat-ı edebiyeden bihaber değilsin ya!..

Öteki bu defa daha az bir telaşla ilave etti:

–Vallahi a, biliyorum Monşer! Bunda hiddet edilecek ne var? Hem günde binlerce edebî gazeteler intişar ediyor ve birinde gördüğümüz genç şairleri diğerlerinde hiç de göremiyoruz. Artık “Genç Şairimiz” demekten maksadınızın hangi genç şairimize ait olduğunu ne bileyim! Hem bir şairin, böyle müphem bir cümle ile kim olduğunu intikal edememek, neden haberdar olmamak perdesi altında cehalete münker olsun!..

–Peki, dedi, o hâlde bin birinci defa olmak üzere bir de benden işit: Musavver gazetelerin sahaif-i güzide ve edebiyesinde, bütün fotoğrafçıların, kitapçıların, hatta Mir’in, Boter’in camekânlarında hiçbir defa da olsun, görmedin mi?.. Vükelanın, vüzeranın şu her fotoğrafın yanı başında, kendi hatt-ı destiyle muharrir “Genç Şairimiz... Beyefendi” etiketleri nazar-ı dikkatini celp etmedi mi hiç?.. Daha ziyade tafsilata ihtiyacın var mı?

Üçüncü bey anlayıp anlamadığını itiraf etmeden, dördüncü ve çiğ bir ses münazaranın devamına mâni oldu:

–Hakikaten tuhaf.. Ben bu genç şairimizin düzinelerce fotoğraflarını gördüm ve merak bu ya, her birisinden birer tane edinerek muntazam bir koleksiyon teşkil ettim. Kulak ve saçtan başka bir şey göremedim. Hele yüzünü, kabil değil, bir fotoğrafında göremezsiniz.

Bu ana kadar bitaraflığını muhafaza eden bonjurlu bey kendini zapt edemeyerek:

–Buna “tuvalet serisi” derler, kuzum, dedi. *Şehbal*’in Piyer Loti’ye ithaf edilen nüshasını görmedin mi? ’Üdeba, şuaara, sanatkâr, çoluk çocuk herkes iki kelime ile Piyer Loti’ye takdim edilmemiş miydi? Fakat Piyer Loti hakkındaki ihtisasatı sorulan adam, Piyer Loti’yi ne vakitten beri biliyor, hangi asarını okudu, Fransızca biliyor mu, bilmiyor mu? Bunun katiyen ehemmiyeti yok! Bütün Piyer Loti: İki satır yazı! Ve bir de fotoğraf.. Kâfi ve vafi!. Artık her yerde Beyaz Gölgeleler, Siyah Ziyaleler muharririni mi göreceğiz?

–Yo ..o ...k!.. Bak, bunu hiç kabul edemedim! O zat maziye hiç yokmuş gibi karanlık nazarıyla bakıyor. Gençliği için kadınlardan istimdat edildiyse de onu da unuttu. O şimdi “Turan”ına kavuşmak üzere matarasına kımızını doldurmuş, çarığının çekmiş, kuşağını sıkmış, dağarcığını da omuzlamıştır. Artık beyazlar, siyahlar, alacalar muharriri değildir ki... Hem:

Turan için yola çıkan bu fikirle barışamaz;

Ayakları sakat olan sağlamlarla yaşayamaz.

diyen bir edibe nasıl olur da Telemak’a rahmet okutturan “Beyaz Gölgeleler” şairi dersin!

–Fakat Monşer!

–Fakatı, filanı yok! Diyeceğini biliyorum. *Donanma* mecmuasındaki şiirini söyleyeceksin. Ve “Beyaz Gölgeleler”den daha muğlâk değil mi? Bunun hiç beisi yok. Bu da böyle bir lisan inkılâpçısı. Yurtta Turanlı, Merziyom’da İranlı olur.

–Evet! Maksat şöhret, iştihar olduktan sonra pek doğru!..

Rüfekası meyanında “Canlı Takvim” unvanını kazanan Vecih Bey, gülmekten ziyade ağlamaya benzeyen hıçkırıklı bir tebessümle:

–U... u... m... m! dedi; desenize bari ben de benimseyeyim –bu genç şairimiz ikinci bir “Gezginci İsa” imiş.

Israra lüzum görmeksizin yana yana parmaklarına yapışmak isteyen cigarasını yere atarak üzerine bir de tükürdükten başka ayağıyla boğdu ve:

–Malum a, dedi; bizim bildiğimiz şeyler, hep geçmiş asırlara ait millî, tarihî şeylerdir. Tarihin sahifelerini açacak olursanız 1115 İsyanı’nı görürsünüz. Bu devirde kızlarını evlendirmek bahanesiyle Edirne’de âlem-i sefahate dalan İkinci Sultan Mustafa, umur-ı idare-i devleti bila kayd u şart Şeyhülislam Feyzullah Efendi namında birinin eyadi-i tahakkümüne tevdi etmişti. Nihayet “İri kavuklu, burma

sarıklı, kırmızı şalvarlı, bağrıları açık, baldırları çıplak” cübbeciler, yeniçerilerin de iltihakıyla “Orta Cami”de bir isyan cemiyeti teşkil ettiler. Az müddet sonra, reis-i usat [asiler] Çalık Ahmet’in siyaset-i akûranesi sayesinde Sultan Mustafa hal ve “Padişah-ı Şevket-penah -eydüllah ve kuvvahı ala adahû- Ahmet-i Salis Hazretleri serefraz-kamet-i saltanatlarına ceş-i girre vü naz vererek taht-ı âli-i baht-ı Osmaniye cülûs etti. Ve usat-ı reis Çalık Ahmet de sekbanbaş, yeniçeri ağası ve nihayet rütbe-i vezaretle taltif olunarak umur-ı mukadderatı kabza-ı teshirine aldı ve ilk icraatı olmak üzere Feyzullah Efendi’yi bitpazarında idam ettirerek cesedini, üç yüz rahibin iştirakiyle çamurlarda sürükletti. İşte Çalık Ahmet’in bu suretle günden güne parlayan devre-i ikbali, bütün “serdengeçti”ler, yeniçeriler, kabadayılar arasında da mühim bir devre-i unvan-ı iştiharın mukaddimesi olmuştu. Nitekim aynı isyana iştirak eden Toracanlı Ahmet, Karakaş Mustafa da unvanlarıyla şöret bulmuşlardı. İşte bu devirde adı kulağına değmek isteyenler, behemehal Çalık Ahmet’e müracaat ile birer unvan-ı iştihara mazhar olurlardı; Burunsuz Ali, Parmaksız Reşit, Şaşı Süleyman, ilh... gibi.

Ninem hikâye eder: Merhum Osman dedem de iki refikiyle Çalık³⁴ Ahmet’e müracaatla birer unvan-ı iştiharla taltif edilmelerini istirham etmiş.. Reis, unvan-ı iştiharda münhal yer olmadığından bahis ile eline keskin bir ustura alır ve merhum dedemin avurdunu kulaklarına kadar yararak “Senin unvan-ı iştiharın avurdu yırtık Osman”, refikinin de bir kulağını uçurarak “Seninki de kulaksız Recep” diyerek birer uzuvlarının katıyla cidden şayan-ı iftihar birer unvan-ı iştiharla taltif olunurlar. Üçüncü refikleri İsa da, dikiş tutturamayarak daha evvel Şam’a firar eder ve binaenaleyh ocağa dâhil olamadığı gibi iştihar da edemez. Fakat rüfekasının parmaklarla gösterildiklerini iştittikçe “Ah, acaba beni ne vakit parmaklarıyla göstererek işte o meşhur ... İsa budur!” diyecekler diye âdeta aklını uçuracak bir dereceye gelir. Aynı maksatla on beş defa hapis haneye girdiği hâlde iştihar değil, hatta gardiyanların bile kendisini tanımadıklarını gördükçe büsbütün köpürür. Akıbet, bir gece rüyasında sebep-i iştiharını keşfederek derhal yataktan fırlar ve geceleyin sokaklara düşerek Şam’daki “Ak Minare”ye gizlenir. Sabah ezanı okumak üzere caminin müezzini merdivenlere tırmanırken, yukarıda birinin gezindiğini

³⁴ Yüzünün bir tarafı kopmuş veya kesilmiş olanlara eski Türkçe[de] “çalık” derler

hissederek kim olduğunu sorar ve selis, beliğ bir lisanla “ene İsa” cevabını işitince süruru hayretine karışarak aşağıya iner; Hazreti İsa’nın nüzul ettiğini ilan eder; çarşılar kapanır; hükümet ve devair tatil-i işgal eder; ulema, fuzala, meşayih bir alay-ı vâlâ ile nebi-yi muhteremi istikbale şitap ederler.

İslam Hıristiyan, küçük büyük hem-dest vifak olarak Ak Minare’ye koşuşur ve nihayet müntehip bir heyet minarenin kapısından yukarı çıkmaya başlar; henüz şerefeye birkaç basamak kaldıkları esnada yine yukarda bir şeyler hissederek pür-halecan kim olduğunu sorarlarsa da:

–Ne oluyorsunuz yahu? İşte benim. Gezginci İsa!.. (S.28. s.69) cümlesi meselenin çıplaklığını ifham eder. Bittabi yanıldıklarını anarlarsa da, İsa’yı bu kadar halecandan sonra pek de bırakmazlar. Bütün ahalinin iştirakiyle mükellef bir dayak yer ve herkes de kendisini tanır. İşte bugünden sonra İsa da muradına erer ve tamamen iştihar ederek nerde olsa, birkaç adamın:

–Hazreti İsa diye ahaliyi aldatan İsa’yı biliyor musunuz? İşte o Gezginci İsa budur!

dediklerini her gün işterek iftihar eder.

Anlaşıyor ki genç şairimiz de böyle bir “da’i-il-iştiha”ya tutulmuş olacak!..

“Canlı Takvim”i hikâyesindeki isabetinden dolayı tebrike bile lüzûm görmeyerek yine hatip atıldı:

–Artık müsaade edersiniz ya, dostum! dedi; biraz da bizim münazaramızı dinlerseniz herhalde fena olmaz zannederim.

Muarızını süzerek ilave etti:

–Anlatabiliyor muyum beyim? *Servet-i Fünûn*’da birçok şeyler yazdı, çizdi. Fakat çok geçmeden “Fecr-i Kazib”e teslim-i silah ultiatomunu veren “*Rûbap*” kahramanları, karşılarında temerrüd eden bu mücehhez pehlivanı da sirkat, nazire, intihal, istihale ve daha bilmem neler kısıkvrak ettiler. İşte bu. Bugünküler, yarınkiler değil; öbürüsü günküleri bile sadra şifa verir bir cevapla iskat edemedi. Bunu burada bırakıyorum.

Tercümeğe yeltendi, bundan da muktedir bir edib-i tabibin darbe-i nageh-i zuhûruna tab-aver-i mukavemet olamayarak sersemleşti. Bundan da sarfinazar ediyorum.

Yevmi gazetelere intisap etti; tarihî, siyasî, içtimaî şeyler yazmaya başladı ve nihayet günün birinde Şimal-i Türk üdebasından “Abdullah Tukayef”in ufûl-i elim ve ebedisine esef-han olanlar meyanında bir makale ile Abdullah’tan bahsetmeye kadar işi ilerletti. Ne beis var diyeceksiniz, değil mi? Abdullah Tukayef genç bir Tatar şairi idi. Henüz böyle bir şairden ne Avrupa gazeteleri, ne de Osmanlı üdebası bahsetmemişti bile.. Hâlbuki, Osmanlıca ile Fransızcadan başka hiçbir lisan-ı şark ve garbı bilmediğine sizi temin ederim. Fransızca’yı da, tercüme ettiği kitaplarda daha pek çok zaman sonra “Berliç” mektebinde tahsil ettiğine elan devamıyla sizi ikna edebilirim. Bundan da geçelim.

Yakın zamanlardan hepimizin ufûlüyle mevcudiyetinden haberdar olduğumuz müsteşrik “Vambery” hakkında, cidden Vambery’i tanıyanların makalatını güzelce tetkik ettikten sonra yine Vambery’e ait uzun uzadıya felsefelerle dolu bir makale neşretti. Buna ne dersiniz?

Sonra yazdığı şeylere bakınız, size öyle adamların söyledikleri düsturlardan, felsefelerden ismi ile cismi ile bahseder ki, on dokuz ve on sekizinci asırlarda bile bunları bilen, tettebbu edenler bile pek az ve belki hiç yoktur. Bununla ne demek istediğimi mi anlamak istiyorsunuz? (S.28, s.70) Yani bu son üç dört asırda şöhret bulan ekâbir ricalin onun nazarında hiçbir mevkileri yoktur. Çünkü onların hepsini okumuş, anlamış, bırakmıştır. Artık hepimizin ağzında çiğnene çiğnene hiçbir ehemmiyeti kalmayan on yedinci asırdan sonra gelenlerden bahsetmeye tenezzül bile etmez. Şimdi de “İhtimal!” diyeceksiniz, değil mi? Fakat rica ederim, Fransızca’yı bile bir buçuk, nihayet iki sene evvel anlamaya başlayan bir adam şu müddet zarfında saatte yirmi beş cilt okumuş olsa, acaba her makalesinde bahsettiği eazımın asarını değil, hatta tercüme-i hâllerini bile itmama muvaffak olabilir mi? Meğerki esatirî bir zekâyâ, harikü’t-tabia bir dehaya malik olsun...

Tecrübe için yarın bir makale yazınız: Çin ulemasından filanın vefat ettiğini, Hint üdebasından filanın kudret-i edebiyesini, Japon siyasiyyûnundan bilmem kimin deha’in-i siyasiyesini mevzu-ı bahs edin. Nihayet iki gün sonra bu tanımadığınız simayı ve bütün icmal-i hayatını yevmi gazetelerin birinde, hem de bütün edille ve emsilesiyle okuyacağınıza emin olunuz!.. Diyeceksiniz ki bu adamları çarçabuk nereden bulacak, tetkik ve tettebbu edecek? Ha, bu gayet kolay. Eğer Kamûs’ul-Alam’da, Laros’un büyük diksiyonerinde varsa, ne âlâ, tamam demektir. Oradan alır,

süsler, ruh verir, birkaç da felsefe-i mühimme ilavesiyle bir makale yazar ki, siz de hayret edersiniz. Yok, cidden hayalî bir şeyse, öyle şeyler icat eder ki böyle bir adamın vücuduna siz de inanırsınız.

Dahası var: Geçenlerde bir yerde bulunuyordum. Edebiyattan, hususiyle edebiyat-ı garbiyeden bahis açıldı ve nihayet mübahase Abdullah Cevdet Bey'in samedani şairi "Şiller"le nuranî ve la-yemût edibi "Şekspir"e intikal etti. Bu genç pehlivan yine ortaya atılarak mezkûr edipleri öyle bir tenkit ve tetkik etti ki, hayret ettim. Fakat nasıl? Falan eserlerinin mevzuu, falan eserlerinin netice ve gayesi gibi şeyler değil; doğrudan doğruya kudret-i edebiyelerinden, üslûplarındaki ağırlıktan, kabalıktan ve ne bileyim, binlerce şeylerden bahsetti. Fakat böyle bir tenkide salahiyet kazanmak için Almancayı, İngilizceyi bilmek lazım diyeceksiniz. Bunu da kendisine sorun...

Hülasa azizim, ben dereden tepeden muharririn bütün dediklerini, hatta pek noksan olmak üzere kabul eder ve "çöpmemiş"de değil; büsbütün "hiçmemiş" derim ve buna da metin kanaatim vardır.

Hatip, biraz uzunca kaçan şu hutbesine nihayet verdiği zaman bütün grupta yeni bir cereyan uyanmıştı: Bonjurly Bey, bu sıralarda yazdığı şeylere beş altı sene evvelki tarihi yazdığını söyleyerek aynı tarihte onun idadi sınıflarında pineklediğini ilave ediyor. Gözlüklü bey, kendi mahsul-i fikri olan şeyleri pek mühimseyerek geçmiş zamanlarda cidden birer mevki-i mümtaz ihraz eyleyen eazım ve felasife isnatla onların namına izafe ile yazdığını emin bir kanaatle söylüyor... Canlı takvim de, kendi hikâyesindeki isabetten emin bir iftiharla hatibin koltuğuna geçerek:

–Gezginci İsa hiçmemiş...

diye mırıldanıyordu.

A[yın]. MİDHAT ÖMER

İhtar: Bu mütalaat sahib-i makaleye aittir. *Zekâ* imza ile neşrolunan yazıların müfadinâ müşterek olmadığından manevi mesuliyet kabul etmez.

(*Zekâ*, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.68-70; C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.84)

4.5.12 Hafta Musahabesi- Edebiyat Âleminde (Hisler Mütalaalar)

Son günlerde edebiyat âlemimizde hazin bir tecelli var. Hemen her gazete, her risale avam şairlerine ait saçma sapan, evet, bihak saçma sapan sözleri edebiyat namına ihyaya çalışıyor. Bu cahilane ve âcizane şiirlere felsefe mahiyeti verenler de var.

Gerçi bu kabil avam türküleri, avam şiirleri her memlekette toplanır, tab edilir. Lakin hiç kimse bunlardan, felsefe, tasavvuf ve daha bilmem neler çıkarmaya çalışmaz. Hatta bu işlerle pek büyük muharrirler meşgul değildir. Alekser kitapçılar, tabilar bu işleri görürler.

Milletin edebiyatı; felsefesi namına hiçbir mahiyet-i ilmiyeyi haiz olmayan külhanbeyi destanlarını neşretmek ayıptır. Gerek saz şairlerinin eserleri, gerek bazı mutasavvifinin imalı sözleri ve gerek bazı tarikatlara mensup kimselerin nefesleri, bunların hepsi bilmeyerek bilinmiş yani gayriihtiyarî ve gayr-i müdrik bir hâlde sezilmiş bazı zamanî fikirlerin yine gayriihtiyarî ve gayr-i müdrik bir surette ifraz edilmiş inikâslarıdır.

Bazılarımızın bunlardan hikmet, hakikat, tarih vesaire ihracına kalkışmaları gayet gülünçtür. Zekilerin; cahil de olsalar yine zamanlarına hâkim oldukları ve bunlara ait, menfaatle mütegayyir tek mil fikirlerin avam tarafından birer hakikat olarak kabul edildikleri düşünülürse artık her cihetle mağlûp, aciz ve meczup dimağların ifrazat-ı şiiriyelerine ne derecelere kadar ehemmiyet verilmek caiz olduğu pek güzel anlaşılır.

Hususiyle bu gibi cahilane şiirlerden felsefe istihsaline çalışılırsa artık garabet ve cehalet katmerleşir. Felsefe; henüz tavuk pazarı kahvelerine yahut Şehzadebaşı destancılarına düşecek kadar basitleşmediği gibi ancak ve ancak vahdet-i vücuda kail oluvermekle hallolunacak ve kırık dökük vezinli iki beyitle ifade edilecek bir tekerleme haline de girmemiştir.

Yirminci asırda ne edebiyat ve ne de felsefe böyle telakki edilemez.

Edebiyata ait vaktiyle bir kitabımda yazdığım bazı satırların burada tekrarını münasip görüyorum: (s.74)

Edebiyat bir hadise-i içtimaiyedir. İnsanlar münferiden yaşasalardı edebiyat mevcut olmayacaktı; diğer sanayi-i nefisenin de olmayacağı gibi. Çünkü gerek edebiyat ve gerek diğer sanayi-i nefise birer netice-i hassasiyettir, birer zaaf-ı asabidir. Aşk ve din ile beraber bunları içtimaiyat tevhit etti, hâlâ da ediyor. Her asırda, her devirde, her muhitte hadisat-ı içtimaiye ile mütenasip mesalik-i edebiye, mesalik-i tersimiye, mesalik-i musikiye görüyoruz. Hakimeyet-i din devirlerinin şövalye ve aşk devirlerinin, hayal ve hurafe devirlerinin mevlûdat-ı edebiyesi meydana geldiği gibi muhtelif muhitlerde husule gelen semerat-ı sanat da meydana gelmiştir. Bu cereyandan sanayi-i nefise kendini kurtaramadığı gibi felsefe de kendini kurtaramamıştır.

Esasen felsefe edebiyattan ayrı bir şey de değildir. İnsan sevdiğinin arkasından nasıl koşarak fertat ederse hakikat denilen şeyin arkasından da öylece koşarak feryat edebilir. Hâl-i zaaf ve acz birincisinde de, ikincisinde de aynen mevcuttur. Hatta ben bu hususta felsefeyi daha mühlik görürüm. Çünkü birincisinde arandığı şeyin bulunmak ihtimali mevcuttur. Fakat felsefenin ebedi maşukası olan hakikat kendi muakkibinden aynı sürat-i seyir ile firar ediyor. Bu heyecan-alûd taharriyatı şiir addetmekte devam edersek edebiyat belki muvakkat şiirlerin bir cilvegâhı olabilir. Fakat felsefe; namütenahi bir şiirdir, baştan nihayete kadar, evvelden ahire, ezelden ebede kadar bir şiirdir, hakikatin, ilmin şiiridir!...

Timsali Edebiyat

Edebiyatı teşviş eden, edebiyata kaldıramayacağı manaların yükletilmesine sebep olan, edebiyatı kendi zemin-i layıkında bıraktırmayan en büyük amil lisanıdır.

Evet, lisan-ı edebiyatı mevki-i hakikisinden ayırmış, bazan yükseltmiş, fakat alelekser sükût ettirmiştir.

Edebiyat; tıpkı resim ve musiki gibi hissiyatın ifadesidir; hâlbuki lisan; fikrin, tefekkürün ifadesidir. Eğer hissiyatın ifadesinde bir güzellik görüyorsak bu güzellik mevzuun hissî olmasıyla ve daire-i hassasiyette kalmasıyla kaimdir. Mesela musiki tamamıyla müstakil bir lisanıdır. İfade ettiği hissiyatı kendisine mahsus tarz-ı beyanıyla izhar eder. Hassasiyet, tefekkür demek değildir. Tefekkürün tecsim ve

tecessümü demek olan lisanla anlatılamaz. Bir kemanla bir aşk ifade olunur, fakat bu ifade büsbütün ayrı ve kendine mahsus bir şekildedir. Bunu gerek söylemek ve gerek anlamak için o şekl-i mahsusa vakıf olmak, evvelen öğrenmiş bilmiş bulunmak lazımdır. Musiki budur. Eğer böyle olmaz da kemana aşkı âdeta lisanla söyler gibi kelimeleri takliden söyletmek istersen meydanda musiki değil, gürültü buluruz. Kezalik musiki bir beste-i hissiye ile bir bülbülün teganniyatını ifade edebilir, fakat kemandan aynıyle bülbül sesi çıkarmak musiki değil, maskaralıktır. (s.75)

İşte edebiyat da böyledir, yani bir ifade-i hissiyedir. Onun için edebiyat ile beyan edilmek istenilen hâl-i heyecan kelimelerle söylenilirse meydanda edebiyat kalmaz; ifade-i meram kalır. Edebiyat kelimeden ziyade telaffuzdadır, manadan ziyade şekildedir, taamdan ziyade rayihadadır.

Bence edebiyatın edebiyatlığını muhafaza edebilen meslek-i edebî ancak bu vadiyi takip eder. “Timsali Edebiyat” da budur.

Şair ve Şiir

Bahse hatime olmak üzere şunları da ilave edelim:

Şair demek halka kendisini beğendirmek için şiire yazan kimse demek değildir. Şairin maraz-ı şiiri, hassasiyet ve heyecanı galeyana gelir. Muhitin ve sair maddi ve vicdani amillerin taht-ı tesirinde şiirini husule getirir. Bu husule getirişte yegâne müessir, müessir-i hissidir. Para almak, şöhret kazanmak vesaire gibi bir müessir-i fikri değildir.

Binaenaleyh eserlerini halka beğendirmek için yazan bir kimsede ben şairlik eseri göremem. Böylesi ancak bir muharrir, hayatını kalemine bağlamış bir gazeteci olabilir. Onun yazdığı şiirle yevmi bir gazetenin baş makalesi, cinai bir romanın mündericatı yahut herhangi bir kitapçının hafta başı hesabâtı arasında mahiyet itibarıyla bir fark yoktur.

Hâlbuki şiir böyle yazılmaz, şiiri doğurtan ihtiyac-ı kariden gelecek paraya müftekır olan midenin ihtiyacı değil, şairi kariden, hatta karile beraber bütün dünyadan müstağni kılacak olan asabın, hissiyatın ihtiyacıdır.

Şiir “okunmakta” değil “yazılmakta”dır. Yani şiir; okunurken bir eğlence, bir vakit geçirme, bir can sıkıntısı tedavisidir- gerçi ilca-yı hassasiyetle şiir okuyanlara da tesadüf ettim. Fakat bunlar istisna kabilindendir. Ekseriyet-i azime bunun

gayridir- Hâlbuki yazılırken mutlaka bir şahsiyet-i müheyyice ile yazılmalıdır ki şiir olsun.

Daha kısa bir tabir ile diyebilirim ki şiir şairin mahsulüdür, kariin değil; şairle kaimdir, karile değil.

BAHA TEVFİK

(Zekâ, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.74-76)

4.5.13 Gelibolu Hatıraları: Benim de Bir Tavsiyenamem Olsaydı!...

-Kardeşim Necip'e-

Şiddetli bir yarım baş ağrısından muzdaripsiniz.. Aynı zamanda muannit bir öksürük göğsünüzü izaçtan halî kalmıyor.. Göz kapaklarınızın gittikçe ağırlaştığını hissediyorsunuz.. Ah, diğer odaya geçseler de yatağı şuracığa serip de şöyle bir uzanıversem diye düşünüyorsunuz.. Ve size öyle geliyor ki bir gecenin vaktinde yatmak nasip olsa şu rahatsızlıklardan eser kalmayacak.. Ancak akı küçülmüş gözlerinizin “hâlâ yatılmayacak mı diye” yalvarıcı bakışlarına, uzun uzun esnemelerinize aldırın yok.. Bilakis mübahase ehemmiyet ve revnakını artırıyor...

Cebinizden sık sık saatinizi çıkarıp bakıyorsunuz... Dikkat eden yok... Efendim bizim saat tembeldir geri kalmış... Saat dört... Acaba sizin kaç, diyorsunuz... Bu sualinize ev sahibine ait olmayan küstah bir ses cevap veriyor:

–Dördü çeyrek geçer, daha erken!...

Ve kulaklarınızı tırmalayan bir Kürt-Arap şivesi ile tahrirat müdürü beyefendi, kedi postundan yapılmış asırdide bir kürke sarılmış, esmer ve ufak yüzü, çalı sakalı, sönmek üzere olan bir gece kandiline benzeyen küçük ve akı görünmez gözleriyle üzerinizde nahoş ve üşütücü bir tesir hâsıl eden her söze (hakk-ı âliniz var) cevabını veren, fırsat düşürdükçe kendisinin evveli sanisi ricalinden olduğunu

söyleyen bir beyefendi, Halep'in kokusu dört saatlik mesafeden duyulan meşhur kebabından iştihanızı calip bir surette bahsederken, öteden, tıyneti size Kosova'nın yalçın kayalıklarından geliyor hissini veren ve bu münasebetle yüreğinizi hoplatan gür bir sesin:

“Yaptı... Yaptı... Yaptı”

kelimelerini tekrar ettiğini iştiiyorsunuz.. Gözlerinizle etrafı cüstücû ederek kim yaptı ve nereye yaptı diye düşünmeye vakit bulmadan teakup eden cümlelerin ianesiyle meseleyi anlıyorsunuz:

–Yaptı.. Koca İsmail Kemal... Adamdır.. Arnavutluk’u padişahlık yaptı.. Değil mi?. Müdür bey, iyi yaptı değil mi?..

Tahrirat müdürü beyefendi hane sahibinin hoşnûdisini celp edecek fırsatları fevt etmeyecek kadar zekidir.. Esasen münasebetli münasebetsiz “hakk-ı âliniz var” demeye o kadar alışmıştır ki?!

–Evet, efendim.. Hakk-ı âliniz var. İsmail Kemal Beyefendi şayan-ı takdir ve şükran bir şey yaptı...

Siz de, ihtimal yatağın bir an evvel serilmesine medarı olur hülyasıyla yapılan şeyin şayan-ı takdir olduğunu tasdik ve ifadeye şitap ediyorsunuz.. Ancak, (S.29, s.77) kısık ve hastalıklı sesinizi adab-ı muaşerete pek az riayetkâr bir ses-i küstahane örter:

–Müdür Bey sende (Tırabaşon) var mı?

Masa üstünde duran Meteksa markalı konyak şişesinden aranılan şeyin (tirbuşon) olduğunu anlıyorsunuz. Ve sizi şu hasta hâlinizde merdivenleri inip çıkmaya mecbur edecek olan şu münasebetsiz ve vakitsiz talebe hiddet ediyorsunuz.. Ve şu zahmetten kurtulmak için doktorluğunuzu tahattur ederek itiraz ediyorsunuz:

–Yemekten sonra konyak.. Bahusus şu ilerlemiş saatte.. Sıhhat için muzırdır.

–Adam sen de doktor.. Hazma medarı olur, hem sen de içersin...

Cevap vermeye hazırlanırsınız.. Ev sahibinin seda-yı amiranesi sesinizi susturur:

–Ali.. Hakkı Beyefendiye (tırabaşonu) getir..

Yatağın bir an evvel serilmesine belki medarı olur diye merdivenleri inip çıkmaya katlanırsınız.. Bu zahmetinize mukabil Hakkı Beyefendi'den ufak bir kelime-i teşekkür bile ummak safdilliktir.

Elinde ev sahibine hitaben tumturaklı ve “zat-ı âli-i devraneleri” gibi tabirat ile memlû bir tavsiyename ile geldiği için en çok mazhar-ı hüsn-i kabul olan, reddetmeyi muvafık-ı samimiyet bulmayarak kuvva-yı mürettebe Hilal-i Ahmer Seyyar hastanesi idare memurluğunu kabul ettiğini müftehirane söyleyen ve mütemadiyen Fransa, Almanya, İsviçre!!! Sibirya, Rusya’daki meşhûdatından bahseden “Bulgaristanlı Hakkı Beyefendi!”nin bigane olduğu bir şeyler meyanında mevcudiyetinden bile haberdar olmadığı bir şey var ise o da adab-ı muaşeretir...

Evinde bu kadar meşhur vatanperver ve tanınmış bir zatın tenezzülen misaferetini bir şeref-i mahsus addeden ev sahibi yeni bir zair geldi mi beyefendiyi en itinakâr kelimelerle takdim etmeyi ve caib-i nezaketten addeder:

–Müdür Bey size takdim ederim. Bulgaristan eşraf ve hanedanından Hilal-ı Ahmer hastanesi idare memuru Hakkı Beyefendi...

–Teşerrüf ettik efendim.. Hakk-ı âliniz var. Asil ve necip bir zat olduğu çehrelerinden belli...

Ev sahibi geniş bir kahkaha ile güler.. Hakkı Beyefendi, tahrirat müdürü beyefendinin bu uzun ve ihtimal ki manasına pek nüfuz edemediği cümle-i ihtiramiyesine karşı sırtımanın! en muvafık bir mukabele olduğunu takdirde teehhür etmez..

Bu defa ev sahibi size tevcih-i sual eder:

–Değil mi Ali Bey?. Değil mi? Hakkı Beyefendi asil bir zattır.. Değil mi? Size hep o serilmesine dört gözle muntazır olduğunuz yatağı düşünerek:

–Belli efendim.. Görülüyor.. cevabını vermekte muhtar kalırsınız..

Sizin muhtasar cevabınız hoşla gitmemiş olacak ki beyefendi sırtarak:

–Ali Bey Paris’te bulunmuş.. O bize benzemez.. Vapurda gelirken yine Paris’ten gelen bir züppeye tesadüf ettik de.. ilh..

Henüz yeni tanıdığımız bir yabancının hakkınızda şu garip hükmü vermesi sabrınıza nihayet veriyor.. Esasen baş ağrısı, nezle, uykusuzluk, sinirlerinizi oynatmış az yüksekte:

–Fakat siz..

diye başlıyorsunuz.. Lakin derhal ev sahibinin renginin değiştiğini farz ediyorsunuz ve serilmesine o kadar na-şekibane muntazır olduğunuz yatağı düşünerek sükûtu muvafık buluyorsunuz..

Ve çarnaçar konyak kadehlerinin taaddüdünü muzdaribane seyir ve temaşaya dalarsınız..

–Müdür Bey bir konyak ister misin?

Aynı zamanda elindeki kadehle ona doğru ilerlemesinden bu ikramın tahrirat müdürü beyefendiye ait olduğunu anlıyorsunuz.

–Yok, teşekkür ederim. Bendeniz müskirat istimal etmem.

–Ama, bu senin bildiğin ispiro konyaklardan değil.. Âlâ meteksa.. Rusya’da iki lira versen yine bulamazsın..

–Mazur görün beyefendi.. Bendeniz kullanmam..

–Olmaz içeceksin.. Yemekten sonra hazma medarı olur. (S.29, s.78)

–Hakk-ı âliniz var. Hazım için ilaç makamında bir tane alırım..

Bir gece evvel her türlü müskiratın şer’an ve aklen haram olduğunu beyan eden ve kendisinin ömründe bir damla müskir ağzına koymadığını müftehirane söyleyen tahrirat müdürü beyefendinin konyak kadehini tamamıyla ve bir yudumda yuvarladığını hayretle seyrediyorsunuz...

Bu defa ikram size teveccüh ediyor:

–Ali Bey bir tane de sen..

–Konyak sevmem.

–Ayıp yahu metaksa söylenir mi... Hem sen doktorsun, metaksa.. Fakat siz Paris’te Fransız konyağı içmeye alışmışsınız...

Ev sahibine ait geniş bir kahkaha kulaklarınızı tırmalar.. Sinirleriniz oynar ve Fransa, İsviçre, Rusya, Almanya’yı dolaştığını müfetehirane söylediği hâlde tirbuşonu tırabaşun; madamı madama diye telaffuz eden, Avrupa’da her kadının orospu ve her kocanın karısının muvaffakiyet-i âşıkaneyle müftehir olduğunu vakıfane ve bila-pervazane iddia eden şu beyefendiye artık bir ders vermenin vakti geldiğine hükmeder ve bir azm-i kati ile söze başlarsınız:

–Konyak sevmem dedim. Hem siz hem Paris...

Sokak kapısının zili o kadar şiddetle tanın-endaz (S.29, s.79) olur ki bu gürültü arasında zavallı cümleleriniz duyulmaz olur.. Ve bu vakitsiz zair de kim diye düşünürsünüz..

–Ali Bey.. Kapı çalınıyor.. Git bak kim o?.

Emi? Emi?. Çabuk git...

Kapıyı açarsınız: ve selamün aleyküm evlat, diyen, insandan ziyade bir çıkına benzeyen iki büküm bir sarıklının sizden evvel asa-be-dest olarak merdivenleri çıktığını görür ve naçar onu takip edersiniz..

–Esselamü aleyküm..

–Buyurun, buyurun şeyh efendi.. Şöyle mindere buyurun..

Minderin üzerinde tahrirat müdürü beyefendiden daha itinakâr bir köşeye kurulan şu asa-be-dest yeşil sarıklı kambur ve cüce herifin iri iri solumasından, gözlerini fırıl fırıl döndürmesinden hiddetli olduğunu anlarsınız..

–Tam otuz seneden beri beyefendi, ben şehri yüz kuruş varidatı olan şu dergâhı Allah rızası için imar ettim.. Hınzır yezitler... Firavunlar.. Gelsinler de dergâh-ı şerife asker koysunlar... Bahçesine de hayvanat bağlasınlar.. Dergâh, hankâh olur mu?. İbadet edilen yerde yatmak uyumak caiz olur mu?. Şer'an ve aklen caiz olur mu?. Görseniz bahçede kendi elimle diktiğim ağaçlar ne hâle geldi. Allah Azimüşşan elbette bu hâle razı olmaz... Olmadığı içindir ki onlar da her yerde mağlûp ve perişan oldular.. Amelleri bozuk.. Hınzır.. Firavunlar.. Kâfirler..

Bu beddua ve şutum silsilesinden şu cüce herifin bir tekke sahibi olduğu ve tekkesine muvakkaten asker yerleştirdiklerini anlarsınız.. Ve İstanbul'da bile camilere asker konduğunu tahattur ederek şeyhin bu telaşına hiddet edersiniz.. Ve burası daire-i askeriye ve kumandan başının hanesi olmadığı için böyle saat beşte ne diye geldiği sualini kendi kendinize irat ediniz.. Ancak hane sahibi bu merakınızı izale ediyor:

–Merak etme şeyh efendi. Yarın Fahri Paşa hazretlerine söylerim.. Söz aramızda Fahri Paşa hazretleri çok kibar bir zattırlar.. Elbette bu rezaletin önünü alırlar...

Evvelki akşam nezd-i âlilerinde idim. Vakit geçirmek için ufak bir poker yaptık. Tam doksan beş kuruş kazandım.. Paşa hazretleri bendeniz için “işte şimdi iyi bir pokerci buldum” buyurmuşlar. İyi oynarım.. Değil mi Müdür Bey..

–Pokeri iyi oynarım değil mi Ali Bey?.

Tahrirat müdürü mütehalikane bir surette “şüphe yok beyefendi, der. Bu tasdik-i mütehalikaneye lisanen herhâlde kalben iştirak etmeyerek kısaca “evet efendim” demekle muztar kalırsınız.

Şeyh bahsin birtakım kendisine yabancı kelimelerle çığırından çıkmakta olduğunu hissederek muzdaribane:

–Demek Paşa hazretlerine iltimas buyuracağınızı ve şu suretle o hınzır ve lâinleri dergâhtan defe delalet buyuracağınızı vaat buyuruyorsunuz değil mi beyefendi.

–Yarın efendim. Yarın.. Yarın.. Paşaya söylerim..

–Cenab-ı Hakk sizden razı olsun...

–Şeyh Baba, yarın ben de Enver ile Fethi'ye söylerim. Bu ne kepezelik...

Şeyhin, muavenet vaat eden ve aynı zamanda laubali bir tarzda konyak kadehleriyle önüne kırmızı bir ay yapıştırılmış koca beyaz kalpaklı, küstah vaziyetli zata müteaccibane ve mütereddidane baktığını görerek kakhaha ile gülmek arzusunu hissedersiniz.

–Teşekkür ederim.. Evlat..

–Canım teşekkürü hacet yok.. Bunlar ufak iş..

Bahusus şu son kelimelerle Hakkı Beyefendi hazretlerinin kendisinin büyük işler yapmaya muktedir olduğunu ihsas etmesine; Enverlerden, Fethilerden bu derece laubali bir surette bahseylemesine gülmek mi, hiddet etmek mi lazım geldiğini tayinde mütereddit kalırsınız.

Bu esnada şeyhte bir hareket-i meşhudunuz olur.. Sonra şiddetli hapsirmalardan meseleyi anlarsınız...

–Doktor Bey.. Gözleriniz kırmızı.. Galiba nezle olmuşsunuz... Biraz bizim enfiyeden alsana.. Evlat.. Şifadır.

–Teşekkür ederim.. Nezlem yok.. Uykusuzluktan mütevellit bir kırıklık...

Gayriihtiyarî lisanınızdan fırlayan şu cümle hoşunuza gidiyor ve acaba yatağın bir an evvel serilmesine medarı olur mu diye tatlı hülyaya dalıyorsunuz. Siz bu latif hülya ile meşgulken arsız bir kakhaha kulaklarınızı yırtar:

–Hah. Ha. Uykusuzluk ha.. Uykusuzluk ha. Paris görmüş adamın uykusuzluktan bahsetmesi.. Biz, kuzum İsviçre’de, Rusya’da, Almanya’da ne geceleri sabah yaptık.. Dört gece uyumasam alimallah umurum olmaz.

Bahusus bu son cümle acaba niyeti bu gece de İsviçre hatıratını ihya mı sual-i endişekâranesiyle yüreğinizi hoplatır. Ve tatsız bir mübahaseye meydan vermemek için mizaçtan bahsolunmaz.. Kiminin mukavemeti çok, bazısının da az olur.. diye

meseleyi tatlıya bağlamaya çalışırsınız.. Ancak şeyh hazretlerinin de mübahaseye iştiraki neşenizi büsbütün kırar:

–Evlat Avrupa’da adet öyle. Bizim Almanya’daki birader İstanbul’a geldiği zaman Emil namında bir Alman kızını da beraber getirmişti. ilh:

Uzun bir hikâyenin başladığını hissederek artık şu müziç gecenin müziç zairelerine katlanmaktan başka çare olmadığına hükmediyorsunuz.. Ve şeyhin biraderinin hayat-ı hususiyesinin en hurda tafsilatı da dâhil olmak şartıyla anlattığı şu Almanya hikâyesini de dinlersiniz...

–Ben, Rusya, Almanya’da iken bana da ne kismetler çıktı.. Hem zengin ve iyi familyalardan... Fakat ben istemedim.. Onlarda namus yok..

Başınızı döndürmeye hacet hissetmeden şu cümlelerin Hakkı Beyefendi’ye ait olduğunu anlarsınız..

–A.. Öyle söyleme.. Evlat. Bizim biraderin Almanya’dan getirdiği Emil o kadar namuslu bir kızdı.. Ki şimdi dört çocukları var.. Elbette onların namusları da var..

Hakkı Beyefendi, Şeyh Efendi’yi (mat) etmek için en bi-edebane bir surette Avrupa’daki müşahadat-ı mühimlerine delail irat buyururlar... O, bütün Rusya’yı, Sibirya’yı, Almanya’yı, İsviçre’yi gezmiş bir tek namuslu kadına tesadüf etmemiş.. Bilakis Rusya’da görüştüğü kocalar madamlarını kendi elleri ile ona ikram etmişler... Hele Romanya ordusunda zabıt imiş.. Hanedan-ı Kıraliye mensup prensesler ile münasebeti varmış...

Tahrirat Müdürü beyefendinin başını sallayarak eli ile dizine vurarak:

–Oralar diyar-ı küfür ve fuhuş.. Namus ve iffet, istikamet bizde... dediğini işitiyorsunuz...

Hâlbuki siz de Paris’te bulundunuz.. Az çok İsviçre’yi de gördünüz... Müşahadat-ı zatiyeniz hiç de Hakkı Beyefendi’yi tasdik etmiyor.. Ancak ev sahibi:

–Avrupa karıları.. Hepsi orospudur.. Orospu efendim.. Orospu.. diyerek o kadar katiyetle iltizam eder ki; serilmesine o kadar na-şekibane intizar ettiğiniz yatağı düşünerek sükût edersiniz.. Esasen, Şeyh Efendi bile ihtimal Almanya’daki biraderinin karısından bile şüpheyeye düşerek sükûtu muvafık bulmuştur...

Dört beş dakikalık bir sükûnet-i tammenin devamını bir beşaret-i halas gibi telakki eder ve sevinirsiniz.. Esasen uyku o kadar bastırmıştır ki... Göz kapaklarınız

gittikçe ağırlaşıyor ve iskemlenizin üzerinde kendinizden bir an için geçer gibi olursunuz. Fakat derhal kuvvetli bir seda sizi sarsar:

–Arnavutluk, değil mi Müdür Bey.. Arnavutluk Avusturya’nın sayesinde büyük bir padişahlık olacak. Koca Avusturya yapar efendim. Yapar.. Değil mi Hakkı Beyefendi, yapar..

Genizden gelen tırmalayıcı bir Kürt-Arap şivesi mütehalikane mırıldanır:

–Şüphe yok beyefendi.. Hakk-ı âliniz var. Arnavutlar büyük bir hükümet-i muazzama olacaklar..

–Olacaklar.. Olacaklar.. Göreceksiniz.. Hem orada karılar, İstanbul orospuları gibi sokakları gezmez, bana bak.. Bana bak.. Orada gelin ayda bir kere halayık ile anasının evine gider.. Ayda bir kere.. Karıların evde mahpus kalmalarının Arnavutluk’un itilasına ne suretle medarı olacak diye düşünmeyi bittabi zait addedersiniz.. Fakat Hakkı Beyefendi hiç de sizin gibi düşünmüyor:

–Zaten biz, bu muharebeyi hep kadınlarımızın yüzünden kaybettik.. O, ne açıklık, ne serbestlik efendim.. Ee.. Kuzum, biz Avrupa’yı taklit ettiğimiz için bu hâle geldik.. Evvelce kadınlarımız evde otururdu. Ama gâvurlara her yerde satır atardık.. Ama, Ali Bey bu fikirde değil.. O ister ki...

Şu münasebetsiz bahse isminizin karıştırılmasına canınız sıkılıyor.. Şu küstahlık sabrınızı tüketir.. Ve bir pot kırmak üzeresiniz. Fakat Şeyh Efendi’nin kahkahalı sedası imdadınıza yetişir:

–İstanbul’daki kadınların kıyafeti mukteza-yı şer-i şerif ile mütebayindir. Vakt-i saadette... Artık bu yavan hikmetlere kulaklarınızı tıkamak mecburiyetinde kalırsınız.. Yoksa, sizin için çıldırmak işten değil...

İskemlenizin üzerinde yavaş yavaş kendinizden geçersiniz..

–Ali Bey.. Şeyh Efendi’ye şafağı göster... Büyük ikramiyenin kendinize isabetini haber almış gibi sevinçle sıçarsınız...

–Efendim Huda’ya emanet olun...

–Devletle Şeyh Efendi.. Yine buyurun..

Kapıyı kapayıp yukarı çıkıyorsunuz ve odada sıçramadan mütevellit bir gürültü işiterek hayretlerde kalıyorsunuz.. İçeri girip de Hakkı Beyefendi’nin odanın orta yerinde birtakım evza-ı Arabiye ile sıçradığını gördüğünüz zaman meseleyi anlıyorsunuz:

Beyefendi, Tahrirat Müdürü'ne polka bilir misin, diye sormuş, hayır cevabını almış.. Vals.. Hayır.. Rus dansı, hayır.. Öyle ise ben size tarif edeyim demiş.. Şimdi de Rus dansı göstereceğim diye alabildiğine sıçırıyor..

Uzaktan siz de muzdaribane seyrediyorsunuz: Ev sahibinin manasız kahkahalarını birer nişane-i takdir addeden Beyefendi de alabildiğine sıçrar.

Azametli, kibirli ve mağrur, ihtiramı sever bir zat olarak tanıdığımız ev sahibinin şu laubaliliklere aldığı vaz-ı tahammül bir an için mucib-i tahayyürünüz olur.. Fakat ani bir şimşek gibi size de itina ile “Al oku” diye gösterilen tavsiyenamenin şu satırları gözlerinizin önünden geçer:

Zat-i âli-i asilaneleri ve cenab-ı sami-i keremanelerinin zir-i cenah-ı siyanet ve asaletine tevdi ve takdim ile müşerref olduğum ilh..

Ve gayriihtiyarî:

Ah, benimde elimde böyle bir tavsiyename olsaydı.. diye Hakkı Beyefendi'ye gıpta ve haset edersiniz...

DOKTOR AGÂH

(*Zekâ*, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.77-81)

4.5.14 Ne günlere Kaldık Ya Rabbi?.

Her gün birçok hataları yüzüne vurulduğu halde hala sıkılmadan “Arabî, Farisî, Türkî her türlü kavaid-i lisaniyenin ayak altına alındığı böyle bir muhitte” demeye cesaret eden, henüz Türkün, hercümercin, tarumarın, mahzurun imlasını bilmeden başmuharrirliğe yeltenen, ilk nüshasının baş makalesi on beşi mütecaviz hata ile neşrolunduğu ve vezni bozuk kıtasında “neşve”yi neş’e yazdığı halde matbuat-ı Osmaniyyeye, doğru yazı yazmak dersi vereceğini söyleyen, ve muktedir, cesur gencimiz Köprülüzade Fuat Bey’in maddeten saydığı hata, intihal, blöf vesaire gibi tenkidata karşı henüz ihtiyar olmadığı ve kırk altı yaşında bulunduğu sözleriyle

cevap veren ve üstüne de “haza min fazl-ı Rabbi” diyen Ali Kemal Bey’in gazetesinde Rıza Tevfik Bey benden bahsetmek tenezzülünde bulunmuş!..

Diyor ki:

1–Benim hafızam kuvvetlidir.

2–O vakit Türkiye’nin yegâne filozofu imişim. Şimdi benden fena ve cahil adam yok.

3–Böyle şeylere ehemmiyet verseydim bir makale yazar gönderirdim.

4–*Eşek* gazetesi muharrirliğiyle *Felsefe Mecmuası* muharrirliğini bir türlü Tevfik edemem.

5–Zeki ve okumaya meraklı bir adamdır.

6–Ar meydanı değil, kâr meydanıdır deyip sürüyor.

Cevaplarım:

1–Sizin hafızanız asla kuvvetli değildir. Cevabınızda “iki kere sahib-i mektup ile görüştüm” diyorsunuz. Hâlbuki benim size yazdığım dört satırlık mektuba cevaben verdiğiniz iki satırlık cevapta “sizinle bir yerde on dakika teşerrüfümü tahattur edemiyorum” buyuruyorsunuz...

2–Size Türkiye’nin yegâne filozofu diyen ben isem de, değildir diyen Ömer Seyfeddin Bey’dir. Acaba benim sizi filozof addetmekliğim Ömer Seyfeddin Bey’in inkârına cevap mıdır?.. Burasını bırakalım, sizin hakkınızdaki fikrimi ayrıca yazacağım. Bir sene evvel filozof deyip de, bir sene sonra caymak yani tashih-i fikir etmek caiz olmazsa bile bu ihtar, sizden değil salâhiyettar olanlardan beklerdim. Siz ki o zaman bana yazdığınız bir mektupta Türklerin ve Türk milliyetperverlerinin şiddetle aleyhinde idiniz, “bu yanlış, hatta sahte cereyan” diyordunuz. Bugün bizzat Türkçü oldunuz. (Mektubunuz ileride aynen derç edilecektir.)

3–Benim o dört satırlık mektubuma çok ehemmiyet verdiniz, hatta bir gün aynen derç edildiğini göreceğiniz o iki sütunluk mektubunuz buna cevaben yazılmıştı.

4–*Eşek* gazetesi muharrirliğiyle *Felsefe mecmuası* muharrirliğini Tevfik edemeyişinize hayret ederim. Mizahla felsefe arasında acaba ne fark var?..

5–İltifatınıza teşekkürler.

6–“Ar meydanı değil, kâr meydanı” zannedersem asıl siz bu prensibe salıksınız. Öyle olmasaydı, sizi çoktan eski kalender hayatınıza avdet etmiş görürdük. Bundan çok şey anlamalısınız!..

Size filozof deyişimi bir kusur-ı ahlaki telakki ediyorsunuz. Filhakika size filozof dedim. Çünkü mektubunuzda bir usulünüz olduğundan ve bunu yakın vakitte neşredeceğinizden bahsediyordunuz, aşağı yukarı bir sene geçti. Meydanda ne kitap var, ne de usul?..

Şimdi ben de size sualler sorayım:

1–Vahdet-i vücut risalesinin sahibini bilmeden niçin palavra attınız ve neden doğrudan doğruya buna cevap vermiyorsunuz?.

2–Destan yazmayı bir maharet-i edebiye diye mi telakki ediyorsunuz, yoksa mizah diye mi?.

3–İsmini bilmediğiniz halde şakird-i marifeti olduğunuz (Bakon!)u benim tahrirî ihtarım üzerine tashih ederek “Beykan” yazmaya başlamadınız mı?..

4–Eskiden imzanızın üzerine filozof kelimesini yazmaktan muradınız ne idi?.. Ve bunu yine benim tahrirî ihtarım üzerine terk etmediniz mi?..

5–Kırk türlü mesleğe salıksınız, bunların içinde birbiriyle taban tabana zıt olanları var, bunları nasıl tevfiğ ediniyorsunuz, hepsine aynı kuvvetle kail (!) misiniz? Yoksa bazılarını bera-yı menfaat mi terviğ ediyorsunuz?..

6–Ömer Seyfeddin Bey size imzasıyla yazdığı hâlde siz ona değil bana cevap veriyorsunuz? Acaba ondan korkuyor musunuz? İşte altı tane sual ki doğrudan doğruya cevaplarına muntazırım. Bunlara cevap verdiğiniz hâlde muhtelif makalelerinizin tenkidine girişeceğim. Artık istediğiniz kadar bağırınız, siz çınar ağacı iseniz ben de granit taşıyım. Size davul zurna az, sivrisinek saz gelirmiş. Bana ikisi de vız gelir..

Biz sizi böyle tarizlerden aldırılmaz derecede âli ve insanlığın fevkinde bir mahlûk farz ediyorduk. Meğer siz de bizim gibi insanmışsınız! İnkisar-ı hayale uğradık. Dedikodu yapıyor ve mektup neşrediyorsunuz. Asıl fecii bizi de mukabeleye sevk ettiniz...

Sual irat edilmeden vaki olan cevabınızda anlayamadığım bir yer daha var: Sonunda “Pes” diyorsunuz?..

Acaba “teslim” mi oldunuz?..

BAHA TEVFİK

(Zekâ, C.2, S.29, 17 Nisan 1330 [30 Nisan 1914], s.83)

4.5.15 Yaramaz Çocuğun Hatıratından

–Hüseyin Rahmi Bey’e–

İdadiye geçtiğimin ilk haftasında yoklamada bir arkadaşımın kulağına ısırgan tozu sürdüğüm için izinsiz kalmıştım.

İlk hafta tahassür olmak hasebiyle o Cuma gecesi, tekmil sınıf arkadaşlarımın nasıl birer beşuş çehre ile mektebin kapısından çıktıklarını gördüğüm zaman; benim gibi birinci defa izinsiz kalan diğer küçük bir arkadaşımınla beraber meyasane ağlamış ve şeytanetkârane biraz amal-i fikirden sonra tehlikeli de olsa kaçmaya karar vermiştik.. Usulca derlenip, toplanıp nöbetçilerin dalgınlığından bilistifade kapıdan dışarı fırladık...

Bilmem onu, ben eve geldiğim zaman valide ve hemşirem öyle nevazişkâr buseler ve iltifatlarla karşıladılar ki, yarım (S.31, s.102) saat kadar sermest-i sürur uyuşup kaldım ve bu aralık kendilerine firarımı sezdirmemeye çalıştım...

Benim için yenecek neler hazırlamışlardı neler!.. Yalnız sofrada dört türlü tatlıdan maada mütenevvi yemişler vardı. Yemek pek neşe ve şetaretle yenmiş. Şimdi bilhassa beni ziyaret için komşulardan, akrabadan bir alay kadın ve çocuklarla ev dolmuş, sigara dumanından göz gözü görmeyen odanın mütefessih havası içinde bir hayhuy-ı şetamet temevvüce başlamıştı...

Komşu çocuklarıyla gülüp oynarken firarım aklıma geldi, gayriihtiyarî gözlerim sulandı; etraftan vaki olan sualleri hep cevapsız bırakıp mütemadi ağlamaya ve hırkamin kollarına gözyaşlarımı silmeye başladım.. Annem bir hiss-i şefkat-i maderane ile yanıma sokuldu:

–Ne o yavrum, ne oldun, söyle bana!..

Bende ses yok.. Tekrar etti:

–Söylesene yavrum!

Ağlayarak ve lakırdıları ağzımda çiğneye çiğneye ben bu mektebe gitmeyeceğim dedim.

–Sebebi?

Anlatmaya başladım:

Baksana.. Anneciğim daha gider gitmez ilk haftası beni izinsiz bıraktılar, ben de sizin hasretinize dayanamayarak kaçtım.. Şimdi gidince hem üç hafta izinsiz kalırım hem de döverler...

Annem, evvela güler yüzle uzun uzun nasihatlerini ibzalden çekinmeyerek mektebe gitmekliğim hakkında beni pek çok iknaya çalıştı. Ben yüz bulunca bütün bütün şımardım; gitmeyeceğim de gitmeyeceğim diye ter ter tepindim..

Kızdı, zannederim dövmek için olacak üzerime yürümek istedi.. Misafirler bırakmadılar ve ben ağlaya ağlaya minderin üstünde uyuya kaldım...

Ertesi günü annem erkenden beni uyandırıp çarşaflandı, kolumdan tutup sürüklercesine karşımızdaki Miralayların evine götürdü.. Miralay bizim ders nazırımızdı.. Annem daha kapıdan:

–Hu! Bey evde mi diye kadınlara seslendi.

Evde, henüz kahveye çıkmadı dediler.. İçeri girdik, Miralay bizi gecelik entarisiyle merdiven başından, buyurun, buyurun; Safnaz Hanım, yine nedir zorun bakayım bu oğlanla!.. nidalarıyla karşıladı ve beni daima tedhiş eden iri, patlak gözleriyle tehditamız süzerek odasına aldı...

Annem:

Rahatsız ettim ama pek kusura bakmayın!.. Nedir benim bu oğlandan çektiğim Allah aşkına?.. Şu yaşa geldim, saçım, başım ağardı böylesini görmedim.. Haydi, bir vakit çocuk mocuk diyor elbette bir gün olup akli başına gelecek, uslanacaktır diye zar zor katlanıyor, dişimizi sıkıyorduk.. İşte bakın, kazık kadar oldu, rüştiyeyi bitirdi gece okuluna geçti.. Artık devlet ve millet giydirip kuşatacak, yedirip içirecek adam edecek.. Bunun hâlâ kırılısıca kafasının adam olmaya niyeti yok... Ta üç gün evvelinden başladım hazırlığa, dün akşama kadar.. Bir haftadır görmediğim oğlum gelecek, evladım gelecek de bir arada yiyip içeceğiz diye, ben didindim, kız didindi; tel kadayıfından tutun da!... Ne karın ağrısıdır o?.. Vanilyalı sütlacına kadar hepsini hazırladık, ettik.. Ha şimdi gelecek, ha şimdi gelecek diye saatlerce pencerede bekledik, bir de gele gele beyimiz geldi.. Hoş geldi, safa geldi. Vükela geliyormuş gibi kapılardan karşıladık.. Kız zavalıcık ağabeyciğim, ağabeyciğim diye parça parça oldu, ağladı sızladı, ben de ağladım... -ağlamaya başlayarak- Hay İnşallah cenazene de böyle ağlarım, boyu bosu devrilesi yezit!... (S.31, s.103)

Yemeye oturduk, bir şeyler yok.. Yemekten evvel söylese olmayacak, sofrada tatsızlık olacak.. Bilir miyim işin aslını?..

Ooh bir haftadır görmediğim evladım ile bir arada yiyorum diye ben bile az yerken akşam ne kadar iştahlı yemek yedik.. Kör boğazına kurşun akası! Tıka basa yedikten sonra güzelce kalktı, erkek minderine kuruldu.. Yine bir şeyler yok.. Besbelli biz bize söylemeye sıkıldı; tam konu komşu gelip de iki lakırdı ederken bir de ne bakarsın iki gözüm beyim!.. Gözleri dolu dolu olmuş ağlıyor. Ne var, ne oldun dedin; ses yok.. Söylesene ayol nedir zorun! Yine ses yok. Oğlan söyle, beni öldürecek misin, nedir bu ağlamanın sebebi?.. Artık dayanamadı. Hıçkırarak hıçkırarak minderinin üstüne kapandı, ben mektebe gitmeyeceğim diye tutturmasın mı?. Kadınlardan utandım, yerin dibine geçtim... İlâhi, nedir o Aliye Hanım'ın oğlu Vasıf.. Oğlan kaç senedir okuyor, bıyıkları bükülecek, hâlâ okuyor.. Anası söylüyor; daha dört sene mi ne de başka bir mektepte okuyacakmış.. Kadıncağız o gece bizde idi, yüzüme şöyle bir baktı.. Yerin dibine geçtim.. Benimle beraber herkes ayıptır, günahıdır, etme, eyleme diye ne kadar yürek döktülerse hayır etmedi.. İlla gitmeyeceğim diye bağırarak bağırarak bir köşeye zıbardı, yattı.. Bir şeycik demem; ölüm döşeklerine yat da kalkmaz ol, sana verdiğim bu kadar emeklerim haram olsun!.. Rahmetli şehit baban kafasını kaldırırsa da bu hâli görse!..

Burada Miralay gazûbane bana emretti:

–Şöyle yanıma gel!

İhtirazla sokuldum.

–Ne imiş bakayım mektebe gitmemek istediğinin sebebi?..

Ben cevap vermeden yine annem atıldı:

–İzinsiz bırakmışlarmış da, bilmem ne imiş.. Hepsi yalan, hepsi düzen.. Bu kadar âlemin çocuğunun içinde izinsiz bırakacak seni mi buldular? Bir de bıraksalar da kim bilir ne yaptın ki bıraktılar, sen bir yerde rahat durmazsın ki...

Miralay'a hitaben:

–Aman beyciğim, efendiciğim, ayaklarını öpeyim, bunu siz bildiğiniz gibi yapın, izinsiz bırakın, dövün, hapsedin, ne yaparsanız yapın, adam edin!.. İşte ben gidiyorum, adam olmazsa kendi bilir, ben eve almam... Ya mektebe gitmeli, ye evin semtine uğramamalı, deyip annem savuştu... Şimdi Miralay sert de olsa bana annemden daha selim geliyordu. Meseleyi anlattım.. Biraz düşündü ve mektebe

gidince beni cezadan affettireceğini vaat ile yanıma bir nefer terfîk ederek tekrar eve, annemin yanına yolladı...

Bütün mümanaatlarına rağmen annemin ellerinden öptüm, barıştık, biraz oturduktan sonra müthiş bir azab-ı derunî ile mektebe müteveccihen evden çıktım...

Mektepte cumartesi günü akşama kadar bir ses çıkmamıştı. Bir gün bir geceyi bin türlü halecan ve heyecanlarla geçirmiştım, çok korkuyordum.. Akşamüstü yoklamada nöbetçi çavuşu elinde bir pusula ile beni, benimle beraber fîrar edenleri, diğer küçük arkadaşımı çağırıldığı vakit ben de sabahtan beri zihnen tasarladığım yalanın tanzimiyle meşguldüm.. Nöbetçi zabitanın odasına gittik, ders zabitanın maada bir genç mülazım var idi.. Bize bakıp gülüştüler, mülazım dedi ki:

–Hele şunlara bak, boylarına, boslarına bakmadan bir de fîrar etmişler.. Şimdi görürsünüz, niye kaçtınız bakayım?... Arkadaşım korkudan titriyor ve ben altın nohut tanesi gibi terler döküyordum, dayak korkusuyla yanımdakine meydan bırakmadan, ağlayarak cevap verdim:

–Efendim, bilseniz bu fîrarımın bir mecburiyet-i elime tahtında olduğunu! Emin olunuz ki değil beni tecziye etmek, ihtimal yalnız af ile bırakmaz da belki takdir ve taltif edersiniz...

Ben kendisini hayal mayal tahattur edebildiğim; ... muharebesinde büyük fedakârlıklar ibrazıyla suret-i feciada şehit olan yüzbaşı ... efendinin mahdumuyum; pederimin vaka-ı şهادeti o zaman validem üzerinde pek fena bir tesir yapıp onu da fena halde hastalandırmıştı. O vakitten beri zavallı kendini bir türlü hastalıktan toplayamayıp gittikçe vücuttan düşmekte idi, bilhassa alil ve muavenetsiz kalkamayacak bir hâlde sakat oldu, benden başka bakacak hiç kimsesi de yoktu. Evvelce rüştiyede iken sabahtan yanına her şeyi hazırlar gider ve akşama gelir sabaha kadar yanından ayrılmazdım.. Fakat öteden beri rüştiyeyi bitirdikten sonra idadiye geçince onu gece bırakıp da gideceğimi düşünür ve babamın pek sevgili olan mesleğini de bir türlü terk etmek istemezdim. Bir gün bu fikrimi kendisine açtığım vakit demişti ki; oğlum git, babanın kılıncını kuşan, onun yerine geç de ben burada aç öleyim, ziyanı yok... Ben bundan cesaret alarak ve kendisini evvela Allah saniyen komşularımızdan nazımızın geçtiği bir kadına havale ederek gelip buraya kaydolundum.. Çocukluk saikasıyla yaptığım ufak bir hatadan dolayı daha ilk

haftada izinsiz kalınca bittabi evde belki bir haftadır oturduğu yerden bir yere kımıldanamayan zavallı anneciğime hâlini hatta açlığını, susuzluğunu düşündüm, dayanamadım pek mecburî ve mazur olarak kaçtım.. Benim yerimde siz olsanız ne yapardınız ve şimdi bana ne yaparsınız?...

Baktım ki genç mülazım mendiliyle yaşarmış gözlerini siliyor, yüzbaşı kafasını önüne eğmiş mütevekkilane! düşünüyordu.. Yüzbaşı ayağa kalkıp mülazıma “al kılıcı” dedi ve bize geliniz emrini verdi...

Müdür paşanın odasının önünde durduk, nöbetçiye sordular, paşa içeride mi?
–İçeride efendim.

Onlar ikisi birden girdiler biz kapıda bekledik... Yüzbaşı; benim dayağın korkusuyla muhayyilemde canlanan bu sergüzeşt-i hazinim sonuna gelmişti. Paşa:

–Yeter, yeter! Yüzbaşı kes, dedi; dinleyemedi ve sonra ben, dedi onun babasını tanırım, alaydan yetişme idi, lakin cesur, fedakâr bir zabitti, vah zavallı çocuk!.. O zavallı çocuğu zadegân sınıfına kaydediniz.. Neharilerle beraber akşam sabah evine gidip gelsin... Ve biraz düşündükten sonra çağırın göreyim dedi.. Beni içeri aldılar, paşanın; nerede oturuyorsun oğlum, sabah akşam gidip gelebilir misin sualine cevap vermeden kapı açıldı, komşumuz miralay içeri girdi ve ben yıldırımla vurulmuşa döndüm...

Beş dakika sonra yüzbaşım ensemden ite ite beni hapse götürürken firari küçük arkadaşım da:

–Efendim zaten beni de o ayartmıştı diye mülazıma tazallüm-i hâl ediyordu.

OSMAN

(Zekâ, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.102-4)

4.6 Biyografi

4.6.1 İştihâ ve Şöhret-i Edebiye (Fantezi)

Her şeyin irisi, ufağı olduğu gibi muharrirlerin de zayıfı var, şişmanı var. Acaba hangileri daha iyi yazıyor. Zayıfları mı, şişmanları mı? Müthiş bir liste! – Ziyafet mi verecek. – Evet, fakat arkadaşlarına değil kendine. – İyisi de bu değil mi, eli doyurmaktan fayda? – Bir muharrir az mı yemeli, çok mu? – Yediğine bakma, yazdığına bak! – Anri Lavdan’a göre az, Gote’ye göre çok. – Kendisi obur da ondan. – Viktor Hugo, Domaper, Lamartin, Düde. – Parnasyen şairler. – Dün ve bugün. – Mantar düşünleri. – Edebiyat karın doyurur mu? – Doyurmak değil insanı obur bile yapar...

Müthiş Bir Liste

Balzak, çok çalıştığı bir gün, zamanın en meşhur lokantalarından birine gitmiş, hususî bir kabine açtırarak atideki yemekleri getirmelerini emretmiştir:

Havyar

Sekiz düzüne istiridye

Bir düzüne kotlet

Şalgamlı bir ördek palazı

Bir dil balığı

Sebze

Meyve

Kahve

Şarap

Likör

Lokantacı vakayı şöyle hikâye ediyor:

“Arkadaşlarına ziyafet vereceğini zannetmiştim. Fakat bu zannımda yanıldığımı pek çabuk anladım. O; yalnız başına sofraya geçti, oturdu. Sekiz kişiyi doyurmaya kâfi olan bu yemekleri birer birer sildi süpürdü...”

Çerez olarak bütün bir kavunu – ihtimal çekirdekleriyle beraber – yutan “mudhıke-i beşer” muharrir-i şehri hatırı sayılır oburlardan biriydi. Yazısı biter bitmez soluğu ya lokantada alırdı, ya mutfakta...

Bir muharrir iyi yazmak, güzel eser vücuda getirmek için az mı yemeli, çok mu?.. Anri Lavdan’ın fikrine göre az. Muhavere tarzındaki zarif bir hikâyesinde tasvir ettiği üdeba-yı cedideden bir gencin sabahları iki rafadan yumurta, bir dilim ekmek ve tereyağından başka bir şey yemediğini yazıyor.

Diğer taraftan Teevfil, Gote’ye, muharrirlerin çok çalışabilmek için vücutlarını, dimağlarını kuvvetli bulundurmaları, bunun için de çok yemeleri lazım geleceğini iddia ediyor. (s.60) ve kendi hayatından bahisle her sabah şiddetli bir iştiha ile uyandığını ve bu iştihayı bol, mugaddi bir kahvaltıyla teskin etmeden bir satır yazı yazmaya muvaffak olamadığını söylüyor.

Acaba hangisinin fikri doğru? Lavdan’ın mı, Gote’nin mi? Her obur, la-yemût eserler vücuda getirebilir mi? Şüphesiz ki hayır... Çünkü çok yemenin mideyi şişirmekten başka faydası yok. Bununla beraber riyazat da makul değil.

Balzak Nasıl Çalışıyordu?

On dokuzuncu asr-ı edebînin hâkimleri iki dehşetli obur idi: Balzak, Viktor Hugo...

Balzak, sabahleyin on bir de uykudan kalkar. Kahvaltısını ettikten sonra mektuplarını yazar, mevzularını hazırlar. Saat dörtte etimme-i mütenevviadan mürekkep akşam taamını yedikten sonra karyolasına uzanır, derin bir uykuya dalar. İki saat geçti mi hizmetçisi kendisini uyandırır. Daha gözlerini açmadan, çapaklarını silmeden eline kocaman bir fincan kahve tutuşturur. Balzak’ın hayatı yazı yazmak, yemek yemek ve kahve içmekle geçmiştir. Kuvvetini ancak bunlarla muhafaza edebiliyordu. Karnı acıkınca tıpkı kömürü tükenmiş makineler gibi kolları yanına düşer, kalemi elinden bırakırdı. Hizmetçi bu hâli gördü mü derhal bir ya bir tepsi yemek getirir, ya da koca bir fincan kahve...

Bu hâl on beş sene devam etti. Nihayet Balzak, ikamet ettiği hanede, perişan kâğıtları arasında zengin ve meşhur, dimağı taze efkârıyla meşhûn fakat vücudu yorgun, kuvveti bitmiş bir hâlde vefat etti.

Victor Hugo

Hugo'nun şekim-perverliği otuzundan sonra başlamıştır. Romancılık devrelerinde zayıf, cılız bir gençti. İştihası yerinde olmakla beraber iktisada riayet ediyor ve günde bir frankla geçiyordu. Fakat sonra kazandığı şöhret ve servet, efkârına vüsat verdiği gibi midesini de açmıştır.

Edmon Dö Konkor hatıratında: “Hugo, seksen yaşında bulunduğu hâlde sağlam bir mideye, demir gibi dişlere de malik idi. Portakalı, evvela avuçları arasında sıkar, sonra deler, içerisine bir pare şeker koyar ve bir lokmada yutuverirdi. Hatta kabuklarını da beraber... Yemeklerin tenevvüüne, ahenksizliğine ehemmiyet vermezdi. Ekseriyetle taamin sonlarında, sofradan kalkan artıkları getirir; sebzeleri, balıkları ve meyveleri büyük bir kâseye koyup (s.61) karıştırdıktan sonra kemal-i iştihâ ile yerdi...” diyor.

Domaper

Aleksandır Doma, büyük bir hikâye-nüvis, bir şikem-perver, büyük bir aşçıdır. Yazıyla meşgul olmadığı zamanlar yemek pişirirdi. İri ve kuvvetli elleriyle kebab şişlerini çevirir; terbiyeler, salçaları hep kendi tertip ederdi. En iyi pişirdiği yemek makarnadır. Fenn-i tabahate o kadar meraklı idi ki yüzlerce cilt teşkil eden asarı arasında bir de yemek kitabı yazmayı unutmamıştır.

Lamartin

Pek nazik bir bünyeye malik olan bu şair en ziyade dondurmaları severdi. Stendal, makarnayı diğer yemeklere tercih eder. Flober, Bovy gibi cism-ül-cüsse muharrirler de on yedinci asırdaki meslektaşları gibi yerler ve içerlerdi. Yani lüzumundan fazla...

Düde; zayıf ve asabi mizaçtı. Zeytin, tatlı biber gibi şeyleri sever. Çokça karpuz yer. Ve az miktarda run şarabı içerdi.

Emil Zola; *Maktül, Nana, Beşeriyetin Budalalıkları*'nı yazdığı zaman son derece şişman idi. *Londra, Paris, Fekondiyete* namındaki eserlerini yazarken zayıflamaya çalışıyor ve günde birkaç dilim tereyağlı ekmekten başka bir şey yemiyordu.

Bununla beraber, hayatının son devrelerinde dehşetli bir obur olmuştu. Bilhassa, “Pislikler!” tesmiye ettiği istiridye gibi, midye gibi hayvanat-ı bahriyeyi çok yiyordu.

Brontiyer, ten-i zayıf idiler. Ronan ise, pek ziyade şişman ve pisboğazdır.

Parnasyen şairlerin en zayıfı Galatini'dir. Pek nadiren taam ederdi. Bir gün düello etmeye mecbur olur. Düello için lazım gelen parayı arkadaşları tediye ederler. Galatini büyük bir teessürle şu sözleri söyler:

– “Ne garip! Sekiz gündür canım bir kır taamı istiyordu. Şuraya başvurdum, buraya başvurdum. Bir frank ödünç verecek kimse bulamadım. Boğazımı doyurmak için para veren olmadı. Fakat delirmek için bütün keseler açıldı...”

Rable

Bir lokantacının oğlu idi. İyi yemeye ve iyi içmeye son derece merakı vardı. Parası olmadığı zamanlarda bile ne yapar, yapar karnını doyurmanın çaresini bulurdu. Lion'da bulunduğu sırada parasız kalır. Lokantanın birine girer, kemal-i azametle masaya kurulur, güzelce karnını doyurduktan sonra sandalyenin üzerine çıkar, kral aleyhine bir nutuk irat etmeye başlar. Meğer lokantacı kral taraftarı imiş. Krala yaranmak için hemen polise haber verir, Rable'yi derdest ettirerek Paris'e, krallık huzuruna gönderir. Birinci Fransuva, Rable'nin bu hâlini bildiği için güler ve kendisini akşam taamına alıkor...

Mantar Düşkünü

Mişel Domantani, ağaçkakan gibi kuru ve zayıf idi. Böbreklerinden mustarip olduğu hâlde sirkeli ve zeytinyağlı mantarları gördü mü yine dayanamaz, yerd.

On sekizinci asırda, günde altmış fincan kahve içen Volter'le, hayatını açlıkla geçiren Jösvö Didero vardır.

Jan Jak Ruso kahve içmezdi. Mamafih son derece oburdu. Bunu “itirafat”ında da söylüyor. Ruso çocuk iken bir kabahat işlemiş, ebeveyni ceza olarak yemek

yemeden yatmaya mahkûm etmişler. Zavallı kalkmış, odasına gitmek üzere ocağın yanından geçerken tencerede kaynayan etin latif ve iştiha-aver kokusu burnuna gelince bila-ihiyar: “Allaha ısmarladık Ruso!” diye bağırmaktan kendini men edememiş. Bu sözü o kadar derin bir teessürle söylemiş ki peder ve validesi dayanamayarak kendisini affetmişler..

Dün ve Bugün

Muasırîne gelince: Hangilerinin zayıf, hangilerinin şişman olduklarını tayin etmek kolaydır. Fakat hangilerinin obur, hangileri değil. İşte bunu söylemek müşkül. İzzet ü nefislerine dokunmak, vakar ve haysiyetlerini kırmak ihtimali var. Maahaza Katol Mendes yemeğe meraklı; Rustan, Reniye, Abel Erman gayet ince ve naziktiler. İşte garbın, şikem-perver hayat-ı hususiye ve ekvaliye (Tabiri mazur görülsün)lerinin bir bilânçosu...

Hulasa şairliğin bir maraz olduğunu, iddia edenlere deriz ki: Edebiyat karın doyurmaz değil hatta insanı obur bile yapar...

FUAT SAMİH

(*Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.60-2)

[Bu makale Ömer Seyfeddin’in 21 Haziran 1324/ 4 Temmuz 1908 tarihli *Haftalık İzmir*’in 42.sayısında (s.129-130) yazdığı “Şöhret-i Edebiye ve İштиha” adlı makalesinin özeti(!) gibidir. Bkz. *Ömer Seyfettin/ Bütün Eserleri/ Makaleler I*; (Haz. Hülya Argunşah), Dergâh Yayınları, İst. 2001, s.74-79]

4.6.2 Şair-i Hiciv-Nüvis Büyük Eşref 1330 (Nasiyeler)

Biz daha mektep sıralarında iken, onun parlak hicivlerini okurduk. Edebiyat ile iştigal etmeyenler bile Eşref’in sözlerinden hoşlanırlardı. Ben kendisini ilk defa olarak Hindistan’a giderken İzmir’de gördüm. Doğrusunu söyleyeyim mi?

Gördüğüme memnun olmadım. Çünkü ben onu, Aristofan’a benzetirdim. Hiciv-gûlukta teferrüt etmiş olan bu Yunan şairinin resmini bilmem hangi bir edebî mecmuada görmüştüm. Eşref’i muhayyilemde ona benzetir dururdum. Hâlbuki biçareyi onunla makûsen mütenasip bir kıyafette görünce, âdeta o parlak şiirlerin kendisinin olmadığına zahip oldum. Hele telaffuzu, o meşhur kıtalarını karikatür haline ifrağ ediyordu.

Eşref, hiçbir zaman bir kıtayı ilk mısraından itibaren yazmamıştır. Evvela son mısraı söyler ve sonra haydi çocuklar derdi molozları da siz becerin, Eşref’in nazarında bir kıtanın yukarıki üç mısraı molozlardan ibaretti.

Eşref kendisine hüda-yı nabit şair derdi. Hakikaten ne terkiib-i vasfî ve ne de izafet-i lamiyeyi bilmezdi, fakat şiirlerinde, değil sarf ü nahiv, hatta lisan hatası bile bulunmazdı, Eşref’in dehası hafızasında idi. Sanki binlerce insanların hafızaları bir araya toplanmış da onun dimağına sokulmuş gibi bir harikuladeliği gösterirdi. Hafıza deyince, ezberindeki binlerce şiirleri, fıkraları kastettiğim anlaşılmasın, bu, Eşref’çe meziyet bile sayılmazdı. Bu kabil-i tasavvur olmayan hafıza başka bir meselede tecelli ediyordu ki Eşref’i tanıyanların kâffesi bu harikanın hayranıdır.

Eşref; gayet çok fıkra söylerdi. Her nerede bir saat otursa şüphe yok ki, yedi sekiz fıkra söylemiş bulunurdu. Bugün size birçok halk içinde söylemiş olduğu bir fıkrayı, altı ay sonra başka bir mecliste mümkün değil siz varken bir daha tekrar etmezdi.

Eski devirde umum lisanlar “dua-yı bi-riya” ile meşgul olurken, meclislerde, mahfillerde, mütecasirane bir surette uzanan ancak bu muhterem şairin lisanı idi. Biraz daha açık söyleyelim; biz Eşref’in kıtalarını ezberleyip okuyabildiğimiz için, kendimize bir hisse-i cesaret bile çıkarırdık.

Amerika’da hayatın âdeta maddiyata inhisar etmekte olduğunu vatani için azim bir tehlike olarak telakki eden sabık cumhur reisi Mistır Rozvelt diyor ki “Amerika’nın pek karanlık olan istikbalini parlatmak ve kurtarabilmek için, bu hesapsız ve zengin altın madenlerinden, demir binalardan, milyonlarca şimendiferlerinden ziyade, şuaranın müessir manzumelerine, üdebanın parlak eserlerine daha çok muhtacız”

Eski devirde hükümetin hâşâ tenkit edilebilmesi birçoklarımızın hatırlarından bile geçemezken Eşref:

Mansıp erbabı yemininde sebat eylemiyor.

Ah şu hainlere bilmem ki daha n'ittirelim.

Rüşvet itasını men etmeye memurîne

Bari efrad-ı ahaliye yemin ettirelim.

tarzında sözleriyle millete ibret dersleri veriyordu. Bunların büyük ve millî mücahedeler olduğunu zannederim ki bugün her insaf sahibi itiraf eder. İstibdat erkânını Eşref kadar hiçbir lisan bu derece vazih ve daimi bir surette milletin gözleri önünde teşhir edememiştir.

Eşref'in asıl meziyeti, sözlerinin sade olmasında idi. Her kıtası “sehl-i mümteni”nin en parlak bir misalidir. Bir gün ben meşhur bir kıtasını okurken ikinci mısraını “Denînin pir u ikbalı varsın bir denî olsun” tarzında okumuştum. Derhal bağırdı. Pir u ikbal gibi süslü terkipleri siz kullanırsınız, ben öyle söyleyemem “Denînin üstüne varsın gelen de bir denî olsun” demiştim diyerek tashih etti.

Eşref'in yaşayışı ve hâli de şiirleri gibi gülünç idi. Şiirde tabiatı ne kadar semih ise muamelatta o kadar aksine idi. Mesela bir akşamlik keyfinin masarifini başkasına yükletmek için o hicivci lisan ne sitayişler, ne medihalar döker saçardı.

Jan Jak Ruso diyor ki “Fakirane bir apartmanın en üst katında oturuyordum. Yanıma, her zaman Bernarden Düsen Piyer gelirdi. Eşarımdan bazılarını okudukça papaz aşka gelir, bin müşkülâtla tedarik edebildiğim şarabımı başına diker içiverirdi. Papaz aşka gelip beni şarapsız bırakmasın için bazan şiirlerimi yanlış okurdum.”

Eşref de tabiki böyle idi. Ben mısrada “Sabah-ı Hürriyet” piyesini yazarken Esaplandid Bara gelir, ben okudukça neşesinden muttasıl benim hesabıma ısmarlar dururdu. Sen Piyer'le Eşref arasında bir fark varsa o da papaz aşka geldikçe şarabı diker, hâlbuki Eşref okuduğum hezeyan bile olsa aldırılmaz yine boyuna çekerdi.

İstanbul'dan gelen haberler “tesis-i Cenab-ı hilafet-penahi (!)” olan Kânun-ı Esasiye'nin tekrar ilanını haber vermişti. Artık Eşref sabahtan gece yarısına kadar bizimle beraberdi. Bir hafta kadar tramvaya binsek, kahvede otursak hatta bir lokantaya girsek bozuk parası olmadığından bahseder paraları bize verdirirdi. Bir gün şu bozdurmadığı paranın ne olduğunu sorduk. Meğerse bir çeyrek imiş!..

Eşref Gördesli idi. Oraya kaymakam olduktan bir müddet sonra muskıt-ı re'sinde tahakküm ediyor diye Sivrihisar'a becayış ettirdiler. Hâlbuki Eşref

Gördes'ten ayrılmak istemez. O zaman İzmir valisi olan Kamil Paşa hazretlerini alelusul bir hiciv ile tehdit etmek ister. Şu mısraı yapar. “Asfa nerden de geldi hatıra Sivrihisar” fakat bir türlü aşağısını getiremez, çaresiz kalınca “La feta el-âla la-seyfün la-Zülfikar” der ve beyti Paşa hazretlerine isal eder. Eşref diyor ki, Paşa bu ikinci mısrada müthiş bir mana (!) olduğunu tevehhüm ederek beni derhal yine Gördes'e iade etti.

Eşref, vefat eden birkaç dostları müstesna olmak üzere, hayatında hiç kimseyi sena etmemiştir. Kendisine bu babda itirazlar varit oldukça benim hicvim der idi, dua makamındadır. Hangi şeriri hicvettiysem ömrü arttı, mansıbı yükseldi.

İran'da meşrutiyet'in ilanı üzerine Muzafferiddin Şah'a birkaç formalık uzunca bir methiye yazdı. Esere Şah'a takdim etmek ve mühimce bir caize koparmak için vasıta bile buldu. Fakat kitapları alıp neşredeceği gün telgraflar Şah'ın vefatı haberini âleme ilan etti.

Eşref köpürerek İsplandit bara geldi. Hepimize hücum ediyordu. İşte, diyordu kimseyi methetmezsin diyordunuz, nasılmış bakalım kitapların masarifini hangi hamiyetli beklerim verecek; size kapılarak mesleğimi tebdil ettim. İlk defa olarak acem şahını sena ettim o da ölüverdi.

Eşref'in iktidarını hakkıyla anlamak için kudret-i beyanı her türlü sitayişlerin fevkinde olan büyük üstadımız Süleyman Nazif Bey'in “*Eşref*” gazetesine gönderdiği mektubu naklediyorum.

“Şair-i mehibin nam-ı ra'd-ı ittisam-ı mezalim-şıkafına nispetle tesis olunan gazeteye muavenet-i tahririyede bulunacak zevat-ı kiram meyanına acizlerinin de isad buyrulması o hazretin büyük bir eser-i teveccühüdür. Bu teveccühe ihraz-ı liyakat etmeye çalışacağım.

Eşref edebiyat-ı Osmaniyemizin hem korkunç, hem sevimli bir sima-yı muhallididir. Hicviyatta bu büyük şair kadar ilhamat-ı mütevaliyeye mazhar olmuş bir sühan-sazı tarih-i edebiyatımız gösteremez. Onunla beraber ve onun için çalışmak bu âcize hem şereftir hem vazife.

Oh; insanları bu kadar gaddarane bu surette topraklara gark eden ölüm, hiç olmazsa dehalarını zekâlarını olsun birlikte götürmeseydi!..

Eşref'in Bazı Güzide Kıtaları:

Benî âdem esasen müttehiddir, cismi vahiddir.
 Budur saf ibadetten muradı varsa Allah'ın
 Müsavidir nazargâh-ı Hüda'da cümle mahlûkat
 Hukuken bir çobandan farkı yoktur bir şeyhin şahın

Bulundum ümmetinden ya Rasûlullah mesudum
 Günahım çoksa da asla bulunmam ah u zar üzere
 Sen ol peygamber-i ahir zamansın kim murat etse
 Olur, aff-ı umumu ahirette ehl-i nar üzere. (S.7, s.110)

Eder celb-i şefaât kesret-i eşkin kıyamette
 Hüda'nın lütfu çoktur, gam yeme Eşref söner duzah
 Riyakâran-ı ümmetten eğer bir zahid-i barid
 Ederse bir nefes, kânunusaniye döner duzah

Devairde kör olsun yan bakanlar millete Eşref
 Diye el kaldırıp etsem dua dergâh-ı Mevla'ya
 Zuhur eylerdi her merkezde birkaç kör, hususiyle
 Dönerdi bab-ı âli mecmua-ı mahsus-ı âmâyâ

Seni tekfir eder mutlak desen dünya yuvarlaktır
 Döner dünya o dönmez çünkü sabittir inadında
 Sorulsa... Dâna Selanik nerededir bilmez
 Bilir amma ki kaç tüy varsa Cibril'in kanadında

Eylemem ölsem de kizb-i ihtiyar
 Doğruyu söyler gezer şairim
 Bir güzel mazmun bulunca Eşrefa
 Kendimi hicveylemezsem kâfirim

Bir denî çıksa aleyhimde bulunsa çok mu?
 Kamere av'ava eyler ne köpekler bilirim
 Kâbe-yi kible-nüma-yı zürafayım Eşref
 Bilemez kadrimi hâlâ ne eşekler bilirim

Ne farkı var kadrodan hariç kalanlarla
 Yine aylıkça eski noktaya ricat edilmiştir
 Bana terfî-i memuriyet etmek vacip olmaz mı?
 Maaşım seyf-i tensikatla senet edilmiştir.

Hizmet etmek isterim kayd-ı hayat ile fakat
 Gönlümün meyli ne beylikte ne paşalıktadır
 İhtiyam geldi emvate karışmak demleri
 Son ümidim meclis-i ayana azalıktadır. (s.111)

HÜSEYİN KAMİ

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], s.110-1)

4.6.3 Nafi Baba'ya Ait

Rumeli Hisarında şehitlik tepesinde (Seyyid Bedreddin Baba-yı Veli) dergâh-ı kutsiyet-i iktinâhında (1277) tarih-i hicriyesinden beri postnişin bulunan ve ahiren tebdil-i came-i nasût eden sanadid-i tarikat-ı Bektaşiyeden ve zurefa-yı asırdan meşhur “Abdünnafi Baba”nın tasvirini kari ve karilerimize takdim ediyoruz.

Nafi Baba merhum âbâ-yı nazeninden sahib-i divan (Turabî Ali Baba)nın halifesi ve yine meşahir-i zurefadan “Mahmut Baba”nın mahdumlarıdır. (1267) tarihinde vâsıl-ı ser-hilafet olmuşlar ve elli üç sene dergâh-ı mezkûrda nesr-i ayin-i tarikatla meşgul bulunmuşlardır.. En eski Bektaşî babası olduğu için (halife-i kadim)

namıyla yâd olunurlardı. Sultan Abdülmecit cennetmekân ile mülaki olmuşlar ve kudema-yı rical-i devletten birçoklarını irşat eylemişlerdir.

Nafi Baba'nın intikaliyle zarafet-i kadimenin bir rüknü yıkılmış addolunur, bazı mutasavvifane ve âşıkane eşarı vardır. Mahdumları “Mahmut Bey Baba” fazıl ve kemalatı, garp ve şark felsefesindeki ihataları (S.14, s.245) ve bahusus Çağatay, Uygur lisanlarına ait tetkikatıyla meşhurdur. Elhalet-i hazihi postnişin-i dergâhtır.

“Seyyid Burhaneddin Hüseyini” Efendi hazretleri Nafi Baba'nın rihletine bu tarihi söylemişlerdir:

Geldi Hüseyini rikkate, tarih yazdı rihlete

Gitti bizim vuslata, Mevla deyüp Nafi Baba

1330

[ayrıca s.243'te “Merhum Nafi Baba Hazretleri” altıyazılı bir resim var]

İmzasız

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.245-6)

4.6.4 Flober'in [Flaubert] Fizyolojisi³⁵ (Tenkit)

[biyografi]

Bir doktor kalemiyle yazılması lazım gelen kitaplardan birisi de bu idi. İşte nihayet yazıldı. Ve bir doktor kalemiyle...

Müellif “Feliks Duma Zenil” [Felix Dumas Zenyle] bir doktordur. Dârülfünunun tıp şubesinde ikmal-i tahsil etmiş ve şehadetname istihsali için arkadaşları birer risale tertip ederlerken o 360 sahifeden müteşekkil bu eseri yazmıştır: Flober, Irkı, Muhiti, Usulü.

Kitabın birinci kısmı Flober'in teşkilat-ı vücûdiyesinden, ikincisi romancı üzerinde icra-yı hüküm eden birçok tesirâtı ihmal ettiği kadar romanlarındaki doktor

³⁵ “Flober'in [Flaubert] Fizyolojisi” Duma Zenil'in [Felix Dumas Zenyle] bir kitabıdır ki Emil Fake tarafından tenkit olunmuş ve mezkur tenkit Baha Tevfik Bey tarafından lisanımıza tercüme edilmiştir.

tasvirlerini ve pek hakiki hastalık ve ameliyat levhalarını uzatarak istidatından, üçüncüsü ise (en tehlikeli kısım!) usul-i edebisi kadar romancıyı taht-ı tesirinde tutan ve gençliği esnasında bütün asarını şayan-ı itiraz bir hâle getiren usul-i fennîden bahseder.

Her ne kadar zayıf bir esas üzerine istinat ettirilmiş ise de yine üçüncü kısmı diğerlerine göre tercihte istical göstereceğim. İkinci kısım latif, birincisi şayan-ı mütalaadır. Ve eksik olan da bu idi. Daha doğrusu üçüncü ve ikinci kısımlarda Flober bir (doktor) gibi telakki olunmuş, birinci kısımda ise bir (hasta) gibi muayene edilmiştir.

Herkes içtimaina şaştı. Fakat ben; Flober'de icra-yı hüküm eden bu iki usulün, romantizm ile realizmin teakubuna hayranım.

Ve bu; romancı hakkında umumî bir zemin-i intikat teşkil eylemiştir. Mösyö Duma Zenil'de aynı fikirde, bu senaiyet-i usuliyenin esbab-ı evveliyelerini taharri ediyor. Ve buluyor: Irkta.

—Gustav Flober, gayet maddi, muntazam, müreffeh ve mümkün mertebe az bir hisse ile sanata müşterek iki burjuvanın oğludur. Bunların hayatı gürültülü olmaktan ziyade sakin, vakasız ve rahat geçmiştir. İşte Flober'in realizmi membaini buradan alır. Romantizmi ise tarih-i tevellüdüne (1821), münasebat-ı şebabına ricat eder.-

Evet; fakat biraz yükselelim; ve şayestedir de... Flober'in büyükbabası küçük bir baytar, babası büyük bir doktor idi. Hâlbuki validesi (Kampromer dö Kravaks Mar) familyasına mensuptur. Bu familyanın ekser efradı ise gemici, kâşif, fatih olmuştur. Hatta büyük validesi; bilahare zevcesi olduğu genç Doktor Floriyo'yu takip etmek için pederinin hanesinden kaçmış ve cezaen koymuş oldukları manastırın duvarından atlayarak yine fikrini icradan çekinmemiştir: işte Flober'deki senaiyet-i usul. Ve bunun içindir ki otuz sene aynı odada muntazam ve muayyen bir sa'y-i haris ile çalışan Flober; gençliğinde seyahat diye çıldırmış, ve bütün müddet-i ömründe pür-velvele bir hayat-ı şebap yaşamak, kaplan avlarına çıkmak, memleketler keşfetmek hayalatına galebe edememiştir. Mektupları ve romanlarının bazı geçitleri buna şehadet eder.

Anlaşıyor ki Flober tamamıyla ebeveyninin varisi olmuştur. Hem buna (atavizm) de diyemeyeceğiz. Çünkü atavizm maalesef Litre Diksiyoneri'nin dediği gibi bir müşabehet-i ecdat demek değildir. Belki baid bir ceddin bir meleke veya meziyetinin birdenbire fûrûundan birinde zuhur edivermesidir. Bu ise ancak ırsiyet yani veraset olabilir.

Teşkilat-ı vücûdiyesi; mizacı üzerinde küçük bir vaka-ı tetkik bize gösterir ki Flober validesi gibi gayet kuvvetli, Veroen'de (Otel Diyo) hastanesinde hiddetinden mütevellit asabi nöbetlerle çırpınan, âlicenap pederi gibi sinirli idi.

Çocukken karanlıktan korkar, okurken yorulurdu; dersini söylerken bazan üzerine bir fenalık gelirdi. Pek genç iken saçları döküldü. Hep sinir.

Bir korkaklık, müthiş bir can sıkıntısı onu istila etti: İllet-i asap

Bu illet onda yirmi iki yaşından beri ibraz-ı mevcudiyet eden ihtinak-ı rahmden ileri geliyordu.

Buna ben de kailim. (Makzim Dukan)ın olanca teminlerine rağmen Flober'de sara değil, ihtinak-ı rahm vardı: Duma Zenil'in kitabında yeni olduğu kadar doğru bir nokta... Ne kadar tuhaf! Edib-i tabip burada Makzim Dukan'ın bu zannını Flober'le beyinlerindeki bürudete atfediyor. Fakat niçin? Saralı olmak, ihtinak-ı rahimli olmaktan daha mı ayıptır?. Âlim bir adam, hususîyle bir doktor, bir Makzim Dukan için bu; ne kadar ayıp olurdu. Mösyö Duma Zenil bilmeli idi ki henüz o zaman erkekler nezdinde ihtinak-ı rahme tıp; (evet) diyememişti. Ve işte Dukan bunun için Flober; saralıdır, dedi.

Evet, Flober'de ihtinak-ı rahm vardı: 1843 senesinin 15 teşrinievvvel'inde biraderi Aşıl ile beraber küçük bir kabriyola içinde (Roen)e geliyorlardı. Arabayı Flober idare ediyordu. Gece.. Ve kesif bir zulmet... (Pont Ödmer) caddesi üzerinde ve (Borg Aşar) civarında sol taraftan diğer bir araba görüldü. Şedit bir temas.. Bu sırada atlar ürker, Flober topraklar üzerine yuvarlanır, müthiş bir buhran-ı asap baş gösterir. Fakat biraderi kan alır, buhran geçer.

Avdetten sonra on beş gün zarfında dört buhran daha geçirir. Ve hep efkâr-ı asrın cereyanına tabi; gayr-i muntazam bir tedavi ile hep birer parça kanını akıtarak, ...[silik?]. mahkûm eden perhizlerle yaşar. Mısır'a seyahati esnasında tamamıyla

şifayap olduğu zannedilir. Hâlbuki avdette gayr-i muayyen fasıllı buhranlar onu yine izaç eder.

Flober’i buhranlardan kurtaran ihtiyarlık olmuştur. Elli yaşına girdikten sonra asla hasta olmamış ve ondan sonra 8 sene, 5ay kemal-i istirahatla yaşamıştır.

Bu buhranlar tarassut edilecek olursa hasta birdenbire yüzüne temas eden bir hava-yı garip hisseder, her tarafı sarı görmeye başlar. Yavaş yavaş bir kâbus gelir, veçhi sararır, bütün bunlar ancak iki dakika zarfında geçer. Ve o bunu hisseder etmez yatağa koşar, yatar, bekler ve bir feryat ile bayılır, azası ihtilaç eder. Bazan da feryat etmezden evvel (hayal görme) hadisesi irae eder: “Dizginler elimde... Ooh, ah işte lokantanın feneri de göründü ilh...”

Makzim Dukan da bunları söylemiştir. Fakat ne çare o zaman ihtinak-ı rahmi bilen yokmuş! Görülüyor ki bunlar; evvela sara alaimi değildir, saniyen ihtinak-ı rahm alaimidir. Eğer ki Flober bir saralı olsa idi, zavallı romancı pek yalnız kalacaktı. Çünkü hastalık onda 22 yaşında zuhur etti. Hâlbuki herkeste sara ta çocukluktan başlar.

Çocukluğunda muharririn böyle bir illetle malûl olmadığı ne kadar malûm, bedihi ise de- çünkü Flober doktorlar içinde büyümüştür- gençliğinde (S.14, s.250) ibraz ettiği asar-ı marazının da sara asarı olmadığı o kadar aşikâr... Çünkü o buhranın geldiğini hissediyor, yürüyor, yatağına yatıyor ve bekliyordu. Hâlbuki sara o kadar ani ve na-mahsustur ki hasta; yakınında olsa; ateşe düşer.

Hep bu asar, hatta Flober’in kendi tarassudatı da bunu ispat eder. Muharrir gençliğini pek iyi tahattur ediyor. Bir yerde (daima sıkıldığını, hep intihar düşündüğünü ve ancak hülya ile yaşadığını) açık açık söyler, esnasında ve haricinde kendi marazıyla mücadele ettiğini anlatır:

“Daima tefekküratımla uğraşır, onu mahva çalışırım. Fakat heyhat... O beni makhûr ve meftûr eder; bana galip gelir.” Bundan başka Flober marazıyla oynamıştır da. Bir eserinde der ki: “Vaktiyle bu müthiş hâlleri sun’iyen elde edebilmek için çalışır ve mihir-dadın zehirlerle uğraştığı gibi ben de cinnetle oynardım.” İşte bunlar, hep bu alaim bir saralı için pek baid olur. Çünkü Flober; bu nöbetler esnasında asla kendini kaybetmemiştir:

“Bazan ruhum cismimden o kadar ayrılıyor, koparılıyordu ki öleceğimi zannediyordum. Fakat düşünür, şahsiyetimi muhafaza ederdim. Hatta söz

söylemekten aciz kaldığım dakikalarda bile; kendi kendini paralayan bir kirpi gibi ruhumun iki kat olduğunu ve kıv[r]andığını duyardım...”

Diğer taraftan Flober hakkındaki bütün malûmat da bunu teyit ediyor. Onun bütün ızdırabatı asabından ileri geliyordu: [birtakım tıbbi terimleri yazılmadı] Hatta bu muzahirâtı nazar-ı dikkate alan Doktor (Ary) bir gün Flober’i ihtinak-ı rahmlî bir koca karıya teşbih etmiştir.

Flober’in vefatı da umumen saradan zannedildi. Hâlbuki onu öldüren bir sekte idi. İşte Dukan’ın raporu:

“1880 senesinin 8 Mayıs’ında, sabahleyin koklamakta olduğu etere rağmen Flober’e bir buhran-ı asabî geldi. Biraz açılır açılmaz kendisinin (hayal-i zerrin) dediği tayf-ı asfar gözleri önüne dikildi. Beyni dönmüş, bir kan tabakası veçhini istila etmişti. El yordamıyla denilecek bir ...[silik]... ile kanepesine kadar geldi. Arkası üstü yattı. Göğsünün içinden hırıltılar işitiliyor, zorla nefes alıyor ve bir şeyler söylemek istiyordu. Kendini ihata eden zulmetler içinde hiç şüphesiz anlamıştır ki (son dakika) gelmişti. İki defa dostu ve doktoru mösyö (Alv)’yi çağırdı. Ağzı bir ihtilac-ı şedit ile büzüldü, başını çevirdi ve öldü.”

Bu satırları okuyan hiç şüphesiz Dukan’ın o esnada hazır bulunduğunu zannedecek. Hayır... O zaman Dukan tam yirmi fersahlık bir mesafede idi.

Asıl Flober’in vefatını Doktor (Torno) görmüştür. Hulasaten onun raporunu da görelim:

“Flober (Arteryior- Selero) bir adamdır ve bunun için daima müstait sekte idi. Hâlbuki hiçbir zaman tamamıyla kendini kaybetmemiştir. Vefatından sekiz sene evvelden beri sıhhati pek şayan-ı memnuniyet bir surette devam etmiş idi. Yalnız çok cigara içiyor ve her sabah bir banyo ettikten sonra uyuyordu. Mayısın sekizinci günü hilaf-ı mutât; banyodan sonra uyumadı. Odasına çıktı, müteakiben hizmetçi kadınlardan birisini çağırdı.. Kadın onun elindeki milh şişesini açmaya vakit bulmadan hatta (ilo) mu yoksa (alo) mu olduğu anlaşılmayan gayr-i muntazam bir iki kelime telaffuzundan sonra bayıldığını gördü. Bu sırada romancı bütün bütün kendinden geçmiş bulunuyordu. Doktor gelince onu alaturka kanepesinin üzerine uzanmış buldu. Orada hiçbir eser-i tarumar yoktu. Hastanın yalnız yüzü şişmiş.. Ağzı ne muhtaç ne de salyalı idi. Nefes aldığı işitiliyor, kalbi gayet zayıf vuruyordu.

Henüz sıcak ve içilmemiş piposu biraz ötede tütüyor, ve hastada hiçbir eser-i ihtilaç görülmüyor idi. Bir dakika daha geçti. Artık kalbi durmuştu.”

İşte tamamıyla hakiki olan bu raporda ispat eder ki Flober saralı değil; ihtinak-ı rahmli idi.

Hep bu mütalaat- zannederim ki- Flober’in fizyolojisi hakkında bir esas-ı mühim teşkil edebilir. İşte yukarıda söylediğim gibi müellif Mösyö Duma Zenil bu esası vaz ettikten sonra buna dair her türlü teferruatı da izah etmiştir. Bu kıymetli kitabı derece-i mevsûkiyeti kadar da faideli eden üslub-ı münekkidane cidden şayan-ı takdirdir. Genç doktorun kemal-i samimiyetle elini sıkar ve tebrik ederim.

[Muharrir- EMİL FAKE]

[Mütercim- BAHA TEVFİK]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.250-251; Bu yazı sırasıyla *Usbui [haftalık] İzmir* (“Tetkik ve Hülâsa-i Asar: Flaubert’in Fizyolojisi”; S.13, 20 Teşrinievvel 1323/ 2 Kasım 1907, s.29-39) adlı süreli yayında; *Tetkikat: Teracim-i Ahval* (İstanbul, 1325/1909, s.29-39) ve *Felsefe-i Fert* (s.72-81) kitaplarında Baha Tevfik imzasıyla yayınlanmıştır. Ancak makalenin Adolph Gerrison’a ait olduğu iddia edilmektedir. Bu bilgiler ve iddia için bkz. Bağcı, 1996: 167-8)

4.6.5 Merhum Ekrem Bey (Hisler Mütalaalar)

Geçen nüshamızda bu muhterem zatın vefatından bahis ile cenaze alayını musavver bazı resimler derç ederken, şahsiyet ve sanatına dair hususî his ve mütalaalarımızı bu nüshamıza bırakmıştık. Bu tehirde ise bir maksat vardı:

Memleketin, her vaka hakkında yüksek sesle beyan-ı efkâr eden büyük muharrirlerini dinlemek istiyorduk. Tekmil yevmi gazetelerimiz başmakalelerinde Ekrem Bey'den bahsettiler. *İkdam* ve *Peyam* muharrirleri sûzişli ah u feryatlarla yanıp yakıldılar. Diğer birtakım muharrirler merhumu müphem ve ve esbabı meçhul metihlerle ila ettiler, *Peyam*'ın teknil bir ilavesi, kocaman *Servet-i Fünûn*'un bir nüshası, *İstihad*'ın (*İçtihat*) nısfından ziyadesi bu metihlerle doldu. Hâsılı Osmanlı matbuatının eski yeni teknil hadimleri büyük üstadı mutantan tabirlerle göğçe çıkardılar. Onu Osmanlı edebiyatının en mühim bir rûknü olmak üzere gösterdiler.

Bütün bu kalem sahiplerinin hakları vardı. Ekrem Bey; Mekteb-i Mülkiyedeki muallimlik hayatıyla birçok şakirtlerinin hafızasında ciddi bir hürmet izi bırakmıştır. Bugün için Ekrem Bey'in mevkii şayan-ı münakaşa değildir. Lakin yarın. Yani aradan yirmi otuz sene geçtikten sonra, çocuklarımız, yahut çocuklarımızın çocukları tarih-i edebiyatımızı tetkik ederlerken tabii bu gazeteleri bulup okuyacaklardır. O zaman, onların fennî hakikatlerle daha ziyade mükemmelleşmiş olan dimağları- öyle zannediyorum ki- haftamızın en mühim hadisesini teşkil eden bu neşriyata biraz güç inanacaklar... Çünkü edebiyat şahsidir. Bir edip ne kadar muktedir, ne kadar hassas ve nafiz olursa olsun kendisi sevmeyenler de bulunur. Şu hâlde teknil muharrirlerin aynı mealde medhiyatta bulunmalarına bir sebep düşünülecek ve hiç şüphesiz bütün bu meddahların hassasiyet-i içtimaiye tesiri altında hareket ettiklerine ve nasılsa hâsıl olmuş bir cereyana takılarak asıl şahsi düşüncelerini meydana çıkarmadıklarına hükmolunacak!..

Ah!... Bu ne kadar acı. Çünkü o zaman, bu kadar yazının tarihi tespit edici bir kıymeti olmayacağı gibi zavallı Ekrem Bey'in de muayyen ve muhterem bir mevkii bulunmayacak... Her şey müphemiyet ve meşkûkiyet tülleri altında boğulup kalacak!..

İşte ben buna mahal vermemek için gerek şahsını ve gerek şiirlerini pek sevdiğim Ekrem Bey'i muharrir refiklerim gibi alelusul methedip geçmeyeceğim, ona dair en samimi hislerimi söyleyeceğim.

Pek çocukken ben, Ekrem Bey'i Nefî ile muasır zannedirdim. Çünkü Mekteb-i Rüştîyede okuduğumuz bir kıraat kitabında onun şimdi bazı mısralarını hatırladığım bir şiiri vardı:

Ser-deruhte mest-zeni yemm-i çemende mevc-hiz

..... hayâ bağa ber-gırız

Bu zannım bilahare İstanbul'a gelip de kendisini gördüğüm zaman değişti. Üstadı ilk defa tünelin üçüncü mevki bir vagonunda, ikinci defa ise Tepebaşı Bahçesinin meccanen oturulan kanepelerinden birinin üzerinde gördüm. En ehemmiyetsiz vakalara bile bedhûhane mana vermek istenilmeden biri, sevgili muallimin biraz hasis olduğunu söylemişti. Fakat ben bila-tereddüt hükmettim ki Ekrem Bey bu kanepeye daha asude olmak ve sun'i bir kalabalıktan mümkün mertebe uzak bulunmak için çekilmişti. Bu hükmümü bilahare Ekrem Bey'i daima aynı kanepede görmekle teyit ettim.

Günün birinde Meclis-i Ayana intisabım Ekrem Bey ile aramızda samimi bir rabıtaı intaç etti. Ekseriya kendisiyle edebiyattan bahsediyorduk. Eserlerinde pek hissi görünen Ekrem Bey musahabatında böyle değildi. Dudaklarında büyük bir şöhretten sonra gelen aczin şayan-ı merhamet tereddüdü vardı. O bir sanatkâr gibi değil, vaktiyle vefat etmiş büyük bir üstadın teyid-i namı için vücuda getirilmiş seyyar bir heykel gibi idi. Ve tıpkı böyle bir heykel gibi gençlere daimi ders-i teşvik vermekle meşgul bulunuyordu.

Vefatından on, on beş gün kadar evvel idarehanemizin önünden geçerken kendisine mülaki oldum, ve bütün büyüklere söylenen şu tabirâtı mutad-ı mihaniki bir surette telaffuz ettim.

–Yeni bir şiirinizle ne zaman mütenaim olcağız?

O da ber-mutat ve yine mihaniki bir surette şu cevabı verdi:

–Artık yazmak sırası sizindir. Çalışınız!..

Ekrem hakkında hiç halledemediğim bir mesele varsa o da muhterem şairin üstatlığı bahsidir. Çünkü Ekrem Bey'in bir tarz-ı mahsus sanatını bilmediğim gibi o tarz-ı mahsus sanata şakirtlik eden bir kimse de görmedim. Acaba şakirtsiz de üstat olur mu?..

BAHA TEVFİK

(Zekâ, C.1, S.18, 30 Kânunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.304)

4.6.6 Porçef (Şuun)

Rus muharrirlerinden (Vladimir Porçef) ahiren Paris'te, Rus zabıta memurlarından (Pornanski) tarafından vaki olan takibat neticesinde, tevkif edilerek Dokuzuncu (Sen) mahkemesine sebk olunmuştur.

Porçef, 1905 senesinden beri, Çarlık aleyhinde hareket eden Rus ihtilalcilerinin teşebbüsüne dair Rus zabıtasına casusluk edenleri zahire çıkarmakla iştigal ediyordu. Porçef bu casusların arasına karışarak, zahiren onlarla hemfikir imiş gibi görünerek tavır ve hareketlerinden haberdar oluyordu. Birçok defalar çıkardığı gazetelerle, kitaplarla, makale ve konferanslarıyla Rus casuslarının isimlerini herkese ilan etmişti. Fakat bunların içinde en meşhuru (Azef) ile (Landsen) nam diğer (Harting)in meydana konulmasıdır.

(Vladimir Porçef) 1863 tarihinde Bahr-i Hazar sahilinde kâin (For-Aleksanderosky) (S.28, s.64) şehrinde tevellüt etmiştir. Ailesi mutavassıt bir sınıftan idi. Daha pek genç bir yaşta iken kendisinde Çarlık aleyhinde fikirler uyanmıştı. On dokuz yaşında, Dârülfünunda bulunduğu sırada 1882 tarihindeki talebenin kıyamına iştirak etmiş ve ilk defa olarak tevkif olunmuştu. İhtilalcilerin naşir-i efkârı olmak üzere gizli bir gazete tesis etti. Tevkif edilerek üç sene mahpus kaldı. Bilahare Sibirya'ya tebit edildi. Oradan (Cenevre)ye firar ederek 1889'da "Serbest Rusya" gazetesini çıkardı. Sonra Bulgaristan'da, İstanbul'da ikamet etti. Derdesti için Rusya hükümetinin teşebbüsü üzerine Porçef bir İngiliz gemisine kapağı atarak kurtulup İngiltere'ye gitti. 1896'da (Londra)da tesis ettiği yeni bir gazete ile neşrettiği bir makaleden dolayı İngiliz mahkemeleri tarafından on sekiz ay hapse mahkûm oldu. Mahkeme Porçef'in makalesinde Çar İkinci Nikola'nın Rusya'da vuku bulan hadisattan şahsen mesul olduğunu yazarak Çar'a karşı halkta intikam fikirleri uyandırmak suretiyle efkâr-ı umumiyei tehyiç etmesini mahkûmiyetine sebep ittihaz etmişti.

Porçef serbest kalınca “Çar’ı Aşağıya Almalı!” unvanlı bir kitap neşretti. Sonra İsviçre’ye giderek Rus harekât-ı ihtilalkâranesinin tarihinden bahis olarak “Mazi” isminde bir mecmua tesis etti.

Fakat 1903’te (Cenevre)’de “Arzu-yı Millet” namındaki gazetenin birinci nüshasını neşreder etmez tevkif olundu. Bir ay hapse mahkûm olarak tebit edildi. Bunun üzerine Paris’e geldi. Bir müddet gizlice Rusya’da dolaştı. İtalya’ya, Felemenk’e gitti. Sonra tekrar Paris’e gelip “Mazi” ismindeki gazeteyi neşretmeye başladı. Birkaç sene evvel bu gazetenin yerine “İstikbal” namındaki gazeteyi çıkardı.

Porçef bir gün Rus ihtilalcilerinden (Landsen) namında birinin zabıtaya mensup olduğunu anladı ve işi meydana çıkaracağı sırada (Landsen) ortadan kayboldu. On dokuz sene sonra memalik-i ecnebiyedeki Rus zabıta memurlarının amiri olmak üzere yüksek bir mevki ihraz eden Mösyö (Harting) isminde bir adamın (Landsen) olduğunu anlayınca hemen bu adama dair neşriyatta bulundu. Aynı zamanda (Azef) ismindeki Rus polis hafiyesi hakkında da makaleler neşretmişti. (Harting) ile (Azef) o esnada savuştular. Fakat biraz sonra Rus memurin-i zabıtasından (Pornansky) tarafından aleyhinde ikame edilen dava üzerine (Porçef) Paris’teki Dokuzuncu Ceza Mahkemesine sevk edildi. Mamafih Porçef’in deruhte ettiği bu mücadelekârane meslekte kemal-i sebat ve metanetle devam edeceğine şüphe edilemez.

İmzasız

(Zekâ, C.2, S.28, 10 Nisan 1330 [23 Nisan 1914], s.64-5; ayr. S.67’de Vladimir Porçef’e ait bir resim var)

4.6.7 Baha Tevfik’e Ait: Baha Tevfik

Çok çalışkandı. Çok zekiydi. Fakat gayesizdi. O zekâsıyla, o sa’yiyle mükemmel bir filozof olabilecekken yalnız bir fantezist oldu.

On yedi cilt kitap neşrettiği hâlde milletine hizmeti mahdud kaldı.

Ey gençler! Onun yorulmak bilmez çalışkanlığını seviniz! Fakat sakın gayesizliğini taklit etmeyiniz! Çünkü asrımız milliyet ve faide asrıdır. Ve ilimdeki mefhumlar artık “şeniyet =realite”den çıkarılır, yoksa arzu, heves ve ihtirastan değil!

19 Mayıs 1330

ÖMER SEYFEDDİN

4.6.8 Baha Tevfik İçin

Zavallı Baha'yı kadir-şinas bir iki arkadaşıla masum beş on mektep çocuğu gömdü. Az kalsın musalla üstünde yapıyınız kalacaktı. Fakat onun ölümünden müteessir olmayan bazı gençlerimizi, rahmetlinin çıkardığı *Eşek* gazetesinin muhayyel muharrirleri bile kaldırmaya gelemeyecektir.

20 Mayıs 1330

AKA GÜNDÜZ

4.6.9 Baha'nın Ufûlü

Baha'nın üfûlü bana hayatta ihtimal veremediğim birçok hakikatleri daha öğretti. İnsanların vefadaki ihmallerini, nisyanlarını, her şeylerini müsamaha edeceğim. Fakat muhitimizin zekâyâ, ceht ve ikdama, bilhassa diğerlerini yükseltmek için şebab-ı ömrünü tebah edercesine çalışan zatlara karşı izhar etmekte olduğu bu kayıtsızlığı hiçbir vakit unutamayacağım.

İstanbul: 21 Mayıs 1330

SUPHÎ EDHEM

4.6.10 Zekâ'ya

- Eyûrbendi 1330 -

(Gazetemizin tab'ı esnasında merhum Baha Tevfik'in samimi rûfekasından ve heyet-i tahririyemizden Memduh Süleyman Bey'den varit olan taziye mektubu:)

Hayat-ı mesaisini hakikat ve ilim için sarf eden Baha Tevfik tabiata inkılâp etti. Biz meslektaşları bugün onun matemiyile, gaybubet-i ebediyesinin verdiği elem ile mustarip ve perişanız. Baha Türkiye'nin pek nadir yetiştirdiği zekâlardan, yorulmaz, metinü'l-irade sa'i-i ilm ü irfandı. Memleketimizin cehalet ve taassupla kör ve batıl efkâr ile çırpındığı sırada büyük bir cesaretle garbın akaid-i cedidesini, ilmi efkârını tesis ettiği teceddüd-i ilmi ve felsefi kütüphanesi külliyyatı etrafında neşre başladı. Muhibb-i ilm ü fen gençlere, taharri-i hakikatle susamış dimağlara vasi bir zemin-i tettebbu hazırladı; onlara peyrev oldu. Telif ve tercüme ettiği asar yarınki neslin istifade ve istifazasına, felsefenin bu memlekette ilmi bir esasa rapta yardım edecektir. Âlem-i matbuatın Baha için velev sütunlarından bir nebzecek olsun feda ederek birkaç satır yazmaması teessüf edilecek hâllerdendir.

Baha Tevfik gibi sevimli bir arkadaş kaybettiğim için evvela kendimi sonra ailesini, daha sonra da *Zekâ* heyet-i tahririyesini taziye ederim.

MEMDUH SÜLEYMAN

Haşiye – Müteessirim. Teessürüm hasebiyle kalem seyrân-ı tabiisini takip edemiyor. Bu elemin buhranından kurtulduktan sonra Baha Tevfik'in hayat ve asarı hakkında sevgili *Zekâ*'ya mufassal bir makale göndereceğimi vaat eder, hepinizin ellerinizi sıkarım azizler.

M.S.

(*Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.118)

Arz-ı Teşekkür

Baha Tevfik Bey'in irtihalinden dolayı “*Zekâ*” birçok taziyet mektupları almaktadır. Bu kadar şinas zevat-ı muhteremeye ayrı ayrı cevap yazmak kabil olmayacağından cümlesine bu suretle bilhassa arz-ı teşekkür olunur.

ZEKÂ

(*Zekâ*, C.2, S.32, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s.113)

4.7 Neşriyat- Basın Yayın

4.7.1 Yeni Kitaplar

Aşk

Emil Fake'den Şehabeddin Süleyman Bey tarafından tercüme edilmiştir. Emil Fake sath-bin bir muharrirdir. Bunun için eserin yegâne meziyeti üslûbunun güzelliğindedir. Şehabeddin Süleyman Bey'in edebî eserlerindeki meziyet-i lisaniye bunda da mevcuttur.

(*Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a)

Müştakan-ı Hürriyete

Dört senedir (Hürriyet) namı altında en şeni bir idare-i müstebidenin kurban-ı mezalimi olduk! Zalimler bizim acemiliğimizden istifadeye koyulmuşlardı. Fima-bad aynı girîve-i yeis ve sefaletе düşmek istemezseniz, İhsan Adli Bey'in yeni intişar eden (*Hürriyet*) nam eserini tehalûkle okuyunuz.

Kütüphane-i İrşat'ın birinci adedini teşkil eden bu eser size gayet vazıh bir lisanla esasat-ı hürriyeti telkin eyler. Fiyatı yüz paradır.

İkinci kitap: (*Hak ve Vazife*) derdest-i tabdır. Sahip ve naşiri Babıâli caddesinde (Şehbal) kütüphanesidir.

Kız Görücüleri

Şehbal Kütüphanesi tarafından neşredilen bu zarif romanı tek mil karilerimize tavsiye ederiz. Fiyatı 1 kuruştur.

İzdivacın Tatlı Geceleri,

Bu kitap dahi Şehbal Kütüphanesi tarafından neşredilmiştir. Fiyatı 1 kuruştur.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272b)

Mukaddema intişar eden “*Tarih-i İslamiyet*” nam eser-i müfidin mebahis ve müellifinden bahis olarak Abdullah Cevdet Bey tarafından bu kere “*Tarih-i İslamiyet Hakkında*” nam kitap telif edilmiştir. Mütalaasını bütün karilerimize tavsiye ederiz.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d)

4.7.2 İdarehanemize Hediye Olunan Kitaplar

Türk Kalbi

Aka Gündüz Bey tarafından *Tercüman-ı Hakikat*’te yazılan küçük hikâyeler mecmuasıdır. Mütalaaya şayandır. Fiyatı 5 kuruştur.

Resimli Kitap

Son nüshası büyük bir itina ile tertip ve tab edilmiştir. Memleketimizin bu kabil sanat numunelerine rağbet ve onları himaye hepimizin borcudur.

Şehbal

Fransızların illüstrasyonuna mukabil bizim de *Şehbal*’imiz var. Bunu nefaset meraklılarına tavsiye ederiz.

Servet-i Fünûn

Son nüshası mütalaaya şayandır.

Genç Kalemler

Selanik'te neşrolunuyor. Yeni Lisan müdafii olan bu güzel mecmuayı herkese tavsiye ederiz. Son nüshası Suphi Ethem Bey'in iki kıymettar makalesiyle müzeyyendir.

(*Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a-b)

Musavver Milli Hikâye Koleksiyonu

Hasan Bahri Bey tarafından çocuklara mahsus olarak açık Türkçe ve selis bir lisanla yazılan 15 adet faideli hikâyeden ibarettir. Her hikâyenin sonunda bir bilmece vardır. Çocukların seve seve okuyacakları ve vakitlerinin boşa gitmemiş olacağı bir kitaptır. Fiyatı 3 kuruştur.

Leyla ve Mecnun

Fuzuli'nin bu meşhur ve muhrık hikâyesi dil-nişin bir tarzda Süleyman Tevfik Bey tarafından tahrir olunmuştur. Gözyaşı dökmek isteyenlere ve bir sahife-i aşk okumak arzusunda olanlara tavsiye olunur. Fiyatı 3 kuruş.

Napolyon'un Sevdalıları ve Çapkınlığı

Hasan Bahri Bey tarafından tercüme edilmiştir. Bu haşmetli kralın vekayi-i âşıkaneşini gösterir. Lover ve Versay müzelerinden çekilmiş resimlerle müzeyyendir. Sevda huzurunda bir imparatorun da bir fert ile müsavi olup olmadığını görmeyi isteyenler bu kitabı okumalıdır. Hususen ki birçok resimler, zarif ifadelerle memlû bir kitap, bir cihan-ı aşk. Fiyatı sekiz kuruş..

...

Kraliçenin Âşığı

İkdam gazetesi heyet-i tahririyesinden müteşekkil bir heyet tarafından tahrir olunan bu eser Kral Dördüncü Henri devrine ait bir vaka-ı hakikiyi musavver olup Mary Dö Mediçi Desasen'in bir vaka-ı âşıkaneşini muhtevidir. Fiyatı 5 kuruştur.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.77-8)

Fırkalar ve Ben

Muharririn-i Osmaniyyeden Bezmi Nusret Beyefendinin siyasi ve içtimai bir kitabıdır. Âlem-i siyasette alakası olan herkes bu kitabı okumalıdır. Muharririnin selaset-i üslûbu ve insicam-ı efkârı kariyi meftun ediyor...

Genç Kalemler

20. nüshası büyük bir tekemmül içinde intişar etmiştir. Makalatı birtakım tetkikat-ı ciddiyeinin mahsul-i müfididir. Türklük ve Yeni Lisan cereyanlarına ilk vasıta-ı intişar olan bu sevimli risaleyi herkese tavsiye ederiz.

Say ve Tettebbu

Bu mühim risalenin son nüshası büyük bir ciddiyet ibraz ediyor. Gençlere pek büyük faideler temin eden bu gibi resail-i müfideyi dikkatle okumak herkese bir vazife olmalıdır.

Yeni Felsefe

Selanik'te intişar eden bu faideli risale yeni lisanın yanında bir de yeni felsefe ve yeni cihan cereyanları husulüne say ediyor. Muvaffakiyeti pek aşikârdır. Makalatı gayet ciddi ve faidelidir. Vatan en büyük terakkiyi bu gibi ciddi teşebbüslerden bekliyor.

Arifin Hilesi

Çuhacıyan tarafından bestelenmiş olan bu zarif operetin notası Leblebici Horhor ve Köse Kâhya ile beraber bu defa gayet nefis bir surette tab olunarak Beyoğlu'nda 215 numaralı Mösyö Kristidis'in mağazasında satılmaktadır.

Ulûm-ı Tabiiye Lügati

Etıbbı-yı Baytariyeden Suphi Ethem Bey biraderimizin Manastır'da neşretmekte oldukları bu muazzam eserin birinci cildinin birinci kısmı bir kap derununda neşrolunmuştur. Refikimizin say ü gayretini takdir ve muvaffakiyetini tebrik ederiz.

Terbiye

Muallim-i muhterem Selim Sırrı Beyefendi tarafından gençlerin terbiye-i fikriye ve bedeniyesine hadim on beş günde bir neşrolunan bu risale-i nefise ve müfideyi acaba evladının sıhhat-i maddiye ve maneviyesini muhafaza etmek isteyen hangi peder evine götürmez ve onu büyük bir ehemmiyetle çocuklarına tavsiye

etmez?.. Bu kadar eski kafalı baba tasavvur etmek imkân haricindedir. Terbiyeyi her genç ve her baba okumalıdır. 17. nüshası neşrolunmuştur.

Mündericat-ı nefiseyi havidir. Nüshası altmış para...

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], k.i.)

Yaş Tatar Yazıları

Genç Tatarların Tatar Edebiyatına dair husule getirdikleri mühim bir eserdir. Lisan müdekkiklerine tavsiye olunur.

İncinmiş Bekâretler

Bu kitabı elime alır almaz, birçok zamandan beri üful ettiğini zannederek meyus olduğum genç bir edibimizin ismini görerek sevindim. “*İncinmiş Bekâretler*” Mehmet Sırrı Bey’in pek nefis bir eser-i edebisidir. İçinde zarif monologlar, küçük hikâyeler vardır. Okuyanlar Mehmet Sırrı imzasının mühim bir edibe ait olduğunu tasdikte tereddüt etmeyeceklerdir.

...

Anadolu Kadınları

İçtimai marazlarımızdan birincisi olan gelin kaynana dedikodularını vazıh ve belîğ bir surette gösteren bu kitap Mehmet Muhlis Bey’in gayet sanatkârane tertip olunmuş bir tiyatrosudur. Erbab-ı meraka ve tiyatro meraklılarına tavsiye ederiz.

Kendi Nokta-ı Nazarımdan Hukuk-ı Düvel

Muharrir-i muktedir Celal Nuri Beyefendi’nin bu kıymettar kitabı bu kere neşrolunmuştur. Siyasi ve içtimai birçok malûmat ve mütalaat-ı müfideyi cami olan bu kitabı tekmil kari’lerimize kemal-ı ehemmiyetle tavsiye ederiz. Fiyatı beş kuruştur.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.7, 28 Mayıs 1328 [10 Haziran 1912], k.i.)

Kadın – Ana

Maksim Gorki ve Tolstoy tarafından yazılarak Rasulzade Mehmet Emin Bey tarafından tercüme olunan bu güzel kitap Rus edebiyatında bir numunedir. Karilerimize tavsiye ederiz.

Jak Mari

Andre Toriye'nin bir perdelik bir facia-ı hissiyesidir ki İbrahim Alaaddin Bey tarafından lisanımıza tercüme edilmiştir. Tabı zarif, üslûbu latiftir. Meraklılarını memnun edeceğini zannediyoruz.

Ceza Kânunu- komedi 3 perde

Memleketimizde yazdığı piyesleri halka suhuletle sevdiren ve her oynanışında takdir ve tebriklere mazhar olan yegâne tiyatro muharriri İbnürrefîk Ahmet Nûreddin Beyefendinin yeni bir eseridir.

Mınakyan Efendi tarafından prova edilmek üzere olan bu piyesin yakında mevki-i temaşaya konulacağını şimdiden kari'lerimize tebşir ederiz.

Şadan

Muharririn-i Osmaniyyeden Safveti Kemal Bey'in hayat-ı milliyemizi musavver olan bu mükemmel romanı Şafak Kütüphanesi tarafından neşredilmişti. Kari'lerimize tavsiye ederiz. Fiyatı 100 paradır.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.133)

Tarih-i Tedenniyat-ı Osmaniye

Muharrir-i Muktedir Celal Nuri Beyefendi tarafından memleketimizin kütüphane-i irfanına ilave edilen bu kıymettar eseri tekml kari'lerimize tavsiye ederiz. Fiyatı beş kuruştur.

...

İnkılâb-ı Edebî

Bu memlekette iflas ettiği söylenilen edebiyat vadisinde hakiki bir inkılâp yapmak maksadıyla genç ediplerimiz tarafından *İnkılâb-ı Edebî* namıyla neşrine başlanan risale-i edebiyenin son nüshası da birçok edebî parçaları muhtevi olarak neşrolunmuştur. Karilerimize bir kere görmelerini tavsiye ederiz.

Rûbap

Nefaset-i mündericatı münasebetiyle birçok kariîn-i kiramın mazhar-ı rağbeti olmuş olan *Rûbap* risale-i edebiyesi yine cidal-cû musahabe-i edebiyeleri, güzel

yazıları muhtevi olduğu hâlde son nüshasını da neşrelemiştir. Yeni bir nesl-i edebînin vasıta-ı neşr-i efkârı olan bu risaleyi karilerimize tavsiye ederiz.

Terbiye

Muallim-i muhterem Selim Sırrı Beyefendi tarafından neşredilmekte olan ve bihakkın terbiye-i fikriye ve bedeniyede takip olunacak yolların hakiki bir muallimi bulunan bu muhterem risale hakkında ne türlü metihler yazılsa yine icap eden kadirşinaslık gösterilmiş olamaz. Terbiye'nin son nüshasında sahibinin Avrupa'da bulunması hasebiyle intişarı tehhür eden diğerk nüshalarla beraber fevkalade olarak neşredilmiştir. Fiyatı üç kuruştur.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.i. ve s.240b)

İngiliz Kavmi

İngiliz kavminin siyasi ve içtimai ruhlarını tetkike hasredilmiş ve muallim (Emil Botemi)nin en meşhur ve derin asarından bulunan bu eserin dördüncü kitabı dahi (Kütüphane-i İçtihat)ın 27'nci adedi olarak neşrolundu. Abdullah Cevdet Bey'in kalemiyle tercüme edilmiştir. 144 sahifeden müteşekkildir. Fiyatı 5 kuruş. Mütalaasını umuma ve bilhassa mebuslarımızla rical-i hükümetimize tavsiye ederiz.

Divançe-i Dehri

Gayet iyi kâğıt üzerinde matbu, Baba Dehri'nin fotoğraf resmini muhtevi ve mevcudu pek az bulunan Divançe-i Dehri Nefaset Matbaasında beş buçuk kuruş fiyatla satılmaktadır.

Gece Düşleri

Genç muharrirlerimizden Sûdi ve Ekrem beylerin kaleme aldıkları bu feci roman Avrupa muharrirlerinden Kasaveyh dö Montpen tarzında müthiş ve esrarengiz sergüzeştlerle memlûdur. Vakti hoş geçirmek isteyenlere, halecanlı vekayı meraklılarına tavsiye ederiz.

Genç Kalemler

Bu hafta 26'ncı numarası çıktı. *Zekâ*'nın bütün karileri, bilhassa bu nüshayı mutlaka okumalıdır; çünkü lisan münakaşası var. İkbal ve Kafkasiye kütüphanelerine koşunuz!... (S.14, s.256a)

Fünûn ve Felsefe ve Felsefe Sahneleri

Edib-i Hâkim Abdullah Cevdet Beyefendi'nin bu unvandaki eserlerinin birçok ilaveleri muhtevi olan 3'nci tabı ahiren saha-ı matbuatı tezyin etmiştir.

Müfit ve nafi düşüncelerle fikirlerine revnak ve incila vermek isteyenlere “*Felsefe Sahneleri*” senelerce hizmet edebilecek asar-ı nefisedendir. Mütalaasını bilhassa tavsiye ederiz. Fiyatı 3 kuruştur.

Nik Farter

Gayret Kütüphanesi tarafından Nik Karter'in hikâyeleri neşrolunmaya başlamış ve iki kitap neşredilmiştir. Cidden meraklı ve heyecan-amız olan bu kitapları ciddi ve müfit takibat-ı zabıtayı okumak isteyenlere tavsiye ederiz.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a-256b)

4.7.3 Karagöz'ün Salnamesi- Üçüncü Sene

Geçen iki senelik salnamelerimizi karıştırırken cidden kendi kendimize müteessir oluyoruz. Çünkü acemilik ve yenilik dolayısıyla muhterem ve muazzez karilerimize büyük bir istifade temin edememiştir. Yine teşekkür ederiz ki maarifperver karilerimiz bizi pek büyük iltifatlara, takdirlere gark ettiler, artık bu rağbet-i fevkaladeye karşı bizim de çalışmamız icap ediyordu. Bu defa salnamemizi daha ziyade tevsi ve ikmal etmeyi kararlaştırdık, mütehassıs rüfeka-yı tahrir, şûh ve çalak fırçalı resamlara müracaat ettik. Kıtamız yine aynı olmakla beraber sahifelerimizin adedini ve resimlerimizi evvelki senelerin hemen iki üç misli denilebilecek bir raddeye isal ettik. Avrupa'nın en mükemmel ve istifadeli ve eğlenceli salnamelerini model ittihaz ettik. Sahifelerimizi takvimlerle doldurmadık. Bu ciheti mümkün mertebe kısa keserek istifadeli malûmata, güzel resimlere, hünerli şiirlere, nüktelere ve şimdiye kadar yapılmamış istatistiklere ehemmiyet verdik ve zannediyoruz ki bu seneki salnamelerimizle karilerimizi memnun edebileceğimiz kadar biz de müftehir olabileceğiz.

Fiyatı 7 buçuk kuruştur. İdarehanemizde satılır.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16b)

Mündericat: Bir iki söz. 1328 senesi nasıl geçti? Sal-i Siyasi, Sal-i Edebi, Sal-i İhtimai, Sal-i Temaşaî, Sal-i Ticari ve İktisadi, Sal-i Mizahi. İstanbul'da Münteşir Gazeteler. Edipler, Muharrirler, Artistler. Karagöz Şifresi. Buse. Yemekler Kaç Saatte Hazım Olunuyor? Yelpazelerin Dili. Bir Levha-ı İbret! Ayine, Pencere. Sizi Seviyorum. Mart Tenvimi. İlkbahar. Mart. Bulutlar. Nezle. Gübre Servet midir? Nisan. Verem. Nisan Geceleri. Milyar, Milyarın Teşrihi, Dünyanın En Zengin Adamları. Mayıs. Kan Çıbanı. Çiçeklerin Manası. Haziran. Yaz. Arı Sokması. Temmuz. Muazzam Valide, Temmuz Hikâyesi, Kolera. İyi Muhibbe, Yaz Geceleri. Ağustos. Yaz Günleri, Nüks-i Şairiyet, İcmal-i Hayat, Veba, Japon İlanı. Eylül: Son Bahar. Banknotlar Nasıl Taklit Olunur? Kış: Teşrinievvel, Mide Bozukluğu. Sarı ve Siyah Teşrinisani, Kemik Hastalıkları. Rüyalar. Rüya Tabirnamesi. Mebuslar Nasıl Tanınır? Kânunuevvel. Bir Adamın Yaşını Bulmak İster misiniz? Kânunusani, Kızamık. Mendillerin Manası. Doğru Söze Kim Ne Der? Şubat. Romatizma. Yeni İzdivaçlar. Mesut Bir İzdivaç (Tekmil Bir Roman). Armutlar, Karagöz'ün Oğlu, Karagöz'ün Sihirbazlığı. Hayat ve Aşk. Siyaset Meydanında Reklâm, Burun Modası. Ağaçlar Nasıl Muhafaza Olunur? Kemikten Ne Olur? Müthiş Bir Hikâye, Pardon Mösyö. Mezarıcı. Et mi, Evet mi? Tiyatroların Lüzumu. Arabî Ayların Vech-i Tesmiyesi. İran Meselesi. Bir Hikâye-i Sevda. Artistler Ne Kazanıyor? Zavallı Melahat! (Bir Perdelik Piyes). Malumat-ı Müfide, Gülünç Fıkralar, Karikatürler, Resimler vesaire...

Fiyatı 7 buçuk kuruştur. İdarehanemizde satılır.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.32b)

4.7.4 Edebi ve İlmi Refiklerimiz (Neşriyat)

Şehrimizde pek yeknesak mündericatıyla beraber yine sabit ve ciddi kariler elde eden *Servet-i Fünûn* refikimizin son nüshası cidden şayan-ı mütalaadır.

&*Kadın*'ın dördüncü nüshasını gördük. Büyük bir zarafet, nesevi bir bû-y-ı caziple kari'lerini mest ediyordu.

&*Kadın*'ın resimsizliğinden şikâyet edenlere nefis ve mükemmel resimli *Şehbal*'in bu defa pembe kaplı ve sahifeleri tezyit edilmiş bir halde neşredilen son nüshasını tavsiye ederiz.

&İhtimal ki *Şehbal*'in de mündericatsızlığından şikâyet edenler bulunur. Fakat *Terbiye* risalesi Selim Sırrı Bey'in, kendi tabiatı gibi hoş ve okşayıcı yazılarıyla memlûdur.

&Bazı kanaatkârlar vardır. Hiçbir şeyin son derece mükemmel olmasını istemezler. Az mükemmel fakat mebzul yazılı ve mebzul resimli risaleler ararlar. (S.2, s.32a) Onlara da *Resimli Kitap*'ı tavsiye ederiz. Son nüshası tamamıyla kendilerini memnun edecek bir haldedir.

&Bunlarla doymayanlar için vasıta-ı mütalaa henüz bitmemiştir. Mini mini, henüz zayıf *Rûbab*'ı tavsiye eyleriz. Bu sevimli çocuk büyürse pek güzel bir genç olacak...

&Bazı arkadaşlarım vardır. Memleketimizin hâlini ve ahval-i içtimaiyemizi bir gece gibi karanlık görürler. Ve bu zulmetin ortasında bir lema-ı ümit, bir nur-ı pare-i necat ararlar. Kendilerine *Şeb-i Tab*'ı tavsiye eyleriz.

&Bütün bu gazeteleri okuduktan sonra birçok güzelliklerin ve inceliklerin tufanı arasında boğulmuş ruh, vicdan hepsi mest olur. Gerek şiir ve edepte, gerek ilim ve fende salim bir hüküm, bir kanaat-ı vicdaniye elde etmek güçleşir. O zaman dimağ Abdullah Cevdet Bey'in *İçtihad*'ını görmek ve kendine ilmi, içtimai, felsefi bir rah-ı savap tayin etmek ister. İşte biz her zaman yapıyoruz.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 18[19] Mart 1328 [1 Nisan 1912], s.32a-b)

4.7.5 Edebiyatçılık (Neşriyat)

Geçen haftanın *Servet-i Fünûn*'unda (Maraz-ı Tenkit) unvanlı ve Köprülüzade Fuad Bey tarafından yazılmış bir makale vardı. İki gün sonra çıkan (*Hak*) gazetesinde de bu makaleyi itmam eder gibi görünen bir (Musahabe-i Edebiye)

münderiçti. Birinci makale emniyet ve isabetini ilan eden azametli bir ifade ile şu sözleri söylüyor: “Herhangi edebî bir risaleye baksanız mutlaka bir tenkit göreceksiniz. Bu tenkitler terbiye-i fikriyenin mahiyet ve lüzumunu anlamadan sanatın dikenli uçurumlarına atılan genç ve zeki adamlar tarafından yazılıyor. Memleketimizde tasallüf illeti çok münteşir. Bu tasallüf sevgiyle bugünün genç ve zeki dimağları bir takım manasız risalelere manasız yazılar yazıyorlar. Hiç anlamadıkları meseleler hakkında söz söylüyorlar. O meseleler hakkındaki onları muallimleri bile anlayamaz. Bilhassa bu gençler tenkit yazıyorlar. Terbiye-i fikriyesini ikmal etmeden, edebiyatın tarihini bilmeden, hüsniyat (Estetik) öğrenmeden münekkitlik etmek Naci’nin muakkibi olmaktır. Naci olsaydı edebiyatımızda o zamanki irtica olmazdı. Onun için bu çocuklara hareketlerinin fena olduğunu göstermek vazifemdir. Bu zavallı gençler bu vazih hakikate iyi baksınlar. Benim gençlere muhabbetim var. Yakında kuvvetli bir hakikat rüzgârı bunları ikaz etse...”

(*Hak*)da münteşir makale nazik bir lisanla şunları söylüyor: “Edebiyatla uğraşmak gençlerimiz için bir maraz hâlini aldı. Bu maraz her gün büyüyor. Şimdiye kadar her gün çıkan yeni mecmualarda yeni imzalı yazılardan bunun böyle olacağı belli idi. Fakat bu gayr-i tabii hâl devam edememiş, ortada müessis birkaç edebî mecmua ile kavi bir nesil kalmıştı. Bugünlerde gençlerde bu maraz yeniden uyandı. Son zamanlarda çıkan gazeteleri rüştiye ve idadiye talebesi yazıyor. Bunlar derslerine çalışmıyorlar, edebiyatla uğraşıyorlar. Muallimler ve ebeveyn bunu men etmeli. Hâlbuki bazı edebiyat muallimleri talebeyi teşvik ediyorlar, yazdıklarının basılmasına vesatit ediyorlarmış. Bunun ziyanları çok. Eseri neşr olunan bir talebe “Artık muktedirim” deyip sokaklara dökülüyor. Muallimler şakirtlerine her şeyden evvel terbiye-i fikriye vermelidir. Bir de gençler edebiyatta muvaffak olabilmek için azıcık çalışmak kâfidir zannediyorlar. Hâlbuki en büyük edipler mühim tetebbulara sahiptirler. İlim ve fenne lakayt kalan bir edebiyat ancak bir irtica, bir Naci devri hazırlar. Zaten bugünkü gençlerin eserleriyle Naci devrindeki eserler arasında bir fark yok... Zaman gittikçe maddileşiyor. Asrımız demir, çelik asrıdır. Muvaffak olmak için sanatkâr değil, ciddi ve metin bir terbiye-i fikriye ile mücehhez bulunmalıdır...”

Servet-i Fünûn'da münteşir makaledeki iddiaların doğru olup olmadığını tetkik etmeden evvel beyana mecburum ki makale, ifadenin tarzındaki azamet ve haşmetle mütenasip değildir. Evvela “ve genç adamlar tarafından yazılıyor” denilerek şahıs ile uğraşılmış. Bendenizce tetkike şayan olan “mesele”dir, şahıs değil: Bir makaleyi kimin yazıp yazmadığına değil, makalede ne yazılıp yazılmadığına bakmak adalete daha muvafık olur. İtikadımca muharririn iktidarını veyahut iktidarsızlığını yazmakla eser hakkında bir mütalaa beyan edilmiş olmaz. “tesallüf sevgiyle manasız gazetelere manasız şeyler yazanlar” denilince alt tarafta bu manasız gazetelerle manasız şeylerin tasrih ve tetkik olunduğunu görmeyenler bu sözlerin muharririni “kavl-i mücerred”inde kaldığına hükmetmek mecburiyetindedirler. Hele “o meseleler ki muallimleri bile anlayamaz” cümlesiyle, bir talebe bir şey yazıyor diye muallimini techil (s.38) ve tahkir etmeyi bendeniz ciddi bir şey telakki edemem. Ve bunlar “bu çocuklara hareketlerinin fena olduğunu göstermez sanırım. Buna muvafık olmak için bu hareketlerin fenalığını ilmî bir surette teşrih ederek çocukları ikna etmek lazımdır.

Makaledeki iddiaların doğru olup olmadığını yine tetkik etmeden evvel (*Hak*)da münteşir makalenin bu makaleyi izah ve itmam ettiğini söylemek lazımdır. Bu ikinci makale yalnız (musahabe-i edebiye) değil, aynı zamanda bir (musahabe-i ahlakiye)dir. Musahabenin edebî kısımları hemen hemen birinci makalenin aynıdır: “Ortada kavi bir nesil kaldı. Edebiyatıta muvaffak olmak için terbiye-i fikriyeye, mühim tettebbularda ihtiyaç vardır. Bugünkü gençlerle Naci arasında bir fark yok...” Hülasa birinci edebî makale ile ikinci musahabenin edebî kısımlarını şu surette birleştirdikten sonra bu iddiaların doğru olup olmadığını anlayalım. (Muharrir herhâlde iddiasını “kavl-i mücerret” olmaktan muhafaza etmeli ve bir zahmeti bize bırakmamalı idi. Her kari bizim gibi zahmete koşmaz.)

Memleketimizin edebî mecmua ve risaleleri *Resimli Kitap*, *Şehbal*, *Servet-i Fünûn*, *Kadın*, *Rûbap* ve bir de *Zekâ*'dır. *Resimli Kitap*'la *Şehbal*'de çocukların yazıları yok. Makalelerdeki “müessis-i edebi mecmua” letafetinin mazharları olmaları kaviyen memûldür. *Servet-i Fünûn* ise öteden beri Fecr-i Ati diye iddia olunan “kavi nesil”in gazetesi. *Zekâ*'ya gelince: Memleketin güzide muharrirlerinin de muavenetini temin etmiş olmakla beraber yeniliği hasebiyle mezkûr makalelerden

kendimize de bir tariz hissesi çıkarmak mümkün değil, geride *Rûbap* ile *Kadın* risaleleri kalıyor...

Mehmet Fuat ve Selim-i Sabit beylerin feryatlarına zemin teşkil eden neşriyatın bu gazetelerde vuku bulduğu muhakkaktır. Bendeniz bu iki risaleyi okuduktan sonra itirafa mecburum ki edebiyatla uğraşmak gençlerimiz için bir maraz olmuş. Ve bu marazın neticesi olan yazılar hakikaten boş ve manasız. İsterseniz biraz tetkik edelim:

Kadın gazetesi yalnız ismi cihetiyle kadındır. Kadınlara mahsus bir gazete erkeklerin kadınlara tahassüründen değil; kadınlardan, tabiat ve ahlaklarından, mevkilerinden bahsolunur. Modalar, güzelleşmek sanatı, feminizm mesaili yazılır. Daha açıkçası bir kadın gazetesi kadınlara hitap etmeli, erkeklere değil. Hâlbuki bu gazete tamamıyla erkek gazetesi... Beşinci nüshasında İsmail Hami Bey'in isimsiz şiirini okurken şairi takdir ettim. Eserine isim vermekten sarf-ı nazar etmiş. Çünkü isim, onun manasının hülasasıdır. Hâlbuki İsmail Hami Bey'in şiirinden böyle bir hülasa çıkmıyor.

Bu manzumeden sonra Falih Rıfkı Bey'in Mazi isimli bir manzumesi geliyor. Dört defa okuduğum bu manzumeden hiçbir şey anlayamadım. Bilmem siz anlar mısınız:?

Melal ve aşka, yabanciyken, oldular mahrem
Ziya ve gölgeler altında kimsesiz gözler..
Ve doldu haz ve teheyyüçle münzevi hücrem;
Melal ve rayiha altında beğçeler* mağmum
Akar derinlere seyyal ve ateşîn bir zer, (?)
Açar havuzda büyük lal ve müştehi güller..
...

Tercüme: Ziya ve gölgeler altında kimsesiz gözler, melal ve aşka yabanciyken mahrem olmuşlar. Ve şairin münzevi hücresi haz ve teheyyüçle dolmuş!. Muharrire sormak istiyorum ki hücresinin haz ile dolması gözlerinin melale mahrum olmasından mı ileri gelmiş? Acaba “melâl”in manası mı değişti? Keza şairin

* Beğçe yanlıştır. Bağçe olacak. Çünkü bu, (Bağ) kelimesiyle (Çe) edat-ı tasğîrinden mürekkep bir kelimedir. Muharriri imla taraftarı ise o başka...

melal ve rayiha altında gördüğü bahçede derinlere akan zer nedir ve havuzda açan garip ve görülmemiş güllerle ne ifade edilmek istenilmiş?... İla ahire.

Bu manzumelerden sonra Fuzuli'ye bir nazire var. Bence nazire demek; benim dimağım doğurmuyor, elime bir şair alıyorum ve ona benzeterek bir şey yazıyorum demektir. Zamanımızda hala bu gibi hayidelikleri görenlerin tacı [Naci olmalı] devri ile şimdiki devir arasında bir fark görmemeleri zarurîdir.

Bundan sonra (Sanatta Kadın) namında bir musahebe geliyor. İhtimal ki aczimdendir, ben bu musahabeden kadının sanattaki mevkiini vazıh bir surette anlayamadım. Zannederim ki bunun için kabahatli değilim. Ben muharririn yazılarını zorla anlamaya mecbur değilim. O bana yazılarını anlatmaya mecburdur...

Bu hali *Rûbap* risalesinde Şehabeddin Süleyman'ın Nejad Ekrem tenkidinde de buluveriyorum. Ben Nejad Ekrem'in son kısmını henüz okumadım. İsterdim ki Şehap Bey'in bu tenkidinden eseri mümkün mertebe anlayayım. Hâlbuki bu tetkik bana hiçbir şey ifade etmedi, ben bu tenkitte müzeyyen terkiplerden ve muazzam bir üslûptan başka bir şey görmedim. Daha doğrusu ifadedeki teşbihleri, süsleri anlayayım derken manayı kaybediyorum. Yani lisancılardan ne kadar hakkı var! Bizde Arabî ve Farisi'nin kokmuş kaideleri; ezel-karin, nasibe-i tahsisat (?), meşhur hicran-ı müebbet gibi muazzam terkipleri ancak karileri lafla avutmaktan, yazıdaki boşlukları örtmekten başka bir şeye yaramıyor. Tekrar edeyim, sen bizim yazımızı anlayamazsın, diyenlere cevap veriyorum: Yazdığınızı bana anlatmalısınız; muharrir, karinin hizmetçisidir...

Şehab Bey'in tenkidinden sonra Rüya isimli 774 satırlı bir şiir geliyor. Geçen hafta başladığım bu şiiri bitirdiğim vakit mütalaamı beyan etmeye cesaret ederim. Bundan sonra (Bir An) geliyor. Yukarıya işaret edildiği için bunun mensûre veyahut başka bir şey olduğunu anlayamadım. Nazarımda taayyün eden şey teşbih gürültüsünden başka bir şey değil: “Gümüş kamerin kamelyalı kenarına renkli ipeklerle işlenmiş tülde bir hayal gibi...” Bu teşbih silsilesinden kurtularak manaya nüfuz pek zor. Muharrir demek istiyor ki: Kamer vardı. Serin bir rüzgâr genç kadının omuzlarına dokundu. (Hangi genç kadın?) Genç kadın mezhûr. Beyaz omuzlarına haris bir el uzandı. Omuzlar bu ele teslim oldu. Kamer çekildi, rüzgâr sustu... Sonra bir mensur şiir: Mehtapta harabeler ziyasını bu harabelere yolluyor. Bir baykuş sesiyle harabeler sarsılıyor(!)ken kamer bir mabet bakiyesine uluhi selamlar hediye

ediyor. Birkaç yarasa harabenin yorgun ve müteverrim(!) sinesinde kaside okuyor. Baykuş hazan yaprakları içine düşüyor, susuyor, sanki ebediyen tebah oluyor... Netice?!.. Daha sonra münsi elemeler. Bu harabelere harap bir nazire: Muharrir hayatta kimsesizmiş. Bir gün kandan bir ziya sütunu muharrire (öl!) demiş. Muharrir de ölmüş ve unutulmuş. Nazarları o hayat-ı süfliye gülermiş başının üstündeki şihapların adem kokan eteklerine(!) saklanır ve bundan ürken ruhunu bir adem nefhasıyla sarar, teselli edermiş!!.. İmza T. Orhan! Ondan sonra heveskâr yazılar ki kendisinden evvelki gayr-i heveskâr yazılardan asla farkı yok: Bu heveskâr yazılardan *Kadın* gazetesinde de üç adet manzume var, bunlardan Yaşar Mezih Hanım'ınki ile İsmail Zühtü Bey'inki herhâlde risalenin içindeki manzumelerden mükemmeldir. Hiç olmazsa – iyi kötü- bir şey söylüyorlar, ne dediklerini okuyan anlıyor...

Demek oluyor ki Fuad Bey'le Selim Sabit Bey'in iddiaları (s.39) doğrudur. Filhakika “terbiye-i fikriyenin mahiyet ve lüzumunu anlamadan sanata atılan gençler manasız yazılar yazıyorlar. Bu gençler edebiyatta muvaffak olmak için azıcık çalışmak kâfidir zannediyorlar. Onlar bu işe karışmasınlar, karışmasınlar!..”

Fakat bu feryatlar haklı mı? Tamamıyla değil. Bence her genç edebiyatla uğraşmalıdır. Çünkü kuvvetli bir kalem bila-istisna her gence, her istikbal âlimine lazımdır. Nazariyelerini kuvvetle müdafaa edemeyen bir âlim unutulmaya mahkûmdur. Eğer Bohner ve Ernest Hekel gibi felsefe imparatorları kuvvetli bir kaleme, insanı teshir edici tannan ve müzeyyen bir üslûba malik olmasaydılar bugünkü şöhretlerinin onda ikisini zor temin ederlerdi. Her dâhi evvel edebiyatla uğraşmıştır. İşte meşahir-i ahlakıyyûndan Tolstoy, işte ahlaki ve ilm-i elsine-i atika âlimi Niçe, işte ilm-i içtimai âlimi Prens Sabahattin, siyasiyyûndan Kilemanso, Puvankara... Bu zatlar en evvel edebiyata intisap etmişlerdir. Ve azim şöhret-i ilmiyelerini ancak bu intisaba medyundurlar. Eğer bu zatların kuvvetli ve müshir bir kalemi olmasaydı kendilerini kaç kişi tanıyacaktı?.. Demek istiyorum ki mühim olmak ve kendini tanıtmak ihtiyac-ı atisinde bulunan her genç edebiyata intisap etmeye mecburdur. Fakat mesela bir idadi talebesi edebiyatı öğreneceğim diye başka kitap açmazsa ve boyuna sınıfına dönerse ona diyeceğim yok. Esasen şurası kati bilinmeli ki edebiyat demek *Kadın* ve *Rûbap* gazetesinde bir vezne uydurarak

birbirini tutmaz sözler veyahut garip ve görülmemiş teşbihler yapmak demek değildir. Edebiyat, bana mutlaka hayat-ı kâinatın, hayat-ı umumiyenin bir cüzünü göstermeli, gayet iyi bir üslûpla, seçilmiş kelimelerle benim hazzımı mucip olmalı yani dimağımın bu babdaki ihtiyacını tatmin etmeli veyahut bana daha maddi bir faide verebilmelidir. Yoksa “sevdiğim kadın veyahut erkek şöyledir, ben yolunda canımı feda ederim” veyahut “kamerin bilmem ne olan ziyası bana sevgilimi ihtar ediyor ve ben ağlıyor, ağlıyorum” gibi şeyler edebiyatın yanından bile geçmez. Bu nevi edebiyatla uğraşmak hiçbir netice tevhit etmez. Belki uğraşanların cahil kalması gibi müellim bir netice ihzar etmeye yarar. Bu nevi edebiyatçılık zaten bir şey bilmemekten, tetkik ve tettebbua adem-i sahibiyettten neşet eder. Fuat ve Selim-i Salis beylerin feryatları pek haklı ve makuldür, buna bir set çekmelidir. Nasıl? Evvela böyle yazı yazmaktan gençleri men edemeyiz. Ne yapsın? O yazmak istiyor, fakat yazamadığını yazamayacağını bilmiyor. Bu gençlerin yazılarını malumları bastırmaya delalet edeceği yerde onları tashih etmeli ve edebiyat hakkında onları salim bir yola sevk edecek fikirler vermelidir.

Bir de her şeyde bir acemilik devri vardır. Selim-i Sabit Beyler ve Fuat beylerin ilk yazıları bugünkü derecelerinde değildi ya!.. Eğer gençler yalnız okumakla iktifa ederek biraz yazıya meşk etmezlerse yazı yazmayı nasıl öğrenecekler?.. Hülâsa gençlerimizin edebiyata merakları bendenizce lazım bir şey ise de herhâlde bu nevi faidelerini değil, zararlarını muciptir. Bu gençleri bu girîveden kurtarmak ise hakiki ediplerin vazifesidir. Edebiyat meydanını boş bırakarak gençlerin istilasına meydan vermemelidir. Ya sesimizi çıkarmalı yahut edebiyat meraklılarının ihtiyacını tatmin edecek eserler meydana getirmeliyiz!.. (s.42)

AHMET NEBİL

(*Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.38-39, 42)

4.7.6 Bâlâdan Bir Ses/ Abdülhak Hamid

[kitap reklâmı]

Osmanlı edebiyatının üstad-ı mazi ve hâli olan şair-i dâhi ahiren Celal Nuri Beyefendi delaletiyle tab ve neşrettirdiği, bu hacmen küçük, manen gayet büyük eseriyle istikbalin de üstad-ı edepliğini bi-hakkın ihraz buyurmuşlardır. Eserin küçüklüğü muhteviyatının azametine daha ziyade revnak veriyor. Aza-yı vücut içerisinde nasıl ki göz en küçük uzuv olmakla beraber kâinatı istiap ederse müşarünileyhin bu eser-i müfidi de bütün meani-i bediayı cami bulunur. Şair ulvi efkâra bizi böyle âli bir eser okumaya mazhar ettiğinden dolayı ne kadar teşekkür etsek yine lâzıme-i şükran ve kadir-şinasiyi ifa edemeyiz. Hakikaten Hamid'in bala-yı azametinden gelen bu sesi bütün müştakan-ı istiğraka tavsiyeyi üzerimize en büyük borç biliriz.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.75)

4.7.7 Teceddüd-i İlmî ve Felsefî Kütüphanesi

[neşredilmiş ve edilecek kitaplar]

Gençlerin fennî ve felsefî bilgilerini çoğaltmak ve bu suretle içtimaî ve ilmî bir inkılâbın esaslarını hazırlamak maksadıyla Baha Tevfik ve Ahmet Nebil Beyler tarafından tesis olunan bu kütüphane bugüne kadar atideki kitapları neşretmiştir:

1–*Hassasiyet Bahsi ve Yeni Ahlak*. Baha Tevfik- Ahmet Nebil (İkinci Tabı) Fiyatı 3 kuruş.

2–*Vahdet-i Mevcut*. Ernest Hekel. Baha Tevfik- Ahmet Nebil. Fiyatı 5 kuruştur.

3–*Teceddüd-i İlmî ve Edebî*. Baha Tevfik. 6 kuruş.

4–*Madde ve Kuvvet* (üç cilt) Lui Bohner. Baha Tevfik- Ahmet Nebil. 22 buçuk kuruş.

5–*Feminizm- İlm-i Nisvan*. Baha Tevfik. 3 kuruş.

- 6–*Psikoloji- İlm-i Ahval-i Ruh*. Baha Tevfik- Ahmet Nebil. 6 kuruş.
 7–*Tarih-i Felsefe*. Alfred Föyye. Baha Tevfik- Ahmet Nebil. 10 kuruş.
 8–*Niçe [Nitsche], Hayatı ve Felsefesi*. Memduh Süleyman. 5 kuruş.
 9–*İnsanın Menşei*. Ernest Hekel. Ahmet Nebil. 5 kuruş.
 10–*Darvinizm*. Memduh Süleyman. 5 kuruştur.
 11–*Hüceyre, Hayatın Esası*. Fikri Tevfik. 6 kuruş.

Neşredilecek Olanlar

Kâinatın Muallimleri– Nesil ve Ahlak Bozukluğu– Salon Felsefesi– Gariziyat– Reşimiyat– Arzın Menşei– Hayatın Menşei vesaire.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b; C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.224b; C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], k.i. ve s.240b; C.1, S.14, 2 Eylül 1328 [15 Eylül 1912], s.256a; C.1, S.15, 17 Eylül 1328 [30 Eylül 1912], s.272b)

4.7.8 Kütüphane-i İçtihat

Müessisi: Doktor Abdullah Cevdet

Neşredilen ...[silik]... kütüphane

Esami	Aded-i Sahaif	Bahaları
		Kuruş Para
<i>Şilyon Mahpusu</i>	38- Müellifin resmiyle	4
<i>Hükümdar ve Edebiyat</i>	354-Müellifin resmiyle	20
<i>Gizli Figanlar</i>	31	3
<i>İki Emel</i>	32	2
<i>Fünûn ve Felsefe</i>	49	4
<i>El-Cezire Mektupları</i>	42	4
<i>Kahriyat (Mecmua-ı Eşar)</i>	128	8
<i>Ruh 'ul- Akvam</i>	308-Müellifin resmiyle	12

<i>İkaz-ı Müslim</i>	117	8	
<i>Uyanınız! Uyanınız!</i>	32 Tab-ı Sani	1	
<i>Feteva-yı Şerife</i>	22	1	
<i>Hamlet</i>	243 Şekspir'in resmiyle	12	
<i>Rüya ve Magosa Mektubu</i>	80 Kemal Bey'in resmiyle	4	
<i>Malûmu İlam</i>	18	1	
<i>Tarih-i İslamiyet</i>	750 Cild-i evvel ve sani	24	
<i>Mahkeme-i Kübra</i>	31	1	
<i>Musiki ile Tedavi</i>	63	4	
<i>İstibdat</i>	372 Müellifin resmiyle	7	
<i>Bir Hutbe</i>	16	1	
<i>Makbet</i>	160	6	
<i>İngiliz Kavmi</i>	100	5	
<i>Jul Sezar</i>	165	5	
<i>Giyom Tel</i>	176	7	20
<i>Fenn-i Ruh (Musavver)</i>	176	5	
<i>İngiliz Kavmi (2 ve 3. kitap)</i>	124	5	
<i>Hıfz-ı Sıhhat-i Dimağ (Musavver)</i>	300	10	
<i>Tehlikenin Büyüğü</i>	100	2	
<i>İnkılâp Niçin ve Nasıl Oldu</i>	42	1	20

Gazetemizin bilmece kuponu kesilip götürüldüğü halde İçtihat idaresinden işbu kitaplar yüzde yirmi beş tenzil-i fiyat ile alınabilirler.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80b)

4.7.9 Selanik'te Zekâ

Zekâ Gazetesi Selanik'te Arpacılar çarşısında Kitapçı Mustafa Efendi'nin dükkânında satılmaktadır. Keza *Markiz dö pompadör* isimdeki mühim roman dahi orada satılıyor.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100a)

4.7.10 Markiz dö Pampadör

[kitap reklâmı]

Karagöz, karilerinin hoşnudisini bir kat daha celp etmek hem de onların bir istifadesini temin eylemek arzusuyla kütüphanesi arasına nafî ve güzel eserleri de ithal ediyor. İşte buna binaendir ki ahiren Fransa’da intişar eden Mişel Jeveka’nun “*Markiz dö Pompadör*” namındaki tarihî romanını teşkil ettiği bir heyet-i mütercime marifetiyle Türkçeye naklettiriyor. Fransa tarihinde meşum felaketler, israfatıyla büyük, pek büyük darbeler vücuda getiren bu kadının hayatı serapa calib-i merak sergüzeşterle malemaldir. İnsan okumakla doyamaz, adi bir ailenin evladı iken 15. Lui’nin nedimeliğine kadar irtika eden bu kadın Fransa siyasetini altüst etmiş 1856-1859 muahedeleri ile hükümetinin başına pek büyük gaileler açmıştı. Bunların yegâne sebebi hep kendisindeki hırs ve şehvet idi.

Karagöz, sevimli karilerini bununla memnun edeceğini ümit ediyor. Şimdiye kadar neşriyatı arasında ibraz ettiği sebatta kendisinin ne kadar ciddi olduğunu gösterir, binaenaleyh o ciddiyetini muhafaza ile forma forma bu esrarengiz ve cinaî romanı itmam edeceğini karilerine vaat eder, Karagöz kütüphanesi her hafta Perşembe ve pazartesi günleri bu romandan bir forma takdim ediyor, her formanın bedeli (20) para olduğu hâlde sırf meraklı ve cinaî romanlar okumak arzusunu gösteren zevat-ı muhtereme ile karilerine bir suhulet olmak üzere (25) formayı tecavüz edecek olan bu romanın abonesi Karagöz “10” kuruşa indirmiştir.

Eserin hitamında mükemmel bir de kap takdim edecektir.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b)

4.7.11 Karagöz

[gazete kapağının künye bilgilerini içeren bir kısmının resmi üst tarafta verilmiş ve görünen resim Karagöz’le Hacivat’ın karşılıklı tasviridir]

Sahib-i İmtiyaz ve Musavviri Ali Fuat

Posta ücreti verilmemiş mektuplar kabul olunmaz. Derç olunmayan evrak iade edilmez.

Her nevi evrak sahib-i imtiyaz namına Ebussuût caddesinde 59 numaralı idarehaneye gönderilmelidir. Administration Rue Eboussuoude 59

Sermuharrir: Baha Tevfik

İdarehane pazardan maada her gün açıktır.

Seneliği Darüssaadet ve vilayata posta ücretiyle 65 kuruştur. Altı aylık yoktur.

Memalik-i Ecnebiye seneliği 80 kuruştur.

Gazetemizin yazı ve resimlerinin hukuku “hakk-ı telif kânunu” mucibince mahfuzdur.

Şimdilik Cumartesi ve Çarşamba günleri neşrolunur mizah gazetesidir.

[Bunların altında da *Karagöz*’ün yönetici ve bazı yazarlarının resimleri bulunmaktadır. Resimlerin altında şu isimler yazmaktadır.]

Muhavere Muharriri: Baha Tevfik Bey

Sahib-i İmtiyaz ve Musavvir: Ali Fuat Bey

Hasbihal Muharriri: Ahmet Nebil Bey

Kısm-ı Dâhili Muharriri: Fuat Samih Bey

Müdür-i Mesul ve *Takvim-i Ceraid* Muharriri: Ali Haydar Bey

Kısm-ı Manzum Muharriri: A. Rıfkı Bey

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.156)

4.7.12 Kraliçenin Efkârı (Meraklı Şeyler)

Romanya Kraliçesi (Elizabet) edebiyat âleminde “Karmen Silva” nam-ı müstearıyla müstehirdir. Kraliçe umur-ı hayriye ile pek ziyade meşgul olduğu halde edebiyatla tevaggul etmek için dahi vakit buluyor. Bugünlerde Bükreş’te “*Efkâr*” namında bir eseri neşredilmiştir.

Bu eserde bu çok merak-bahşa ve asli şeyler vardır. İşte kraliçenin “*Efkâr*”ından bazıları:

“Allah affeder, tabiat asla!..”

“Aile hayatını sevmeyen şahsa itimat eyleme.”

“Saadet aks-i sedaya benzer: Çağırırken daima cevap verir, fakat geldiği yok.”

“ Af – Lakaytlık alametidir; âşık olan affeylemez.”

R.M.E.

[Recaizade Mahmut Ekrem veya Rasûlzade Mehmet Emin olabilir]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.)

4.7.13 Tebşir

Gelecek nüshamızın Şeyhü’l-üdeba Ahmet Midhat Efendi hazretlerinin mühim bir eseriyle tezyin edeceğini muhterem karilerimize şimdiden tebşir ederiz.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], s.219)

4.7.14 Tavsiyelerimiz

İdarehanemizde “halk kütüphanesi” namıyla yeni bir kitap silsilesi neşredilmeye başlanmıştır. Bu silsilenin birincisi Suphi Ethem Beyefendi’nin *Hayat ve Mevt* ismindeki fevkalade lüzumlu olan bir eseridir. Bu eser pazartesi günü intişar edecektir/ etmiştir.

Felsefe Mecmuası: Cilt tamam olmuştur. On kuruş fiyatla idarehanemizde satılmaktadır.

(*Zekâ*, C.1, S.18, 30 Kânunusani 1329 [12 Şubat 1914], s.312; C.1, S.19, 6 Şubat 1329 [19 Şubat 1914], s.324)

4.7.15 Matbuatta Palavra (Tenkit)

Hiç yoktan... Durup dururken, dünyada kimsenin bilmediği “ ilm-i menafiu’r-ruh” gibi bir ilmin yalnız ismini icat ve bu ilimle fikirlerine de şahit getiren meşhur Ali Kemal Bey son defa Türklüğe hizmet “havsala-ı kübra”dan masal uydurmakla olamayacağını yazıyordu. Hak verdim. İçinden daima malûmat ve beyit aldığı “Mecmua-ı Muallim” kadar doğru söylüyordu.

Sonra olsa olsa doktor ve filozof ve eski mebus Rıza Tevfik Beyefendi’nin mesaisinin bir hizmet, hem de gayet büyük ve mühim bir hizmet sayılabileceğini tekrarlıyordu.

Zaten bundan tabii bir şey yoktu. Üç milyon kitap okumuş, altı yüz bin sahifelik gayr-i matbu bir eser yazmış meşhur ve muktedir bir zat kadar kim hizmet edebilirdi?

Hemen doktor ve filozof Rıza Tevfik Bey’in son defa yazdığı makaleleri buldum. Ve dikkatle okumaya başladım. Zekâm, muhakemem, fikrim bu gayet büyük adamın yazılarını anlamaya müstait değildi. Anlayamadım.

–Aman ya Rabbi! Ne vukuf, ne kuvvet, ne fedakârlık! Diyordum, zavallı filozof kırk sekiz yaşından sonra yüz binlerce eski kitapları karıştırıyor. Meydana inciler çıkarıyor...

Vatanımın böyle bir âlim yetiştirdiğine için için seviniyordum. Kendi yazdığı altı yüz bin sahifelik gayr-i matbu eserini tab ettirmeyi sonraya bırakıyor, (*Risale-i Vahdet-i Vücut*) unvanlı eski bir kitabı bastırmak istiyor idi. Bu ne âlicenaplık idi! Altı Mart tarihli *Peyam* ilavesinde bunu vaat ediyordu. Fakat yalnız o kadar zahmet çekerek bulduğu ve hiçbir yerde diğer nüshasını görmediği bu kitabın müellifi için tereddüt ediyor:

–Ya Ahmet el-Buhari’nin, yahut da İdris-i Muhtefi’nin... (s.30)

diyordu. Ben hakikaten büyük ve âlimane olan bu saye şaşırdım. Başka hangi Türk veyahut hangi Osmanlı âlimi vardı ki böyle müellifini bilmediği görülmemiş kitaplar bulsun! Ve tab ettirmeye kalksın...

Hayret ve meftuniyetimi dün akşam vapurda rast geldiğim arkadaşşıma anlattım.

–Gayet büyük bir adam... Oksford’a gitse o anda profesör yaparlar.

diyordum. Arkadaşım yüzüme baktı. Filozof doktora karşı beslediğim hürmet ve hayreti zaten bilirdi. Ama bilmem neye:

–Şaka mı ediyorsun?

diye sordu.

–Niçin şaka edeceğim?

–Şaka etmiyor isen budalasın...

–Niçin budalayım?

–Ayol, doktorun yazdığına inanıyor musun? dedi. Onlar hep palavra...

–Hep palavra mı?..

Arkadaşım istifini bozmadan cevap verdi:

–Evet, hep palavra... O kadar ilmine, fazlına bayıldığım bu meşhur filozof hiç mütalaayı sevmez. Eline geçen bir kitabı okumadığı gibi müellifinin ismini aramaya bile üşenir. “gizli fakat ruhlu bir edebiyat” makalesinde bahsettiği “*Risale-i Vahdet-i Vücut*” ne Ahmet el-Buhari’nin, ne de İdris-i Muhtefi’nindir. O öyle ağzına geldiği için bir palavra savurup geçiyor. Hâlbuki bu kitap (1010) tarihinde vefat eden mutasavvıfadan divan-ı eşar (s.31) sahibi Seyyid Seyfullah Efendi’nindir ki bu zat Silivri kapısı civarında üçler dergâhında yol üzerinde metfundur. Ve meşhur Seyyid Nizameddin’in mahdumudur. Ve yine filozofun “diğer nüshasını hiçbir yerde görmedim” diye bir palavra savurarak bastıracağını müjdelediği bu risale yirmi otuz sene evvel sarı kâğıt üzerine tab olunmuştur. Yakın zamana kadar Bedesten yanındaki sahaflarda bulunurdu. Kütüphane-i umumînin “kütüb-i tasavvuf” kısmının (170) numaralı mecmuasında Mısri-i Niyazi ve Sarı Abdullah Efendi’nin risaleleri arasında bu risale de vardır. Ve matbuunda olduğu gibi “Seyyid Seyfullah’ın eseridir” diye yazılıdır. Ben âlim ve iddiacı değilim. Lakin mütalaaya bir parça merakım vardır. Benim gibi ne kadar (biraz mütalaa) meraklısı varsa doktor filozofun “hiç görülmemiş bir eser” diye halka yutturmak istediği bu matbu kitabı okumuştur. Filozofun maksadı birtakım cahillere “bakınız, ben şimdi de eski ve meçhul kitapları buluyorum. Bunları bulmak için ne kadar çok kitap okumaklığım icap ettiğini düşünün. Hem öyle eski eserler buluyorum ki müellifleri bile malûm değil.” demektir. Hâlbuki palavra kuvvetiyle o kadar nadide ve meçhul yaptığı bu risale o kadar malûmdur ki.. Hemen kütüphanelere giren her adam bilir. Hele sahaflarda bilmeyen kitapçı pek azdır. O kadar malûm bir şey için bu kadar siyah bir

bilgisizlik gösteren meşhur filozofun diğer palavralarını da bir kere düşün! Şimdi sana nasıl budala demeyeyim? Söyle...

Ah sevgili ve muazzez doktor! Bana “budala” dedirttiğin için sana kızgıyım. Fakat... Fakat ne yalan söyleyeyim? Benim gibi birçok cahillerin seni hâlâ bir şey zannederek ezeli palavralarını sahih sandıklarını düşünüyor ve bilinmez nasıl bir sihir ve sanatla kazandığın o sebepsiz ve kuru etiketten ibaret olan şöhret sayesinde hükümetten rahat rahat, hiç yorulmadan, her ay aldığın liracıkları kıskanıyorum... Çünkü bundan başka kıskanacak bir şeyin yok!..

Ö[MER]. S[EYFEDDİN].

(Zekâ, C.2, S.25, 21[20] Mart 1330 [2 Nisan 1914], s.30-2)

4.8 Mizah, Fıkra

4.8.1 Gülünç Fıkralar:

Yaramaz Çocuk

VALİDE– Misafirlikte sana şeker veyahut meyve verecek olsalar ne dersin?...

ÇOCUK– Ne diyeceğim, daha veriniz derim...

VALİDE– ?!!...

Zeki Çocuk

Dişi ağrıyan bir çocukla validesi arasında:

–Anneciğim, dişim ağrıyor...

–Haydi, öyle ise, dişçiye gidelim, çıkartalım...

–Ben dişçiye gitmem...

- Niçin?...
- Canımı acıtır...
- O hâlde ne yapalım?...
- Ne mi yapalım?... Bana çokça şeker ver, kendi kendine düşsün...
- Hiç olur mu böyle...
- Neden olmasın? Çok şeker yeme, dişlerin düşer diye söyleyen siz değil misiniz?...
- ?!!...

Fikret; sekiz yaşlarında yaramaz fakat zeki bir çocuktur. Bir gün nasılsa hastalanır. Doktor gelir ve der ki:

- Vah, yavrum... Hastalandın mı?... Çıkar bakayım dilini...
- Çıkaramam, mazur görünüz...
- Niçin?...
- Dün teyzeme çıkardım. Nasılsa pederim gördü; yüzüme bir tokat vurduydu. Bende bir daha kimseye dilimi çıkarmamaya tövbe ettim...

İmzasız

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b)

4.8.2 İlm-i Hayvanat

[mizah]

- &Karga– Ağaçların üzerinde tıpkı bir harf-i med gibi sallanır.
- &Sincap– Ah ne kadar güzel sorgucun var!.. Fakat a yavrum onu oraya takmazlar ki...
- &Kertenkele– Sürünmeyiniz, henüz boyları kurumamıştır.

&Hamam Böcekleri– Bunlar bana sıra sıra dizilmiş anahtar delikleri gibi görünür.

&Yılan– Nısfennehar dairesinin kırk binde biridir.

&Sümüklü Böcek– Kendisini görür görmez nezle hatırıma gelir, kabuğunun içinde tıpkı sümük dolu bir burun gibidir.

&Karaman Koyunu– Yegâne işi kuyruğunu taşımaktır. Acaba hiç yorulmuyor mu?..

&Arı– Korkuyorum... Bir gün mutlaka beli kopacak!

&Balina– Tuhaf mahlûk. Herkesin korsesi belinde olur, onun ki ağzında...

&Kirpi– Onu görür görmez üzerinde şu ibareyi ararım: “Girmezden evvel lütfen ayaklarınızı siliniz.”

&Pire– Bu; yaylı bir tütün kırıntısıdır.

&Örümcek– Bu siyah ve tüylü el; yine siyah bir saç demeti üzerinde asabi bir vaziyetle durur.

&Ala Karga– Çehresine bakınız- Tarlaların vali muavinidir.

&Keçi– Hükümet tarafından cami kapısına talik edilen vergi beyannamelerini mütalaa eder. Ve tıpkı bir ihtiyar kadın gibi boynuzlarıyla onu dürttükten sonra tutkal kokusuna cezp olunarak mezkûr beyannameyi yalamaya başlar. Acaba tashih etmek için mi?..

&Ateşböceği– Otların arasına düşmüş bir damla kamer.

&Kelebek– Pek şık bir yelek kumaşı, ne çare ki modası geçti.

Müellif ve Mütercimi: AHMET NEBİL

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.77-8)

4.8.3 [edebi bir karikatür- tiyatro]

Mühendis– Azizim, kapıları dediğim usulde yaparsanız salonunuzu iki dakikada boşaltmak mümkün olur.

Tiyatro Direktörü– Boşaltmak hususunda aktörlerimizin falsoları kâfidir. Siz salonu doldurmanın usulünü söyleyiniz!

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.5, 30 Nisan 1328 [13 Mayıs 1912], s.80)

4.8.4 Büyük Manalı Küçük Bir Hitabe

Miyav, miyav!

–Ne var Tekir?

Bu çığlığa sebep nedir?

Şikâyetin acep neden?

Ne anlarım o naleden?

Demin süt içmedin mi sen?

Canın ciğer mi istiyor?

Obursun ah pek obur!

–Miyav!

–Yine miyav, miyav!

Tavanda kalmamış mı av?

Miyavlıyor mu pak pamuk?

O haspanın vakarı çok:

Acıktı mı sığan tutar,

Doyunca serpilir yatar!

Sakın etme itizar,

Hazır yemek mi yağma yok,

Kapar mısın söğüş, tavuk?

.....

Kalır zelil çalışmayan

Sever mi tembeli vatan?
 Zaman değişti gayret et!
 Tekir, bağırma haydi git!
 Karın doyurmaz ağlayış
 alış, alış, alış, alış!...

–Tebriz–
NAşAD

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s.148b)

4.8.5 Gelinci Kaynana (şamatiyat)

– Ömer Avni Bey'e –

Güneş, gurubunu sırma ziyalarıyla henüz
 O sitemin ufkuna tersime başlamakta iken
 Misafir olduğum esrarlı hanenin gündüz
 Teneffüs ettiği sem-dar hava bu aileden
 Huzuru, hazz-ı hayatı ne türlü içtiğini
 Hikâye eylediler! Bir ocuk da anne diye
 Kıyameti koparıp ağlıyordu müstağni –
 Gelin – ki validedir – bir küçük bahane ile
 Umuma karşı liva-yı hakareti açarak
 Zaman zaman kaçıyormuş; bu defa da gitmiş
 Ve çünkü bir paşazade, kibar ya nazlanacak
 Nasıl söylediğini böylelikle hep teftiş
 Edip kurum satacakmış! Tazallümat bu kadar...
 Siz olsanız, kimi haklı bulursunuz? O, yanık
 Birer cenaze, birer mumya, lerzeşdar
 Birer hayal gibi manzûr olanlarısa: yazık!.

Bu hükmünüz size sathi nazar veya ki bunak
 Dedirtir! Az durunuz da reis-i aileyi
 Güzeşte ömrüne dair hafif bir istintak
 Edip meşime-i isyanı, ruh-ı meseleyi
 Tamamen öğrenelim! Belki taze, masumdur.
 –Peki bıraksana monşer!

–Benim de fikrim bu!

Güft ü gû şu annem, ...[silik]... öyle mahrumdur
 Ki kan kusar, bayılır da gelin dedin mi: Kuzu!.

Hayır, bu olmayacak şey! Gelinci kaynana ha?!.
 Gözümle görsem inanmam! Hayır, hayır asla...
 –Bidayeten buna ben de inanmıyor, calı
 Tezahürat sanıyordum. Fakat değil? Hayli
 Dolap, düzen geçit icat edip güzel denedim
 Sen itirazı bırak da sonunda kim nadim
 Ve kim harab u perişan olur? Onu keşfen
 Haber ver!

–Öyle ise monşer anneni örfen

İdare et! Ki onun hasletinde şazlık var...
 –Peki, fakat bu müfit iş benim için düşvar!
 –O hâlde, al sana Çince, kolayca bir tedbir:
 Sen anneni götürüp bir muayene ettir
 De sonra başbaşa tekrar müzakere edelim...
 –Teşekkür eylerim! İşte bu sehl-i icradır
 Teşekkür eylerim ama müşavere edelim:
 Ne ihtimal görüyorsun?

Ne ihtimal mi? Hayır!

–Ben ihtimalimi şimdi açıkça söyleyemem
 O kendi kendine zahir olur! Bugün müphem
 Bulunmalı. Tadı öyle çıkar! Muammadar...
 –Kuzum rica ederim üzme! Pek merak ettim!

Biraz da sen eziverme ki zati ben bittim!
 Ayıp, günahsa da söyle! Bu kanlı davadır!..
 –Gelinle kaynananın imtizacı na-kabil.
 Dedim ya! Annene baktır! Ve ihtiyaten eğil,
 Eğil de arz edeyim: İhtimal ki hastadır!..

İSFENDİYAR

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.10, 9 Temmuz 1328 [22 Temmuz 1912], s.167)

4.8.6 Şair Değil Uşak

[Yazının üstünde güzel bir bayana sarkmış bir adam resmi var]

–Ah, güzel hanım! Gözleriniz pırlanta gibi parlıyor. Dudaklarınız mercan, dişleriniz sanki bir sapa dizilmiş seylon incisi!
 –Siz şairsiniz!
 –Hayır, efendim: bir cevahir-fürûşun uşağı!..

“Cenap Şehabeddin Bey’e ithaf”

İmzasız

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.12, 6 Ağustos 1328 [19 Ağustos 1912], k.i.)

4.8.7 Abid Zagani’dan Mütercimedir

[mizah fıkra]

Vaizin biri kemal-i söz güdazla diyordu ki:

–Her kim Hazret-i Âdem ile Havva’nın isimlerini yazarak hanesine asarsa şeytan artık o haneye giremez!

Minberin yanında bulunan ...[silik]... artık sabredemeyerek ayağa kalktı ve dedi ki:

–Ey hoca, sen ne diyorsun? Şeytan cennette ve kurb-ı Rabb-i izzette Âdem ve Havva’ya takarrüp ederek onları iğfal ve ihlal eylediği halde nasıl olur da onların kara ve kuru isimlerinden bil’içtinap hanelerimize dâhil olmaz? (s.229)

Hoca lal oldu cemaat handan!

Böyle vaizlere layık palan!

Kaht ü gâlânın şiddetle hükümferma bulunduğu bir sırada Suphi namında bir adam bir köye vasıl oldu ve köy ağasının hastalığını işitti. Derhal marizin hanesine gitti ve tabip olduğunu işaa etti. Merkumu bir ay tedavi. Hastanın yanına götürdüklerinde bir okka ekmekle bir kâse tereyağı ve bal getirilmesini emreyledi. Hemen emri icra olundu. Merkum ekmeği bal ile yağa batırarak hastanın etrafında lokmasına bir devir icra ettirdikten sonra kemal-i hırs ve iştiha ile bel etti. Ve tıka basa doyuncaya kadar bu tarz tedaviye devam eyledi ve bugünlük bu kadar ilaç kâfidir diyerek gitmek üzere iken hasta son nefesini bitirdi!.. Derakap oradaki adamlar mutabbibin etrafını ihata ederek –Sen nasıl tabipsin? Bu nasıl ilaçtır?.. dediklerinde –O Cihetleri çok kurcalamayınız, hasta iki idi; biri açlıktan ölüyordu, diğeri dertten! Bu ilac-ı müessir iki hastadan birini kurtardı ya.. Daha ne istersiniz? diyerek savuştu ve yoluna revan oldu!..

Zenginin biri halet-i neza gelmişti. Etrafindakilere kefen yerine naaşının bir palas pareye sarılarak defnedilmesini vasiyet etti! Sebebini sorduklarında:

–Münker ve Nekir beni bu hal-i pejmürdegide görünce eskiden ölmüş farz ederek birtakım suallerle rahatsız etmezler! dedi.

Adamın biri köhne bir hane isticar etmişti. Rüzgâr estikçe tavanın eski tahtaları çatırdıyor ve gûnagûn sedalar çıkarıyordu! Müstecir hane sahibine müracaat ederek dedi ki:

–Rica ederim bu evi tamir ettiriniz. Zira her ağaçtan bir seda çıkıyor ve bizi bi-huzur ediyor.

–Niçin rahatsız olasınız, kirişler, tahtalar rızaen lillah zikrediyorlar.

–Pekâlâ. Ama korkarım ki hane vecde gelerek bu zikrin encamı bir secde olur da biz dahi rızaen lillah diri diri kabre girmiş bulunuruz.

Adamın biri talihine dedi ki:

–Gözlerim ağrıyor, dua ve efsun ile müdavat ettiriyorum. Talihin –Beni dinler isen ediyaya biraz da anzarot ilave et!

Telebe-i ulûmdan biri tamam bir hafta çalışmadıkça aldığı dersi öğrenemezdi. Yeni bir ders almıştı ki kendisine pek güç geliyordu. O ders de (Kale’ş-şeyh cildü’l- kelbi la yuslihu’d- debbağa) idi. Bu dolambaçlı dersi maatteessüf zihnini tırmalıyordu. Ve bazı tereddütlerini izale mümkün olamıyordu.

Nihayet bir hafta sonra dersini dinlemek için müderrisin önüne diz çöktü. Müderris dedi ki –Oku oğlum, eğer öğrenmiş isen sana yeni bir ders vereyim.. Şakirde o esnada bir zihin açıklığı geldi! Sahib-i kavl ile sahib-i cilde müteallik olan tereddüdü külliyyen zail olarak kemal-i itminan ile (Kale’l- kelbü cildü’ş- şeyhi la yuslihu’d- debbağa) dedi!..

Tebriz

NAŞAD

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.13, 20 Ağustos 1328 [2 Eylül 1912], s.229-230)

4.8.8 Söz (Hisler Mütalaalar)

Sözün Ehemmiyeti– Saz ve Söz– Tarihî Cemiyetlerimiz– Bozulan Şeylerimizden Biri de Zurefa Meclislerimizdir– Yeni Lisan ve Söz– Büyüklerimiz

Nasıl Konuşuyor?– Nükte ve Zarafet– İhtiyar ve Genç Bazı Muharrirlerimizin Beyanlarındaki Hususiyet.

Zannetmem ki sözün ehemmiyetini takdir etmeyen kimseler bulunsun. Söz insanın timsalidir. Bunu her fert, her cemaat, her kavim az çok takdir etmiş.. Güzel söz söylemek hemen her yerde pek makbul bir sanat hâline girmiş.. Hitabet, nutuk, inşat gibi şekiller alarak terakki eylemiş...

Avrupa'nın müterakki milletleri arasında söze verilen ehemmiyet pek yüksektir. Üç dört Fransız bir arada konuştuğundan sonra içlerinden birisi ayrılıp gitse, kalanlar mutlaka bu gidenin iyi görüşüp görüşmediğinden bahsederler. Zaten böyle memleketimizde, her şeyde muvaffakiyet az çok söze bağlıdır. Siyasiyatın en birinci sermayesi– Kim inkâr edebilir?– sözdür. Klemanso mevkiini diliyle hazırladı. Napolyon muharebelerini diliyle kazandı. Büyük kayserin en büyük işleri arasında kendisini öldürmek için toplananlar meyanında gördüğü perverdesi Brütüs'e hitaben söylediği:

“– Vay Brütüs sen de mi?..”

sözü tarihçe ne kadar kıymetlidir.

Kendi mazimize bakarsak orada da iyi söz söylemek hususunda epeyce rağbete tesadüf ederiz. “Üslub-ı beyan aynıyle insandır” sözü yazı için olduğu kadar lisan içindir de...

“Tatlı dil yerden yılan çıkarır” sözü atalarımızdan bize intikal eden mühim darbimesellerden biridir. Hatta söze pek ziyade ehemmiyet veren mazini kibar geçinenleri arasında eğlencenin başlıca iki nevi vardı: Saz ve söz...

Sazdan maksat musiki idi. Söz ise bazı hoş sohbet kimselerin latif hikâyeler, fıkralar nakletmesine, nükte ve zarafet göstermesine denirdi. Bir cemiyette eğlenmek için mutlaka bu iki şeyden biri bulunmalı idi.

O zamanlar– tıpkı şimdi olduğu gibi– içtimalarımız kadından mahrum, kadınlarımız içtimalarımızdan cüda idi. İçtimaiyetin ne garip bir cilvesidir ki bu ayrılık kadınları dedikoduculuğa sevk ettiği hâlde erkekleri bu kabil zarafet ve sohbetlere malik etmiştir.

Fakat şunu da kaydetmeyi unutmayalım ki erkek meclisleri kadınsızlıklarının cezalarını pek çabuk çektiler. O nezahet ve terbiye perilerinin girmediği salonları,

haydi salon demeyelim de selamlık odası diyelim, işte o yalnız erkeklere mahsus daireleri kaba ve çirkin sözler, terbiyesiz fıkralar, fena cinaslar istila etti. Bunlar söz cemiyetlerinin en fena mikropları ve âdeta veba ile kolerası idi, içten içe zehirlenen bu cemiyetler yavaş yavaş zayıfladı, azaldı ve nihayet iflas etti...

Bugün hiçbir şeye malik değiliz... Eyvah! Bundan yirmi otuz sene evveline kadar devam eden bu tarihî cemiyetlerimize ait daha bir iki söz söylemek isterim.

Memleket oldukça mühim bir servetin huzuru içinde yaşarken, padişahтан tutunuz da en küçük memurlara, hatta efrad-ı ahaliye kadar herkes az çok eğlenmesini bilir ve istermiş. Padişahların gayet zarif ve nüktegû musahipleri olurmuş... Tarih-i Osmanide mühim bir sahife işgal eden bu gibi hoş sohbetler pek çoktur.

Sultan Mahmut'un musahiplerinden Said ve Abdi efendilerin menakıbı hâlâ İstanbul'un eski aileleri arasında söylenir durur.

Bir gün Sultan Mahmut sandala biner ve karşısına Musahip Said Efendi'yi alır: "Tekrar sarayına avdet edinceye kadar hiç durmadan söyleyeceksin!" der.

Zarif musahip, gayet gülünç bir hikâyeye başlar, saatlerce uzayan bu seyir esnasında hikâyesini devam ettirir. Tam saray-ı hümayuna muavedet esnasında Sultan Mahmut tekrar Beylerbeyi sarayına çekmelerini kürekçilere emreder. Müşkül bir mevkide kalan musahip hiç temkinini bozmaz, hikâyeyi uzatır ve tekrar avdet edinceye kadar tamam iki saat aynı nüktelerle, aynı inceliklerle hikâyenin arkasını kesmez...

Sultan Aziz zamanının en zarif nüktegûlarından Hafız Ömer Faiz Efendi'yi ihtiyarlarımız pek iyi hatırlarlar. Seksen yaşını mütecaviz olarak vefat eden bu söz şahı hemen hiç evinde oturmamış, saray-ı hümayundan bedee ile bütün kübera meclislerini tezyin ve tenşit etmiştir.

Nazarımızı daha eski zamanlara atfettirecek olursak Damat İbrahim Paşa'nın Kâğıthane'deki köşkleri ve bilhassa Çağlayan köşkünde cereyan eden pek parlak sohbetleri ve eğlenceleri görürüz.

Şeb-i Çerağ eğlenceleri, lale müsabakaları, helva sohbetleri, kına geceleri o devrin en parlak, en zarif cemiyetleri idi. Müverrih-i muktedir Refik Beyefendi'nin "*Lale Devri*" namlı kitabı bu âlemleri hakikaten en ince noktalarına kadar gösteriyor.

Âlem-i matbuatta Çopur Tevfik namıyla maruf olan mizahçı bir muharririn “*İstanbul’da Bir Sene*” namıyla yazdığı küçük bir kitapta bu hususa dair pek güzel, pek tatlı satırlar vardır.

Damat İbrahim Paşa devrine ait bir fıkrayı şöyle hikâye ederler: (S.20, s.326)

O zaman vaktinin çoğunu Çağlayan köşkünde geçiren İbrahim Paşa’nın gayet güzel bir cariyesi varmış, bu cariyeye İbrahim Paşa ile beraber Şair Nedim de meftun bulunuyormuş. Bir gün cariyeye elinde gayet kıymetli olan rakı tepsisiyle şairin bezmine gelirken ayağı kaymış. Tepsi devrilmiş (S.20, s.327), tekmi kadehler kırılmış... İbrahim Paşa’nın oldukça hiddetini mucip olan bu vakaya Nedim şu sözlerle mukabele etmiş:

Ayağın sakınarak basma aman sultanım

Dökülen mey, kırılan şişe-i rindan olsun!

Pek güzel telmihleri havi bulunan bu beytin zarafeti inkâr olunabilir mi?..

Kibar meclislerinin aynı zamanda birer müşâara meclisi olduğu unutulmamalıdır. Ekser büyük adamların evlerinde zamanın şairleri, edipleri toplanırlar, ayş u nûş arasında birtakım zarif sözlerle beraber beyitler, kıtalar ve bazan nazireler, hezeller söylerlermiş. Ezcümle Şair Surûri acemi bir softa kıyafetiyle Adana’dan ilk İstanbul’a geldiği vakit ekseriya kapıları açık bulunan bu kabil meclislerden birine girivermiş. Hazırûn bu habersiz ziyaretçiden pek memnun olmamışlar. Çünkü bu kabil meclislerde sözün pek de hududu yoktur. Ve alelekser zülf-i yâre temas edici fıkralar söylenir. Hususiyle mutaassıp bir softanın vereceği sıklet pek büyüktür.

Surûri içeriye girdiği zaman herkes bade-nûş oluyormuş, zavallı şaire belki bade kabul etmez diye bir fincan kahve vermişler. Ve demişler ki:

–Burada âdettir. Bir beyit, bir hezel, bir şey ve hiç olmazsa eski şiirlerden zemin ve zamana münasip bir şey söylemeden bir şey içilmez.

Hatta mey içenlerden biri meşhur bir şiiri tekrar etmiş:

Ela ya eyyühe’s- saki

Eder ke’sen ve na-veyleha

Surûri bunu duyunca gayet zarif bir hezel ve nazire olmak üzere irticalen şu beyti söylemiş:

Tutup ke’sen kenarından zarafet birle?

De desinler kahve içmekte bu ümmi ama kâmil ha!..

Bunu işiten hazırûn Surûri'nin hakiki kıymetini hemen takdir etmiş ve ona lazım gelen mevkii vermiştir.

(S.20, s.328)

BAHA TEVFİK

(Zekâ, C.1, S.20, 13 Şubat 1329 [26 Şubat 1914] s.326-8)

4.8.9 Tıfli, Kambur Nazif (Hisler Mütalaalar)

Birkaç nüshadan beri bazı millî adetlerimizden, meclislerimizden ve bu meclisleri süsleyen zariflerden bahsediyorum.

Bu defa on sekiz yirmi sene evvel vefat eden iki nüktegu zattan, Tıfli ile Kambur Nazif'ten bahsedeceğim.

Tıfli, takriben 1257 senesinde tevellüt etmiş ve on bir, on iki yaşında İstanbul'a gelerek Enderun'a alınmıştır. Kendisi esasen Akşehirli olup Hoca Nasreddin'in türbedarının oğlu idi.

Sultan Abdülaziz zamanında Enderun'da müthiş bir ihtilal zuhura geldi. Dört tabur asker bu ihtilali güç hâl ile teskin edebilmiş ve yüz kırk kişi tutularak Mabeyne izam edilmişti. İcra edilen tahkikat neticesinde ihtilalin yemekler yüzünden çıktığı ve esasen hiç de obur olmayan Tıfli'nin bu ihtilale riyaset eylediği anlaşıldı ve cezaen hepsinin alaylara dağıtılması takarrür etti.

Herkese sorulduğu gibi Tıfli'ye de sormuşlar, demişler ki herkesi bir alaya gönderiyoruz, sen hangi alayı istersin?

Tıfli düşünmeden cevap vermiş:

–Ben surre alayını isterim...

Bu ilk hazırcevaplık Tıfli'nin zekâ ve irfanını teslim ettirmiş idi. Kendisini süvari dördüncü alaya verdiler.

Tıflı'nın askere duhulü bu suretledir. Şimdi bir de askerden hurucunu anlatalım: Tıflı gayet serbest tabiatlı ve anarşist fikirli olduğu için askerlikten hoşlanmıyor, daima kurtulmak çarelerini düşünüyordu.

Bir gün bacağına bir sabun çuvalı, sırtında kirli bir nefer ceketi, başında yırtık, yağlı bir fes olduğu hâlde Tıflı çarşı içinde dileniyordu. Bunu görenler şaşılar. Çünkü Tıflı'nın dilenmeye ihtiyacı yoktu... Fakat pek çabuk anlaşıldı ki Tıflı'nın maksadı askerlikten kurtulmaktı ve tabii tard olunarak kurtuldu.

Bundan sonra bazı memuriyetlerde bulundu, hatta vilayetlerde rüsumat müdürlüğüne kadar terfi etti. Nihayet altı yüz kuruş maaşla tekaüt edildi. Ve ölünceye kadar bu para ile yaşadı.

Elli yaşında iken bir dul kadın ile evlenmiş ve çocuğu olmamıştır.

Tıflı zamanında herkesin mahbubu idi. Zekâsı, zarafeti, nükteguluğu sayesinde kendisini pek ziyade sevdirmiş ve ekseriyet üzere vaki olan kabaca şakalarını daima affettirmiştir.

Şiiri de intisabı vardı. Fakat maalesef hiçbir eserini elde etmeye muvaffak olamadık.

Tıflı'nın bir de sarrafı vardı. Maaşını o alır ve kendisi de Tıflı gibi zükuret olduğundan daima beraber gezer ve içerlerdi. Parayı sarraf sarf ederdi. Fakat Tıflı'nın bir yere para vereceği vakit:

–Sarraf; şu herife yüz on para ver, demesi pek gayet latif olurdu.

Tıflı'nın bazı zarif hikâyelerini nakledelim:

Soğuk bir günde Tıflı paltosuz gezerken görgülü bir dostuna rast gelmiş, bu dost Tıflı'yi kızdırmak için:

–Nasıl, hava epeyce soğuk değil mi?.. demiş.

–Evet, pek soğuk, ah ne olurdu, ben de hayvan olaydım da sırtımda kürküm olaydı..

Tıflı ekseriya sarhoş olur ve geceleri Üsküdar sokaklarında nara atarmış, bir gün kendisini tevkif etmişler, kumandanın huzuruna götürmüşler, kumandan nara atan kimsenin ak sakallı bir ihtiyar olduğunu görünce:

–Sen utanmıyor musun? Bu ak sakal ile nara atılır mı? demiş. Tıflı de:

–Sakal ile ayıp oluyorsa yarın tıraş edeyim efendim, cevabını vermiştir.

Bir gün Tıfli'yi bir kavga esnasında tutmuşlar, karakola götürmüşler, orada:

–Efendim, beni dövdüler diye şikâyet ediyormuş. Şikâyet esnasında üzerinde kocaman bir bıçak olduğu görülmüş. Demişler ki:

–Bu bıçağı neye taşıyorsun?..

–Bana taarruz eden olursa çekmek için..

–Peki, şimdi neye çekmedin?...

–Dayak yemeden bıçak çekmeye vakit bulamadım ki..

Tıfli bir gün zamanın ekâbirinden birine bir methiye yazıp götürmüş. Fakat bu zat Tıfli'nin tabiatını bildiğinden onu kızdırmak için, çıkarken kendisine bir semer verilmesini kâhyasına tembih etmiş. Tıfli semeri alıp konaktan çıkarken bir dostuna tesadüf etmiş. Dost sormuş:

–Tıfli, bu semer ne?..

–... Paşaya bir methiye takdim ettim, pek memnun oldu, mükâfat olarak resmi elbisesini bana verdi.

Daha Tıfli'nin pek çok hikâyesi varsa da bunların hepsini yazmak mümkün olamaz. Hele bazıları pek açık saçıktır.

Tıfli'de şeker hastalığı vardı. Bir gün sarhoşluğunda kendi çakısıyla burnunu yaralamış ve bu yara yüzünden vefat etmişti.

(S.22, s.350)

[Ayrıca s.351'de “Tıfli Hasan Efendi Merhum” altıyazılı bir fotoğraf vardır]

Kambur Nazif

Geçen nüshamızda Tıfli ile beraber Kambur Nazif'ten de bahsetmeyi karilerimize vaat etmiştik. Tıfli hakkında bir iki söz söyledik. Bu defa da Kambur Nazif'i anlatacağız. Gerçi bu satırlarımız o muhterem zevatın tam birer tercüme-i hâli değildir. Bununla beraber Osmanlı tarihinde ve bilhassa tarih-i mizahta pek mühim olan namlarının unutulmamasına vesile olduğu için şayan-ı dikkattir.

Kambur Nazif, Tıfli ile muasır idi. Sirtında küçük bir kamburu bulunması bu namla yâdına sebep olmuştur. Kambur Nazif, diğer kamburlar gibi bu hâinden müşteki değildi, bilakis memnun idi: “Ben kamburların şahbazıyım..” diye iftihar bile ederdi.

Kendisi Üsküdarlı bir asker kaymakamının oğlu olduğu hâlde, tıpkı Tıfli gibi askerliği sevmeydi. Tabiatında zaman zaman ihtilalcilik ve anarşistlik asarı görülürdü.

Bir gün arkadaşlarından birisi kendisini Beyoğlu tarafına gezmeye götürmek istemiş, Nazif itiraz etmiş:

–Ben bugün Beyoğlu’na gidemem.

–Niçin?...

–Çünkü Cumadır, asker görürüz..

Nazif gitmemek için epeyce ısrar etmiş, fakat arkadaşının ibramatına da dayanamamış, hususiyle arka sokaklardan geçerek bir dereceye kadar tahaffuz mümkün olduğuna kani olmuş. Yavaş yavaş kalkmışlar, Eminönü’nden geçerek köprüye vasıl olmuşlar.. Tam bu sırada selamlıktan dönen asker de borularıyla, trampetleriyle köprüye gelmiş.. Bu hâli gören Nazif’in rengi değişmiş; ne geriye ne de ileriye gitmemek adem-i imkânını görünce arkadaşına hitaben:

–Eyyvah... demiş, nihayet bana yapacağını yaptın... Ve süratle, o zaman Haliç tarafında bulunan deniz hamamına kendini atmış ve alay geçtikten epeyce bir müddet sonra kendine gelebilmiş. Hem demiş ki:

–Teşekkür olunur ki burada bu hamamı buldum, değilse kendimi denize atacaktım...

Nazif’in askeri bu derece sevmemesinin sebebi o zamanın münasebetsiz bir surette askeri terfileri ve bilhassa pek iyi tanıdığı Üsküdarlı beygir sürücülerinden birinin mirlivalığa kadar yükselmesi idi.

Nazif, tabii diğer arkadaşları gibi sarhoştı. Her gece Galata meyhanelerinde içer, eğlenirdi, fakat daima ciddiyetini muhafaza ederdi.

Bir gece Galata'nın seksen yüz ayak merdivenle çıkılır yüksek kafeşantınların birinde iri, uzun, kuvvetli bir alaybeyi Nazif'i tahkir etmiş. Nazif o gece her nasılsa sesini çıkarmamış, iki gece sonra arkadaşlarıyla başka bir meyhanede otururken:

–Ben biraz bir yere kadar gideceğim, işim var.. demiş... Kalkmış doğruca mahut kafeşantana gelmiş, alaybeyi yine orada oturuyormuş. Süratle onun yanına bir iskemle koymuş, ispenç horozu gibi iskemlenin üzerine sıçramış ve elinin içini yalayarak alaybeyine dehşetle bir tokat atmış. Kafeşantanın içinde berber kayışı gibi şıraklayan tokattan sonrasını sormayınız. Alaybeyi Kambur'u yakalamış ve bir hamam bohçası gibi toparlayarak o uzun merdivenden aşağıya atıvermiş...

Herkes aşağıya koşmuş, “zavallı Nazif mutlaka parça parça olmuştur” diye eseflenmişler, lakin bir de ne görsünler Kambur, tozlarını silkerek:

–İşte ben adamı böyle yaparım, diye mırıldanıyormuş... Ve doğruca arkadaşlarına giderek:

–Alaybeyini dövdüm, geldim.. demiş..

Bu vaka, Nazif'in fikrinde, ne kadar musır olduğunu ve karar verdiği şeyi – neticesi nereye varırsa varsın– icra eylediğini pek iyi göstermektedir.

Nazif'in büyükleri çekememek ve daima onlarla uğraşmak hassası da pek büyüktü.

O sıralarda Babîâli'nin ekâbir memurîninden bir kambur vardı. Bu zat değerli bir adam olmakla beraber gayet kibirli ve azametli idi. Esasen büyüklüğü sevmeyen Nazif herifin aynı zamanda bir de kibir ve gurur izhar etmesine pek ziyade tutulmuş, buna bir ders-i ibret vermeyi düşünmüş ve nihayet şöyle karar vermiş: “Ne kadar kendisi gibi cesur ve müteşebbis arkadaşı varsa toplayacak, onlara talimat verecek ve kendisi; akşam üzeri kambur zat Babîâli'den çıkınca onun yanı sıra gidecek. Arkadaşları arkasından bağıraraklar: –Ulan edepsiz kambur, kambur herif, kerata kambur...”

Bu tahkirat tabii büyük zata ait, lakin herif bir şey söyleyecek olursa; Nazif diyecek ki: Kambur yalnız sen değilsin a... Ben de kamburum, onlar bana söylüyorlar... Lakin ara yerde herif fena hâlde bozulacak...”

Bu plan aynıyle tatbik olunmuş, kambur büyük zatın yanından yürümeye başlamış, arkadaşları ne kadar müstehcen söz varsa söylemeye, saymaya koyulmuşlar. Kibirli kambur hiddetle başını arkasına çevirmiş, lakin yanı (S.23, s.2) başında Nazif'i görünce neye uğradığını anlamış ve tek mil kuvvetini tabanına vererek oradan savuşmuş gitmiş...

Kambur Nazif epeyce adliye ve maarif memuriyetlerinde bulunmuştur. Ve ezcümle 93 tarihinde Edirne Mekteb-i Sanayi müdüriyetini işgal eylemiştir.

Kambur Nazif bir aralık Tıfli ile akd-i şirket ederek bir kahve açmayı düşünmüş ve bu fikri refikine açmıştır:

–Vezneciler'de güzel bir gazino var; yeri iyi, müşterisi çok. Lakin tutanlar adam değil, kumar oynatıyorlar, fena fena muamelelere meydan veriyorlar. Bugünlerde kahveyi bırakacaklarını işittim: burasını seninle beraber tutalım da ciddi bir ticarete başlayalım.

–İyi ama, evvela sen bir nizamname kaleme al..

Kambur Nazif “peki” demiş ve o gece nizamnameyi kaleme almış, ertesi gün bunu Tıfli'ye getirerek okumaya başlamış.. Birinci ve ikinci maddelerden sonra şöyle bir madde gelmiş: “Kahveye sabıkalı güruhundan hiç kimse ayak basmayacaktır.”

Tıfli bu maddeyi işitir işitmez: –Yok.. demiş, bunu çıkar, çünkü bu madde baki kalırsa kahveden en evvel bizim çıkıp gitmemiz lazım gelir... (S.23, s.3)

Bir gün Nazif rüfeka meclisinde bir omzunun ağrıdığından bahsetmiş. Birisi demiş ki:

–Boynuz çektir...

Nazif'in daima bu kabil ağrıları olduğundan, bunun boynuzla tedavi edilemeyeceğini iyi biliyordu. Lakin münasebetsiz arkadaşı lafı uzattıkça uzatmış:

–Dünyada boynuzun iyi gelmediği hastalık yoktur. Benim de omzum ağrıyordu, boynuz çektirdim. Çünkü boynuz ilh..

Nazif'in bu uzun lakırdıdan canı sıkılmış ve gayet kurnazlıkla sormuş:

–Boynuzu kimden aldın?..

Zavallı boşboğaz meselenin sonunu tahmin edememiş. Büyük bir safdillilikle:

–Benim kendimin vardır, demiş. Nazif ise:

–Senin varmış da çektirmişsin, bakalım herkesin de senin gibi boynuzu var mıdır?... cevabını vermiş...

Nazif elli beş, elli sekiz yaşlarında iken Kürdistan taraflarında bir kaymakamlığa gitmiş, orada menzulen vefat etmiştir. Evlenmemiş olduğu için ailesi ve çocuğu yoktu.

(Gerek Tıfli'ye, gerek Kambur Nazif'e ve gerek arkadaşları bahsine ait güzel fıkraları topluyoruz, karilerimizden bu hikayata vakıf olanların bildiklerini birer kâğıda yazarak idarehanemize irsal eylemelerini rica eyleriz. Bu suretle tarih-i mizaha büyük hizmet edilmiş olacaktır.)

(*Haftaya Damacı Ethem Efendi*) (S.23, s.4)

BAHA TEVFİK

(*Zekâ*, C.1, S.22, 27 Şubat 1329 [12 Mart 1914], s.350; C.2, S.23, 6 Mart 1330, [19 Mart 1914], s.2-4.)

(Kambur Nazif hakkında anlatılan yukarıdaki nüktelerden bazıları Hilmi Yücebaş'ın hazırladığı *Türk Mizahçıları/ Nüktedanlar ve Şairler* adlı kitapta (LM Yay., İstanbul, 2004, S.103-110) farklı bir kompozisyonla Refi Cevat Ulunay'ın *Milliyet*'teki (1956) yazısı ile anlatılmıştır.)

4.8.10 Dama Devri: Damacı Ethem ve İbrahim Efendiler

Geçen nüshamızda dama devrinden bahsedeceğimizi vaat etmiştik.

Tarih-i Osmaninin son sahifelerinde bu devrin oldukça mühim bir yer işgal edeceği tabiidir. Sultan Abdülaziz'in zaman-ı saltanatında memlekete pek çok paralar girmiş ve bu paraların temin ettiği refah ve saadet halkta eğlenceye karşı büyük bir temayül uyandırmıştı.

Eğlence iptilası en evvel saray-ı padişahîden başladı. Gümölcüne'den getirilmiş Pomak pehlivanlar bir taraftan iri ve gürbüz vücutlarıyla baharın taze

çimenleri üzerinde güreşiyor, azim ve korkunç boynuzlu koçlar bir tarafta tokuşuyor, Hint horozları kanlı müsaraalarıyla boğuşuyorlardı

Padişah hazretleri bir taraftan bunları seyrederek maddi bir spor hayatı yaşarken diğer taraftan da damaya merak ediyor; fikri en ince ihtimalat ve tasavvurat ile kavuran bu müşkül oyunun dehayikına vakıf zevatı sarayına davet ediyordu.

Bu davet olunan zevat meyanında riyaset mevkiini ihraz eden Damacı Ethem Efendi oldu. Kendisi takriben 1225 tarihinde Üsküdar'da doğmuş ve yine orada büyümüştür. Ölünceye kadar has ahır kâtiplerinden idi. Geçenlerde vefat eden maliye nazırı Ragıp Bey Ethem Efendi'nin oğludur.

Ethem Efendi damada pek büyük bir kudreti haizdi. Üç bin açmazı vardı ki bunları kemal-i sürat ve sühuletle icra ederdi.

Asrın diğer damacıları arasında İbrahim Efendi, Haçık Efendi, Mabeyin Kâtibi Ziya Bey vardı. Bunlar birinci dereceyi işgal ediyorlar ve ikinci derecede kuvveti haiz zevattan seryaver Halil Paşa'nın Kabataş'taki konağında toplanarak bu oyun ile meşgul oluyorlardı.

Bunlardan İbrahim Efendi damadaki mahareti sayesinde Ethem Efendi'nin pek ziyade nazar-ı memnuniyetini celp etmiş ve nihayet kızını alarak damadı olmuştu.

Gerek Ethem Efendi ve gerek İbrahim Efendi gayet hür fikirli, zarif, nüktegû zatlardı.

&Bir gün Ethem Efendi, zil zurna sarhoş olduğu hâlde laternanın önünde göbek atarak gidiyormuş. O zaman kendisi yetmiş yaşında ak sakallı bir pir idi. Bu hâli pencereden gören bir kadın:

–Vah, vah; demiş, zavallı herif aklını oynatmış olmalı!..

Bu sözü işiten Ethem Efendi şu cevabı vermiş: (S.24, s.16)

–Hayır, hanım, aklımı falan oynatmadım bu işi edepsizliğimden yapıyorum!..

Ethem Efendi'nin daha bu gibi zarif pek çok fıkraları vardır.

&Ethem Efendi bir gün Üsküdar'ın fena döşemeli sokaklarının birinden geçerek evine gidiyormuş...

Halk bu fena döşemededen usanmışlar bıkmışlar ve nihayet nüfuzlu bir zat bularak onun vasıtasıyla döşemeyi tamir ettirmek fikrine düşmüşler. Ethem Efendi daima mabeyne girip çıktığı için bu işi ona söylemeye karar vermişler.

Ethem Efendi bir kahvehanenin önünden geçerken içeriye almışlar, “bütün mahalleli sizden rica ederiz” diye başlamışlar, Ethem Efendi:

–Bütün mahalleli burada mevcut mu, demiş.

–Hayır, bazıları gelmedi, demişler.

–Öyle ise hepsini çağırın da onlar da rica etsinler...

Mevcutlar koşuşmuş, mevcut olmayanları getirmişler. Ethem Efendi sormuş:

–Hepiniz hazır mısınız?..

–Evet, hepimiz hazırız.

–Hah, işte şimdi hepinizin birden ağzınıza...

Artık galeyanı ve rezaleti seyretmeli...

&Bir mecliste herkes karısından şikâyet ediyormuş. Çirkin bir adama demişler ki:

–Sana bakıyoruz da karına acıyoruz. O da cevap vermiş:

–Karımı görseniz bana acırsınız!..

Bu hikâye üzerine Ethem Efendi şu hikâyeyi nakletmiş:

–Geçen gün bir mutat fırıncıdan ekmek alacaktım. Fırıncı; ekmeği evden aldılar; dedi. Merak ettim, kim aldı dedim. Büyük valide gelip aldı, dedi. Hâlbuki bizim evde ne valide, ne de büyük valide yoktur, zevcem vardır!..

Ethem Efendi kendisi o zaman 75 yaşında bulunuyordu.

Ethem Efendi 76-77 yaşlarında vefat etti. Gariptir ki ölmezden iki gün evvel tekmi borçlarını ödemiştir.

Damadı İbrahim Efendi gerek damacılıkta gerekse nüktegûlukta Ethem Efendi’nin bihakkın yerini tutmuştur.

İbrahim Efendi, alekser Sultan Abdülaziz’le dama oynardı. Abdülaziz merhum dahi bu oyunda oldukça kuvvetli idi. Fakat İbrahim Efendi’nin kuvveti takdir ve tahminin fevkinde bulunuyordu.

&Bir gün dama oynarken padişah sormuş:

–İbrahim, hangi meyveyi en çok seversin?

İbrahim Efendi düşünmeden cevap vermiş:

–İğdeyi padişahım!

O zamana kadar iğdeyi hiç de işitmemiş olan padişah serian bir yaver göndererek yemiş iskelesinden bir çuval aldırılmış fakat bir tanesini bile yiyememişti.

&Bir gün yine dama oynarken İbrahim, padişahı düğüne davet ediyor:

–Efendim akrabadan birinin kerimesini evlendiriyoruz. Yarın bendehanede düğün var, buyurun gelin!..

Padişah– Peki, diyor, ertesi günü 200 lira gönderiyor.

İbrahim’e soruyorlar:

–Canım hiç padişah düğüne davet edilir mi?..

O cevap veriyor:

–Ben padişahı değil, iki yüz lirayı davet ettim!..

Bu emsalsiz damacıların mahal-i içtimai Selimiye’deki çiçekçi kahvesi idi. Seryaver Halil Paşa bile tekaüt olduktan sonra bakiye-i ömrünü bu kahvehanede geçirmiştir.

[BAHA TEVFİK]

(Zekâ, C.2, S.24, 13 Mart 1330 [26 Mart 1914], s.16-7)

4.9 Zekâ’nın Kendi İlan, Duyuru ve Uyarıları

4.9.1 Kabul Günleri ve Eğlenceler

Zaptiye caddesinde hususi apartmanında mukim Doktor Abdullah Cevdet Bey her Çarşamba akşam üzerleri dostlarını kabul eder.

Gazetemiz muharrirlerinden Baha Tevfik ve Ahmet Nebil Beyler her Cumartesi ve Salı günleri saat üçten sonra dostlarını idarehanemizde kabul ederler.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16a)

4.9.2 Müsabaka

Bize “sır” diye tevdi olunan şeylerin hangi nevini en çok muhafaza ederiz?..

Bu sualimize ruhiyat nokta-ı nazarından cevap verilecektir. Şu kadar ki bu cevabı bulmak için psikoloji kitaplarından ziyade biraz tecrübeye ve zekâyâ ihtiyac vardır. Gelecek cevaplar on satırı geçmemelidir. En iyi izah edene Teceddüd-i İlmî ve Felsefî Kütüphanesi kitaplarından beş adedi, ikinciye kıymetli bir kalem, üçüncüye zarif bir muhtıra defteri verilecektir. Cevapların mühimleri gazeteye dercolunacaktır. Müsabaka müddeti gazetenin neşri tarihinden itibaren bir haftadır.

Gelen cevaplar meseleyi kâfi derecede şerh etmediği hâlde biz lazım gelen izahatı vereceğiz.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.1, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.16b)

Geçen nüshamızdaki müsabakayı doğru halleden olmamıştır. Müsabaka şu idi: “Bize sır diye tevdi olunan şeylerin hangi nevini en çok muhafaza ederiz?” Cevabı şudur:

En ehemmiyetsizlerini...

Acaba niçin?..

Bu ciheti halledenler için geçen nüshamızdaki mükâfatlar aynen mevcuttur.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.2, 5 Mart 1328 [18 Mart 1912], s.32b)

4.9.3 Sevgili Abonelere ve Karilere

“*Zekâ*” sizin hoşunuza gitmek için ne mümkünse yapmaya karar vermiştir. Gelecek nüshamızda tiyatro muharrirlerimizden Kemal Emin Beyefendi’nin “Kapatma” namındaki piyesinin bir perdesini ayrıca yani metinden hariç olarak takdim edeceğiz. Bundan sonra sırasıyla meşhur “Truva Tora” operasını ve “ Ali Baba” namındaki üç perde ve on tablodan müteşekkil “Bin Bir Gece Hikâyesi”ni takdim edeceğiz. Daha bir istediğiniz var mı? Söyleyin sevgili dostlarım; *Zekâ* cariyenizin yegâne emeli “sizi memnun etmektir!”...

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b)

4.9.4 [yazı ilanı]

Yakında İbnürrefik Ahmet Nuri Beyefendi’nin Münevverin Hasbihali namındaki monologlarını kariilerimize takdim edeceğiz.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.3, 2 Nisan 1328 [15 Nisan 1912], s.48b)

4.9.5 Teşekkür

Mısır fevkalade komiseri Rauf Paşa hazretleri ile Karahisar-i Şarki redif taburu kumandanı Rıza, Konya idadisinden Cemil, Trabzon’dan Yüzbaşı Ahmet Sedat, Odesa İmamı Sabir Canof, Beyşehir’de Teofil. Kastamonu posta ve telgraf baş müdüriyeti veznedarı Mustafa, Marmaris’te duyun-ı umumîye memuru Hacı Süleyman Fahri, Rize rüsumat merkez memuru Mehmet Emin beylere. Gazetemiz hakkındaki teveccühat-ı âlilerine arz-ı teşekkür ederiz. Göndermiş olduğunuz abone bedelleri alınmıştır. Muntazaman irsalâta devam olunacaktır.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.4, 16 Nisan 1328 [29 Nisan 1912], s.64b)

Manastır'da Kitapçı Esat, Komanod'da Ahmet Cemal, Doktor Müftüzade Akif, Mersin belediye azasından Yusuf, Selanik'te Behlül, Kartal icra memuru Aziz, Yanya'da Ali Haver Sebati, Ereğli Tercümanı Saadeddin beylere: Teveccühâtınıza teşekkür ederiz, gönderilen abone bedelatı ahz olunmuştur.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b)

4.9.6 Zekâ'nın Yevmi Gazetelerde Neşrolunan Reklâm Koleksiyonundan..

Zekâ

Zekâ'yı sade dimağda kıyas seza-yı hazer
Kitapçılarda da vardır, bu bir risale-i ter
Evet, *Zekâ* o yegâne risaledir ki tok, aç
Küçük, büyük, diri, hasta vücuduna muhtaç
Resimlerinde cemal-i şuurun tecessüm eder
Şiirlerinde peri-i füsün terennüm eder
Neşirlerinde kemal-i fûnûn tebessüm eder.
Bütün resâile bir şık büyük boyun bağı dersek
Zekâ risalesi üstünde “altın iğne” demek
İkinci nüshası çıktı birinciden dilber
Ale't-telaş alınız çünkü haftasında biter.

Müşehhir

Rengîn makalat, ilmî mebahis,
Eşar-ı zinde, kenz-i nefais...
En son keşifler, meşhur vekayi
Birçok resimler, ruh-ı bedayi

Sanat, zarafet, parlak sahaif
 Rikkat, nezahet, birçok letaif
 Bunlar- ki gelmez bir anda yâda-
 Hepsi “Zekâ”da, hepsi “Zekâ”da...

Beyaz Gece

Fünûn u felsefe artık ilerliyor, mutlak
 Yakında bir ebedi, muhteşem sabah olacak
 Değil mi hep o zaman-ı nevine muntazırız!...
 Ziya-yı nur-ı hakikat... Fakat biraz bakınız:
 Bugün sirac-ı hakayıkla mütebessim, dilber,
 Elektrikle münevver olan güzel geceler!...
 Aratmıyor bize artık o subh-ı mehcûru
 Tulûa başladı ilmin *Zekâ*-yı mağruru!..
 Ukûle raşe veren fen, hayatı yükselten
 Ulûm-ı felsefe... Göklerde pür-terane gezen
 Kanatlı bir beşeriyet, bedayi-i sanat
 Nezahet-i edebiye, havarik-i hilkat
 Hülâsa hepsi bugün var, muhiti de yalnız
 (*Zekâ*)... Bu nüshasına bir bakın da almayınız

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.6, 14 Mayıs 1328 [27 Mayıs 1912], s.100b)

4.9.7 İhtar

Gelecek nüshamız hâl ve mevkiin icabatına göre vakt-i muayyeninden ya birkaç gün evvel veyahut birkaç gün sonra neşrolunacaktır ki buna sebep karilerimize muharebeye ait bazı resimler takdim edebilmek arzusudur.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.278)

4.9.8 Zekâ Heyet-i Tahririyesine

Muhterem Arkadaşlarım, bir iki güne kadar saha-ı harbin [Balkan Savaşı] bir tarafına gideceğim. Artık eksik hakkınızı helal edin.. Tiyatro makalelerini, aciz muharririni soran olursa- şayet böyle bir lütufkâr çıkarsa- “Sofya’daki Tiyatro Eyali yıkıp gelecek” deyiniz. Vatanımda tiyatro inşasına çalıştım, muvaffak olamadım, belki yıkmasını beceririm. Şimdilik Allah’a ısmarladık.

KEMAL EMİN [BARA]

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d)

4.9.9 İtizar

Refik-i tahririmiz A[hmet]. Rıfkı Bey asker olarak hududa gittiği cihetle geçen nüshamızda vaat olunan Melamiler makalesi teehhüre uğramıştır. Kari ve karilerimizin afvlerini temenni ederiz

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d)

4.9.10 Gelecek Nüshamızda

Vicdan Hanım’ın mühim bir küçük hikâyesi, Fuat Samih Bey’in “Milletler Niçin Muharebe Ederler?” unvanlı fantezisi bulunacaktır.

(*Yirminci Asırda Zekâ*, C.1, S.16, 1 Teşrinievvel 1328 [14 Ekim 1912], s.288d)

4.9.11 Zekâ'nın Mesleği

Zekâ; İlk nüshasında mesleğini şu küçük cümle ile ifade etmişti:

–Ey kari! Mesleğim senin hoşuna gitmektir.

Bu meslekte sekiz ay yani iptida-ı intişarı olan 327 senesi martından on altıncı nüshasına yani yine aynı senenin teşrinievveline kadar sebat etti.

O nüshamızda muvakkaten gazetemizi tatil edeceğimizi muhterem karilerimize söylemiştik. O zamandan beri tam bir sene üç ay geçti, yani zekâ mebd-i intişarından itibaren birinci senesini tamamıyla devretti. Bugün on yedinci nüshasıyla ikinci senenin de son günlerinde bulunuyor.

Ne kadar yazık ki bu uzun müddet zarfında ancak on altı nüshalık hizmet edebildik.

Bizi pek seven bazı muhip ve karilerimiz; hizmetin adetle ölçülemeyeceğini söylüyorlar. Bunu bir nezaket olmak üzere telakki ederiz. Ve hiçbir vakit itiraftan çekinmeyiz ki çok kusur ettik. Lakin harp, o müthiş ve devasız felaket bu kusuru yalnız bizde tecelli ettirmedi. Bütün ticaret ve sanayi ile beraber biz de duçar-ı inkisar olduk. Muvakkaten tatili ihtiyar ettik.

Bugün yeniden meydana çıkıyoruz. Mesleğimiz yine aynı meslektir. Karilerimizin hoşuna gitmek ve onları memnun eylemek sa'yimizin yegâne gayesidir.

Yalnız neşriyat hususunda bazı tatiller icrasını daha münasip bulduk. O da şu ki on beş günde bir on altı sahife neşretmektense her hafta muntazaman on iki sahife neşretmek.

Bu suretle neşrin birçok faideleri var: Her hafta karileri yeniliklerden haberdar etmek, resimleri on beş gün bekleyerek eskitmemek ve fiyatı elli paraya indirerek müşterilere suhulet göstermek...

Abonelerden yine eskisi gibi yarım Osmanlı lirası alınacaktır. Çünkü her hafta intişar edeceğiz.

Diğer bir mesele daha var ki ondan da biraz bahsetmek lazım. 327 senesi teşrinievvel bidayetinde *Zekâyı* muvakkaten tatil ettiğimiz zaman borcunu tesviye etmiş veya etmemiş birçok abonelerimiz vardı.

Bunlardan borcunu tesviye etmiş olanlara mahsus olmak üzere “Felsefe Mecmuası” namıyla bir risale neşrine başladık. *Zekâ*'dan alacağı olanlardan bazıları

bu risaleyi aldılar, bazıları da almadılar. Ve biz yine bazı abonelerimize borçlu kaldık. Bunlara *Zekâ*’mız yine evvelki gibi muntazaman gönderilmek lazım gelir. Şu kadar ki mülkümüzün haritasında husule gelen tebeddül birçok vatan kardaşlarını hicrete mecbur bıraktı. Ve bizce malûm olan adreslerin yüzde sekseni tebeddül etti.

Şimdi teknil abonelerimizden rica ederiz. Vazıh bir surette adreslerini, ne miktar alacakları olduğunu ve abone bedellerini tarihinde ve ne vasıta ile tesviye etmiş olduklarını bize yazsınlar. Başka türlü irsalâtta bulunabilmemizin imkânı yoktur.

Borçlarını vermemiş olan abonelere tesviye-i deyne kadar gazete gönderilmeyecektir.

İmzasız

(*Zekâ*, C.1, S.17, 23 Kânunusani 1329 [5 Şubat 1914], s.290)

4.9.12 Sermuharririmiz Baha Tevfik Bey Merhum

Sermuharririmiz Baha Tevfik Bey Merhum, bundan on beş gün mukaddem hastalanarak, görülen lüzum üzerine karaciğerinde bir ameliyat-ı cerrahiye icra edildiği halde şifayab olamayıp evvelki gün irtihal-i dar-ı beka eylemiştir. (Rahmetüllahi aleyh)”.

(*Zekâ*, C.2, S.31, C.2, S.31, 5 Mayıs 1330 [18 Mayıs 1914], s.99)

4.10 Diğer

Aslında eğitimle ve sosyal hayatla ilgili çok güzel yazılar varsa da alanımız dışında kaldığı ve çalışmanın fazlasıyla uzayacağını düşündüğümüz için koyamadık. Ancak başka bir çalışmada kullanılabilecek yararlı yazılar bulunmaktadır.

SONUÇ

Tanzimat'la birlikte Osmanlı topraklarında birçok şey değişmeye başlamış, yönümüz Avrupa'ya resmi olarak çevrilmiştir. Dönemin padişah ve devlet adamları tarafından bu amaçla yapılan birçok ıslahatlar, imparatorluğun eski gücüne kavuşmasına yardım edememiştir. II. Abdülhamit'in 33 yıllık iktidarı, bazı şeyleri ayakta tutabildiyse de onun hal edilmesiyle birlikte (1909) artık Osmanlı Devleti, farklı cephelerde savaşmak durumunda kalmış, hemen 10 yıl içerisinde Anadolu dışındaki topraklarının tamamını kaybetmiştir.

Dergi yayıncılığının gazeteyle birlikte yakın Türk medeni tarihinde önemli bir yeri vardır. Tanzimat'la birlikte başlayan gazete ve dergi yayıncılığı farklı evreler geçirmiştir. Özellikle II. Abdülhamit döneminde sıkı bir sansüre uğrayan neşriyat, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra kısmi bir serbestliğe kavuşabilmiştir. Bu serbestlikten faydalanarak yayınlanmaya başlayan dergilerden biri de *Karagöz*'ün de sahibi Ali Fuat'ın çıkardığı *Yirminci Asırda Zekâ* dergisidir. Bunun üzerinde, yüksek lisans tezi veya makale düzeyinde yapılan bir çalışmaya rastlanamamıştır. Dergideki yazılardan sadece Baha Tevfik ve Ömer Seyfeddin gibi önemli yazarların eserleri bilinmektedir ve yeni harflerle yayınlanmıştır. 1950-60 yıllarında *Yirminci Asır* adında çıkan başka bir yayın, bu dergiden farklıdır.

1912-1914 yılları arasında 34 sayı yayınlanan *Zekâ*, Balkan Savaşları nedeniyle 16. sayıdan sonra bir dönem yayına ara vermek zorunda kalmıştır. Derginin bu ara vermesinden önce ve sonraki yayınlarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi *Yirminci Asırda Zekâ* adının ikinci dönemden itibaren sadece *Zekâ* olarak kısaltılması ve 15 günlük bir dergiden haftalık dergiye geçilmesidir. Mecmua, I. Dünya Savaşının arifesinde derginin başyazarı Baha Tevfik'in ölümünden birkaç sayı sonra kapanmak zorunda kalmıştır. Derginin bütün sayıları tam olmamakla beraber Millî Kütüphane, İSAM ve Yusufaga Kütüphanesi gibi muhtelif kütüphanelerde bulunabilmektedir.

Baha Tevfik, Ahmet Rıfkı, F. İkbâl, Fuat Samih, Fikri Tevfik, Ömer Seyfeddin, Kemal Emin [Bara], Rahmi, Salih Fuat, Ağabey, Ahmet Nebil, Mehmet Ali, Hüseyin Kâmi, Prodromos. S. Spataris gibi muharrirler yayınladıkları eserlerle

dergide en çok yazıları çıkan yazarlardır. Bazı yazarlar kısa isim ve müstear kullanmışlardır.

Baha Tevfik ve Ömer Seyfeddin derginin önemli yazarlarındandır.

İçtimaiyattan eğitime, sosyal hayatla ilgili yazılardan sağlık ve tıp yazılarına, coğrafi bilgilerden tarih yazılarına kadar her türlü konuda malzeme bulunan bu kültür dergisinde ön plana çıkan dil ve edebiyatı ilgilendiren metinlerle felsefe ve sosyal hayatla ilgili yazılardır.

Baha Tevfik, Ahmet Rıfkı, Ahmet Nebil, Memduh Süleyman gibi yazarlar, yayınladıkları yazı ve şiirlerle, Beşir Fuad'ın yolu olan materyalizmin sözcülüğünü yapmaya çalışmışlardır. Aynı yazarların dönemin başka yayınlarında, özellikle felsefe içerikli mecmualarda benzer fikirli yazılar neşrettiğini de görebilmekteyiz. (Okay, 2005: 35-9)

Batılılaşma, değişik terkip ve dozlarda hemen her topluluğun siyasi, fikri ve edebi alanlarda benimsediği bir görüş olmasına rağmen; dini ve millî değerleri reddeden, felsefede materyalist ve pozitivist görüşleri benimseyen yukarıdaki şahsiyetlerin yanında (Okay, 2005: 157-9) F. İkbal, Fuat Samih gibi muharrirler de sosyal hayatla ve özellikle kadınlarla ilgili konularda yayınladıkları yazı ve malzemelerle Batının modern hayat tarzını topluma yaymaya çalışmışlardır.

Dil ve edebiyat açısından dikkat çeken ise tiyatro ve dil konusudur. Birçok oyunla birlikte tiyatroyla ilgili bolca makale yayınlanmıştır. İbnürrefik Ahmet Nuri ve Kemal Emin önemli tiyatro yazarlarındandır. Dil konusunda ise Yeni Lisan hareketinin önderlerinden Ömer Seyfeddin'in makaleleri göze çarpmaktadır. Benzeri fikirler derginin başka yazarları tarafından da (Fehmi Razi gibi) dillendirilmiştir. Baha Tevfik ve Suphi Ethem ise yeni lisancıların radikal tutumları yadırgayarak daha yavaş davranmalarını tavsiye ederler

Tiyatro eser ve yazılarından hikâye ve şiire, tenkit yazılarından monografilere kadar çoğunluğu yeni harflere aktarılmamış birçok çeşit ve türde eser bulunan *Zekâ*'daki bu metinler üzerine hazırladığımız çalışmanın, dil ve edebiyat kültürümüz açısından birçok faydalar getireceğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

60.Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı (1953), DTCF Neşriyatı, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul

ACAROĞLU, M. Türker (1987); *Açıklamalı Süleyman Nazif Kaynakçası*, Neyyir Matbaası, Ankara

AKDAĞ, Ömer (2007); *Ana Hatlarıyla Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk İnkılâbı*, Konya, 327 s.

AKYÜZ, Kenan (1979); *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, Ankara Üni. DTCF Yayınları, Ankara, IV+266

ANDI, M. Fatih (1999); *Ömer Seyfeddin*, Şule Yayınları, İstanbul

ARGUNŞAH, Hülya (1998); “Ömer Seyfeddin’in Bilinmeyen Şiirleri ve Bazı Düzeltmeler”, *Erdem*, S.28, Ankara, 1998, s.1-18

_____ (1999); *Ömer Seyfeddin- Bütün Eserleri/ Hikâyeler 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul

_____ (2000); *Ömer Seyfeddin- Bütün Eserleri/ Şiirler, Mensur Şiirler, Fıkralar, Hatıralar, Mektuplar*, Dergâh Yayınları, İstanbul

_____ (2001); *Ömer Seyfeddin- Bütün Eserleri/ Makaleler 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul

AYATA, Yunus (2007); *Dergi Semasında Bir Yıldız: Utarid*, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara, 230 s.

AYHAN, Erhan (2006); *Osman Cemal Kaygılı'nın Hayatı, Sanatı, Eserleri* (YLT), Muğla Üniversitesi, 229 s. (Dan.: Yrd.Doç.Dr. Ahmet Cüneyt İssı)

BAĞCI, Rıza (1996); *Baha Tevfik'in Hayatı- Edebi ve Felsefî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma*, Kaynak Yayınları, İzmir

BARAZ, Mehmed Rebii Hatemi (2001); *İbn-ür Refik Ahmet Nuri Sekizinci*, KBY, Ankara

BEKİROĞLU, Nazan (1998); *Şair Nigar Hanım*, İletişim Yayınları

BİNARK, İsmet– SEFERCİOĞLU, Nejat (1970); *Ölümün 20. Yıldönümü Münasebetiyle Faik Ali Ozansoy*, Millî Kütüphane Yayınları, Ankara

- CANIM, Mustafa– İSEN, Mustafa (1989); *Hamamizade İhsan*, KBY, Ankara
- ÇETİN, Nurullah (2006); *Takma Müstear İsimler Sözlüğü*, Edebiyat Otağı Yayınları, Ankara, 260 s.
- _____ – SAZYEK, Hasan– PARLATIR, İsmail (1997); *Recai-zade M. Ekrem Bütün Eserleri II* [şairleri], MEB Yayınları, İstanbul
- ÇETİNKAYA, Bayram Ali (2002); “Modern Türkiye’nin Felsefi Kökenleri”; *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.6, S.2
- ÇETİŞLİ, İsmail (1995); “Mehmet Rauf’un Mensur Şiirleri Üzerine Bir İnceleme”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.1
- ÇIKLA, Selçuk (2003a); “Eleştiri Tarihinde Tenkit Adını Taşıyan İlk Dergimiz: Tenkid”, *Hece*, Y.7, S.77-78-79, Mayıs- Haziran- Temmuz
- _____ (2003b); “Baha Tevfik’in Hayatı, Yazarlığı, Mizacı ve Felsefeciliği- Muhalif, Asi ve Sıra Dışı I”; *Tarih ve Toplum*, C.39, S.234, Haziran 2003, s.51-58
- DAĞLI, Yücel– PEHLİVANLI, Hamit (1993); *Gazi Ahmed Muhtar Paşa Takvim-i Sinin*, Genelkurmay Basımevi, Ankara
- _____ – ÜÇER, Cumhure (1977); *Tarih Çevirme Kılavuzu*, Ankara, C.1
- DOĞAN, Abide (1999); *Aka Gündüz*, KBY Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 189 s.
- Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfeddin* (1992); TTK Basımevi, Ankara
- EKİCİ, Mehmet Zeki (1997); *II. Meşrutiyet Devri Fikir Adamı Şehbenderzade Filibeli Ahmet Hilmi- Hayatı ve Eserleri* (DT), İstanbul Üniversitesi (Dan.: Prof.Dr. Kazım Yetiş)
- ER, Turgut (2003); *Türkiye’de Basın Yayın ve Tanıtma*, Ümit Yayıncılık ve Matbaacılık, Ankara
- ERMİŞ, Hamza (2008); *Arapça’dan Türkçeleşmiş Kelimeler Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 797 s.
- Falaka- Ömer Seyfeddin* (2002), Beyaz Balina Yayınları, İstanbul
- GEÇER, Çiğdem (2006); *Servet-i Fünûn Dergisi 1327-1377 Sayılar (1332-1334/1916-1918) İnceleme ve Seçilmiş Metinler* (Yayınlanmamış YLT), Niğde Üniversitesi, 14+546+10 s. (Dan.: Prof. Dr. Nazım Hikmet Polat)

GÜR, Âlim (1998); *Ebuzziya Tevfik- Hayatı; Dil, Edebiyat, Basın, Yayın ve Matbaacılığa Katkıları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, XVI+445 s.

GÜRSOY, Ülkü (1999); *Müfit Ratip (1887-1920) Hayatı- Edebi Kişiliği- Eserleri*, Ankara

HANİOĞLU, M. Şükrü (2008); “Seçkinler Modernlik ve Dindarlık 1”, *Zaman Gazetesi*, 22 Ocak Salı

HUYUGÜZEL, Ömer Faruk (2004); *Edebiyatımızın Zirvesindekiler: Halit Ziya Uşaklıgil*, Akçağ Yayınları, Ankara

IŞIK, İhsan (2002); *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi* (Genişletilmiş 2. baskı), Elvan Yayınları, Ankara, 1132 s.

İNÜĞÜR, M. Nuri (2002); *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul (5.bs.), 367 s.

İSEN, Mustafa– CANIM, Mustafa (1989); *Hamamizade İhsan*, KBY, Ankara

İslam Ansiklopedisi (1993) MEB Basımevi, İstanbul, 1993

KABACALI, Alpay (2000); *Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa Basın ve Yayın*, Literatür Yayınları, İstanbul, 279 s.

KARABURGA, Oğuzhan (2008); “Bir Şairin Dergisi: Şair”, www.okaraburgu.com/?p=12 (21 Nisan)

KARAKOÇ, İrfan (1999); “Türkiye’de Sosyalist Bir Düşüncenin Az Bilinen Bir İsmi Ahmed Nebil”, *Tarih ve Toplum*, C.32, S.191 (Kasım)

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (1967); *Zoraki Diplomat*, Bilgi Yayınları, Ankara

KOLCU, Ali İhsan (1992); *Temaşa Mecmuası* (YLT), Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas (Dan.: Yrd.Doç.Dr. Nazım Hikmet Polat)

KURDOĞLU, Veli Behçet (1967); *Şair Tabibler*, İstanbul, Baha Matbaası

MUALLİM NACİ (1995); *Lügat-i Naci*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 16+960+4

OKAY, Orhan (2005); *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 270 s.

Ömer Seyfeddin- *Bütün Eserleri 6/ Harem* (1993), Ahmet Ruhi Ünlü Kitabevi, İstanbul

Ömer Seyfeddin- *Bütün Eserleri 9/ Aşk Dalgası* (1998), Bilgi Yayınevi, Ankara

ÖZKAN, Harun (1995); *Mehmet Ali Ayni, Hayatı- Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri* (YLT), Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, (Dan.: Prof.Dr. Süleyman Uludağ)

ÖZTÜRK, Tuncay (2000); *Ömer Seyfeddin'in Hikâyeleri ve Hikâyeciliği* (YLT), Trakya Üni. S.15, 28

PARLATIR, İsmail (1995); *Recai-zade Mahmut Ekrem*, AKM Yayınları, Ankara, 320 s.

_____, – ÇETİN, Nurullah– SAZYEK, Hasan (1997); *Recai-zade M. Ekrem Bütün Eserleri II [şiiirleri]*, MEB Yayınları, İstanbul

PEHLİVANLI, Hamit– DAĞLI, Yücel (1993); *Gazi Ahmed Muhtar Paşa Takvim-i Sinin*, Genelkurmay Basımevi, Ankara

POLAT, Nazım Hikmet (1998); *Külliyatına Girmemiş Yazılarıyla Ömer Seyfeddin*, Arma Yayınları, İstanbul

_____, (2005); “Bir Hekim (Reşit Süreyya Gürsey)’in Şiir Dünyası” (Yayınlanmamış Bildiri), *IV. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri*, Manisa, (10-13 Mayıs)

SAZYEK, Hasan– PARLATIR, İsmail– ÇETİN, Nurullah (1997); *Recai-zade M. Ekrem Bütün Eserleri II [şiiirleri]*, MEB Yayınları, İstanbul

SEFERCİOĞLU, Nejat– BİNARK, İsmet (1970); *Ölümün 20. Yıldönümü Münasebetiyle Faik Ali Ozansoy*, Millî Kütüphane Yayınları, Ankara

SEVİNÇ, Efdal (1987); *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Sinemadan Tiyatroya Muhsin Ertuğrul*, Broy Yayıncılık

SEYİDOĞLU, Halil (2003); *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı* (Geliştirilmiş 9. baskı), Güzem Can Yayınları, İstanbul, 368 s.

ŞEMSEDDİN SAMİ (2007); (Hazl. Şaban Kurt) *Kamûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 16+1574

ŞEKER, Mustafa (2007); *Tekniği, İçeriği, Çalışan Profili, Haber Kaynakları, Ekonomi Politikası, Gücü ve Sorunlarıyla Yerel Gazeteler*, Tablet Kitabevi, Konya, 337 s.

ŞEVKİ (1935); *Hüseyin Kazım Bey*, Matbaa-ı Ebuzziya, İstanbul

ŞİMŞİR, Sebahattin (1995); *Mehmet Emin Rasulzade'nin Türkiye'deki Hayatı, Faaliyetleri ve Düşünceleri*, TKAE Yayınları, Ankara

TARIM, Rahim (2000); *Mehmet Rauf- Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*, Akçağ Yayınları, Ankara

TOPÇUOĞLU [KABADAYI], Hayriye (1999); *Ahmet Rıfkı Bey- Hayatı, Eserleri*, Antakya, 1999, V+200+21 s.

_____ (2001); “Bektaşî Ahmet Rıfkı, Hayatı ve Eserleri”, *Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi*, S.19 (Güz), S.20 (Kış)

TOPUZ, Hıfzı (1973); *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 270 s.

ULUSOY, Ayşe (1996); Ömer Seyfeddin’in Dil ve Edebiyat Üzerine Tenkidi Görüşleri (YLT), Afyon Kocatepe Üni., s.44-45, 287

UŞAKLIGİL, Halid Ziya (1991); *Bir Acı Hikâye*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul (1 baskı: 1942)

ÜÇER, Cumhure– DAĞLI, Yücel (1977); *Tarih Çevirme Kılavuzu*, Ankara, C.1

YAZAR, Mehmet Behçet (1999); *Edebiyatçılar Âlemi- Edebiyatımızın Unutulan Simaları*, Ankara, 344 s.

Yazım Kılavuzu, (2005) TDK Yayınları, Ankara, VII+505 s. (tıpkıbasım)

YÜCEBAŞ, Hilmi (2004a); *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi*, LM Yayınları, İstanbul, 610 s.

_____ (2004b); *Türk Mizahçıları/ Nüktedanlar ve Şairler*, LM Yayınları, İstanbul, 270 s.

İnternet Kaynakları

www.kadinveaile.com/aile3/gunisigi/yazilar.asp?x=124 16.11.2006

www.tdk.gov.tr

www.ttk.gov.tr

www.yok.gov.tr

www.diyanet.gov.tr

www.mkutup.gov.tr

www.bizdenbize.de/osmanli%20yayinda/yeni%20osmanlilar.doc (29 Nisan 2008)

www.nihalgiray.blogspot.com/2007_03_01_archive.html, (21 Nisan 2008)

www.okaraburgu.com/?p=12 (21 Nisan 2008)

EK-3:

Yirminci Asırda Zekâ'nın sadece Zekâ adıyla yayınlandığı 17. sayısının kapağı. Bundan sonraki sayılar Zekâ adıyla yayınlanmaya devam etmiştir.

Dizin

- A[hmet]. Rıfkı, 721
 A[yın]. Mithat Ömer, 54, 56
 Abdullah Cevdet, 672, 678, 680, 688, 716
 Abdullah Tukayef, 628
 Abdülhak Hamid, 583
 Abid Zagani, 58
 Ağabey, 26, 42, 43
 Ahmet Haşim, 50, 577
 Ahmet Midhat Efendi, 33, 692
 Ahmet Nebil, 57, 58, 687, 717
 Ahmet Nuri, 390
 Ahmet Rıfkı, 46
 Aka Gündüz, 46, 49, 55, 590, 672
 Alfred Nobel, 59
 Ali Canip, 583
 Ali Ekrem, 49, 589
 Ali Fuat, 13
 Ali Haydar, 691
 Ali Kemal, 642, 693
 Almanya, 34, 393
 Alphonse Doudet, 366
 Amerika, 34, 392, 654
 Anadolu Kadınları, 675
 Andre Dolerd, 28
 Arifin Hilesi, 674
 Aşk, 671
 Avustralya, 360
 Baba Dehri, 677
 Baha Tevfik, 49, 50, 52, 55, 56, 58, 59, 60, 406, 578, 671, 687, 717, 723
 Bahçe, 552
 Beyşehir, 718
 Bezmi Nusret, 674
 Burhaneddin Bey, 406, 407
 Catulles Mendes, 44
 Celal, 399
 Celal Esad, 364
 Celal Nuri, 59, 675, 687
 Celis, 46
 Cenap Muhittin Kozanoğlu, 46
 Cenap Şehabeddin, 58
 Çopur Tevfik, 706
 Çuhacıyan, 674
 Derviş Gülsüm, 46
 Divançe-i Dehri, 677
 Diyojen, 53
 Doktor Agah, 51
 Ebuelanur, 41
 Edirne, 408
 Edmond Rostand, 366
 Efkâr, 691
 Enis Avni, 46
 Ereğli, 719
 Ertuğrul Muhsin, 35, 405
 Eşber, 383
 Eşek, 642, 669
 Eşref, 54, 653, 656
 Fahişe, 35
 Faik Ali, 46
 Falih Rıfkı, 683
 Fehmi Razi, 50
 Felix Dumas Zenyle, 55, 659
 Felsefe, 60
 Felsefe Mecmuası, 642, 692
 Felsefe Sahneleri, 678
 Fener Bekçisi, 374
 Fırkalar ve Ben, 674
 Flaubert, 664
 Flober, Irkı, Muhiti, Usulü, 55
 Fransa, 379, 570
 Frederik Meysral, 59
 Fuat Samih, 41, 46, 54, 721
 Fuzuli, 673
 Gece Düşleri, 677
 Genç Kalemler, 597, 673, 674, 677
 Girîve, 389
 Giyom Tel, 689

- Gizli Figanlar, 688
 Gördes, 655
 Haftalık İzmir, 653
 Hak, 57, 370, 680, 682
 Halis Bey, 46
 Halit Fahri, 53, 614, 616
 Halit Ziya, 52, 604
 Hamlet, 689
 Hasan Bahri, 673
 Hayat ve Mevt, 692
 Haydar Kemal, 59
 Hizmet, 579
 Hükümdar ve Edebiyat, 688
 Hürriyet, 671
 Hüseyin Daniş, 588
 Hüseyin Kâmi, 54
 Hüseyin Kazım, 41
 İbnürrefik Ahmet Nuri, 27, 31, 718
 İctihad, 680
 İctihat, 665
 İhsan Adli, 671
 İkdam, 665, 673
 İki Emel, 688
 İncinmiş Bekâretler, 675
 İngiliz Kavmi, 677
 İngiltere, 34
 İnkılâp Niçin ve Nasıl Oldu, 689
 İran, 656
 İsfendiyar, 58
 İsmail Hami, 683
 İsmail Zühtü, 685
 İstanbul, 13, 389, 393, 655
 İstanbul'da Bir Sene, 706
 İtalya, 34, 393
 İzdivacın Tatlı Geceleri, 672
 İzmir, 656
 J. Emarni, 29
 Japonya, 34
 Jorj Kortilen, 29
 Jul Sezar, 689
 Kadın, 680, 682, 683, 685
 Kadın – Ana, 675
 Karagöz, 13, 690, 691
 Kartal, 719
 Kastamonu, 718
 Kazım Rıfat, 44
 Keçecizade İzzet Fuat, 40
 Keçecizade İzzet Molla, 396
 Kemal Emin, 29, 33, 34, 390, 391, 718
 Kısmet, 409
 Kız Görücüleri, 672
 Konan Dovil, 38
 Konya, 718
 Köprülüzade Fuad Bey, 680
 Köprülüzade Fuat Bey, 641
 Köprülüzade Mehmet Fuat, 49, 57, 577
 Köse Kâhya, 674
 Kösem Sultan, 34, 395
 Kraliçenin Âşığı, 673
 La Fontaine, 569
 Lale Devri, 705
 Leblebici Horhor, 674
 Leyla ve Mecnun, 673
 Maksim Gorki, 675
 Manastır, 407, 674, 719
 Markiz dö Pompadör, 690
 Marmaris, 718
 Mehmet Ali, 28, 37, 38
 Mehmet Fuat, 683
 Mehmet Muhlis, 675
 Mehmet Necip, 50, 580
 Mehmet Rauf, 53, 605
 Mehmet Sırrı, 675
 Memduh Necdet, 46
 Memduh Süleyman, 55
 Mersin, 719
 Mesut Kâmi, 28
 Mevlana Celaleddin Rûmi, 615
 Mınakyan Efendi, 367, 376
 Mısır, 718
 Mihnet-i Keşan, 396
 Milliyet, 713
 Mona Solly, 373, 382
 Mopasan, 36, 38, 39
 Muallim Naci, 589
 Musavver Millî Hikâye Koleksiyonu, 673
 Müfit Ratip, 401, 403
 Napolyon'un Sevdalıları ve Çapkınlığı, 673
 Nasreddin Hoca, 59
 Naşad, 46, 58
 Nesteren, 384

- Newyork, 392
 Nigar Hanım, 33, 385
 Odesa, 718
 Osman, 52
 Osman Cemal, 46
 Ömer Avni, 58
 Ömer Seyfeddin, 36, 37, 48, 49, 55, 57, 643
 Paris, 380, 390, 402, 408
 Perviz, 48
 Peyam, 665, 693
 Piyano, 60
 Prens Sabahattin, 685
 Prens Said Halim Paşa, 59
 Rahmi, 46
 Rasulzade Mehmet Emin, 40, 675
 Rezaizade Mahmut Ekrem, 46, 55, 59
 Refi Cevat Ulunay, 713
 Resimli Kitap, 672, 680, 682
 Reşit Süreyya, 46
 Rıza Ruhi, 33
 Rıza Tevfik, 52, 53, 56, 57, 621, 642, 693
 Risale-i Vahdet-i Vücut, 693
 Rize, 718
 Rusya, 34, 393
 Rûbab-ı Şikeste, 582
 Rûbap, 627, 682, 683, 684, 685
 Rüya ve Magosa Mektubu, 689
 Sabri Ethem, 41
 Salah Cımcöz, 364
 Salih Fuat, 39
 Sami Paşazade Sezai, 382
 Say ve Tetebbu, 674
 Selanik, 597, 673, 689, 719
 Selim Sabit, 57
 Selim Sırrı, 674, 677, 680
 Selim-i Sabit, 683, 686
 Selim-i Salis, 364
 Servet-i Fünûn, 53, 57, 605, 627, 665, 673, 679, 680, 682
 Seyyid Nesimi, 46
 Seyyid Seyfullah Efendi, 694
 Sivrihisar, 655
 Solly Prodöm, 46
 Spencer, 568
 Sultan Abdülaziz, 715
 Suphi Ethem, 51, 55, 673, 674, 692
 Süleyman Nazif, 48, 51, 581, 582, 588
 Süleyman Tevfik, 673
 Şarl Foley, 28
 Şeb-i Tab, 680
 Şehabeddin Süleyman, 48, 53, 613, 671, 684
 Şehbal, 48, 625, 672, 680, 682
 Şinasi, 589
 Şükrü Ganem, 366
 T. Orhan, 685
 Takvim-i Cerai, 691
 Tarih-i İslamiyet, 672
 Teceddüd-i İlmi ve Edebî, 687
 Terbiye, 47, 674, 677, 680
 Tercüman-ı Hakikat, 672
 Tevfik Daniş, 603
 Tevfik Fikret, 50, 373, 384, 583
 Tevfik Mecdi, 53
 Tevfik Nevzat, 50, 579
 Timurlenk, 34, 395
 Tolstoy, 675, 685
 Trabzon, 718
 Türk Kalbi, 672
 Üsküdar, 714
 Vambéry, 628
 Vatan, 399
 Vicdan Hanım, 721
 Vladimir Porçef, 55, 667
 Yalan, 374
 Yanya, 719
 Yaş Tatar Yazıları, 675
 Yaşar Mezih Hanım, 685
 Yirminci Asır, 24
 Yunanistan, 34, 393
 Ziya Behlül, 29, 46

Özgeçmiş

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Erhan KAYA			
Doğum Yeri:	Sarayönü/ KONYA			
Doğum Tarihi:	03.05.1979			
Medeni Durumu:	Evli			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Halıcı İstiklal İlkokulu		Lâdik-Sarayönü	1985-1990
Ortaöğretim	Sarayönü İHL		Sarayönü	1993-1996
Lise	Sarayönü Lisesi	Türkçe-Sosyal	Sarayönü	1996-1999
Lisans	Selçuk Üni. Fen-Edb. Fak.	Türk Dili ve Edebiyatı	KONYA	2000-2005
Yüksek Lisans				
Becerileri:	Bilgisayar kullanma, yöneticilik, organizatörlük, eski yazı okuma, gazete yazarlığı, kitap yazarlığı			
İlgi Alanları:	Kitap okuma, araştırma, müzik dinleme, tiyatro			
İş Deneyimi:	1999'dan itibaren muhtelif kurumlarda devlet memuru olarak çalışmaktadır.			
Aldığı Ödüller:	-			
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Prof.Dr. Mustafa ÖZCAN (S.Ü. Sosyal Bil. MYO Müdürü) Yrd.Doç.Dr. Sinan GÖNEN (S.Ü. Fen-Edb.Fak.) Arşt.Gör. Dr. Aziz AYVA (S.Ü. Fen-Edb.Fak.)			
Tel:	533-4958495			
E-Posta:	erhankaya@selcuk.edu.tr			
Adres	Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Kampus/ KONYA			